Brabantsche yeesten

Jan van Boendale

editie J.F. Willems en J.H. Bormans

bron
Jan van Boendale, *Brabantsche yeesten* (naar de editie van J.F. Willems en J.H. Bormans uit 1839-1869). In: Instituut voor Nederlandse Lexicologie (samenstelling en redactie), *Cd-rom Middelnederlands*. Sdu Uitgevers/Standaard Uitgeverij, Den Haag/Antwerpen 1998.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/boen001brab01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

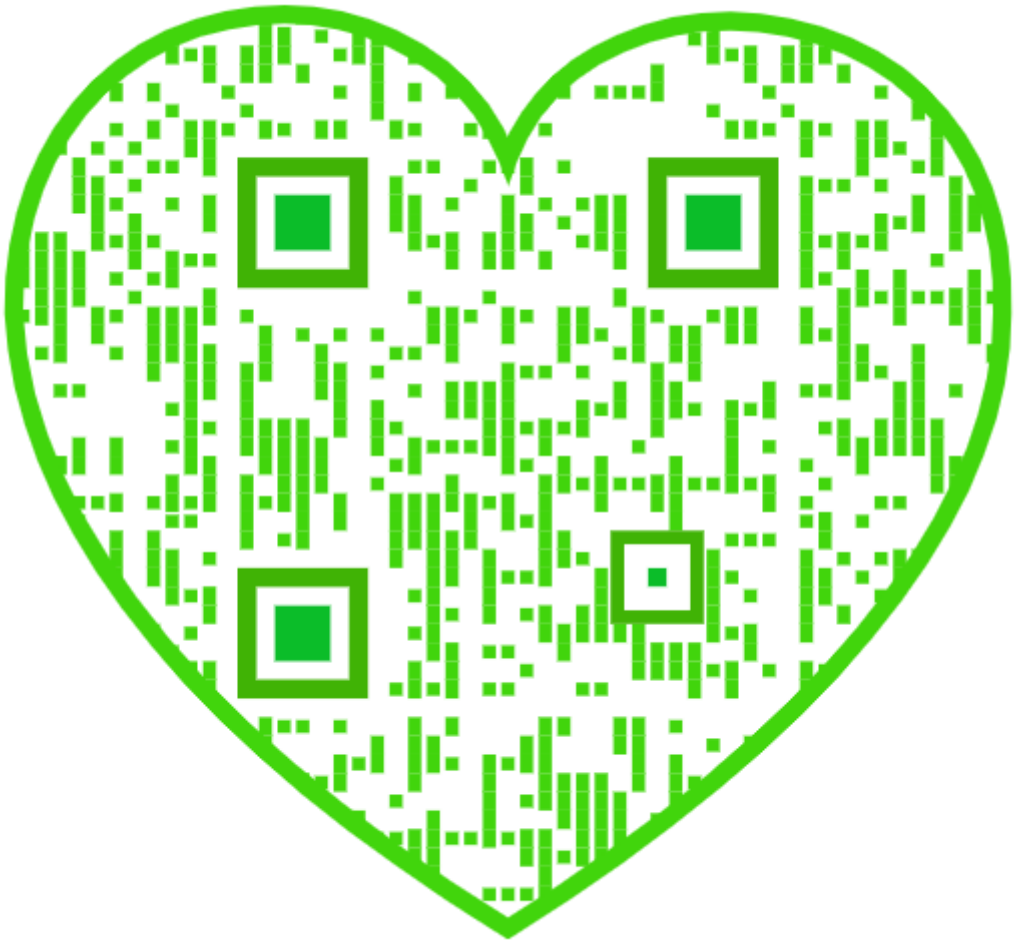

Rymkronyk van Braband.
Eerste boek.

Om dat van Brabant die hertoghen
Voermaels dicke sijn beloghen,
Alse dat si quamen metten swane,
Daer bi hebbic mi ghenomen ane
Dat ic die waerheit wille ontdecken,
Ende in dietscher rime vertrecken
Wanen die hertoghen yerst quamen;
Ende mede hoe waren hoer namen;
Ende wat levene si antierden;
Ende hoe langhe si meest regneerden;
Mer, sijt des seker ende ghewes,
Dat men van den swane segghende es,
Dat al loghene is gheveinsde;
Ondanc hebbe diet peinsde!
Ic wane, hi waende twaren
Dat swanen edelre waren
Danne manne, ofte vrouwen mede,
Daeraf coemt al dedelhede
Die ter werelt toebehoert:
Tswanen laet ons swighen voert,
Ende hoer hier al dat hercomen,
Alsoe alsict hebbe vernomen
In den Spieghel historiale,
Daer ict uut trac altemale,
Die Jacob Van Merlant maecte,
Die goede dichtre ende gheraecte,
Inden dietschen, uten latine,
Daer omme hi hadde langhe pine.
Al eest dat wi vinden moghen
Die hoghe yeesten der hertoghen,
In den Spieghel bescreven,
Si staen soe onderweven
Met anderen yeesten, weder ende voert,
Alsoe alse te dien boeke behoert,
Datmen vinden en weet waer,
Ende suken moet hier ende daer,
Ende daer op bliven even blint;
Want dboek meneghen es onbekint:
Daer bi heb ic sonderlinghe
Ute ghelesen die dinghe
Die den hertoghen ane gaen;
Soe moechdi claerlijc verstaen
Van beghinne thercomen al,
Alsoe mi bat ende beval
Van Antwerpen her Willem,
Bornecolve noemt men hem:
Ic hadde onrecht en dadict niet,
Vroech ende spade, dat hi ghebiet,
Met al dat ic mach gheleesten.
Weet, dat Die Brabantsche Yeesten
Des boecks name sal sijn.
God gheve dat ic mijn
Propoest, in desen dinghen,
Ten einde alsoe moet bringhen,

Dat te hoerne moete liden,
Soe dat, om enich niden,
Met redenen niet en can
Gheblameren enich man.
Dit boeck waert begonnen, voerwaer,
Doe men screef Jhesus Cristus jaer
Dertien hondert, achtien mede,
Al te Antwerpen, in die stede.

Vanden V staten daer Brabant in heeft geweest.

Dese boec es ghedeelt in viven;
Want ic wilder in bescriven
Die V state, alsmen Ieest,
Daer Brabant in heeft gheweest;
Ende hoe dat van sessen tsessen die staet
Verwandelt, ende op ende neder gaet.
Deerste sesse waren hertoghen,
Machtich, ende seer vermoghen,
Vrome, ende daer toe rike,
Ende som raet van Vrancrike,
Machtegher vele, te waren,
Dan die coninghen selve waren.
Dander sesse, in waerre dinghe,
Waren van Vrancrijcke coninghe,
Menich jaer in groter eeren,
Ende waren der heren heren,
Ende keisere som van Rome.
Die derde sesse, als ict gome,
Waren graven, ter waerheide,
Van Lovene en van Bruesele mede,
Ende moesten bi verradenissen
Der vrancscher cronen missen.
Die vierde sesse, na dese graven,
Worden te hertoghen verhaven
Over Lotrike ende Brabant,
Daer si noch over sijn bekant.
Nae dese sesse, verstaet mi dan,
Quam die eerste hertoghe Jan,
Die oec meerde name ende lant;
Want hi wan, metter hant,
Dlant van Limborch, dats waer;
Soe dat si saten openbaer
Drievoudighe hertoghen, waerlike,
Van Brabant, Limborch ende Lothrike.
Aldus hebben, in waerre lessen,
Die hertoghen, van sessen tsessen,
Altoes ghemeert oft worden min.
Dese yerste boec houdet, in
Twintich Capittele ende vive,
Hoe deerste ses, vrome van live,
Op waert clommen, immer scone,
Tot in die vrancsche crone.

Hoe die Troyane eerst Vrancrike besaten.

Dat Eerste Capittel.

Men seeght dat openbaer,
Ende het mach wel wesen waer,
Dat die hertoghen sijn gheboren
Uut Troyen, dat hier te voren
Vanden vianden, met ghewelt,
Ghedestruweert wart ende ghevelt:
Dat gheschiede voer Gods gheboert
Elf hondert, ende daertoe voert
Omtrent neghen tsestich Jaer.
Daer ontvloen uut voerwaer
Eneas, ende menich ander baroen,
Die anders en wisten wat doen,
Met vele volcs, met groten scaren,
Die dedelste van erdrijck waren;
Ende trocken henen in vremden lande,
Ende sloeghen daer ane die hande,
Ende besaten, als ict versta,
Rome, dat doen hiet Alba,
Capadocie, dat nu heet Turkie,
Pannonia, dat nu heet Hongherie,
Ende oec ander lande mede,
Dien ic nu swighe ter stede.
Int voerseide Hongherie
Quam des volcs ene partie,
Daer si maecten ene stat,
Hiet Sycambria, ende nae dat
Hiet dat volc, al ghemene,
Na die stad, Cycambrene.
Ende om dat si, tenen tiden,
Op die Romeine wouden striden,
Dwancse die keiser alsoe seere,
Dat si moesten, voerdan meere,
Wiken den keiseren van Rome,
Ende sitten in eighendome,
Ende in dienste seer verladen.
Mer, om dat si eens in staden
Den keiser stoeden Valenciane,
Jeghen lieden, die hieten Alane,
Daer si den strijt verwonnen,
Soe woude hen die keiser onnen,
Dat hise tien jaer daerbi
Van eighendome maecte vri,
Om dat hijs hen woude dancken;
Ende hietse bi name Vrancken:
Dat luut, in griex, stout ende vri.
Selke boecke segghen mi,
Dat si Vrancken heten doer das
Dat een fransois hoer here was.
Om dat hem dus gheviel die eere,
Verboudde dat volc soe seere,
Dat si den keiser, hebbic verstaen,
Voert meer en wilden sijn onderdaen;
Soe dat die keiser duchte dies:
Want haerre macht soe sere wies,
Dat si tlant mochten struweren.
Ende om dat si dat wilden keren,
Heeft hise slants al verdreven.

Doen gods jaren waren bescreven
Vierdalf hondert, weet twaren,
Doen ruumden si, met haren scaren,
Ende trocken al den Rijn neder,
Ende keerden oestwaert weder,
Ende besatent al, als wi scouwen,
Tusschen den Rijn ende der Dunauwen;
Ende maecten horen coninc dus
Enen vromen man, hiet Priamus;
Dit hiet deerste Vrancrike
Na die Vrancken sekerlike.
Sint wonnen sijt, met ghewelt,
Tusschen den Rijn ende der Scelt,
Ende hieldent oec met eeren;
Alsoe ons die yeeste leeren,
Soe is dit dat ander Vrancrike;
Oec is dit tgerechte Lothrike.
Van desen lande, is ons bekant,
Scriven die hertoghen van Brabant,
Dat si heren sijn al gheheel;
Nochtan en ist maer een deel
Dat sijs houden heden daghe.
Maer om dat wilen hoer maghe
Gheweldighe heren daer in saten,
Is hem die name noch ghelaten.
Oec wan den name, metten swaerde,
Hertoghe Godevaert metten baerde,
Sider dat lant met allen
Den gheslachte was ontvallen;
Alsoe alse ghijt hier na selt al
Horen, daert stade hebben sal.
Dat derde Vrancrike leit, alsmen telt,
Tusschen die barsche see en der Scelt.
Dus sijn der Vrancken drie:
Die historien segghent dus mie.
Die twee, die ic seide te voren,
Hebben den name nu verloren,
En dat Westvrancrike ghemene
Heeft den name nu allene.
Maer, die gherechste Vrancken sijn,
Sijn woenachtich over den Rijn,
Daer Priamus, die grote here,
Eerst coninc wart, met groter eere.
Dese coninc, ende vijf na hem, te waren,
Alle heidene coninghen waren.
Die sevenste coninc, als men siet,
Die bi name Clodoveus hiet,
Was daer die eerste coninc,
Die dat kerstenheit ontfinc
Vanden goeden sinte Remise,
Die een heilich man was van prise;
Ende die derde coninc daer na,
Hiet Cilperic, als ict versta,
Die de neghende was, als ict las,
Na Priamise, die deerste was.
Daer tusschen waren, weet voerwaer,
Luttel min dan twee hondert jaer;
Maer kersten hadden si doen gheweest
Ontrent hondert jaer, alsmen leest.

In desen tiden moechdi kinnen
Der hertoghen yerst beghinnen,
Die comen sijn van desen heren;
Oec soe moechdi mede leren
Beide tide ende carnatione.
Nu come ic yerst te minen doene,
Daer ic sijn wille, ende voert op gaen,
Alsoe ic dat best hebbe verstaen.
Dat ic u niet en nome tsamen
Der neghene coninghe namen,
Dats om dat icse hier na saen
Setten sal, daer si best selen staen,
Daer ic Angijs gheslachte al
Van namen te namen seggen sal.

Van Pippine van Landen, den eersten hertoghe.

Dat II Capittel.

In des conincs Cilperijcs tiden,
Dien wi hier nu overliden,
Die de neghende coninc was,
Ende die derde kersten, als ic las,
Die in Vrancrijcke coninc sat,
Van Troyen gheboren der stat,
Was een groet here op Haspengouwe,
Wijs en vrome, alsoe ic scouwe,
Ende was gheheten Karleman,
Die de moghenheit ghewan
Op Haspengouwe, ende in Brabant,
Ende was een prince daer ghenant:
Wanneer, ende hoe hi verschiet,
Des en vindic bescreven niet;
Maer te Landen hi te woenen plach,
Op een stede, daermen noch mach
Sien staen ene oude hofstat:
Oude Landen heet noch dat.
Dese wan den eersten Pippijn;
Landen was die hoefstat sijn:
Dese hiet Pippijn van Landen,
Vrome was hi van handen:
Dit was dierste hertoghe.
Hi was wijs, van herten hoghe;
Coene ende stout was al sijn lijf;
Dese Pippijn ghewan een wijf,
Die ute Aquitanien was gheboren,
Dat [wi] Gascoenien noemen horen,
Itta hiet si, bi rechter namen.
Drie kinder hadden si te samen:
Die een was een sone,
Grimolt hiet die gone,
Die ander was, als ict versta,
Ene dochter, die hiet Begga;
Die derde was sinte Ghertruut,
Gods uutvercoerne bruut,
Die te Nivelle dat cloester maecte,
Ende haer moeder, die wel gheraecte,

Met hulpen Grimols haers broeder,
Alsoet goet dochte der moeder:
Ende ander godshuse mede
Maecte si te menegher stede.
Sente Ghertruut wart nonne daer,
Ende bleef daer in, al haer jaer,
Ende liet dit arm ertrike,
Om te regneren ewelike,
Ende gaf haer goet daer binnen
Canoenken ende Canoninckinnen,
Doer gode, om dat si souden
Godsdienst ewelike houden.
Haer vite ende haer leven
Vint men te Nijvelle bescreven.

Van Sinte Arnoute Angijs vader.

Dat III Capittel.

Dese Pippijn, Karlemans sone,
Die vele doechden was ghewone,
Hadde enen gheselle, dien hi minde,
Hiet Arnout, als ict vinde,
Ende sat grave neffens der Scelt
Bi Vlaenderen met ghewelt;
Ancelbert, sijn oude vader,
Was gheboren al tenengader
Van den edelen Romeinen.
Dese Arnout, sonder feinen,
Hadde enen sone, hiet Angijs,
Die van doeghden hadde prijs;
Hi nam te wive, als ict versta,
Des goets Pippijns dochter Begga.
Arnout wart sint bisscop te Mes;
Maer, eer dat daertoe comen es,
Wan hi drie sonen, goet ende wijs,
Die een was dese Angijs:
Dien ghebenedide die vader,
Ende voerseide hem algader
Dat die keiserlike crone,
Ende die vrancsche mede scone
Comen soude aen sijn gheslachte:
Dese benedixie stont met machte
Tote op Hughen Capet,
Alsoe hier na wert gheset.
Arnout liet sijn graefscap staen,
Ende is in Ardennen ontgaen,
Ende wart daer, inden woude,
Clusenare, om Gods houde.
Ende daer na soe wart hi mede
Bisscop te Mets dier stede.
Sint liep hi weder int woestijn:
Daer einde hi dat leven sijn.
Dpaepscap van Mets, der steden,
Haeldene met groter waerdicheden,
Ende bestaeddene ter erden
Binnen Mets, met groter werden,

Daer een kerke staet in sijnre eren.
Die den sin daer toe wille keren,
Mach merken wel, met allen rechte,
Dat comen mach een groet gheslechte
Van Begghen, ende van Angise,
Alst oec dede van groten prise.

Hoe Pippijn leerde des conincs sone, ende hoe hy quaelic was metten coninc.

Dat IIII Capittel.

Dese Pippijn van Landen
Was soe vroem van handen,
Soe ghetrouwe, soe hoesch ende wijs,
Dat die coninc Lotharijs
Hem beval sinen sone:
Daghebrecht hiet die gone,
Ende bat hem, dat hien in sijnder hoeden
Name, ende onder sijnre roeden,
Ende hem wise eere ende scame,
Als eens conincs kinde betame.
Pippijn, die ghetrouwe man,
Leerde den jonghelinc voert dan
Alle poenten van wijsheiden,
Van hoefscheden, van sconen seden,
Goedertierenheit in wandelinghen,
Ende gherecht sijn in ghedinghen;
Oec leerde hien met groter eeren
Riden, ende wapene hanteeren,
Ende hieldene in bedwanghe alsoe,
Tote dat hien brachte daer toe,
Dat hi wart alsoe gheraect,
Ende in allen poenten soe volmaect,
In doechden ende in wijsheiden,
Dat al die lieden van hem seiden,
Van Spaengien tote den Rijne;
Want Lotharijs, die vader sijne,
Hilt alt lant, moghentlike,
Ende oest ende west diesgelike.
Doen coninc Lotharijs was doot,
Soe bleef coninc ende here groot
Sijn sone, dese Daghobrecht,
Dien Pippijn leerde op sijn recht,
Alsoe ic u voreseide dat,
Des Daghobrecht sint al vergat;
Want die Daghobrecht wout driven
Ghenoechte met allen wiven,
Hier omme scouten Pippijn seere,
Als die lief hadde sijn eere.
Hier bi soe moeste Pippijn
Ute des conincs hove sijn;
Want die coninc en wouds niet laten.
Hier omme begonste hi Pippinen te haten,
Ende leide hem laghen, vroech ende spade,
Dat vele quam bi quaden rade,
Ende dede spien menichwerven

Dat hien gherne hadde doen bederven.

Hoe Pippijn versoende, ende sijn doot.

Dat V Capittel.

Pippijn, die stoute ende die vroede,
Was hier ieghen op sijn hoede,
Want hi kende die verraders wel,
Die teghen hemwaert waren fel,
Ende hilt hem altoes soe bewaert,
Dat si so conen op ghene vaert
En waren hem te bestane,
Om te velne of te vane;
Want hi was stout ende behendich,
Ende ter nauwer noot ghenendich,
Ende bleef sitten in sijn eere,
Als een man ende als een heere,
Jeghen des conincs danc.
Daer na, sinder, overlanc,
Bedachte hem die coninc Daghobrecht,
Dat hi Pippine dede onrecht,
Ende ontboden stappans metter spoet,
Ende vergaf hem sinen evelen moet,
Ende maectene, voer sijn scande,
Overste raet van sinen lande,
Ende betroude hem doechden meer
Dan hi ghedaen hadde eer.
Onlanghe, na dat dit verghinc,
Staerf Daghobrecht, die coninc,
Ende Seghebrecht sijn sone
Ontfinc na hem die crone;
Ende Pippijn bleef oec sijn raet.
Ende als hem dochte, dit verstaet,
Dat hi niet langhe en soude leven,
Heeft hi des conincs scat verheven,
Ende te Parijs in doen voeren,
Hoe dat quame, ter aventueren,
Dat die crone emmer na datte
Seker ware van haren scatte.
Dese woude pleghen tot in sijn einde
Trouwe, al sonder feinde.
Daerna sciet hi van desen levene
Doemen screef ses hondert ende sevene
Ende veertich, ons heren jaer,
Ende wart begraven openbaer
Te Landen, in sijn hoeftstat.
Die croniken segghen ons dat
Dat hi sint ghehaelt was daer,
Ende te Nivelle ghevoert, voerwaer,
Daer sijn dochter abdisse was,
Daer ic u hier voer of las;
Ende die kersen, diemen voer hem droech,
Dies menighen verwonderde ghenoech,
Behielden haer licht, sonder blusschen,
Hoe sere dat waide daer tusschen.
Itte, sijn wijf, liet standen

Hare woninghe tote Landen,
Ende woende te Nivelle, daer naer,
Metter dochter, ende starf daer
Salichlike, ende wart begraven dan
Bi Pippine, haren goeden man.

Hoe Grimolt sijn sone te quiste ghinc, ende hoet lant bleef op Begghen sijnder suster.

Dat VI Capittel.

Grimolt, na sijns vaders doot,
Bleef hertoghe ende here groot,
Ende was oec des conincs raet.
Hi riet den coninc, dat verstaet,
Dat hi twelve cloesteren maken dede
Binnen Ardennen ende Lorein mede,
Dien hi goet ende renten gaf,
Daer si noch leven af.
Coninc Seghebrecht, dats becant,
Was coninc in Oest-Vranckenlant,
Daer Mets af was die hoefstede,
Ende sijn broeder sat mede
Opt westeinde coninc,
Dat tote bi Spaengien ghinc.
Dus droeghen die broeders over een:
Dat rike deelden si in tween,
Ende elc gheweldich coninc sat.
Ende onlanghe starf na dat
Dese oestconinc Seghebrecht,
Ende gaf der naturen recht,
Ende liet na hem een kint,
Dat heeft Grimolt ghesint
In Scotlant, toter scolen,
Oft een kint ware verstolen,
Ende wouder enen clerc of maken,
Ende vergat der goeder saken
Ende der trouwen alte gader
Dier Pippijn plach, sijn vader;
Want hi ghehinde sinen sone
Dat hi aen hem trac die crone,
Ende dede hem heten coninc.
Die oestvrancken om dese dinc
Worden erre ende tornich seere,
Ende vinghen Grimolde, den here,
Ende presenteerdene om dat
Den coninc, die here sat
Opt westinde, die oem was
Des voerseids kints, daer ic af las.
In een prisoen, al sonder beiden,
Dat hi Grimolde dede leiden,
Daer hi staerf, als ict vernam;
Ende oec al dat van hem quam
Dat verdwaesde, ende wert niet.
Dus eest met Grimolde ghesciet,
Ende op sijnre suster Begghen
Bleef sijn lant, als wi segghen,

Ene goede vrouwe ende wise,
Die te manne hadde Angise,
Sinte Arnouts sone sheilichs mans,
Daer ic voere af las te hants.
Wanen Angijs was, moeghdi verstaen,
Ende wanen hi gheboerte hadde ontfaen.
Ghi hoert mi segghen hier te voren:
Doen die stad van Troyen was verloren.
Hoe datter uutvloe ene partye,
Die besat doen Hongherye,
Meneghen dach, menich jaer.
Doen ghevielt alsoe, daer naer,
Dat si niet wouden sijn onderdaen
Den keiser Valenciaen,
Soe dat hi ute dien lande stac
Dat volc, dat doen henen trac,
Met menegher den Rijn neder,
Ende besaten, voert ende weder,
Alt lant van Germanien,
Dat men nu noemt Almanien:
Dit heet deerste Vrancrike,
Na dese Troyane, waerlike,
Ende maecten enen coninc aldus
Enen man, hiet Priamus,
Die van den geslachte was comen
Des groets Priamus, hebic vernomen,
Ende Hectoers des groots heren,
Die soe vol was groter eren.
Priamus Mercomirese wan:
Mercomirie Faramonde, den tyran;
Faramond wan Clodione,
Die na hem droech die crone;
Clodion die wan Merewinghe;
Die soe vromelic hielt die dinghe,
Dat sijn gheslachte al te samen
Merowinghen hieten, bi toenamen;
Want hi want met ghewelt
Dat lantscap voert, toter Scelt,
Ende Camerike alsoe voert,
Dat noch tote Almaengien hoert.
Dese Merowinc wan Hilderike,
Ende Hilderic wan sekerlike
Clodoveum den coninc,
Die kerstenheit eerst ontfinc
Van alden coninghen voernoemt:
Dander sesse bleven verdoemt.
Doen hi kersten wart salichlijc
Wart hi gheheten Lodowijc.
Dese Lodowijc liet enen sone:
Clotarijs hiet hi die ghone,
Wan Cilperijc den vromen man,
Die Lotharijs den Groten wan,
Diet al dwanc metter hant,
Van Sassen tot Spaengien lant.
Van sinen sone laet ic staen,
Ende wille op sijnre dochter voertgaen:
Liedelt hiet si, als ic vernam,
Daer theilighe gheslachte af quam:
Si was ghegeven, als wijt horen,

Ancelberte, van Rome gheboren,
Daer si enen sone ane wan,
Arnout soe hiet die goede man;
Ende dese Arnout, als God woude,
Wan den goeden sinte Arnoude;
Ende sinte Arnout, die heilighe wise,
Wan Begghen man, Angise:
Dien benedide die vader,
Ende voerseide hem algader
Dat, met groter moghenthede,
Der keiser crone, ende vrancsche mede,
Comen soude an sijn gheslachte.
Dese benedixie stoet met machte
Tote op coninc Hughen Capet,
Als u hier na wert gheset.
Angijs wan, an vrouwe Begghen,
Daer wi hier voer af segghen,
Den vromen Pippine van Harstale,
Die soe wel was in sconincs sale;
Ende dese Pippijn wan Karlen voert,
Die men Marteel nomen hoert,
Diet al dwanc, wide ende side;
Dese wan, in sinen tide,
Den derden Pippijn, daer op scone
Quam die hoghe vrancscher crone.
Dese coninc Pippijn die wan
Karle, den groten, vromen man,
Die soe vele daden wrachte,
Daer dat Brabantsche geslachte
Af comen is, als ghi horen selt
Hierna, daert u wert ghetelt.
Ende hier sal ic u tellen dan
Die yeeste, tote opten derden Jan,
Oft vorder, eist Gods ghedoghe
Dat ic langher leven moghe.
Nu keeric tAngise ende te Begghen,
Daer ghi hiervore horet af segghen.
Dese Angijs sat hertoghe
Met Begghen, vri ende hoghe,
Ende hiel tlant in selken keer
Alst voermaels hielt sijn sweer,
Ende was wettich sonderlinghe
Ende oec raet der coninghe.
Selke boecken des ghewaghen
Dat hi werd verslagen
Van sinen peteren, dien hi vant,
Diene ophief metter hant
Ende brachtene ter kerstenhede,
Ende maecten ridder mede.
Selc boec oec des lijt
Dat hi sterf in enen strijt,
Ende men screef, doen hi sterf, voerwaer,
Ses hondert ende lxxxv. jaer.
Dese Begghe liet enen sone,
Die groter doeght was ghewone,
Pippijn was die name sine,
Na sinen ouden vader Pippine:
Dese maecte, weetmen wale,
Dat vaste huus te Harstale,

Tusschen Ludicke ende Tricht
Op de Mase, ende heeft bericht
Sijn lant wel ende wiselike,
Ende was here onder Hilderike,
Die doen coninc was becant
Overal in Oest-Vranckenlant.

Van Pippine van Harstale, Begghen sone.

Dat VII Capittel.

Dese Pippijn was soe groet here,
Datmen van hem hielt mere
Dant vanden coninc selve dede:
Hi was stout ende wijs mede,
Ende en ontsach ghenen man:
Groot orloghe ghinc hem an,
Jeghen den coninc Diderike,
Here van West-Vrancrike;
Want coninc Hilderijc die starf,
Die hem alsoe nien bewarf
Dat hi enech kint na hem liet.
Hertoghe Pippijn, als hi dat siet,
Trach aen hem ende hielt in hant
Algader Oest-Vranckenlant,
Ende berechtet soe wiselike,
Dat hem die lieden vanden rike
Des heerscaeps jonstich waren:
Hen dochte si hadden wel ghevaren
Ende dat hen ware groot ere,
Dat si hadden selken here.
Nu liet hem Diederic gheraden dat
Die coninc in Westvrancrike sat,
Dat hi Pippine wilde scaden,
Ende met orloghen sere verladen,
Dat hem een sijn drossaert riet,
Die Bertarijs bi namen hiet,
Ende oec mede ander liede,
Die benijden dat ghesciede
Pippine alsoe grote ere,
Ende brachten daer toe den here,
Dat hi Pippine woude dwinghen,
Ende met crachten daer toe bringhen,
Dat hi hem voertdane wike
Ende si onderdaen sinen rike,
Ende deden Pippine meneghen pant.
Pippijn wiste ende ondervant
Wie si waren van sconincs lieden,
Diene hier in dus verrieden;
Maer selden waren si soe coene
Dat si quamen teneghen doene,
Daer Pippijn selve soude wesen:
Soe sere ontsaghen si desen!

Hoe hi street tegen den coninc.

Dat VIII Capittel.

Hier na ghevielt, tenen tide,
Dat si quamen tenen stride,
Jeghen Pippine op enen velde:
Hi scoffierdese met ghewelde.
Coninc Diederijc, met dien
Dat hi ende de sine moesten vlien,
Diederijc vloe te Vrancrijc waert;
Pippijn volghde hem in die vaert,
Ende sloech hem meneghen man doot.
Bertarijs oec die ontscoet,
Die Pippine ontsach den here;
Want Pippijn haettene sere,
Ende Bercarijs liede wisten wel
Dat Pippijn haer here was fel,
Ende worden te rade in dien,
Dat si haren here int vlien
Doot sloeghen, om Pippijns houde,
Dat hi hen te min volghen soude,
Daer si aen daden alse quadien.
Pippijn voer, met sijnder partien,
Den coninc verre in Vrancrijc naer:
Hi sloech hier ende vinc daer.
De coninc ende tfolc waren versaecht,
Ofse die duvel hadde ghejaecht,
Ende deden Pippine dien baroene
Saen spreken om die soene,
Soe dat Pippijn daer ontfinc
Van den coninc selken soendinc,
Dat hi hem gaf te sijnder partien
Alt lant van Normandien.
Ende sinen sone stac hi, als ic las,
Int grote goet dat Bertarijs was,
Ende wart sconincs raet ende vorste,
Daer niemen jeghen segghen dorste,
Ende settet lant te rechte.
Oec dede hi weder sinte Lambrechte
Te Tricht in sinen stoel comen,
Die hem Bertarijs hadde ghenomen,
Ende daer toe mede sente Amande,
Die ghejaecht was uten lande.

Hoe hi Utrecht wan op die Vriesen, ende sijn doot.

Dat IX Capittel.

Nu alse Pippijn dus eerlike
Sinen wille hadde van Diederike,
Sette hi vaste sine vaert
Tote den wilden Vriesen waert,
Die dicke, daer te voren,
Meneghe scade ende groten toren
Hadden ghedaen den oestvrancken,
Ende woude hen des varen dancken;
Want doen, alst ons is bekant,
Besaten die Vriesen Hollant,

Onbedwonghen ende heiden mede,
Ende hadden daer ene vaste stede:
Wultenborch soe hiet doen dat:
Utrecht heitet nu die stat.
Daer viel hi voer metten sinen,
Ende wan die stat met groten pinen;
Want si deden were groot.
Daer sloech Pippijn selve doot
Raboden, der Vriesen hertoghe,
Ende maecte, inden selven oerloghe.
Alle die Vriesen onderdaen
Den vrancschen rike, sonder waen.
Dits deerste bedwanc, als ic vernam,
Daer dat Vrieslant ye in quam;
Ende Pippijn sende daer int lant
Sente Willebrode, al te hant,
Om te predickene Gods woert,
Ende tghelove te brenghene voert.
Dit ghesciede int ons Heren jaer
Ses hondert xviiij, dats waer.
Sint sette hi bisscop na dat
Tote Utrecht in die stad
Den selven heilighen here,
Diemen daer noch doet ere,
Die sinder sent Amant hiet,
Alsoe men noch ghescreven siet.
Ende onlanghe na dese dinc
Sterf Diederijc, die westconinc,
Ende Pippijn gaf die crone
Clodoveuse, Diederijcs sone.
Dese Clodoveus, alsmen vint,
Es oec ghestorven sonder kint,
Ende Pippijn gaf dat rike
Clodoveus broeder Hilderike,
Die ander macht en hadde niet
Dan dat men hem een coninc hiet,
Ende was tesen live soe dwaes
Dat hi niet en dochte een aes
Anders, dan hi dranc ende at,
Ende in des conincs stede sat.
Pippijn gaf hem dat hi verteerde
Van allen dien dat hi begheerde,
Ende berechte dlant eerlic ende wale,
Ende wide seere sine pale,
(Tusschen der Scelt ende den Rine
Wast al in der machten sine)
Ende leefde als here der heren,
Ende sterf doen in groter eren,
Doe men screef, al openbaer,
Seven hondert xiiij Gods jaer.
Neghen en twintich jaer al te gader
Regneerde hi na sinen vader,
Ende hiet Pippijn van Harstalle.
Sijn ouder vader, weet wale,
Die hiet Pippijn van Lauden,
Dien wi voren noemden thanden.
Waren die hertoghen vroet
Si mochten gherne wesen goet,
Alsi peisden in haer ghedachte

Dat si sijn van desen gheslachte!

Kaerles Marteels beghin.

Dat X Capittel.

Dese Pippijn, Begghen sone, liet
Enen sone, die Karle hiet;
Die aen sijnder amien Alpias
In overspele ghewonnen was;
Want hi hadde ene goede vrouwe,
Dier hi niet en was ghetrouwe,
Plectruut was si gheheten.
Die croniken doen ons weten
Dat sinte Lambrecht, die here,
Pippine plach te radene sere
Dat hi der amien af staen wilde,
Ende hem aen sine vrouwe hilde.
Dodo, die broeder was der amien,
Dede sint Lambrechte, om dit castien,
Doden, daer hi in ghebede lach,
Om dat hi hem van dien ontsach,
Dat hi sijnder suster soude laten,
Daer hi af hadde vele baten.
Om dese dinc, dat es clare,
Wart sinte Lambrecht martelare.
Plectruut, Kaerles stiefvrouwe,
Hadde in haer herte rouwe
Dat Kaerle here soude bliven;
Ende om dat si dat woude verdriven
Heeft sien daer om doen vaen;
Mer Kaerle is ontgaen,
Ende bleef here, ende daer toe mede
Raet in sijns vaders stede:
Dese hiet Kaerle Marteel,
Om dat hi altoes gheheel
Den seghe voer hem voerde,
Hoe sere hijt aventuerde.
Marteel in walsch, dat weet wale,
Es een hamer in dietscher tale:
Die name was hem ghegheven
Om dat hi, al sonder sneven,
Algader dwanc metter spoet,
Daer hi toe sette den moet.
Stout was hi sonderlinghe,
Ende here boven die coninghe,
Ende boven tlant al te samen;
Want si en hadden maer namen
Van coninghen ende anders niet,
Ende deden dat hen Kaerle hiet,
Ende gaf hen, na dat si gheerden,
Dat goet dat si verteerden,
Ende hief op al ghemene
Die renten groot ende clene
Die ghevielen in dien daghen,
Ende leidese, daer si seker laghen
Ter croonen behoef, hoe dat quame

Dat mense daer seker name;
Want hi woude, in allen dinghen,
Sijn heerscap met trouwen minghen,
Ende hilt die crone, alse een here,
Vromelijc staende in haer ere,
Ende dwanc al sijn ommesaten,
Die jeghen hem iet vermaten.

Hoe Sinte Gielijs voer hem bat.

Dat XI Capittel.

Onlanghe daerna, sonder waen,
Dat Kaerle Marteel hadde ontfaen
Die hoede van den Vranschen rike,
Soe quam in sijn hertochrike
Sinte Gielijs, die heilighe man,
Daer niemare groot af ran,
Om sijnre groter heilicheide,
Diemen over al van hem seide.
Marteel, die dat vernam,
Ontboet hem dat hi quam
Tote hem, diet gherne dede
Doer Karels Marteels bede,
Die tien tiden coninc hiet,
Al en droech hi die crone niet.
Vele lieden wanen noch das
Dattet grote Kaerle was.
Marteel bat hem, dat hi dade
Misse, ende onsen Here bade,
Dat hi hem vergave sijn sonden.
Sente Gielijs dede tien stonden
Misse, met heilighen ghedachte.
Dinghel quam daer ende brachte
Enen brief op dien outaer,
Daer in ghescreven stont, voerwaer,
Die sonden datse hem God vergaf
Op dat hi hem voert hoede daer af,
Ende si hem leet waren mede,
Ende om sinte Gielijs bede.
Selke sonde waest, dat hi van dien
Noit priester en wilde belien;
Voert, alst bescreven staet,
Wie dat, vore sine mesdaet,
Voert meer sinte Gielise bade,
Ende nemmermeer des en dade,
Datse hem vergave onse Here,
Ende al dore sinte Gielijs ere.

Dat beghin van Karels Marteels oerloghe.

Dat XII Capittel.

Int jaer dat Pippijn sterf,
Die Vrieslant aldus verwerf,
Sterf die coninc Hildebrecht

Van Vrancrike. Doe wart na recht
Sijn sone Daghobrecht ghecroent.
Marteel, om dat men hem niet hoent,
Die gheorloefde van desen.
Anders en mocht niet wesen,
Dat enich coninc crone droeghe,
Ten ware bi sinen ghenoeghe.
Die heren boden hem die crone
Ende hi ontseitse harde scone,
Ende seide, het ware meerre ere
Over die coninghen te sijn here,
Dan ghecroent te sine
In bedwanghe ende in pine.
Dese Daghobrecht van Vrancrike
En besat maer vier jaer trike.
Daer na heeft Kaerle Marteel
Die crone ghegheven al gheheel
Lotharise den andren broeder;
Selve bleef hi srijcs behoeder:
Dese en was maer twee jaer
Coninc, ende sterf daer naer.
Doen was een, die Cijlperic hiet
Dien der erven en bestont niet,
Anders dan hi comen was
Van den gheslachte: hi pijnde hem das,
Dat hi emmer na desen
Vrancs coninc woude wesen,
Ende quam om hulpe in Aquitanien,
Dat tusschen Vrancrijc leeght ende Spaengen,
Aen Eeudone, dien hertoghe,
Ende bat hem dat hi orloghe
Met hem, soe dat hi moghe
Die vrancsche crone ghecrighen.
Dus quam hi met hem te wighen,
Jeghen Kaerle Marteele ghevaren;
Mer si verlorent metten haren,
Ende worden ghescoffiert opt velt
Van Karels Marteels ghewelt.
Doen sende Cilperijc, om ghenade,
Boden van sijnre misdade,
Ane Marteele, ende heeft soe ghesproken
Dat die twist al es te broken,
Ende Kaerle heeft hem ghegheven
Die crone van sinen neven.
Dese regneerde der jaren vive
Cranclijc ghelijck den ketive.

Van sinen orloghe op Ramfreide.

Dat XIII Capittel.

Hieren binnen heeft hem ghereit
Van Angiers heer Ramfreit,
Ende wilde Marteelen crancken.
Marteel quam metten Vrancken
Tote Riemen voer die stad,
Daer bisscop Robrecht here sat,

Die Kaerlen kersten hadde ghedaen;
Hi en dorsts daer niet ontfaen,
Want hi Ramfreide ontsach.
Alse Marteel dat versach,
Heeft hien ghesent daerom ontset,
Om ander heren te dwinghene bet.
Doen trac hi voert, bat ghens,
Tote der stad van Oerliens,
Daer sinte Euchier bisscop sat,
Die hem oec ontseide die stat
Dore te lidene, omme dat hi
Ramfreide sat soe bi.
Hieromme wart hi van daer verdreven
Ende moester omme inden tleven
Tsint Truden, op Haspengouwe,
Daer hi sterf in groten rouwe.
Marteel quam dus op Ramfreide,
Ende wan hem af lant ende heide,
Ende heeft beseten na dat
Angiers, die goede stat,
Ende daer toe bedwonghen soe
Dat sijs waren harde vroe
Dat hi doch die stad opnam,
Ende men hem te ghenaden quam.
Ramfreit gaf hem ghevaen mede
Op Marteels ghenadichede.
Aldus wart hi gheweldich here
Van Vrancrike voert mere;
Want Ramfreit die wart dan
Van sinen lande Karels man.
Doe Cilperijc die coninc was ghestorven,
Die de crone hadde verworven
Van Marteele in Vrancrike,
Nam hi enen Diederike,
Die oec was een der vrancschen neven,
Ende heeft hem die crone ghegheven.
Selve bleef hi in die ere
Overste prince ende here.
Dese Diederijc sat xv jaer
Coninc, alsmen weet voerwaer.

Van sinen orloghe dat hi hadde op die Sarrasine.

Dat XIIII Capittel.

Nu ghedochte Marteele, sonder waen,
Der overdaet, die dicke ghedaen
Die Sassen hadden den Vrancken,
Ende woude hen des varen dancken,
Soe dat hi trac, nu ten tiden,
Op die stercke Sassen striden,
Ende heeft se al onder ghedaen;
Want si en condene weder staen,
Ende galt hen met swaren scaden,
Dat si den Vrancken dicke daden.
Doen voer hi over, in cargeheide,
Vechten op enen Lamfreide

Die over die Aelmanne was
Hertoghe ende here, als ic las,
Ende dwanc hem met ghewelde af
Dat Almaengien tcheins gaf.
Aldus bedwanc hi Swaven
Ende Beyeren met al den graven,
Die daer saten in den lande,
Ende warpt al onder sine hande
Ende heeft metten sweerde doerhouwen
Al dat lant toter Denouwen,
Ende Sassen toter Elven mede,
Dat daer ne was borch noch stede
Si en was van hem vervaert,
Sette hi den wille derwaert.
Nu quam op hem een ander strijt,
Die gheduerde langhen tijt;
Want Eudo, die voren vacht
Op Marteele, met sijnre cracht,
Poecht echt om te vindene raet,
Alsoe hier te voren staet,
Daer hi Kaerlen mach mede
Crencken sine moghenthede.
Marteel heeft dat vernomen
Ende is met sinen here comen
In Aquitanien, tenen stride
Op Eudone, die over side
Wiken moeste, doer die noot.
Daer dedi scade ende roef groot
Den lande, ende oec den steden.
Alle die lande heeft hi doer reden.
Echt, onlanghe daer naer,
Soe rees hem een orloghe swaer,
Op desen selven Eudone,
Die pijnlic was ende coene;
Ende want hi wel sach dat hi en conde
Niet altoes, in gheenre stonde,
Jeghen Karle behouden tvelt,
Es hi, alsoe ons die yeeste telt,
Over in Spaengien ghevaren,
Ende heeft ghebeden, sonder sparen.
Die Sarasine ghemenelike,
Dat si met hem in Vrancrike
Op Karle vechten comen,
Het sal hen harde sere vromen;
Want si Vrancrike souden winnen
Ende wonende bliven daer binnen;
Mettien quamen si, te waren,
Over die Gheronde ghevaren,
Beide met kindere ende met wiven,
Alse die ghene die willen bliven
In Vrancrike, ende winnent al.
Doen soe wart soe groot ghescal
Van den Sarrasinen int lant.
Karle sette doe die hant
Derwaert, alse diet wilde keren
Metter hulpen Gods ons heren.
Duitsche ende Francsoise, te waren,
Bracht hi met hem inder scaren;
Maer cleine was de menichte sine

Jeghen alle die Sarrasine;
Want haer coninc Abdirama
Brachte van verre ende van na
Al dat hi ghebringhen mochte,
Alse die Vrancrike te winnen dochte.
Doen quamen si daer te stride
Met hovaerden ende met nide;
Ende Marteel verwan den strijt,
Ende versloech daer, tier tijt,
Drie hondert dusentech op die stede
Ende lxxv dusent mede,
Met haren coninc Abdirama,
Dien si alle volchden na.
Selve verloes hi nochtan
Wel vijftien hondert man.
Alse Eudo dit heeft vernomen
Es hi tot Karle comen,
Ende maecte pays ende vrede.
Den heidenen volghede hi mede.
Daer wan hi, op dat velt,
Groten roef ende ghelt,
Ende volghede hen in dien staert,
Ende versloechse, al onghespaert,
Int jaer Ons Heren, min noch mee,
Seven hondert xxx ende twee.

Noch van sinen orloghe ende van sijnre doot.

Dat XV Capittel.

Na dat dit ghesciede acht jaer
Starf in Vrancrike, voerwaer,
Coninc Dideric, ende in sijn stede
Karle Marteel sitten dede
Hilderike, ende gaf hem die crone,
Diese neghen jaer hielt onscone.
Een dwaest wast, die nien dochte
Dat menne coninc heten mochte.
Nu quamen weder die Sarrasine
Met haren coninc, ende deden pine
Der stede van Aerleblancken,
Ende verheriden starcke ende crancke
Dat si in Provencien vonden.
Karle quam op hen tier stonden,
Ende wan hem af Avenyoen,
Nerbone, ende brac hoer doen.
Aerleblancke ghinc hem in hant,
Ende al Provenchen ende Borgoendien lant,
Ende alsoe die steden mede
Wan hi met sijnre moghenthede,
Ende dede den heidenen selc onghevoech
Dat hi hen twee coninghe af sloech,
Ende daer toe soe meneghen man,
Dat ment ghetellen niet en can.
Maer, om dat hem ane lach
Ende ane wies nacht ende dach
Orloghe, ende hem sijn scat

Minderde, overmids dat
Nam hijt papen ende clercken,
Ende elc sins der heiligher kerken
Die tienden, want hem noot dede,
Ende goeder sijn ridderen mede,
Om dat hi met ghewoude
Kerstenheit bescermen soude
Jeghen der Sarrasine ghewelt,
Diet al gherne hadden ghevelt.
Ende om dat hi aldus dede dat
Was hem dat paepscap ghehat;
Want si seiden openbare
Dat sijn siele verdoemt ware.
In dit selve jaer, dat Diederijc starf,
Ende Karel Marteel selve verwarf
Provenchen, ende Harleblanke die poert,
Doen starf hi (dat was groot moert!)
Ende waert tsinte Denijs begraven
Eerlijc, met groter haven.
Seven hondert ende xl men screef
Ons Heren jaer, doen hi dood bleef.
Sint men sijn graf ontdede
Daer en vant men been noch lede,
Alse verre alsmen mochte bekinnen;
Maer een serpent vant men binnen,
Ende tgraf was omtrent verbrant:
Dit was dwonder dat men vant.

Van Kaerle Marteels kindere.

Dat XVI Capittel.

Na Karlen Marteele, den vromen man,
Bleef een sone hiet Karleman,
Ende een ander hiet Pippijn die cleine.
Dese hilden tlant ghemeine
Ende waren beide goet ende coene,
Ende wettech in al haren doene.
Nu hadde Eudo, daer ic af seide,
Die Marteele dede dic soe leide,
Enen sone, die Waifier hiet,
Die oec woude doen verdriet
Marteels kinderen ende toren,
Als sijn vader dede te voren,
Die altoes verwonnen bleef
Als ic u hier voren screef:
Van Aquitanien was hi hertoghe:
Dese quam, met herten hoghe,
Inder provincie metten sinen
Ende brachte van Sarrasinen
Een groot heer daer binnen,
Ende wouden met crachten winnen
Narboene, die goede stede,
Ende alt lant daertoe mede.
Dese ghebroedere quamen sciere
Ende verdreven Waifiere,
Ende sloeghenen uten landen,

Die Sarrasine thoren scanden,
Ende besetten stede ende lant
Algader van haerre hant.
Sinder, niet langhe daer naer,
Es moenc worden, doer den vaer
Van sijnre sielen, Karleman,
Dien die stoute Marteel wan,
Pippijns broeder, die hiet de cleine;
Ende al sijn lantscap ghemeine
Es op Pippine sijnen broeder comen,
Ende hevet al in hant ghenomen.
Ende die goede man Zacharias,
Die doen Paus te Rome was,
Wide te moencke Karlemanne,
Ende hi dede maken danne
Enen cloester, die men noch siet
Opten berch, die Sarepten hiet,
In des goets Silvesters ere,
Ende daer voer woende dese here
Alse moenc, ende diende Gode,
Ende hilt der ordenen ghebode.
Maer om dat soe bi Rome was,
Plaghen vele Fransoisen das:
Alsi quamen in die poert,
Ghinghen si te Sarepten voert
Karlemanne visiteren.
Doen begonde hem dat deren;
Want hi begaerde in sijn ghebede
Te wesene in sijn enichede,
Ende trac opten berg Cassijn,
Daer bi wilen abt hadde ghesijn
Sinte Benedictus, ende es daer bleven,
Ende leide een heilich leven.
Nu bleef Pippijn, die cleine,
Here des lants alleine,
Ende was wettich ende stout,
Ende hadde Vrancrike in sijn ghewout;
Want die coninc en dochte niet
Anders dan menne coninc hiet,
Een dwaes waest ende een sot,
Die niet en dochte een not;
Soe dat Pippijn, sonder waen,
Al dat moeste weder staen
Dat men dede op die crone,
Alse sijne vorders waren ghewone.
Dit was die derde Pippijn.
Daermen schrijft den name sijn
Soe hiet hi Pippijn die cleine,
Die meer eren hadde alleine
Dan sijn vaders alle gader.
Oec hiet sijn ouder vader
Alsoe (dat weet men wale
Dat hi hiet) Pippijn van Harstale,
Om dat hi woende tier stede,
Ende dat huus daer maken dede,
Opte Mase, ter middelt, recht
Tusschen Ludeke ende Maestrecht.
Ende die ouder vader van desen,
Daer wi nu af lesen,

Die hiet Pippijn van Landen,
Om dat hijt daer hilt in handen,
Ende daer was ghewone
Te sine metter wone.
Dus hebben, alsmen leest,
Drie Pippine gheweest,
Ende elc anders ouder vader
Vrome ende wettich alle gader.

Hoe dese derde Pippijn coninc wart.

Dat XVII Capittel.

Dese derde Pippijn, daer ic u
Af begonste te segghen nu,
Hi dochte dat hi in allen daghen
Pine ende sorghe moeste draghen,
Ende vechten om des lants ere,
Ende dat die coninc, die here
Was boven al dat lant,
Hem des twint en onderwant;
Mer altoes, dus ledichlike,
Crone droech in den rike;
Ende waert hier omme te raden das,
Dat hi ten paeus Zacharias
Sende, en dede hem vraghen:
Wie bat crone mochte draghen
Int lant van Vrancrike,
Soe dieghene die ledichlike
Die crone droeghe, ende sonder ere,
Soe dieghene, die dicke sere
Strede ende vochte, hier ende daer,
Ende tlant hilde sonder vaer,
Ende hem aventuerde op ende neder?
Die paeus ontboet hem doe weder:
Dat men dien voer coninc hilde,
Die dlant met ghewilde
Beschermde, vroech ende spade,
Ende dat dit ware van sinen rade.
Alse die Francsoien dit vernamen
Quamen die edele liede te samen,
Ende dancten den paeus, haren here,
Van der antwoerden harde sere,
Ende hebben den coninc Hilderike
Begheven in den cloester rike
Tsinte Medaerds te Sessoen,
Ende daden hem moencs habijt andoen,
Ende gaven Pippine ghemeenlike
Die crone van Vrancrike.
Sinte Bonifacius, die bisscop sat
Tote Mense in die stat,
Wie den coninc ende belas,
Alsoet sede ende costume was.
Ende die grote gheslachte van Troyen,
Die langhe, in groter joien,
Coninghe waren ende met vlite,
Worden dus der cronen quite,

Ende Clodoveus groot gheslachte
Ghinc te nieute dus met machte,
Bi den paus ende bi den heren,
Die Pippine wilden eren,
Ende van Brabant die Hertoghen
Bleven coninghen seer vermoghen,
Tote aen dien dat sijt verloren
Mids valschen rade, alse ghijt selt horen
Hier naemaels, daer ict al
Int ander boeck vertrecken sal.
Dat Pippijn, dese grote here,
Coninc waert met groter ere
Dat was in ons Heren jaer
Seven hondert ende L voerwaer.
Achtien jaren soe regneerde hi
Als een coninc, stout ende vri,
Die al de landen, sonder wanc,
Van Sassen tote Spangien, dwanc,
Alsoe dat hi, in sijnre tijt,
Verwan meneghen groten strijt,
Daer hi toe hadde grote gheval,
Als ic u hier na segghen sal.

Hoe hi die Sassen verwan.

Dat XVIII Capittel.

Onlanghe daer na, in waere dinc,
Dat Pippijn was worden coninc
Ghedachte den Sassen, sonder waen,
Der scaden die hen hadde ghedaen
Marteel, conincs Pippijns vader,
Ende quamen ghetrect alle gader,
Met hertoghen ende met graven,
Beide uut Beyeren ende uut Swaven
Op doestvrancken ghemeenlike.
Pippijn, coninc van Vrancrike,
Vuer hen tseghen, sonder sparen,
Ende doer vacht soe haer scaren,
Dat si henen moesten keren,
Tot horen groter oneeren
Die ghene die behilden tleven,
Sonder die verslaghen bleven.
Dese Pippijn dede ghemeenlike,
In al die kerken van sinen rike,
Met noten singhen al den sanc,
Na der roemscher kerken ganc,
Des men noit eer, voer dien dach,
In dese side des berghs en plach,
Alsmen noch hout ende houden sal
Hier in den lande, al over al.

Hoe die paeus quam in Vrancrike ane Pippine omme hulpe ieghen die Lumbarde.

Dat XIX Capittel.

Int naeste jaer dat die dinc
Dien fellen Sassen dus verghinc,
Quam Aistolf met sijnre partien,
Die coninc sat in Lumberdien,
Ende wilde die Romeine daer toe dwinghen
Dat si tsijs souden bringhen
Van elken hoefde alle jaer,
Ende was hem hier met soe swaer,
Dat si sere saten verladen,
Bi sconincs Aistolfs onghenaden.
Ende die Romeine en consten niet
Wederstaen wel dit verdriet;
Want tier tijt, daer wi af callen,
Was hare macht sere ghevallen;
Want die paeus Zacharias,
Daer ic u hier vore af las,
Was tien tiden verstorven
Ende den stoel hadde verworven
Een Steven, als men siet,
Dander paeus, die Steven hiet,
Die den stoel te Romen besat,
Ende van Rome uter stat
Was hi gheboren al gader:
Constantijn hiet sijn vader.
Die paeus, om dese sake,
Was rouwich sere ende tonghemake,
Ende en wiste wat ane gaen;
Want hi en conste niet wederstaen;
Ende Aistolf dede hem soe grote lede,
Dat hi ruumde Rome die stede,
Ende es in Vrancrike ghetrect,
Alse die peinst ende mect
Dat coninc Pippine nu sal
Ontfermen sijn ongheval,
Ende hem claghen sal die noot
Die de Romeine hadden groot.
Karleman, die moenc was,
Pippijns broeder, daer ic af las,
Quam met om dat Pippijn soude
Teer doen dat die paeus woude.
Ende alse Pippijn hadde vernomen
Den paeus te hem waert comen,
Trac hi jeghen, in sijn ghemoet,
Drie milen gaende te voet,
Hi ende sijn wijf, ende sijn kinder,
Ende namene metten breidel ghinder,
Ende leidene tamelijc ende wale
Tote vore Pippijns sale.
Daer beette die paeus te hant,
Ende nam Pippine metter hant,
Ende leidene daer besiden,
Daert heimelic was tien tiden,
Ende seide Pippine sijn doghen,
Claghende met natten oghen
Hoe dat Aistolf met ghewelt
Hem eischede tsijs ende ghelt,
Ende Rome, die goede stede,

Waerp onder sine mogenthede;
Ende bat Pippine dat hi quame
Ende Rome in handen name,
Ende te Sinte Pieters dinghe saghe
Die sere te vresen in dien daghe.
Alse Pippijn hadde ghehoert
Des paeus claghe ende sijn woert,
Swoer hi toten paeus, bi Gode,
Dat hi doen soude sine ghebode,
Ende hem in staden staen vromelike,
Jons hem God van hemelrike;
Soe dat die paus, sijt seker das,
Van Pippijns troeste verblijt was.
Aldus bleef die paeus daer
Tote dat vernuwet was dat jaer,
Ende wide coninc Pippine
Recht coninc, ende die kinder sine
(Dat was Karle ende Karlemanne),
Ende gheboet dat bi den banne
Dat nemmermeer man en quame
Die hem die vrancsche crone name;
Maer dat si souden ewelike
Crone draghen in den rike,
Si eerst warf, ende na hen houden
Al dat van hem comen souden

Hoe Pippijn trac op die Lumbarde.

Dat XX Capittel.

Pippijn bereide sine vaert,
Ende voer te Lumberdien waert,
Op Aistolfe, den coninc,
Om te volbrenghene die dinc,
Die hi gheloeft hadde al gader
Sinen gheesteliken vader.
Ende Aistolf, met sinen heere,
Sette vaste hem ter weere,
Soe dat si, tien selven tide,
Vergaderden tenen stride;
Maer Aistolf moeste daer vlien,
Ende was blide dat hem mochte ghescien
Alsoe dat hi quam te parlemente,
Ende dat hi lant ende rente
Sinte Peter wederkeren
Moeste, bi sijnre oneren,
Ende swoer, met dieren eeden,
Te houdene pays ende vreden.
Pippijn sette den paus Steven
Daer hi ute was verdreven
In sinen stoel eerlike,
En trac weder in Vrancrike,
Ende alse Aistolf hadde vernomen
Dat Pippijn thuus was comen
Heeft hi al den vrede te broken
Die daer voer was ghesproken,
Ende woude weder nemen tsijs

Van den Romeinen, sonder prijs.
Doen sende Pippijn al te hant
Sinen drossaert daer int lant,
Fulrade, metten Vrancken,
Dat hi Aistolve soude dancken
Sijnre ontrouwe, dat hi hadde ghedaen.
Fuliaert dwancken saen,
Dat hi den Romeinen wedergaf
Dat hi hen hadde te broken af;
Ende moeste voert houden den vrede
Met bedwanghe, niet metter bede.
Int ander jaer hier na
Starf Karleman, als ic versta,
Pippijns broeder, die moenc was,
Als ic hier te voren las,
Te Vramen soe bleef hi doot:
Daer groefmene met eren groot.

Hoe Pippijn die Sassen dwanc.

Dat XXI Capittel.

Noch quamen die Sassen echt
Ende sochten roef ende ghevecht
Op die Oestvrancken alsoe wel
(Dien si oec waren fel),
Daer si mochten, dat was waer,
Dat gheduert hadde menich jaer.
Pippijn, die dit vernam,
Was sere tornich ende gram,
Ende is vaste daer weder ghetrect,
Alse die peinst ende mect
Dat hise met sijnre partien
Alsoe sere sal castien,
Dats hen ghedencken sal emmermere.
Aldus quam hi met sinen here
Jeghen hen tenen wighe,
Daer si vochten sere te prighe;
Doch hadde Pippijn daer den seghe
Als hi dede alle weghe,
Ende hen af sloech meneghen man,
Dat mens ghetellen niet en can,
Ende voer alsoe in haren lande,
Beide met rove en met brande,
Ende velde hen af vesten ende steden,
Ende woeste alt lant met moghentheden,
Ende versloech meneghen stouten deghen,
Ende dwancse, dat si moesten pleghen
Tsijs te ghevene ghemeinlike
Den coninc van Vrancrike.
Dus galt hi hen, met groter scaden,
Dat si den Oestvrancken daden.

Sijn orloghe op die Alvernen ende der wandelen coninc doot.

Dat XXII Capittel.

Nu quam Pippine echt niemare:
Dat lant van Alvernen ware
Al vergadert ghemeenlike,
Om te stridene op Vrancrike,
Ende Pippijns macht te velne soe
Dat hijs en worde meer vroe.
Derwaert es hi nu ghesleghen,
Pippijn, die stoute deghen,
Ende quam tenen stercken stride
Daer si vochten sere met nide.
Pippijn sloech hen haer volc ave.
Ende vinc Blandine haren grave,
Ende brachtene voer Borggijs de stat,
Die hi met crachten besat,
Soe dat hise doch ghewan,
Ende settere in sine man,
Ende voer voert met sinen here,
Ende wan hen af meneghe were,
Ende stoerde casteel ende stede
Met sijnre groter moghenthede.
Op Pirrogerge voer hi voert
Ende stoerde al de poert,
Ende ander steden vele ghemene,
In dien lande groot ende cleene,
Daer hi grote scade in dede,
Ende groet goet nam mede;
Soe dat voert die van Alverne
Dien pays ane ghinghen gherne;
Ende Aquitanien een groot deel
Wan hi doe, maer niet gheheel;
Want hi moeste van daer keren
Elwaert, te groter weren,
Met sinen volke al ghemeine,
Daer hi hem ieghen hoede cleine;
Want doe hi dus was in Aquitanien,
Quam van over see in Spaengien
Der Wandelen coninc ghevaren,
Met eenre onghedeelder scaren,
Die vreeselijc waren ende onghehiere
Daer ieghen voer Pippijn sciere
Ende vacht daer den meesten strijt
Die hi ye vacht in sinen tijt;
Doch hadde hi seghe met ghewelt,
Ende versloech daer opt velt
Twintich dusent wanden doot.
Selve verloes hi in der wijch groot
Twintich die beste van sijnre scaren,
Daer hi om dreef groot mesbaren,
Die op dien dach, in waren dinghen,
Haer lijf weder ontfinghen
Bi sinte Jans Baptisten hoot,
Daer ic u af sal segghen wonder groot.

Hoe sine XX dode levende worden.

Dat XXIII Capittel.

Een monc, hiet Felicius,
Wart in hem te rade dus
Dat hi te Iherusalem wilde gaen
In pelgrimagien, ende ontfaen
Pardoen ende Gods ghenaden,
Alsoe alse andere moencken daden.
Daer aldus ghinc die goede man
Quam die inghel ende sprac hem an,
Ende seide hem al selke dinghe,
Dat hi te Alexandrien ghinghe;
Daer laghe thoet Jans Baptisten,
Dies niet vele liede en wisten,
Ende dat hi dat daer soude vinden
Bi drien van den selven kinden,
Die Herodes onthoefden dede
Te Bethleem in die stede,
Doen hi onsen Here sochte,
Ende dat hijt in Aquitanien brochte,
Dat heilichdom, dien dieren scat,
Onse Here soude hem wisen die stat
Waer dat heilichdom ware.
Felicius quam al dare,
Daerne God hadde ghesent,
Ende nam dat diere present
Van den heilighen warden scatte,
Ende leide in een mandeken datte,
Ende heeft gheselscap ghenomen,
Ende es toten scepe comen.
Ende daer si henen voeren sere
Bad Felicius onsen Here,
Dat hi hem verwijsde ter selver stat
Daer hi wille dat come die scat;
Ende alsoe hi was in deser bede
Quam een sweerc ter selver stede,
Dat dat scip al omme bevinc,
Ende alsoe gheent sweerc henen ghinc,
Stont een duve, wit als een snee,
Vore opt scep, min noch mee,
Tote dat si leden waren Spaengien,
Ende quamen aen tlant van Aquitaengien,
Ter havenen, daer si wouden sijn,
Die Agion heet int latijn.
Dat scep ruumden si ter vaert,
Ende ghinghen in, te lande waert,
Ende droeghen haren heilighen scat,
Ende gheraecten ter selver stat,
Van der havenen ontrent twee milen,
Daer si vonden ter selver wilen
Der wandelen coninc doot ghesleghen,
Ende met hem menich deghen
Die Pippijn stappans ter steden
Versleghen hadde met moghentheden,
Omtrent twintich dusent man,
Als ic u hier vore te segghen began,
Daer wonder groot ghesciede
Ane Pippijns dode liede;
Want, recht opten selven tijt
Dat hi verwonnen hadde den strijt,
Ende rumen woude dat velt,

Quam hem vaec ane met ghewelt,
Soe dat hi dede sine tenten slaen,
Ende is rusten daer ghegaen,
Alse God woude, onse Here,
Om Pippine te troestene sere,
Die droefheit hadde ende rouwe groot
Omme twintich sijnre liede doot,
Die sine beste riddre waren.
Daer hi aldus lach, te waren,
Ende sliep in sinen pawelioene
Quam hem, in sinen visioene,
Ene stemme, ende sprac hem ane:
'Wat heefstu slapen noch te gane?
Di naect nu, ende dinen here,
Heilichdom van over mere
Van den grooten Baptisten Janne,
Ende drie onnosele kindere danne,
Die God liet ontliven doer hem
Metten anderen in Bethleem.
Ende doer sijnre waerdicheden
Gaf di God den seghe heden.
Si comen hier ghegaen bi di
Alse pelgrime ende sijn di bi;
Die voerbarste heet Felicius:
Ganc hem te ghemoete aldus!
Noetse metti ende doch hen ere:
Du sult wonder sien van onsen Here!'
Pippijn stont doen op ghereet,
Ende dede der stemmen beheet,
Ende nam van sinen volke wale
Dertich hondert bi ghetale,
Die hem alle volgheden an,
Ende dede vore draghen dan
Die twintich ridderen uut vercoren,
Die hi ten stride hadde verloren,
Ende ghinc, met innegher ghedachte,
Jeghen theilichdom, dat men daer brachte,
Ende ontfinct met groter eren,
Beide theilichdom ende die heren,
Ende hietse sijn willecome.
Die mande metten heilichdomme
Sette Felicius op enen man
Van dien ridderen: daer sachmen an
Dat si alle worden ghesont;
Bi den doden die dode opstont.
Dese miracule ghesciede voerwaer
Bi sente Janne Baptisten daer.
Pippijn dancte onsen Here
Ende maecte, in sinte Jans ere,
Een cloester daer ter stede,
Met hulpen sijnre manne mede,
Ende heefter rente toe ghegheven
Daer die moencken bi souden leven;
Ende daer in soe liet hi dan
Thoeft van den heilighen man.

Van den rade die hi maecte ende sijn orloghe op Waifiere.

Dat XXIV Capittel.

In den tijt, dat dit ghesciede,
Waren in kerstenheit vele liede,
Die niet en loefden met sekerheiden
Aen der heiligher Drievoldicheden
Ende seiden met, al openbare,
Dat men niet sculdich en ware
Te eerne die beelden ons Heren;
Want een keiser van cleinder eren,
Die Constantijn hiet aldoe,
Brachte dat al meest toe;
Want hi een quaet kersten was.
Pippijn hieromme bewant hem das
Dat hi, om dese twivelhede,
Enen raet te gader dede,
Daer hi cost om hadde ende pine.
Beide die Griexe ende die Latine
Versamende hi in ene stat,
Daer menich groot clerc sat,
Die tghelove seere openbaerden,
Ende die Drievoldicheit verclaerden.
Daer was oec uut ghegheven mede
Dat men soude in elke stede
Vercrighen ende oec eren
Die beelden Gods, ons Heren.
Die wile dat Pippijn, als ic las,
In desen groten orber was,
Quam Waifier van Aquitanien echt,
Die altoes roef ende ghevecht
Op Pippine hilt, meneghen dach,
Alsoe alse Eudoen sijn vader plach,
Ende woude Pippine echt deren.
Pippijn sette hem ter weren
Ende es met hem derwaert ghetrect,
(Alse die peist ende merct
Einde te makene van den stride),
Ende doer reet, wide ende side,
Algader Aquitanien lant,
Ende destrueerde al dat hi vant.
Sentes wan hi, die goede stede,
Ende vinc al ghinder mede
Wayfiers moeder, des hertogen
Susteren nichten, die hi getogen
Met hem hevet in Vrancrike,
Om te gevaen sijn ewelike.
Dus einde dorloge, wet voirwaer,
Dat gestaen hadde menich jaer,
Tusschen Puppijn ende Wayfire;
Want sijn volc was verslagen sciere,
Om dat si met groten scaden
Bi hem seer waren verladen.

Van coninc Puppijns doot.

Dat XXV Capittel.

Onlange na dat die dinc
Van Wayfiere dus te ghinc,
Bleef coninc Puppijn doet,
Dat scade was ende jammer groet.
Te sente Denijs waert hi begraven
Eerleken, met groter haven.
Al was hi clene van leden,
Van daden ende van vromicheiden
Was hi groet sunderlinge,
Ende volmaect in al sine dinge,
Geluckich mede, ende segevri.
Achtthiene jaer regneerde hi.
Berte hiet sijn wijf, als ic las,
Die keiser Eraclius dochter was,
Daer hi Karlen den grooten aen wan.
Met rechte quam op den man
Dat Roemsche rike na den vader;
Want aen hem versaemden algader
Die Griecken, ende dat Roemsce rike,
Dat Duitsce lande ende Vrancrike;
Soe dat al was in sijn gewelt
Ochte dat men dlant van hem hielt.
Dus scrijft van Gembloes Segebrecht.
Carle, die men groet heit, na recht,
Om grote doecht die hem lach aen,
Ende sijn broeder, Karleman,
Deilden onder hem dat rike,
Met vreden broederlike.
Carle dede hem cronen mede
Te Noioen in die stede,
Ende te Sessoen Karleman.
Dus gingen si hoer saken an,
Ende saten dus, in waren dinge,
Beide gecroende coninge;
Deen west ende dander oest.
Dus heeft God, onser alre troest,
Gehoecht die Brabansche heren;
Want hi gonste hen der eren,
Overmids dat si in horen dagen
Trouwen ende doechden plagen,
Ende die heilige kercke eerden,
Ende Goeds lof altoes meerden.
Wouden heren alsoe noch leven
God, onse Here, soude hem geven
Gelucke ende sege mede,
Alsoe hi desen heren dede;
Mar dair uut eest al gegaen.
Men siet die heren meer staen
Na weelde, ende na der luden goet,
Dant na gerechticheit doet:
Dits jammer groet van den heren,
Dat si uter duecht dus keren,
Ende gerechticheit laten bliven.
Hier int dierste boec van viven.

Tweede boek.

Die ander boec hier beghint.
Die u sal maken bekent
Den anderen staet van den heren.
Hoe dat si in groter eeren,
Twee hondert ende veertich jaer,
Twe min, weet voerwaer,
Coninge saten geweldelike,
Somme keiseren des gelike,
Ende hoe dat si vielen weder
Bi verradenissen neder,
Ende der cronen worden quite,
Die si hielden dus met vlite.
Mar die minne in alre wise
Van Amelise ende Amise
Sal ic u vertrecken voren,
Om dat si eens deels behoren
Ter geesten, die hier volget na,
Alsoe als ict beste versta,
Hoe si hem onderminden
Ende hoe hoer saken einden.
Dit boeck houdt in, tsinen dele,
Drie ende tsestich capitele.

Van Amise ende Amelise.

Dat eerste Capittel.

Ghi hebt dicke seggen horen
Van tween kinderen, die geboeren
Worden in coninc Puppijns tiden,
Daer wi die geesten nu af liden,
Coninc Karls ridderen beide,
Die in groter hoesheide
Hem dienden meningen dach,
Als ic u nu hier seggen mach,
Die soe sunderlinge gelijc waren
Dat mense en conde twaren
Onderkennen, groet noch cleen,
Daer men den enen sach alleen.
Die een was sone, als ic las,
Eens greven in Alvernen was,
Ende des anders vader, ic versta alsoe,
Was een ridder uut Baricho.
Doen gevielt dat men dese
Twe kinderen, dair ic af lese,
Te Romen waert seinde ter stede,
Om tontfaen hoer kerstenhede;
Want men doen opten dach
Gheen kint te dopen en plach,
Men liet alsoe verre gedien,
Dat sijn ghelove mocht gelien,
Ende verstandelijc sprekens plegen.
Nu gevielt soe, onder wegen,
Tot Luicken, in die stad,
Alsoet daventure woude dat,
Dese kinderen quamen te samen,
Ende sulke vrientscap ondernamen

Dat si, in al horen wanderen,
Deen sonder den anderen
Slapen en wouden, noch eten.
Dese kinder, alsoe wijt weten,
Quamen dus te Romen tsamen,
Ten paus, die doe bi namen
Deusdedit geheiten was,
Die dese kinder doepte ende belas,
Ende hiet tsgreven soen Amelijs,
Ende Berichaens sone Amijs,
Ende gaf elken kinde daer
Enen pledenen nap, voerwaer,
Gelijc van eenre groetheide,
Ende oec dier gesteine mede,
Ende seide: ‘Kinder, neempt dit nu
Tenen tekene dat ic u
Kersten dede, al hier ter stat,
Ende dat ghijs oec te bat
Hebben moet, in allen eren.
Mittien si te lande keren.
Elc ten vader dat si quamen;
Mer die herten bleven tsamen,
Al waren si van een gesceiden,
Alsoet na wel sceen hen beiden.
Alsoe Amijs quam tot sinen dagen,
Waert hi die wijste van sinen magen;
Want in hem soe wies soe seer
Doecht ende wijsheit, soe lanc soe meer.
Ende als hi deertich jaer gewan,
Was sijn vader een out man,
Van sinne wijs, ende heilich mede,
Ende hem quam aen siechede,
Ende ontboet voer hem Amise,
Ende beval hem in alre wise
Dat hi in ridderliken live
Gode emmer onderdanich blive,
Ende getrouwe si sinen here,
Ende sinen gesellen gehulpelic sere,
Ende dat hi tallen tiden mede
Die wercke houde der ontfermichede,
Ende dat hi, boven al dese dinge,
Amelise niet ane en ginge
Des greven soen van Alverne,
Noch te spotte noch te scerne.
Ende als geint was die tale
Versciet die man ten selven male,
Ende sijn sone, met groter werden,
Bestaden on eerliken ter eerden,
Ende Amijs quam in sijns vaders goet.
Maer onlanghe hi daer in ghestoet;
Want sijn volc was hem fel,
Dat die dinc alsoe ghevel
Dat si en, met valschen saken,
Ute sijns vaders erve staken,
Ende dat hem stoet soe ontsiene,
Dat hem dienden cume te tiene.
Alse dus tachter was die goede man
Sprac hi sinen knapen an;
Hi seide: ‘Mi dunct dat ict best love

Dat wi tes graven Amelijs hove
Te gadere varen, nu wel saen:
Hi is mijn vrient, hi sal ons ontfaen.
Ic hope hi mijns ontfermen sal,
Als hi weet mijn ongheval;
Oft wi nemen voert onse vaert
Te vrouwen Hildegaerden waert,
Conincs Karels wijf van Vrancrike;
Ic hebbe horen segghen, sekerlike,
Dat si hoevesch es ende fijn
Lieden die verdreven sijn.

Hoe elc den anderen sochte.

Dat II Capittel.

Aldus setten si haer vaert
Ten lande van Alvernen waert;
Maer si en hebben, tien stonden,
Den grave Amelijs thuus niet vonden;
Want hi was oec, te waren,
Te Bericho waert ghevaren.
Ende als hi te Berico quam,
Ende Amise niet en vernam,
Maer dat hi verloren hadde sijn lant.
Sciet hi droeve wech te hant,
Ende peinsde hi, ende ruste nimmermeer,
Hi en soude Amise vinden eer.
Amijs hadde oec rouwe, weet wel,
Doe die dinc alsoe ghevel,
Dat hi den grave niet thuus en vant
Ende keerde weder al te hant,
Alse die nemmermeer en woude
Rusten, voer dat hi soude
Amelise hebben vonden.
Dus socht elc ten andren, tien stonden,
Met ellende, met verlanghen swaer,
Luttel min of meer dan een jaer.
Daer binnen gheviel Amise dat
Dat hi quam in ene stat,
Daer hi met enen ridder lach,
Die aen hem hoerde ende sach
Dat hi sijns lants uut was verdreven,
Ende heeft hem sijnre dochter ghegheven,
Om dat hi was een edel man,
Ende hi er alle doghet sach an.
Nu waert Amijs te rade das,
Onderhalf jaer na dat hi was
Ghehuwet, dat hi, sonder sparen,
Te Parijs waert soude varen,
Om Amelise te sukene daer,
Die nu ghedoolt had twee jaer,
In doghene ende in ellenden,
Om dat hi Amise wilde venden;
Ende Amelijs hadde oec die vaert
Doen gheset te Parijs waert,
Soe dat hi bi Parijs quam,

Daer hi enen pelgrim vernam
Ieghen hem comende daer,
Die hem dochte overwaer
Van den lande van Bericoe.
Den pelgrijm vraeghdi doe:
Of hi in enich lant ware comen
Daer hi Amise hadde vernomen,
Die sijns lants ware verdreven?
Hi seide: ‘Here, in mijn leven
En sagickene nie, dat ic weet.’
Amelijs trac uut sijn cleet
Ende gaeft den armen man,
Ende seide: ‘Bidt voer mi dan,
Dat God minen arbeit einde,
Dien ic, te waren, in elleinde
Doer sinen wille hebbe onfaen!’
Die pelgrim is wech ghegaen,
Van sinen cleede vroe ende blide;
Ende quam ten avent tide,
In enen huse, sijt seker das,
Daer Amijs te herberghen was.
Alse Amijs hadde versien
Den pelgrijm, sprac hi met dien:
Oft hi in enich lant ware comen
Daer hi iewerinc hadde vernomen
Van den grave van Alverne,
Dien hi saghe alsoe gherne?
Die pelgrijm seide: ‘Here, ghi
Maect u sceren nu met mi;
Want ic sie nu ende merke wale,
Beide ane u ghedaen ende u tale,
Dat ghi selve sijt die grave,
Daer ghi mi nu vraghet ave;
Maer ander knapen ende ander cleder mede
Ende ander perde haddi, here, ter stede,
Dan ghi heden hebt, des ben ic wijs,
Doen ic u ontmoete bi Parijs,
Daer ghi mi dit cleet gaeft an,
Ende mi vraghet na enen man,
Die Amijs gheheten ware,
Dien ghi gesocht hadt twee jare.’
Alse Amise dus hadde verstaen
Dese mere, antwoerde hi saen:
‘Here pelgrim, mi wondert sere
Dat ghi segt ic ben die here
Amelijs, grave van Alverne;
Want boven al saghic gherne
Den selven man, des sijt ghewes,
Die Amelijs gheheten es.
In sach u oec heden, no en gaf
Dat cleet daer ghi segt af;
Maer Amijs es mijn name:
Bidt God dat hem si bequame
Dat ickene saen moete sien.’
Sijns ghelts gaf hi hem met dien,
Ende heeft ghenomen sine vaert
Rechte te Parijs waert.
Ende alse hi bi Parijs is comen
Heeft hi Amelise vernomen:

In een prieel dat hi sat
Met sinen gheselscape, ende at.
Ende alse die grave Amelijs vernam
Dat Amijs was, die daer quam,
Spranc hi op, ende liepen iegen.
Daer mochte men sien pleghen
Ongheveinsder vrientscepen!
Want elc heeft anderen begrepen
Met armen, ende gecust mede
Dusent werven op die stede.
Van bliscappen soe weenden si.
Elc ghinc den anderen sitten bi
Vertellen wat hem was ghesciet.
Haer ellende ende haer verdriet,
Dat si ghedoecht hadden twee jaer
Keerde al in vrouden daer,
Ende danctens Gode, dat si quamen
Soe ghelikelijc te samen.
Al waest hen worden te suren,
Tes conincs Karels hove si vuren:
Daer waert Amijs ghemaect tresorier,
Die noch gerich en was noch fier.
Ende Amelijs, die grave van love,
Wart drossaert van sconincs hove.
Daer mochtemen sien jonghelinghe,
Ghemate ende wijs in allen dinghe,
Van eenre ghedane even scone,
Ende ghemint van al der crone,
Ende daer toe, beide lude ende stille,
Van eenre herten, van enen wille.

Hoe Herderijc Amelise ondervant.

Dat III Capittel.

Alse dese twee, in ware dinc,
Ghedient hadden den coninc,
Ontrent twee jaer, in diere wise,
Sprac Amijs tote Amelise:
‘Gheselle, ic moet, te waren,
Thuus te minen wive varen;
Maer ic wane saen wederkeren.
Nu, hout u ane mijn leren,
Ghi blivet hier int hof.
Hoet u emmer daer of,
Dat ghi, om gheene saken,
Des sconincs dochter en selt ghenaken,
Waer ghi sijt, in elke stede;
Ende dat ghi u oec hoet mede
Dat Harderijc, die valsche grave,
Uwen sin niet en ondergave,
Noch en weet u heimelicheit,
Wat hi oec tote u seit;
Want ic sie ende merke wel
Dat hi mordadich is ende fel.’
Met desen es hi wech ghevaren.
Amelijs bleef int hof, te waren,

Ende leide, met groten sinne,
Ane sconincs dochter sine minne,
Dat hi sinen wille daer af ghewan.
Doen quam Harderijc, die quade man,
Die alre dorperheit was blide,
Ende alle vroemheit benide,
Ende sprac Amelise ane,
Ende dede hem te verstane,
Hoe vrient dat hien ware,
Ende dat hi stille ende openbare
Hem heimelijc soude sijn
Ende in allen trouwen fijn,
Ende swoert te houdene wale.
Ende alse gheeint was die tale,
Ende ghedaen was die eet,
Gheloeves Amelijs ghereet,
Ende ondecte hem ter stede
Onwiselijc sine heimelichede,
Alse die van sinne niene was fel.
Amelijs, dien dit ghevel,
Es eens voer den coninc ghestaen,
Alse hem water te ghevene saen;
Ende Herderijc stont daer bi mede,
Die aldus sprac ter stede:
'Here coninc, ic segt u dan,
Van enen ontwetteghen man
En seldi gheen water ontfaen,
Die soe sware heeft mesdaen;
Want hi uwer dochter heeft gheroeft
Haer suverheit; des gheloeft.
Hi is wel waert der doot!'
Amelijs, van wondere groot
Viel in onmacht ende van vare.
Die coninc deden opheffen dare,
Alse een edel man van sinne,
Ende seide: 'En vervaert u niet, minne!
Stant op stoutelike, ende kere
Van di selven dese oneere!'
Hi sprac, als hi becomen was:
'Heer coninc, en gheloeft niet das
Dat Herderijc, die verrader, seghet;
Want des gheen hoghe man en pleghet;
Maer, here, gheeft mi daer toe tijt,
Dat ic camp neme ende strijt,
Dat ic mi mach daer in verclaren
Van aldus dorperliker maren,
Met campe, voer u oghen,
Dat God die waerheit moete toghen,
Dat hi lieghet als een dief!'
Karle sprac: 'Hets mi lief.'
Ende vrou Hildegaert, die coninghinne
Si warp hare soe verre daer inne
Dat si Amelis borghe waert,
Die hem wech beraden vaert.
Ende als hi aldus, in dierre wise,
Soeken vaert sinen vrient Amise,
Ghemoet hien op sine vaert,
Als te vaerne te hove waert.
Te sinen voeten viel hi met wene,

Ende seide: ‘Ay mi, lieve, hulpe allene
Ende troest van mijnre salichede,
Dinen raet ende dine bede
Heb ic domelike te broken:
Des moet ic enen camp stoken
Opten valscen Herderike;
Want ic hebbe dorperlike
Karles dochter, mijnre joncvrouwen,
Beslapen, bi mijnre ontrouwen.’
Amijs heeftene seer bescouden
Om dat hi hem dus heeft ghehouden.
Hi sprac: ‘Wi selen metter vaert
Wisselen clederen ende paert,
Men sal wanen dat ic ben ghi
Ende ic sal vechten vore di,
Ende sal, metter hulpen ons Heren,
Den grave, den verradere, onteren.
Vaert tonsent, te minen wive;
Maer hoet u van haren live!
Si sal wanen dat ict ben.’
Met desen bedroefden si hen:
Met tranen sceidense ende met wene.
Amijs voer te hove allene,
Alse oftet Amelis die grave ware,
Ende Amelis, in dien ghebare,
Quam tote Amijs huse saen,
Rechte alse Amelijs ghedaen.

Amijs camp teghen Herderike.

Dat IV Capittel.

Amijs wijf waende dan
Dat Amijs ware haer man:
Maer om ghene saken
En woude hi haer ghenaken,
Ende hi leide, al in een,
Snachs een sweert tussen hen tween.
Nu is Amijs te hove comen,
Ende seit hi heeft raet ghenomen,
Ende wilt sinen camp vechten
Op Herderike, ende berechten
Datti loghe als een valsch man.
Karle die coninc sprac hem an,
Ende seide: ‘Grave, ontsiet u niet!
Eest dat u die ere gesciet
Dat ghi desen camp verent,
Soe dat mijn dochter Belisent
Van der blamen verwaert blive,
Ic gevese u dan tenen wive.’
Des merghens sijn, na ridders wise,
Die grave Herderijc met Amise
Opt velt comen, buten Parijs.
Daer bi stont die coninc wijs,
Ende menich hoghe baroen mede,
Ende alle die beste van der stede,
Diet alle hilden, weet voer waer,

Dat Amelijs selve ware.
Ende want Amijs op dien dach
Sine consciencie ontsach
Seide: ‘Her grave, hets dorperheit groet
Dattu staes na mijnre doet,
Ende du di selven ende dijn leven
Te mets daer vore wilt gheven;
Maer wiltu wedersegghen de moert
Die du op mi heefs bracht voert,
Ic wildi dienen, des sijt ghewes;
Want ic ontsculdich ben des!’
Dander antwoerde, alse die coene:
Hi en hadde sine vrientscap niet te doene;
Sijn hoeft waer sijn te voren,
Ende heeft oec dat ghesworen,
Dat hi met crachten hevet gescent
Des conincs dochter Belisent.
Amijs swoer, ende wilt oec toghen,
Dat Harderijc daer ane heeft gheloghen.
Dus sijn si te gader comen;
Ende Amijs heeft ghenomen
Harderike daer sijn lijf,
Ende onthoefde den catijf.
Doen gaf hem die coninc te handen
Belisenden, die hi van scanden
Verlost hadde, ende gaf hem voert
In te woene ene goede poert.
Amijs ontfincse blide ende vroe,
Ende gheloefde den coninc doe,
Dat hise trouwen soude saen,
Had hi ene bedevaert ghedaen
Die hi te vaerne hadde ghenomen.
Te huus, te Amelise es hi comen
Ende seide: ‘Ic hebbe u ghewroken
Van des verraders sproken,
Ende hebbe gheloeft Karle, bi trouwen,
Dat ic sijnre dochter sal trouwen.’
Doen keerde Amelijs, vro ende blide,
Ende troude dus, na den stride,
Belisenten, ende voer mede
Wonen in sijns selfs stede.

Hoe Amijs lasers keerde te Amelise.

Dat V Capittel.

Na desen tiden soe ghevel
Dat Amijs ane sijn vel
Waert te male lazers al;
Ende waer dat hi wesen sal
Moet menne heffen ende draghen.
Op sijn vernoy ende op sijn claghen
En achte niet sijn wijf Abie.
Hoe groot dat eerste was die vrie
Dicke poghet si nu voert
Hoe dat sien hadde versmoert.
Sinen tween knapen riep hi an,

Die hem ghetroust waren dan,
Ende seide: ‘Voert mi ute desen landen,
Doch ute mijns wijfs handen!
Minen nap neem heimelike mede
Ende voert mi te mine stede,
Te Bericho, dat mi toe hoert.’
Doen voeren si ter selver poert;
Ende teersten, dat si daer quamen,
Ende dat die liede vernamen
Dat dit Amijs haer here ware,
Maecten si en sere onmare,
Ende hebben die knapen gheslaghen,
Ende worpense van den waghen.
Doen wart Amijs wenende sere,
Ende seide: ‘God, ghenadich here,
Helpt mi ute deser noet,
Oft gheeft mi corteliken die doot!’
Daer na es hi te Rome comen,
Ende alse ment heeft vernomen
Quam metten paus Constantine
Een deel der edelren sine,
Diene lieffelijc ontfinghen,
Ende die hem van allen dinghen
Dies hi behoefde, ende die sine,
Ghenoech gaven, sonder pine;
Want, doe mense kersten dede,
Te Romen in die goede stede,
Worden sine peteren uutvercoren
Grote heren, van Rome gheboren.
Aldus was hi daer twee jaer.
Doen quam daer van hongherie swaer
Een soe groet onghemac,
Dat kint den vader van hem stac,
Soe dattene die ghene begaven
Die hem dare nu tetene gaven,
Ende dat hi Rome ruemde die stat,
Ende wart te rade, na dat,
Dat hi tAlverne varen woude,
Tote Amelise, ofte hi soude
Daer doch trouwe vinden moghen.
Met desen es hi ghetoghen
Voer sgraven Amelijs porten saen,
Ende sloech daer op sijn clapspaen.
Alse die grave hoerde dat gheclap,
Nam hi sinen pladenap,
Die hem die paus Deusdedit gaf,
Daer Amijs die wedergade hadde af,
Ende sendene hem met wine doe
Ende broet ende vleisch daer toe.
Die bode ghinc sinen vollen stap
Ende goet in des siecs mans nap
Den wijn, ende alse hi weder quam:
‘Here, seide hi, ic en vernam
Noit nap, soe ghelijc desen,
Alse mi des mans nap dunct wesen;
Want even groot ende even goet
Sijn si, dat seit mi mijn moet.’
Amelijs hiet den sieken halen,
Ende ginc hem ane met talen:

Wanen hem selke nap quame,
Soe scone ende soe bequame?
Amijs sprac sonder waen:
‘Ic ben van den castele Bericaen,
Ende Deusdedit, die mi dede
Kersten te Rome, in die stede,
Die paus, gaf mi desen nap daer.’
Doen wiste Amelijs, over waer,
Dat Amijs was, sijn gheselle goet,
Die voer hem storte sijn bloet,
Ende hem des conincs dochter wan.
Doen viel hi op den lieven man,
Vriendelijc, met groten wene,
Ende en liet groot noch clene
Hien custene ane sinen mont,
Al was hi besmet ende onghesont.
Amelijs wijf trac hem bet naer,
Ende maecte groet misbaer;
Want haer ghedochte hoe vromelike
Dat hi verwan Harderike,
Daer hi haer lijf met behilt dan
Ende haerre lief mede ghewan.
In haer huus dat si en brochte
Ende ene stede hem sochte,
Daert rastelic was, ende scone mede,
Daer si hem in wesen dede,
Ende gaf hem dat hi verteerde,
Als ghenoech, dies hi begheerde.

Hoe Amijs ghesont wart.

Dat VI Capittel.

Op enen nacht, daer na, ghevel,
Dat die enghel Gabriel
Tot Amise quam (alse hem dochte),
Die hem ene mare brochte
Dat Amelijs sijnre kinder dode,
Ende hi metten bloede rode
Sinen gheselle bestreke, Amise;
Hi worde ghesont in selker wise.
Amijs seide dit met vare
Sinen gheselle openbare.
Dit nam die grave swaerlijc an;
Maer doch peinsdi, dat die man
Sijn lijf sette voer hem te pande.
Een sweert nam hi in sinen hande,
Ende ghinc daer sine kinder sliepen
(Die tranen hem ghedichte liepen
Over sine beide wanghen):
Op hen viel hi, ende weende langhe,
Want si sliepen beide.
‘O wi, sprac hi, o wi, leide!
Dit en was noit ghehoert,
Dat die vader heeft vermoert
Sine kindere, dus sijns ondancs!
O wi, lieve kindere, des ancs.

Hier heb ic tvaders name verboert,
Sint dat u mijn swert stoert.
Die tranen vielen op die kinder,
Soe dat si ontwecten ghinder;
Ende als si saghen haren vader
Loeghen si op hem, beide gader:
Twee knapeline warent, te waren,
Scone, jonc, van drie jaren.
‘Lieve, lieve kinder, sprac die grave
Al lachti, daer coemt wenen ave;
Want ic, u vader, nu moet
Nemen u onnosel bloet!’
Mettien onthoefdise te samen,
Ende nam die hoofde ende die lichamen,
Ende leitse in haer bedde neder,
Als oft si beide sliepen weder.
Dat bloet nam hi daer ter stede,
Ende bestrekere Amise mede,
Ende seide: ‘Heer Jhesus, dit bescouwe,
Die den menschen heet houden trouwe,
Ende den laseren maket ghesont,
Met dinen woorden in corter stont,
Du moets minen gheselle ghenesen;
Want u, Here, cont es van desen,
Dat mi trouwe gaf den moet
Te storttene mijnre kinder bloet.’
Amijs wart te hant ghesont,
Ende die grave dedene tier stont
Ombesien ter kerken keren,
Ende dancte Gode der eren;
Ende eer si er comen conden
Alle die clocken te ludene begonden,
Alsoe als God selve gheboet.
Tfolc quam met cudden groet,
Die dat wonder Gods ane saghen.
Die gravinne begonde te vraghen,
Alsise te gader comen sach,
Welc haer man wesen mach?
Doen sprac die grave: ‘Ic ben u man,
Ende dits Amijs, die u volghet an,
Mijn gheselle, dien God ter stont
Van live heeft ghemaect ghesont.’
Maer die grave versuchte onsachte;
Want hem der kinder doot ghedachte,
Die hem swaer lach in sinen sinne.
Mettien hiet die gravinne
Volke, om die kindere gaen.
‘Neen, sprac die grave, het is te saen;
Laetse slaepen, si rusten wel.’
Doen ghinc hi selve, ende niement el,
In die camere, met onghedoude,
Alse diese bewenen woude,
Ende vant die kindere daer ter stat
Spelende, ende te ghereke bat,
Dan hise noit te voren sach.
Om hare halsekin soe lach
Een teken, alse een draet roet
(Hier moeghdi horen wonder groot!).
Alse hi die kinder dus vernam,

In sinen arme hise nam,
Ende dancte Gode om dese dinc.
Dat teken noit hen en verghinc:
Hi droechse der moeder in de scoet;
Ende seide: ‘Nu maect bliscap groet:
Dese kindere sloech ic doet,
Als mi dinghel selve ontboet,
Ende met haren bloede, nu ter stont,
Es worden mijn gheselle ghesont!’
Des dancten si alle gader
Gode den hemelschen vader,
Dat hise brachte uut selker noet.
Amijs nam met hem here groet,
Ende heeft beseten saen
Sijn casteel Berichaen,
Dat hem sijns selfs liede namen.
Te ghenaden dat si quamen;
Ende hi vergaf hen, sonder waen,
Al dat si teghen hem hadden misdaen,
Ende bleef in payse, voert mere,
Ende diende God onsen here.
Hier na seldi noch vinden
Hoe si haer leven einden,
Daert tijt ende stede sal sijn,
Alsoe als ment vint in latijn.

Hoe Karle Sassen destrueerde.

Dat VI Capittel.

In dien tiden, sonder waen,
Dat paus was Adriaen,
Die maecte, als ic hore lien,
Boecke ieghen heresien,
Doe voer harde mogendelike
Coninc Karle van Vrancrike
Op die Sassen, met sinen here,
Die hen vaste setten ter were;
Want si en wouden pais noch vrede,
Vonden si tijt ende stede,
Dat si den Vranscen mochten scaden,
Alsi altoes voermaels daden
Bi Marteele, ende bi Pippine,
Daer si omme doechden meneghe pine,
Als ic u hier voren seide.
Karle dede hen soe leide
Dat hi, al lancs ende breet,
Haer lant al orloghende doer reet,
Ende wan hen af menich velt,
Daer hise afsloech met ghewelt.
Herberch, ene vaste stede
Wan hi hen af met stride mede,
Ende Hoermense (haren tempel diere,
Daer in van menegher maniere
Afgode stonden, groot ende cleine)
Destrueerde hi al op ghemeine,
Ende versloech hen soe menighen man,

Dat mens ghetellen niet en can.
Daer was sijn volc wel na verstorven,
Ende van dorste al verdorven;
Want men, in dat selve lant,
Niewerincs water en vant.
Doe bat Karle, met ernste groot,
An onsen here, in der noot,
Dat hi sijns ontfermen soude,
Dat sijn volc, met sijnre scoude,
Niet en blive van dorste doot.
Daer quam te hant planteit so groot
Van watere, dat al sijn here
Ghenoech dranc na sinen ghere,
Ende vertroest was sere daer mede.
Dit dede God door Karels bede.
Desen coninc waest goet ghedient,
Dien doverste coninc was so vrient!
Alse dat die heidene Sassen saghen,
Datse God soe wilde plaghen,
Gaven si, in heer Karels handen,
Ghisele van haren landen
Ende geloefden, bi horen wetten,
Dat si hem nimmermeer souden setten
Ieghen die Vrancsche riken,
Ende Karlen altoes souden wiken.

Hoe Karle voer opte Lombarde.

Dat VII Capittel.

In tnaeste jaer, heb ic verstaen,
Dat die paus Adriaen
Sende letteren nerenstelike
An den coninc van Vrancrike,
Dat hi quame alse Gods knecht,
Ende hilde sinte Peters recht;
Want die coninc Desidere
Van den Lumbarden, ende sijn here,
Daden hem soe swaren pant,
Si en consten niet behouden tlant,
Ende hi van elken hoofde hief
In Rome, wient leet was oft lief,
Enen swaren penninc, ende daer bi
Dat lant al verloren si,
Ende dat sinte Pieters vrihede
Al te nieute gaet daer mede,
Hi en come soe machtich saen
Dat hijt moghe wederstaen.
Doen Karle dese woerde hoerde,
Doen peinsde hi dat hijt metten oerde
Van den sweerde soude weren dan;
Maer die goedertierene man
Hadde die dinc gherne leden
Sonder strijt, met hovescheden;
(Want hi noit gerne, sijt seker das,
Op man en street die kersten was)
Ende sende boden an Desidere,

Ende dede hem bidden, harde sere,
Dat hi sinte Petere weder gave
Dat hi hem hadde te broken ave;
Indien dat hijt doen woude
Hi soude hem van sinen goude
Veertien hondert scellinghe gheven;
Nochtan soude hi met rasten leven
Ende sijn vrient bliven mede.
Desidere en achte niet der mede;
Want sine felheit was soe groet
Hi en achte niet dat men hem boet.
Doen trac Karle te samen
Sijn ridderscap van groten namen,
Baenrutsche ende lants heren,
Bisscoppe, abde, die souden leren
Dat here, alst ware te doene.
Over barch trac die coene
Tote eenre stede, daer die pas
Sere sterc ende enghe was,
Ende hiet die cluse bi namen.
Alse die fransoyse ghinder quamen,
Ende si vernamen aldaer
Dat die pas was soe swaer,
Ontboet Karle Desideren
Dat hi ende sijn here wilden keren
Te lande, op dat hi weder gave
Sente Petere dat hi hem ave
Te broken hadde met ghewelt,
Lant, renten ende ghelt.
Die Lombaert en woude niet
Doen dat hem Karle hiet;
Maer hi quam met sinen heere,
Ende sette hem vaste ter were
Ter clusen, toten inganghe
Dien hi hadde doen vesten langhe,
Om dat hi waende, sonder waen,
Die francsoise daer wederstaen.
Doen dat die fransoise saghen
Begonst hem qualike te behaghen,
Ende vele van den heren
Rieden doen dat wederkeren;
Want hen seker dochte
Dat men den pas niet winnen mochte.

Hoe Amijs ende Amelijs doot bleven.

Dat IX Capittel.

God, die langher niet en woude
Dat Desidere regneren soude,
Om sine quade dorperhede,
Ende om des grotes Karels bede,
Gaf hen snachs enen vaer,
Soe dat hem ende sinen here daer
Soe sere des lijfs wanhaghede,
Nochtan dat se niement jaghede,
Vloen si doer bosch ende doer velt,

Ende lieten al haer ghetelt
Allene met haren dinghen,
Ende waren vroe dat sijt ontghinghen.
Alse Karle sach die aventure
Trac hi den pas al dure,
Ende volghede hem vaste naer.
In Karels heere waren daer
Die heilighe twee ghesellen,
Daer ghi hier voren af horet tellen,
Dat was Amelijs ende Amijs.
Al plaghen si, in alre wijs,
Haers ambachs in des coninc hof,
Nochtan en stonden si niet of
Haers vastens en haers ghebede,
Ende almoesen in elke stede
Te ghevene, daer sijs saghen noet.
Desidere, die dus ontscoet,
Volchden si met Karle achter,
Soe datten Lombarden dochte lachter
Dat hen die fransoise soe verre
Volchden, ende worden erre,
Ende hilden tvolc in de campane,
Alse hen te wederstane.
Nochtan hadde Desidere
Met hem daer een cleine here
Ieghent here dat op hem quam;
Want met Karlen, als ict vernam,
Waren Dietsce ende Waloise,
Inghelsche, ende Avaloise,
Ende menegherande ander diet.
In ene stede, die doen hiet
Ten Schonen Woude, was die strijt
Van desen twee coninghen tier tijt,
Daer elc verloes van sinen here,
Karle oec ende Desidere
In dien weghe soe vele liede.
Ende om datter dat ghesciede
Soe heet die stede, in deser ure,
Ghemeinlijc die Morture.
Daer bleeffer beide onder doot,
In den weghe, met eren groot,
Amelijs ende oec Amijs,
Die vromich waren ende wijs.
Ende want hem God, in haer leven,
Soe grote vrientscap heeft ghegheven
Dat al een wille was van hare beden,
Soe en wildise in der doot niet sceiden.
Desidere verloes dat velt
Ieghen conincs Karels ghewelt,
Ende es ontfloen, met sijnre partien,
In de vaste stede van Pavien.
Coninc Karle volghede hem naer,
Ende belachghene vaste daer,
Ende sende te Vrancrike, ter vaert,
Om sine vrouwe Hildegaert,
Dat si met haren kinderen quame.
Hi dede, in sinte Eusebius name,
Daer een scoen kerke maken.
Ende die coninginne, van haren saken,

Dede oec, in sinte Peters ere,
Een ander maken derghelijc sere.
Tesen twee kerken soude men graven
Die grote princen ende die graven,
Die daer waren, tien tiden,
Doot bleven in den striden.
Ende want Karle hadde vercoren
Voer dandere verre te voren
Amelise ende Amise,
Soe sendi vroede ende wise
Meesters te Melane,
Ende dede brenghen van dane
Twee steenen vate, daermen in leide
Ghene ghesellen alle beide.
Amelijs die was gheleit
In sinte Peters kerke, als men seit,
Die maken dede die conincginne.
Amijs die was, doer sinen minne,
Begraven tot sinte Eusebius mede,
Die de coninc maken dede.
Den anderen heren, die daer bleven,
Heeft men sepulture ghegheven
Hare ende dare, in meneghe stede.
Des ander daechs gheviel mede,
Alst God wilde, dient al is becant,
Dat men grave Amelise vant
Bi sinen geselle Amise
Met sinen grave, in selker wise
Alsoe oft hire ware bracht
Met handen: dit heeft ghedacht
Groot wonder meneghen man,
Dies niet verwonderen en can
Dat si, na dit arme leven,
Noch alsoe ghevriende bleven.
Hier bi mach men merken ende verstaen
Dat God, onse Here, sonder waen
Goede gheselscap altoes mint,
Daermen trouwe ende doeght in vint.
Ghesleghen waren si, als ict sach,
In octobre opten XII dach.

Hoe Karle wan Pavien die stat.

Dat X Capittel.

Ses maent lach Karle ende sijn partie
Voer die vaste stad van Pavie,
Ende die wastenen waren comen in.
Doen quam Karle in sinen sin
Dat hi sijn volc liet voer die stat,
Ende voer te Rome waert na dat,
Om dat hi daer woude, sonder waen,
Van paesschen sijn hoechtide begaen;
Soe dat hi des paesch avents quam
Daer hi Rome die stat vernam.
Van sinen perde dat hi sat
Ene mile van der stat,

Ende quam ter kerken met staden.
Sere mercte hi die graden
Van der kerken ende sijn opgaen.
Daer stont die paus Adriaen
Ter kerken dore, daer hi in quam,
Diene lieflike ane nam,
Met groter eren, gheloeft mi das,
Als die Gods riddere was.
Daer at hi paesschen metten clerken
Ende gaf der heiligher kerken
Beide stede ende lant,
Die hi wan metter hant,
Die hem af te broken waren.
Doen keerdi weder tsinen scaren,
Die hi voer Pavien liet
In orloghen ende in verdriet,
Ende vant die liede van der stat
Van honghere ende van plaghen mat,
Soe datter vele waren doot.
Elf maende hilt hise in der noot.
Ten lesten ghinghen si in hant.
Desidere, die quade tyrant,
Die wart opghenomen ghinder,
Beide met wive ende met kinder,
Ende dese ghevaen bliven mede
Tote Landeke in de stede,
Ende nam hem gheweldichlike
Altemale haer conincrike.
In dit orloghe wan hi Pavien,
Ende trike van Lombardien,
Dat gheduert hadde in selker maniere
Twee hondert jaer ende daer toe viere,
Sint dat Albijn van Pannone
Quam in Ytalien ende wan die crone.
Al dat recht, dat die Lombarde
Af hadden ghewonnen metten swaerde
Der roemscher kerken, gaf hi weder
Ende warp haer moghentheit neder,
Ende sette in der fransoise hant
Al haer stede ende al haer lant.
Alse die Lombaerde verwonnen waren
Es Karel te Romen ghevaren,
Ende heeft te gader ghedaen
Metten paus Adriaen
Bisscoppe, aldaer ter stede,
Hondert ende liij mede
Abde vele, ende cromme stave.
Daer gaf die paus die gave
(Met al den heren die daer saten)
Karle, in den name der caritaten,
Dat hi van rechte kiesen mochte
Paus, dies hem waerdich dochte,
Ende den stoel te berechtene mede,
Ende gaf hem oec die waerdichede
Van den partiarscape daer,
Ende ertschebisscoppe, ver ende naer,
Ende bisscoppe, dat si souden
Hare statute van Karle houden.
Wie enighe, lude ofte stille,

Sette ieghens Karels wille,
Datmen die niet en wie;
Wie soe oec wilde partie
Ieghen dese vriheit maken,
Ende met ernste daer teghen staken,
Ende hire in bleve met overmoede,
Dat menne stake uut sinen goede.
Dese vriheit ende dese ere
Ghesciede Karle den here,
Die Gods kemper was uutvercoren,
Als ghi hier na noch bat sult horen.

Karels orloghe opte Sassen, ende ander dinc.

Dat XI Capittel.

Onlanghe hier na, int ander jaer,
Die Sassen, die langhe swaer
Den Vrancken hadden ghewesen,
Braken haren vrede binnen desen,
Ende quamen in der Vranken lant,
Ende stichten roef ende brant;
Maer van Fritissaer die kerke,
Die Bonifacius ende sine clerke
Ghewijt hadden hier te voren,
En consten si met brande niet te storen.
Alsoe alse Bonifacius daer vore sprac,
Doen hi dat sacrament daer ane stac,
Doen quam Karle daer ter were,
Ende hadde in drien ghescaert sijn here,
Ende heeft die Sassen met ghewelt
Ghescoffiert daer opt velt.
Hi wart oec gheware das
Dat die sanc al anders was
Te Rome dan in sijn lant,
Te Rome heeft hi clerke ghesant,
Om dat si den sanc souden leren,
Ende weder te lande keren,
Ende leerne anderen clerken voert.
Te Mets, in die goede poert,
Soe quam eerst die roemsche sanc:
Van danen quam hi, over lanc,
Tanderen kerken, haer ende daer.
Daer na gheviel, over twee jaer,
Dat die Sassen echt braken vrede,
Ende belaghen Herberch die stede.
Daer sachmen, boven opter kerken,
Daermen wonder ane mach merken,
Twee scilde (sachmen) bloet roet,
Die ghelaet toenden harde groet,
Als of si onderlinghe streden.
Karel quam met mogentheden
Om tonsettene die stat,
Ende maecte den Sassen vechtens soe sat,
Dat si niewaers en mochten rusten.
Hi brac haer steden ende haer vesten,
Ende dwancse soe an haer leven,

Dat si ghisele moesten gheven,
Ende beloefden hem, daer toe mede,
Te comene ter kerstenhede.
In desen tiden, daer ic nu
Af hebbe gheseghet u,
Nederde emmer die keiser crone,
Ende die Vransche quam op scone;
Want die keiser Constantijn,
Die een quaet keiser hadde ghesijn,
Hadde qualec ghehandelt sijn dinc,
Dat sine macht sere te niet ghinc;
Want hi was soe quaet algader
Dat Karle, ende Pippijn sijn vader,
Selve moesten al weder staen
Dat ter kerken was mesdaen;
Want si minden, voer alle dinghen,
Die heilighe kerke sonderlinghen,
Ende bescermese spade ende vroe,
Van Sassen tote Spaengien toe;
Ende daer si arme kerken vonden
Deelden si, te dien stonden,
Soe mildelike haren scat,
Dat sijs ghedoen mochten te bat.
Daer na, in dat selve jaer,
Soe ghesciede echt voerwaer,
Dat int lant van Lombardien
Te gadere swoer een deel partien,
leghen coninc Karle den Groten;
Want het vernoide den ghenoten
Dat hi soe gheweldich was.
Karle warts gheware das,
Ende trac over in Ytale,
Met sinen here al te male:
Voer Aquileren viel hi, die poert,
Die men Julius Marcus noemen hoert
In ouden boeken te menegher stat.
Karle vraechde ende ondervant dat
Dat die raet eerst quam in tlant
Van enen, ende hiet Rolant,
Die Aquilere hadde in die hant,
Ende was daer hertoghe becant.
Dien Rolande dede Karle saen,
Om die dinc, sijn hoeft afslaen,
Ende andere steden, die ghesworen
Met Rolande hadden te voren,
Die worden vervaert alle soe
Dat si des vreden waren vroe.

Hoe Karel den Sassen predecte tghelove.

Dat XII Capittel.

Onlanghe, hier te voeren,
Mochti mi segghen horen
Hoe dat die Sassen setten sekerheide
Te comene tot kerstenheide;
Mer Wyneken, der Sassen here,

Peinsde dat hi nemmermere,
Om bewanc noch om ghene dinghe,
Kerstendom iet ontfinghe.
Want hi hem van Karle vervaerde
Soe es hi ghevloen sijnre vaerde
Tote den Normannen, die doen laghen
Ende orloegden, in dien daghen,
Op al dat bi der Noortzee sat,
Ende bleef daer, omme dat
Hi den doepsele wilde ontgaen.
Alse die Sassen dit hebben verstaen,
Hebben sie als vroede liede ghedaen,
Ende hebben kerstenheit ontfaen,
Ende deden Karle sijn belof,
Ende stonden der afgode of,
Ende leefden in payse ende in vreden
Onder Karels mogentheden,
Ende verbonden daer toe mede
Dat si haer goet ende al haer vrihede
Emmermeer hadden verloren,
Daden si Karle meer toren.
Selve Karle, metten monde,
Predicte hen, in meneghe stonde,
Dat gheloeve, dat si souden
Na kerstene wise houden,
Ende ontbant hen ende dede hen weten
Beide euangeli ende propheten,
Ende wijsde hen den wech papelike
Te comene ten hoghen rike.
Die scripture hi wel verstoet;
Want hi was clerc van prise goet,
Soe dat men seghet, sijt seker das,
Dat hi der Sassen apostel was.
Dit was een prince ende een here,
Die hebben soude goet ende ere;
Want hi goet ende macht keren
Woude altoes ter Gods eren.
Sijn doecht ende sine vromichede
Sine godlijcheit ende sine wijsheide
Waren soe groet in den man,
Dat ment niet gheweten en can
Welcs hi meer hadde inne.
Hi en leide an vrouwen minne
Ghenen sin, in ghenen stonden,
Noch an tornoy, noch an tafelronden,
Noch ane houden grote hoven;
Maer al te Gods loven
Setti wille ende ghewerke,
Ende te hoghene die heilighe kerke.
En sijn soe erch ghene heren,
Wouden si hen daer toe keren
Dat si Karels yesten ende sijn daden
Dicken voer hen lesen daden,
Sine soudens te beter moeten wesen,
Ende elc man, diese soude lesen.

Hoe Karel doerstreet Spangien ende Gascoengien ende over Elve voer.

Dat XIII Capittel.

Ten naesten jare, na dat die dinc
Van den sassen aldus verghinc,
Porde Karel een orloghe groot,
Daer menich mensche om bleef dood;
Want hi voer, met groter vaert,
Ten landen van Spaengien waert,
Daer hi met sijnre heercrachte
Harde groot wonder wrachte.
Hi wan Cesaraugusta die poert,
Die men alnu noemen hoert
Sarragoga in onsen jaren.
Pampelune belach hi twaren,
Daer hi ende die sine
Omme hadden anxt ende pine,
Eer hise want ter aventure.
Oec velledi som die muren
Ende doerorloghde soe dat lant,
Dat hi warp onder sijn hant
Twee coninghen van den Sarrasinen,
Die hi bedwanc metten sinen;
Soe dat al wart vervaert
Daer hi toe sette sine vaert.
Van daer voer hi in Gascoene,
Daer hi van hoghen doene
Brac ende velde meneghe stede,
Ende warp onder hem mede
Al tvolc van den lande,
Ende settet al onder sine hande.
Over twee jaer daer na
Soe gheviel, als ict versta,
Dat coninc Karle voer selve
Orloghen over Elve,
Op liede van vreemden viten,
Die men heit Norwiten
Ende Bardogane, te waren,
Die alle heidin waren,
Om dat hise daer toe wilde dwinghen
Dat si kerstenheit ontfinghen;
Ende doen si gheware worden das
Dat hen Karle te machtich was,
Worden si kersten, doer sijn ere,
Sonder orloghe min noch mere,
Ende waren daer toe blide ende vroe
Dat hen comen mochte alsoe.
Daer na, int naeste jaer,
Voer Karle die coninc voer waer
Te Romen pelgrimagen;
Want hi hadde in usaghen
Dat hi voer in goeden steden,
Om te doene sine ghebeden.
Oec voer met hem ghinder
Pupijn ende Lodewijc, sijn kinder.
Ende want hi heerscap ende ghebode

Emmer houden woude van Gode,
Ende van der heiligher kerken ontfaen,
Soe dede hi wien, sonder waen,
Pippine coninc over Ytale.
Ende Lodewijc was alsoe wale
Coninc van Aquitaengien ghewijt,
Ende van den paus daer ghebenedijt.
Int naeste jaer soe porreden echt
Die Sassen, ende maecten ghevecht
Leghen Karle ende die sine.
Dat dede hi hem soe in scine
Dat hi er vier dusent vinc,
Die raet waren van desen dinc;
Ende vort ghiseldi ane tlant,
Ende settet al onder sijn hant.
Oec gheviel, int selve jaer,
Een groet wonder al claer,
Dat crucen quamen openbare
An der liede cledere, hare ende dare,
Ende niet en wiste men wiese brochte,
Ende wat bedieden mochte.

Karels strijt op die Gunen en van der eren die men hem dede.

Dat XIIII Capittel.

Ten naesten jaer, hier na,
Porde die orloghe, als ict versta,
Tusschen die Vrancken ende die Hunen
Die langhe stont in groten stunen,
Daer menich sijn lijf om verloes;
Maer die Vrancken vochten zeghe altoes,
Soe ghi hier na selt moghen vinden
Hoe dat die Hunen einden.
Ter selver tijt, als ic verstoet,
Reindet van den hemel bloet.
Die Hunnen waren van groter were
Ende die Vranken goet ten here;
Want si micten alle weghe
Te stervene ofte vechtene zeghe;
Ende Karle gaf hen strijt
Met sinen volke in alre tijt,
Ende en lietse niegheren mede
Gheresten, in neghere stede.
Selve, alst oec was te doene,
Voer berechten die here coene
Hierentaer over al die lande;
Want hi hadde strijt menegherande,
leghen Grieken, ieghen Lumbarde,
Ieghen die Sassen metten baerde,
Ieghen Hunen, ieghen Paviole,
Ende sat dicken op sinen stole,
Ende berechte alle die dinc
Die den orloghe ane ghinc.
Quam hem mare van ghewinne,
Oft verlies, daer hi was inne,
Soe ghestade was hi, dat men mochte

Niet sien herken sijn ghedochte.
Dat was een poent ende een moet
Dat enen hoghen prince wel stoet.
Oec soe dede dese grote here
Daer hem af quam grote ere;
Want Gods gracie was hem claer:
Hi sende, verre ende naer,
Over zee, ende in Affrike,
Tallen kerstenen ghemeenlike,
Die onder heidene laghen keitive,
Almoesene, te haren live,
Om dat si dat pinen ende dat arbeiden,
Dat hen die heidene aen leiden,
Te lichter mochten verdraghen,
Daer si ghevanghen laghen.
Dies was hi ghemint te mee
Ende ghehoert over zee.
Der kerken, verre ende naer,
Alst hem stont nauwe ende swaer,
Die gaf hi van sinen goede,
Ende halpse ute der armoede,
Soe dat hi prijs hadde ende lof
In de werelt overal daer of.
Daer bi senden hem, verre en bi,
Grote presente die heren vri,
Die heidene ende van Affrike,
Ende van Spaengien dierghelike,
Ende van Persi die coninc mede.
Die keiser Constantijn, hi dede
Meest alle daghe te hem varen
Boden, die quamen met maren
Om pays ende om sekerhede,
Ende omme ghetrouwen vrede mede.
Die coninghe van Inghelant
Heeft oec aen hem ghesant
Den wisen pape Aquine,
Om te hebbene die vrientscap sine.
Dese Aquijn was der meester papen een.
Die tien tiden die sonne besceen:
Bi hem ende bi sinen ghesellen,
Alse ons die yeesten tellen
Soe quam eerst, des sijn wi wijs,
Van Rome die scole te Parijs.
Ende hoe die dinc al toe quam
Willic segghen, als ict vernam.

Hoe die scole eerst quam te Parijs.

Dat XV Capittel.

In Karels tiden soe quamen
Uut Hierlant twee moncke te samen,
Sere wel gheleert ende wijs,
Ende souden liden doer Parijs,
Ende ghinghen die straten, voert ende weder,
Van dier stat op ende neder,
Ende riepen lude: ‘Die wijsheit begheert

Hi come tot ons herwaert:
Wi hebben wijsheit te cope.'
Tvolc quam achter te hope
Gedrongen, met groten scaren,
Ende waenden dat sotte waren.
Alse die mare van desen dinc
Voer Karle quam, den coninc,
Dede hise beide voer hem halen,
Ende sprac hen ane met soeter talen,
Ende vraghede hen wat lone si wouden
Voer die wijsheit daer behouden?
Si seiden cledere, ende dat si aten,
Ende husinghe daer si in saten,
Ende clare subtile sinne,
Daer wijsheit mach comen inne.
Des was karle vroe ende blide
Want hi minde, in allen tide,
Clergie als sijn leven,
Ende heeft dit al ghegheven
Den enen, die Clement hiet,
Dien hi te Parijs wonen liet;
Den anderen sette hi te Pavie
Int lant van Lumbardie,
Ende gaf hen al dat si verteerden,
Ende cledere na dat si begheerden,
Ende dede hem ere sonderlinghe.
Aquijn vernam dese dinghe,
Die grote pape, daer ic nu
Te hans af ghewoech u,
Dat Karle dese grote here
Clergie minnede soe sere,
Ende sat in een scep te hant,
Met drien ghesellen es ons becant,
Ende quam ute Inghelant in Vrancrike,
Daer hi wel ende vriendelike
Van den coninc was ontfaen.
Sine ghesellen, hebbic verstaen,
Was Jan die Scotte, ende Albaen,
Ende Claudius, heb ic verstaen:
Dese fundeerden die Parijssche scole,
Daer selc wijs wart, ende selc in dole.
Dese vier moncke, met Karels rade,
Pijnder omme, vroech ende spade,
Aen den paus, dien si besochten,
Met Karels bede, dat si brochten
Dese scole van Rome tote Parijs,
Daer si noch es in selker wijs.
Wilen hadden die roemsche heren
Die scole tAthenen met eren,
Ende settense met mogentheden
Te Rome binnen der steden.
Nu quam si dus gheweldechlike
Van Rome in Vrancrike.
Oec seegt men alle weghe:
Der scolen volghet ere ende zeghe.
Dese vier moncke, als ict versta,
Waren clercke des wijs Beda,
Die de heilige scrifture sere verlichte
Metter wijsheit die hi dichte.

Karle leerde van desen Aquine
Die sciencie alre meest sine,
Gramarie ende alle sine parten,
Ende mede die seven arten,
Ende oec aldermeest astronomie;
Oec gaf hi hem die abdie
Te berechtene te Toers,
Om dat hi daer soude hebben socoers,
Als hi striden soude in orloghe,
Dat Aquijn daer rusten moghe.
Van dier abdien leest men dat,
Die te Toers staet in die stat,
Dat si was in hoghen doene
Wilen van religioene;
Maer ints conincs Karels tiden
Hadden sijt soe laten liden,
Dat hen die doeght soe ontleet,
Ende ghinghen met siden gecleet,
Ende droeghen vergulde scoen,
Ende leiden weildechlike haer doen.
Op enen tijt woutse God plaghen.
Daer si op harer dormpter laghen,
Een moenc van hen allen tsamen
Sach waer twee inghelen quamen
Die den moencken tleven namen.
Ende alsi ten ghenen quamen,
Hi, diet al ane sach,
Bad ghenade daer hi lach,
Datmen hem sijn leven wilde laten
Hi wilde hem setten ter baten,
Soe dat hi cume dat lijf ontdroech,
Daermen dandere doot sloech.
In desen cloestere moeste Alquijn
Abt ende meester sijn,
Ende hief op den reghel weder
Die ghevallen was ter neder,
Ende leidde daer een heilich leven.
Van hem sijn vele scriften bleven
Die de clerke hebben waert,
Ende leghet aldaer gheert.

Hoe Karel den eersten grave maecte in Vlaenderen.

Dat XVI Capittel.

Int xxiiij jaer, sekerlike,
Dat grote Karle van Vrancrike
Regneerde met salicheden,
Ende here was van vele steden,
In dat selve jaer, als ict vant,
Soe began eerst Vlaenderenlant
Grave te hebbene ende tontfane;
Want, alsmen ons doet te verstane,
Soe was Vlaendren alder meest
Tien tide heide ende foreest,
Ende marasch ende eilant,
Daer men nemmer porten en vant

Dan Thorout ende Cortrike,
Ghent, ende Cassele dieghelike,
Ende die borch van Oudenarde.
Doen was een man van groter waerde,
Een riddere tote Harlebeke,
Ende hiet Liederic sekerleke.
Dese Liederic hi ghewan
Dat hi wart Karels man
Van desen West Vlaendren lande,
Ende Karle settet hem in hande,
Om te verwaerne die foreest;
Ende, daer hi roveren vereest,
Dat hise van den weghe dade,
Soe dat si enghene scade
Die coepmanne daer af ghewonnen.
Aldus, als wi ghemerken connen,
Soe wart in Vlaendren eerst grave
Bi des conincs Karels gave:
Hier af sijn si alle comen,
Die vlaemsche graven, heb ic vernomen,
Daer mennich goet man af heeft geweest,
Alsmen in haren yeesten leest.
Dit gesciede in ons Heren jaer
Sevenhondert en xcij voer waer.
Int selve jaer bestont bitterlike
Karle die grote van Vrancrike
Te orloghene op die heidenen Alvarren,
Diene dickewile daden vererren.
Ende die Hunen hier te voren
Si hadden Pannonien nu vercoren,
Dat men nu heet Hongherien:
Daer woenden si met haere partien.
Karle bestont dese viande,
Beide ter zee ende te lande,
Vruchtelike ende met ghewelt,
Soe dat hi hen af wan dat velt,
Ende dede hen soe groten vaer
Dat si liepen hier ende daer
In wildernissen, daer si ontvloen;
Want si niet els wisten doen.
Die wile dat Karle was in de vaert
Liet hi thuus enen bastaert,
Dien hi hilt over sinen sone,
Pippijn soe hiet die ghone:
Boedseus soe was hi
Ende ongescepen sere daer bi.
Die Fransoise, die thuus sijn bleven,
Hebben desen op verheven,
Ende over eenen here vercoren,
Ende met hem vaste ghesworen
Ieghen Karlen haren here,
Dat sien ontfaen nummermere.
Alse Karle van den Hunen quam,
Ende hi selke mare vernam,
Quam hi soe gheweldich int lant,
Dat hi niemanne soe coen en vant
Die ieghen hem iet sette.
Dese dinc handeldi bi wette
Ende met vonnesse van sinen lande,

Daer hem of quam grote scande;
Want, dien hi van selker misdaet
Sculdich vant, in den raet,
Heeft hi somme doen ontliven,
Ende somme uten lande driven;
Ende den sone heeft hi soe bedreven
Dat hi hem moeste begheven
Te Prumen swart moenc in Ardennen,
Op dat hi sine misdaet kenne.
Na dat dit gesciede vier jaer
Soe wart echt orloghe swaer
Tusschen die Sassen en die Vrancken:
Dies quam hen Karle dancken,
Ende bestoetse met stride soe groot,
Dat hise brochte in groter noot,
Ende warpse tonder met orloghen.
Die Sassen sien dat si en moghen
Ieghen Karle niet ghestriden,
Want hem God halp tallen tiden,
Ende bekende hare sculde,
Ende swoeren Karle hulde,
Ende lieten hen besetten
Vollic met kerstenen wetten.
Ende Karle predicte selve
Tusschen den Rijn ende der Elve,
Ende brachtse ten kerstenhede.
Daerbi waest datmen seide
Van hem, als ict voer las,
Dat hi der Sassen apostel was.
Kerken maecti in menegher stede,
Ende goedese mildelike mede.
Dit was een prince een here
Diemen gheven sal lof ende ere.
Brabanders moghens hen beromen
Dat si van desen man sijn comen.
Nu hoert hier ere ende waerdichede,
Die hem die paus selve dede,
Die vierde Leo van Rome:
Sijn vader hiet Arnout, als ic gome,
Ende was een romein uter stat:
Wel twintich jaer hi paus sat,
Daer hi vele doghens hadde binnen,
Als ghi hier namaels selt bekinnen.
Dese sende Karlen den here
Den roemschen vane, doer sijn ere,
Ende der biechten slotel mede,
Ende gaf hem die moghenthede
Dat hi bonde ende onbonde,
Na dat hi besteden conde.
Dit was Karle grote ere
Dat hi ter werelt was een here
Boven alle princen ende coninghe.
Ende dat hi nochtan sonderlinghe
Des paus macht hadde mede
Daer toe, in der gheestelichede.
Wie hoerde noit van eneghen man,
Die selke ere ende macht ghewan?
God jondes hem, sijs seker das,
Om die doeght die in hem was.

Tenden jare quam die hertoghe
Van Aquileren met orloghe,
Heinrijc, op die Hunen ghevaren
Met Karels here in sinen scaren,
Ende quam ridende in Pannone
Op die Hunen met here scone.
Urinc, die prince van den Hunen,
Quam op hem striden ende stunen;
Maer hi verloes zeghe ende velt.
Daer wonnense scat al onghetelt
Ende sprins onghenoemden scat:
Dien sende Heinrijc, op die stat,
Den coninc Karle in Vrancrike.
Cume sach noit man des ghelike.
Een ander man, die Cudijn hiet,
Van den Hunen, als hijt siet
Alghelijc met Karle wesen,
Gaf hi hem sijn lant, met desen,
Coninc Karle in die hant,
Ende quam oec mede te hant
Int sconincs ghenaden ghelopen,
Ende dede hem kersten dopen.

Hoe die paus Leo wart gheblint.

Dat XVII Capittel.

Drie jaer, na dat die dinc
Den Hunen soe swaerlijc verghinc,
Soude paus Leo processie draghen
Ieghen misval ende plaghen,
Te Rome, op sinte Marcus dach,
Ende, daert menich mensche sach,
Hebben die Romeine den paus ghevaen,
Ende staken hem sijn oghen saen
Ute, ende sneden hem, ter selver stonde,
Die tonghe ute sinen monde;
Maer God ghenassene hier af,
Want hi hem weder gaf
Sijn tonghe ende sijn oghen mede:
Dies meneghen wonderde ter stede.
Anderwerven die Romeine
(Sonder redene groet oft cleine)
Vinghen den paus ende namen echt
Sine tonghe ende sijn licht,
Ende lietene ligghen in sijn bloet,
Alse volc verdoemt ende verwoet.
God, die hem tiersten wedergaf,
Ghenassene nu echt daer af,
Ende hi ontsloepte uten handen
Van Rome sinen vianden,
Ende voer henen, haestelike,
Tot Karle in Vrancrike;
Want hem dochte, sijt seker das,
Dat hi aldaer sekerst was,
Ende claghede hem vernoy ende scade,
Ende alselke onghenade

Als hem te Rome was ghedaen.
Als hi Karle hadden doen verstaen
Dese claghe ende dese tale,
Antwaerdi ten eersten male
Dat hijt soude berechten comen.
Den paus heeft hi ghenomen
Ende ontfaen met groter ere,
Alse betaemde selken here;
Ende die paus Leo bleef daer
Tote dat uutwaert ghinc dat jaer.
Doen sette Karle sine vaert
Weder tote Romen waert,
Om dat hi die dinc wilde berechten.
In Rome voer hi sonder vechten.
Al segghen die Vriesen dat,
Dat si hem wonnen die stat,
Ende datse Karle daerbi
Scalt van allen dienste vri.
Buten bedwanghe van enighen here,
Si lieghen daer ane harde sere.
Si willen segghen also,
Dat die goede paus Leo
Coninc Karels broeder was:
Dits al loghene ende ghedwas;
Want hi was uut Rome gheboren,
Als ict u seide hier te voren.
Men vant oec ghescreven nie
Dat grote coninc Karel ye
Met orloghen lach voer Romen.
Dit en sijn maer al dromen
Ende ghevensde vise vasen.
Si segghent daer bi, die dwasen,
Dat si vri willen leven,
Ende haren here niet willen gheven,
Ghelijc anderen lieden, tsijs
Als men pleghet, haer ende ghijs.
Nochtan soe es in hemelrike,
Ende in die helle desghelike,
Deen boven, dander onder.
Daerbi hevets mi wonder,
Dat dit volc doelt soe sere;
Want het spreect onse Here
In de ewangelie, int latijn:
Dat men den keiser gave tsijn,
Ende Gode oec dat hem behoert.
Hier met latic dese woert.

Hoe hi den paus weder sette in sinen stoel ende hoe trike sciet van Rome ende van Constantinople.

Dat XVIII Capittel.

Als Karle dus in Rome quam,
Ende hi dat gheruchte vernam,
Alse Patricius van der stede
Nauwe hi ondersuken dede
Wat die Romeine den paus teghen,

Ende dede hem daer rechs pleghen;
Ende die paus purgeerdem daer
Dat hi ontsculdich was ende claer
Van allen dat men hem seide an.
Doen besochte die wise man
Nerenstelike, ende ondervant
Wie mesdadich metter hant
An den paus hadden ghewesen,
Ende deedse alle uut lesen,
Ende doemde elke na sine werke,
Waren si leke, waren si clerke,
Na rechte vonnisse wise,
Alse een here goet van prise
Die wijs was ende besceiden,
Ende sette met moghentheiden
Den paus, den heilighen here,
In sinen stoel met groter ere.
Tote noch waest sekerlike
Al een keiserike
Constantinobele ende Romen.
Ende nu wast alsoe comen
Dat een wijf was, hiet Hyrene,
Die hilt tkeiserike allene,
Ghelijc als ene keiserinne,
Die ghene doghet hadde inne;
Want haren sone Constantine
Ende alle die kinder sine
Dede si vaen ende blinden,
Ende in een prisoen verre sinden,
Om dat si woude, groot ende cleine,
Die waerdicheit hebben alleine.
Hyrene sat dus dorperlike
Met ghewelt int keiserike,
Int jaer Gods seven hondert jaer
Ende xcix, weet voor waer
Ende hiet vrouwe van den heren
Vier jaer, met luttel eren:
Doe verloes die sonne haer scijn,
Soe dat sonder sonne moeste sijn
Seventhien daghe achter een
Dat die sonne niet en sceen,
Soe dat die scepe in die zee
Dies doelden vele te meer.
Doen wouden seggen vele liede
Dat dit wonder doen gheschiede,
Om dat die moeder hadde gheblint
Haren sone den keiser, ende versint;
Maer ander liede nochtan souden
Dat teken bat daer over houden,
Dat God daer omme ghescien liet
Om dat Constantinobele sciet
Van den roemschen keiserike,
Ende bleef besceiden ewelike,
Alsoe als ic u segghen sal.
Om dat gesciede dit ongheval
Soe droeghen doen, al ghemeine,
Over een die Romeine
Dat si selve wouden maken
Enen keiser van haren saken,

Alsi te voren hadden gheacht,
Ende scieden haer recht van der macht
Van Constantinobele al te male;
Ende daer toe hadden si scone tale,
Om dat een wijf haer trac an
Keiser te sine, als een man,
Ende den keiser haren sone
Gheblent hadde omt gone,
Ende si die kerke niet en berechte
Van pinen noch van ghevechte,
Des docht hem te reden horen
Dat si enen keiser coren,
Die bescermen soude die kerken,
Die stat, papen ende clerken.
Si gaven Karle die keisercrone,
Ende riepen alle, lude ende scone:
'Karle, die beste coninc die leeft,
Dien God selve ghecroent heeft,
Die keiser es van deser stede,
Ende Augustus oec mede,
Dien moet God gheven
Ere, victorie, ende langhe leven!'
Oec namen si voerwaer
Pippine sinen edelen sone daer,
Ende croendene coninc alsoe wale
Over tlant van Ytale.
Dus bleven na dese, voert,
Van Constantinobele die poert
Ende van Romen (dat keiserijc was een)
Voert ane meer ghedeilt in tween.
Dat Karle quam teser eren
Was int jaer ons Heren
Acht hondert ende oec rechte twee,
Des tijts en was niemee;
Ende het was oec, weet voer waer,
Rechte int xxx jaer
Dat Karle hadde gheweldechlike
Coninc gheweest in Vrancrike:
Doen wart hi te keisere vercoren,
Ende ghewijt, als wijt horen,
Van paus Leo, die in die stat
Te Rome doen paus sat.
Dit was ontrent vierhondert jaer
Ende LXVIII, weet voerwaer,
Dat die grote keiser Constantijn
Van Rome trac den stoel sijn
Te Constantinobele, in Griekenlant,
Die te voren hiet Bysant;
Eer hise met sinen name hiet:
Hier in voerdi dat edele diet
Van Rome meest algader,
Ende liet sinen gheesteliken vader
Rome ende trike van Occident.
Nu es trike van Orient
Van Rome dus afghesneden,
Ende es opten dach van heden.
Karle droech, lesen wi voerwaer,
Die roemsche crone XIII jaer.
Ende Constantinobele, als ict las,

Die der werelt hoeft was,
Bleef voert ane cleine gheacht:
Dus can die Gods macht
Der werelt hoecheit, alst hem dunct goet,
Neder worpen onder voet.

Van boerders die Karle beloghen.

Dat XIX Capittel.

Karle is dicwile beloghen
In groten boerden ende in hoghen,
Alse van boerders ende dwase
Diene belieghen van Fierabrase,
Dat nie gesciede noch en was.
Oec eest al loghene ende ghedwas
Van Pont-Mantribele mede,
Van bere Wiselauwe de snodelhede,
Ende meneghe fable, groot ende cleine.
Die Walen hetene Karlemeine:
Ic en weet wat sider mede meinen.
Men vint in vrayen boeken gheinen
Dat hi noit anders iet
Dan grote Karle en hiet.
Van Hayms en van sinen kinden
En can men oec nerghens vinden
Dat si leefden in Karels tiden:
Dies latic al over liden,
Ende die boerden henen varen;
Want der Karle vele waren.
Om datter vele heeft gheweest
Der Karle, alsmen leest,
Soe tien dese selken liede
Dat licht den anderen ghesciede.
Vijf Karlen sekerlike
Soe hebben in Vrancrike
Coninghe gheweest ende heren,
Alsoe alse ons die yeesten leren:
Die eerste Karel van desen
Was Karel Marteel, horen wi lesen,
Die dat lant van Vrancrike
Vermontboerde hoechlike;
Karel die Grote dander was;
Karle de Caluwe die derde, als ic las;
Karle die Grove quamer naer;
Simpele Karle was voerwaer
Dachterste onder dese vive.
Nu sijn onwetende kative
Die niet en weten wat si menen,
Ende maken van den viven enen;
Ende dat ghesciede hen allen
Willense van groten Karle callen,
Ende belieghene uter maten sere,
Dat jammer is van selken here;
Want hi was in vromicheit volmaect,
Ende in wijsheiden soe gheraect,
Ende in godlijcheiden soe volstaen,

Dat men en weet, sonder waen,
Van desen drien, in gheenre wijs,
Hem gheven den meerren prijs;
Daer omme soe en bedaerf hi niet
Datmen van hem seghet iet
Dat anderen Karlen es geschiet:
Ondanc hebbe hi dies pliet.

Karels seden ende sine ghedaente.

Dat XX Capittel.

Turpijn, erdsbisschop van Riemen,
Die noit en screef van niemen
Anders dan waer, doet ons te verstane
Karels seden ende sine ghedane:
Hi wist bat dan iemant dede,
Want vroech ende spade, in allen stede,
Was hi met Karle meest tallen doene,
Ende een bisschop wijs ende coene.
Hi seit ons voerwaer al bloet
Dat Karle was scone ende groet,
Maer sijn opsien dat was wreet.
Hi seghet ons voerwaer ghereet
Dat hi die voete lanc hadde sere;
Nochtan was dese grote here
Sijns selfs acht voete lanc,
Recht, ende hoech in sinen ganc,
Ende omme sine siden breet ende grof,
Den lichame wel na sijn behoef,
Grof van armen ende van beenen.
Men vant, tien tiden, en ghenen
Riddere ten wapenen soe goet,
Noch soe vromich noch soe vroet.
Sijn aensichte was eens voets breet
Ende onderhalven lanc ghereet;
Sijn nase was lanc enen halven voet.
Sijn baert, die hem manlic stoet,
Was hem eens voets lanc ghereet;
Sijn voerhoeft was eens voets breet;
Sijn oghen waren te scouwen ane
Ghelijc den leuwen in ghedane,
Ende sparcten in die ghebare,
Ghelijc oft een carbunkel ware;
Sine winbrauwen in haren ganc
Waren eenre halve palme lanc.
Als hem gramscap ane lach,
Ende hi dan op iemant sach,
Soe en was soe stout man noch so mare
Hi en wart dan bevaen met vare;
Ende soe starc was hi in den strijt
Dat hem gheviel, selken tijt,
Dat hi enen riddere ontwee cloefde
Toten sittene van den hoefde,
Ende metten slaghe nochtan tswert
Overmids ontwee cloefde tpert.
Vier hoef ysere wetic wale

Rechte hi wel tenen male.
Enen riddere, ghewapent echt,
Op sijn hant staende recht,
Dien hief hi op metter hant
Tote ane sijns hovets rant.
Milde was hi in sijn gheven,
Ende besceiden in sijn leven;
Ende sijn vonnesse was gherecht
Ghelijc den here alse den knecht.
Vrou Bertraet hiet sijn moeder mede,
Die hi met groter waerdichede
Met hem hilt al sijn leven,
Ende dede hare haren wille gheven.
Sinen sone hilt hi daer toe,
Ende sine dochter oec alsoe
Dat si ter scolen leerden haer parten,
Gramarie ende andere arten,
Ende sinen sone, na dien tiden,
Leerdene jaghen ende riden,
Ende wapene pleghen mede
Na der fransoise sede.
Sine dochtere dede hi leren
Hen ane wollewarc bekeren,
Ende spinnen, om dat hi woude
Dat gheen ledich wesen soude.
Want hi emmer sonderlinghe
Clergie minde, ende leeringhe,
Soe screef hi selve gherne,
Ende plach selden tontberne
Hi en droech ene tafle ane sine siden,
Om dat hi niet woude liden
Met ledicheiden sinen tijt.
Want hi in scrifturen hadde delijt
Ter kerken hi gherne was,
Ende soe sanc hi mede ende las
Alse sere als iement el;
Want hi conste musike wel.
Tote Aken in sinen paleise,
Daer hi gherne was ayse,
Daer haddi ene capelle ghemaect,
Diere sere, ende wel gheraect,
Int deere der moeder ons Heren,
Die hi altoes wilde eren,
Die hi van renten maecte rike,
Ende van reliquien dies ghelike.
Dat vrancsche rike, dat hem al gader
Pippijn liet, die was sijn vader,
Ende al hadt sijn vader ghewijt
Ende ghemeret in sinen tijt,
Hi maket selve, voer sine doot,
Noch alsoe wijt en noch alsoe groot.

Van der eeren die hem ghesciede.

Dat XXI Capittel.

Hughe van Flori heeft oec bescreven

Seden, die hi plach in sijn leven,
Die goet sijn te hoerne ane.
Seghebrecht doet te verstane
Van Gembloes van sinen seden,
Die scone sijn ende besneden:
Die laet ic hier achter bliven;
Want soudic al bescriven
Het soude alte lanc gherisen,
Karlen en mochtmen niet volprisen;
Maer ic sal u segghen voert
Dat ter yeesten toebehoert,
Ende wat eren dat hem dede
God, onse Here, in elke stede.
Die patriarcha van Jherusalem
Hoerde segghen oec van hem,
Van sijnre doghet, van sijnre wijsheide,
Ende van sijnre groter stoutheide,
Ende sende hem van onsen Heren
Grave den slotel teren,
Ende van Monte Calvarie der stede,
Ende van den berghe van Syon mede,
Metten vane van der stat,
Alse dien duchte dat
Dat hijs al waerdich was.
Ic wane noit man en las
Op dese werelt van enen here
Dien ghesciede al selke ere.
Brabanders willens hen noch beromen
Dat si van desen here sijn comen.

Hoe die keiser van Constantinobele ane Kaerle sende om hulpe.

Dat XXII Capittel.

Doe Karle dus gheweldechlike
Keiser was int roemsche rike,
Wart verdreven ute Jherusalem
Die patriarke, ende met hem
Vele goede kerstene liede,
Ende al van den heidenen diede,
Soe dat hi vloe van danen voert
Te Constantinobele in die poert,
Ten keiser Constantijn, ende sinen sone,
Om dat hi hem toghen woude tgone.
Metten patriarke was een wijs man,
Pape van Napels, ende hiet Jan,
Ende David, dartschebisscop mede
Van Jherusalem der stede.
Die keiser sende voert die heren
Ten keiser Karle, met groter eren,
Ende selve die keiser Constantijn
Screef metten handen sijn
Met hebreusschen letteren, int ghevoech,
Dien brief, die men Karle droech.
Oec soe sendi, op die stede,
Twee hebreussche legate mede,
Ysaac ende Emanuel,

Om die boetscap te doene wel.
Int einde van den brieve sijn,
Hadde geschreven Constantijn;
Ende screef aldus: ‘Ic, Constantijn,
Daer ic lach opten bedde mijn,
Ghevielt dat mi onmacht ane ghinc:
Daer sach ic enen jonghelinc
Voer mi staende aldoe,
Die mi liefelijc sprac toe,
Ende taste mi ane ter steden,
Ende seide te mi: “Du heefs gebeden
Voer dese dinc ernstelike:
Nu nem Karle van Vrancrike
Der kerken kempe, een here groot.”
Mettien toendi mi al bloet
Enen riddere, enen ghewapenden man:
Yserine cousen hadde hi an,
Enen halsberch, enen roden scilt;
Een sweert hi aen hem ghegort hilt,
Daer mi purpuren af dochte die hecht;
Enen spere haddi op gherecht,
Dat lancste dat ic noit sach een,
Daer vlamme uten punte sceen;
Die helm, dien hi aen den hals hout,
Sceen claer al een gout.
Die ridder was van ouden aerde,
Scone, met enen langhen baerde,
Met sconen aensichte, lanc van leden;
Sijn oghen blicten ter steden;
Van grauheiden was wit sijn haer,
Ende dese worde hoerde ic daer:
“Keiser Augustus, wes blide!
Wie hem set te wederstride,
Om Gods ghebot te wederstaen,
En mach der misdaet niet ontgaen.
Jhesu Kerst, Emanuel!”
Ende ander woerden alsoe wel
Hordic ten selven stonden,
Die met vresen sijn ghebonden.
Ic vernam wel, in dat horen,
Dat Karle es met Gode vercoren.’
Te voren soe hadde dese Constantijn
Verdreven metten here sijn
Seven werf ute Jherusalem
Die heidene; nochtan weerdense hem
Soe dat si met ghewelt die stat
Besaten, sint, nochtan, na dat.

Hoe die legaten quamen te Parijs.

Dat XXIII Capittel.

Dese legaten die sijn comen
Te Parijs, ende hebben vernomen
Dat keiser Karle es daer.
Den brief gaven si hem claer;
Want menech daer gheen griex conde

Gaf menne daer ter selver stonde
Turpine, dat hien den lieden
In die lantswise soude bedieden.
Ende alse Turpijn den brief ontbant
Weende Karle alte hant,
Om dat die heidene besaten
Ons Heren graf met onmaten;
Ende alt volc wart in roere,
Ende baden den keiser dat hi er voere.
Die keiser Karle, dien hout was God,
Gaf te hant ute een ghebot,
Dat alle die ghene, die onder hem laghen,
Ende wapene mochten draghen,
Met hem in der scaren
Ieghen die heidene souden varen;
Ende wie men onderhorech niet en vint,
Eest oec vader ofte kint,
Hi blive in eighendomme alle jaer
Van vier penninghen daer naer.
Noit ghewan Karle soe groot ere
In gheen orloghe ter were.
Over den Rijn ende der Danube thant,
Trac hi henen, ende over tlant
Doer Pannonien, met sijnre partien,
Ende doert wout van Bulgarien,
Over sinte Jorijs arm mede,
Ende over Capadocien die stede,
Dat Turkie bi namen heet,
Daer menich dorp ende port in steet,
Ende als hi quam, ende sijn volc met hem,
In de side te Jherusalem,
In een wout, an sine vaert,
Dat wijt was wel twee dachvaert,
Daer trac hi in, met sinen here.
In dat wout was menich bere,
Vogle gripe, tygre ende lyoene,
Ende diere van wonderliken doene.
Hi waendet wel met goeden vreden
Binnen enen daghe sijn leden,
Ende moester inne met nachte bliven,
Beide met mannen ende met wiven;
Ende tvolc wart dolende harentare.
Doe hiet die keiser openbare
Dat men sloeghe dat ghetelt
Bi den woude, op een velt,
Om dat tvolc te gadere soude comen.
Als elc anderen hadde vernomen
Selve heeft hi om raste ghedacht,
Ende ruste een stic in die nacht.
Doen richt hi hem op na desen,
Ende begonste sine salme te lesen.
Tote desen verse quam hi:
Deduc me domine in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui.
Bi sinen bedde heeft hi vernomen
Een voghelkijn ter stont comen,
Dat ghinder sanc ende riep.
Menich, die al ghinder sliep,
Wart in wake alsi dat hoert.
Die keiser las sinen psalm voert,

Ontier ende hi tenen verse quam:
Educ de custodia animam meam.
Ende als hi dat vers seide recht,
Soe riep dat voghelkijn an hem echt;
‘Vrancke, Francsoys, wat segstu daer?’
Den voghelkin volghde de coninc naer
Bi enen cleinen inghen pat,
Ende hi quam aldaer ter stat,
Ten groten weghe, dien hi te voren
Opten anderen dach hadde verloren.
Men wilt wanen datmen en vant
Noit selken voghel int lant,
Ende datmen sinder oec, te ghenen stonden.
Alselken voghel heeft vonden.

Van den reliquien die men Karle gaf.

Dat XXIV Capittel.

Alse Karle naecte den heilighen lande,
Weken voer hem die viande,
Ende hi suverde lant ende pat
Van den heidenen, ende makese mat,
Ende sette den patriarke mede
Gheweldichlike in sine stede,
Ende maecte die vesten weder,
Die ghevelt waren ter neder.
Den patriarke hi Gode beval,
Ende voer met sinen liden al
Doer Constantinobele, te lande waert:
Aldaer soe hiltene, in die vaert,
Die keiser selve Constantijn,
Enen dach over den wille sijn.
Voer die porten van der stede
Dede die keiser ghereiden mede
Meneghe wonderlike beeste,
Ende cleinode van menegher feeste,
Ende oec preciose stene.
Karle riep sinen raet ghemene;
Wat hi best daer mede dade;
Ende si vonden, in haren rade,
Dat hi ghene ghifte ontfinghe
Van sijnre vaert; want die dinghe
Haddi ghedaen met bliden sinne,
Allene om ons Heren minne.
Dese raet dochte Karle goet:
Al sinen volke hi heten doet
Dat niemende dat ne ghescie
Dat hi op die presente sie.
Als die griexe keiser wart gheware
Dat Karle hadde ommare
Tontfane giften ofte goet,
Wonderde hem, in sinen moet,
Van al selker doeght, als hi sach
Dat ane dien man ghelach;
Doch dwanc hien met beden soe sere
Dat hi, doer God onsen Here,

Ene ghifte nemen woude.
Alse Karle sach dat wesen soude
En bat hi anders ghene have,
Dan men hem reliquien gave
Van der passien ons Heren.
Mettien si hem te rade keren
Ende setten daer, omme Gods houde,
Datmen drie daghe vasten soude;
Ende men coesser toe xij persone
Die de reliquien, diere ende scone,
Karle bringhen souden, ende deilen voert,
Dat daer wel sceen in die poert.
Die griexe clerke ende die latine,
Elc na die maniere sine,
Songen die letanyen wel.
Die bisscop van Napels, Daniel,
Dede op, wat daerin lach scone,
Ons Heren Jhesus dorne crone,
Daer lucht soe suete ute quam,
Dat niemant en was, diet vernam,
En dochten rieken in diere wise
Oft hi ware in den paradise.
Alse keiser Karle dat bekent,
Viel hi neder opt paviment:
Met ghelove bat hi onsen Here,
Dat hijt dade doer sijn ere,
Ende hi sijnre passien wonder
Ende sijnre verrisenissen sonder
Verniewen woude, daer ter stede.
Als hi ghedaen hadde sine ghebede,
Soe quam een dau uter trone,
Die bedauwede die crone,
Ende alte hant in dat comen
Soe wiesen daer fine blomen;
Ende ghinder was lucht ende lecht,
Dat beide heren ende knecht
Waenden dat haer cledere waren
Ghemaect van hemelscen scaren.
Ende alse die pape Daniel
Met eenre tanghen alsoe wel
Soude sceden ons Heren crone,
Wart si bloyende noch alsoe scone.
Keiser Karle ontfinc al daer
In enen kelc scoen ende claer
Van den bloemen een deel doe;
Ende in sinen rechteren hantscoe
Dede hise, ende vuldene daer mede.
Mettien hi sijn ander want afdede,
Ende boet dien, metten bloemen saen,
Den bisscop, dies niet heeft verstaen,
Ende Karle waende dat hien name;
Maer tweenen was hem bequame
Hen beiden, van der hogher mare,
Dats haer engheen nam ware,
Dies hebben si den want begheven,
Die in de lucht is hanghende bleven
Een langhe wile, metten bloemen;
Want haren gheen hevets waer ghenomen.
Die keiser heeft die luchter want

Metten bloemen ghevullet te hant,
Die de crone vallen liet,
Daermense metter tanghen sciet,
Ende als Karle die wante boet
Den bisscop, doen sach hi al bloet
Daer verwandelt in hemelsche broet,
Dat manna heet in hebreuscher wijs.
Dat manna is noch te sinte Denijs.
Noch wanen vele liede, openbare,
Dat van dien manna ware
Dat God sende in die woestine,
Te voedene die vriende sine.
Wat siecke daer waren, tier uren,
Van der lucht ende van den guren
Dat van ghenen bloemen quam
Sijn ghesonde doen daer nam.
Met desen dat dit ghesciede
Quamen ghelopen vele liede
In die karke, ende oec al daer,
Ende riepen lude ende openbaer,
Man ende wijf, daermen toe sach:
Si seiden: ‘Hets heden die dach
Dat God verrees van der doot;’
Want die roke was soe groot,
Van desen heilighen bloemen mede,
Dats vervult was al die stede;
Dat ten sieken wale sceen,
Dier was ccc ende een,
Die doen ghenasen daer
Van haerre siecheit openbaer.
Noch soe was een siecke daer,
Die hadde xxiij jaer
Ende drie maende alomtrent
Gheleghen stom, doef ende blent:
Alsmen die crone uut trac, met dien
Soe quam hem weder sijn sien;
Ende alsmen die crone sciet,
Verloes hi des horens verdriet,
Ende teerst dat die bloemen uut braken
Ghenas hi van sijnre spraken.

Hoe Karle die reliquien tAken brachte.

Dat XXV Capittel.

Na desen trac ute Daniel
Ons Heren naghelen, alse wel,
Uten vaten, dat alabaster was,
Ende gafse den keiser, ende na das
Ghenas een kint (des was blide
Menech): het hadde in der luchter side
Beide hande ende side verloren,
Ende was alsoe gheboren.
Het quam ter kerken ghelopen saen,
Ende dede dat oec verstaen
Dattet omtrent noene lach
Op sinen bedde, ende oec sach

(In onmacht, als hem dochte)
Enen grauwen smet, die brochte
Ene tanghe, die uut sijnre luchter hant
Ende uut sinen luchteren voete prant
Enen naghel, dies waest blide,
Ende enen spere uut sijnre side,
Ende te hant waest ghenesen
Van allen evele na desen.
Hier toe gaf men, daer ter stede,
Den groten keiser Karle mede
Van Ons Heren cruce een deel,
Ende sine sudarie al gheheel;
Ende onser Vrouwen hemde te hant,
Ende daer toe Ons Heren bant,
Daermenne mede in sijnre kintsheide
Bant ende ontbant sine lede,
Ende Symoens armen, des ouden,
Die Onsen Here ontfinc met vrouden.
Karle dede al dese hoghe saken
In enen sac, die hi dede maken
Van enen bucfels huut tien tiden:
Die hinc hi ane sine siden,
In dier ghelike, in dier ghebare,
Als oft ene tassche ware,
Ende reet vaste te lande waert.
Daer quam hi, ter selver vaert,
Tene castele, teenre stede,
Daer hi een doot kint opstaen dede
Metten heilichdomme datter was,
Ende hi oec mede ghenas
Vijftich sieke van evele swaer.
Ses maende ruste hi daer;
Ende enen dach daer na, te waren,
Es hi tote Aken ghevaren,
Daer hi gherne vor al te voren
Was; want hi haddet uut vercoren.
Daer ghenasen soe vele blende
Dat men tghetal niet en kende,
Ende soe menich van den rede:
Men en conste ghetellen mede
Si xij van den quaden gheeste,
Ende acht lazerse, als ict vreeste,
Van der giecht tiene ende vive,
Ende xiiij crepele an den live,
Bulteneren vijftich ende twee;
Die van groten evele hadden wee
Ghenasen lxv, dat was vele;
Ende die wee hadden in die kele,
Ende anderen gheburen daer ontrent,
Ghenaser mede, dat is bekent.
Ten lesten gafmen uut, tAken mede,
Een ghebot al dore kerstenheide,
Datmen op dien xiij dach,
Die doen in Julius ghelach,
Tote Aken in pelgremagien quame,
Ende besaghe ende vername
Theilichdom, dat Karle met hem
Brachte uute Jherusalem,
Ende van Constantinobele die stat,

Ende, eer iemant oec saghe dat,
Dat hi sine biechte sprake
Van alre sonderliker sake.
In die consilio was mede
Paus Leo van Rome der stede,
Ende dartsche bisscop Turpijn,
Ende die patriarke Alexandrijn,
Die gheheten was Achilleus,
Van Antiochien Theophilus,
Die patriarke van der poert,
Ende menich bisscop, weder ende voert,
Ende menich abt met crommen stave.
Ic wane daflaet quamer ave
Dat men tAken haelt alle jare:
Soe doet van der selver mare.
Ter consilien, die ic scrive,
Was verwect een dode te live.
Desen prince sal men loven
Voer alle princen, verre boven,
Die soe vrome was ende soe stout,
Ende dien God met was soe hout.
Hi en dede niet ere, in sinen tiden,
Sinen lande, allene met striden;
Maer hi woude sijn lant oec vercieren
Met groten heilichdome ende met dieren,
Dat nog scijnt in meneghe stede,
In Vrancrike ende in Almaengien mede.

Dat visioen dat Karle sach van Sinte Jacobs.

Dat XXVI Capittel.

Alse Karle hadde vromelike
Verwonnen menich conincrike,
Ende menich lant hadde bekeert,
Daer kerstenheit bi was gheert,
Ende die kercke in goeden staten
Hadde gheset, ende sijn ondersaten
Alle bedwonghen hadde soe,
Dat si sijnre vrientscap waren vroe,
Haddi achtinghe dat hi woude
TAken rusten in sijnre oude,
Ende dorloghe laten varen,
Ende hem in sijnre orloghe sparen;
Want hi van kintschen daghen
(Alse ons die yeesten ghewaghen,
Dat weet ic wel, over waer)
Orloghe hadde ghehouden swaer,
Daer hi meneghe pine om leet,
Eer hi kerstenheit maecte soo breet;
Mer God en wouts noch niet ghedoghen
Dat hi sonder orloghen
Leven soude, als ende als,
Want hem quam nu over hals
Dmeeste orloghe ende strijt
Dat hi hadde in sijnre tijt,
Als ic u sal openbaren.

Daer Karle lach, te waren,
Snachts, heeft hem ghedocht
Dat hi sach in die locht
Ene strate van sterren, min noch mee,
Die quam van der vreeser zee,
Ende ghinc henen tote Spaengien,
Tusschen Ytale ende Almaengien,
Tote int lantscap van Navare,
Tote in Galissien openbare,
Daer Jacob die apostel lach,
Ombekent op dien dach;
Want niement en was doen wijs das
Waer sijn lichame begraven was,
Want die ghedenckenisse verloren
Was (soe lanc waest daer te voren);
Wan hi onthoeft was in dat lant.
Karle peinsde, al te hant,
Wat die wech bedieden mach
Dien hi alle nachte sach.
Snachts eens, quam hem an
Een ommacht, ende enen man
Sach hi van sconen ghedane
Voer sijn bedde, ende sprac hem ane,
Ende seide: ‘Wat doestu, sone mijn?’
Karle antwoerde: ‘Wie machstu sijn,
Die mi nu dus sprekes an?’
Hi seide: ‘Ic ben die selve man
Jacob, die apostel ons Heren Jhesus.
Die sone was Zebedeus,
Jans broeder ewangelisten,
Die op die zee, daer wi vischten,
Van Galilee ons Heren riep,
Daer ic liet dat water diep,
Ende vercoes mi dat hi woude,
Dat ic den volke prediken soude,
Ende dien die derde Herodes deide
Onthoefden doer sine felheide.
In Galissien leghet mijn lichame:
Dien vertreden, met groter scame,
Die Sarasine, als selc volc pleghet;
Ende onbekent eest waer hi leghet.
Hier omme wondert mi sere
Twi du mi niet en doets die ere
Dattu hads ghesuvert mijn lant;
Want du heves, metter hant,
Den vianden menich lant ghenomen:
Hier omme ben ic tote di comen.
Ghelijc di God heeft ghegheven
Macht, boven alle coninghe die leven,
Die heren sijn in ertrike,
Heeft hi di vercoren, sekerlike,
Dien wech te makene metter hant,
Ende te suverne mijn lant
Van den onreinen Moabiten,
Die dat lant al versliten;
Dattu daer af ghewins te lone
Van Gode die ewelike crone.
Dien wech, dien du saghes van sterren,
Bediet dattu souts van verren

Met eren comen tonsen lande,
Ende verdriven onse viande,
Soe dat die kerstene moghen
Te minen grave ghepoghen,
Dat in Gallissien is gheleghen:
Soe machmen daer der pelgrimagien pleghen,
Alsoe langhe alse die werelt staet,
Dat mijn soeken te niet en gaet.'

Hoe Karle Spaengien wan.

Dat XXVII Capittel.

Te drien malen eest ghesciet
Dat die keiser Karle siet
Van sinte Jacoppe dit ghetoech.
Karle, die here van machten hoech,
Sette vaste sine vaert
Met groter eeren te Spaengien waert,
Ende es die Gheronde leden,
Ongheweert ende onbestreden.
Voer Pampelune es hi ghevallen:
Daer lach hi iij maent met allen;
Nochtan en consti niet ghewinnen
Die stat, om diere waren binnen,
Ende om die vastheit van der stede,
Ende om dien vasten muur mede.
Mettien Karle sine bede
Ane sente Jacob dede,
Dat daer, in sijnre name,
Die stat in sijnre ghewelt quame.
Mettier beden, ter selver uren
Vielen ter neder alle die mueren,
Soe datmen wan die vaste stede.
Alle die Sarrasine mede,
Die theidenscap wilden begheven,
Die doepte men ende liet hen tleven;
Ende diere oec spraken jeghen
Die heeftmen alle versleghen.
Alse die mare dus spranc
Alle die stede, vaste ende lanc,
Gaven hen op, al daer int lant,
Ende vielen alle in Karels hant,
Ende gaven tribuut ende scat,
Ende waren des orloghes sere sat.
Dus voer Karle, ende besach
Tgraf, daer sinte Jacob in lach,
Ende dede aldaer ter stede
Sine pelgrimagie ende sine ghebede;
Ende voer van daer te Perone,
Ene stede op die zee scone,
Ende stac in die zee sinen scacht.
Ende den groten sinte Jacob mede,
Dat hi was comen daer ter stede.
Daer na doer voer hi Spangien mee,
Van der eenre zee tote der ander zee,
Ende wan in Galissien lant

Dertien steden in sine hant,
Daer Compostelle af was deene,
Die tien tiden was wel cleene.
Turpijn, die dese yeesten screef,
Bi wien tware niet achter bleef,
Seghet dat tien selven stonden
Sessentwintich steden, die stonden
Wel ghevest in Spaengien lant,
Algader ghinghen in sine hant.
Een hieter Osteel, als wijt horen,
Danen Vincent was gheboren,
Daer wilen in stonden XC toerne,
Groet, starc ende uutvercoerne.
Dus ghinc alte male Spaengien lant
Den keiser Karle in de hant.
Ende hoe der lande namen waren
Willic u segghen, sonder sparen:
Een lant heet Alandelijf,
Dat bleef al in Karels bedrijf;
Der Parde lande, tlant van Castele,
Der More lant viel hem te dele;
Dlant van Navare, van Portegale,
Der Sarrasinen lant altemale,
Der Alanen lant oec al mede,
Die wilen met groter moghenthede
Metten Wandelen wonnen Spaengien,
Ende doer reden al Almaengien
Ende Gallen, ende wonder dreven
Ende in Gallen sittende bleven.
Oec wan hi daer Boscayeren lant
Ende der Baschen, in sine hant,
Ende dlant van Paleerne mede.
In den lande so en bleef stede
Si en wart Karlen op ghegheven,
Ofte si en wart soe bedreven
Met orloghen ende met groter pine
Dat si viel in den wille sine.
Lucernen, die vaste stat,
Die in den groenen dale sat,
En condi niet ghewinnen wel,
Eer hi er selve voren vel,
Ende lachere vier maende voren,
Al onghewonnen; dies haddi toren:
Daer omme dede hi sine ghebede
Ane Gode, ende sinte Jacoppe mede,
Ende die mueren vielen neder.
Nie, sinder, quamer man in weder:
Noch es si woeste op desen dach;
Want, doemen daer vore lach,
Quam, midden springhende in die stat,
Een swart water, ende al dat
Verdarf die poert. Noch eest waer
Datmen swerte vissche vint daer.
Vier steden heeft Karel verdoemt,
Groot ende sterc, die men dus noemt:
Dats Lucerne, ende Carpata,
Ventesien, ende Adama;
Want hise wan met groter pine,
Ende daer omme verloes die sine,

Des sijn si, toten daghe huden,
Onbeseten van allen luden.
Dus wrac God Karels toren,
Sijns edels ridders uutvercoren.
En was noit prince, in dit leven,
Die men prijs mochte gheven
Boven Karle, duncket mi:
Merct in dit boec oft waer si.
Brabanders hebbens noch ere
Dat si sijn an desen here.

Hoe Karle dafgode brac.

Dat XXVIII Capittel.

Alle die afgode, die vant
Keiser Karle in Spaengien lant,
Heeft hi al te male ghevelt,
Ende te broken met ghewelt,
Sonder een en wildi niet
Int lant dat Alandalijf hiet:
Salcaidis hiet dat bi namen.
Sarrasine seiden alle te samen
Dat Machumet, in sijn leven,
Dien selven God hadde verheven,
Ende ghemaect in sinen namen,
Ende daer in beseghelt te samen
Van duvelen een legioen,
Diet ghene alsoe bescermen doen
Datment ghebreken niet en can.
Ghenaecter oec een kersten an
Hi wort ghevreest ende vervaert.
Comt een heiden darwaert,
Op dat hi Machomete daer aenbede,
Hi gaet ghesont van der stede;
Sit een voghel oec op dat,
Hi blijft doot ter selver stat.
Op die zee staet ende es een steen
Groot ende hoech, ende als een
Hout van der Sarrasine werke,
Recht op der zee ghemercke,
Effene ghehouwen, ende gheen bet
Op die erde effene gheset,
Soe hoghe opgaende, sonder lieghen,
Alse enich raven mochte vlieghen:
Daer op es die afgod gheset
Proper, na die heidene wet,
Van auricalco ghegoten dan
Na die ymagie van enen man,
Recht staende opte voete sijn:
Te middaghe blinct sijn aenscijn;
Enen slotel in die rechter hant
Ende groet, dien hout die viant.
Der Sarrasine wet ghewaghet
Van den slotele, die hi draghet,
Dat hi hem uter hant sal vallen
Int jaer te voren als in Gallen

Een coninc sal werden gheboren,
Die al Spaengien sal verstoren,
Ende brenghen ter kerstene wet.
Daer na wart onlanghe ghelet.
Alse die heidene sien dat,
Si selen dan haren scat
In derde graven, ende vlien.
Die heidene segghen dit sal gescien.
Karle die wan met ghewout
In Spaengien silver ende gout,
Dat hem die coninc sende daer:
Hi lach in Spaengien drie jaer.
Van sinen scatte, dien hi wan,
Soe maecte die grote man
Van Galissien sinte Jacobs kerke,
Van sonderlinghen sconen ghewerke,
Meerre dan si was te voren:
Enen bisscop heeft hi er in vercoren,
Ende heefter moencke in gheset,
Nae sinte Ysidorus wet,
Ende vercierde die stede
Met pelne en met clederen mede.
Noch van den silvere ende van den goude,
Dat hem doen bleef menichfoude,
Ende dat hi brachte in Vrancrike,
Maecte hi kerken scone ende rike:
Onser vrouwen kerken tAken
In die stat dedi maken;
Ene in sinte Jacobs ere mede
Die daer noch staet in die stede
Van Toulouse; hi maecte mere
Ene in sinte Jacobs ere;
Te Parijs maecti oec ene
Tusscen Mommarters ende der Seine,
In sinte Jacobs ere mede,
Ende daer toe in meneghe stede.

Hoe Karel Spaengien verloes ende weder wan.

Dat XXIX Capittel.

Karel es hier na met allen
Ghekeert int lant van Gallen,
In sijns selfs conincrike.
Doen versaemde in Affrike
Een heiden coninc, een groot here,
Ende quam, na sinen ghere,
Hier over die zee ghevaren,
In Spaengien met sine scaren.
Alse Karle was thuus ghereden
Ende waende tlant laten in vreden,
Daer wan die heidens coninc al tlant,
Dattie Sarrasinen hadden in hant,
Ende hi sloech al ende hinc.
Luttel meneghe hem ontghinc
Van kerstenen metten live,
Sine vermoerden man ende wive.

Karle heeft dit vernomen
Ende es weder derwaert comen,
Met groten here, met groter macht,
Alse die wille heeft ende acht
Te wederstane dat heidene diet,
Anders ghevaren alst God behiet,
Ende voer henen, in corter stonden,
Te Spaengien waert, over die Gheronden.
Dus es Karle in Spaengien comen
Ende heeft die waerheit vernomen,
Wie hi was, die soe moghentlike
Comen was ute Affrike,
Die hem af wan Spaengien lant,
Ende dat hi hiete Agolant.
Ende alse Agolant heeft vernomen
Dat Karel es ieghen hem comen,
Dede hi hem sinen wille ontbieden,
Bi raden van sinen lieden:
Weder hi woude teghen hem striden
Met hem twintichster, in elker siden,
Soe met min, soe met mere?
Karle antwoerde, die here:
Dat hi er sende van sijnre side
Alse vele alse hi wille ten stride,
Hi sender alsoe vele teghen,
Ende men late Gode der dinc pleghen.
Doen sende Karle, van sijnre side,
Hondert ridderen te ghenen stride,
Ende hondert sender Agolant.
Doen sloeghen donse al te hant
Die heidene hondert ridderen doot,
Daer noit een en ontscoet.
Agolande, die dat wondert,
Sendere anderwerven hondert:
Die bleven oec alle opt velt,
Datter noit een tlijf behelt.
Doen sendire tweehondert, daer naer,
Ieghen onse cc, die oec daer
Alle opten velde doot bleven,
Dat niemant en behilt tleven.
Ende Agolant die sende daer naer
Dusent ridders, die quamen daer,
Ende Karle dusent daer teghen:
Die heidene worden al versleghen
Nalijcs, cleine ende groot,
Sonder datter somech ontscoot.
Ten derden male wart Agolant
Sijn raet, ende vant te hant
Dat keiser Karle verliesen soude,
Waert soe dat hi striden woude:
Doen ontboet hi hem ten naesten daghen
Wijch te leverne, sonder saghen,
Waert soe dat hi woude striden.
Dit wart ghevest in beiden siden.
Nu waren die kerstene, tier tijt,
Die des avents voer den strijt
Haer wapen slepen ende maecten claer,
Nerenstelike, om te stridene daer;
Ende elc stac al daer sijn spere

Voer sine tente, in dat here,
In ene mersch, bi eenre riviere,
Die Seya heit, na des lants maniere.
Des merghens soe vantmen daer
Ghegroit elc spere van den ridders daer,
Die des daghes souden sijn martelare,
Ende sterven voer Agolants scare:
Des wonderde meneghen ter steden.
Die scachte hebbense af ghesneden
Neven der erden, meer noch min,
Ende lieten den struuc staen daer in,
Daer ute scoten telghere sciere,
Ghemaket na speren maniere,
Die men noch al daer ter stede
Mach sien, in den daghe van heden;
Want die scachte meest esschen waren
Soe siet men daer meest esschen baren:
Dit was wonder, sonder ghenoet,
Ende der zielen bliscap groet;
Maer na der armer menschelichede
Waest een teiken van scaden mede.
Ten naesten daghe begonste men striden
Vreesselijc in beiden siden.
Dat kerstenheit nam scade groot:
Daer bleven opten velde doot
Der kerstene veertich dusent man.
Die hertoghe Mile, daer scade lach an,
Rolants vader, bleef daer doot.
Karle was in vreesen groot:
Sijn ors bleef onder hem doer steken;
Dus heeft hi te voete ghestreden.
Twee dusent heidene an hem comen;
Tsweert heeft hi metter hant ghenomen,
Dat *gaudiosa* hiet in latijn
(En mochte niet verbetert sijn):
Hi sloech ontwee man ende peert:
Niet mochte staen ieghen tsweert.
Die nacht ghinc doen in hant.
Elc sciet daer van sinen viant.
Karle ende de sine saen
Sijn te haren tenten ghegaen.
Ten naesten daghe, na orloghes wise,
Quam den coninc Karle iiij markise
Uten lande van Ytale,
Met versschen ridders, ghewapent wale:
Vierdusent hadden si er an hant.
Alse dit verhoerde Agolant.
Trac hi wech, ende es ghevloen,
Ende en wiste wat els daer toe doen;
Ende Karle keerde in Gallen
Met sinen volke doen met allen,
Alse die soe cranc was, dat hem dochte
Dat hi hem volghen niet en mochte.

Hoe die Gunnen einde namen.

Dat XXX Capittel.

Binnen der wilen dat Agolant
Es gheweken, Gods viant,
Om te meerne sine macht
(Want hi verloes vele daer hi vacht).
Ende Karle voer in Vrancrike,
Om volc te gaderne des ghelike,
Hier binnen selen wi u bedieden
Vele dinghen, die oec ghescieden
Binnen der tijt dat hi oec vromelike
Hilt dat roemsce keiserrike.
Int derde jaer dat Karle was
Roemsce keiser, als ict las,
Ghinghen die Francsoyse stunen
Met erren moede op die Hunen,
Daer si langhe ieghen vochten,
Soe dat sise al tonder brochten;
Ende die te voren menich lant
Bedwonghen hadden an haer hant,
Ende gherovet menich rike,
Worden nu soe jammerlike
Onderghedaen, dat si en mochten
Hen verweren, wat dat si vochten;
Want si verloren in enen stride
Alle die edelste van haerre side.
Soe datter niet en bleef te live
Sonder allene eighene kative.
Soe wat scatte, soe wat ghelde
Si te voren met ghewelde
Der werelt hadden af ghenomen,
Dat es nu al gader comen
Den Francsoysen al te baten.
Nie en wart soe uter maten,
Van ghenen wighe, Vrancrike
Van juele van scatte soe rike,
Alse bi dien wighe dede.
Daer einde der Hunen moghenthede.
Int selve jaer verghinc die mane
Driewerf, daer ment sach ane,
Ende ene warf die sonne mede;
Oec sachmen grote wonderlichede:
In die lucht tiden grote scaren,
Alse ridders die te wighe varen.
Seghebrecht seghet: int sesde jaer
Dat Karel keiser wert voerwaer
Dedi Pauluse, sinen diaken,
Ute nemen ende maken
Dat beste van der heiligher scrifturen,
Dat wilen in ouden uren
Die heilighe liede hadden bescreven,
Ende deder lessen af ute gheven,
Die men noch leest Gode teeren
In der heiligher kerken ons Heren.
In desen tiden, ghelovets mi,
Sende coninc Aaron van Parsy
Karlen grote ghiften mede,
Om te hebbene pays ende vrede.
Die bode hiet Abdelle:
Hi brachte Karlen, daer ic af telle,
Een pauwelyoen, ghemaect wale,

Na een ghesate, daer in een zale
Stont ghemaect, scone ter cure,
Ambachte oec binnen muere,
Paleer cameren ende kemenade,
Daer men in dinghen soude ende raden,
Tretsore kokenen, al ambachte,
Selc alse een prince dachte,
Van varwen ende van werke diere,
Ende van menegher maniere,
Wijt ende groot, meer dan mate,
Recht als eens princen ghesate,
Repetenten, ende pauwelioene
Abijssijn, ende van dieren doene,
Daer toe pellen ende baudekine;
Meneghe edele ende fine
Specie ende balseme mede,
Elcs vele, van groter dierheide,
Ende een horoley wel ghemaect,
Van auricalco wel gheraect,
Daer in xij uren besceiden waren,
Soe dat uut elker quam ghevaren
Ridderen, die daer op staken
Ende daden clincken ende craken
Dat horoley, alst was tijt:
Dit was te hoerne een delijt;
Nochtan was int horoley mede
Meneghe grote wonderlichede.
Met soe quamer mede, te waren,
Twee uutnemende candelaren,
Van auricalco diere ende groot,
Ende van werke sonder ghenoot.
Dus waren in Karels tide
Coninghe ende lantsheren blide
Dat si sijn vrient mochten wesen,
Soe sere ontsaghen si desen.
Nu hoert van Agolande meer,
Daer ic u af seide eer.

Hoe Karle Agolande sprac.

Dat XXXI Capittel.

Nu voert gaet hier ane,
Als ic u sal doen te verstane,
Dmeeste orloghe van groten striden
Dat in dier werelt tiden
Je ghesciede in ertrike:
Men las noit dies ghelike;
Want nu heeft Agolant dor reden
Heidenisse in allen steden,
Ende heeft vergadert al te hant
Meneghen groten Gods viant,
Sarrasine van wilder viten,
More oec ende Moabiten,
Parden ende Entipliene,
Affricane ende Persiene,
Den coninc van Arabien,

Den coninc van Alexandrien.
Ende van Barbarien den coninc noch,
Ende den coninc van Maroch,
Den coninc van Majorken mede,
Den coninc van Meque der stede,
Ende den coninc van Sibile,
Ende van Cordes oec terwile:
Dese sijn over die Geronde comen,
Ende hebben ghewonnen ende ghenomen
Ene stat, die Angenium hiet.
Ende, alsmen bescreven siet,
Ontboet Agolant Karlen dat
Dat hi hem vergave sinen hat,
Op dat hi wilde onder hem wesen,
Ende hi wilt hem gheven in desen
Scat ende penninghe menichfoude,
Gheladen met silvere ende met goude
Sommers vele, sonder ghetal,
Dat hi hem bringhen sal
Om dat hien gherne kennen soude,
Ende om dat hien laghen woude
In enen wijch, ende slaen te doot.
Karle hadde wijsheit groot,
Ende sach ende kenden wel te hant
Wat hier mede meinde Agolant,
Ende nam vier dusent ridders dare,
Die starcste van al sijnre scare,
Ende voer ter stat, in vier milen na,
Daer Agolant was, als ict versta,
Ende liet sine ridders ligghen daer
Ter achter hoeden, ende voer bat naer
Met veertich riddere, alsoe voert,
Tote enen berghe, bi der poert,
Daermen die stat af mochte sien,
Ende sciet daer alsoe van dien.
Sine diere cledere dedi af;
Ander cledere men hem gaf,
Ende ontlijcsende hem ter uren.
Sinen scilt dede hi vuren
Achter hem op een peert,
Dat nederste recht op waert
Alsoe moesten boden riden
Om beden in orloghens tiden.
Met enen riddere sinen pat
Quam hi ghereden daer ter stat:
Daer heeftmen hem die porte ondaen,
Ende men heeften gheleit saen,
Beide gadere metter hant,
Vore den coninc Agolant.
Alsi der talen mochten pleghen
Seiden si dat si van Karels weghen
Als boden daer waren ghesent,
Niet om te houdene parlament,
Maer dat hi met veertich ridderen quame,
Ende hi gherne selke sake name
Alsmen hem boet, ende selc goet,
Ende hi gerne manscap doet,
Ende dat hi ieghen Karlen, alsoe houde,
Met veertich ridderen comen woude,

Ende Karlen dat goet gave,
Ende manscap dade daer ave,
Karle en ware niet verre van der steden,
Hi mochte wel comen met vreden.
Karle heeftene wel besien,
Ende marcte sine ghedane mettien;
Oec besach hi die stat, hare ende dare,
Waer si best te winnen ware;
Oec besach hi te waren
Die coninghe, ende hare scaren,
Die met Agolande comen waren,
Ende es alsoe henen ghevaren
Daer hi sijn ridderen liet;
Ende van daer hi vortwaert sciet
Vaste henen sijnre straten,
Tote daer hy die xl hadde ghelaten.
Agolant die volghede naer
Met seven dusent ridders daer;
Maer Karle ende die sine weken
Alsi saghen die heidene treken,
Ende es in Vrancrike ghekeert,
Ende heeft sijn here soe ghemeert
Dat hi, op enen corten dach,
Weder quam ende belach
Agenium, die vaste stede,
Agolande, ende sijn volc mede,
Ende lagher seven maenden an.
Ter sevender maend hi began
Rechten magnele ende evenhoghen.
Agolant sach voer sijn oghen
Dat die stat stoet te verliese:
Die coninghe ende sijn volc van kiese
Nam hi, ende vloe sijnre straten.
Si slopen doer proveie gaten,
Ende soe henen over die Geronde,
Over twater, in corter stonde;
Want si loept vaste ane die stat.
Des anders daghes, vroe na dat,
Wan Karle die stad ende de sine.
Daer bleven tien dusent Sarasine.
Dander ontfloen daer si konden
Over die riviere der Geronden;
Ende Agolant ontvloe na dat
Toet Sentes in die stat.
Karle ende die sine volghen,
Ende ontboet hem na, verbolghen,
Dat hi op gave die stede.
Hi seide dat hijs niet en dede;
Maer hi wilde komen te velde,
Ende striden daer met ghewelde:
Diet tfelt behielde dat die stat
Sijn eighen blive na dat.

Van den grooten wighe die Karel vacht.

Dat XXXII Capittel.

Savents voer den wighe laghen
Die Francsoise bi haren maghen,
Tusschen Taelgeborch en Sentes der poert,
Op ene riviere, die men hoert
In latine noemen Caranta.
Die kerstene alle, als ict versta,
Staken, als si waren ghewoene,
Haer speren voer haer pauwelioene.
Des anders daghes hebben si met dien
Haren speren ghelovert ghesien,
Ende in die erde scone becleven.
Daer bi was hen teken ghegheven
Dat alle die ghene, sonder waen,
Hare martelie souden ontfaen,
In dien daghe, doer Onsen Here:
Dies waren si blide seere.
Ende alle dese goede liede,
Dien dese dinc daer ghesciede,
Traken hen al daer te samen,
Ende den voerwijch dat si namen,
Daer si meneghen, met ghewelt,
Stouten heidenen hebben ghevelt;
Doch soe bleven si mede al daer:
Vier dusent wasser, voerwaer.
Karle was van den orse
Daer ghevelt, in die porse,
Ende dat ors bleef daer doot,
Ende die slachtinghe was daer soe groot,
In beiden siden van den velde,
Die heidene moesten met ghewelde
Den kerstenen dat velt laten,
Ende vloen henen haerre straten.
Coninc Karle wert vermonteert
Daer si alredicst waren ghespeert
In den wijch, ende doerbrac al dat,
Ende maecte enen widen pat.
Daer wart in die vlucht ghesleghen
Doen wel menich heiden deghen,
Die rike coninc van Agabie
Ende die coninc van Bugie.
Ende Agolant die es ontreden;
Want die kerstene soe seer streden
Dat hi begaf al sijn commune,
Ende vloe in, te Pampelune;
Want hem dochte dat hi sat
Seker in die vaste stat.
Daer trocken aen hem sine scaren.
Die den kerstenen ontreden waren;
Ende als hi sach wat hem bleef
Anderwarf hi Karlen screef:
Dat hi daer sijns ontbeiden soude,
Waert dat hi noch striden woude.
Karle en hilt hem niet an sijn bieden:
Hi sach tverlies van sinen lieden,
Ende hilt dat hi op hem wan,
Ende deilde dat onder sine man,
Ende es selve, bi ghemeinen rade,
Om dat groot was sine scade,
Tote in Vrancrike ghevaren,

Om noch te meerene sine scaren.

Van den here dat Karle vercoevereerde.

Dat XXXIII Capittel.

Alse Karle in Vrancrijc quam
Vant hi meneghen stouten ridder gram
Om sijn verlies, om sine scade,
Ende om die grote overdade
Van den fellen Sarrasinen.
Karle, die hem wilde pinen,
Eest Gods wille, doot te blivene,
Oft die heidene te verdrivene
Van sente Jacobs grave des groten:
Hi ontboet al sine ghenoten,
Beide in Beyeren ende in Swaven,
In Almaengien, princen ende graven,
Kercheren ende ridderen mede,
Wie dat ware, in eneghe stede,
Die in eighendome ware verladen,
Ende oec in eneghen mesdaden,
Oft oec in eneghen ghevechte,
Eighen stonde ter kerken rechte,
In Almaengien, in Ytale,
In Gallen oec alsoe wale,
Dat si alle vri wesen souden,
Opdat si met hem varen wouden
Weren die Sarrasine, met crachte,
Ende haer na comende gheslachte
Soude oec emmermeer daer bi
Wesen voert meer vri;
Die oec laghen in prisoene
Scout hi quite bi selken doene;
Ende die arme maecte hi rike
Om hem te volghene willechlike;
Die laghen in nide ende in hate
Die dedi versoenen ende quite laten;
Die ontervet waren ende verdreven
Dede hi thare weder gheven,
Soe dat si hem ghehelpen mochten;
Die ghene die ten wapen dochten,
Ende met scilde ende met speren
Vechten conden, ende verweren,
Heeft hi te ridderscape vercoren;
Ende die sine hulde hadden verloren
Vergaf hi sinen evelen moet,
Ende gaf hem weder al haer goet.
Dus versaemde hi sijn here,
Hondert dusent man ter were
Ende vierendertich dusent mede,
Ridders van groter werdichede,
Sonder voetganghers ende scilt knechte,
Die men niet en mach te rechte
In enighen ghetale bevaen,
Ende voer henen te Spaengien saen,
Ieghen den coninc Agolant,

Die was der kerstene viant.
Ende dit sijn der princen namen,
Die met keiser Karle quamen,
Alsoet ons van Turpine es bleven,
Diet ons aldus heeft bescreven:
Ic Turpijn, ardtbisscop van Riemen,
Die dit screef, ende anders niemen.
Ic was die dat volc castide,
Ende leerde, ende oec benedide,
Ende wapende met minen troeste,
Ende uten stride dicke verloeste:
Want ic met wapenen ende met handen
Dicke fel was den vianden:
Rolant, van Mantes die grave,
Des keisers neve, daer men ave
Soe grote vromicheit vint:
Hi was des graven Milen kint
Ende Berten, die suster was
Keiser Karels, als ict las,
Vier dusent man haddi wijchare,
Met hem varende in sijn scare;
Van Geneven die grave Olivier:
Sijn vader was die stoute Reinier:
Dien volgheden, na minen wane,
Drie dusent stoute ridders in ghedane;
Arastans, coninc van Bertaengien,
Voer oec in die vaert van Spaengien,
Met seven dusent in sijnre siden,
(Nochtan was, in den selven tiden,
In Bertaengien een ander mede,
Die oec sat in conincs stede,
Ende hiet oec coninc van Bertanien);
Daer was oec Enghelrijn, van Aquitanien
Hertoghe, daer oec in ene stede was,
Die maecte wilen, als ict las,
Augustus, dus hebben wijt verstaen,
Ende hiet haer wesen onderdaen
Sentes ende Limogen mede.
Putiers ende Bordeus die stede,
Van al den lande datter toe behoert.
Der stede name ende haer woert
Gaf Augustus, die here groet;
Maer sent dat Englerijn was doot
Soe bleef woeste al die stat;
Want al tmannevolc, datter in sat,
Wart versleghen, al te male,
In den wijch te Roncevale,
Ende men vant gheen volc, na dat,
Die besitten wilden die stat.
Daer voer mede, lesen wi hier,
Van Bordenes coninc Gayffier
Ende den coninc Goudebout
Van Vrieslant, een coninc stout,
Van Nantes Olles die grave,
Daer men vele tellet ave;
Ende Aernout van Beaulande,
Die selve doot sloech Agolande;
Van Beyeren die hertoghe Naaman,
Die dicke prijs met wapenen wan;

Ogier, coninc van Denemerke,
Die ghetrouwe riddere ende die sterke;
Van Borges die prince Lambrecht,
Die vrome was int ghevecht;
Ende Samsoen die prince hoghe,
Die in Burgoendien was hertoghe;
Constantijn, die stoute Romein,
Die baliu was int roemsce plein;
Die hertoghe van Loreine Garijn:
Dit waren die princen kerstijn,
Die in Karels here waren.
Drie dachvaert waren lanc die scaren,
Ende alsoe breet docht oec scinen.
Men hoerde die perde ende die businen
Over twelf milen verre:
Dies wert meneghe vrouwe erre.
Te Pampelune waert trac dat here
Ieghen Agolande ter were.

Hoe Karle ende Agolant te gader spraken.

Dat XXXIIII Capittel.

Karle hadde gheleert te voren
Spaengien tale, alsoe wijt horen,
In sine joghet tote Tolette;
Dies hadde hi te minder lette
Te sprekene ieghen spaensce boden.
Agolant heeft hem ontboden
Dat hien gherne selve sprake.
Karel gheorloeft die sake,
Ende men nam, in beiden siden,
Goede vaste vrede tien tiden,
Soe dat si te gadere quamen.
Si gaven antwoerde ende namen,
Soe dat si daer over een draghen:
Wies ridderen dat dandere verjaghen,
Oft opten velde doot slaen,
Sine wet es best, sonder waen.
Doen ghincmen daer, ten selven tiden,
Twintich ieghen twintich striden,
Ende die Sarrasine bleven doot:
Daer en onscoet clein noch groot.
Doen sendere veertich Agolant,
Ende Karle veertich al te hant,
Die wel van wapenen conden;
Ende die kerstene verwonnen.
Doen sende men in elke side
Hondert vrome ridders ten stride,
Ende die kerstene wonnen tvelt
Op die heidene, met ghewelt,
Alsoe dat si hen ontreden.
Anderwerf si noch streden
Tweehondert teghen tweehondert man.
Een vreeselic strijt doen began,
Ende die kerstene sloeghen doot
Die heiden al, clein ende groot.

Doen sprac die coninc Agolant,
Ende lide wel al te hant
Dat beter ware die kerstene wet,
Dan die Mameth hadde gheset,
Ende seit hi wilt ane Karle gaen,
Ende smarghens doepsel ontfaen,
Ende bejaghede vaste gheleide,
Te vaerne ende te keerne beide.
Des marghens, in den vasten vrede,
Quam hi met groter moghenthede
Omtrent misse tijt, Agolant,
Alse doopsel tontfane te hant.
Den keiser Karle heeft hi vonden
Sitten eten, tien selven stonden;
Oec marcti sere, tier stat,
Hoe men daer met ordenen sat,
Die ridders elc in haer stede,
Die canoencke sonderlinghe mede,
Die moencke oec in die hare;
In haer abijt, in hare affare
Soe sat elc man daer ende at.
Agolant bevraghede dat
Wat volke het ware van elken cleden,
Ende men hevet hem besceden.
Doen sach hi over ene side
Dertien arme, harde onblide,
Ter erden sitten in clederen cranc,
Sonder amlaken ende banc:
Wat si aten merct hi ter wise
Dat cranc was al haer spise.
Doen vraeghde Agolant, sonder sparen,
Wie die arme liede waren?
Karle seide: ‘Ic salt u leren:
Dat sijn die boden Ons Heren
Die wi voeden, om Onsen Here,
In der twelve apostolen ere.’
Agolant sprac dese tale:
‘Hi en dient sinen here niet wale
Die sine boden dus ontfaet.
Dien bi di te sittene staet
Sijn wel ghecleet ende wel ghevoet,
Ende si verteren een groet goet:
Dijns heren boden die bederven,
Want si van coude ende van hongher sterven:
Si sitten verre van die mede.
Hi doet sinen God lelijchede
Die dus sine knechte set.
Du heves mi gheprijst dine wet;
Mer, alsmen sien mach voer oghen,
Soe mach mense valsch toghen.’
Orlof nam hi, ende voer dane:
Doepsel wederseide hi tontfane,
Ende ontboet Karlen strijt
Des anders daghes, ter merghen tijt;
Ende Karle heeft dit verstaen
Hoe hijt doepsel niet wilde ontfaen,
Ende was droeve ende erre sere
Dat hi verloes soe groot een here,
Ende dede den armen in sijn here

Spise gheven, na haren ghere,
Ende cledese uter maten wel.
Des marghens was die wijch so fel,
Datten heidenen ghinc te scanden.
Arnout, die here van Beaulanden,
Vernam midden in die porse
Agolante op enen orse,
In ene sere sterke scare:
Dien trac hi, sere met pinen, nare,
Ende doer brac ende doer sloech
Ghene scare, vromelijc ghenoech;
Ende midden in die porse groot
Sloech hi Agolanten doot.
Doen dat heidensce volc sach
Dat haer here daer doot lach,
Worden si in rouwen groot.
Soe menich heiden blever doot
Dat dat kerstene here woet
Aldaer in der heidene bloet.
Pampelune wart op ghegheven.
Si lieten daer alle haer leven.
Die coninc van Cordes ende van Cecile
Si vloen ewech, ter selver wile,
Met eenre scare niet groot.
Som die kerstene bleven doot
Om dat si keerden uten stride,
Om rovens wille tien tiden;
Want, als si weder souden keren.
Gheladen te harer onneren,
Die twee coninghe, daer wi af seiden,
Die ontvloen, ende hen laghe leiden
(Die van Cordes ende van Secile),
Ende sloeghen der onser, ter wile,
Meer dan dusent ter doot,
Die daer bleven, bi dolheit groot.

Karels strijt ieghen die More coninc ende Rolands campe.

Dat XXXV Capittel.

Ten anderen daghe, als wijt horen,
Sende die prince van den Moren
Ane Karlen, ende ontboet hem strijt
Ten naesten daghe, sonder respijt,
Op dat hi hem weren durre:
Ende die prince die hiet Furre.
Karle gheorloefde den strijt:
Hi scaerde hem in corter tijt,
Ende trac alsoe te velde waert;
Gode bat hi an die vaert,
Dat hi hem vertoenen woude
Wie ten stride bliven soude.
God heeft sine bede ontfaen.
Hi sach op hare wapene staen
Een cruce, ter selver tijt,
Die sterven souden in den strijt;
Ende dat cruce dat was roet.

Mettien Karle alle die besloot
Wel vaste in sine oratore,
Ende ghinc vechten op die More,
Ende heeft Furren den prince ghevelt,
Met hem drie dusent op dat velt.
Ende doen hi sine oratore ontsloet
Vant hi alle sine ridders doot;
Want God maketse, na haer gheren,
Na sinen wille marteleren.
Hier na quam den keiser mare
Dat een gygant te Nasers ware,
Heet Ferraguut, van groter machte,
Ende was van Golyas gheslachte,
Dien wilen metter slingher sloech
Tkint David, des menich loech.
Die ammirael van Babilone
Sendene daer, om Karels hone,
Met twintich dusent Turken daer
Om den onsen te doene vaer:
Dees ontsach spere noch schichte:
Sijn vel was soe ghedichte
Dat niement wonden en mochte,
Wat steken dat men daer op brochte.
Veertich manne had hi crachte.
Karle voer derwert met sijnre machte,
Ende viel te Nasers voer die poert.
Die gygant quam buten voert,
Ende vraghede oft iemant ware
Die ieghen hem dorste dare
Vechten, man ieghen man.
Ende Karle sende dan
Coninc Ogiere, den stouten deghen,
Daer hi voer willijc ieghen:
Ende alsene Ferraguut vernam,
Ghemaclijc hi te hem waert quam;
In den rechteren arm hien prant,
Ende droeghene van daer tehant
Tote Nasers, in sijn prisoen,
Dat hier niet teghen conste ghedoen,
Al ghewapent, an sinen danc.
Dese rese was twelf ellen lanc,
Die men heet *cubitus*, in latijn;
Ene elle lanc was sijn aenscijn;
Sine arme ende sine scinckele waren
Elc vier ellen lanc, te waren;
Sine vinghere drie palmen lanc.
Na des conincs Ogiers ganc,
Wart ieghen Ferragute ghesent
Een stout riddere ende wel bekent,
Reinaut van Albespine:
Dien nam hi oec, sonder pine,
Met enen arme, alst ware een lam,
Ende droeghene tote daer hi quam
Bi Ogiere, in dat prisoen.
Noch sal hi meer wonders doen.
Daer na sende men hem hen tween:
Constantijn dat was die een,
Baliu van Rome der stede,
Dander Olles die grave mede.

In beide sijn arme heeft hise ghedragen,
Daer vele liede toe saghen.
Int prisoen, daer dander laghen,
Leide hise, in rouwen ende in claghen.
Wat hulpe dat ict lanc make?
Ic wille corten u die sake.
Aldus daer twee ende twee quamen.
Alsoe datter twintich te samen
Int prisoen laghen doe,
Des Karle was onvroe,
Doen woude Karle niet ghehinden
Dat hire daer meer wilde sinden.
Doen quam Rolant, sire suster sone,
Die stout was ende coene,
Des conincs marscalc, als ict las,
Die noch maer een kint en was,
Ende bat sinen oem, den coninc,
Dat hi hem orloven wilde die dinc,
Dat hi wreken moghe ende wederstaen
Dat Ferraguut hevet ghedaen.
Die oem sach dat kint van kiese,
Dat hem swaer ware ten verliese,
Ende en wouts hem ghehenghen niet:
Dies hadde Rolant groot verdriet,
Ende claghede, ende bat mettien,
Soe dat die oem liet ghescien.
Doen was Rolant harde blide,
Ende ghereide hem ten stride,
Ende quam ieghen hem ghereden:
Die rese namene ter steden;
Uten zadele hine prant
Allene metter rechter hant,
Alsoe als hi dandere alle dede,
Ende leidene, aldaer ter stede,
Opten hals van sinen paerde,
Ende voer henen sijnre vaerde.
Hier omme was Rolande therte sere
Ende troeste hem an onsen Here,
Ende greep den rese bi den baerde:
Opten huepe van sinen paerde
Heeft hien achter waert gheboghen,
Ende es op sinen buuc ghevloghen.
Dus vielen si beide van den peerde
Hi ende die rese ter eerde.
Mettien sijn si opghestaen,
Ende weder op hare perde saen.
Rolant trac sijn swaert Durendale,
Dat hi goet ende scerp kende wale,
Ende waende den rese ontwee slaen;
Maer tpaert moeste den slach ontfaen:
Dat sloech hi dore metten sweerde,
Dat die gygant viel ter erde,
Ende heeft oec sijn sweert ghetrect,
Alse die hem te wrekene mect:
Sijn sweert hevet hi verheven;
Maer Roelant, die hem was beneven,
Sloeghene opten arm soe wel,
Dat hem sijn sweert ontfel;
Doch en haddi ghene noet

In den arm, cleen noch groet.
Ferraguut liet sweert vallen,
Ende waende Rolande slaen met allen
Metter vuust, ende sloech sijn paert
Opt hoet, dat storte ter vaert,
Ende bleef doot op die stat.
Doen gavensi meneghen plat
Metter vuust, beide te voet.
Die wijch toter noene stoet,
Ende daer over dat si vochten
Met stene, soe si best mochten;
Want daer lach, in dat sant,
Menich scarp caliant.
Ende alst ter vespertijt waert draghet
Die rese enen vrede bejaghet,
Toter merghenstont an Rolande,
Ende droeghen over een, te hande,
Dat elc sal comen te sijnre were,
Sonder ors ende sonder spere.
Dus es elc ghekeert ten sinen
Eer die sonne liet haer scinen.

Hoe Rolant den rese verwan.

Dat XXXVI Capittel.

Des anders daghes vroech si comen,
Alsi den kamp hadden ghenomen.
Die rese brachte een sweert,
Maer en was niets weert,
Want Rolant brachte enen staf
Ghewronghen, daer hi mede gaf
Den rese meneghen groten slach,
Dat hem niet een haer en wach;
Oec worp hi op hem meneghen steen,
Want daer lach er menich een;
Maer hem en scade werp noch slach.
Dus vochten si toten middach.
Doen bat Ferraguut ene bede;
Want hem die vaec wee dede,
Datmen des strijts name een bestant.
Doen gheorlovet daer Rolant.
Die gigant es gheleghen,
Ende wilde sijnre rasten pleghen.
Rolant, die edel was van zeden,
Nam daer enen steen ter steden,
Ende leidene hem ondert thoeft houde,
Om dat hijs te bat rasten soude.
Ferraguut die waert ontwake
Als hi gherust hadde met ghemake,
Ende Rolant es hem gheseten bi;
Ende hem te vraghene began hi
Hoe hem dat lijf ware soe vast,
Dat hi niet ontsaghe een bast
Noch weder stoc, noch sweert, noch steen.
Doen sprac die rese: ‘ens let negheen
Daermen mi wonden mach, groot noch clene,

Sonder in minen navele allene.’
Rolant swighet, alsi dit hoert,
Alse die niet verstaet dit woert.
Doen bevraghede die gygant
Den here Rolande al te hant
Wat der kerstene wet ware?
Roelant daer af openbare
Heeftene hier af wel berecht,
Kerstenlike, alse Gods knecht.
Ferraguut sprac: ‘Dat seg ic u,
Op die vorwaerde willic striden nu,
Of dijn gheloeve gherecht si
Dat ic verwonnen werde daerbi,
Ende oft valsch si, dattu mat
Bliven moets al hier ter stat;
Ende die verwint hebbe die ere.’
Dat soe consenteerde Roelant, die here.
Elc ghereide hem daer ten stride.
Roelant spranc daer over side;
Want die rese enen slach scloech,
Daer hi den staf tegen droech,
Dien die rese ontwee karf.
Ferraguut Rolande verwarf,
Dat hien nam in sine arme beide:
Ter erden lichte hien leide.
Roelant riep doen ane met sinne
Den Gods sone, die de coninghinne
Maria droech, ende hare mede,
Ende alst God gaf daer ter stede
Warp hien onder hem ter vaert.
Mettien nam hi des resen swaert,
Ende stac hem ter selver stonde
In sinen navele ene wonde,
Ende spranc van hem bat af.
Die rese een swaer luud doen gaf,
Ende riep helpe, als een sot,
Ane Machomete, sinen valscen God;
Want hi ghevoelde der doot pine.
Ende doen quamen die Sarrasine
Ute ghelopen, in dat leste,
Ende droeghene binnen hare veste
Ende Roelant die es ghekeert
Te sinen oem, ghesont ende gheert,
Ende onse liede volgheden naer
Die Ferragute droeghen daer.
Ende worden met hem der stat ghemene,
Ende sloeghen al, groot ende clene.
Dus bleef doot Ferraguut.
Si braken prisoen, ende daden uut
Die ghevanghene, di daer laghen,
Die doen grote bliscap saghen.

Hoe Karle was ghescoffiert ende weder verwan.

Dat XXXVII Capittel.

Doen sette Karle sine vaert

Van danen te Cordes waert.
Danen waren, heb ic verstaen,
Seneca wilen, ende sijn oem Lucaen.
Daer ontbeide, te diere wilen,
Die coninc sijns van Sibilen,
Ende die coninc van Cordes mede.
Alsi quamen daer ter stede,
Sende Karle ene scare,
Om den voerwijch te nemene dare
Op die felle Sarrasine,
Die quamen, alst was in scine,
Wonderlike int gemoet;
Want elc riddere hadde te voet
Te sinen breidele een garsoen.
Nu hoert hier een wonderlijc doen:
Elc hadde ghemaect voer sijn aenscijn
(Dat niet eiseliker en mochte sijn)
Ene calmastrie, in die ghebare
Alse oft eens duvels aenscijn ware,
Ghehorent ende ghebaert mede.
Oec, na haers lants sede,
Hadde elc ene bonghe, daer si an
Clipten ende sloeghen dan,
Soe dat onse perde worden versaghet,
Oftse die duvel hadde ghejaghet;
Want si vloen uten ghedane:
Wat pinen men hem leide ane,
Noch doer sporen, noch doer slach,
En was niemant diese keren mach.
Dus bleven si te dier tijt
Ghescoffiert ende sonder strijt.
Keiser Karle die gheboot
Dat men, des naest daghes, doer die noot,
Den perden decten hare oghen.
Om dat si souden ghedoghen
Te bat der bonghen ghescal,
Dede hi hen doren stoppen al.
Dus quamen si met nide
Tornich sere ten stride:
Vroech begonsten sijs, metter sonnen,
Ende hebbense al doer ronnen
Al toten hoghen middaghe.
Daer daden si grote plaghe;
Doch hilden si tvelt met groter pine;
Want alle die Sarrasine
Hilden hem vaste aen enen waghen,
Die enen vane brochte ghedraghen,
Die acht starke ossen toghen.
Haer sede was, alsi van hoghen
Den vane saghen staen bliken,
Soe en wasser ane gheen wiken.
Karle waert dies gheware,
Ende voer midden in die scare,
Daer hi niemende en spaerde,
Ende sloech met sinen swaerde
Den scacht ontwee; die vane viel neder.
Doen ghinghen si vlien, vort ende weder,
Ende lieten eene scare groot
Achtdusent opten velde doot.

Ten naesten daghe hem beriet
Albumagor, die coninc hiet,
Ende gaf op Cordes na desen,
Op dat hi kersten soude wesen,
Ende van Karlen soude houden sijn poert.
Niement en dorste van doen voert
Ieghen Karlen meer in Spaengien striden:
Hi deelde tlant, te dien tiden,
Sinen lieden, elc na sijnre waerde,
Dat hi ghewonnen hadde metten swaerde.
Hadden noch heren selken moet
Dat si deelden ghewonnen goet
Elken, na dat hi ware wert,
Ende si oec stout waren ende onververt,
Si souden noch, in haren lande,
Vinden Oliviere ende Roelande.
Karle liet sijn meeste heer int lant,
Om al te settene an sijn hant:
Te Compestelle es hi ghevaren
Met een deel volx te waren.
Hi sette weder in die steden
Papen ende ridderen met vreden,
Ende bisscoppe teenre concilie, daer hi sat
Te Compostelle in die stat,
Ende sette daer, in sinte Jacobs ere,
Dat elc bisscop ende elc here,
Ende prince ende coninc mede,
Den bisscop van Compostelle der stede
Onderhorich waren al te male,
Van den lande van Portegale,
Van Galissien, van al Spaengien.
Teser consilien, teser calaengien.
Ende teser wighe was ic, Turpijn
Van Riemen, metten live mijn,
Met neghen bisscoppen, met vele clerken
Te Compostelle in der kerken,
Ende wider enen outaer mede.
Bi des conincs Karels bede,
In Julio opten eersten dach.
Alt lantscap, dat in Spaengien lach,
Gaf Karle sinte Jacoppe daer,
Ende gheboet, verre ende naer,
Dat elc man van Galissien lant
Ofte van Spaengien metter hant
Vier penninghe der kerken gave dare,
Ende hi daer mede quite ware
Van al daer scalcheit ane lach;
Oec gaf hi uut, op dien selven dach,
Dat die bisscoppe, al te samen,
Hare bisscoplike roede namen,
Ende coninghen hare cronen,
Om sente Jacob ere te verscoenen.
Sine exempel nam hi daer na
Dat tote Ephesien in Asia
(Daer sinte Jan sijn broeder leghet)
Datmen, door sijnre eren, pleghet
Daer tontfane roede ende crone:
Dus eerde hi sinte Jacob scone.

Hoe Savelloen die ghenoten verriet.

Dat XXXVIII Capittel.

Te desen tiden laghen mede
Te Cesaraugusta, in die stede,
Die Sarragoga es ghenant,
Twee heidene coninghe, een Belegant
Ende sijn broeder Marcerijs:
Dese waren in diere wijs
In Spaengien ghesent van Babilone
Om keiser Karels hone.
Karle vernam, te waren,
Dat dese twee coninghe daer waren.
Ende sende aen hem Gaveloene,
Enen edelen man van valsscen doene,
Ende ontboet hem, in sekere dinghen,
Dat si kerstendom ontfinghen,
Oft dat si hem tribuut senden saen.
Gaveloen was wel ontfaen,
Ende dede sijn bootscap als een quaet.
Nu hoert die grote mordaet.
Die heren waren saen beraden
Dat si Karlen senden gheladen
Dertich perde, som met goude,
Som met silvere, doer sijn houde,
Ende vierhondert perde met wine,
Na sede der Sarrasine,
Den besten die men drincken mochte,
Datmen dien den vechters brochte,
Ende drie dusent Sarrasine wijf,
Die volmaect hadden tlijf,
Om dat si hoepten van den wine
Die kerstene droncken te sine,
Ende dan souden si met haren liven
Sonde doen metten wiven,
Ende haren God verbelghen soe
Dat hise maken soude onvroe.
Gavelone gaven si mede
Gheladen met scatte ende met cierhede
Twintich perde, voer sine scade,
Om dat hi die ridders verrade,
Die Karle meest hadde vercoren
Aen hem te wrekene haren toren.
Gaveloen die nam den scat,
Ende beloefden hem oec dat
Dat hi, voer alle dinghen,
Haren wille soude toebringhen.
Die meeste ridders namen den wijn;
Maer niet en mochten sijn
Die wiven in hare scaren;
Maer, die van minre name waren
Namen die wive ende daden quaet.
Nu merct ende verstaet:
Gaveloen gaet pensen, nacht ende dach,
Hoe hi dat toe brenghen mach
Dese jammerlike quade daet,

Ende gaf Karlen den raet
Dat orberlic ende goet ware
Dat hi beleide, met sijnre scare,
Portisers, den nauwen pas.
Karle gheloefde hem das
Ende bat sinen besten, dat si souden
Den pas hoeden ende houden:
Dat was Oliviere ende Roelande
Ende den coninc Goudebande
Van Vrieslant, ende oec den staerken
Ogiere van Denemerken,
Ende van Bartaengien coninc Arrastanc,
Ende Garine, den hertoghe stranc
Van Loreine, die goedertiere,
Ende van Bordeus coninc Gaifiere,
Van Borges den prince Lambrecht,
Belsulc, die grave van Lenters gheacht,
Salemoen ende Samsoen, te waren,
Die hertoghe van Borgoengien waren,
Ende Arnoude van Beaulande
Die doet sloech Agolande,
Van Beyeren hertoghe Naaman,
Van Borgoendien Abry nochtan,
Constantijn, die prince van Rome:
Dese bat hi, als ic gome,
Dat si den pas ende dat dal
Hoeden souden in Roncheval,
Ende andere grote heren mede.
Oec liet hi in haer moghenthede
Twintich dusent kerstene, voerwaer;
Ende Karle sciet van hen aldaer,
Ende bat hen dat si vromelike
Om die ere peinsden van kerstenrike.
Dus bleven si daer, te waren,
Die Karels liefste vriende waren,
Alsoet Gaveloen toe hadde brocht,
Diese den heidenen hadde vercocht.

Hoe die ghenoten doet bleven.

Dat XXXIX Capittel.

Gaveloen was des blide,
Ende liet weten, te selven tide,
Beligante ende Marcerise,
Dat dus, in deser selver wise,
Die ghenote daer bleven waren,
Ende dat si hadden, in haerre scaren
Die met hen bleven waren dan,
Ontrent twintich dusent man.
Coninc Marceris ende Beligant
Namen met hem al te hant
Vijftich dusent Sarrasine,
Ende ghinghen luuschen, stillekine,
In enen woude daer bi, twee daghe,
Bi Gaveloens rade, sonder saghe.
Ten derden daghe wisten si das

Dat Karle overghetoghen was,
Ende quamen ghetrect uten heghen,
Daer si in gheborghen laghen,
Ende scieden in tween haer scaren.
Twintich dusent daden sire varen
Int eerste ten voerwighe:
Dese quamen met groten prighe,
Ende hebben die kerstene bestaen.
Daer ghinc men vechten ende slaen,
Ende die kerstene verwonnen,
Alse die vele van wapenen connen,
Ende reden den heidenen soe an,
Dat van den twintich dusent man
Niet ontghinc, cleen noch groot,
Si en bleven daer alle doot.
Maer sere moede si hen vochten
Eer sise verwinnen mochten;
Want si sere verladen waren.
Doen quam, teenre andre scaren,
Al versch, viventwintich dusent man,
Ende reden hen met persen an,
Ende hebben die francsoise verladen,
Soe dat si vielen met groten scaden;
Want die kerstenen bi na al
Versleghen bleven in dat dal.
Dat liet God bi dien ghescien
(Alsmen merken mach ende sien)
Want, snachts te voren, die kerstine
Van den sarrasijnscen wine
Beloepen waren harde vele,
Ende vielen in dorperen spele
Metten sarrasijnscen wiven;
Ende som en lieten sijs niet bliven
Si en hadden uut Vrancrike
Met hen bracht oncuusscelike
Kerstene wijf, daer si bi laghen.
Om dese sonde lietse God plaghen.
Daer bleven alle die ridders doot
Die weert waren ende groot,
Sonder Roelant, die met Boudene
Ende Diederijc hem te houdene
Pijnden met eren in dat velt:
Alle dandere waren ghevelt
In den wighe, sonder ic Turpijn
Ende Gaveloen: wi moesten sijn
Bi den keiser, daer hi was,
Doen hi leden was den pas.

Roelants strijt na sijnre ghesellen doot.

Dat XL Capittel.

Doen die kerstene daer doot bleven
God en wilde niet gheven
Den heidenen daer die ere;
Want donse vochten soe sere
Ende vercochten hen soe diere,

Dat die heidene in gheenre maniere
En dorsten daer behouden tvelt,
Ende traken achter, met ghewelt,
Met meneghen ontbonden vane.
Roelant, die vermoit was van slane,
Ende sinen vrient hadde verloren,
Hi liep verwoet, in groten toren,
Te soekene oft iemant ware,
Achter woude, hare ende tare,
Daer hi aen wrake sinen moet,
Als ene leuwinne verwoet
Die haer jonghe sijn ontdraghen.
In dit soeken, in dit jaghen,
Vant hi enen Sarrasijn,
Swarter dan een besinghet swijn,
Die ghescuult was, na die plaghe,
In dat wout, in ene haghe.
An enen boem bant hi dien,
Dat hi hem niet en soude ontvlien,
Ende es op enen berch ghetoghen,
Om te scouwene van hoghen
Waer die heiden waren.
Hi sach vele grote scaren,
Onghetelt, docht hem wale.
Neder quam hi in den dale
Van Ronchevale, ende nam dien horen
Van yvoren, scone, ute vercoren,
Ende blies met groter pine.
Die kerstene hoerden die busine,
Die in haghen laghen gheslopen,
Ende quamen te hem waert ghelopen;
Want si kenden den horen wel,
Soe datter hem ane vel
Ontrent hondert, ende nemmeer.
Mettien dede hi enen keer
Toten Sarrasijn, tien stonden,
Dien hi aen den boem hadde ghebonden,
Ende dreigdene van den live sere
Hi en wijsde hem den here
Marcerise, diet al heeft beraden.
Die Sarrasijn bat ghenaden
Ende swoer, lietine leven,
Hi wilre hem liteken of gheven.
Doen leidene Roelant opt velt,
Daer dat heidene here helt,
Ende hi wijsden, in die scare,
Welc die coninc Marcerijs ware,
In midden in die porse,
Op enen groten roeden orsse,
Met enen scilde, die was ront.
Roelant sciet van hem, tier stont,
Ende hem wies therte ende moet,
Ende hem verwarmde sijn bloet
Als hi die Gods viande sach,
Die hem hadden op dien dach
Alsoe grote scade ghedaen.
Met groter druust ghinc hi slaen
In die viande doen mettien,
Ende metten selven heeft hi versien

Enen, den meesten van der scare:
Dien soe trac hi doen bat nare.
Gode riep hi an, den hoghen,
Ende heeft sijn goede sweert ghetoghen,
Ende sloech ghenen rese mettien
Van den hoefde toten dien,
Ende dat ors oec, mids ontwee.
Die rese viel, min noch mee,
Met half den perde ter rechter side,
Van der luchter verscieden wide.
Soe coene en was op dien dach
Sarrasijn, die sach dien slach,
Hi en ghinc vlien van den vare,
Ende liet den coninc Marcerise dare,
Met cleinre menichten, tien tiden.
Marcerijs waende oec ontriden;
Maer Roelant was hem te naer.
Hi moeste tghelach betalen daer,
Ende bleef opten velde doot.
Daer wart echt die wijch soe groot,
Dat Roelants hondert ghesellen goet
Bleven daer doot in haer bloet,
Ende Rolant wart daer doerreden
Met vier speren, daer ter steden,
Ende met steenen gheworpen soe,
Dat hi met pinen danen ontvloe.
Marcerijs broeder, Beligant,
Die vloe danen, ende ruumde tlant,
Ende Roelants ghesellen beide,
Diederijc ende Bouden, daer ic af seide,
Vloen, om haers lijfs behout,
Daer si hen borghen int wout.

Hoe Karle hoerde den olifant ende Roelants doot.

Dat XLI Capittel.

Karel en wiste clein noch groot
Van desen dinghen, van deser noot,
Soe dat hi Portisers, den pas,
Met sinen volke al leden was.
Roelant die was sere ghewont
Ende sere moede, teser stont,
Ende dreef rouwe ende jammer groot
Om der goeder ridderen doot.
Ten voete van Portisers hi quam,
Ende hi sine raste daer doen nam
Onder enen boem, bi enen stene,
Die opgherecht stont allene
In ene mersche, bi Ronchevale,
Die scone was ende ghegroit wale.
Aldaer begaf hi sijn paert.
Nochdoe haddi sijn goede swaert
Durendale, dat was soe scone
Ghelijc der claerheit van den trone.
Dat en mochte scarden noch breken
Voer dien dat sine hande weken:

Die hilte was van yvore,
Die appel beril, als ict hore;
In den appel stont also
Ons Heeren name alpha et o;
In die lemmele stont van goude
Een cruce, alse ment hebben woude.
Als hi dat ute heeft ghetoghen,
Sach hijt an met droeven oghen,
Ende deder op een swaer gheclach,
Want hi hem soe ontsach
Dat comen mochte in heidinre hant,
Die der kerstine waren viant.
Op enen harden marbersteen
Woudi tsweert breken ontween:
Drie slaghe sloech hi ongheduert,
Dat die steen te sticken scuert,
Maer het bleef al ongescaet.
Doen vant hi enen anderen raet,
Ende sette den horen te monde,
Ende blies, wat hi gheleesten conde,
Soe dat die horen spleet ontwee;
Ende sijn aderen, dats wonder mee,
Van sinen halse scoerden daer mede
Van pinen, die hi daer toe dede.
Dit gheluut Karlen in doren sloech,
Want hem dinghel daer toe droech,
Die acht milen was van daer.
Die keiser seide, overwaer:
‘Ic hore Roelants olivant.’
Keren soe woude hi te hant
Weder achter, om dit doen,
Maer het ontriet hem Gaveloen,
Ende seide: ‘Hi jaghet in dien foreeste,
Dus blaset hi, doer sine feeste.’
Roelant verloes al sine ghewelt
Ende lach int gras daer opt velt.
Daer quaem sijn broeder Bouden toe:
Doen hien sach was hi vroe
Ende wijsde dat hi hem brachte
Drincken; hem dorste sere onsachte,
Ende hem was die tale ontgaen.
Bouden liep om water saen
Maer hi en heeft gheen versien.
Roelants pert vant hi mettien;
Want hi den broeder sach bi der doot
Reet hi na met haesten groot,
Om dat hi die mare woude bringhen
Den keiser, van desen dinghen.
Met desen quam daer, als ict las,
Diederijc, die int wout was,
Ende als hien soe na vant der doot
Dreef hi rouwe ende jammer groot:
Hi bat hem, voer dat herte breken,
Dat hi biechte wilde spreken.
Nu hadde Roelant op dien dach
Biechte ghesproken, want hijs plach,
Ende Gode ontfaen mede;
Want Turpijn seghet, het was die sede,
Eer die ridders vochten ende streden,

Dat si hem biechten ende monneghen deden.
Roelant sprac sommech woert;
Met pinen brachte hi tleste voert;
Boven der herten dat hi prant
Sijn vleesch daer metter hant,
Ende hi seide aldus mettien:
'sal in desen vleesche sien
Minen behoudere, den hoghen.'
Doen leide hi die hant opt oghen
Ende seide driewarf mettien:
' desen oghen sal ickene sien.'
Ende daer hi sciet des lives ave
Seidi: 'sie, bider Gods gave,
Die bliscap, die noit oghe sach,
Noch die oere ghehoren mach,
Noch menschen herte mach bekinnen,
Dat God ghereet heeft diene minnen.'
Oec bat hi ter selver tijt
Voer alle die storven in den strijt;
Ende hi dede sinen einde
Voer junius, op die xvj kalende.

Hoe Karel weder keerde ende die Sarrasine versloech.

Dat XLII Capittel.

Ic Turpijn, die dese passie screef,
Daer menich edel ridder bleef,
Stont voer Karlen, daer ic las
Ene zielmisse, sijt seker das,
Int dal dat men Karlesdal noemt:
Mettien mi een visioen toe coemt
In der stillen, dat ic hore
Singhen der enghelen chore.
Wattet was en condic niet verstaen.
Mettien soe sach ic saen
Dat voer mi leet ene scare,
Als oft swart ridderscap ware,
Ende seiden: 'Wi draghen ter hellen
Marcerise met sinen ghesellen;
Maer uwen tutere, die voert scoene
Dinghel Mychiel in den throene.'
Na der missen, als ic dese dinc
Den keiser Karle vertellen ghinc.
Doen quam, ridende metter vaert,
Bouden op Roelants paert:
Die telde al watter was ghesciet,
Ende hoe cranc hi Roelant liet.
Doen was daer jammer ende hant slach,
Ende het keerde al datter lach.
Karle reet voert, ten selven stonden,
Ende heeft Roelande doot vonden,
Opwaert ligghende opt velt,
Die in cruuswijs sijn hande helt,
Op sijn borst ligghende beide:
Op hem viel Karle ghereide,
Ende rugierde, in diere ghebare

Alse oft ene leuwinne ware,
Die haer jonghe vonde versmoert.
Sijn mesbaer was verre ghehoert,
Alsoe datter omme mochte wenen
Elcs herte, al waret van stenen.
Al daer dede hi, op dat velt,
Dies nachs slaen sijn ghetelt.
Den lichame van Roelande
Dedi balsemen al te hande
Met balsemen ende met aloe,
Ende dede sijn uutvaert met groten wee.
In bosschen, in weghen dedi groet licht
Al dien nacht ontsteken echt,
Ende lesen ende singhen mede,
Ende voer hem doen grote ghebede.
Des merghens, alst daghens began,
Sochtmen die versleghenen man.
Oliviere die was daer vonden,
Opwaert ligghende tien stonden,
Cruuswijs, te dien male
Int erde ghepriemt met vier palen,
Ende met wissen daer an ghebonden,
Ende mede ghevilt, te dien stonden,
Van den halse ten voeten neder,
Ende doersteken, wech ende weder,
Met quarelen ende met speren,
Ende met sweerden, in der weren,
Sijn vleesch swert van meneghen slaghe,
Dien hi ontfinc in dien daghe.
Al dat daer was dreef mesbaer.
Doen swoer die coninc Karle daer
Bi Gode, al der werelt here,
Dat hi en ruste nummermere,
Hi en soude vinden die Sarrasine,
Die hem namen alsoe die sine.
Met sinen ridderscappe allene
Voer hi wech, met haesten niet clene.
Ende die sonne stont stille
In den throen, na sinen wille,
Ende die dach wart drie daghe lanc;
Doch vant hise, an sinen ganc,
Bi Ebra, op ene reviere,
Ligghende bi eenre stede diere,
Die hiet Cesaraugusta hier te voren,
Die wi nu Sarrogoga noemen horen,
Aldaer si hare feeste houden
Met jolijt ende met groter vrouden.
Daer viel hi op hem met moede groot,
Ende sloegher daer drie dusent doot,
Ende keerde weder in Ronchevale,
Ende dede daer ondervinden wale,
Oft ware waer, dat seide dat diet,
Datse Gaveloen aldaer verriet.
Diederijc sprac met gheninde,
Die was over Roelants inde,
Ende met Boudene allene wech ginc
Uten wighe, dat daer die dinc
Al bi Gaveloens rade toe quam,
Ende dat hi er groot goet ane wan.

Gaveloen loechenets al gheheel.
Doen namp die kamp Pinabeel,
Een sijn riddere, ieghen Diederike,
Ende Diederijc versloechene cortelike,
Ende Karle dede Gaveloen
An vier perde binden doen,
Ende op elc sitten enen knecht,
Ende dedene alsoe scoren recht.

Hoe Karle sine ridderen ter erden bestaede.

Dat XLIII Capittel.

Te dien tiden waren twee kerchove,
Heilich ende van groten love,
Deen tArleblancke, des ben ic wijs,
Int velt dat men heet Alijs,
Tander te Bordeaus in die stede,
Die God onse Here wien dede
Sinen heilighen jongheren sevene,
Die men kende van heilighen levene,
Van Ays sinte Maximijn,
Van Arleblancke Theosijn,
Sinte Pauwels van Nerboene,
Van Peragoge sinte Francone,
Van Limaghe sente Marciale,
Van Tolouse alsoe wale
Sinte Saturijn, ende Eutrops mede
Van Sentes, die oude stede:
Dese seven heren van groten love
Wijden dese twee kerchove,
Te Bordeaus ende te Arleblancke:
Daer groefmen dese heren te dancke.
Roelande voerde men te dier tijt
Op twee mulen in een calijt,
Met edelen pellen overdect.
Te Blavie es mer mede ghetrect,
In sinte Romeins kerke begraven,
Die hi eerst rike maecte van haven,
Ende sette daer canoneke reguliere;
Ende men groef daer, na hare maniere,
Rolande ende sijn sweert Durendale
Te sinen hoefde alsoe wale,
Ende sinen yvorien horen mede,
In teikene sijnre vromichede.
Sinder daer na, in langhen daghen,
Was die horen te Bordeaus ghedraghen.
Te Belijn sijn oec begraven,
Erlijc ende met groter haven,
Van Geneven die edele Olivier,
Die stout was, coene ende fier,
Ende coninc Gondebant, die gygant,
Die coninc was in Vrieslant,
Van Denemarke die coninc Ogier
(Dat selke lieghen, die leven hier,
Die segghen dat hi te Meaus leghet);
Te Belijn mede, als Turpijn seghet,

Van Bertaengien coninc Arastant;
Ende met hem die vrome gygant
Van Lotrike hertoghe Garijn,
Die cume beter mochte sijn.
Te Bordeaus groefmer vele,
Die storven in den nijtspele;
Van Bordeaus coninc Gaufier
Ende Reinaut ende Galier;
Van Borghes de coninc Lambrecht,
Ende die doot bleven int ghevecht,
Hen seven dusent mede,
Daer Kaerle voren gheven dede
In almoesenen zelverijn
Twintich dusent onsen fijn,
Ende van goude twintich talent,
Cledere ende spise al omtrent,
Alle den armen ghemeine.
Tote Blavie sinte Romeine
Gaf hi rente, goet ende lant,
Voer sinen goeden neve Roelant,
Ende die visscherie daer omtrent
Seven milen, dus eest bekent;
Ende den canoneken van der stede
Hiet hi elcs jaers voeden mede,
Ende cleden met oetmoede groot,
Opten dach van Rolants doot
Dertich arme, ende souteren lesen,
Ende dertich missen oec van desen,
Ende voer alle dandere, clein ende groot,
Die in Spaengien bleven doot.
Te Arleblancke leide men in den grave
Van Langhers Estult den grave;
Van Borgondien die hertoghen
Salemoen ende Samsoen den hoghen;
Van Beaulande Arnoude den baroen;
Ende Aubri den Boergenioen;
Van Beyeren den hertoghe Naaman,
Daer vele vromicheit lach an,
Ende noch vijf andere edele heren,
Daer wi die namen niet af en leren,
Met tien dusent ridderen goet
Die doer Gode storten haer bloet.
Van Rome die keiser Constantijn,
Die was doer die weerde sijn
Te Rome ghevoert, dat mens gome,
Met vele van Poelgen ende van Rome,
Die met hem bleven in den strijt:
Voer hen gaf Karle in den tijt
TArleblancke zilver ende gout,
Alsoe vele als die rime hout
Dat hi voer dandere gaf, te voren,
Die in den wijch haer lijf verloren.
Nu verstaet, wat ghi horen selt,
Van Jacob van Merlant een ghescelt
Dat hi doet op loghenaren,
Die saghen dichten ende scaren.

Hoe Jacob die boerdeerres verspreect.

Dat XLIV Capittel.

Hier moetic den boerderes antworden,
Die vraie historie vermorden
Met scoenre rime, met scoenre tale.
Om dat die woerde luden wale,
Ende die materie es scone ende claer,
Soe doen sise verstaen overwaer.
Dese grote Karle, van live reine,
Heten si in walsche Karlemeine.
Men lese in walsche die cronike
Van algader Vrancrike,
Van Rome, daer hi keiser sat,
Ende gae tote Aken in die stat,
Daer hi selve in de fiertre leghet;
Ende lese Einarde, die van hem seghet,
Van sijnre viten al te male,
Ende Seghebrechte, oec alsoe wale,
Van Gembloes, die van hem screef;
Men lese Turpine, die bedreef
Den raet vele van al den meesten,
Ende vele screef van sijnre yeesten,
Ende alle vraye historien ghemeine:
Si en weten niet van Karlemeine.
Enen broeder haddi, hiet Karleman,
Die met hem regneren began,
Die sterf: ic en weet oft si over een
Die namen menghen van hen tween.
Die scone valsche walsche poeten,
Die meer rimen dan si weten,
Belieghen groten Karle vele
In scoenen woerden, in bispele,
Van Firabrase, van Alexandre,
Van Porte Matribbe ende andre,
Dat algader noit en was,
Van vier Heemskindere dat ic las,
Dier ic, in groets Karels daghen,
Noit historie hoerde ghewaghen,
Van bere Wislauwe die slaghe:
Dits algader ene saghe.
Dat men dus den edelen man
Met loghenen prijs leghet an,
Dat es mesdaen, sijt seker dies:
Diet dede hi was een ries.
Oec sijn somme walsche boeke,
Die waert sijn groter vloeke,
Die van Willeme van Oringhen
Grote loghene voert bringhen,
En willene beter dan Karle maken.
Willem, dat sijn ware saken,
Was eens daeghs een ridder goet,
Mer niet soe goet datmenne moet
Karlen yet gheliken allene,
Maer minre ende noch alsoe clene
Als Rolant was ende Olivier,
Oft van Denemerken Ogier.
Karle, dat sijn ware dinghe,
Was die beste onder die Kaerlinghe.
Artur was oec, in sinen stonden,

Die beste van der tafelronden.
Wat dat si van Lancelote singhen,
Oft van Willeme van Oringhen,
Si wanen die tArleblanke comen,
Alsi daer hebben vernomen
Die grave ligghen, harentare,
Dat van Willems orloghe ware;
Neent, het sijn die grote heren
Die te Ronchevale bleven met eren.
Hets waer, Willem was een ridder goet,
Die storte menich warf sijn bloet,
Dor Gode: sint wart hi heremite.
Die lesen wille sine vite,
Te sinte Willems, in die woestine,
Daer hi doghede meneghe pine,
Daer hi heilich es verheven,
Vint hise van hem bescreven.
Die walsche boeke lieghen van hem,
Die uten walsche van Harlem
Clais Verenbrechten dichte,
Daer scoene woert in sijn ende lichte.
Van Karlen heb ic gheseit al claer
Cortelike ende dat waer:
Hier laetict; want het is te vele
Te sceldene ieghen die menestrele,
Ende gae te mijnre materien weder,
Van Karlen, daer ict leide neder.

Van der ere die Karel dede Sinte Denise.

Dat XLV Capittel.

Alse Karle hadde, met groter heven,
Sine edele liede dus begraven,
Es hi te Vrancrijc ghekeert,
Van herten grotelike verseert.
Spaengien was versekert soe
Dat die heidene waren vroe.
Dat si tlant hem moesten laten,
Ende die selve, diere in saten,
Dies heidenscap niet ghinghen uut,
Dat si gheven moesten tribuut.
Te sente Denijs es Karle comen:
Daer heeft hi parlament ghenomen,
Ende dancte Gode ende sinte Dyonise,
Dat hi, in al selker wise,
Theidenscap hadde onderghedaen,
Al eeat hem swaerlijc vergaen.
Der kerken gaf hi ghemeenlike
Al dat lant van Vranckerike,
Ende hiet dat alle coninghe te samen
Van Vrancrike, die na hem quamen,
Ende daer toe allen biscoppen mede,
Dat si dien abt van dier stede
Onderdanicheit oec daden,
Ende dien abt oec wilden raden,
Als hem enigh coninc cronen doe,

Oft bisscop wien, oec daer toe.
Daer gaf hi vele van sinen scatte,
Ende daer na gheboot hi datte
Dat van elken huse, sonderlinghe,
Van Gallen soude vier penninghe
Gheven te sinte Denijs ghestichte;
Ende die dat gave gherne ende lichte
Waren van eighendome vri.
Dus stont Karle sente Denise bi.
Opten naesten nacht, daer naer,
Soe sach Karle overwaer,
Die goet was in alre wise,
In sijnen slaep sente Denise,
Ende seide: ‘Die doer dijn ghebod,
Ende dijn bidden, ende doer God,
Doet sijn bleven terre tijt
In den sarrasijnschen strijt,
Dien heb ic van haren sonden
Aflaet ghebeden, tesen stonden,
Ende die oec gheven selen ten ghewerke
Te mijnre eeren, tot mijnre kerke,
Die vier penninghe, die du heves gheset,
Si selens al hebben te bet.’
Ter merghenstont heeft dit vertelt
Karle den volke, op dat velt,
Ende tvolc offerde tien tiden;
Ende die ghewillich, sonder striden,
Sijn ghelt gaf in derre wise,
Dien hiet vri wesen sinte Denise,
Ende Karle maketse harde vri
Van allen dienste voert bedi.
Hier af es dit woert ghevallen
Dat die Francsoise heten die Gallen;
Want Franc alse vele es alse vri.
Die rechte Vrancken vinden wi
Wonende ontrent den Rijn;
Maer die Gallen moetent sijn
Die nu Fransoise heten:
Dat comt daer bi, als wijt weten,
Want ridderscap ende clergie
Regneert in die croene vrie;
Cuusheit, ere, recht ende vrede
Es daer meest in die werelt mede.
Van danen voer Karle tAken,
Ende dede die dierbaer capelle maken,
Ende sette daer die ghelike
Den conincstoel van den rike;
Ende daer lach hi, met eren groot,
Wel na tote in sine doot.

Van Karels doot.

Dat XLVI Capittel.

Nu seldi overwaer verstaen:
Sent dat Karle hadde ontfaen
In Spaengien alsoe groot verlies,

Al hadde hi van den zeghe den kies,
Alsoe als ons Turpijn heeft bescreven,
Datti nie, sinder, in al sijn leven,
En wart van sinne vroe;
Want hi daer verloes alsoe
Van goeden lieden, als hem dochte,
Dat hijs nemmermeer vercoeveren en mochte;
Dies bleef hi voert in groter noot,
Ende met swaernissen, toter doot.
Twee edele sonen waren hem doot bleven
Eer hi selvere inde sijn leven:
Deen hiet Karle, dander Puppijn.
Alle die heerscappien sijn
Bleven op sinen eneghen sone:
Lodewijc soe hiet die ghone:
Dien hadde die vader, in sijn leven,
Aquitanien lant ghegheven,
Daer droech hi crone, in dat lant.
Dus eest, als ict bescreven vant.
Enen Hughe haddi te sone:
Die werelt soe liet die gone,
Ende ghinc in dordene met eren,
Te sinte Acharijs met groten heren.
Seghebrecht die monec seghet
(Dien den jaren te volghene pleghet),
Dat grote Karle, sonder ghelike,
Keiser ende coninc van Vrancrike,
Na dien dat hi die roemsche kerke
In paise hadde gheset, ende die clerke,
Ende Vrancrike hadde gheset in vreden,
Ende ghebreit met moghentheiden
Tote over Elve, ende in Weenden lant,
Ghedwonghen hadde na sijn hant
Over die Denouwe die Hunen,
Dat si nemmermeer en dorsten stunen,
Al tote ant Griexe conincrike,
Tlant van Surien dies ghelike,
Dat heilighe lant, daer God in dede
Den staet van sijn menschelijchede,
Ende hi verwonnen hadde al te male
Poelgien, Calabre ende Ytale,
Sassen, Hessen, Denen, Vriesen,
Ende hi oec hadde doen verliesen
Den heidenen Spaengien, dat si besaten,
Bleef hi swaer ende in onbaten,
Tote Aken al stille, alst wel sceen,
Welna twee jaer achter een:
Al daer soe dede hi sijn inde.
Wel bewiste hi hem, ende bekinde,
Ende maecte scone testament,
Dat noch ter werelt es bekent,
Ende besette, harde scone,
Tkeiserike ende die crone
An sinen sone Lodewike.
Ende als hi starf kerstenlike
Nam hi orlof ane die heren,
Die bi hem stonden, doer sijnre eren,
Ende beiden sinen einde daer.
Hi sprac dit woert, ende niemeer daer naer:

In manus tuas, ende loec sijn oghen,
Ende gaf den gheest Gode den hoghen.
Int dertienste jaer es hi gheint
Dat hi keiser was bekint,
Ende int xlvj jaer, sekerlike,
Dat hi coninc was van Vrancrike;
Ende min dan tween tseventich jaer
Was hi out, dat weet voer waer.
Hi sterf kerstenlike ende in paise
Tote Aken, in sinen palaise.

Turpijns visioen, dat hi sach na conincs Karels doot.

Dat XLVII Capittel.

Turpijn screef, die here groot,
Aldus van keiser Karles doot:
'Ic sprac, seit hi, misse te Viane
Op di Rone, na minen wane,
Ende stont voer den autare
In minen ghebede dare:
Desen psalm sprac ic som:
Deus in adjutorium,
Alsoe dat ic quam daer mede
Uut minen sinne der menschelichede;
Daer sag ic comen, voer mi dare,
Van swarten duvelen ene scare
Die voor mi leden metter vaert,
Ende voeren te Lothrike waert.
Daer dese duvelen leden vore
Quamen na, van verren, more,
Die crachtelike volgheden naer.
Ic seide: "Waer wildi, waer?"
Si seiden: "Wi willen tAken:
Karle beghint der doot te naken,
Dat wi sine ziele in der hellen
Voeren, met onsen ghesellen."
Doen seidic, Turpijn, tote enen moer:
"Ic bemaendi ende beswere, hoer,
Bi Jhesus Christus, bi sijnre namen:
Als ghi ghedaen hebt al te samen
Den wech, dat ghi keert te mi,
Ende doet mi weten hoe dat si."
Onlanghe, na ghene stonde,
Cume was die psalm uten monde,
Quamen si weder te mi ghevaren,
Ghescaert in der selver scaren.
Hem, die mi vore hadde berecht,
Ghinghic ane met talen echt:
"Hoe es daer ghevaren? hoe es daer ghesciet?"
Die moer sprac: "Wi en hebben niet.
Een van Galissien, sonder hoeft,
Heeft ons allen daer beroeft;
Want hi leide stene ende hout
In die scale, soe menich fout,
Dat hi daer mede, tien stonden,
Al ontwoech sine sonden.

Dus es ons die ziele ontgaen.”
Met desen woerde voer hi wech saen,
Ende die ziele dede hare ende
In februario op die [vijfde] kalende.
Hier bi moghen wi wesen vroet
Dat goet kerken maken doet.
Keiser Karle was begraven
Tote Aken, met groter haven,
In sijnre capellen ronde,
Die eerlichste die in sijnre stonde
In den roemschen rike was.
Te sinen gravene, als ict las,
Was paus Leo van Rome die stede,
Ende vele roemscher heren mede,
Bisscoppe, graven, hertoghen,
Meer dan wijt ghenoemen moghen,
Abde, meer dan icker weet.
Den doden hadde men ghecleet
Met keiserliken clederen scone,
Ende op sijn hoeft ene crone,
Ende [setten] op enen guldenen setel mede,
Alse een here in sijnre mogenthede,
Enen boec op sine knien,
Daer men in mochte sien
Die ewangelien alle viere,
Bescreven met goude, diere.
Den boec hilt hi, als ict vant,
Aldaer metter rechter hant;
In die luchtere hilt die here groot
Enen sceptre van goude root,
Opt hoeft ene guldene crone,
Daer an ene guldene ketene scone,
Diet thoeft hielt rechte ende wel,
Dattet niet neder en vel.
Voer hem stont een scilt van goude,
Dien hem senden, doer sine houde,
Die van Rome, met groter werde.
Een boghe was ghemaect int erde
Van stenen sterc, na sijn behoef,
Daermenne eerlijc inne groef.
In dien boghe daden die grote lude
Specien ende dieren cruden,
Ende besloten met groter ere
Daer in Karle den groten here.

Hoe Lodewijc Karels sone trike ontfinc.

Dat XLVIII Capittel.

Lodewijc, Karels enich sone,
Die selve was hi die gone
Die crone in Aquitanien droech,
Na den vader, alsoet was ghevoech,
Ontfinc hi die keiser crone,
Die hi met pinen ende scone
Droech sevenentwintich jaer:
Hi wart keiser, vinden wi voerwaer.

Acht hondert in die jaren ons Heren
Ende xv, dus horen wi leren.
Hughe seghet van Flori
Van desen Lodewike, dat hi
Was die goedertierenste man
Daer men af ghelesen can.
Meneghen, die slants was verdreven,
Dedi tlant ende goet weder gheven.
Ende om die scoenheit van sinen seden
Ende die begherte van vreden,
Daer hi mede sijn keiserrike
Berechten wilde hoveschelike,
Soe viel hi, voer sinen einde,
In groten pinen ende in scende,
Dat hem daden, meerre ende minder,
Sine baroene ende sine kinder;
Nochtan was hi, na kerstene wet,
Wel gheleert ende niemant bet,
Ende die hem aen die ghebode ons Heren
Tallen stonden wilde keren;
Want hi comen dede te samen
Bisscoppe, meesters van groten namen,
Ene dede maken enen boec,
Daer men in dede ondersoec
Hoe men clerclijc leven soude,
Na dat die scrifture woude.
In sinen tiden dede men af,
Alsoe als die redene gaf,
Onder clerkelike persone,
Diere riemen ende scone,
Van goude ende van stenen diere,
Alsoe alse doen was maniere
Onder bisscoppe ende clerke,
Ende persone der heiligher kerke,
Ende sonderlinghe cleder mede,
Die niene hoerden ter godlijchede.
Selve maecte hi loye ende wet,
Ende heefse ter werelt gheset,
Die nutte waren ende goet,
Ende die men noch som houden moet.
Alle dinghe woude hi berechten
Sonder orloghe ende vechten,
Hoefschelike, met vriendelijcheden.
Dus dane wijs was hi van seden.
Drie sonen leestmen dat hi wan
(Lodewijc, die edele man)
An sijn eerste wijf Ermengaert:
Lotharijs, die keiser waert,
Pippine ende Lodewike.
An sijn ander wijf die ghelike
Wan hi Karlen, die sinder scone
Int Vrancrike droech die crone.
Seghebrecht seghet, overwaer,
Dat Lodewijc, in sijn seste jaer,
Tote Aken in sine zale
Ene concilie generale
Selve al daer houden dede,
Van abden ende van bisscoppen mede;
Daer dede men claerlijc uutgheven

Wat levene moneke souden leven.
Die heilighe scrifture wart daer verclaert
Grotelike ende gheopenbaert;
Ende die regulen der clergien,
Ende der nonnen, ende der moenkien
Wart in scrifturen daer gheset,
Om te houdene te bet.
Al was dese een goet man
Vele doghens haddi nochtan;
Want sine kindere ende sine baroene
Waren hem fel in allen doene.
Doen hi gheregiert hadde IX jaer
Sende hi Lotharise, voer waer.
Sinen ousten sone, in Ytale,
Om tlant te berechtene wale:
Dese voer tote Rome toe,
Ende dede hem daer wien doe
Keiser, op enen paesch dach,
Daer menich mensche toe sach,
Van den paus Paschalijs,
Dies hi en hadde ghenen prijs.
Als die vader dat vernam
Haesti dat hi te Rome quam,
Om dat hijt woude wederstaen.
Oec soe ondervant hi saen
Wie si waren van den heren,
Die metten sone wouden keren,
Ende ieghen hem steken den gaert:
Die worden ontlijft ter vaert.
Oec teegh men den paus an
Dat hi oec mede was int ghespan:
Dus moesti hem, aldaer ter stede,
Onsculdighen met sinen ede.
Oec swoeren vele bisscoppen dat,
Om hem te blivene in sine stat.

Van coninc Lodewijx Doghene.

Dat XLIX Capittel.

Alse Lodewijc XV jaer
Keiser hadde gheweest, voerwaer,
Soe viel hi in swaren doene;
Want die Fransoische baroene,
Ende die heren van den keiserrike,
Ende sine kinder dies ghelike
Ghinghen hem spannen sere
Ieghen den keiser, haren here.
Aldus soe moesti twee jaer
In onrusten ligghen swaer;
Doch soe voer hi soe daer inne
Dat hise alle verwan met sinne,
Ende dede hen harde grote scande.
Som jaghedise uten lande;
Selken wan hi af sijn ere;
Selken ontgoedi emmermere.
Onlanghe daer na vernam hi dit

Dat sijn wijf, vrouwe Judit,
Dese warringhe heeft gemaect;
Daer bi heeft hi haers ontsaect,
Ende deedse uut sinen bedde saen.
Judit, die dit heeft verstaen,
Ghinc met haren kinderen brouwen
Dat den keiser mochte rouwen.
Hi wart van den sinen verraden,
Ende soe begheven ende soe verladen
Dat hi quam in sijnre kinder hant,
Ende oec in alsoe swaren bant,
Dat hi moeste volghen gheheel
Sijnre bisscoppe swaer ordeel:
Die wijsden hem, ist quaet ist goet,
Dat hi die wapene af doet,
Ende menne beslute daer toe
Daer hi sine penitencie doe.
Ic en can niet gheweten das
Waer met hi verdiende das.
Dus wart hi besloten dare;
Maer, binnen den selven jare,
Dat hem ghedaen was dese onere,
Soe berous den kinderen sere,
Als God wilde, ende quamen saen,
Ende hebbene ute ghedaen,
Ende gaven hem wapene ende rike,
Ende sijn wijf Judit die ghelike;
Ende hi verwan sine noot na tgone,
Ende dwanc Lotharise sinen sone,
Soe dat hi, in daden noch in spreken,
Ieghen den vader en dorste steken.
Doen hi ontrent XXV jaer,
Dicwile, met pinen swaer,
Roemsch keiser hadde ghewesen,
Ontboet hi sinen sone, na desen,
Lotharise, den ousten, den coenen,
Ende lietene ieghen hem versoenen,
Ende beval hem tkeiserrike.
Int jaer ons Heren sekerlike
Acht hondert veertich ende een,
Eerlijc, alst recht wel sceen,
Groef hi den vader tote Mes,
Daer hi noch begraven es,
In sinte Arnouts kerke binnen.
In groten twiste ende in onminne
Worden, onderlinghe, ghinder
Die drie ghebroedere, Lodewijx kinder.

Van den groten stride dien Lodewijx kindre onder hen vochten.

Dat L Capittel.

Alse keiser Lodewijc dus ter erden
Was bestaet, met groter werden,
Waren hem bleven sonen drie:
Doutste hiet Lotharijs, ende die
Hadde bi hem selven ane ghenomen

Dat hi keiser was van Romen.
Die jonghe broedere hadden des nijt.
Karle ende Lodewijc, tier tijt,
Ende bolghen sere op den ouden.
Dat hi tkeiserrike wilde houden,
Sonder hen te vraghene van dien,
Ende sprakene hier af an mettien,
Soe dat tparlament alsoe sciet
Dat hier af quam groot verdriet;
Want dese twee ghebroedere ter vaert
Gheboden vaste herevaert:
Karle gheboetse in Vrancrike,
Ende van sinen broeder Lodewike
Gheboet mense oec int dutsche lant.
Keiser Lotharijs quam te hant,
Ende sette hem vaste ter were
Ieghen sine broeders, met groten here;
Dus wart dat orloghe daer
Tusschen den drien ghebroeders swaer,
Ende quamen tenen wighe te samen,
Bi Antsore, als wijt vernamen,
Tenen dorpe, heet Fontenedoen,
Daer groot jammer gesciede doen,
Want die wijch was soe groot,
Ende daer bleef soe menich doot,
In beiden siden, dat dies ghelike
Noit en was in Vrancrike,
Noch in Ronchevale int dal:
Soe groot was daer dat mesval.
Elc verloes daer soe sere
Van sinen volke, van sinen here,
Dat si ieghen vremde viande
Niet en consten hare lande
Voert meer bescermen met ghewelt;
Doch bleef den tween broederen tvelt
Op den keiser ghewonnen daer;
Maer tferlies was soe swaer,
Dat elc voer henen sijnre straten,
In overmoede ende in haten,
Ende bleven oec staende mede
Omtrent drie jaer sonder vrede;
Ende in den derden jare, sekerlike,
Quamen te gadere ghemeenlike
Dese drie ghebroedere, in selker wijs,
Lodewijc, Karel ende Lotharijs,
Binnen enen ghesetten vrede,
Tote Verdun in die stede.
Bi rade van haren baroenen
Sijn si ghevallen ter soenen,
Ende namen van haren stride
Vroede mans in elke side,
Die deilen souden ghetrouwelike
Elken broeder daer sijn rike.
Dat maectemen vast daer ter stede
Met eeden, ende met brieven mede.
Dus deeldemen dat rike in drien:
Karle die Calue ontfinc mettien
Die wester side daer al gader
Van den lande dat was sijns vader,

Van der Barscher zee toter Scelt,
Datten name voert behelt
Van Vrancrike, ende noch behout;
Lodewijc ontfinc in sijn ghewout
Alemanien, dat Duutsche lant,
Alsoe verre alst in sine hant
Grote Karel wilen dwanc,
Opwaert, neffens den Rijn lanc,
Ende over den Rijn toter Elve,
Ende over die Denouwe tselve,
Daer die Hunen wilen saten,
Volc fel van onghematen.
Lotharijs, die de outste was,
Bleef keiser, als ic teersten las,
Ende hadde Romen ende Ytale,
Ende dat lantscap al te male
Tusschen der Scelt ende den Rijn,
Dat noch heeft den name sijn:
Lothrike heet in ouder tale.
Selke liede waenden oec wale
Dat Lothrike heeft, sonder waen,
Van Lotharise den naem ontfaen,
Om dat hi daer here in was.
Des en es niet, sijt seker das:
Het hiet Lothrike, als wijt horen,
In ouden tiden daer te voren.
Die outste name es Lothrike
Die men vint van enighen rike.
Dus bleven, na dese tale,
Die broedere in payse wale,
Ende Karel regeerde daer naer
In Vrancrike xxxiiij jaer.
Van desen Karle sekerlike,
Die coninc bleef in Vrancrike,
Soe sijn die hertoghen comen;
Daer bi heb ic mi an ghenomen
Dat ic van hem voert wille scriven,
Ende sine broeders laten bliven:
(Deen bleef keiser, als u es becant,
Ende dander hilt Almaengien lant,
Die beide kindere na hem lieten),
Dies u te sere soude verdrieten
Soudic van hen segghen al.
Dies heb ic wille dat ic sal
Op desen Karle gaen voert;
Want hi teser yeesten hoert.

Hoe die Denen ende die Normanne tlant destrueerden.

Dat LI Capittel.

Kalue Karle, die dus bleef
Here in Vrancrike, als ict screef,
Al besat hi dat conincrike,
Dicke stont hem scampelike;
Want sint dat die Normannen quamen
Ende die Denen, ende si vernamen

Die jammerlike grote scade,
Die de drie broeders met dommen rade
Hadden ghenomen bi Antsure,
Soe en was nemmermeer voert die ure
Si en setten haren moet
Hem af te winnene haer goet.
Dus streden si an, vromelike,
Nu Almaengien, nu Vrancrike.
Si quamen die zee om ghevaren
Toter Seinen, met groten scaren,
Ende wonnen den coninc af sijn lant,
Dat hijs hadde, neven der Seinen cant,
Tote Parijs ane die stede.
Noit en was coninc mede
Soe moghende, tote desen stonden,
Die hen dat lantscap conden
Afghewinnen, dat Neustria hiet,
Daer die Seine dore vliet.
Haer gheslachte besit te hant
Heden daghes dat selve lant
Dat men, om der Normannen partie,
Alnoch heet Normandie.
Maer eer si daer toe mochten comen,
Alsoe als ict heb vernomen,
Dat si metter wone daer bleven,
Hadden si jammers vele ghedreven,
Ende ghestoert meneghe stat,
Als ghi hier na selt horen dat;
Want si quamen vromenlike
Ten westeinde van Vrancrike,
Ieghen kalues Karels danc,
Ende daden hem groot bedwanc;
Want si quamen, als ict hore,
Die Barsche zee omme, in die Lore,
Ende hebben Mantes an ghestreden.
Op enen paesch avent dat si der steden
Gheweldich worden met harer partien;
Ende daer die bisscop soude wien
Die vonte, sloeghen sine doot.
Papen, clerke, clene ende groot,
Wijf ende man, jonc ende out,
Ghinc al ter neder in hare ghewout.
Die Lore ghinghen si op mede
Ende wonnen Troes die stede,
Ende verbranden dat scone ghewerke
Van Troes sinte Martens kerke,
Ende hebben al dat lant ghevreest
Ghelijc oft ware een tempeest.
Oec voeren si daer na
TAngiers, als ict versta:
Daer quam Ranolf van Aquitanien
(Sine macht ghinc neven Spaengien),
Ende van Angiers grave Robrecht
Die men wreet hiet int ghevecht,
Ende bestoten met wighe danne
Die Denen ende die Normanne;
Maer si bleven daer selve doot,
Ende haer scaren die waren groot.
Beide Ranolf ende Robrecht,

Die heidene, wonnen daer tghevecht:
Angiers wonnen si oec daer,
Ende daden hem meneghen vaer,
Ende velden die stat met overdade.
Dus bleef Vrancrike in die scade.
Ende aldus soe worden ghespreet
Die Denen ende die Normanne soe breet
In Vrancrike, weder ende voert,
Dat si tAngiers in die poert
Voeren wonen, in die ghebare
Alse oft si haer eighen ware.
Karle die kalue van Vrancrike
Die trac derwaert, moghentlike,
Metten coninc Salomone,
Die in Bertaengien droech die crone.
Die gheviande waren nochtanne;
Maer die Denen ende die Normanne
Waren hem soe swaer in mesquamen,
Dat si doen vielen te samen
Voer Angiers, dat sise belaghen
Ende daden hem soe vele plaghen,
Dat si vielen in groten vare,
Ende maecten vorwaerde dare
Ieghen kaluen Karle met ghewelde,
Dat hise liete varen van den velde,
Ende nam die stat in sijnre ware.
Dit was al den heren ommare.
Nochtan liet hise verdinghen,
Die heiden, ende aldus onspringhen,
Alsoe dat si, sijnder, daden
Meer vernois ende meer scaden,
Als ic u segghen sal hier voert,
Daert te segghene wel behoert.

Hoe Kalue Karle voer op sijns broeders kinderen.

Dat LII Capittel.

Hier vore ghewaghedic u das
Dat Lotharis, Karels broeder, was
Keiser van den Roemschen rike;
Dese starf, ende op Lodewike
Sinen sone bleef die crone:
Sonder oer soe starf die ghone,
Ende liet dat rike van Rome
Kalu Karle sinen oeme.
Dit gesciede int jaer Ons Heren
(Alsoe alse mi die yeesten leeren)
Acht hondert lxx ende sevene.
Drie jaer was hijt in sinen levene;
Met mieden wan hi die crone;
Keiser wart hi ghewijt na tgone
Van den paus selve, Jan.
Sijn broeder was een tornich man,
Lodewijc van den Dutschen lande,
Ende gaderde here om sijn ande
Te wrekene, want hijt gherne wrake,

Dat hi dorste doen selke sake
Keiser te sine, buten sinen rade;
Maer eer hi doen mochte scade
Staerf hi in dat eerste jaer
Van Karels keiserrike, dats waer,
Ende liet drie sonen in den rike:
Den enen noemt men Lodewike,
Den anderen Karlen daer an,
Ende den derden Karleman.
Als keiser Karle wiste al bloet
Dat coninc Lodewijc was doet,
Sijn broeder, was hi sere blide,
Ende ghereide hem ten stride,
Om te wrekene op sine neven
Dien haetscap, die hi hadde verheven
Opten broeder, haren vader.
Sijn here dede hi te gader,
Ende trac in haren lande dan
Met veertich dusent ghewapender man,
Ende es tote Coelne comen.
Lodewijc die heeft dit vernomen,
Die joncste broeder van den drien;
Want dandre en wisten niet van dien,
Ende waren verre in andren steden
Gheleit, met behendicheden.
An den oem heeft hi ghesent
Om vriendelijc parlament,
Hadde sijn vader iet misdaen
Dat hijs in boeten wilde staen;
Maer die oem liets niet ghescien.
Die neve ghereide hem met dien
Alse ieghen den oem ter were,
Ende quam op hem met sinen here,
Als een onvervaert jonc man,
Soe dat hi den zeghe wan
Ende heeft den oem afghesleghen
Meneghen fransoischen deghen,
Ende sloeghene uut sinen lande,
Met grote scade, met groter scande.
Seghebrecht seghet ons ter warheden
Van des kaluwes Karels seden:
Karle, seit hi, wart verheven:
Sint hem tricke waert ghegheven
Verontwaerde hi die vransche manieren,
Ende dede hem na die griexe versieren,
Slepende cledere, diere ende rike,
Den roc daer boven een Almatike,
Een diere breet gordel daer boven,
Hiet baltheus, dat men mochte loven,
Dat hem tote den voeten ghinc;
Sijn hoeft ghewonden in een dinc
Van ziden, diere ende scone,
Daer boven sine conincs crone:
Dus maecte hi hem selven te dwase.
Bloeder was hi dan een hase,
Ende conste bet vlien, ende volghen,
Ende dreighen, als hi was verbolghen.
Sinen broeder Lodewike,
Die in Almaengien hielt dat rike,

Dreichdi te soekene te sijnre onwarden,
Met alsoe menich hondert perden
Dat sijt twater al uut drincken souden,
Dat die revieren daer houden,
Ende hi, droeghs voets, op die campaengen
Riden soude van Almaengen.
Sinte Denise dedi bringhen gheheel,
Ende van der cronen oec een deel,
Die grote Karle wilen brochte
Van Constantinobele, dat hi besochte;
Van Gods cruce een groet stic mede,
Ende enen naghel daer ter stede;
Maer die sudarie Ons Heren
Liet hi te Compienien, horen wi leren.
Eer ment toende, ghemeenlike,
Dat heilichdom, in Vrancrike,
Soe was daer soe groot hongher jaer,
Dat die liede, verre ende naer,
Aten ezele ende paerde,
Ende die hongher voer sijnre vaerde.
Dese Karle maecte mede
In Vrancrike, op meneghe stede,
Kerken, groot ende clene,
Daer te voren waren eghene,
Ende somme, die waren ghevallen,
Dede hi vernuwen met allen.
In desen tiden, als ict vant,
Soe quam ghetoghen uut Inghelant
Die edele clerc Jan die Scot,
Die van clergien niet en was sot:
Ten eersten quam hi in Vrancrike,
Te caluwen Karle vriendelike,
Ende translateerde, met sijnre pine,
Uten griexen in latine,
Doer Karels bede, die hyerarchie
Van der enghelen heerscappie,
Daer men in mach leeren ende horen
Hoe si sijn in neghen choren.
In Enghelant keerdi na dier tijt,
Doer dien goeden coninc Edelfrijt,
Ende voer te Malmesberghe wonen,
Ende leerde goeder liede sonen,
Daermen af seghet, al bloet,
Dat sien staken met griffien doot.

Hoe Calue Karel maecte den eersten grave in Hollant.

Dat LIII Capittel.

Dese caluwe Karle, es ons becant,
Maecte den eersten grave in Hollant,
Ende sijt des seker ende ghewes
Dat dat graefscap van Hollant es
Een stic uut Vrieslant genomen,
Als ons te voren es comen.
Als men screef viij hondert jaer
Ende lxiij, weet voorwaer,

Stichte Karle sekerlike
Hollant uut sinen keiserrike,
Ende spleet daer toe al gheheel
Van Vrieslant sijn deel,
Ende gavet enen Diederike,
Enen edelen man, ende maecten rike,
Die hem langhe hadde ghedient
Ghetrouwelike als sinen vrient,
Ende van desen selven saken
Dede hi hem tsarteren maken
Daer hi over was ende mede,
Tote Bladele in ene stede,
Een dorp dat opten Rijn steet,
Neghen daghe, alsment weet,
Voer midden zomere sinte Jans dach,
Daer sine gheboerte op lach:
Doen, als wijt conden bevinden,
Begonste hem eerst onderwinden
Hollant dat het grave ontfinc.
Noch gheviel, na dese dinc,
Dat Karle kaluwen broeder,
Die coninc was ende behoeder
In Almanien, alsment las
Hier vore, daers te ghewaghene was,
Desen selven Diederike
Meer gaf, ende maecte bat rike:
Hi gaf hem, hebben wi vreest,
Waesche (dat doen was een foreest,
Water lant, mersch ende heide),
Ende Hollant daer toe mede,
Ende wat sore toe behoerde.
Nu hebben die lande ander woerde,
Als wi wanen, ende ander namen.
Dus, alsoe wijt vernamen,
Was dese Diederijc deerste grave,
Daer Hollant weet te segghene ave,
Bi des caluwes Karels gichte,
Als ic u hier voren dichte.
Een stucke, na dat dit ghevel.
Doen was die aventure fel
Calue Karlen van Vrancrike;
Want sine kindre niet hoefschelike
Hem en proefden, alst hier volghet an;
Want sijn sone Karleman,
Die clerc was ende diaken,
Handelde qualike sine saken;
Want hi ter werelt is ghekeert,
Ende pijnt hem hoe hi onteert
Den vader, ende waert alsoe bestaen
Recht als een ander Juliaen,
Soe dattene, om dese dinc,
Sijn vader met rade vinc,
Ende dedene daer omme blenden,
Dat hijt rike niet en soude scenden.
Sijn ander sone, die Karle hiet,
Was soe stout, dat hi verliet
Hem te vele op sine cracht,
Ende hevet enen ridder ghewacht,
Enen vromen, die hiet Albijn,

Om te wetene die cracht sijn,
Ende bestonden, te sijnre scinde.
Albijn, diene niet en kinde,
Sloeghene in die were doot,
Dies hadde die vader rouwe groot.
Dus en bleef hem der sonen maer een,
Lodewijc, daer die crone op versceen.

Van Calue Karels doot.

Dat LIV Capittel.

Int ander jaer, als ict las,
Dat kalu Karle keiser was,
Waert hi des in wille, te waren,
Dat hi te Rome woude varen
Ende gaf sijnre nichten in huwelike,
(Die van keiser Lodewike
Ghewonnen was, die keiser sat
Vore hem te Rome, in die stat)
Bosen, die was sijns wijfs broeder,
Ende maectene coninc ende behoeder
Over Provenche, ende dede hem ere,
Dat hi overconinc was ende here.
Ende als hi was te Rome waert,
Soe verhoerdi, in die vaert,
Dat Karle ende Karleman,
Sine nevelinghe, meneghen man
Versameden, op hem te comene,
Om sijn volc te verdomene.
Droeve wart hi ende vervaert.
Ende keerde weder te lande waert.
Te Mantes starf hi in die stat:
Een valsch jode dede hem dat,
Die hem gaf een fel pusoen:
Daer moesti sijn einde doen.
Die crone quam van Vrancrike
Op sinen sone Lodewike,
Die Lodewijc die Lespere hiet
(Want hi els ghenen sone en liet):
Die was in Vrancrike here
Twee jaer, ende niet mere.
In desen tiden dat wi lesen
Stont Vrancrike in groter vresen;
Want die Denen ende die Normanne
Destrueerden al daer danne
Vrancrike, Vlaenderen, Enghelant,
Brabant, Pikardien, Hollant,
Ende opten Rijn, voert ende weder,
Worpen sijt al ter neder,
Borghe ende vesten al ghemene,
Sonder van Brugghe die borch allene,
Ende sent Thomaers: dese twee
Lieten si staen, al deet hem wee;
Nochtan waren in die were
Altoes, met haren here,
Die Francsoise, met moede groot,

Ende sloeghenre vele doot;
Want int selve jaer, tier tijt,
Vochten die Francsoisen enen strijt
Op die Denen entie Normanne,
Ende sloeghen hem af v dusent manne.
Te Parijs oec, bi der stat,
Sloeghen si doot ende maecten mat
Der Normannen tenen male
Neghen dusent bi ghetale.
Nochtan, xvj jaer achter een,
Daden dese groten ween
Der cronen van Vrancrike,
Eer mense ghestiet uten rike;
Nochtan behilden si, tharer partien,
Dat lant al van Normandien,
Wien lief es ofte oec claghe,
Ende besittent heden den daghe.
Int ander jaer, in waerre dinc,
Dat Lodewijc die crone ontfinc,
Es te noenen die sonne vergaen,
Ende wart soe doncker, sonder waen,
Datmen sterren sach an den throne.
Lodewijc, die de vranxe crone
Tien tiden droech, ende Lespere hiet,
Op dien tijt van der werelt sciet,
Als die cume recht twee jaer
Coninc hadde ghewesen daer,
Na kaluen Karle, sinen vader;
Dies wart in twivele al gader
Vrancrike; want wenich viant
Lach doen met ghewelt int lant,
Beide Denen ende Normanne.
Die heren waren in twifele danne,
Om dat hi gheen kint en liet,
Wie best ter vranscher cronen siet:
Sijn wijf, dat was emmer waer,
Ghinc doen met kinde swaer;
Maer die verst was daer fel.
Selke Fransoyse seiden wel
Dat men Bosen gave tlant,
Die Provence hadde in hant,
Want hi was conincs Lodewijcs oem;
Selke namen elwaert goem,
Ende wilden, want hen goet dochte,
Datment met Almanien knochte,
Want het wilen van een quam:
Selke waren daer omme gram,
Ende wilden dat men gave trike
Den twee broederen, ghemeenlike,
Die Lodewijc in kese wan,
Dat was Lodewijc ende Karleman:
Dese twee bastaerde namen trike,
Ende deildent broederlike
Na Lodewike, haerre beider vader,
Ende regneerden, te gader,
In Vrancrike der jare vive.
Daer na saen wart van Lodewijcs wive
Een wettich sone gheboren,
Dien wi Karel noemen horen,

Die Simpel hiet bi toenamen,
Die sindert tlant hadde te samen.
Van Provence die coninc Bose
Ende die bastaerde dreven nose
Met rovene ende met vechtene,
Om Vrancrike te berechtene;
Want Bose hadde gherne ghecomen,
Ende hadde hem trike afghenomen.

Hoe die Normanne vele plaghen daden.

Dat LV Capittel.

Nu soe coemt oec ghescaert
Een coninc, ende hiet Godevaert,
Ende een coninc Zeghefrijt,
Die beide ter selver tijt
Over die Normanne heren waren,
Ende quamen met onghetelden scaren,
Ende hebben Utrecht ghevelt,
Ende soe opwaert met ghewelt,
Ende verbranden Coelne die stat;
Bonne velden si na dat;
Aken wonnen si die stede;
Ende ins keisers palais mede
Hebben si ghestelt hare paerden,
Den roemschen rike tonwerden.
Stat, noch veste en mochte sijn,
Tusschen der Mase ende den Rijn,
Noch cloester, al Ardenen dure,
Si en velden huse ende mure.
Die moenke vloen al dat si mochten:
Haer reliquien dat si brochten
Met hem, ende hebbense ghevlucht,
Doer der heidene grote vrucht;
Prumen ende Staveloe,
Ende sente Remakels alsoe,
In den Waert oec verbrant;
Tricht op die Mase ghinc in hant,
Ende Ludicke ter selver stont;
Tonghere wart verbrant in den gront;
Sintruden ende Haspegouwe
Moesten smaken desen rouwe.
Keiser Karle vernam die dinc
Dat tlant dus te quiste ghinc,
Ende quam selve, moghentlike,
Neder in tlant van Vrancrike
Te hulpen den Duutschen ende den Vrancken,
Ende wildes den Normannen dancken
Haer overdaet ende haer vermeten,
Ende heefse alsoe beseten
Dat si in gheenre side mochten liden,
Si en moesten ieghen hem striden.
Die noertsche coninc Godevaert
Maecte sinen pays ter vaert,
Ieghen keiser Karle te hant,
Om een deel van Vrieslant,

Op datment hem gheven wille
Ende Lotharijs dochter Gille,
Die coninc van Lothrijc was,
Soe wilt hi hem verbinden das
Selve kerstendom tontfane,
Ende den keiser in hant te gane:
Dit was ghesproken ende ghedaen.
Die keiser heeftene ontfaen
Ter vonten, daer hi dopsel ontfinc.
Dus wart ghepaist ghene dinc.
Dander coninc, die Zeghebrecht hiet,
Alsoe alsment bescreven siet,
Wilde emmer heiden bliven;
Dus moestmenne verdriven,
Ende ruumde Lotrike metter vaert,
Ende trac alsoe te Vrancrijc waert.

Hoe Kalu Karels sone quam te sinen rike.

Dat LVI Capittel.

Noch toe regneerden in Vrancrike
Die twee bastaerde armelike,
Koninc Lodewijcs kinder tsamen;
Deen hiet Karleman bi namen,
Ende dander hiet Lodewijc:
Dese saghen dorloghe onghelijc,
Ende en consten niet gheweren wel
Die Normanne, want si waren fel,
Ende spraken om enen vrede,
Die xij jaer soude duren mede;
Ende si gaven, in waerre dinc,
Zeghebrechte den nortschen coninc
Wit silvers twalf dusent marc,
Ende maecten voerwarden starc.
Ende int naeste jaer daer an
Starf Lodewijc ende Karleman.
Alse die baestaerde waren doot,
Quamen weder, met here groot,
Die Normanne op Vrancrike,
Ende voeren daer na, ghemeenlike,
Te Lovene ligghen metter wone,
Om te bestridene die crone;
Want si seiden, openbare,
Dat die vrede ute ware,
Sinder dat die doot versciet;
Tlant en was in die vorwaerde niet;
Maer sonderlinghe die lanshere.
Die Fransoise onsaghense sere;
Want haer rechte here was noch kint
Van ses jaren, ende hebben ghesint
Ane jonghen Karle, die keiser was,
Ende daden hem ghewaghen das
Dat hi in Vrancrike quame,
Ende tlant in handen name.
Dus wart hi coninc in Vrancrike,
Ende wast vijf jaer mogentlike.

Karel es met enen here comen
Te Lovene, daer hi heeft vernomen
Dat die felle Normanne laghen:
Van danen en constise niet verjaghen.
Nochtan sendi daer driewarf,
Om al des lands bederf;
Maer en bestoet hem, min noch mere:
Hi moest af staen sonder ere.
Daer na, int naeste jaer,
Bernenden si Lovene al daer
Die Normannen, ende over een draghen
Dat si die stat Parijs belaghen.
Karle sende moghentlike
Om hen den hertoghe Heinrike:
Die Normannen leiden hem laghen:
Enen put maecten si in die haghen
Met paelgen al overdect,
Daer die hertoghe henen trect:
Daer storte hi in, al onversien,
Ende wart vermoert met dien.
Karle volghede emmer naer,
Ende dede den Normannen vaer,
Waer hi mochte, vromelike;
Maer als hise ute Vrancrike
Altoes verdriven niet en conde,
Maecti pays met hen, ter stonde,
Ende gaf hen tlant van over Seine,
Om dat de onderlinghe ghemeine
Emmer op hem wilden striden:
Dat hiet Neustria tien tiden;
Ende om die nortsche partie
Heetet voert meer Normandie.

Wanen die Denen quamen.

Dat LVII Capittel.

In desen tiden sekerlike
Daelde sere tRoemsche rike,
Bedi het scoerde al te male;
Want twee heren in Ytale,
Deen hiet Wijt, dander Berengier,
Die moghende waren ende fier,
Streden onderlinghe omt rike;
Want Karels gheslachte moghenlike,
Die dat rike hadde verworven,
Was nu harde sere verstorven,
Soe dat Vrancrike, wildijt verstaen,
Bina te niewete was ghegaen;
Want Lodewijc, des Lespers sone,
(Simpel Karle hiet die ghone)
Soude coninc hebben gheweest na recht;
Maer het was te jonc een knecht,
Luttel meer dan x jaer out.
Si maecten coninc met ghewout
Oden, des grave Robbrechs sone
Van Angiers: hi was die gone

Die met Reinolve den hertoghe
Versleghen was, int orloghe
Bi Angiers, met vele mannen,
Van den Denen ende den Normannen:
Dese Ode wart gheweldichlike
Coninc ghemaect in Vrancrike,
Ende regneerde neghen jaer.
Doen voer ene partie, weet voerwaer,
Van den Fransoisen om Lodewijcs sone
(Karle die Simple hiet die gone),
Die doen out was twelf jaer,
Ende brachtene in den lande daer,
Met groter macht, met groten volke,
Ten ertschen bisscop, die hiet Folke,
Tote Riemen in die stat:
Daer es hi in den stoel gheset,
Ende coninc ghewijt, ende belesen,
Alsoet met rechte soude wesen.
In desen tiden quamen weder
Die Normanne, bet wreder,
Met orloghen swaer voer Parijs:
Si en condent ghewinnen in gheenre wijs,
Ende traken te Burgoenien waert;
TSans belaghen si metter vaert,
Dat si winnen niet en moghen;
Te Troys sijn si voert ghetoghen,
Ende hebben die stat verbrant.
Si verbernden dorp ende lant,
Ende en lieten staen veste noch tuun,
Al tote Toel ende Verduun.
Hier soe moghedi horen
Wanen si waren gheboren
Dese Normanne, die dus moghendelike
Hen hilden in Vrancrike:
Si hadden enen here, als ic las,
Die Rolle gheheten was,
Ende sijn neve Gelle
Was mede sijn gheselle:
Dese Rolle was een edel Dene;
Maer sijn gheslachte was al clene
Ende verstorven harde seere:
In Denemerken was hi een here.
Nu was daer een coninc, die Elres hiet,
Die Rollen uten lande stiet,
Ende slants verdreef al te male,
Om dat hien niet mochte wale.
Soe moeste Rollo tlant rumen,
Ende moeste roeven ende scumen;
Oec rumede met hem menich tlant.
Die hem rovens onderwant,
Oft die hem niet gheneren conden,
Vielen aen hem, tien stonden.
Roeven voer hi op de zee,
Ende quam in Vranckrike, daer hi wee
Den conincrike dicken dede.
Te Chartres viel hi voer die stede,
Daer binnen lach hartoghe Ritsaert,
Die sinder hertoghe in Borgundien waert;
Ende oec lachere in echt

Van Parijs die grave Robbrecht.
Soe groet was daer der Denen macht,
Dat sise daer, met haerre cracht,
Ane te stridene niet en dorsten betrouwen;
Maer ane Marien, Onser Vrouwen,
Hebben si gheset haren troest,
Die meneghen uter noot verloest.
Ene heilighe scone baniere
Maecten si van binnen sciere
Van den hemde, dat Marie
Moeder ende maghet droech, die vrie.
Enen vane maecten si [er af] ter ure
Ende stakene daer opten mure.
Die heidene saghen themde ane,
Ende bespotten selken vane.
Op dat hemde ghinghen si scieten,
Maer dies en mochten si niet ghenieten;
Want hen verdonckerden die oghen;
Si en conden topsien niet ghedoghen:
Des worden donse daer gheware,
Ende voeren uut met haerre scare,
Ende sloeghen hen af soe meneghen man
Datment ghetellen niet en can;
Maer Rolle al daer ontflou,
Dien des strijts sere berou.

Die pais tusschen die Normanne ende Simpel Karle.

Dat LVIII Capittel.

Nu hadden die Denen binnen xl jaren
Ende die Normanne oec, te waren,
Vrancrike harde sere verladen
Met menegher bitterliker scaden,
Ende soe gheplaghet dats Onse Here
Nu began tonfermene sere,
Ende gaf den heidenen selke gave
Dat si des vechtens stonden ave,
Ende gheloefden dopsel tontfane,
Ende tlant in manscap tangane,
Dat si ghewonnen hadden met stride.
Des was Simpele Karel blide,
Die de vransche crone droech,
Ende wart ghemaect alselc ghevoech,
Om den moet te maken sochter,
Dat hi Gillen sijnre dochter
Rollen tenen wive gaf,
Ende hi des heidendoms stont af.
Rolle wart kersten in diere wijs,
Ende Robbrecht hieffene van Parijs,
Ende was Robrecht na hem ghenant.
Dit was deerste Robrecht becant
Van Normandien, dat Neustria hiet:
Van hem quam sinder edel diet;
Want Robbrecht Rolle liet na hem
Enen sone, hiet Willem,
Die goet man was ende waert;

Ende Willems sone hiet Richaert;
Richaert enen sone liet,
Die na hem oec Richaert hiet,
Ende enen andren, hiet Robrecht:
Dese wan met wapenen echt
Poelgen, Calabren ende Cecile:
Dese verwan, op ene wile,
Die van Venegien, ende daer toe mede
Den keiser van Constantinobole der stede,
Alexise, des was hi waert:
Dese hiet Robbrecht Wisgaert,
Ende was Willems des bastaerts vader,
Die Inghelant wan al tenen gader,
Ende den coninc Arolt doot sloech,
Ende in den lande crone droech.
Dus ghedeech tgheslachte, dat hi wan,
Rolle, die Dene, die edel man.
Dese Robbrecht Rolle hadde enen gheselle,
Als ic u seide, ende hiet Gelle,
Die dat doepsel mede ontfinc:
Karel die Simpel, in ware dinc,
Gaf hem Bloes, dat ene borch was:
Daer maecti, als icker af las,
Ene borch ende ene stat,
Daer hi grave ende here in sat,
Ende was deerste grave van Blois,
Niet Perthenopeus die Fransois,
Die noit ghewonnen was noch gheboren.
Van desen Gelle, als wijt horen,
Quam een groet gheslachte, te waren.
Al segghen somme favelaren
Dat die van Bloes sijn algader
Comen van Gaveloene, den verrader,
Si lieghen, en es niet waer;
Ghi vint hier die waerheit claer.
Aldus einde, in desen daghen,
Der Denen en der Normanne plaghen,
Ende wat soe kersten niet en wart
Dat bleef doot al voer tsweert,
In Duutsche lant, in Vrancrike,
Oft si vloen ghemeenlike
In Denemerken, over die zee,
Danen si en keerden nemmermee.
Rolle ende Gelle die ontfinghen
Hare lande, in waren dinghen,
Van Simpel Karle van Vrancrike,
Die te wive hadde in huwelike
Edewaerts dochter van Enghelant,
Die coninc daer was becant.
Ende alse Rolle, sonder waen,
Sijn leen daer soude ontfaen
Van Karel den coninghe,
Daer menich man stont te righe,
Hietmen Rollen, al daer hi stoet,
Dat hi custe des conincs voet.
Rollen veronwaerde mettien
Daer te vallene op sine knien:
Den voet nam hi metter vaert
Ende hieffen op te monde waert,

Ende die coninc gaf enen val.
Van lachene was daer een gescal
Onder die Normanne; mer die walen
Begonden segghen ende talen
Dat Rolle in onwaerden dede.
Rolle seide het waer sede
In sinen lande, want mens plaghe:
Dus bleef dat scelden entie claghe.
In dien tiden, ghelovets mi,
Begonste die ordine van Clungi:
Ode, die goede musisien,
Was deerste abt van dien,
Doe men screef Ons Heren jaer
Neghenhondert ende xiij voer waer.
Ontrent twelf jaer na desen,
Alsoe wijt in den Spieghel lesen,
Was een heilich man in Brabant,
Die sinte Wibrecht was ghenant,
Een riddere, een heilich here,
Die liet varen der werelt eere,
Weelde, ende ridders leven,
Ende heeft hem moninc begheven:
Gembloes stichte hi tien male,
Die abdie weet men wale,
Ende daer dede hi sijn einde
Ende diende Gode sonder scende.

Hoe Simpel Karel doot sloech grave Robrechte ende sine doot.

Dat LIX Capittel.

Onlanghe daer na, dat dit gesciede,
Dat Simpel Karel die liede
Van Normandien hadde berecht,
Ende leven waende sonder ghevecht,
Quam grave Robrecht van Parijs,
Die moghende was ende wijs,
Ende ghingene met orloghen bestaen,
Ende eischte hem daer toe saen
Die crone: want het hadse ghedreghen
Ode sijn broeder eer, die deghen.
Simpel Karle was te manne:
Dit wilde Karel weren danne.
Die Lothrikers trac hi hem ane,
Om grave Robrechte te wederstane.
Bi Sessoen quamen si te wighe.
Daer vachtmen met groten crighe,
Ende grave Robrecht blever doot,
Met meneghen andre prince groot.
Ende want hi machtich was van maghen,
Soe heeft Simpel Karle gedraghen
Al te male sijn conincrike
Onder den keiser Heinrike,
Ende ghevest in sekeringhen.
Dat ghestade bliven die dinghen
Sendi die hant van sinte Denise.
Besleghen, in subtijlre wise,

Met dieren stenen ende met goude,
Keiser Heinrike, doer sine houde.
Onlanghe hier na, als men hoert,
Ghesciede in Vrancrike groete moert,
Daer den lande af quam groet leet;
Want Karle, die men Simpel heet,
(Die grave Robrechte sloech doot.
Als ic u seide al bloet),
Quam ghevaren bi Perone,
Daer hi verraden was onscone;
Want Robrecht, van Vermandois grave,
Een verradere ende een ongave,
Die te wive hadde tier tijt
Grave Robrechts suster, die in den strijt
Bi Sessoen sijn leven liet,
Den coninc sinen dienst biet,
Ende nodene bi hem, voerwaer.
Daer voer hi met hem, sonder vaer;
Verradelike wart hi ghevaen,
Ende in enen kerkere ghedaen,
Daer hi ellendich martelare
Met tormente doot bleef sware.
Sijn wijf vloe wech te hant
Met haren kinde, in Enghelant,
Te haren vader Eduwaerde,
Want si haer haers kints vervaerde:
Lodewijc hiet dat clene kint;
Doch soe wart hi coninc sint.
Die Fransoise te coninghe coren
Van Borgoendien, als wijt horen,
Coninc Radolve, Richards sone:
Dese Richart was die gone
Die te Charters die Denen verwan,
Met grave Robrechte den tyran,
Daer men op stac themde Marien.
Dese Radolf, horic lien,
Regneerde int lant van Vrancrike
Dertien jaer, scone ende moghenlike;
Oec wart hi coninc, al soe wale,
Van den lande van Ytale.
Als dese Radolf was doot
Soe vielen in sorghen groot
Die Fransoise, in dien daghen,
Alsi hem sonder coninc saghen,
Ende namen raet, goet ende gans,
Te sendene Willeme, bisscope van tSans,
Ter coninghinnen van Vrancrike,
In Enghelant, dat si Lodewike,
Haren sone, ter cronen sinde;
Want, doen si en verraden kinde
(Simpele Karel haren man)
Vloe die vrouwe danen dan,
Als ic u voren dede becant,
Te haren vader in Enghelant.
Dus heeft men om den sone ghesent,
Ende alst al was geparlement
En woudsi den sone Lodewike
Niet senden in Vrancrike,
Voer men haer sekerheit dede,

Met ghiselen ende met eden mede.
Die erdbisscop van tSans, Willem,
Quam in Vrancrike met hem,
Ende men dedene sacreren mede
Te Lodine in die vaste stede.
In Vrancrike was hi daer naer
Coninc wel neghentien jaer,
Daer hi vele binnen moeste doghen,
Als ic u hier na sal toghen.

Hoe Lodewijk die Simpel brudegom wart.

Dat LX Capittel.

Almeest die ghenote van Vrancrike
Setten hem ieghen desen Lodewike,
Ende daden hem ende den sinen
Vele doghens ende vele pinen;
Maer meest pinen ende stote
Dede hem Hughe, die grote,
Grave yan Parijs, sinen here,
Om te hebbene der cronen ere:
Sijn vader was Robrecht die tyran,
Dien Simpel Karel verwan
Bi Sessoen, in enen strijt.
Aldus wart, ter selver tijt,
Coninc Lodewijc bedroghen
Van sinen princen, sinen hoghen,
Datten die Normanne vinghen.
Hughe die Grote dedene bringhen
Te Banshijn, daer hi bleef ghevaen.
Sijn outste sone en cons ontgaen,
Karleman; hi wart mede
Te Ruem ghevaen bracht in die stede,
Daer hi dede sinen einde.
Alse keiser Otto dit bekende
Trac hi derwaert, dit tondoene,
Met tseventich legione.
Elc legioen, wien dats wondert,
Hadde ses dusent ende ses hondert
Ende lxvj oec der man,
Om Lodewijc te hulpene dan.
Hier omme lieten die Normanne
Den coninc uten banden danne.
Dese Lodewijc van Vrancrike
Hadde te wive, sekerlike,
Gherberghen, als ict bescreven las,
Die keiser Otten suster was.
Hieromme wast, als ict vernam,
Dat hi hem te hulpen quam.
Van sinen rike int xix jaer,
Soe starf, na menich orloghe swaer,
Lodewijc, coninc van Vrancrike,
Ende waert begraven coninclike
Te Riemen, te sinte Remijs.
Dese hadde ene vrouwe wijs
Te wive, die Gherberch hiet,

Die hem twee sone na liet,
Lotharijs, die coninc daer naer
In Vrancrike was xxxj jaer;
Sijn broeder was Karle ghenant,
Die wart hertoghe in Brabant;
Een ander suster die ghelike
Hadde keiser Otten in Vrancrike,
Die hiet bi namen Heilewijch:
Scone ende wel gheraect was haer lijf;
Die hadde van Parijs Hughe den Groten.
Sijn vader, met vele ghenoten,
Bleven bi Sessoen versleghen,
Daer Simpel Karel quam ieghen,
Ende hiet Robrecht die tyran.
Bi deser Heilewijch Hughe wan
Hughen Capette, die moghentlike
Coninc wart in Vrancrike,
Ende naemt Karlen, sijnre moyen sone,
Als ic u segghen sal onscone.

Hoe coninc Lotharijs voer opten keiser Otten sijns oems sone.

Dat LXL Capittel.

Na Lodewijc des Simpels doot
Soe wart ghewiet here groot
Lotharijs coninc van Vrancrike,
Ende, om te levene paiselike,
Maecti sijnre moyen man,
Hughen den Groten, vordan
Hertoghe van al Vrancrike.
Ende daer na, cortelike,
Starf Hughe die Grote van Parijs
Ende wart begraven tsent Denijs,
Ende Hughe Capet wart daer na mede
Hertoghe, in sijns vaders stede.
Dese Lotharijs, die gheweldechlike
Coninc nu sat in Vrancrike,
Wart dies alsoe beraden
Dat hi tkeiserrike wilde scaden;
Nochtan droech sijns oems sone,
Otte die jonghe, die keiser crone,
Die tAken lach, tien tiden,
Ende hem luttel bewaende van striden.
Lotharijs trecte in Loreine,
Om te winnen borch ende pleine,
Om te scadene den keiserrike.
Die keiser sach gheweldechlike
Die Fransoise op hem tien,
Alse dies niet en was vorsien:
Soe moesti doen sijn ghevaen;
Maer wiselic is hi ontgaen,
Alse diet ghebeteren niet en mochte,
Ende hem te wrekene dochte.
Die Fransoise voeren tlant al dure,
Ende roefden alle die ghebure,
Wantse niement weder stoet.

Ende alst hem doe dochte goet
Sijn si met rove weder ghekeert.
Otto siet hem dus onteert,
Ende gadert onghetelt here,
Ende ontboet den coninc dat hi hem were,
Hi sal, in sente Remijs daghe,
Vrancrijc stoken, sonder saghe,
Als hi dede: hi quam int lant,
Rovende, bernende dat hi vant.
Ontrent Louwen ende Riemen
En mochte hem verweren niemen;
Omtrent Sessoen ende Parijs
Verheerdijt al, in selker wijs.
Maer allene soe liet hi,
Telker stat, die kerken vri.
Dit duerde tote sinte Andries dach.
Te Karne, daer hi op die Seine lach.
Ontfinc hi scade al onbewaert,
Achter in sijns heren staert.
Int naeste jaer, daer naer,
Sach men in den hemel claer
Vechten liede, in die maniere
Oft si waren al van viere.
Dit was op sinte Symoen ende Juden, in den nacht,
Dat men sach die Gods cracht.
Dese Otto, die men heet den jonghen,
Heeft Lotharise soe bedwonghen,
Die coninc was in Vrancrike,
Dat si quamen ghemeinlike
Te gader spreken, op ene reviere,
Ende maecten pays in diere maniere:
Dat Lotharijs ewelike
Verswoer Loreine ende Lothrike
Ane te versoekene enich recht;
Ende hier mede einde dat ghevecht.
Int vierde jaer daer na, bleef doot
Lotharijs, die here groot,
Die crone droech in Vrancrike,
Ende liet na hem Lodewike,
Die luttel meer dan een jaer
Na den vader was coninc daer,
Ende starf, alsment bescreven vint,
Ende en liet broeder, noch kint.
Enen oem haddi, es ons becant,
Die was hertoghe in Brabant,
Die Karel hiet, sijns vaders broeder,
Beide van vader ende van moeder:
Om desen Karle, es ons becant,
Hebben die Fransoise ghesant,
Dat hi quame, ende die crone ontfinghe.
Hertoghe Karle hadde sine dinghe
Alsoe gherne ane ghenomen,
Dat hi int lant ware machtich comen;
Ende die wile dat hi sine vaert
Te traechlike sette derwaert,
Quam Hughe Capet, grave van Parijs,
Die stout was, naradich ende wijs,
Ende heeft Vrancrike an hem ghesleghen,
Ende die crone an hem ghedreghen,

Dies hem die vader oec pijnde te voren,
Als ghi hier vore moghet horen,
Ende sijn oudervader Robbrecht,
Die vore Sessoen bleef int ghevecht,
Die Simpel Karel sloech, alsoe ict las,
Die dees Karels vader was.
Nu mict dese Hughe dat hi sal
Dese dinghe volbringhen al
Die sinen vorders sijn ontbleven;
Nochtan waren si gheneven
Ten andren lede, meerre noch minder,
Dan twee ghesuster kinder.

Hoe Hughe Capet met verranissen die koninc crone ghewan.

Dat LXII Capittel.

Alse Karle vernam dat Hughe Capet
Hem ter cronen heeft gheset,
Quam hi ghevaren in Vrancrike
Met groten here moghendelike,
Ende brochte met hem Brabantsoene,
Ende Lothrikers van hoghen doene,
In Gods carnacien, voerwaer,
Neghen hondert ende lxxx jaer.
Die Hughe quam daer ieghen saen,
Ende heeft Karlen wederstaen,
Ende Karle wan op hem dat velt,
Ende daer toe Louwen met ghewelt.
Hughe quam echter ter were
Voer Louwen, met enen groten here,
Ende besat daer Karle den here,
Ene maent ende mere.
Die van binnen worden te rade
Dat men die porten op dade,
Ende hebben die van buten bestaen.
Daer waert Hughe al ontaen,
Ende liet daer vele van sinen here,
Ende ontreet cume selve, sonder were.
Karle voer voer Riemen die stat:
Die wan hi ende maketse mat.
Den erdsche bisscop heeft hi ghevaen,
Dien Hughe daer hadde ghedaen,
Ende die vorbarste van der stede
Voerdi ghevaen te Louwen mede,
Met rove, meer dan gheloeft iemen.
Een bisscop setti te Riemen,
Hiet Arnout, coninc Lotharijs sone,
Maer bastaert soe was die ghone.
Karle belach oec tien tiden
Montaguut, ende ghinc dorriden
Al dat lant tote Sessoen.
Hughe Capet en wist wat doen.
Int selve jaer wart hongher groot;
Die snee dede oec grote noot,
Datmen niet ghesayen en conde.
Oec seide men, ter selver stonde,

Dat coren reinde op Haspegouwen.
Selc seide oec, in trouwen,
Dat sijt vissche reinen saghen:
Dit was litteken van plaghen.
Hughe, die wijs was, hi merct
Dat Karels hulpe altoes sterct,
Ende en dorste hem niet weren;
Maer ghinc dichten ende visieren
Hoe hi mach, in eneghen dinghen,
Sinen wille toe bringhen.
Ende Karle, alse wijt scouwen,
Lach stille binnen Louwen,
Daer een bisscop binnen was,
Een out verradere, als ict las,
Ende was gheheten Anchelijn,
Dien Hughe hadde ten rade sijn;
Ende Karle betrouwede hem van der side
Van sinen rade, ten selven tide.
Dese verradere, dese bisscop,
Dede des nachs der stat porten op,
Alsi Hughen hadde doen verstaen,
Ende Hughe quam daer binnen saen,
Heimelijc met groter macht,
Ende vinc, in der selver nacht,
Karlen, den groten here,
Op sijn bedde, sonder were;
Ende sijn wijf daer toe mede
Dede hi vaen ter selver stede,
Ende dedese beide voeren doen
Tote Orliens, in dat prisoen.
Dus bleef Hughe ende sine nacomelinghe
In Vrancrike alle coninghe,
In paise ende in goeden vreden,
Ende sijnt in den daghe heden.
Ende Karel sterf daer naer
In prisoen, int ander jaer.
Otten, sinen sone, bleef in hant
Som Lothrike, som Brabant;
Oec liet hi ene dochter mede,
Die te Bruselle in die stede
Gravinne sat, als ict vernam,
Daer oec goet oer af quam,
Dat ic u, hier na, in corter stont,
Alst tijt es, sal maken cont.
Ende keiser Karels gheslachte
Wart ontervet dus met machte,
Met verradenissen dus onscone,
Ende noch es, van der vranscher crone.
Noch heden desen daghe
Makens die Brabanders claghe,
Dat si dus onghevallechlike
Sijn verdreven uten rike.

Hoe Lothrike quam ant lant van Ardennen.

Dat LXIII Capittel.

Alse Otte, Karels sone,
Die aldus verloes die crone
Bi verradenissen onghevallichlike,
Hertoghe hadde gheweest in Lothrike
Ende in Brabant xv jaer,
Doen sterf hi, weet voerwaer,
Ende en liet niet na hem gheboren
Daer Lothrike mochte toe horen.
Met rechte soude na sijn leven
Sijn lant ende sijn goet sijn bleven
Op sijnre suster, die gravinne sat
Te Brusele, in die goede stat;
Maer hare en mochs werden niet;
Want, alsmen bescreven siet,
Was een grave doen in Ardennen,
Hiet Godevaert, ende die voer henen,
Ende bat den keiser Heinrike
Dat hi hem tlant van Lothrike
Ende van Brabant daer toe gave,
Tgheslachte ware doot, ende daer ave;
En ware niement diet behoerde toe;
Ende die keiser gaeft hem doe.
Aldus quam, als ict bekenne,
Lothrike ant lant van Ardenne,
Daer die Ardenoise bi, vele jaren,
Gheweldeghe heren af waren,
Eert weder quam met machte
Ant Brabantsche gheslachte,
Als ghi hier namaels horen selt.
Dus wart vrou Gheerberch met ghewelt
Versteken uut Lothrike,
Ende uter cronen van Vrancrike,
Ende en behelt niet meer te rechte
Met haren man Lambrechte,
Dien dese dinc wee dede,
Dan Brusele ende Lovene mede.
Nu en levede nemmeer te rechte
Van grote Karels gheslechte
Dan Gheerberch, dese vrouwe.
Daer bi lere elc, ende scouwe
Dat alle erdsche mogentheden
Onlanghe staen teenre steden:
Dat leert ons groots Karels gheslachte,
Dat eerst was van soe groter machte,
Ende regneerde int roemsche rike
Hondert ende ix jaer moghenlike,
Ende in Vrancrike oec, over waer,
Ontrent xcix jaer,
Dat verloes nu al die crone;
Dat was bi dat si onscone
Die kerken crancten, ende niet verlichten,
Die wile hare vorders stichten.
Nu sal ic u die namen leren
Van den Ardenoeschen heren,
Die in Lothrike ende in Brabant
Regneerden metter hant,
Eert weder keerde met machte
An dat Brabantsche gheslachte:
Godevaert hiet deerste man

Die dese lande eerst ghewan,
En weet niet hoe menich jaer;
Goseloen, sijn broeder, waest der naer
Die den paus Stevene wan
Ende Godevaerde, den vromen man,
Dien hi hertoghe na hem liet,
Ende ene vrouwe, die Ode hiet,
Die Lambrecht, van Brusele grave,
Te wive nam, daer ic ave
Hier namaels sal doen verstaen,
Hoet met hem es vergaen;
Want hi was doe grave werd.
Na Goselone quam Godeverd
Sijn sone, die Godevaerde wan
Metter bulen, den stouten man,
Die Lothrike ende Brabant helt,
Ende Hollant wan met ghewelt,
Ende wert tAntwerpen gheslaghen doot,
Dat jammer was ende scade groot;
Ende en liet na hem gheen kint.
Sijn lant bleef, alsment bescreven vint,
Op Godevaerde, sijnre suster sone,
Van Bolioen hiet die gone:
Haer name die was Yde:
Si hadde te manne tien tide
Justase, den grave van Boenen,
Daer si ane wan drie sonen:
Deen was Godevaert van Bolioen,
Die over zee einde sijn doen:
Sijn oude moeder was Machtelt:
Haer broeder, Lambrecht, helt
Van Brusele die graefscaphede,
Daer ic u hier te voren af seide;
Maer hier na, teenre ander stat,
Sal ics u verclaren bat,
Daer ic u Godevaerts geslachte al
Van sinen vader segghen sal.
Van sijnre moeder, sente Yden,
Hebdijt nu horen overliden.
Hier soe eint die ander boec:
Wildire in doen ondersoec,
Ghi vinter in die scoenste yeesten
Die men in die werelt mach gheleesten.
Dese boec hout in over waer
Omtrent cc ende xxiiij jaer.

Derde boek.

Die derde boec gaet hier ane
Die u sal doen te verstane,
Sint dat grote Karels gheslachte
Ghevelt dus was met machte,
Hoe dat si bleven mate graven,
Van cleinre macht, van cleinre haven,
Al tote Bruselle in die stede.
Oec sal ic u segghen mede
Godevaerts vaert van Bolioen,

Hoe hi over zee dede sijn doen;
Maer daerbi niet, verstaet dit woert,
Dat hi ten Brabantschen princhen hoert,
Maer om dat hi van hen quam,
Van eenre siden, als ict vernam,
Ende dat vele liede sijn, die de worden
Van sijnre yeesten noit en hoerden.
Dit boec, meer noch min,
Dat hevet xxv Capittelen in.

Van Gherberghen gravinne van Brusele, ende van Lambrechte haren man.

Dat eerste Capittel.

Karle, die dus onghevallechlike
Verloes die crone van Vrancrike,
Bi grave Hughen Capette,
Als ic u hier vore sette,
Hadde ene dochter, van wisen sinne,
Gheerberch hiet si, ende was gravinne
Van Brusele, dat si met huwelics rechte
Behuwet hadde an Lambrechte,
Die men hiet Lambrecht den ouden
(Van desen es oer ghehouden).
Dese Lambrecht hilt in sijnre tijt
Grote orloghe ende groten strijt:
Hi verwan vromelike
Van Ludicke bisscop Walrike,
Tote Hoegarden, in enen stride
Bi Tienen, daer, tier tiden,
Menich vrome man bleef doot:
Die bisscop doen gheboot
Dat mense te Ludeke al sal graven,
Ende maecte, met groter haven,
Daer, in sinte Jacobs ere,
Een abdie, daer oec die here
Hem selven te gravene gheboet,
Soe welken tijt hi ware doot.
Oec hilt hi orloghe metten sweerde
Opten Ardenoeschen Godeverde,
Dien de keiser Lothrike gaf,
Alse ic hier vore seide daer af;
Want hem dochte dat sijn wijf
Recht oer was, sonder blijf,
Ende hare Lothrike soude toe behoren.
Hier bi soe hadde hijs toren,
Ende woude Godevaerde daer uut weren.
Dus quamen si met haren heren
Bi Florines tenen wighe,
Met overmoede ende met prighe,
Daert menich wel dede metten swaerde.
Daer bleef Lambrecht metten baerde
Opten velde versleghen doot,
Daer Brabant om dreef rouwe groot.
Dus wart Karels gheslachte ghevelt,
Dat niet dan Brusele behelt,

Ende bleef versteken uut Vrancrike,
Ende uten lande van Lothrike.
Ende alse weder keren soude Godevert
Quam, achter in sinen stert,
Reinier, grave van Henegouwen,
Ende heeft Godevaerde af ghehouwen
Een groot deel sijnre liede.
Dese Reinier, dien dit ghesciede,
Was broeders sone van Lambrechte,
Die daer bleef in dien ghevechte;
Ende Godevaert bleef, vort an mere,
Van Lothrike gheweldich here.
Daer dese Lambrecht doot bleef doe
Ghesciede wonder, ic segghe u hoe:
Hi hadde hemme, an die vaert,
Met heilichdomme wel bewaert;
Want het was doen een sede
Dat men heilichdom voerde mede,
Dat hem hinc an den hals;
Want si gheloefden, als ende als,
Dat hem dan niet en mochte messcien,
Soe coene waren si van dien:
Ende alse Lambrecht sterven soude,
Alse God onse Here woude,
Vloech hem theilichdom van den halse,
Met enen sterken vloghe, alse
Ofte ment werpe met ghewelt:
Op enen hovel vielt daer opt velt.
Dat hadde een riddere doen versien,
Die staect in sine couse mettien,
Ende sijn been doen groot swal,
Ende die riddere, als men hem beval,
Dat heilichdom saen weder gaf;
Ende dat gheswel ghinc hem af.

Vanden seven heren die den keiser kiesen.

Dat II Capittel.

Dese Lambrecht liet enen sone,
Heinric d'Oude hiet die gone:
Gheerberch, sijn moeder, als ict merke,
Leghet in sente Ghertruden kerke
Te Nivele, daer haer name bescreven
Op haer graf noch es bleven:
Daer staet, alsoe als ict kinne,
Dat si van Brusele was gravinne,
Van edelen gheslachte ende van hoghen,
Karels dochter des hertoghen,
Die bi Hughe Capette ghewaerlike
Beroeft was van Vrancrike.
Tote noch hadde, sonder waen,
Dat keiserrike alsoe ghestaen
Dat verstarf van ore tore,
Ende dat ment hilt sonder core.
Nu worden die duutssche heren
Alsoe beraden, horen wi leren,

Dat si te gadere quamen,
Alle in ene stede te samen,
Ende droeghen over een alle gader,
Dat kint na den vader
Niet en soude, van rechten scouden,
Die keiser crone na hem houden,
Maer dat men kiesen soude dan
Enen wettighen stouten man,
Diet kerstenheit al te gader,
Metten paus, den oversten vader,
Berechten soude ende beweren
Van al dat hem mochte deren;
Want alst verstarf van ore tore
Soe waren die kindere som dore,
Ende wrachten domme werken,
Ende en bescermden niet die kerken:
Ende si droeghen over een alsoe
Dat si souden setten daertoe,
Met ghemeinen rade, met eren,
Drie papen ende vier lantsheren,
Die den keiser kiesen souden
Alst ment noch voert siet houden.
Die papen moghedi horen hier:
Coelene, Mense ende Trier.
Die van Coelne es canselier
In Ytalien, wi lesent hier,
Die van Mense in Germania
(Dats duutssche lant, als ict versta),
Die van Triere eest in Gallen
(Dat es dwalsche lant met allen):
Dit sijn die drie canseleren
Die den keiser kiesen ter eren.
Die vier lantsheren sal ic u
Met corten woerden segghen nu:
Dierste es die coninc van Behem:
Die core moet sere staen bi hem,
Ende hi es des riken scincke;
Dander, als ic mi bedincke,
Pleghet die here te sine
Die paelgrave van den Rine:
Die es drossate van den hove
Des keisers van groten love;
Die derde es van Sassen hertoghe:
Die moet voer den here hoghe
Sijn swaert draghen alst es feeste,
Voer die hoghe ende die meeste;
Van Brandeborch die marcgrave
Es der vierde een daer ave,
Die es van den rike camerare.
Dese seven heren mare
Kiesen, na die duutsche wet,
Hem, die men in den stoel set
Tote Aken, ende coninc maect:
Es hi soe vrome dan ende gheraect
Dat hi wert es der keiser crone,
Die gheeft hem die paus te lone.
Gheerherghen sone, Heinric dOude,
Liet enen sone, alst God woude,
Hiet Lambrecht van Brusele, ende die liet

Ene dochter, die Machtelt hiet,
Diet lant van Bonen hadde behuwet
Met Justase dien si trouwet:
Van hem soe droech si enen sone,
Justaes soe hiet oec die gone,
Ende dese Justaes die bleef doot
Bi Dornike, in enen stride groot:
Drie kindere liet hi doen:
Deen was Godevaert van Bolioen,
Bouden, ende Justaes sijn broeder.
Sente Yde was haer elker moeder,
Die dochter was, als ict kinne,
Godevaerts, sgraven van Ardenne.
Godevaert metten bulte die was
Haer broeder, daer ic vore af las,
Die Hollant wan vromelike,
Ende here sat in Lothrike:
Hi wart vermoert, in waerre dinc:
Daer hi teenre clein cameren ghinc
Wart hi ghesteken in sijn fundament,
Ende en liet na hem gheen kint,
Ende Lothrike dat bleef doen
Op sinen neve van Bolioen.
Sijnre suster sone, sente Yden,
Die meest in dien tiden
Te Brusele woende, ende daer ontrent;
Ende bi Genapien, alsmen vent,
Hadsi oec ene woninghe mede,
Daer si dicts woende ter stede,
Ende hilt hare drie kinder
Onder haers selfs roede ghinder,
Ende leerde hen scame ende ere,
Ende boven al te dienen Onsen Here.
Oec soe seit men van hare
Dat si voersprac openbare,
Dat haer kindere, in haren daghen,
Te Jherusalem crone souden draghen,
Ende winnen dat heilighe lant,
Als men namaels ondervant.

Vanden grave van Brusele ende van Lovene.

Dat III Capittel.

Lambrecht, Heinrics des ouden sone,
Daer ic vore af seide die gone,
Maecte, dat horen wi lesen ende lien,
Twee harde scone canisien:
Dene was te Brusele, als men siet,
Dat sinte Michiels borch hiet,
Dat nu heet sente Gudulen kerke:
Daer sette hi papen ende clerke;
Ende te sinte Peters te Lovene mede
Maecti ene canisie ter stede.
Hem bleef een sone, die Heinric hiet,
Dien hi Lovene ende Brusele liet:
Dese Heinric, heb ic verstaen,

Hilt enen edelen man ghevaen,
Die Herman was gheheten.
Die croniken doen ons weten
Dat dese Herman jamerlike
Vermoerde desen Heinrike,
Nachts, daer hi lach en sliep,
Ende alsoe sijnre straten liep.
Dese Heinric, die dus is versleghen,
Liet enen sone, enen deghen,
Die Heinric hiet na den vader,
Dien hi sijn lant liet al gader:
Dese ander Heinric liet
Enen anderen, die oec Heinric hiet,
Die bi Dorneke bleef verslaghen,
Ende wart te Nivele ghedraghen.
Enen sone liet hi van groter waerde,
Ende hiet Godevaert metten baerde,
Die grave bleef ins vaders stede
Van Lovene ende van Brusele mede,
Die weder al sijn gheslachte
Ter eren hief ende brachte;
Want hi Lothrike vercreech met allen,
Dat sinen vorders was ontfallen.
Daer wart hi toe verheven scone,
Sonder ter coninckliker crone,
Daer sijn si noch ute versteken
Bi Hughen Capets valschen treken.
Hoe metten baerde, dese vrome man,
Den name van Lothrike wan,
Ende hoes die Ardenoise worden quite,
Diet langhe hilden met vlite,
Sal ic u hier na segghen saen;
Maer ic sal eerst doen verstaen,
Hoe ic best can, ende cont doen
Godevaerts vaert van Bolioen;
Want si was recht in dien tiden
Die wi hier vore overliden;
Ende want hi van desen heren quam
Van rechten ore, als ict vernam,
Soe staet hi hier te rechte wale;
Want sijn oudemoeder tien male,
Die bi namen hiet Machtelt,
Was dochter, voer waer ghetelt,
Heinrijcs des ouden van Brusele grave,
Als ic u vore seide daer ave.
Die heilighe vaert sal ic u
In corten woerden segghen nu,
Hoe si began ende hoe si inde,
Alsoe als ict bescreven vende;
In gherechter waerheiden
Sal ict u nu segghen ter stede.

Hoe die heilighe vaert van overzee began.

Dat IV Capittel.

Hier beghint die heilighe vaert,

Daer kerstenheit bi verlost waert.
Die de vaert eerst began
Dat was een waert, heilich man,
Ende hiet Peter die heremite,
Ende was van Amiens, seit die vite,
Ende was priester oec, te waren,
Eens soe was hi ghevaren
Over zee, int heilighe lant
In pelgrimagie, daer hi vant
Die kerstine in groter pine
Sere doghen onder die Sarrasine,
Ende theilige graf onder die honde.
Swaerlijc hi wenen begonde,
Ende bleef oft hi in droeme ware,
Van rouwen ende van groten vare.
Daer heeft hem Onse Here verbaert,
Ende wijsde hem doen die vaert,
Hoe mense soude beghinnen,
Daer comen, ende tlant ghewinnen.
Letteren nam hi groot ende starke
Toten paus van den patriarke,
Van den state van den lande,
Dies kerstenheit mochte scande
Hebben, ende keerde saen
Toten paus, die hiet Adriaen;
Ende gaf hem die letteren in die hant,
Daer hi groot jammer in vant.
Die paus ghereide hem tier stont,
Ende quam in Alverne, te Claremont,
Daer hi ene consilie legghen dede
Van allen ordinen in kerstenhede,
Daer men doen vele gaf ute
Nuwe ghebode, nuwe statute,
Die de heilighe kerke noch hantiert.
Dat cruce was daer ghecriert,
Ende uut ghegheven harde scone,
Gode teren van den throne.
Dusent en xc screef men doen
Ende vive Gods carnatioen,
Doen men uutsende dien aflaet.
Die de vaert eerst bestaet
Was een riddere stout ende fier,
Ende hiet heer Woutere Selsenier,
Ende met hem ridderen sevene;
Oec vielen met hem van stouten levene
Van Vrancrike seriante goet
Een groot here, ghescaert te voet,
Ende traken alsoe te Hongherie,
Daerse ontfinc, met sijnre partie,
Lieflic die coninc Karleman:
Die lietse doer sijn rike dan
Toten einde van Malevile:
Daer sceepten si, ter selver wile,
Ende voeren voert te Belegrave,
Daer men hem sloech sijn volc ave;
Want die Bulgheren waren hem fel.
Die vlucht was hem, ende niet el;
Ende dit was in Bulgherie.
Vele bleeffer van sijnre partien:

Ontfloen is hi met ghewout
Acht daghe doer dat wout.
Tote ons quam hi te hant,
Daer hi den hertoghe vant,
Die hem harnas ende scat
Gaf voer die misdaet van der stat,
Ende gaf hem vaste gheleide voert
Tote Constantinobele in die poert,
Daer hi den keiser Alexise vant,
Die hem orlof gaf te hant
Dat hi bleve, ende ruste name,
Tote dat Pieter de heremite quame.
Hier na quam Peter die heremite
Ane ghetrect, met groten vlite,
Met enen onghetelden here:
Doer Hongherien was sijn ghere,
Daer hi met gheleide doer quam
Tote Malevile, als ict vernam.
Daer sach hi hanghen aen die mure
Die wapene, die de felle ghebure
Ser Wouters lieden eer afbroken:
Die ghinc hi vaste ane stoken
Daer die Dunouwe vore vliet,
Ende wanse op dat Honghersche diet.
Daer sloech hi hem af vier dusent man,
Ende hi verloes selve nochtan
Hondert sijnre pelgrime.
In die stede, seghet die rime,
Vant hi spise ende goede ghelaghe,
Ende laggher binnen vijf daghe.
Parde waren daer soe vele ghewonnen
Dat wijt ghesegghen niet en connen.

Hoe Peter die heremite darwaert trac.

Dat V Capittel.

Hier en binnen heeft Peter vernomen
Den coninc van Hongherien comen,
Om te wrekene sine poert:
Met scepe trac hi doen voert
Te Belegrade, in Bulgherien.
Die hertoghe met sijnre partien
Was gheweken uter stede.
Dat daer bleef Peter roven dede.
Van danen trac hi met ghewout
Achtdaghe doer Bulgherien wout.
Tote Nich quam hi ter stat,
Daer hi in enen mersch oec sat
Ghelogiert met sijnre partien.
Nich es deerste van Bulgherien:
Daer gaf die hertoghe met vreden
Orlof te coepene binnen der steden
Spise ende dranc, te waren.
Ende lietse vriendelike varen;
Maer dAlmanne braken den vrede:
Dus verloren si voer die stede

Al haer goet ende haer carine,
Wive, goet ende kinderkine,
Scat ende wapene nochtan,
Ende van veertich dusent man
Behilt hi er xxx dusent cume;
Die som bleven in den slume,
Som versleghen, som ghevaen.
Dus moeste dulle overdaet vergaen.
Met desen dertich dusent man
Quam Pieter die heremite voert an,
Daer hem die keiser Alexis dede,
Hem enten sinen, hoveschede.
Vijf daghe lach hi buten der poert,
Ende van danen trac hi voert,
Bi skeisers rade, over den vliet,
Die sinte Jorijs arm hiet.
Met hem reet een ridder fier,
Mijn heer Woutere Sausenier,
Die de eerste vaert began:
Van danen bleven si voert an
Ghesellen, vast ende van ere vite,
Hi ende Peter de heremite.
Capadocia hietet lant
Dat men over den braes doen vant.
Te Tinitoe sijn si comen,
Teenre havenen, daer si genomen
Hebben haer ghemerke groot,
Daer hem die keiser Alexis ontboet
Dat si hem souden bewaren
Ieghen coninc Salomoens scaren,
Ende si hem oec wachtten mede
leghen die grote vaste stede
Die men Nychea heet in latijn;
Want daer vele heidene in sijn.
Die keiser sende hem in allen wisen
Volheit van drancke ende van spisen,
Ende hiet hem dat hi hem niet en verhaesten;
Want hi hoepte dat ten naesten
Hem naken souden hertoghen, graven,
Ende princen van groter haven,
Daer si mede, sonder scande,
Liden souden doer die lande.
Dit hiet Pieter den sinen mede;
Maer weelde ende ledichede
En liets hem ghehinghen niet
Te doene, dat men hem riet,
Die Fransoise voeren voert,
Ende haelden proie voer die poert,
Te Nich, die men Nychea noemt.
Die Duutsche saghen dat dus coemt,
Ende wilden oec halen haer deel,
Ende wonnen daer een casteel
Van Solimans moghenthede,
Drie milen van Nich der stede:
Datter in was sloeghen si doot.
Wijn, vleesch, coren ende broot
Vonden die Duutsche, dat si wouden;
Dus wilden si die veste houden.
Dit was al, lude ende stille,

Ieghen Peters des heremiten wille.

Van mesvalle dat hen gesciede.

Dat VI Capittel.

Soliman is te Nich comen,
Ende heeft dese mare vernomen,
Dat sijn casteel was verloren.
Met crachte voer hi daer voren,
Ende wan hem af die veste.
Daer bleven een deel der beste
Beide van buten ende van binnen.
Die veste moestense laten winnen,
Want hem gheen ontset en quam.
Onse liede worden gram
Ende droeve, alsi hoerden mare
Dat haer gheselscap doot ware
Al te male, ofte ghevaen,
Haer beste Duutsche sonder waen;
Maer dusent Duutsche waren te voet,
Ende tweehondert ridderen goet.
Peter en was niet selve daer.
Die ghemeinte dede selken vaer
Mijn heer Wouteren Sausenier,
Ende met hem andere ridderen fier,
Dat si met hem moesten varen,
Om te wrekene haer scaren.
Ende daer si te Nich weder tiden
Bestontse Soliman teenre siden.
Daer sloeghen donse meneghen doot;
Doch was dat ghescut soe groot,
Ende te menichfuldich, daer ende hier,
Ende mijn heer Wouter Sausenier
Was in de borst te seven steden
Doer scoten, daer si streden,
Ende starf als een ridder stout,
Ende van Bremen mijn heer Arnout,
Heer Folkaert van Charters mede.
Donse verloren daer die stede,
Ende weken doer dat ghescot
Toter havenen te Innicot.
Die Thurken volchden vaste naer,
Ende sloeghen hier ende daer,
Ende wonnen hen af met spoede
Haer tenten, met al den goede,
Ende vinghen ende sloeghen doot
Man ende wijf, clein ende groot.
Drie dusent weker van den besten
Daer bi, teenre ouder vesten:
Si was sonder decsel ende dore.
Om te proevene die aventore
Haer doren maecten si van scilden.
Die Turke, diese winnen wilden,
Hebbense daer binnen beleghen.
Hier binnen es die mare ghedreghen
Peteren den heremite, die tien tiden

Keiser Alexis was bi der siden.
Peter was droeve om die mare,
Ende om sijns volcs grote oerbare
Soe gaf hem die keiser ontset,
Daer Soliman bi wart belet,
Ende onse liede werden verlost,
Die beleghen waren sonder troest.
Soe sijnre twee vaerde verloren;
Want si gheens raets wilden horen.
Nu stichte die derde vaert
Een pape, die Godscalc gheheten waert,
Dien Petere de heremite beval
Dat cruce te prekene over al,
Die brachte Vrancken, ende Almanne,
Beyeren, Swaven, stoute manne,
Hessen, Sassen, ende Vriesen,
Ende quam met desen riesen
Te Messelborch, in Hongherien,
Daerne met sijnre partien
Coninc Caleman wel ontfinc,
Ende gheorloefde hen die dinc,
Dat si door tlant wel riden mochten,
Ende cochten ende oec vercochten;
Maer die Beyeren ende die Swaven,
Daer si doer dien lande draven,
Moesten si haerre seden pleghen,
Ende roefden tfolc bi den weghen.
Enen jonghelinc si vinghen,
Enen Hongheren, sonder verdinghen:
Enen stake sloeghen si hem dure.
Om dese moert, om dese mesbure
Waert die coninc arre ende gram:
Met groter volke hi na hen quam
Ende dede hen, met scoenre tale,
Hare wapene opgheven al te male;
Ende daer nae sloech hi, sonder were,
Al doot ghene verdoemde here.
Dit was in de derde vaert
Dat tfolc aldus versleghen waert.

Van eenre andere versameninghen die daerwaert trac.

Dat VII Capittel.

Hier na te hans, na dese dinghe,
Quam noch ene versameninghe,
Vlaminghe, Inghelsche, Brabantsoene,
Lothrikers, ende ridders coene.
Man ende wijf, menich seriant
Traken metten onsen over tlant:
Te Coelne quamen si in die stat groot,
Ende sloeghen al die Joden doot,
Ende braken huus ende synagoghe,
Ende namen goet, neder ende hoghe,
Ende seiden dat si met dien saken
Den lachter Ons Heren wraken.
Loddegher wijfs was vol haer here.

Te Maghentse was voert hoer gere,
Daer si vonden binnen doe
Enen grave, hiet Emichoe:
Dien maecten si haren hoefman.
Si streden daer die Joden an:
Haer goet hadden si te male
Ghevlucht in des bisscops sale:
Dat en halp hem cleine noch groot:
Si sloeghense al te male doot,
Ende namen al haer goet,
Dus waren si op hem verwoet.
Van danen trac grave Emichoe
Met sinen roeve, blide ende vroe.
Oec quam met hem Thomaes ende Clerbout,
Met enen here soe menichfout,
Dattet sceen sonder ghetal.
Dat here quam te samen al
Te Messeborch in Hongherie.
Si sloeghen inde prayerie
Haer ghetelt op ene riviere,
Heet Lincare, die daer maisiere
Neder loept, sterc ende groot.
Si hoerden dat men hem verboet
Dat liden; want die coninc was
Ende sijn volc in vare das,
Om dat Godscalcs here daer lach
Opt velt doot, op dien dach
Dat si dat volc wilden wreken.
Alsi vernamen, in dat spreken,
Dat si niet en mochten liden,
Vielen si doen in allen siden,
Ende stormden ane die stede,
Ende haddense bi na mede
Over haren hals ave ghewonnen;
Maer God en wouts hen niet gheonnen.
Die coninc sach dat tfolc soe street,
Ende hadde hem ter vlucht ghereet,
Ende sine baroene te Rusen waert.
Nu hevet God alsoe bewaert,
Dat hi den pelgrimme aldoe
Alselken vaer sende toe,
Soe dat si ter selver ure
Alsoe begaven die mure,
Ende vloen, si en wisten twi.
Die Hongheren volghden hem bi
Ende sloeghen al, cleine ende groot,
Datter cume yemant ontscoot:
Al den vechters namen si tlijf;
Si vinghen kindere ende wijf,
Ende namen al den roef
Die meerre was dan gheloef.
Emicho, die grave, ontreet
Met cleinre menechte, alsment weet;
Heer Thomaes ende heer Cleerbout,
Ende met hem menich man stout,
Liet Onse Here daer bliven,
Om dat si met quaden wiven
Onwet dreven in die vaert;
Want si, ten Joden waert,

Wijch stichten, niet om Gods ere,
Maer om haer roven mere.
Ende noch dadense dat argher was:
Si hadden int here, sijt seker das,
Ene gans ende ene gheet,
Ende wilden dat gheloeven ghereet
Dat die twee waren vervult
Metten heilighen gheest (dus verdult
Was gheent vermaleledide heer!).
Dies sloechse God sonder weer;
Want hi en wilde ghedoghen niet
Dat alsoe onghelovech diet
Sijn heilighe lant ontreinen soude,
Ende dat kersten heten soude.
Somme van der levender partien
Weken ieghen Lombardien,
Somme ieghen Oestrike;
Daer si ghemoeten cortelike
Dat heilighe heer, van Gode vercoren,
Daer hi mede wilde te storen
Dat heidenscap, ende doen winnen
Dat graf daer hi selve lach binnen.

Van Godeverts vaert van Bolioen.

Dat VIII Capittel.

Nu es gheporret tHongrien waert
Die salighe hertoghe Godevaert,
Die hertoghe was van Lothrike,
Ende die men noemt ghemeinlike
Godevaert van Bolioen,
Daer loghenaers misdaet aen doen,
Dat si hem willen tien ane
Dattie Riddere metten Swane
Sijnre moeder vader was,
Ende dien hieten si Helyas:
Dits loghene ende al niet.
Godevaerds moeder Yda hiet,
Ende was een heilighe vrouwe,
Ende leghet te Waesden in Henegouwe:
Haer vader hiet Godevaert,
Van Lothrike hertoghe waert;
Haer broeder Godevaert metter bule
Die verwan die Vriesen vule,
Ende Hollant, alst hier vore staet;
Want hertoghe was hi, das gheen beraet;
TUtrecht soe wart hi vermoert:
Van hem quam gheen sone voert.
Bi dese redene soe waert
Hertoghe haer sone, Godevaert
Van Lothrike ende van Bolioen:
Dese wansi, alse vrouwen doen,
Aen Justase van Bonen den grave:
Machtelt wasser moeder ave
Die dochter was Heinrijcs des ouden,
Diet graefscap van Brusele heeft behouden,

Gheerberghen sone, als ict vore las,
Die gravinne van Brusele was,
Karels dochter, die jammerlike
Ghesteken was ute Vrancrike.
Dese Yda, gravinne van Bonen,
Wan ane Justase noch twee sonen,
Deen was Bouden, dander Justase.
Ens niemen alsoe dwase
Hi en mach proeven, in sinen wane,
Dat loghene es van den swane.
Dese Godevaert hi quam
Te Tonenborch, als ict vernam,
Dats in Oestrike ene stede.
Bouden, sijn broeder, voer mede.
Selc seeght dat Justaes van Bonen
Haer broeder quam metten gonen:
Met hem een neve een ridder fier
Van Greis, gheheiten heer Warnier;
Heer Bouden van Borch haer maech,
Die ten wapenen niet was traech;
Van Toel die grave Reinare,
Sijn broeder heer Pieter, in die scare;
Heinric van Assche, een ridder waert,
Ende sijn broeder heer Godevaert:
Desen quam die mare ieghen
Hoe die Hongheren hebben versleghen
Die pelgrimme: hem wonderde das,
Want haer coninc kersten was,
Ende hebben boden aen hem ghesent,
Daer si bi hebben bekent
Dat vele was bi hare scouden;
Want vriendelijc si liden wouden.
Doen gaf die hertoghe Calimanne
Den coninc te ghisele danne
Sinen lieven sone Boudene.
Hi gheboet int heer te houdene,
Opt lijf, pais ende vrede;
Ende die coninc gheboet mede
Dat men en verdiere dranc noch spise,
Opt lijf, in deser selver wise.
Dus leden si, met hare partien,
Vrilike doer Hongherien,
Tote dat si quamen te Mallevile:
Daer quam, in der selver wile,
Die Honghersche coninc Caliman.
Die ghisele, die hi ghewan
Van den hertoghe, gaf hi hem weder.
Allen toren leidemen neder;
Ende die coninc gichte die heren
Mildelike, met groter eeren,
Ende heetse varen ghesont.
Danen voeren si, in corter stont,
Tote Belegrave voert;
Ende, alsi scieden uter poert,
Quamen si aent wout van Bolgherien,
Daer si doen, met haerre partien,
Acht daghe in moesten daghen.
Boetscap brachte men hen ghedragen
In dat wout in dierre wijs,

Datse die keiser Alexijs
Groette in Gode, onsen Here,
Ende hem allen bade sere
Dat si roefs ende brants ontboren
In sijn lant, ende namen coren
Ende lijfnere omme ghelt.
Godevaert hiet met ghewelt,
Opt lijf, dat niement roven soude.
Dus quamen si doer Bulgeren woude
Ghevaren, toter stat van Nijs,
Daer hem die keiser Alexijs
Spise sende met soe volre maniere,
Ende daer toe meneghertiere,
Dat men vertellen niet en can.
Nu gaet hier andere redene an.

Hoe Godevaert van Bolioen die ghevanghene verloste.

Dat IX Capittel.

Godevaert die quam ghevaren
Te Constantinobele met sijnre scaren,
Daer hi verloste vromelike
Des keisers broeder van Vrancrike,
Hughe den Groten, die doen lach
Ins conincs ghevanckenisse op dien dach,
Om dat hien remeren woude
Als enen here van groten goude;
Want doen Godevaert ende die sine
Doer Bolgherien dade pine,
Doen voer die bisscop, seg ic u,
Van Alverne Onser Vrouwen Pu,
Ende grave Reinout van Sinte Gielijs
Ende menich ridder, die waert van prijs
Was, doer Slavien met haren here.
Hughe die Grote, met goeden ghere,
Ende die grave van Vlaendren Robbrecht,
Ende sijnre moyen sone echt,
Grave Robbrecht van Normandien,
Die voeren, met haerre partien,
Over Rome te Poelien ter stont.
Alse dat vernam Boemont
Wie si waren, die daer quamen,
Wat heren, ende wat namen,
Dedi hem enen mantel brenghen,
Die rike was van dieren denghen,
Ende dedene al in crucen sniden,
Ende gaffen sinen ridders, tien tiden,
Elken een cruce, die varen wouden.
Ende selve heeft hi ene behouden.
Hughe die Grote van Vrancrike,
Broeder van coninc Lodewike,
Was vore ghetrect ende was ghevaen
Van keiser Alexis, die sonder waen
Die Fransoise hadden leet:
Die verloste wel ghereet
Die hertoghe Godevaert ridderlike,

Oft hi hadde dat keiserrike
Van Constantinobele verdorven.
Soe verre was die dinc verworven
Dat Godevaert te ghisele ghewan
Keiser Alexis sone, Jan,
Eer hi den keiser ghetrouwen wilde
Dat hi hem voerwaerde hilde.
Dus wart hi des keisers man,
Ende alle die princen voert an
Die in sijn here waren.
Nu comt Boemont gevaren.
Die den keiser niet hadde waert,
Ende dien leet was dat Godevaert
Ieghen den keiser was versoent,
Ende hadde hem ter wrake vercoent;
Want die keiser ende sijn vader
Robbrecht Wisscaert, beide gader,
Hadden gheorloghet onderlinghe;
Maer doen hi sach die dinghe
Alsoe gheset, ter eren Ons Heren,
Liet hi hem wisen ende leren,
Ende waert des keisers man,
Ende maecte vaste soene vordan;
Ende Tancreit, sijnre suster sone,
En trac hem niet an tgone:
Hi es vorwaert, met sinen scaren,
Ten Braes sent Jorijs ghevaren,
Alse die den keiser niet en wouden
Manscap doen, noch oec houden.
Sijn oem, die hertoghe Boemont,
Volghede hem in corter stont,
Ende si versameden metter vaert
An den hertoghe Godevaert.
Hier na quam ghevaren echt
Van Vlaendren mijn heer Robbrecht,
Die Robbrecht die Vriese hiet.
Grave Robbrecht, als men siet,
Die te Kassele begraven leghet,
Was sijn vader, als men seghet:
Hi wart mede des keisers man,
Ende quam ten here vordan,
Over sent Jorijs arm ghevaren,
Daer menne wel ontfinc, te waren.
Dit was in Capadocia.
Te rade worden si daer na
Te vaerne in Salemoens rike,
Die den keiser gheweldichlike
Nichea die stat onthelt;
Ende want daerbi, lant ende velt.
Doen traken si voert te Rafavel,
Daer si vonden alsoe wel,
Met sinen volke ghereet te vlite,
Den pape Petren den heremite;
Ende van danen traken si voert
Te Nichea voer die poert.

Hoe Nychea ghewonnen wart.

Dat X Capittel.

Hier binnen quam, volgende mede,
In Constantinobele in die stede,
Die grave Reinout van Sinte Gielijs,
Ende met hem een ridder wijs,
Die bisscop van den Pine Nameer,
Dien die paus sonder keer
Van der vaert hadde ghemaect legaet:
Dese worden, sonder baraet,
Des keisers man, ende volgden ghemene
Over den braes te Nychene.
Nu quam Robbrecht van Normandien
Ghevaren met sijnre partien
(Sijn vader was die coninc waert
Willem die Norman, die bastaert,
Robrechs sone, die hiet Wisebaert,
Die over meer sette sine vaert,
Ende die wan in corter wilen
Poelien, Calabere ende Cecilen,
Ende wan desen selven Boemont
Die mede dese vaert bestont):
Dese Robbrecht quam ghevaren,
Ende met hem in der scaren
Van Bloes die grave Steven,
Ende Justaes hem beneven,
Godevaerts broeder, grave van Bonen.
Die keiser maecte van den ghonen
Sinen man, alse van den andren.
Haren ghesellen si na wandren;
Over sinte Jorijs arm si traken
Met wive, met kindren, met allen saken,
Ende vielen, metten heren ghemene,
Voer die stat van Nychene,
Die starc was ende seer out,
Ghemuert al omme twee vout:
Die waende Soliman ontsetten;
Maer Onse Here woudt beletten.
Op donse enen strijt hi vacht,
Daer hem vele van sijnre macht
Af wart ghesleghen, ende ghevaen.
Selve mochte hi cume ontgaen.
Acht weken ende drie daghe
Dogheden donse grote plaghe,
Int besetten van Nychene;
Doch worden si der stat ghemene;
Want met mineerne wart daer ghevelt
Een tor van groter ghewelt,
Ende Solimans wijf ende haer ij kinder
Worden oec ghevaen ghinder;
Ende al die heidene van der stede
Worden ghevaen, ende ghesent mede
Te Constantinobele, sonder waen,
Ende onse ghevanghene uut ghedaen,
Die Soliman te voeren vinc,
Te Tiniton, daer hise beghinc.
Nychena, dat men Nich hort nomen,
Es dus in der kersten hant comen,
Ende op ghegheven, ende al in hant,

Als ons ter waerheit es becant.

Hoe Dordene van Cisternen began.

Dat XI Capittel.

Nychea, hoeftstat van Bitine,
Was ghewonnen met groter pine,
Als men screef Ons Heren jaer
Dusent ende negentich daer naer,
Ende sevene, meer noch min.
Int selve jaer dede beghin
Van Cistiaus dat heilighe leven.
Een abt, hiet Robrecht, es bescreven,
Bi Lingers van Melismont,
Ende xxj monneke tier stont
Ruumden haren cloester; want hen dochte
Dat men bat scarper leven mochte
Leiden, dant dede in haer convent.
Dus ghinghense, daer se God ghesent,
Ende doerghinghen die woestinen:
Te Cistiaus ghinghense met pinen,
Daert wilt was ende woeste mede,
Ende namen doen daer haer stede.
Ten naesten jare quam daer
Die abt Hugo, dats waer,
Van Lyons, des Paus legaet,
Met hem, in wiens bisdom dat staet,
Van Chalon bisscop Gautier,
Ende Odo, die hertoghe fier
Van Borgoendien, dien tlant toe hoerde.
Met ghemenen wille ende woerde
Hebben si er ene abdie ghevriet,
Ende Robrecht heefse ghewiet.
Aldus began dit heilighe leven
Int carnatioen hier vore bescreven.

Hoe Soliman street op Boemonde.

Dat XII Capittel.

Nu porden onse salighe pelgrimme
Ende voeren henen, seghet die rime,
Nu, in de weke van Sinte Jans dach,
Die in den midden zomere ghelach,
Van Nychea, met haerre partien,
Doer dat heidene Romenie,
Rechte ten heilighen lande waert.
Twee daghe daden si dachvaert
Ende quamen ghevaren sciere
Tusschen twee berghen, op een reviere.
Over die brugghe traken si.
Te rade wordense daer bi
Dat si there souden sceden
Om te bat haer ghemac te reden.
Boemont reet een strate

Die hi hoepte te sijnre bate;
Sijn neve, die grave van Normandien,
Volgheden na, met sijnre partien;
Ende van Bloys die grave Steven
Volghede hem na beneven,
Omtrent ene mile versceden.
Die hertoghe dede sijn volc leden
Ter rechter hant een deel bat af,
Ende elc nam dat hem God gaf.
Die grave van Sente Resmonde
Volghede hem na tier stonde,
Ende van Pine bisscop Raynere,
Ende daer toe menich kersten here.
Boemont quam ontrent noene
Daer hi sine pawelioene
In enen groenen ghersen sloech,
Daer hi spise vant ghenoech:
Daer haddene Soliman belaghet,
Ende quam op hem ghejaghet
Met enen onghetelden here.
Eer hi hem setten mochte te were
Quam hi op hem af, al onversien,
Eer si ten wapen mochten tien,
Ende roefden ende vinghen
Man ende wijf, met haren dinghen.
Scoene vrouwen ende jonghe,
Ende joncvrouwen ten eersten spronghe
Pareerden hem, om dat si niet wouden
Datse die Turken vanghen souden,
Ende om de lust van haren live
Laten soude doch te live;
Want si there verloren saghen
Ende haer volc morden ende jaghen,
Doch dat Boemont ende die sine
Hem wapenden met groter pine,
Ende wederstonden Solimanne
Een stic tijts; ende nochtanne
Was der Turken were soe groot,
Datter bleef versleghen doot
Die stoutste riddere, die was met hem.
Dat was Tancreets broeder, Willem;
Ende Tancreet verloes sinen vane;
Ende hadde niet ghevaren dane
Een bode, ten hertoghe Godevaerde,
Over tvelt met enen paerde,
Ende hi daer niet comen ware,
Boemont ende al sijn scare
Waren daer bleven met ghewelde
Doot ende ghevaen opten velde;
Maer alst die hertoghe heeft verstaen
Quam hi ende sijn volc alsoe saen,
Alsoe vollic, alst God woude,
Alsmen teenre feeste varen soude,
Met banieren wel ghescaert.
Alsen Soliman gheware waert
Trac hi met al sinen besten
Op enen berch, als teenre vesten,
Ende liet die proye voren tiden.
Donse en wilden niet ontbiden,

Maer ghinghen, met haren knechten,
Op Solimanne vaste vechten,
Ende sloeghen hem af meneghen deghen.
Soliman moeste der vlucht pleghen,
Als hi dede voer Nychene.
Dat ridderscap volchde ghemene
Den Turken na, wel ses milen,
Ende ontjaghede hen, tier wilen,
Manne, vrouwen, ende joncvrouwen.
Nochtan bleeffer vele te blouwen.
Oec daer es ghewonnen bleven,
Daer sise dus henen dreven,
Al haer scone diere ghetelt,
Scoenheit, beesten ende ghelt.
Te desen stride, te deser eren
Waren alle die kerstene heren
Van Vlaendren, van Henegouwe,
Van Bloes, van Borgauwe,
Van Normandie ende van Cecile.
Dese strijt was, sonder ghile,
Int dal van Gorgonia.
Der onser bleef dusent wel na
Ende der Turken vier dusent man.
Boemont en wilde vordan
Nemmeer sceiden van den andren;
Maer hi wilt bi hen wandren.
Dese strijt was, als ict sach,
In junius opten eersten dach.

Hoe Godevaert vacht ieghen den bere.

Dat XIII Capittel.

Voert soe seghet ons die rime
Dat traken onse pelgrimme
Doer een dal, heet Malebrumas,
Daer die dorst soe groot was,
Datter menich man ende wijf
Ende beesten omme verloren tlijf.
Daer na quamen si teenre revieren,
Daer hem doot droncken die ghiere.
Nu moghedi horen van desen lieden
Hoe si haer here scieden,
Ende deeldent in scaren drien.
Tancreit voer henen mettien,
Doer die dalinghe van Dorelle.
Bouden, met sinen gheselle,
Godevaerts broeder des hertoghen,
Trac over meneghen berch hoghen,
In ongheweghede lant,
Daer hi breke van spisen vant,
Noch oec consten bejaghen;
Cume consten hem die knechte ontdraghen.
Godevaert, Boemont, Hughe die Grote,
Robbrecht die Vriese, ende sine ghenote,
Ende Robbrecht van Normandie,
Ende meest alle die heren vrie

Voeren hare rechte vaert
Vaste te Anthiochie waert,
Ende quamen daer, ane enen woude,
Daer die hertoghe jaghen soude,
Daer hem een vreeselic bere ghemoette,
Gherecht op sijn achterste voete.
Die hertoghe bestondene metten swerde.
Die bere trackenen van den perde,
Ende wondene, dat hi na was doot,
Maer dattere voren scoot
Een, die doert wout quam ghereden,
Die dat dier sloech ter steden.
Van desen wonden, die waren soe groot,
Was die hertoghe bi na doot,
Ende moeste dat here, doer sinen wille,
Daer een stic ligghen stille.
Oec seiden die van den here
Dat si noit saghen soe groten bere.
Hier soe willic overliden
Dinghen, die, te tien tiden,
Tancreite ende sinen lieden
Ende Boudene oec ghescieden:
Hoe si wonnen na dat
In haer vaert meneghe stat;
Ende hoe si oec, onder hem tween,
Ten besten niet droeghen over een;
Ende hoe dat Bouden wart gheware
(Verre in die zee openbare)
Omtrent drie milen dat scepe laghen,
Haer maste met goude beslaghen.
Si waenden dat viande waren:
Hem vraghen si wat si begaren,
Alsoe dat si vernamen ende horen
Dat volc was ute Vlaendren gheboren,
Van Vrancrike ende uut Vrieslant,
Ende van Antwarpen ute Brabant.
Si vraeghden weder wiese waren?
Si seiden pelgrimme, te waren,
Die te Jherusalem waert tiden:
Om dat begonsten si hen verbliden,
Ende seiden dat si acht jaer of mee
Gheroeft hadden op die zee
Op die heidene, ende waren rike,
Ende wilden met hem ghemeenlike.
Bouden was dus gherijct sere
Beide van goede ende van here.
Daer na wan hi meneghe stede,
Ende menich lant daer toe mede,
Daer ic de yeeste af late liden;
Maer hi en sach, na dien tiden
Dat si scieden, als ic u seide eer,
Godevaerde sinen broeder nemmermeer;
Want hi bleef, tien tiden,
Orloghende opter zee siden;
Maer sijn broeder Godevaert
Die trac vast vortwaert;
Want hi en micte om el gheen saken
Dan om theilighe lant te ghenaken.

Hoe men Trac te Antiocien waert.

Dat XIV Capittel.

Na desen tiden, dat dit waert,
Porrede die hertoghe Godevaert,
Boemont van Poelien, een prince wijs,
Reinout oec van Sent Gielijs,
Van Vlaendren die grave Robbrecht,
Met hem menich prince recht,
Robrecht die Norman, Justaes van Bonen,
Ende traken wech den ghewonen,
Doer Romenie den rechten wech,
Ende quamen doer Marech,
Ene stat, daer der Turke partie
Macht hebben over dat Romenie.
Van danen setten si hare vaert
Ter stat te Clistesien waert:
Daer quam Tancreit an hem ghevaren
Van Alexandrien, met sinen scaren.
Daer ordineerden si haer vaert
Te vaerne te Anthiocien waert.
Dus voeren si teenre brugghen waert
Daer men over die Ferne vaert:
Ferne dats ene reviere
Groot, van ghesonder maniere,
Die in de bible Fassor heet,
Ende doer Anthiocien gheet.
Voer die brugghe vondense here;
Doch daden si soe grote were,
Dat si die Turken verstreden,
Ende haers ondancs overleden.
Aldus voeren donse na dat
Te Anthiocien bi der stat.
Van Pine bisscop Reinier
Die sprac hem een sermoen hier
(Over die brugghe, daer dat here lach
Ghelogiert, optien dach):
‘t (seit hi) herte, ende sede!
Anthiocien die vaste stede
En es maer vier milen, nu ter ure,
Ende heeft twee paer vaster mure:
Op die binnenste mure staen
Drie hondert torren ende xl, sonder waen,
Ende duterste muer starc ende dicke,
Met grachten wijt ende onghemicke.
Tachtich coninghe mede
Hadden ghemeerret dese stede:
Drie hondert ende lx kerken
Waren daer in, met kerstenen clerken,
Die ghevelt sijn ghemene,
Sonder Onser Vrouwen allene
Ende Sente Peters, die ombesmet
Noch sijn vander Turken wet.
Een patriarke was daer wilen,
Die onder hem hadde, sonder ghilen,
Hondert bisscoppe vijftich ende drie.

Ene borch staet daer, horen wie,
Daer Cassiaen die here in leghet,
Ende vier torren, alsmen seghet,
Elc beset met enen ammirale.
Sosodinis, weet men wale,
Des princen sone, es hoghe ghemoet,
Ende es een riddere ten wapenen goet.
Nu behoeft ons, sekerlike,
Dat wi waren wijselike!
Ons sal nu daer bewaren
Godevaert met sinen scaren;
Reinout van Toel ende Boemont,
Peter van Stasne, een ridder stout,
Tancreit ende Edewaerd van Prosat,
Warnier van Greis (die selden es mat),
Heinrijc van Assche, dese, te waren,
Selen die voervaert bewaren;
Dachter waerde die selen echt
Bewaren van Vlaenderen Robbrecht,
Ende Robbrecht die Norman;
Volkert, Steven van Bloes daer an,
Hughe die Grote van Vrancrike,
Coninc Philips broeder, die ghelike,
Ende Reinout van Sint Gielis die grave.'
Stasijn van Constantinobele was er een ave
Die den heren dicke stont in staden:
Dese ende andere worden beraden
Dat si, van achter ende van voren,
Bliesen harde meneghen horen,
Ende ontwonden meneghe baniere,
Scone ende utermaten diere.

Hoe men Anthiocien belach.

Dat XV Capittel.

Dus waert Anthiocien die stat
Beleghen, ende vaste besat,
Die men seide, al sonder wanc,
Te tien tiden drie milen lanc,
Ende onderhalve mile breet.
Daer dogheden donse menich leet
Van honghere ende van ghescote,
Ende somwile quam onse rote,
Diet hen soe swaer vergout,
Dat sijt becochten menichfout.
Ute trocken si, tenen tide,
Daer si verloren tenen stride
Vele goeder liede van binnen,
Diemen niet wale en conste ghekinnen.
Die hertoghe, diet dede gherne,
Sloech op die brugghe van Ferne
Enen Turc overmids ontwee,
Dat dien van binnen dede wee
Dat si nemmermeer uut dorsten trecken,
Maer om vlien dat si mecken,
Ende som sijn si ute ghegaen

Die kerstendom hadden ontfaen,
Die den onsen deden cont
Hoet daer in die stat stont,
Ende seiden oec daer, tier tijt,
Anthiocien verloes in den strijt
Twelf vercoerne ammirale,
Ende volc vele, boven ghetale,
Ende dat si alsoe droeve waren
Dat si nummeer uut dorsten varen.
Een Turc was binnen, hiet Beamont,
Die wart kersten ter selver stont,
Ende Boemont heeftene gheheven:
Een ander name was hem gegheven,
Ende men hietene, als hi kersten wart,
Mijn heer Wouter Domedart:
Dese was den onsen voert meer goet,
In allen dinghen, diemen hem loet,
Ende droech die boetscap, ende vant den aert
Daer die stat met verloren waert.
Cassiaen, die boven lach,
Ende dese grote scade sach,
Sende boden in Corosaen,
Dat men hem soude in staden staen.
Daer was bode af Soliman,
Ende sijn sone mede nochtan,
Ende oec twee rike ammirale.
Solimanne beval hi die tale.
Si voeren wech in Corosaen,
In ene stede, heet Samaricaen,
Daer si den coninc selve vonden
Corboham ten selven stonden.
Si sloeghen haer hande, si traken har haer.
Soliman sprac die tale daer,
Ende seide tferlies van sinen lande,
bn van Anthiocien die scande.
Corboham vermat hem daer,
Mocht hi leven een half jaer
Hi speelt metten kerstenen soe,
Dat sijts nemmer werden vroe.
Men gheboet in corten daghen
Al dat wapene mochte draghen,
Soe dat hi hadde, in sijn here,
Drie hondert dusent ridders ter were.
Van den coninc van Corosan
Was hi ghemaect al hootsman.

Hoe Anthiocien ghewonnen wart.

Dat XVI Capittel.

Donse laghen voer die stede
In sorghen ende in honghere mede;
Want si vernamen groot volc comen.
Oec hebbense nu vernomen
Dat sconincs sone van Denemerken,
Met meneghen stouten man ende sterken,
Bi Nychea waren versleghen doot,

Soe datter cume een ontfloet.
Op sijn socoers stont vele haer hopen
Dien Soliman hadde belopen.
Der sijnre bleeffer oec vele doe.
Des conincs sone, hiet Zunoe,
Corboam, ende menich baroen,
Namen hare vaert doen
Te Anthiocien, met haren ghesellen.
Van groter vreesen, horen wi tellen,
Die int here was voer die stede.
Peter die heremite vloe, ende mede
Een ridder, hiet Willem Carpentier:
Tancreet vincse, een ridder fier,
Ende dede hem beiden vele oneren,
Ende deedse ten here wederkeren.
Hier binnen was een in die stede,
Hiet Ferres, die kennesse mede
Hadde aen den here Beamonde,
Ende om te hebbene sine conde
Gaf hi te ghisele sinen sone,
Ende quam in belove, na tgone,
Dat hi hem soude verraden die stat,
Ende die veste daer hi in sat.
Met lederen clommen si in die stede,
Ende versloeghen met machte mede
Van tien torren alle die liede
Van dien heidenen diede.
Een winket men beneden brac,
Daer groot ridderscap in trac,
Ende men ghinc blasen ende vechten.
Die slote waren van dien knechten
Van den porten te broken saen,
Ende die porten wide ontdaen.
Doen quamt al in, clein ende groot,
Ende men sloech die Turken doot
In husen, in torren ende in zalen.
Cassiaen moeste daer betalen
Sijn ghelach; want doer die sorghe
Ruumde hi sine vaste borghe,
Ende vloe te velde waert,
Op enen muul, sere verveert,
Daerne die Suriane saghen,
Die onder hem ghetekent laghen,
Ende peisden de stat is ghewonnen,
Ende begrepene, alsoe si eerst connen,
Ende hebben hem thooft af gheslaghen,
Ende weder in die stat ghedraghen.
Thoeft is den kersten ghedraghen,
Diet te wondere ane saghen;
Want thaer was wit ende swart ghemanc;
Sijn baert toter navelen lanc.
Dus was ghewonnen ghene stat,
Daer men ix maenden vore sat,
Voer oexst, op enen donderdach.
Dit was den Turkin een swaer slach.

Hoe die kerstene beleghen waren in Anthiocien.

Dat XVII Capittel.

Nu sijn die kerstene in die poert.
Mare hebben si te hant ghehoert
Dat Corboam ende die sine
Quamen hem ter groter pine.
Luttel spisen hebben si mede
Vonden in die vaste stede;
Want si na was al verteert,
Ende dat lant al omme verheert.
Donse senden, te haren verdoene,
Ter havenen van Sinte Simoene,
Al daer in die zee valt die Ferne,
Die doer die stat pleghet te verne,
Daer si een deel spisen cochten
Ieghen coepmanne, diese brochten
Tote Anthiocien in die poert.
Des donderdaechs, hebdi ghehoert,
Worden si gheweldech der stat;
Des vridaghes, saen na dat,
Quam Corboam met groter were.
Met al den andren heidenen here
Quamen drie hondert ridderen gheronnen,
Om te siene oft si connen
Kerstene vinden buten mueren:
Dertich daer af sochten aventuren,
Ende lieten dandere ligghen in laghen,
Ende ghinghen voer die porte jaghen.
Dit tornede soe ter wile
Heer Rogiere van Bernevile,
Dat hi, hem xvj, daer ran
Ieghen die xxx heidene man:
Die weken voer hem, toter laghen.
Doen se die andere volghen saghen
Spronghense op hem mede,
Ende dadense wiken daer ter stede.
Daer scotene een turc achter dure,
Daermen toe sach van der mure,
Ende si hebben hem thoef af ghesleghen,
Ende voer Corboamme ghedreghen,
Als over een scone beghin.
Onse liede van daer in
Namen den lichame, ende ter erden
Daden sine, na sijnre werden.
Niemant salt voer bloetheit tellen
Dat hi van sinen ghesellen
Bescut niet en wart met swerden:
Het dede die breke van perden:
Hondert ende vijftich hadden si er cume,
Magher ende cranc, als ene slume.
Dus en mochtense volghen noch vlien.
Heidensche perden, van dien
Die si wonnen in die stede,
Wasser in als ccc ende vijftich mede,
Ende die en waren niet tien tiden
Ghetemmet na haer riden.
Dus moeste hi bliven sonder were.
Des saterdaghes quam al there
Corboams, ende sloeghen opt velt

Voer Anthiocien haer ghetelt,
Ende van daghe te daghe voert
Belaghen si al omme die poert.
Corboams moeder, lesen wi voer waer,
Die wel na hadde hondert jaer,
Ende was van waersegghene vermaert,
Si heeft den sone gheopenbaert,
Eest dat hi op donse maecte strijt
Hi wart ghescoffiert ter tijt.
Dit was dat hi niet en achte;
Maer hi belach donse met crachte.
Van buten ende van binnen dat striden
Willic u cortelike overliden.
Maer Corboam te hant vernam
Datter niet meer kerstens volcs en quam,
Noch ghene spise van der zee:
Den scepen dede hi alsoe wee,
Dat hise verjaghede of verbrande.
Onder die kerstene wigande
Wart die hongher alsoe groot,
Datter menich om bleef doot.
Men at daer kemele ende mule,
Ezele, perde, beesten vule,
Ja honde, die waren verrot,
Soden si som in enen pot,
Ende atense met pepere dan.
Dese noot wies voert an.
Die vreese van binnen was soe groot
Dat al uter stat ontscoet.
Mijn heer Willem die timmerman,
Ende skeisers neve Willem nochtan
Bi nacht met haerre partien
Voeren in clein Alexandrien,
Al om die sorghe van haren levene.
Ghevaren was die grave Stevene
Van Bloes doen hi lach voer die poert:
Als hi selken anxt verhoert
Vloe hi metten anderen mede
Te Grieken waert, in ene stede,
Daer hi den griexen keiser vernam,
Die met groten volke quam
Den pelgrimmen te stane in staden,
Dat si hem dat keren raden,
Ende seiden daer soe vele toe
Dat die keiser keerde doe.
Dus en comt den onsen hulpe gheene
Dan God, diet vermach allene.

Van den anxste die de kerstene hadden in Anthiocien.

Dat XVIII Capittel.

Daer en was man gheen soe hoghe,
Conincs broeder, noch hertoghe,
Noch grave, hi en peisde om die vlucht.
Een clerc sach dese grote vrucht,
Van Lombardien, ende bat den heren

Dat sine horen, Gode teren:
‘Ghi, heren (seit hi) hoert ghereet
Wat ic van Gods halven weet:
Doen eerst dese vaert began
Kendic enen goeden man,
Enen priester van Ytale,
Van goeden levene, gheprijst wale,
Die enen wech hadde bestaen,
Daer hi misse soude singhen gaen,
Ende heeft enen pelgrim gemoet,
Die hem vraghet, als hien groet,
Van deser groter cruusvaert,
Ende wat loene si waren waert
Die tiden ten heilighen grave:
Hi seide, hi en ware niet vroet daer ave.
Die pelgrim heeft gheantwoert:
“God brachte dese vaert voert.
Ende wie daer in laet sijn leven
Die wort met Gode verheven.”
De pape seide: “hoe wetstu dat?”
Die pelgrim sprac daer ter stat:
“Ic ben (sprac hi), houti daer ane,
Ambrosius, bisscop van Melane.
Dit litteken ic den kerstenen draghe:
Over drie jaer, van desen daghe,
Sal God gheven Jherusalem
Den kerstenen al onder hem.”
Met desen woerde en sach nemmere
Die pape den heilighen here.
Ic weet wel die pape sprac waer.
Nu eist leden wel twee jaer,
Dat die pape dit dede verstaen,
Ende weet oec wel, sonder waen,
Dat dit en sal falgieren niet,
Dat hem sinte Ambrosius behiet.’
Dese woerde die troesten soe
Die heren, ende tvolc wart al vroe,
Dat si niewers en wilden vlien;
Maer lieten den wille Gods ghescien.
Enen pape oec van der vaert
Heeft hare Onse Vrouwe verbaert,
Met Jhesus Christus openbare,
Ende sinte Pieter oec bi hare.
Onse Here verweet den kerstenhede
Meneghe ere, die hi hen dede,
Ende si hem niet en dancten dies,
Maer elc met wiven ware ries,
Ende vermat hem, hi sout wreken.
Die moeder Gods (horen wi spreken)
Ende sinte Pieter vielen hem te voeten,
Ende baden over des volcs mesboeten,
Soe dat hi hare bede verhoerde.
Den pape seide hi dese woerde:
‘Ganc, seght minen volke nu:
Doet alle bordeele van u
Ende alle sondelike plaghen;
Bekeerdi u binnen vijf daghen,
Soe sal ic u te mi bekeren,
Ende u hulpe doen met eeren.’

Oec maecti cont met wat dinghen
Si Gode loven souden ende singhen.
Sinte Andries, alsoe wale,
Enen clerc, enen provinciale,
Wijstdi oec mede ene stede
In sinte Peters kerke, ende dede
Hem verstaen dat ghinder laghe
Ons Heren spere, sonder saghe.
Dat spere was ghinder vonden.
Alle eerden sijt, tien stonden.
Niet langhe daer na men versach
Int here, daer Corboam in lach,
Een vier vallen harde groot,
Dat van boven neder scoet;
Ende Pieter doen, die heremite,
Dede sine bootscap met vlite
Int here tote Corboam,
Ende seide hem: ‘Wert kersten man,
Wi willen di die stat op gheven
Ende dienen di, al dijn leven.’
Dit verwonderde Corboam.
Doen seide Pieter: ‘Nem xx man
Ieghen xx onser kerstine:
Eest dat si verwinnen die dine,
Gheeft den onsen wech ende vrede,
Si willen di rumen die stede:
Bliven die dine oec verwonnen,
Du sout ons dan der stede onnen,
Ende varen henen metten dinen;
Want vechtmen, het sal swaer scinen;
En doestu niet deen van den drien
Du sulst ons te velde sien.’
Corboam hadt al onwaert.
Dus keerde Peter achter waert.

Hoe die kerstene Corboamme verwonnen.

Dat XIX Capittel.

Ander troest en was daer an,
Des anders daghes Corboam
Moeste emmer sijn bestaen.
Biechte spraken si alle saen,
Ende hebben ontfaen Onsen Here.
Paerde en hadden si niet meere
Dan twee hondert ende een ontrent,
Magher als een verhonghert rent.
Die hertoghe Godevaert die sat
Op een paert, dat hi daer bat,
Ende die grave van Vlaendren mede
Ghewan een paert doer die bede.
Menich riddere, stout ende goet,
Moeste ghinder gaen te voet;
Som waren si op esele gheseten.
God en wilder niet vergheten
Der onsere, maer op hen vel
Een dau, diese lavede wel,

Man ende peert, te dien stonden,
Dat die paerde neyen begonden,
Ende worden rasch ende vroe.
Miraclen sachmen daer alsoe.
Dies waerdich waren alle te samen
Saghen dat uten berghen quamen
Grote scaren onghetelt,
Met witten perden opt velt,
Ende al met witten banieren,
Sinte Jorijs, in diere manieren,
Ende Demetrius die here,
Ende Marcurius die wilen ere
Den keiser doot stac Juliane:
Dese voeren den anderen ane,
Ende die Turken worden ghescoffiert;
Om ghene were wasser ghevisiert.
Die naradeghe Soliman
Met groter lust hi ontran,
Ende Coroboam vloe uter maten,
Tote dat hi quam ter Eufraten
(Dats ene reviere, die men soe noemt,
Die uten paridise comt);
Daer voer hi over met scepen,
In anxteliken vare begrepen.
There volghde drie milen naer,
Ende Tancreit, seghet men over waer,
Dat hi ses milen achter jaghede:
Wel hem der Turken vlucht behaghede.
Van der heidenen ongheval
En conste men segghen gheen ghetal.
Den strijt wan men met ghelove.
Onse arme worden rike van rove.
Achter velde, hier ende ghinder,
Sloech men doot wijf ende kinder.
Die stat gafmen Boemonde,
Ende hi voer wonen, ter selver stonde,
Int casteel boven der stat,
Want Sandonis ruumde dat,
Als hi verwonnen sach die sine.
Boemont wan dat sonder pine.
Dat Anthiocien ghewonnen was
Was voer den oghest, als ict las,
Int carnatioen voerwaer
Dusent ende xcviij jaer.
Drie weken waren si er in beleghen
Eer si Gods viande hebben versleghen.
Boden si ane den keiser senden,
Daer si hem ane bekenden
Dat hi hem hadde gebroken trouwe;
Want hi hem ghebrac in den rouwe,
Ende niet en quam te haerre noot,
Als hi ghelovede ende ontboot
(Dat des graven scout van Bloes was,
Diene keren dede, als ic las,
Ende die van vare was doen
Ute Anthiocien ghevloen);
Ende hier omme ontseiden si thant
Anthiocien te settene in sijn hant.

Hoe die kerstene trocken te Jherusalem waert.

Dat XX Capittel.

Nu sijn die kerstene uter noot.
Doen wart daer die sterfte soe groot
Dat vele liede ruumden die poert,
Ende voeren, weder ende voert,
Om beter lucht in andren steden,
Als die der doot gherne ontreden.
Die ghene die ontghinghen der plaghen,
Vijf maende ende neghen daghen
Laghen si in Anthiocien stille.
Doen was der menegher wille
Dat men setten soude die vaert
Te Jherusalem, ten grave waert,
Daer si omme lant ende maghe
Begaven ende dogheden plaghe.
Die ghene die ghevloen waren
Bleven in groter scanden, te waren.
Van Bloes mijn heer Steven
Keerde met scanden in sijn leven
Te Jherusalem te varen,
Te beterne dat hi was ontfaren.
Rechte voer die Purificatie
God gaf den heren wille ende gratie
Dat si die vaert wouden bestaen:
Te Jherusalem pordensi saen,
So si best moghen ende connen,
Daer si tusschen hebben ghewonnen
Meneghe stat, veste ende lant,
Ende verslaghen meneghen viant,
Daer si om dogheden menighe pine,
Dat u te lanc stoede te sine
Soude ict u vertrecken al;
Des heb ic wille dat ic sal
Som die dinc laten liden,
Ende te Jherusalem waert tiden,
Hoe die heilighe stat ghewonnen wart.
Maer, ondertusschen, in die vaert,
Soe keerde weder Boemont,
Ende al sijn volc ter selver stont;
Want hi hem ontsach ende dochte
Dat hi Anthiocien verliesen mochte,
Ende begaf aldus die heren,
Die vaste vorwaert keren,
Daer si meneghe stat wonnen,
Eer si te Jherusalem comen connen.
Soe dat si er soe na quamen
Dat si die borch vernamen.
Doen sachmen daer, sonder waen,
Des avents die mane vergaen,
Dies vele liede waren vroe,
Die hen an sterren verstoeden doe.
Snachs haeldense onder hem
Groten roef op Jherusalem.

Hoe si Jherusalem belaghen ende wonnen.

Dat XXI Capittel.

Alse die kerstene hoerden maren
Dat si Jherusalem soe na waren,
Weenden si van bliscap meneghen traen.
Des morghens porde alt here saen,
Ende quamen met groten sanghe met allen
Voer Jherusalem ghevallen,
Daer men die porten voer hen sloot.
Meneghe swaer orloghe ende groot,
Meneghe hongher, meneghe noot,
Menech swaer wederstoet,
Meneghe swaer aventure,
Die donse dogheden buten mure,
Meneghe orloghe, meneghe plaghen,
Die donse, binnen xxxix daghen,
Dogheden voer die heilighe poert,
Dat blijft hier al onghehoert.
Maer alst quam ter lester wilen,
Haelden donse over drie milen
Hout, ende maecten evenhoghen,
Alse die de stat te winnen poghen,
Die van solderen hadden twee paer:
Dat dreefmen den muren soe naer,
Dat si die wachters van binnen
Op jagheden ten tinnen.
Int evenhoghe binnen stont
Godevaert, die hertoghe cont,
Ende van Bonen sijn broeder Justaes.
Onder hem, int ander palaes,
Stonden van Dornike twee broedere,
Dien God, der zielen behoedere,
Te alsoe groter eren vercoes,
Datmen haers sal ghedencken altoes,
Ludolf hietense ende Enghelbrecht:
Alsi saghen soe starc ghevecht,
Dat die stene ende die quarele
Die heidene dreven van den castele,
Leiden si boeme op die tinne
Van den soldere, daer si waren inne,
Ende ghinghen boven op die mure,
Ende gaven Gode op daventure,
Ende sloeghen die heidene ter neder
Van den mure, voert ende weder.
Die hertoghe ende sijn broeder mede
Saghen haerre ghesellen stouthede,
Ende ghinghen neder int ander zale:
Bi den bomen alsoe wale
Sijn si comen binnen der stat.
Alse there van buten hoerde dat
Dat die hertoghe binnen ware,
Het liep al op, harentare,
Met lederen, ende clommen in
(Dus quam die stat in onse ghewin),
Ende sloeghen al, cleine ende groot;

Wijf ende kinder bleven al doot.
Die stat wart van bloede onscone.
Drie hondert ridders van Babilone
Ontreden opten torre Syon.
Onse kersten volghden hem doen,
Ende ontjagheden hem hare paerde,
Ende voerdense haerre vaerde.
In Salomoens palayse bleven
Tien dusent Sarrasine, diet leven
Voer de onse moesten laten.
Al, sonder die achter straten,
Worden versleghen, hier ende daer.
Vol rijcheiden vonden sijt, voerwaer,
Die heilighe stat, alst was in scine,
Van tarwen, van olien ende van wine.
Tancreit liep, die here coene,
In den tempel van Salomoene,
Om scat van goude te bejaghen,
Alsoe vele alst mochten draghen
Ses kamele van der stede.
Den hertoghe deeldi mede.
Noch om roef noch om goet
En sette die hertoghe niet enen voet,
Ende heeft die poert omme ghegaen.
Doen quam hi weenende saen
Ter porten van Oliveten.
Sonder drinken ende eten
Ghinc hi ten grave Ons Heren,
Ende dancte hem der eren.
Grave Reinout belach den tor Syon.
Die ridderen, diere in waren ontvloen,
Verdingheden om scat haer leven,
Ende hebben den tor op ghegheven.
Dit was op alder Apostelen dach,
Daer dese victorie op ghelach,
Int jaer Ons Heren wonnent die deghene
Dusent ende elfwarf neghene.

Hoe Godevaert coninc wart in Jherusalem.

Dat XXII Capittel.

Cortelike na dat die stat
Dat kerstene heer dus besat,
Gavense Reinoude den grave
Die hoede van den heilighen grave,
Ende maecten Godevaerde coninc mede
Van Jherusalem, der heiliger stede;
Maer altoes hi en woude
Crone daer draghen van goude,
Daerse God van doernen droech.
Sijns ondancs oec ghenoech
Wildi ghehinghen datmen dede
Prince noemen van der stede.
Een kersten was daer in de stat,
Die openbare wijsde dat
Waer hi, van vresen ende van sorghen

Van den heidenen, hadde gheborghen
Een cruce van den houte Ons Heren:
Dat haelde men met groter eren,
Ende sende die liede mede,
Ende aenbedent daer ter stede.
Daer na die hertoghe vernam
Dat groot heiden volc uut quam,
Van den soudaen van Babilone.
Den tor van Syon vaste ende scone
Besette hi, ende nam met hem echt
Van Vlaenderen den grave Robbrecht,
Ende Tancreit, om dit doen,
Ende voer int dal van Ascaloen.
Daer quam een bode, die an hem sprac,
Ende was bi namen geheten Vlac,
Die hem mare brengt aldus:
Dat comen ware Miraus,
Die hoechste, onder al die crone,
Onder den soudaen van Babilone,
Met here (noit en saghes man mee,
Ghelijc den zande van der zee),
Ende wilden Jherusalem belegghen.
Alse dit die hertoghe hoerde segghen,
Sende hi om den grave Reinout,
Ende om den Norman mede stout,
Dat si quamen al met vlite,
Ende om Petren den heremite,
Ende om den Canselier Arnout,
Dat si brachten Ons Heren hout.
Derwaert tract al, sonder lette,
Sonder dat men die stat besette.
Des anderdaghes waert al blide
Alsmen porde daer ten stride;
Want si waren wel ghescaert
Ende metten cruce Gods bewaert.
Dit was op enen vridach
In den oghest, als ict versach.
Onder tors ende te voet
Haddenre donse in haer ghemoet
Als coeps xx dusent man;
Ende die heidene nochtan
Haddenre drie hondert dusent bracht.
Daer mochtmen merken die Gods cracht;
Want xxx dusent wasser ghetelt
Heidene doot op dat velt;
Ende in die poort van Ascaloen
Worden vertreden die daer ontvloen.
Drie dusent ende daer toe mee
Waren ghejaghet in die zee,
Die men verdrincken sach al.
Soe vele men weet tghetal
Van den kerstenen en bleeffer niet een,
Die talwaerdich mensche sceen.
Die goede Robbrecht, die Norman,
Was die des conincs standert wan,
Met silvere al om beslaghen:
Ten heilighen grave heeftmense ghedraghen,
Ende gheoffert Onsen Here,
In ghedenckenissen emmermere.

Den roef, die men ghinder wan,
En mochte ghetellen gheen man,
Beide van silvere ende van goude,
Ende van beesten menichfoude.
Het wart al rike dat was ten stride.
Te Jherusalem keerden si blide,
Ende dancten den heilighen grave
Ende Gode, van sijnre milder gave.

Hoe Godevaert die stad eerde ende sine doot.

Dat XXIII Capittel.

Na den zeghe van desen stride,
Dies de kerstene waren blide,
Vele pelgrime te samen
Ane Godevaerde orlof namen.
Die vorbaerste van den heren
Wilden alle te lande keren,
Alse van Vlaendren die grave Robrecht,
Ende Robbrecht die Norman echt.
Ende grave Justaes van Bonen
Keerde weder metten gonen,
Om den broeder Godevaert,
Int lant daer God ghepassijt waert.
Ende die grave Reinout mede,
Dien keerde in goeden vrede
Den wech, dien si waren comen;
Want, alst die heidene hadden vernomen
Dat hi there van Babilone
Verwonnen hadde alsoe scone,
Neghense hem ende lietense liden.
Dus voeren si wech metten bliden.
Godevaert bleef al daer int lant,
Ende hilt trike in sijn hant.
Deerste clocken waren bi hem
Ghehanghen te Jherusalem.
Kanonneke sette hi ten heilighen grave,
Ende renten, met groter have.
Ornamente ende outaer
Verchierde hi mede scone aldaer.
In dat dal van Josaphat,
In de kerke, tier stat,
Daer onse vrouwe begraven was,
Daer wi af gheloven das
Dat si verrees, al te samen
Beide met zielen ende met lichamen,
Daer maecti een convent van nonnen,
Die ute sinen lande quamen gheronnen.
Enen patriarke mede
Sette hi oec in die stede,
In Jherusalem, ende stichte
Meer dan ghesegghen can dit ghedichte.
Nu heeft Boemont vernomen,
Bi den pelgrimme die comen,
Ende ander liede die weder keren,
Hoe men Jherusalem wan met eeren,

Ende hoe Godevaert was mede
Here ende prince van der stede,
Ende oec wan die victorie scone
Opten soudan van Babilone:
Om Boudene sende hi te Roas,
Die des princen broeder was,
Dat hi varen wilde met hem
Gods graf te siene te Jherusalem.
In kersavende quamen die heren
Alle daer, met groter eren,
Daerse Godevaert ontfinc
Met cussene ende met blider dinc.
Opten kersdach ghinghen si ten grave
Ons Heren, met groter have.
Daer na feesteerden si ene stont,
Ende custen malcanderen an den mont,
Ende elc keerde daer hi prince was;
Maer Bouden, here van Roas,
En sach nemmermeer daer naer
Sinen broeder, dat es waer.
Godevaert hielt dat conincrike
Een jaer wel ende kerstenlike,
Drie daghe min, ende bleef doot,
In berouwenissen groot,
Onbesmet van sinen live
In spotte, in nerenste, van allen wive,
Vromech, recht ende ghetrouwe.
Met groten onghetelden rouwe
Groefmenne, ende met groter mesbare.
Aen den voet van monte Calvare.
Dese Godevaert was een van den drien sonen
Des graven Justaes van Bonen,
(Machtelden sone, als ict las,
Die sgraven dochter van Brusele was)
Die te vallen was sere van machte,
Van grote Karels gheslachte.
Godevaerts moeder was sente Yde,
Die heilich was in haren tide.
Van haren broeder, die sonder oer sterf,
Waest dat hi Lotrike verwerf:
Hi sterf int carnatioen, dats waer,
Dusent hondert ende oec een jaer.

Hoe Bouden, Godevaerts broeder, coninc wert.

Dat XXIV Capittel.

Dat heilighe lant van over zee
Riep jammerlike wach ende wee,
Om des goedes Godevaerts doot.
Tancreit, ende sommech here groot,
Ende Dagbert, die patriarke,
Rieden daer toe, vaste ende stercke,
Dat men Boemonde soude halen,
Ende hem metter crone betalen.
Dat en wilden ghedoghen niet
Duutsche, Fransoise, wats ghesciet.

Doen wartmen te rade das
Dat men sende tote Roas
Om Boudene, des hertoghen broeder;
Dat hi ware des riken behoeder.
Bouden quam, met rouwen groot,
Als hi wiste sijns broeders doot;
Maer hi decket, alse die wise.
Om enen riddere van prise,
Boudene van Borghene, sinen neve,
Ontboet hi, ende heeft hem ghegheven
Roas, ende sette sine vaert
Vaste te Jherusalem waert.
Drie hondert ridders hi ghewan,
Ende voetganghers dusent man.
Te Laidire voer hi dane,
Daer hem quam grave Reinout ane
Van Sint Gielijs, die de stede
Hadde in sijnre mogenthede,
Die hem dede ere groot,
Ende beclaghede sijns broeders doot.
Ende alsi porren souden van dane
Quam hem ane grote nieumare,
Dat die Turken ende die Sarrasine,
Die selden plaghen vriende te sine,
Wedersegghen wilden hem
Die vaert te Jherusalem.
Sijn gheselscap wart vervaert:
Vele traker achter waert,
Ende maecten hem onghesont,
Datter cume bleven, tier stont,
Tors achtwarf xx man,
Ende te voet vijfhondert nochtan.
Die Turken waren van Damas
Hadden den voerwijch, alst recht was,
Met twintich dusent op Boudine.
Daer en waren niet die Sarrasine,
Noch en wisten van den stride.
Bouden wan den wijch met nide,
Ende sloech hem af soe meneghen man,
Dat ment ghetellen niet en can.
Der meester heren xl ende sevene
Soe vinc hi daer, ende hilt te levene.
Die Sarrasine wordens gheware
Ende ghingen vlien met hare scare.
Bouden groter roef daer wan,
Ende voer voert vaste an
In de stat te Jherusalem.
Hi waert ghewijt te Bethleem
Coninc, alst wel te redene sceen,
Alsmen screef elfhondert ende een
Dat carnacioen Ons Heren.
Doen hi coninc wart met eren
Want hi cume, onder hem,
Int rike van Jherusalem,
Vierhondert ridderen ten wapenen goet,
Ende onmenich man te voet,
Ende nemmeer vesten, verre noch na,
Dan Jherusalem ende Rama
Ende Jop, die havene van Cayphas,

Die op die Meden ghewonnen was,
Ende sinte Abrahams casteel,
Daer hi begraven was al gheheel,
Ende daer Yve ende Adam
Onser alre vader sijn graf nam,
Daermen oec heren Ysaac
Ende Rebecken int erde stac,
Ende Jacob ende daer toe Lien:
Die stont doen in onser partien.
Opten Paeschavent, daer naer,
Was in Jherusalem groot vaer;
Want dat vier, dat te comene pleghet
Van den hemele, ende daer gheweghet,
Meerde tien daghe al dure,
Toten paeschdaghe ter eerster ure:
Doen ontstac die lampe int heilich graf,
Ende daer na alle dandere daer af
Onstaken, sonder menschen hant,
Dies men vroe was doe ment vant.
Dit verstaen wi over waer,
Ende weten wel, over claer,
Dat in Paeschavende sende Gods gave
In de lampe ten heilighen grave
Een vier, daer si onsteken af,
Ende dan haelt ment int heilighe graf
Dat vier, ende ontsteket dander voert
In de kerken vander poert.
Een hospitael staet daer bi,
Alse historien segghen mi,
Dat die grote Karel maken dede,
Doen hi Jherusalem suverde, die stede,
Van den heidenen, diere in laghen,
Als ghi hier voren horet saghen.
Ende dat Godevaert warp onder hem
Dat lant van Jherusalem,
Was daer, na dat Karel was daer,
Ontrent vier hondert ende xc jaer.
Dus was Karel ende Godevaert
(Dese twee kempen waert)
Beide uut Brabant gheboren,
Als ghi hier voer moghet horen;
Maer Karel en was gheen coninc daer,
Al suverde hi tlant, ende maecte claer
Van den heidenen, diere in saten:
Hi voer weder sijnre straten,
Alse hi tlant hadde verwaert;
Maer hertoghe Godevaert
Was deerste coninc daer vercoren
Van deser side sberghs, als wijt horen,
Int lant van Jherusalem.
Bouden, sijn broeder, was na hem
Coninc wel na achtien jaer:
Hi was der heidene plaghe swaer.
Hi wan Cesarien in Palestine,
Akers bereit hi met groter pine,
Beide Assur ende Saiette,
Daer hi kerstenvolc in sette.
Int eerste jaer van sijnre crone
Wan hi ene victorie scone,

Int dal van Ramas, opten soudaen,
Dien Babilone was onderdaen.
Soe mat maecte hi die Sarrasine,
Dat niemant dorste bestaen pine
Den coninc Boudene te stridene an,
Emmer enen teghen tien man.

Hoe Godevaert metten baerde hertoghe wart.

Dat XXV Capittel.

Na den goeden Godevaert van Bolioen,
Die over zee inde sijn doen,
Soe bleef dat lant van Lothrike
Van Lymborch hertoghe Heinrike,
Die der onghetrouwer man was een,
Als hem namaels wel sceen;
Want sine onghetrouwicheit
Die brachtene in selc leet
Dat hi Lothrike verloes, met allen
Dat hem te dele was ghevallen
Van den goeden Godevaerde,
Die Jherusalem wan metten swaer de;
Ende hoe dat toe quam willic u
Met corten woerden segghen nu.
In desen tiden, als men siet,
Was een keiser, die Heinric hiet,
Goet van levene, out van daghen:
Die yeesten horen wi ghewaghen
Dat hi verwan in sinen tide
Enen vijftich grote stride,
Ende vijftich jaer haddi in den rike
Crone ghedraghen eerlike,
Doen hi van der werelt sciet.
Enen sone liet hi, die Heinric hiet,
Die de crone al tenen gader
Nemen woude sinen vader,
Ende met crachte daer uut verdriven,
Ende woude selve keiser bliven,
Soe dat dat orloghe omt gone
Tusschen den vader ende den sone
Langhe stont met groter crachte,
Dies dese hertoghe vele toe brachte
Van Lymborch, daer Lothrike op was
Verstorven, als ict hier voren las.
Selc stont was hijs algader
Metten sone ieghen den vader;
Selc stont halp hi den vader striden,
Ende nam ghiften in beiden siden,
Als een man van cleinre trouwen,
Dat hem sinder moeste rouwen;
Want die oude keiser sterf,
Ende sijn sone die bewarf
Die crone in sijnre macht,
Ende als hi hem heeft bedacht
Van des mans onghetrouwichede,
Die hi hem ende sinen vader dede,

Ontseide hi hem al tlant ghemeenlike,
Dat hi hilt van den keiserrike,
Ende gaeft van Lovene Godevaerde,
Die men hiet metten baerde,
Daer ic u seide voer van,
Eer ic die heilighe vaert began;
Want hine van herte sere minde
Om dat hien goet ende ghetrouwe kinde
Ende verhieffen daer toe hoghe,
Bi skeisers vonnisse te hertoghe
Over Lothrike ende Brabant,
Dat sine maghen noch houden in hant.
Sine vorders sesse saten graven
Van Lovene met cleinre haven,
Ende waren ghesteken valschelike
Uut Vrancrike ende uut Lothrike,
Dat haer erve met rechte was,
Alsoe ict hier vore las
Ten einde oec inden derden boec.
In weet wan hem quam die vloec;
Maer aldus quam soe Lothrike
Ten rechter ore sekerlike,
Daert te rechte wesen soude,
Alsoet Onse Here selve woude;
Maer ter cronen dat ghi wel kint
En mochten si comen nie sint,
Die hem Hughe die scalke man
Met valschen treken ave wan.
Die derde boec wart hier gheint,
Daer u bi es bekint
Hoe si graven, bi vele jaren,
Van Lovene ende Brusele waren,
Ende hoe si weder alsoe ghedeghen
Dat si Lothrike weder vercreghen,
Daer si Heinrike ute verdreven
Van Lymborch, dient was bleven
Van Godevaerde van Bolioen,
Die over zee einde sijn doen.

Vierde boek.

Die vierde boec sal u leren
Hoe die Brabansche heren
Hertoghen bleven, gheweldechlike,
In Brabant ende in Lothrike,
Alsoet hem God woude gheonnen;
Hoe si tlant van Dalem wonnen,
Ende hoe die eerste hertoghe Jan
Dat lant van Limborch wan,
Ende hoe die Brabanters, ter selver tijt,
Te Woronc verwonnen den strijt,
Daer menich stout man snevede,
Ende hoe langhe dat elc levede.
Van den sessen, die behoren
Tesen boeke, moghedi horen
In corten woerden al gheseeght,
Ende waer elc begraven leeght.

Dese boec houet in
Sestien Capittele, meer noch min.

Hoe Godevaert metten baerde regneerde ende sine doot.

Dat Eerste Capittel.

Als van Lovene Godevaert metten baerde
Verheven wart met groter waerde,
Hertoghe van Lothrike te sine,
En mochti nochtan sonder pine
Dat lant wel behouden niet;
Want Heinric die hads verdriet
In sijn herte wel menichfoude
Dat hi sijn lant dus laten soude;
Ende woude hem ieghen setten.
Godevaert en waende oec niet letten
Hi en woude heer sijn int selve lant,
Dat hem die keiser gaf metter hant,
Ende ghinc orloghen op Heinrike,
Dat hi verliesen moeste Lothrike,
Ende verdreven bleef uut sinen lande,
Ende dede hem selke scande,
Dat hi Godevaerde, ten selven tide,
Moeste laten die westside
Van der Masen, al tenen male.
Dus wijde Godevaert sine pale,
Ende vercreech Lothrike met allen,
Dat sinen vorders was ontvallen.
Waert was hi ende liefghetal,
Met hoghen princen over al;
Ende sonderlinghe was hi ghemint
Van den keiser (om dat hien kint
Wijs, ghetrouwe ende stout):
Des haddi ere menichfout;
Want sine omsaten dwanc hi soe
Dat si sijnre vrientscap waren vroe,
Ende des sijns niet en dorsten ghenieten,
Ende al omme hem tsine lieten.
Hi was goet den Gods husen;
Hi stichte kerken ende clusen;
Hi toende wel bi daghe ende bi nachte
Dat hi was van Karels gheslachte.
Hoe langhe dat hi regnerende was
Dats dat ic niet en las;
Maer doen hi sterf screefmen, voerwaer,
Elf hondert ende veertich jaer
God Ons Heren incarnatioen,
Ende was eerlijc begraven doen
Te Affelgheem in die abdie:
Oec gaf hi ene partie
Van sinen goede daer binnen,
Om te hebbene die Gods minne.
Vier kindere liet die prince hoghe:
Godevaert, die bleef hertoghe,
Ende Heinric, die wart monnec daer na
Te Haffelgheem, als ic versta,

Ende Aliten, als ict bescreven vant,
Die coninghinne was van Enghelant,
End Yde, van Cleven gravinne,
Ende Clarisse, die om die Gods minne
Maghet bleef, ende maghet starf,
Daer si hemelrike mede verwarf.

Hoe Afelgheem eerst begonste.

Dat II Capittel.

In dat carnacioen voerwaer
Dusent ende lxxxiij jaer
Began Affelgheem, dat cloester goet,
Als ic u sal maken vroet.
Daer dat cloester staet, sonder ghilen,
Woenden vijf ridders, tier wilen,
Die meest, in horen daghen,
Met rove te levene plaghen,
Ende daden meneghen onghenade
Met dade, met woerden, met overdade.
Nu ghevielt, als ict vernam,
Dat een monnec tote Aelst quam,
Hiet Vrederijc, alsment vint,
Ende was van Sent Peters te Ghint,
Die daer predicte ende leerde
Ende vele sondaren bekeerde;
Want hi was goet ende wijs.
Dese vijf ridders, in diere wijs,
Bekeerden van haren quaden daden
Bi des goets mans predicaden,
Ende stoeden haers rovens af;
Ende die goede man die gaf
Hem selken raet, datsi ter vaert
Ghinghen ten ardschen bisscop waert
Van Coelne, die hiet Annone,
Die alre heilicheit was ghewone,
Ende hi absolverese, tien selven stonden,
Van al gader haren sonden,
Ende beval hem ende gheboet dat
Dat si ter selver stat,
Voer al hare misdade,
Daer si gheoeffent hadden haer dade
Met moerde ende met rove,
Maken souden, met goeden ghelove,
Een Godshuus, daermen emmermere
Dienen soude Onsen Here.
Die ridders waren harde blide,
Ende keerden weder ten selver tide,
Ende dancten Onsen Here God,
Alse die ghene die dat ghebot
Willijc micten te doene al,
Dat hem die bisscop beval.
Dus soe sijn si, sonder waen,
Al haers goets af ghegaen,
Ende quamen met oetmoedicheden
Soe arm ter selver steden,

Op Sinte Peters avent, alsmen seeght,
Die te midden somere gheleeght,
Dat si cume, na minen wane,
Een cledekijn brochten ane,
Ende enen halven case, ende drie broot,
Ende een deel corens niet groot.
Dit was alt goet, voerwaer,
Dat si ter steden brochten daer,
Om Gode te dienen voert mere.
Maer die goedertierenheit van Onsen Here,
Die den sinen niet af en gaet,
Halp hen alsoe, dat verstaet,
Dat si daer, binnen drie jaren,
Alsoe verre hadden ghevaren
Dat bisscop Gheraert van Camerike,
Die van doeghden was rike,
Al tote daer quam om dat,
Ende wide die heilighe stat
In Sinte Peters ere,
Ende in Sinte Pauwels mere.
Adele, die gravinne waert,
Ende heer Henric, ende Godevaert
Vrijden die stede openbare,
Om enen cloester te maken dare.
Ende dese vijf goede liede
Ontfinghen tote hem, met miede,
Monneke, met groter eren,
Die hem monnecs ordene souden leren.
Aldus, als wijt gheweten connen,
Wart dit cloester eerst begonnen.

Van Godevaerde Godevaerts sone metten baerde.

Dat III Capittel.

Alse Godevaert metten Baerde
Bestaet was ter aerde,
In die abdie te Affelgheem,
Doen bleef hertoghe na hem,
In Lothrike, Godevaert, sijn sone.
Coninc Coenraet, die de crone
In Almanien droech tier stont,
Alsoe den yeesten wel es cont,
Minde desen oit sint,
Om dat hi den vader hadde ghemint,
Ende dede hem ere in sinen live,
Ende gaf hem tenen wive
Lutgaerden, alsoe ict las,
Die sijns wijfs suster was,
Die hertoghinne was op dien dach
Van den lande van Salsebach.
Int ander jaer dat Godevaert,
Die jonghe, hertoghe waert,
Ghedachte van Limborch Heinrike
Hoe hi die ere van Lothrike
Gheheellijc hadde verloren,
Die sijn vader hilt te voren,

Ende trac met crachten in Godeverts lant,
Ende goet ende rente, die hi vant
Bi sinen lande al omme staen,
Heeft hi al ane ghevaen;
Ende die Godevaerts vriende waren, als hem dochte,
Die crancti waer dat hi mochte.
Alse Godevaert dit vernam,
Swaerlike hijt ane nam,
Ende trac henen, metter spoet,
Met vele volcs tors ende te voet,
Ende belach Sint Truden, die vaste stat;
Want hi hadde vernomen dat
Dat si Heinrike waren hout,
Ende dwancse daer toe, met ghewout,
Dat si hem die stat op moesten gheven.
Ende souden si in payse leven,
Si moesten alle ten heilighen sweren
Dat si hem nemmermeer en souden deren;
Ende swoeren hem hulde ende trouwe.
Van daer voer hi, als ict scouwe,
Met groter macht binnen Aken,
Ende dede hem daer voget maken
Van goede ende van renten doe,
Dat Lothrike behoerde toe.
Oec sat hi twee daghe mede
In den stoel van srechts stede,
Ende dwanc die porteren met ghewoude
Dat si vielen an sijn houde,
Ende toende hen selke mogenthede
Dat niemant en was in die stede,
Knecht, here, noch geen vorste,
Die Godeverts onvrient wesen dorste;
Ende es alsoe thuus ghekeert,
Sere ontsien ende gheheert.

Van den derden hertoghe Godeverde.

Dat IV Capittel.

Doemen screef Gods incarnacioen
Dusent ende hondert xliij, doen
Starf dese ander Godevaert,
Die haestelike belopen waert
Metter doot, in dat vierde jaer
Van sinen hertoechdome, dats waer.
Te Lovene in sinte Peters kerke
Leghet hi, als ict mercke,
Opden choer in de zuutside
(Ic hebt gesien te meneghen tide).
Sijn kint, dat hi na hem liet,
Dat die derde Godevaert hiet,
Was min out al te gader
Dan een jaer doen sterf sijn vader.
Coninc Coenraet, als ict vinde,
Confirmeerde desen kinde
Alle heerscappe ende macht,
Die sine vorders hare hadden bracht,

Die si van den keiser hadden ontfaen,
Als ghi voren hebt verstaen.
Doen dese Godevaert was een kint
Waren heren al omtrint,
Die desen kinde uter hant
Worpen renten ende lant
Een groot deel, met ghewout,
Als heer Woutere Berthout,
Dien de boeke tallen steden
Edel ende groot heten van seden,
Ende van Grimberghen Godevaert:
Dese destrueerden metter vaert
Nedlaer al inden gront,
Dat bi Vilvoerden stont.
Oec braken si, ende testoerden,
Beide zale ende dorp te Vilvoerden,
Ende roefden, te tien stonden,
Beesten ende goet dat si vonden.
Dat kint was jonc te selken doene,
Soe dat quamen des kints baroene,
Ende wilden helpen haren here,
Dat hi behilt goet ende ere.
Volcs namen si een deel,
Ende belaghen dat sterke casteel,
Dat doen Grimberch hiet.
Die al noch den berch siet
Mach merken, op desen dach,
Dat hi noit meerren en sach.
Dat huus anestredense met machte,
Ende wonnent doen met crachte,
Ende worpent in den gront al neder:
Noit en quam thuus op weder.
Die baroene worden beraden
Dat si haren here halen daden,
Metter wieghen, daer ten selven tiden,
Ende brachtenen daer ten stride.
Alse die vianden dat sien,
Worden si soe versaecht van dien
(Alsoe den kinde halp Ons Here),
Dat si verbloden soe sere,
Dat si blide waren dat si mochten
In hant gaen onghevochten.
Nochtan, eert wel mochte comen
Ten paise, hadden si ghenomen
Grote scade daer int lant,
Want Grimberghen was verbrant,
Ende dat cloester al te male,
Dus behilden, ten selven male,
Die Brabanters haren here
Beide sijn lant ende sijn ere.
Hets gheseit menich werven:
Eer si haren here lieten onterven,
Oft van sire ere bederven,
Si souden eer alle sterven.
Alse dese derde Godevaert voerwaer
Hertoghe seventien jaer
Hadde gheweest in Lothrike,
Nam hi te wive wettelike
Margrieten, die dochter was

Heinrics van Limborch, als ict las,
Ende daer mede wert versoent die veede,
Die ghestaen hadde met groten leede,
Sint dat Godevaert, die vrome man,
Lothrike metten swaerde wan,
Ende Heinrics vader daer ute dreef,
Als ict hier voren bescreef.
Godevaert wart ghegheven daer
Te huwelike, weet voerwaer,
Met sinen wive, te sijnre partien,
Van sent Truden die voghedien,
Ende dat casteel van Rode mede,
Met al den renten van der stede.
Oec wart hem gheconfirmeert dare:
Wanneer Heinric doot ware
Dat hem Lijmborch half dat lant
Comen soude in de hant,
Vrielike te sijnre bederve,
Ghelijc sinen vaderliken erve.
Ane dese Margarete soe wan
Dees derde Godevaert twee man:
Deen was Heinric, alsmen siet,
Deerste hertoghe die Heinric hiet,
Dander dat was Aelbrecht, die sat
Bisscop te Ludeke, in die stat,
Die keiser Heinric martelien dede
Te Riemen, buten der stede,
In december, als ict vinde,
Op die sevende kalinde.
Tonser Vrouwen soe leeght hi daer.
Oec scrijft men ons, voerwaer,
Dat die goede Woutere Berthout,
Die men edel heet ende stout,
Ende over zee hadde geweest,
Starf doe, alsoe men leest,
Doen men screef elfhondert voerwaer
Ende daer toe lxxviij jaer.
Oec sach men doen, sonder waen,
Int selve jaer die sonne vergaen,
Ende daer na, int ander
Jaer, hilt die paus Alexander
Ghemeine concilie te Rome;
Ende daer na, als ict gome,
Seven jaer, een luttel mere,
Wan Saladijn, die heidensce here
Jherusalem, die heilighe stat,
Dien tkerstene volc doen besat.
Oec hadde Godevaert, dese hertoghe,
Ene dochter, die huwede hoghe,
Alijt hiet si, als ict kinne,
Ende was in Enghelant coninghinne.
Alse dese Margarete was verstorven
Heeft die Hertoghe Godevaert verworven
Een ander wijf, hiet Ymania,
Sgraven dochter van Loen, als ict versta,
Daer hi enen sone af liet,
Die Willem van Parweis hiet.
Dese hertoghe, dese derde Godevaert
Voer te Jherusalem waert,

Doen hi xl jaer hadde gheweest
Hertoghe, alsmen leest,
Ende over ses jaer daer na
Verstarf hi, als ict versta,
Alse riddere goet van sinen live,
Ende gheheert, leghet bi sinen wive
Margrieten te Lovene, als ict hore,
In de noortside van den chore.
In septembri dedi sinen inde
Op die twelfste kalinde.

Van Heinrike die te Coelne starf.

Dat V Capittel.

Elf hondert lxxxiij jaer
Screefmen doen, weet voerwaer,
Doen dese derde Godevaert
Voer te hemelrike waert.
Doen soe liet hi Lothrike
Sinen outsten sone Heinrike,
Die vele doghede in sinen live:
Dese nam tenen wive
Machtilden van Bonen, als ict las,
Die grave Matheus dochter was,
Daer hi Heinrike ane wan,
Dien goeden ridder, dien stouten man,
Die here bleef ints vader stede,
Ende Godevaert van Lovene mede,
Ende vier dochteren, die hi in huwelike
Bestaede harde hoechlike:
Deerste die hiet Marie,
Die edele vrouwe ende die vrie,
Die Keiserinne wart van Rome,
Keiser Ots wijf, als ict gome;
Dander was van Ghelre gravinne,
Grave Ots moeder, als ict kinne,
Ende Bisscops Heinrics daer toe mede
Van Ludeke der goeder stede,
Ende daer gravinne van Gulic toe;
Die derde dochter nam doe
Van Averne dien Grave,
Daer vele kindre quamen ave:
Deerste was heer Robbrecht,
Die grave bleef na recht
Van Averne ende van Bonen.
Noch soe haddi twee sonen,
Heren Guido, die biscop was
Van Vianen, alsoe ict las
Ende Willeme, die choerbisscop sat
Te Ludeke, al in die stat,
Ende Delphinen die, niet te sceerne,
Gravinne sat int hoghe Naverne,
Ende Bertouts wijf, van Mechlen Here.
Noch hadde hi kindere mere,
Die ic achter late bliven.
Ende wille u voert bescriven

Van der vierder dochter, die Machtelt hiet,
Diere en staet mi te verghetene niet:
Si was eerst, als ict kinne,
Van den Rine Palesgravinne,
Van Hollant gravinne daer na,
Conincs Willems moeder, als ict versta,
Van Almanien, een here groot,
Dien die Vrisen sloeghen doot.
Oec hadde si ene dochter, als ict scouwe,
Was gravinne van Henegouwe;
Ende Florens den jonghelinc,
Die te West-Capple die Vlaminghe vinc.
Dese scone gheslachte ende dese rike
Quamen van den ouden Heinrike,
Die van dien name deerste was,
Hertoghe van Brabant, als ict las.
Oec quam van hem dieghelijc
Van Herstalle here Heinrijc,
Ende ander liede die ic u
Al en can ghesegghen nu.
Doen des Heinrics wijf, vrou Machtelt,
Doot was, alsmen ons telt,
(Die sgraven dochter was van Bonen)
Dedi oec enen sconen
Huwelijc; want hi nam
Een ander vrouwe, daer oer af quam,
Conincs Philips dochter van Vrancrike
Marie, soe hietse sekerlike,
Daer een dochter af es bleven:
Die grave namse van Cleven.
Selden hebdi vernomen
Van enen man comen
Soe vele hogher gheslachten,
Die noch regneren met machten.
Dat van hem es comen sekerlike
Dats wide ghesprayt in ertrike,
Dat sijn die graven van Hollant,
Van Cleven, van Ghelrelant,
Van Averne, van Henegouwe.
Baenrutse, ridderen, die ic scouwe,
Die van desen oec comen sijn,
Die vindi int latijn,
Ende laet ic hier achter bliven;
Want te lanc rijst dat scriven.
Nu moghedi horen, sonder messen,
Van des Heinrics ghescienissen.

Hoe hi over zee voer ende vinc den grave van Hollant ende van Ghelre.

Dat VI Capittel.

In des Heinrics ander jaer
Van sinen hertoghedome voerwaer,
Brac hi ende warp in gront
Duras, die borch, ter selver stont,
Ende int sesde jaer daer na

Maectise weder, als ict versta,
Ende voer int sgraven lant van Loen,
Die Gheraert was gheheten doen,
Ende verbarnde al dat hi daer vant,
Ende destrueerde sere al dat lant.
Dit was, alsoe ict hore luden,
Om die voghedie van Sentruden:
Daer viel hi voer, met groter macht;
Op die stat dat hi vacht
Bitterlike, ten selven tiden,
Datmen noch spreect van dien striden.
Int dertienste jaer dat Heinrijc
Hertoghe sat eerlijc,
Voer hi te Jherusalem ter stede,
Ende bisscop Conraet mede
Van Mense, die vrome pape,
Met andren groten gheselscape,
Ende wonnen Barach, die vaste stat,
Ende maecten die heidene soe mat,
Dat si vloen haerre straten,
Ende moesten die goede stat laten.
In dat achtienste jaer dat hi
Hertoghe sat quam hi bi
Uden, ende vacht metter hant
Ieghen Florense, grave van Hollant,
Ende ieghen Adolven, grave van Ghelre;
Maer Heinrics aventure was snelre,
Soe dat hi beide die graven vinc,
Ende pijnsde alsoe die dinc
Dat elc van hem, als ict vernam,
Sijn dochtere te wive nam.
Doen Heinric hadde gheweest met machte
Hertoghe twintich jaer ende achte,
Sint dat lant op hem bleef,
Doe men twalfhondert screef
Ende twalve, van Gods carnatioene,
Op die feeste van Ascentioene,
Voer hi te Ludeke in die stede,
Met groter menichfuldichede,
Te tertietide van dien daghe,
Daer hi dede grote plaghe
Van manslachte ende van rovene,
Boven tvolcs ghelovene;
Want hout, silver, scoenhede,
Al dat men vant in die stede,
Dat nam men al ende prant;
Papen ende clercken, die men vant,
Ontcledemen daer ter vaert;
Kerken en waren niet ghespaert:
Men nam ende sloech datter in was.
Sinte Lambrechts outaer, als ict las,
Was bevloiet met bloede root;
In sinte Peters kerke bleven doot
Si M ghesleghen ghinder;
Ende die wive ende die kinder,
Die daer bleven int ghemene,
En was niet harde clene,
Onder verdroncken ende ghevaen.
Doen dit was al ghedaen

Quam Hughe, van Ludeke bisscop,
Ende maecte enen sent hier op
Al tote Hoy in die stede,
Daer hi sijn paepscap comen dede,
Ende hertoghe Heinrike dede dan
Swaerlijc selve in den ban.
In dat ander jaer daer na
Quam Heinric weder, als ict versta,
Ende verbrande Tongren die poert,
Ende voer doer tlant, weder ende voert,
Ende strueerde weder met brande
Meest die dorpe van den lande,
Ende voer logieren met ghewelt
Te Steps, op dat hoghe velt.
Daer quam biscop Hughe ghevaren doen
Ende met hem Lodewijc, grave van Loen,
In october op dander ydus,
Int latijn lesen wijt aldus,
Ende versloech met cleinre scaren
Des hertoghen lieden, die daer waren,
Soe datter daer bleef wale
Ontrent twee dusent bi ghetale,
Meest van Lovene ende van Liere:
Die droncken daer van enen biere
(Van den selven sijn si, tien stonden,
Met vrientscappen noch onder bonden).
Oec trocken si voert te handen,
Ende verbranden Leuwen ende Landen;
Ende die hertoghe bleef in die scade,
Dat vele quam bi quaden rade.
Hier bi mach men sien ende merken,
Dat quaet doet storen kerken;
Want men seide, overwaer,
Dat si hadden dese plaghe daer
Om die onseden, ende die scaden,
Die si der heiligher kerken daden
Binnen Ludeke, daer te voren,
Als ghi mi moghet segghen horen.
Twelf hondert screefmen op die ure
Ende dertien, doen die scofferture
Te Steps ghesciede van desen saken,
Bi den castele van Montenaken.

Hoe grave Ferrant belach Brusele.

Dat VII Capittel.

Int selve jaer dat dit ghesciede,
Dat Heinric dus verloes sijn liede,
Quam hem meer vernoys, in sinen ouden daghe,
Dat hi swaerlike moeste draghen;
Want van Vlaendren grave Ferrant,
Ende sconincs broeder van Enghelant,
Ende die grave van Bonen der stede,
Ende die grave van Hollant mede
Belaghen Brusele die stat;
Dat al ghedaen was om dat

Die hertoghe niet helpen en soude
Den coninc van Vrancrike, die woude
Vlaendren deren, alse hi dede;
Want hi hadde met sijnre moghenthede
Daer te voren Vlaendrenlant
Al doreherijt ende doerbrant,
Daer hem Heinric die hertoghe doe
Sere hadde ghehulpen toe.
Oec hadde die coninc doe gheacht
Over te treckene met groter macht,
Inghelant te winnen met stride,
Ende dede laden ten selven tide
Vele scepen al tote Ghent,
Die hi int Swin heeft ghesent,
Met wapenen ende met boghen,
Ende met selken dinghen, alse doghen
Ten orloghe, ende oec met scatte.
Die coninc vernam al datte
Van Inghelant, dat dus ware,
Ende sende sinen broeder dare,
Die gheroeft heeft ende ghegrepen
Des conincs vierhondert scepen,
Met rijcheiden diere in waren,
Ende isser met over ghevaren
In Enghelant, metter spoet.
Dus verloes Philips sijn goet
Van Vrancrike, sonder were.
Grave Ferrant met sinen here
Belach Brusele, om dese dinghen
Dat hi den hertoghe woude dwinghen
Stille te sittene, ende dat hi
Nemmermeer en soude staen bi
Philips, den coninc van Vrancrike.
Nu stont den hertoghe swaerlike;
Want hi hadde, saen daer te voren,
Wel twee dusent sijns volcs verloren,
In den strijt bi Montenake:
Hi sach sijn lant tonghemake,
Ende bedroeft, ende in groten toren,
Van die hare vriende hadden verloren,
Ende wart dies te rade ghinder
Dat hi gaf beide sijn kinder
Te ghisele den grave Ferrant,
Diese voerde in Vlaendrenlant.
Dus keerden in deser maniere
Dese graven alle viere,
Ende lieten Brusele die stat
Onghewonnen, ende na dat
Hadde hi sine kinder weder,
Die goede liede waren seder.

Van den stride te Bovines.

Dat VIII Capittel.

Int naeste jaer, na dat die dinc
Heinrike aldus verghinc,

Quam keiser Otto, te waren,
Neder tote Tricht ghevaren,
Ende nam te wive, hore ic lien,
Hertoghe Heinrics dochter Marien;
Ende Otte ende Heinric, tien stonden,
Worden met vrientscappen sere onderbonden,
Ende worden oec alsoe beraden,
Dat si staen wouden te staden
Van Vlaendren den grave Ferrant;
Want die coninc van Enghelant
Hads hem ghebeden, vriendelike.
Ieghen den coninc van Vrancrike
Quam doen die grave Ferrant,
Met al der hulpen dien hi vant,
Tenen stride van groter pinen,
Bi der brugghe van Bovinen,
Daer die coninc, sonder waen,
Dese vier graven heeft ghevaen
Van Vlaendren, van Bonen, van Hollant,
Ende des conincs broeder van Enghelant.
Keiser Otte, die grote here,
Ende Heinric hertoghe, sijn swere,
Hilden hem, onder hen tween,
Met haren volke soe vaste in een,
Dat si bleven onghevaen,
Ende den coninc sijn ontgaen.
Twelfhondert ende xiiij doen
Screefmen dat carnatioen,
Ende Heinric hadde doen, alsmen leest,
Dertich jaer hertoghe gheweest;
Ende hier na, over vier jaer,
Wart die soene ghemaect claer
Tusschen Heinrike ende bisschop Hughen.
Dus hore ic den boeken tughen.

Hoe Heinric sijn sone die Stadinghers verwan ende sine doot.

Dat IX Capittel.

Doen dese Heinric voerwaer
Hertoghe achtenveertich jaer
Hadde gheweest, met groter eren,
Doe men screef die jaren Ons Heren
Twelfhondert dertich ende viere,
Nam Heinric, die stoute fiere,
Die Heinrics outste sone was,
Dat cruce, als ict las,
Opt lant van Stadinghen,
Dat verre leeght doer Oestningen;
Want si hen eens deels hadden gheset
Ieghen der heiligher kerken wet.
Niet met sinen volke allene,
Maer met andren lande ghemene,
Die alle tcruce hadden ghenomen,
Es hi te Stadinghen comen.
Alse die van Stadinghen dit vernamen,
Trocken si alle te samen

Te velde, tier selver tijt,
Te voet, ende boden strijt,
Ende hadden ghescaert, als ict weet,
Voren scarp ende achter breet
Elc ene pike in sijn hant,
Gherecht op sinen viant,
Soe dat donse, ten selven tiden,
Niet toe en dorsten riden;
Want si dronghen soe vaste in een,
Dat daer en was en gheen
Toecomen met enighen daden,
Anders dan ter groter scaden.
Doen sprac van Matere die here:
‘Het es ons grote oneere
Dat wi niet toe en dorren riden:
Laetse ons bestaen van besiden:
Si selen hare scare breken.’
Mettien sijn si omme ghestreken
Ende sloeghen den tas al doot,
Datter noit een en onscoot.
Vier dusent bleeffer ghinder,
Sonder wijf ende kinder,
Dierre en was gheen ghetal,
Die men ten swerde dode al.
Om dien goeden raet van desen man
Seit men, dat hi den strijt verwan;
Ende al tote sinen goeden rade
Waren oec goet sine dade.
Dus keerden weder die heren,
Ende dancten Gode der eren;
Want in jonghen Heinrics side
En blever maer in den stride
Si twee, die men achten soude,
Alsoet die Gods wille woude.
In dat naeste jaer daer na
Starf te Colene, als ict versta,
Dees Henrics vader, Heinric doude,
Ende gout der naturen scoude,
Ende was eerlic bracht hier ave
Te Lovene, te sinen grave:
In sente Pieters kerke, als ict hore
Leghet hi ter middelt van den chore.
Achtenveertich jaer soe was hi
Hertoghe, gheloves mi,
Daer hi luttel stille binnen sat,
Hi en orloghede tenegher stat.
In de selve kerke ligghen mede
Begraven, teenre stede,
Sijn eerste wijf Machtelt,
Sijn dochter Marie met ghetelt,
Die keiserinne van Rome was,
Keiser Ottes wijf, als ict las;
Ende te Affelgheem in die abdie
Leghet sijn leste wijf Marie.

Hoe dander Heinric hertoghe wart ende wat van hem quam.

Dat X Capittel.

Int jaer Ons Heren, weet voerwaer,
Dusent ende twee hondert jaer
Ende dertich ende vive,
Alse doude Heinric van live
Te dode was comen menschelike,
Bleef sijn lant op Heinrike,
Sinen sone, den vromen man,
Diet volc van Stadinghen verwan,
Die ridderscap hadde verworven
Langhe eer sijn vader was verstorven:
Vrome was hi ten orloghe,
Ende van herten harde hoghe,
Soe dat menne vant
Groot ende swaer sinen viant.
Heinric, dese prince vrie,
Nam te wive ene, hiet Marie:
Hare maechscap, wanen si was,
Moghedi horen, als ict las.
Keiser Vrederijc doude
Die verdranc, alsoet God woude,
Daer hi orloghede over zee:
Daer hem die hitte dede wee,
Dedi ute sine wapene saen,
Ende es int coude water ghegaen;
Soe dat des coudes waters cracht
Hem benam al sine macht,
Ende hi verdranc dus jammerlike,
Dat scade was den keiserrike:
Dese Vrederijc liet enen sone:
Philips hiet hi, ende die gone
Was coninc van den Roemschen rike:
Drie dochteren haddi, waerlike;
Deene hi den coninc van Spaengien gaf,
Daer soe quam een coninc af;
Dander gaf hi den coninc van Behem:
Die vrouwe wan aen hem
Den coninc, den here groot,
Dien coninc Rodolve sloech doot.
Die darde, die Marie was ghenant,
Hadde te wive Heinric van Brabant,
Daer hi oec ane wan enen Heinrike,
Die hertoghe bleef van Lothrike.
Oec wan hi aen dese vrouwe
Viere dochteren, als ict scouwe:
Deerste hiet Machtelt,
Ende was in huwelike gheselt
Aen des conincs broeder van Vrancrike,
Die grave was waerlike
Van Artoys, van Sympole mede,
Daer hi aen wan, na menschelichede,
Robbrechte, den vromen grave,
Daer vele goeder liede quamen ave,
Der welker macht jammerlike
Sere wart ghevelt, voer Cortrike,
Daer die grote plaghe ghescieden
Van doden der edelre lieden.
Dander dochter, die hiet Marie,

Die hadde Heinric, die Hertoghe vrie,
Aen den hertoghe van Beyeren ghehuut,
Dies Brabant noch beruut;
Want die man liet hem bedrieghen.
Verraders, die gherne lieghen,
Die staken hem in sinen sinne
Dat si plaghe anders minne;
Ende hi quam, met moede groot,
Ende sloech der vrouwen af thoot,
Sonder haer scout, sijt seker des,
Dat heden daghes te wrekene es,
En si dat si, als men seghet,
Met ghelde af si gheleghet.
Die derde dochter, in waren dinghen,
Nam des lants grave van Doringhen:
Beatrijs was si gheheten:
Haer man starf, als wijt weten,
Ende doen trouwese, na hem,
Van Vlaendren grave Willem:
Van hare soe en quam niet
Want si sonder kint versciet.
Die vierde dochter Margriete hiet,
Ende wart te rade dat si liet
Dit heerscap van erdrike,
Om te regneren ewelike,
Ende wart nonne tHertoghendale,
In den cloester, weet men wale,
Daer si haer leven Gode diende,
Ende gaf daer in die grote tiende
Van Overijssche voerwaer,
Ende starf abdisse daer.
Dese Heinric, dese here groot,
Na sijns eersts wijfs doot
Nam hi ene edele vrouwe ende vrie,
Die was gheheten Sophie,
Sente Lijsbetten dochter, als ict las,
Die lantgravinne van Doringhen was:
Dese Sophie was oec goet,
Godfruchtich, ghestade ende vroet,
Ende si ghinc gherne, in haren daghen,
Daer arme liede siec laghen,
Ende troestese van der armoede,
Ende gaf hem van haren goede,
Ende wracht eens deels na dien,
Dat si an die moeder hadde ghesien.
An hare wan Heinric enen sone:
Heinric hiet oec die ghone,
Die lantgrave in Doringhen bleef,
Die hem niet wiseliken en bedreef.

Van des anders Heinrics orloghen, ende hoe hi Daelhem wan.

Dat XI Capittel.

Dese hertoghe Heinric van Brabant,
Die dander was alsoe ghenant,
Ende groetmoedich was gheheten,

Hilt grote orloghe, wildijt weten,
Tusschen der Mase ende den Rijn,
Dat daer noch is in scijn;
Want hi slechte ter selver stont
Randenrode tote inden gront,
Ende belach Coelne, die vaste stede,
Dat selden oit prince dede,
Ende street op die van binnen
Al en constise niet ghewinnen;
Maer wat hijs buten vesten vant
Waert al verherijt ende verbrant.
Voert trac hi bat opwaert
Tote Bonnen, in den wigaert:
Dien dedi houwen ende destrueren;
Maer niemant en dorste dat weren.
Hi doereet tlant, voert ende weder,
Ende leide sijnre viande hoverde neder.
Die wile dat hi voer Coelne lach,
Soe gheviel, op enen dach,
Dat sine sommere quamen gherant
Met visschen, al over tlant,
Dien si den hertoghe souden draghen,
Alsi alle daghen plaghen.
Ende daer si, ten selven tiden,
Vore Dalem souden riden,
Sijn des heren kindere af comen
Ende hebben hem den visch benomen,
Ende opt huus ghevoert, tharen rouwen,
Ende hebben die knapen sere te blouwen,
Die den hertoghe dit ghewaghen,
Wenende, met groten claghen.
Alse die hertoghe dit vernam
Wart hi wonderlike gram,
Ende swoer, behielde hem God tleven,
Hi souts hem den loen gheven,
Eer hi meer keerde in Brabant.
Ende als hi weder keerde te hant
En haddi hem sijns eeds niet vergeten,
Ende heeft Dalem beseten,
Dat hi wan met al den lande,
Ende noch hebben in de lande
Die hertoghen, sijt seker des,
Daer Brabant bi sterkere es
Ieghen elken here te weren,
Die hem in die side wilde deren.
Desen Heinrike, desen here
Dede die paus grote ere,
Dat hi hem tkeiserrike
Thuus sende, waerlike;
Maer hi gaeft voert harde scone
Willeme, sijnre suster sone,
Die grave was van Hollant
(Coninc Willem was hi ghenant),
Die Aken wan met groter pine,
Ende metten nauwen rade sine
Besat den stoel, met groter eren,
Ieghen alle diene wouden deren,
Ende bleef coninc ende here groot.
Sint sloeghene die Vriesen doot,

Dat Florens sijn sone sinder wrac,
Daermen meneghen Vries doot stac,
Dien sijn selfs liede sekerlike
Sint vermoorden jammerlike.
Dese Heinric, dese vrome man,
Diet lant van Dalem wan,
Sterf te Lovene, sekerlike,
Ende was begraven eerlike
Te Vileir in die abdien,
Doemen screef, hoer ic lien,
Twelfhondert Gods jare
Ende xlvij openbare.
Twelf jaer was hi here,
Na sinen vader, ende nemmere.

Van den derden Heinrike ende van sinen gheslachte.

Dat XII Capittel.

Alse dese Heinric was doot
Bleef hertoghe ende here groot
Sijn sone, die derde Heinric,
Die ghewonnen was ghewaerlijc
Ane Marien, die Philips dochter was
Coninc van Rome, daer ic vore af las.
Dese Heinrijc was soe goedertieren
Ende soe hovesch in al sijnre manieren,
Dat men cume vertellen can.
Men wiste ghenen edelren man,
Doen hi leefde, in sinen daghen,
Noch soe hoghe van groten maghen.
Die edele oude keiser Vrederijc
(Die verdranc soe jammerlijc)
Was sijnre moeder oude vader,
Ende Philips was haer vader,
Die coninc was van Rome,
Ende die jonghe Frederijc, als ict gome,
Die keiser bleef ende jonc sterf,
Ende Heinrijc, diet keiserrike verwerf,
Ende keiser bleef na den broeder,
Waren broeder van sijnre moeder.
Van Jherusalem coninc Coenraet
Bestont hem in den derden graet;
Die keiser van Grieken Emanuel
Bestoet hem alsoe na oec wel.
Die in Behem ende in Spaengien droeghen cronen
Waren beide sijnre moyen sonen.
Coninc Willem, es ons becant,
Die grave was van Hollant
(In Aelmanien droech hi crone)
Was oec sijnre moyen sone.
Hertoghe Heinric, die edele man,
Die Baruch over zee wan,
Hi was sijn oude vader;
Ende dander Heinric, die beide gader
Stadinghen ende Daelhem verwan,
Was die vader diene wan;

Ende van Artoys grave Robbrecht
Was sijnre suster sone recht;
Ende van Ghelre die milde grave
Wasser moyen sone ave;
Ende sijn sone was die stoute man,
Diet lant van Limborch wan;
Ende Heinric, in waren dinghen,
Die lantgrave van Doringhen,
Was sijn gherechte broeder,
Ja van vader, niet van moeder.
Nu merct oft van machte
Iet groot was sijn gheslachte.
Soete was sijn anescouwen,
Ghemaniert ghelijc eenre vrouwen;
Edelijc was hi van leden;
Nochtan edelre van seden.
Dit was deerste, es ons becant,
Diemen hertoghe screef van Brabant;
Want sine vorders ghemeenlike
Screven hertoghen van Lothrike
In haren tiden, ende anders niet.
Ende die de dinc te rechte besiet
Soe es daer goede redene toe,
Ende mach u segghen alsoe hoe:
Om dat een man es gheseten
Op die Mosele, die hem doet heten
Oec hertoghe van Lothrike,
Om dat daer bi claerlike
Dat ondersceet sal sijn becant,
Soe scrijftmen oec van Brabant;
Want dien hertoghe van den Moseleren,
Alsoe ons die yeesten leren,
Soe en bestaet die name twint
Van Lothrike, dats wel bekint,
Al eest dat haer herthogheriken
Binnen Lothrike beide striken;
Die titel nochtan van Lothrike
Hoert te Brabant sekerlike;
Ende dat toent de moenc Seghebrecht
Van Gembloes, wel na sijn recht,
Want hi seeght, in Goceloens tide,
(Daer ic u hier over lide,
Die hertoghe van Lothrike bleef
Na sinen vader, die verdreef
An den keiser Heinrike,
Sint dat Karle soe jammerlike
Bi Hughe Capette bleef doot,
Dat ic u boven seide al bloot)
Doen sterf Vrederijc, al sonder sceren,
Die hertoghe was der Moseleren;
Ende om dat hem niet was bleven
Knapelen kint, soe wart ghegheven
Sijn hertoghedom Gocelone,
Die beide de lande hilt scone,
Der Lothrikers ende der Moselaren.
Als Goceloen doot was, te waren,
Doen worden weder van een
Die lande ghesceiden in tween,
Ende der Moselaren lant

Dat wart ghegheven te hant
Enen, die hiet deerste Albrecht,
Die doet sloech in een ghevecht
Godevaert, Goceloens sone;
Ende alse versleghen was die ghone,
Wart tlant ghegheven in de waerde
Van Elsaten enen Gheraerde;
Ende die Gheraert, ende die na hem quamen,
Behilden van Lothrike den namen,
Dat onrecht was, alse ghi wale
Nu hoert ane mine tale;
Want, doen die lande ghesceiden waren,
Doen bleef Lothrike, te waren,
Godevaerde, Goceloens sone:
Die Pilike Godevaert hiet die gone;
Want hi altoes vechtens gherde.
Ende na desen Godevaerde
Bleef op sinen sone Lothrike
Godevaerde metten bult, waerlike.
Om dat hi gheen kint en wan
Soe bleef Lothrike dan
Op sijnre suster sone, Godevaerde
Van Bolioen, die metten swaerde
Tlant van over zee verwarf.
Want hi oec sonder kint sterf
Soe bleef na hem Lothrike
Van Lymborch hertoghe Heinrike,
Ende hem want af, metten swaerde,
Van Lovene Godevaert metten Baerde,
Als ghi hier voren hebt ghehoert.
Ende aldus ist comen voert
Dat sine nacomelinghe al te samen
Van Lothrike hilden den namen.
Dus eest ter waerheit al ghesciet.
Oec en screven si anders niet
Tote op desen derden Heinrike,
Dan hertoghe van Lothrike.
Ende om dat ghijt te bat weten sout
Wie die name te rechte behout,
Soe screef men mede van Brabant;
Oec heeft van Brabant tlant
Van Lothrike altoes gheweest
Dat vorste, alsoe men leest,
Ende daer die princen hier te voren
Van beghinne uut sijn gheboren,
Ende daer si ooc te wonen plaghen.
Karle oec, in sinen daghen,
Die hertoghe was van Lothrike,
Ende die sterf soe jammerlike,
Dede te Brusele maken binnen,
Tusschen twee armen van der Sinnen,
Sine woninghe, alsoe men weet,
Dat nu tsinte Gurijcs heet:
Dat was sine capelle, die hi dede maken.
Dus mach men, bi vele saken,
Merken ende verstaen, claerlike,
Dat die gherechte name van Lothrike
Den hertoghen van Brabant toebehoert.
Hier mede latic dese woert.

Van des derds Heinrijcs hertoghen kinderen.

Dat XIII Capittel.

Dese Heinric, die jonghe man,
Daer ic u af segghen began,
Die die derde van dien name was,
Hadde een wijf, alsoe ict las,
Dochter van Borgoendien hertoghen:
Alijt hiet si, ende was van hoghen
Maghen ute Vrancrike.
Daer ane wan hi sekerlike
Heinrike, Jan ende Godevaerde,
Die some worden van groter waerde,
Ende ene dochter, hiet Marie,
Die ghetrout hadde de vrie
Coninc Philips, met eren groot,
Na dat sijn eerste wijf was doot,
Die coninc was in Vrancrike,
Ende in Harragone sterf menschelike.
Ane dese Marie wan hi enen sone,
Lodewijc soe hiet die gone,
Ende es van Eberois grave,
Daer kinder oec sijn comen ave.
Hierna sal ic u doen verstaen
Hoe dat die saken sijn vergaen
Tusschen Janne ende Heinrike;
Maer Godevaert sekerlike,
Die de jonxste broeder was,
Ende die beste, sijt seker das,
Riddre, die leefde doen,
Hadde tlant van Viersoen
Behuwet met sinen wive,
Ende wan aen haren live
Mijn heer Jan, die bleef doot
Te Cortrike, in den strijt groot,
Ende mijn heer Godevaert oec, sijn vader:
Daer soe bleven si beide gader,
Met meneghen man, op enen dach,
Dies men ewelike sal doen ghewach.
Haer lant dat moeste bliven danne
Op sijnre dochter manne.
Dat si beide daer bleven doot
Dat was Brabant scade groot.
Dese derde hertoghe Heinrijc
En was maer hertoghe, waerlijc,
Dertien jaer na sinen vader:
Ende sijn kinder bleven alle gader
Cleine ende jonc van daghen,
Ende hi wart selve ghedraghen
Te Lovene, ten Jacopinen:
Daer leghet hi ende die sine,
Ende sijn wijf beide begraven,
In ene tomme hoghe verhaven;
Maer si leefde langhe daer na,
Dat haer man sterf, als ict versta,
Ende berechte wiselic haer lant,

Als ic u hier sal doen becant.

Dorloghe tusschen die van Lovene ende mijn heer Wouter Berthoude.

Dat XIV Capittel.

Alsmen screef dusent dat carnation
Twee hondert ende lx oec doen,
Starf dese Heinric, alc ict las
Die de darde van den name was,
Ende sine kindere bleven soe jonc van daghen
Dat doutste ghene wapene mochte draghen.
Heinrijc hiet sijn outse sone:
Hi bleef hertoghe, ende die gone
Was soe onmachtich van leden,
Ende van sinne soe onbesneden,
Ende soe dwaes, dat hi er niet toe dochte
Dat hi tlantscap houden mochte,
Soe dat hi theerscap, bi rade sijnre moeder,
Janne gaf, sinen broeder,
Als hi omtrent acht jaer
Hertoghe hadde gheweest voerwaer.
Ende onlanghe na dien tijt
Dede Heinric an moencs habijt,
In Borgoenien, in ene abdie,
Ende liet der werelt heerscapie
Om te regneren ewelike,
Met Gode in hemelrike,
Ende Jan bleef gheweldich here
Van Lothrike, voert ane mere,
Daer groet twist ave ruerde
Binnen lants, die langhe duerde;
Want doe die hertoghe was doot,
Ende sine kindere niet waren groot,
Soe bleef sijn wijf, der kinder moeder,
Van den lande alse stierroeder,
Ende verhoede, met haren rade,
Waer si mochte, des lants scade.
Die grave van Ghelre ende bisscop Heinrijc
Van Ludeke, sijn broeder, die ghelijc,
Wouden tlant vermomboren,
Alse diere toe waren gheboren.
Die vrouwe dochte, in haren moet,
Dat ten lande niet soude sijn goet,
Ende werese daer af beide,
Waest hem lief ofte leide,
Alsoe dat si, met sinne,
Int leste alsoe ghevoer daer inne
Dat si die momborie cochte af,
Met enen deel ghelts dat si hen gaf.
Heinrijc van Doringhen sijn oem,
Nam oec der momberscap goem,
Ende wout met crachte wesen:
Die vrouwe sach oec te desen,
Ende miedene af met ghelde,
Ende hilt tlant in haren ghewelde.
Berthout was haer raet, als men seegt,

Die te Mechelen te sinte Rombouts leeght,
Die men goet hiet, als ict las,
Om dat hi vroet ende vrome was:
Bi hem soe waest al bedreven
Dat Heinric moenc was begheven,
Ende dat Jan bleef hertoghe.
Hier bi wies dat orloghe
Tusschen Lovene der stat
Ende heer Berthoude, omme dat
Die van Lovene openbare
Seiden dat Heinric ware
Met boesen rade daer toe bedreven,
Dat hi moenc ware begheven,
Ende al haddi van sinne ghebreke,
Dat menne daerom niet en steke
Uut sinen vaderliken goede,
Ende dat dat niet wel en stoede,
Ende ieghen wet ware al te male.
Ende een here, van Wesemale
Bernage hiet hi, heer Arnout,
Was des dien van Loven hout,
Ende viel ieghen Berthoude dan,
Met die van Lovene, alse hoeftsman;
Want si en wouden, min noch mere,
Janne kennen over here,
Ende sloeghen oec haer porten toe
Ieghen Janne ende sijnre moeder doe.
Eens worden si soe beraden
Dat si Berthoude wilden scaden,
Ende trocken uut met ghewoude,
Metten selven here Arnoude,
Tote in mijns heren Berthouts lant.
Sijn volc quam daer ieghen gherant,
Ende dadense tachter soe mettien
Dat si van node moesten vlien,
Ende die viande volgheden na,
Tote in de Leeps, als ic versta,
Daer sise versloeghen ende vinghen.
Dus verghinghen daer die dinghen,
Dat Jan Hertoghe bleef gheweldelike
Van Brabant ende van Lothrike,
Met spoede, ende met groter eren,
Ende was sint heer der heren.
Hi wart hertoghe ende voegt van Aken,
Doe men carnatioen sach maken
Twelfhondert ende seven warf tiene
Twee min, na minen siene:
Een wijf nam hi, als wijt weten,
Margriete soe was si gheheten,
Conincs Philips dochter van Vrancrike
(Die in Arragoene sterf menschelike,
Ende hi hadde weder de suster Jans,
Als ic u voer seide thans).
Margriete ende haer kint beide
Storven in haren arbeide.
Een ander wijf nam hi daer na,
Hiet oec Margriete, als ict versta,
Grave Ghyoeds dochter was
Van Vlaendren, alsoe ict las,

Daer hi vier kindere ane wan:
Die outste van dien die hiet Jan,
Dander broeder Godevaert hiet,
Die jonc van der werelt sciet,
Ende ene Margriete, wijs van sinne,
Die was sinder keiserinne,
Als ict u hier na sal doen verstaen,
Ende ene Marie, die heeft ontfaen
Die grave van Savoye te wive.
Dit es waer dat ic u scrive.

Beghin van hertoghe Jans orloghe.

Dat XV Capittel.

Doemen screef, al over waer,
Twelfhondert ende lxvj jaer,
Ende van Limborch hertoghe Heinrijc
Was ghestorven menschelijc,
Van wien die naeste gheerve was
Adolf vanden Berghe, als ict las,
Die sijn versterfnesse te voren
(Die hem van Limborch soude behoren)
Vercocht hadde ende al tlant
Janne, den hertoghe van Brabant,
Doen woude Jan in Limborch trecken
Ende sijn lant daer berecken,
Dat hi wettelike hadde vercreghen.
Die grave van Ghelre quamer ieghen,
Ende woudene weren uten goede,
Ende seide dats hem niet en bestoede;
Al hadde Jan Limborch ghecocht
Hi soude nochtan sijn lijftocht
Daer ane behouden, alsoe ict las,
Want sijn wijf dochter was
Heinrijcs van Limborch des heren groot;
Maer si was eer ter doot
Dan haer vader; daer bi seide Jan
Dat hem tlant al quam an.
Hier bi wies orloghe ende nijt,
Die gheduerde langhen tijt
Fellike, met moede hoghe,
Tusschen den grave ende den hertoghe,
Dat menich sint becochte.
Reinout van Ghelre sochte
Hulpe ende vrient tallen steden,
Dat hi mochte met moghentheden
Den hertoghe wederstaen,
Ende vercreech tsijnre hulpen saen
Van Coelne bisscop Ziverde,
Ende ander princen van groter waerde,
Heinric, van Lutsenborch grave,
Sijn broeder mijn heer Walrave,
Die de beste waren metter hant
Die men vant in Duutsche lant,
Ende van Valkenborch daer toe
Heren Walraven, die al doe

Te gader swoeren ghemeenlike,
Ieghen den hertoghe van Lothrike.
Die hertoghe, die dit verstoet,
Peinsde wale in sinen moet
Dat hi hen hare eendrachtichede
Sere soude maken te lede,
Datter hen af eysen soude,
Ende dat hi teerst trecken woude
Soe verre in hare lande,
Dat hen soude wesen scande.
Dus soe trac hi derwaert,
Met overmoede, onvervaert,
Ins bisscops ende ins graven lant,
Ende stichtere roef ende brant.
Voert ende weder in al den lande
Dedi scade menegherhande.
Die grave oec metten sinen
Trac ins hertoghen terminen,
Niet diepe, maer ane die pale;
Ende si roefden ende branden wale.

Hoe Jan destrueerde tlant tusschen der Masen enten Rijn.

Dat XVI Capittel.

Alse die orloghe bi langhen tiden
Dus hadde ghestaen, met groten niden,
Ende elc andren ane vochten,
Ende ghescaet al dat si mochten,
Soe maecte men hier toe enen dach,
Om te besiene of men mach
Iet versoenen dese saken.
Die grave ente sine traken
Hier omme te Valkenborch binnen.
Die hertoghe, alse wijt kinnen,
Ende die sine quamen mede
Tote Tricht in die stede,
Daer gheleghet was tparlement.
Die hertoghe en hoede hem twent
Ieghen anders eneghe treken;
Maer dat men soude spreken,
Om dat men alle die dinghen
In goeden poente soude brenghen,
Ende datmen daer omme comen ware.
Hier en binnen soe quam mare
Den hertoghe, in den selven daghe,
Dat die grave te Valkenborch laghe,
Ende om tparlement niet en heeft ghedocht,
Maer dat hi Limborch vercocht
Den grave van Lutsenborch heeft,
Om een deel ghels, dat hi hem gheeft,
Bi des bisscops Ziverds rade,
Diet al dede om shertogen scade.
Alse die hertoghe dit vernam
Wart hi tornech ende gram,
Als een man die es verwoet,
Ende dede ane eens leuwen moet,

Ende sat op, sonder sparen,
Metten selven die daer waren,
Ende waende den bisscop hebben vonden
Te Valkenborch ten selven stonden,
Ende waendene daer in hebben beleghen;
Maer die bisscop, alse heren pleghen,
Hadde sijn spieres ute ghesent,
Die hem ghereet daden bekent
Dies hertoghen comst ter vaert,
Ende die bisscop wart vervaert,
Ende sette hem vaste ter vluchte,
Om dat hi sijns hadde duchte;
Ende die hertoghe volghede hem na
In sinen lande, als ict versta,
Ende struweerde al, breet ende lanc,
Wien lief, wien leet, ans bisscops danc,
Dat wonder was, sonder waen,
Hoe een here dorste bestaen
In soe vele heren lande
Te treckene, te haren scanden;
Nochtan soe dede dese here
Behaghelede noch mere:
Hi voer selve sijn ors drincken
Inden Rijn, om dat mens ghedincken
Emmermeer soude daer achter,
Op al sijnre viande lachter.
Te Bonnen dedi tien tiden
Den wijngaert al ave sniden,
Ende ontboet, ter selver stonde,
In Brabant sine honde,
Om dat hi in des bisscops foreeste
Jaghen woude, ende hebben feeste,
Alsoe oft hi, niet om striden,
Maer om leven metten bliden
(Buten sijnre viande vare)
Int lant waer comen dare.
Doe dese hertoghe onverwonnen
Tlant dus hadde al dore ronnen,
Quam van den Berghe die grave,
Ende van Gulicke Walrave,
Ende daertoe menegheranden
Edele liede van den landen,
Ende [die] van Coelne uter stat,
Ende baden den hertoghe dat
Hi met hem Woronc belaghe,
Dat doen in dien daghe
Onder den bisscop van Coelne stoet,
Want die coepmanne haer goet
Ende die pelgrimme daer verloren,
Ende dat meneghen groten toren
Ghesciede, ten selven daghen,
Van rovers, die opt huus laghen,
Ende, wie oec hertoghe soude wesen
Van Lymborch, dat hi te desen
Van rechte ware ghebonden.
Dus viel die hertoghe, te tien stonden,
Voer Woronc metten sinen,
Om dat hi hem woude pinen
Te suveren die straten

Van der rovers ommaten,
Die meneghen dach daer te voren
Den coepmannen groten toren
Hadden ghedaen, ende pine,
Tusschen der Masen ende ten Rine.

Van den stride voer Woronc.

Dat XVII Capittel.

Die bisscop sach dat met sinen oghen,
Ende en conste hem langher niet ghedoghen
Hi en moeste nu wederstaen
Den overmoet, dien ghedaen
Die hertoghe hadde in sinen lande,
Want dit ware die meeste scande
Dat een man, in sinen lande binnen,
Hem sijn lant af soude winnen.
Hi ontboet haestelike
Al dore ende dore dAlmaenschen rike,
Om maghe, om vrienden, die hem dochten
Dat hem hier toe helpen mochten,
Ende vergaderde soe groot here
Ieghen den hertoghe ter were,
Dat men int lant daer vore dien
Gheen soe groot here hadde ghesien,
Die hem alle met moede hoghe
Vermaten ieghen den hertoghe.
Doe men twalfhondert screef, voerwaer,
Ende lxxxviij Gods jaer,
Int xxvij jaer, alsmen leest,
Dat Jan hertoghe hadde gheweest
(Metten jaren dat sijn broeder
Tlant hilt met sijnre moeder),
Op sinte Bonefacius dach,
Die vijf daghe binnen junius lach,
Voer sinte Jans dagh, sonder saghe,
Min noch meer dan twintich daghe,
Doen quam die erdsche bisscop
Met meneghen man gheseten op,
Van Ghelre die grave Reinout,
Met meneghen man, vroem ende stout,
Heinric van Lutsenborch die grave
Ende sijn broeder mijn heer Walrave,
Walraven, van Valkenborch here,
Die dicke bejaghede grote ere,
Die grave van Nassau, die sint verwarf
Dat hi coninc van Almanien starf,
Ende die grave van Murse toe:
Dese quamen alle doe
Met groter macht, vruchtelike,
Opten hertoghe van Lothrike.
Het sceen dat si wel mochten
Ieghen heidenisse hebben ghevochten.
Si waenden den hertoghe ende die sine
Wel hebben ghehat sonder pine,
Ende, want hi in haren lande was binnen,

Dat hi niet en mochte ontrinnen.
Si brachten veteren ende zeel
Op waghenen een groot deel,
Daer si met waenden binden
Die si voor Woronc souden vinden.
Die hertoghe, die hem cleine ontsach
Van al dat op hem comen mach,
Al was sine scare onsiene,
Een man cume ieghen tiene
(Want hi en hadde anders niet te wapen
Danne ridders ende knapen,
Met hem ute Brabant bracht),
Des en heeft hi niet gheacht,
Maer is te Woronc op ghebroken,
Ende ten wapenen waert ghetroken,
Ende heeft sijn volc ghescaert in drien.
Daer soe mochtemen wonder sien
Van enen prince soe scoene ghelaet!
Sinen volke, dat verstaet,
Sprac hi ane, soe ghetrouwelike,
Dat elc van troeste waerlike
Sijn herte uter maten loet
Oft si hadden leuwes moet.
Dus met hoverden ende met nide
Vergaderden men daer ten stride,
Ende men vacht van terntide,
Vrochtelike, in elke side,
Tote langhe over die noene.
Daer hadde de hertoghe vele te doene
Metter hant al daermen street,
Dat wonder was hoe hijt gheleet
Ieghen alle die grote heren,
Die op hem wouden keren,
Deen voer den anderen daer den stride;
Want si sijns gheerden met nide.
Van der daet die daer ghesciede,
Ofte wie si waren die liede,
Diet wel ofte qualike deden,
En willic u niet ondersceden,
Niet vertrecken, noch ghewaghen;
Want die ghene, die den strijt saghen,
Hebbenre een scone boec af ghemaect,
Die goet is ende wel gheraect:
Daer moghedi in vinden vele
Van gherechten wapenspele,
Datmen daer tien stride anteerde,
Daer hem die hertoghe verweerde
Vromelike, ende die sine,
Met luttel volx, met groter pine.
Zeghe vacht hi op dien dach,
Dies men ewelijc sal doen ghewach.
Dertsche bisscop, van Ghelre de grave,
Van Valkenborch heer Walrave,
Die grave van Murse, van Nassouwe,
Bleven daer ghevaen, als ict scouwe,
Met meneghen riddere ende seriant
Die daer moesten gaen in hant.
Oec soe bleven daer doot
Die vrome heren (dat was scade groot)

Van Lutcenborch grave Heinric,
Sijn broeder Walraven dieghelijc.
Ende twee haerre broeder mede,
Die de beste van kerstenhede
Doen waren, ende van groter waerde,
Waren ghedaen alle ten swaerde,
Met meneghen edelen man,
Die men u al niet ghenomen en can,
Tote meer dan dusent goeder liede,
Daert swaerlic mede ghesciede,
Sonder die vloen uten handen,
Te haren eweliken scanden.
Ende in des hertoghen side
En blever doot, tien stride,
Alse luttel alse veertich man, te waren,
Daer die beste af waren
Twee ridderen van groter ere,
Van Mechlen die grote here
Mijn heer Wouter Berthout,
Ende van Zelem mijn heer Arnout,
Die vrome was ende scoene van seden.
Dandre alle, die daer streden
Metten hertoghe ter selver stont,
Keerden meest alle ghesont,
Ende dancten Gode der groter ere
Die hen dede Onse Here.
Die vierde boec neemt hier inde,
Want icker niet meer af en vinde.

Vyfde boek.

Dat vijfste boec beghint hier nu,
Daer ic in sal segghen u
Hoe si, met ghewelt ende vermoghen,
Sitten drievoldighe hertoghen
Van Brabant ende van Lothrike,
Ende van Limborch die ghelike,
Dat die eerste hertoghe Jan
Vromelic metten swaerde wan,
Alsoe ic u hier voren screef,
Ende hoe hi met onghevalle doot bleef,
Ende oec van wondre ende van plaghen,
Die doe ghevielen in sinen daghen,
Die meeste, dat weet te waren,
Die ghevielen in dusent jaren.
Dese boec hevet in
Elf Capittele, meer noch min.

Hoe die vrome hertoghe Jan doot bleef.

Dat eerste Capittel.

Doen dese edele man verwonnen
Den strijt te Woeronc hadde, ende doer ronnen
Sijnre viande lant al te male,

Ende beset hadde sine pale
Al omme ende omme, tallen steden,
In goeden paise ende in vreden,
Ende over Mase dat goede lant
Beset hadde in sine hant,
Vier jaer recht na dien tijt,
Dat hi voer Woeronc vacht den strijt,
Gaf hi sijnre dochter in huwelike
Van Lutsenborch grave Heinrike,
Wies vader Jan met ghewelt
Versloech te Woeronc opt velt:
Margriete hiet die vrouwe gheraect:
Daermet wart die soene ghemaect
Van sijn vaders doot, ende van al dien
Dat hem ten orloghe mochte ghescien.
Ende om dat si na belanc waren
Soe moeste het hem dispenseren
Onse gheestelike vader die Paus,
Die men hiet die vierde Nyclaus.
Ses jaer rechte na dien tijt
Dat te Woeronc viel die strijt,
Quam die grave van Baren
Ute Enghelant ghevaren,
Met sconincs dochter, scoene van live,
Die hi doen nam tenen wive;
Ende daer men die bruloft houden soude
Ten Baren binnen, daer soe woude
Dese edele prince sijn met eren,
Al soe groter vrouwen teren.
Daer voer hi behaghelike
Alse een die beste van ertrike,
Met feesten ende met joyen groot,
Daer hi jammerlike bleef doot.
Daer waren vrouwen ende ridders vele;
Men mochter scouwen vele spele;
Oec hielt men daer, ter selver stonde,
Van ridderen ene tafelronde,
Ende om dat Jan was die meeste
Van namen, van al der feeste,
Bat men hem, ten selven tiden,
Dat hi mede woude riden,
Ende dier feesten dade die ere.
Hertoghe Jan, die grote here,
Die ghewone was te doene al dat
Dat men hem op hoefscheit bat,
Dede hem ter vaert wapenen dan,
Ende reet ieghen enen edelen man,
Daerne daventure wederstoet,
Die hem dicke hadde ghegheven spoet
In dese werelt ende grote ere:
Si was nu in enen andren kere,
Die onghestadighe, die altoes waect.
Ter derder josten wart hi gheraect
In de muus van sinen arme,
Soe dat hi moeste, wacharme,
Met onghevallen bliven doot,
Dat Brabande was scade groot.
Dit gheviel op sheilichs cruus dach,
Die drie daghe binnen meye lach,

Doemen screef, voerwaer,
Dusent tweehondert Gods jaer,
Ende vierentneghentich oec mede,
Al te Baren in die stede.
Te Brusele brochtmen doen dien here
Met jammere ende met groten sere:
Ten minderbroederen wart hi begraven
Met groter eren, met groter haven,
Daer menich prince, sonder waen,
Van rouwen weende meneghen traen;
Want doen hi sterf bleef vele
Der macht van goeden ridders spele.
Hi was oec, al tenen gader,
Goeder mater ridderen vader.
Hi was die eerst maken began:
'Wie hi ware, hoech of neder man,
Dat hi in tornoye ten wapen
Soude hebben maer twee knapen;'
Om dat hi tspel woude gheliken
Tusschen den armen ende den riken.
Teersten mochten die rike onthouden
Alsoe vele dienars alse wouden,
Ende dies soe bleven achter
Mate ridders: dit dochte hem lachter.
Te Sinte Quintijns cochti mede
Een torniervelt bi der stede,
Op datter eerlic soude
Tornieren soe wie dat woude.

Van des goeds Jans seden.

Dat II Capittel.

Dese edele Hertoghe Jan,
Daer ic u segghen af began,
Was wijs, vrome ende coene,
Ende stout in al sinen doene,
Ende goedertierne, ende melde:
Soe wie dat aen hem gheselde
Moeste daer bi worden rike.
Hi dorestreet vromelike
Tusschen der Masen enten Rine tlant,
Dat hem al ghinc in hant,
Ende bleef onder sine roeden.
Roefhuuse, die daer stoeden,
Die den coepmannen daden toren,
Die haer goet daer verloren,
Die brac hi ende warpse neder,
Soe dat pays was oyt seder.
Tornoye die minde hi sere,
Ende daer gheliet hi hem als een here,
Ende het boech al dat hi voer hem vant,
Soe vroem was hi metter hant.
Als hi vernam daermen striden soude
Soe verfierdi alse die boude,
Ende wart groot in sinen moet,
Ghelijc alse een leeuwe doet.

Hi en liet noit ghenen man
Sine wapene draghen an,
Daer hi selve striden soude,
Om dat hi altoes woude,
Waer datmen sijn teken sochte,
Datmenne daer vinden mochte;
Want hijt selve woude wreken.
Dit waren der edelheit treken.
Van al der werelt was hi ontsien;
Hi hadde een vreesselic aensien
Welken tijt hi wart erre:
Dan hadde tvolc liever verre
Te sine, dan hem bat naer.
Enen stoc, dat es waer,
Dien beet hi wel ontwee
Alse hem gramscap dede wee;
Maer onlanghe hilt hijt in sinen moet.
Maten ridders dede hi goet,
In allen lande waer hise vant.
Die vrome waren metter hant,
Tornoye ende tafelronden,
Die minde hi tallen stonden;
Ende daer soe gaf hi tetene dan
Hoechlike, alse een machtich man.
Cost noch pine hi noit en claghede
Daer hi ere mede bejaghede.
Hi en brac noit man, in gheenre stonde,
Dat hi gheloefde metten monde.
Waer hi quam, tallen feesten,
Was hi prince van den meesten.
Sine dade ende sine seden
Toenden wel, in elker steden,
(Waer hi quam vroech ende spade)
Dat hi was van Karels sade.
Coepmanne uut sijnre viande lande
Mochten voeren ghelt ende pande
In sijn lande, vroech ende spade.
Tort iemant, die hem mesdade
Ende onraste hadde ghedaen,
Dus vri soe mochtensi gaen,
In Brabant, coepmanne alrehande,
Al waren si ute sijnre viande lande.
Ende sine liede die mochten varen
Die werelt dore, sonder sparen,
Sonder ontsien van eneghen here:
Waer si quamen men dede hen ere
Om haers heren wille tshertoghen.
Dus vri ende dus vermoghen
Hilt hi sijn liede ende sijn lant:
Voer Gode moetti sijn becant
In sijn heilich hemelrike,
Dat duren sal ewelike.

Van den anderen Janne, ende dat bi sinen tiden gheviel.

Dat III Capittel.

Alse doot was dese edele man
Bleef hertoghe sijn sone Jan,
Die ghewonnen was, als ict las,
An Margrieten, die dochter was
Grave Gioets van Vlaendrenlant.
In desen tiden, es ons becant,
Begonste dat orloghe, starc ende groot,
Daer menich mensche om bleef doot,
Tusschen Vlaendren ende Vrancrike.
Noit man en sach dies ghelike,
Sint dorloghe van Troyen inde;
Want, alsoe ict bescreven vinde,
Soe en duerde dat orloghe swaer
Luttel meer dan tien jaer;
Maer dorloghe tusschen Vrancrike
Ende Vlaendren stoet bitterlike
Meer dan twintich jaer, even groot,
Dat meneghen man brachte ter doot,
Daer menich strijt binnen wart
Ghevochten, starc ende hart,
Daer hen die Vlaminghen met groter eren
Verweerden ieghen alle die heren,
Ende sloeghen den coninc ave
Meneghen prince, meneghen grave,
Ende sonderlinghe voer Cortrike;
Want ic wane dies ghelike
Van dode soe vele goeder liede
In dese werelt nie en ghesciede,
Sint dat Roelant ende sijn ghesellen,
Daer ghi wel af hebt horen tellen,
Te Ronchevalle versleghen bleven;
Want voer Cortrike verloren tleven
Die beste ridderen sekerlike
Die men vant in Vrancrike,
In Brabant, in Henegouwe:
Daer men om dreef groten rouwe.
Die van ridderscappe, ter waerheide,
Die beste waren van kerstenheide
Bleven verslaghen, tharen scanden,
Van volres ende van wevers handen.
Daer bleef die edele ridder doot
(Dat Brabande was scade groot)
Van Brabant mijn heer Godevaert,
Een stout ridder ende een waert,
Die broeder was des edels Jans,
Daer ic u ave seide te hants.
Oec blever doot, met hem doen,
Sijn sone mijn heer Jan van Viersoen,
Die jonc was noch van daghen,
Dat sine maghen noch moghen claghen.
Daer soe bleven oec met hem
Van Wesemale van Boutersem van Walem
Die Baenrotse, coen ende stout,
Van den Eechove mijn heer Arnout,
Mijn heer Jan, sijn sone mede.
Oec bleef, ter selver stede,
Mijn heer Laureins Volkaert also wel,
Een dapper ridder ende een snel;
Van Walhem oec des heren sone,

Een scoen riddere ende een coene;
Van Wilre mijn heer Heinrijc,
Die vrome riddre ende eerlijc.
Oec soe bleef, ter selver stat,
Mijn heer Arnout vander Hofstat,
Met drie sijnder suster kinder,
Daer beide, meere ende minder,
Groten rouwe omme dreven.
Oec verloren daer tleven
Mijn heer Gheldolf van Winghen,
Mijn heer Willem van Redinghen,
Ende groot ghetal van knapen
Die wel vrome waren ten wapen,
Die ic al niet ghenoemen en can,
Ende die mijn heer Godevaert (die edel man)
Van Brabant trac, omme dat hi
Den coninc staen woude bi,
Daer Brabant nam scade, te waren.
Datten verwint in hondert jaren:
Nochtan en was dat gheen ghelike
Ieghen dat ute Vrancrike,
Ute Henegouwe, ute Artoys,
Daer ter stede sijn lijf verloes.
Doen die strijt viel te Cortrike
Screefmen Gods jaer, sekerlike,
Dusent driehondert ende twee,
Des tijts en was nemmee,
Op sinte Benedictus dach,
Die xj daghe binnen Hoimaent lach.
Van desen orloghe swighic voert;
Want tonser materien niet en hoert,
Ende kere ten hertoghen, daer ict liet,
Die dander was die Jan hiet.

Dorloghe van Janne ende van dien van Mechelen.

Dat IV Capittel.

Alse dander Jan hadde gheweest, voerwaer,
Hertoghe ontrent negen jaer,
Viel hi in orloghe ende in irbat
Ieghen Mechelen die stat,
Ende ic mach u segghen hoe.
Het gheviel tenen tide soe,
Dat van Ludeke die bisscop
Den hertoghe hadde ghedraghen op
Sijn recht van Mechline der stede,
Soe dat hi daer binnen dede
Sinen rechtre van sijnre hant,
Ende hem der stat onderwant.
Nu ghevielt, onlanghe na dien stonden.
Dat die ghemeente wonden
Enen goeden man van der stat
(Want die ghemeente wart ghehat
Vanden goeden lieden over al,
Als ic u hier na segghen sal).
Die hertoghe, die dit vernam,

Quam, of hi ware gram,
Met ridders ende met knapen,
Te Mechelen waert met wapen,
Om dat hi van des ambachs knechten
Die overdaet wilde berechten;
Want die ander lieden van der stede
Ruumden, om desen onvrede,
Want si die ghemeente ontsaghen,
Ende voeren dit den hertoghe claghen.
Alse die hertoghe dus quam daerwaert,
Waren die van binnen vervaert,
Ende vielen des wel op hare hoede,
Dat die hertoghe, in erren moede,
Te haestelike mochte rechten gaen
(Als hi te voren hadde ghedaen
TAntwerpen, daermen liede nam tleven,
Dat beter ware achter bleven),
Ende sloten hare porten toe
Ieghen den hertoghe ende de sine doe.
Die hertoghe wart gram hier omme
Ende belach die stat al omme,
Ende stac in die huuse den brant
Die hi buten vesten vant,
Rechte op enen witten dondersdach
Die in die passie weke ghelach.
Antwerpen, Liere ende tvolc van Rien
Was gheleghen te gadere mettien,
Te Rien waert, over die side.
Die hertoghe lach, ten selven tide,
Met die van Brabant, onghescaert,
Int ander side, te Brabant waert,
Soe dat deen den andren, om gheen verladen,
En hadde moghen comen te staden.
Minnebroedere ende Jacobine
Liepen sere, ende daden pine
Tusschen den hertoghe ende der stat,
Om te paysene dat debat.
Soe dat die van Antwerpen, sonder waen,
Ende die van Liere hadden verstaen
Dat die vrede ware ghegheven,
Hier bi ghinghense leven
Metten bliden, die buten waren,
Op dien troest dat vrede ware.
Die van Mechelen, die dit bespieden,
Quamen ute met haren lieden,
Eer ment wiste, tote in dat here,
Ende sloeghen doot, na haren ghere,
Goede liede, dat scade was groot.
Dander volc dat onscoot,
Daert mochte, hier ende daer.
Daer soe bleef van Vorslaer
Mijn heer Gheraert, die vrome man,
Ende heer Godevaert van Liere nochtan,
Twee ridders stout ende siene,
Die hem scaemden te vliene;
Ende daer toe knapen, stout ende coene,
Die gheweest hadden in meneghen doene,
Moesten daer verliesen tleven,
Daer hoer vriende rouwe om dreven.

Dus bleef dat orloghe staende
Recht toter oest maende;
Ende die hertoghe dede verbieden
Al omme ende omme sinen lieden
Dat men gheen goet inde stat
Brachte, dat men dranc of at.
Ende alsi ute trocken om bejaghen,
Bleven haer liede dicke verslaghen,
Met hopen hier ende daer.
Dus dede men hem groten vaer;
Oec daden si weder quaet
Alsi mochten; in haer ghelaet
Scenen si fier ende even stout,
Dat haer volc sint ontgout.

Hoe die van Mechelen verwonnen bleven ten Vliete bi Repelmonde.

Dat V Capittel.

Doen die van binnen saghen faelie
An haer coren, an haer vitalie,
Worden si alsoe beraden
Dat si scepe maken daden,
Sterc, hoghe ende wide,
Wel ghevisiert ten stride,
Daer si mede waenden varen
Daer si wilden, sonder sparen,
Ondancs iemans, met hare cracht,
Ende trocken ute, metter macht,
Bernende met sulphere viere,
Soe vreeselic, ende soe onghehiere,
Oft die duvel uten hellen.
Hadde gheweest ende sine ghesellen,
Rechte neder, ter Scelde waert.
Tshertoghen hulpe, die hem bewaert
Hier ieghen hadde, ende versien,
Wederstoedense mettien
Vromelic op die stonde,
Te scepe, boven Repelmonde,
Daer dat ghemoet was soe scerp;
Want men scoet ende werp
Vruchtelijc in beiden siden.
Elc ghinc op andren striden
Dapperlike, al dat si conden.
Voer den daghe dat si begonden,
Alsoe dat starc stoet die strijt
Toter hogher primetijt.
Die van Antwerpen quamen doe
Vromelic gheronnen toe,
Ende ghinghen scieten, warpen ende slaen,
Soe dat die van Mechelen moesten gaen
Tonder, ende, gheloefs lien,
Die beste van haerre partien
Algader daer ghevaen bleven,
Ende vele verloeser tleven.
Oec verdrancker een deel van dien.
Niet vele soe en mochter ontvlien.

Cost, pine ende arbeit,
Die si ane die scepe hadden gheleit,
Was al verloren, dat es waer;
Want somme haer scepe bleven daer,
Ende van haren besten menich een
Waren tAntwerpen ghevoert, in den steen,
Ende bleven verwonnen soe voert ane,
Dat si pays gherne ghinghen ane,
Ende orlogheden nemmermere
Opten hertoghe, haren here.

Hoe haer die ghemeente sette ieghen die heren ende dorloghe van Brusele.

Dat VI Capittel.

In desen tiden, dat dit ghesciede,
Ghinghen al die ghemene liede
In allen landen te gadere plechten,
Ende ieghen haer heren rechten,
Soe dat die heren waren tonder,
Ende die ghemeente boven, dats wonder.
Aldus ghevielt in allen porten:
Soe wie dat was van gheboerten
En mochte sitten in ghenen ghedinghen,
Ende alsi ten raethuuse ghinghen
Bleven die heren buten der doren.
Die ghemeente maecten coren
In haren visierne, alsoe si wouden,
Ende dadense in den lande houden.
Scoemakere, volre, wevere, ziedere,
Vleeschoudere, backere, briedere,
Hen moesten wiken alle heren.
Dus soe moeste die werelt verkeren,
Drie jaer, na dat die poert
Van Mechelen dus was testoert,
Soe warp die hertoghe sinen hat
Op die ghemeente van der stat
Van Brusele, die doen te waren
Overmoedich ende pijllic waren,
Daer si saghen hare stade.
Si worden soe dies te rade,
Om enen knecht, die was ghewont,
Dat si te gadere liepen tier stont,
Ende braken der heren huuse,
Ende daden grote confuse.
Die hertoghinne was in die stat
Op tien tijt, ende bat
Hen dat sijs ontberen souden.
Die domme liede en wouden
Hier omme die dinc niet laten;
Daer omme begonste die hertoghe haten
Die ghemeente van dier stede,
Dat si versmaden sijns wijfs bede.
Dat dit gheviel ter selver stont
Was rechte voer kersavont.
Die heren, die van daer binnen waren,

Ruumden die stat, sonder sparen;
Want si verliesen waenden tleven,
Waren si daer binnen bleven.
Aldus soe waren, te tien tiden,
Die ghemeente ontsien in allen siden.
Die hertoghe ende die te hem hoerden
Lagen ter Vuren ende te Vilvorden.
Ende oec die heren, die om dat
Ute Brusele waren der stat.
Die ghemeente en dorste, clein noch groot,
Ute Brusele steken thoet.
Alse recht quam opten meidach,
Ende die hertoghe te Vilvorden lach,
Quam die ghemeente, sterc ende vermoghen,
Met banieren ute ghetoghen,
Tote in de beemde te Vilvorden.
Die ghene, dit dit saghen ende hoerden,
En wisten haer ghedachten niet;
Maer die men alsoe ghebaren siet,
Men waent dat hi strijt begaert.
Die hertoghe sloech daerwaert
Dompelike met luttel lieden,
Sonder die hoerden te sijnre maisnieden,
Ende van Brusele een deel der heren:
Dese dadense weder keren
Soe datter lxx bleef doot.
Dander volc dat ontscoet,
Danent quam, binnen mure.
Daer haddense quade aventure.
Het was een cranc mei dat si haelden;
Want sijt swaerlike betaelden
Met scanden ende met smerten.
Daer verloren si al haer herten,
Ende quamen tsertoghen wille,
Ende sweghen voerdane stille,
Die te voren soe overdadich
Waren, ende soe onghenadich,
Dat si goede liede verjaechden,
Daer si haer broet ane bejaechden.
In Brabant worden, bi desen valle,
Die meentucht gheleet af alle,
Soe dat meneghen coste sijn leven
Die overdaet hadde ghedreven,
Die cleine hadde ghemict van dien
Dat hem soude alsoe ghescien.

Van drien wonderen die te dien tiden ghescieden.

Dat VII Capittel.

In des selfs hertoghen tiden,
Dien wi hier overliden,
Soe ghescieden drie wonder,
Die meeste die onder
Des hemels throne waren,
Hier te voren in hondert jaren.
Deerste wonder dat was dat,

Dat die ghemeente in elke stat
Boven den heren hadden doverhant,
Ende dat ghesciede in elc lant,
Dat die ghemeente deden houden
In elke stat wat si wouden,
Ende waren scepen ende raetsmanne,
Ende die heren moesten danne
Quite sijn van al dien,
Ende moesten die ghemeente seer ontsien;
Want om een clein ocsuun, in dien daghen,
Haddense die heren al verslaghen.
Dat ander wonder dat ghesciede,
Dats dat quamen eenrehande liede,
Ende daden dat openbaren
Dat si die selve heren waren
Die te Cortrike bleven doot.
Dit was emmer wonder groot
Dat vroede liede dus verdoefden,
Dat si selcs baraets gheloefden.
Deen die seide, openbare,
Dat hi mijn heer Jan van Viersoen ware,
Mijns heer Godevaerts sone van Brabant;
Dander die dede becant
Dat hi ware die grave van Hu;
Die derde seide, dat segghic u,
Dat hi van Crayhem here ware.
Dit was ene selsene mare.
Nochtan wast vi jaer na dien tijt
Dat te Cortrike gheviel den strijt.
Soe wel ghinct hem in hant,
Dat men ghemeenlike in Brabant
Over die selve heren hilt,
Dat men mijns heer Jans scilt,
Die te Brusele ten broederen hinc,
Af dede om die selve dinc,
Ende dat men rechters ende scepenen mede
In sinen lande af dede,
Ende andere van sinen weghen maecte.
Ieghen enen dies messaecte
Si vijf seiden dat waer ware;
Ja sijn wijf lietene bi hare
Ligghen, over haren man,
Soe sere was si bedroghen dan.
Maer doe men gheware wart das,
Dat al triwancie was,
Scaemden sijs hem sonderlinghe
Die gheloeft hadden dese dinghe,
Ende selve hadden sijs scamenisse groot,
Ende bleven int prisoen doot.
Ic woude al haer saken dus inden
Die hem beraets onderwinden,
Ende in valscheit willen voert gaen,
Ende anders dan si meinen doen verstaen.
Dat darde wonder daer naer,
Dat gheviel int selve jaer,
Ende mach ic u segghen wat dat was.
Eenrehande volxkijn dat las
Hem selven ute alle staden,
Ende worden alsoe beraden

Dat si winnen wouden theilich graf;
Nochtan dat men hem en gaf
Gheen cruce, ende sonder hoot
(Dit was emmer wonder groot),
Ja doedeleecste ende darmste mede
Die men vant in elke stede,
In Almanien, in Brabant,
In Vlaendren, in Hollant,
In Henegouwe, in Vrancrike,
In andren landen die ghelike,
Ende maecten coenrote groot.
Oec sloeghen si die joden doot
Onder weghen, waer sise vonden,
Soe dat die hertoghe, tien stonden,
Te Genapie leende den casteel
Den joden een groot deel,
Om dat si hem daer in souden
Ieghen dat volc wel onthouden.
Dat domme volc, al ombestiert,
Viel daer voren al ongheviert
Ende wouden dien casteel winnen,
Ende verslaen dier waren binnen.
Die hertoghe ontboet hen dat si af
Trocken; maer een caf
En achten si niet om dat;
Soe dat die hertoghe selve op sat,
Ende bat hen sere uter maten
Dat si voeren haerre straten.
Ghene bede soe en bescoet,
Soe dat die hertoghe, doer die noot,
Met luttel lieden, tien tiden,
Op dat volc moeste striden
Dat soe odelijc wart gheacht;
Want hi en was niet bedacht
Van stride, doen hi quam daer,
Al viel die dinc soe swaer.
Dat hi vacht ieghen alselke knechte,
Die besiet die dinc te rechte,
Dat was te nauwe soe groten here.
Soe misselijc soe sijn die kere
Die toenen can die aventure
Den mensche, te menegher ure.
Doch bleef dat volc verwonnen,
Dat si met pinen ontronnen,
Ende een deel bleeffer doot daer.
Doen trocken si, dats waer,
Tote in die stede van Avenioen,
Daer die paus lach aldoen,
Die hem beval dat si ter vaert
Weder trocken thuuswaert.
Doen trocken thuuswaert die dwase,
Die met ghepipe ende met gheblase
Henen trocken, met joyen groot,
Ende quamen thuus soe bloot
Dat si en brachten gheen goet,
Noch enen scoe an haren voet.
Nu hebdi wonders vele ghehoert
Hoe dat volxkijn, weder ende voert,
Vechten, werren, ende manghelen ghinc,

Ende hoe som einde die dinc.
Dit wonder wide ende side
Ghesciede al in dien tide
Dat was here dese man,
Dander hertoghe, die men Jan
In Brabant bi namen hiet,
Dien die goede Jan na hem liet.
In desen tijt sterf menschelijc
Die goede vedelare Lodewijc,
Die de beste was die voer dien
In de werelt ie was ghesien,
Van makene ende metter hant,
Van Vaelbeke in Brabant:
Alsoe was hi ghenant:
Hi was deerste die vant
Van stampien die manieren,
Die men noch hoert antieren.

Des anders Jans zeden ende sine doot.

Dat VIII Capittel.

Dese andre Jan hertoghe
Dede huwelic groot ende hoghe;
Want hi nam te wive
Margrieten, scone van live,
Des conincs dochter van Enghelant
(Die goede Edewaert was hi ghenant):
Hier ane soe wan hi enen sone,
Jan soe hiet oec die gone.
Dese ander Jan was een ridder stout,
Ende sterf van daghen niet out,
Scone, gracieus ende wel ghemaect,
Ende van facunden wel gheraect,
Soete van sinne ende sonder nijt:
Hi lach langhen tijt
Voer Wassenberghe met sinen here,
Dat hi na sinen ghere
Ghewan al metten lande,
Ende noch hebben in die hande.
Al was sijn vader vrome becant
Nochtan was dese in Overlant
Vorder dan sijn vader was,
Met here crachte, gheloeft mi das;
Want voer Rijclijchusen voer hi,
Daer hi langhe lach bi,
Ondancs alle dien heren
Diene ondertusschen mochten keren,
Daer hi sinen wille af gewan.
Dien hertoghe nochtan
En was dorloghe sine niet;
Maer, soe hem sijn raet riet,
Halp hi vander Marken den grave,
Die men tsine woude breken ave.
Hi wan oec in sinen tide
Sente Ghertruenberghe met stride.
Hoe hi oec met cleinre macht

Te Vilvoerden ende te Genepien vacht,
Dat hebdi hier voren ghehoert,
Daert te stane behoert.
Hi street node, als ict vernam;
Maer als hi te velde quam
Was hi coene, dat verstaet,
Ende toende soe hoech ghelaet,
Dat al tvolc van kerstenhede
Vercoenen mochte daer mede.
Tervuren sterf hi in sine zale,
Als hi hertoghe bi ghetale
Hadde gheweest xix jaer,
Doe men screef openbaer
Dusent ende hondertwerve drie
Ende twelve, gheloeves mie,
Ende wart te Brusele begraven
Te Sente Gudelen, met groter haven;
Ende int naeste jaer daer na
Soe sterf die keiser, als ict versta,
Van Lutsenborch Heinrijc,
Diet al wan vromelijc
Metten sweerde, tot Romen toe.
Oec woude men segghen doe,
Dat hi vergheven was, in ware dinc,
Daer hi Gods lichame onfinc,
Te half hoegste, op Onser Vrouwen dach,
Dies men ewelic ghedencken mach.
Ende doen hi voer te Rome waert
Starf oec, in die vaert,
Sijn wijf, die dochter was
Des goets Jans, daer ic af las,
Die des keisers vader met ghewelt
Versloech te Woeronc opt velt.

Van den derden Janne hertoghe in Brabant.

Dat IX Capittel.

Nu bleef hertoghe die derde Jan
(Die ghewonnen was an
Margrieten van Inghelant),
Die maer out en was, es ons bekant,
Doen sijn vader sterf, xii jaer,
Doen tlant stont in groten vaer;
Want men vinc in elc lant
Die coepmanne ute Brabant,
Over scout, die beide gader
Sijn vader ende sijn oudervader
Den goeden lieden schuldich bleven,
Dat si in des kints leven
Ghewinnen wouden ende verhalen.
Dus moesten die coepmanne betalen
Des hertoghen scout, hier ent daer.
Dit duerde meer dan een jaer.
Die porteren clagheden dit sere
Den hertoghe, haren here,
Ende baden, doer God ende doer ghenade,

Datmen hem dit beteren dade,
Want haer goet worde ghehouden
Over al, van sinen scouden.
Die hertoghe was jonc van jaren;
Ende die te sinen rade waren,
Grote heren in dien daghen,
Achten luttel dierre claghen;
Maer na haers selfs bate al gader,
Alsoe si plaghen bi sinen vader;
Want hadde sijn vader gheweest vroet
(Hi hief uten lande soe groot goet),
Hi en ware soe vele sculdich niet bleven;
Maer die hem waren beneven
Hadden sijn goet, cleine ende groot,
Soe dat hijs selve dicke hadde noot.
Alse die porteren saghen dat,
Dats hen twint en was te bat
Dat si clagheden den heren,
Peinsden si hoe si keren
Mochten hare scade groot,
Ende oec om dat si thoot
Niet en dorsten steken ute Brabant,
Om dat si elc sins worden ghepant,
Ende trocken ane dien here,
Ende seiden: eest dat hi kere
Sinen raet aen hen algader,
Al die scout, die sijn vader
Schuldich bleef, dien willen si
Ghelden, die wile dat hi
Jonc es, ende leeft als een kint,
Soe dat hem er scade twint.
Nochtan al metten sinen
Soe langhe si hieromme pinen,
Dat die hertoghe sette sinen raet
Ane sine porteren, dat verstaet.
Ende om dat dese dinc ghesciede,
Soe wies tusschen dedele liede
Ende den porteren evelen moet;
Ende die porteren, alse liede vroet,
Queten die scout, al sonder sparen,
Soe dat die coepmanne mochten varen
Om haer neringhe, waer si wouden,
Onghepant ende onghehouden.
In dese tiden, dat dit ghesciede,
Waren meest die edele liede
Soe verstorven in Brabant,
Dat men maer xv baenrotsen vant,
Ende daer cume tote vijftienen
Riddren af waren, die mochten dienen.

Van den derden Janne ende van den drie plaghen.

Dat X Capittel.

In des derdes Jans tiden,
Dien wi hier nu over liden,
Int naeste jaer dat die dinc

Den porteren aldus verghinc,
Int jaer Ons Heren, weet voerwaer,
Dertienhondert ende xv jaer,
Doen begonsten die drie plaghen,
Die men ewelic sal ghewaghen,
Die God sende den menschen ieghen:
Deerste plaghe dat was die reghen,
Die in die maent van Meie began,
Ende duerde een jaer voert an,
Soe dat die vrucht ende dat coren
Daer bi meest bleef verloren.
Dander plaghe volghede daer naer,
Sonder beiden, int selve jaer:
Dat was die sware dieren tijt.
Ic wille dat ghi des seker sijt,
Dat soe dieren tijt en was ghesien
Sint dat God Adame bien
Ute den erdschen Paradise;
Niet broot allene, mer alle spise
Was soe diere, dat ghelike
Noit en gheviel in ertrike.
Die viertele rogs, die gout
In Antwerpen, dies ben ic bout,
Tsestich conincs tornoyse groot.
Tvolc was in soe groter noot,
En mochte vertellen man en gheen;
Want dat ghecarm ende dat gheween,
Dat men hoerde van den armen,
Mochte enen steene ontfermen,
Daer si achter straten laghen
Met iammere ende met groten claghen,
Ende swollen van honghere groot,
Ende bleven van armoeden doot,
Soe dat menre warp bi ghetale,
In enen putte tenenmale,
Tsestich ende oec mere.
Dus wrac God Onse Here
In ertrike des menschen sonden,
Daer si met weelden in stonden.
Die derde plaghe, groot ende swaer,
Volghede na dit, int naeste jaer:
Dat was die sterfte, die swaerlike
Quam op arme ende op rike,
Dat niemant en was soe ghesont
Hi en ontsach hem tier stont
Van der doot, des sijt ghewes.
Luttel ontghinc ieman des
Hi en moeste grote siecheit liden
Van der socht, ten selven tiden,
Weder hi starf oft ghenas.
Men seide dat verstorven was
Van den volke dat derdendeel.
Danse, spele, sanc, al riveel
Wart af gheleeght in desen daghen,
Van anxste dat die liede saghen.
Dat woert vantmen nu waer,
Dat daer te voren menich jaer
Ghesproken was, heb ic vernomen:
Dat die tijt noch soude comen

Dat men in ertrike soude scouwen
Sonder bliscap bruden trouwen,
Ende sonder seer ten liken gaen:
Dit sachmen nu, al sonder waen.
Ende onlanghe, eer dit ghevel,
Sachmen die cometen fel
In de lucht, die had den staert
Rechte staende Noort-West waert,
Die van naturen altoes bedieden
Doot van princen, oft plaghen van lieden.

Van des derde Jans huwelike.

Dat XI Capittel.

Desen derden Janne wart ghegheven
Een wijf in sijns vaders leven,
(Doen hi was een jonc kint,
Ende van verstandenissen blint),
Die hem bestont ten derden lede.
Ic wane hire ane misdede
Diet huwelic brachte toe;
Maer die paus orlovet doe
Dat voertghinc dit huwelijc.
Haer vader hiet Lodewijc,
Des conincs sone van Vrancrike:
Hi wan desen Lodewike
Ane Marien, die suster was
Des goets Jans, als ict las,
Die te Woeronc den strijt verwan.
Nu moghedi sien ende merken dan
Hoe na si belanc waren.
Dese jonghe Jan hadde, te waren,
Twee die beste oudervadere
(Ic woude hier af hadde een adere)
Diemen vant in haren daghen,
Ende die meer liede ontsaghen:
Dat was Edewaert van Inghelant,
Die over zee vacht metter hant,
Ende die eerst Jan van Brabant.
Die soe vrome was becant.
Hier met laet ict bliven
Mijn dichten ende mijn scriven;
Want ic nemmeer en can gheleesten
Van der hertoghen yeesten;
Want nu regneert dese Jan.
Ghelevic den tijt, voert dan,
Dat hem ghevallen eneghe saken
Die sal ic dichten ende maken,
Eest dat ics hebbe die stade.
Ende waert dat ics niet en dade,
Soe bevelic dat te maken al
Yemenne die dan leven sal,
Ende wachte hem wel, dats mine lere,
Dat hi uter waerheit niet en kere.
Nu hebbic ghedaen soe ic best can,
Dat mi bat die goede man,

Dien ghi mi mocht nomen horen
In mijn beghin, hier te voren.
Lanc lijf, gheluc ende eere
Moet hem gheven Onse Here,
Ende, na dit leven, hemelrike,
Ende ons allen ghemeenlike;
Dies moet ons onnen, diet al verleest,
Die vader, die sone, die heilighe gheest.

Hoe Otte van Buren Tiele wan ende beroefde.

12.

Sinter dat ic desen boec liet
Ende beloec, soe ghi hier siet,
Soe sijn ghevallen saken,
Die ic u cont wille maken.
Otte van Bueren, Alaerts sone
(Int lant van Ghelre woent die gone)
Beclaghede hem van dien hertoghe,
Dat hi hem sine vorwarde ontoghe,
Dien hi sinen vorders hadde ghegheven,
Sinen vader wel bescreven.
Ende als hi sach dat niene bescoet
Dat hi volghede, ens hem verdroet,
Quam hi met ghewapender hant
Ghevaren ins hertoghe lant,
Tot voer Tiele der steden,
Met hulpen dien hi hadde verbeden.
Alse die van Tiele dat vernamen
Quamer een deel ute te samen,
Ende hebben Otten met stride bestaen;
Maer Otte heeftse ontaen
Ende ghescoffiert haer conroet,
Ende een deel bleeffer daer doot.
Den vluchtighen volghde hi na doe,
Ende quam in die poert alsoe.
Oec seide men, sijt seker das,
Dat si van binnen verraden was.
Doen beroefde hi die stat,
Ende dede al gader, dat
Men driven mochte ofte draghen,
Laden op meneghen waghen,
Ende voeren in sinen behoude,
Daer hijt seker hebben woude.
Al was die hertoghe tonghemake
Traechlike sette hi hem ter wrake;
Want hi noch was een kint,
Ende ute hem selven dede twint.
Ende sijn raet oec, alse quam die claghe,
Was ten orloghe harde traghe.
Men lude clocken, men stac banieren;
Maer in gheenre manieren
Soe en constemen daer toe comen
Dat mens wrake hadde ghenomen,
Oft dat mens pine hadde bestaen,
Ofte iet daer toe ghedaen.

Selke liede seiden, het quam bi dien
Dat men des hadde ontsien,
Dat die twist mochte verseren,
Tusschen der ghemeente enten heren,
Die in hate ende in nijt
Ghestaen hadden langhe tijt;
Selke liede waenden das
Dat ment liet, dat dat was
Om sgraven wille van Hollant,
Wiens suster Otte te hant
Ghetrouwet hadde, als ict versinne;
Maer het was ene bastaerdinne.
Maer engheen ontscout van desen
En dunct mi redelic wesen
Dat die hertoghe, soe groet een here,
Selke scade ende selke onnere
Onghewroken soude laten.
Sint, al tote Hoechstraten,
Was die pays ghemaect doe.
Daer quam die grave van Hollant toe
Ende die grave van Ghelre mede,
Diet perlament aldaer ter stede
Met Otten hilden, dat verstaet,
Ieghen den hertoghe ende sinen raet.
Doch maecte men alsoe den soene
Dat Otte quam in den prisoene,
Te Lovene, in die goede stat.
Maer onlanghe na dat
Wart hi ute ghelaten,
Ende voer quite sijnre straten;
Dat wonder was, sonder waen.
Aldus es Otte ontgaen
Dier groter misdaet ende onstaen.
Dat heeft toe bracht ende ghedaen
Grave Willem van Hollant,
Dien hi vrient bi den hertoghe vant;
Want hadde die hertoghe gheweest dan
Van jaren ende van sinnen een man,
Ten hadde alsoe niet moghen wesen.
En willer nemmeer af lesen.
Nie en ghesciede Brabande
Selke fortce noch selke scande
Dat onghewroken bleef.
En weet wie toe dreef
Ofte wies die scoude waren.
Dit was in Ons Heren jaren
Dertienhondert xv ende twee.
Nu hoert hier noch mee.

Hoe dat orloghe began opten here van Valkenborch.

13.

Doen keiser Heinric was verstorven
Ende met venine verdorven,
Daer scade ane lach den kerstenrike,
Waert coninc, in den duutschen rike,

Lodewijc, sijt seker das,
Die broeder shertoghen van Beyeren was,
Want hi die coren hadde ghemeine,
Sonder den bisscop van Coelne alleine:
Hi woude, wien lief wien leet,
Van Oestrike, hoe dat gheet,
Den hertoghe coninc maken,
Ende met crachten bringhen tAken,
Ende Reinout, van Valkenborch here,
Pijnde daer toe harde sere
Hoe dat hien mochte brenghen daer toe;
Want si waren ghemaghe doe;
Maer Lodewijc hadde ter hulpen sijn
Enen, tusschen der Mase enten Rijn,
Die den andren te machtich was,
Den grave van Gulike, gheloeft mi das,
Die Lodewike brachte scone
TAken toter conincx crone,
Ende weder gheleide met eren,
Ondancs al der ander heren.
Alse die bisscop sach dat
Trac hi te Bonnen in die stat,
Ende croenden in die kerke dare.
Dits te hoerne vremde mare
Den hertoghe van Oestrike,
Coninc int Almaensche rike;
Ende wouden beide coninc wesen,
Ende orlogheden langhe na desen;
Maer die bisscop ende die hertoghe
Lieten int leste dat orloghe,
Ende keerden thuus, moede ende mat;
Want hen ghebrac hulpe ende scat.
Nu ben ic eerst comen dan
Daer ic dit al omme began.
Om desen twist, dien ghi hebt ghehoert,
Soe bleven onvriende voert
Gheraert, grave, van Gulike here,
Ende Reinout van Valkenborch sere,
Dat enen tijt gheduerde,
Dat deen sinder sere besuerde.
Die haet tusschen die twee wies
In lanc soe meer, gheloeft mi dies,
Soe dat ten lesten ute brac
Dovermoet, die hen stac
Int herte, in beiden siden,
Soe dat si, ten lesten tiden,
Orloghen ghinghen onderlinghe.
Oec soe vielen daer toe ander dinghe,
Daer bi die haet niet was ghecleent;
Want ten naten es lichte ghereent.
Elc stichte in anders lant,
Daer hi mochte, roef ende brant.
Wat holpe dat ict maecte lanc?
Int leste wart, ane sinen danc,
Die here van Valkenborch ghevaen
Ende te Nideghe opt huus ghedaen,
Ende wart bescat soe swaer
Eer hi ute mochte van daer,
Dat hi sijn volc bescatte mede;

Ende oec die van Tricht der stede
Bescatte hi, sonder verdrach,
Van goede dat onder hem lach.
Si baden den hertoghe haren here
Dat hise hier af te rechte kere.
Die hertoghe die ontboet
Den here, met ernste groet,
Dat hi hem thare weder gave,
Ende onghepant liete haer have.
Die here antwoerde: het ware sijn recht.
Dus soe wies daer een ghevecht
Tusschen Tricht ende dien here,
Dat in beiden siden scaedde sere.
Int leste dede die here soe vele
Dommer overmoedigher spele,
Met slane, met rove, ende met brande,
Dat die hertoghe, doer die scande,
Die dinc moeste weder staen,
Ende gheboet ten orloghe saen,
Ende trac over Mase, metten scoensten here,
Dat noit here ter were
Over Mase hadde voer dien dach,
(Dat seide meneghe diet sach)
Dore Tricht liden, der steden,
Beide te voet ende ghereden,
Elke stat, elke meyerie
Bi hare, ene sonderlinghe partie.
Eer si doer die stat gheleden
Men soude verre hebben ghereden.
Ic wane dat noit en ghesciede,
Dat een kint soe vele liede
Ute sinen lande leide alse nu,
Omme vechten, dat segghic u.
Men seide te voren, in waren dinghen,
Dat die hertoghe niet soude moghe brenghen
Sijn volc uut, al pijndijs hem sere.
Hier op verliet hem die here
Van Valkenborch, heer Reinout,
Ende hielt hem stijf ende stout.
Die dat seide, dats ware tale,
En kende die Brabanters niet wale;
Want ten sijn liede onder der sonnen
Die haren here bat onnen,
Ende eer wreken sine scande,
Op dat hi hem selven set ter ande.

Hoe die hertoghe Sittert belach ende watter gesciede.

14.

Nu es die hertoghe ghetoghen
Over die Mase, sere vermoghen,
Metten scoensten here dat voer dien
Noyt over Mase wart ghesien.
In des heren lant trac hi doen saen.
Daer sachmen den roec op gaen
Achter, vore, in allen siden.

Voer Sittert vielmen tien tiden;
Want dat was die stercste veste,
Ende die meeste poert, ende die beste,
Die iewers in dien lande stoet.
Ende dat volc hadde sijn goet
Al ghevlucht in die stede,
Ende si vloen daer in mede.
Twee vesten soe waren daer,
Wel ghewatert voerwaer,
Met enen goeden planckise,
Ridders ende knapen van prise
Waren daer comen, omme dat
Dat si houden wouden die stat,
Tote driehondert, als wijt kinnen,
Sonder die porters van daer binnen.
Daer soe was een ave,
Van Verrenborch die grave.
Die here van Tonenborch wasser mede,
Ende die voeght van Coelne der stede,
Ende menich ander stout man
Die ic ghenoemen niet en can,
Die de beste van orloghen waren,
Diemen vinden mochte, te waren,
Rechte op Sinte Peters dach,
Die int beghin van oestmaent lach,
Wart die stede al omme ende omme
Met here beleghen teenre somme,
Ende opten selven dach, sonder waen,
Soe wart daer een toeloep ghedaen
Harde vreselic op die stede,
Ende al sonder voersienhede,
Met enen ghelope, men wiste hoe.
Nu hoert hoe dat quam toe.
Die van Lovene, die, te dien tiden,
Ghelogiert waren ter wester siden,
Trac een deel voer die baelie,
Ende stormden, sonder falie,
Dat sise wonnen te hant,
Ende met viere hebben verbrant.
Die van Mechelen, die dit hoerden,
Die ghelogiert laghen int noerden,
Scaemden hem, om des wille
Dat si souden ligghen stille,
Ende liepen, alse volc verwoet,
Ter poerten, die hem naest stoet.
Met enen assaute groot:
Men warp daer harde ende scoet
Van binnen uutwaert, metter vaert.
Ende van buten weder inwaert.
Alse die van Antwerpen dat saghen.
Die oest aen den berch laghen,
Riepen si: ‘Dese onnere
En verwinnen wi nemmermere,
Dat wi stille ligghen, tesen tiden,
Alse die van Mechelen ende Lovene striden.’
Dus liepen si onghescaert,
Sonder raet, ter stat waert,
Ter porten waert die hem was na,
Ende van den lande van Breda

Quamen oec toe haestelike
Die daer streden vromelike,
Die dat vorste baeliken te hant
Met viere hadden verbrant.
Daer wert dat assaut groot;
Want men warp ende men scoot.
Beide van binnen ende van buten;
Men hoerde dat ghescutte ruten
Om die oren even dicke.
Dat gheduerde een soe lanc sticke
Dat die ghene die laghen boven,
Die men te rechte wel mach loven,
Soe moede waren van desen spele
(Want haerre en was niet vele)
Dat si opt falgieren waren.
Hier en binnen lieten sijt varen.
Die van Lovene, bander side,
Die niet en wisten van dien stride,
Keerden ten tenten achterwaert.
Doen liepen over, metter vaert,
Die binnen hadden ghestreden,
Ende quamen met haesticheden
Den andren te hulpen, sonder sparen,
Die doen al verwonnen waren.
Dus ghewonnense metter spoet
Saen weder macht ende moet;
Ende alse dien van buten dochte
Dat men gheen orboer doen en mochte,
Keerden si achterwaert, ter selver stont,
In voete ende in beene sere ghewont.
Dompelic was die dinc bestaen
Ende sonder raet toe ghegaen,
Ende wantmer rieselike toe ran
Soe schietmer dompelike van.
Den vroeden lieden wast leet
Datmen toe ghinc soe ghereet.
Die ghemeente en mochte nieman keren.
Daerbi scaemden hen die heren.
Die van Mechelen der steden
Waren die daer lanxt streden;
Maer het was al ieghen spoet,
Om datmen dompelijc de dinc bestoet.

Hoe des bisscops liede Haren velden, ende hoe men Sittert op gaf.

15.

Nu comt die bisscop van Ludeke, te waren,
Die Mase neder ghevaren,
Te Tricht in der stede;
Want sine liede waren mede
Ghelijc den anderen bescat,
Ende woude oec wreken dat:
Over die Mase trac hi met allen,
Ende es vore Haren ghevallen:
Dat was een vast toren, sonder waen,
Die bi Tricht was ghestaen,

Die de porters sere dwanc,
Ende scade hem, an haren danc.
Die bisscop den toren wan
Met ghewapender hant dan;
Ende al dat hire in vant,
Papen, ridderen ende seriant,
Dat moeste al ten sweerde gaen,
Sonder een, hebbic verstaen,
Die wel conste spreken walsch:
Hi greep een bedde op sinen hals,
Ende gheliet oft hi vrient ware,
Ende riep daer al openbare:
Je rai tant ors de fu;
Mon sier dormera sur su.
Ende alsoe ontghinc hi daer.
Dit hoerdic segghen over waer.
Die toren wart tier selver stont
Te broken, al tote in den gront,
Dat dien van Tricht dochte goet spel;
Want si saghen haren wille wel.
Die hertoghe dede maken
Van werke alle saken,
Daermen die poert mede soude winnen.
Alse die van binnen dat bekinnen
Datmense emmer sal bestoken,
Hebben si alsoe gesproken
(Om dat si duchten haer leven),
Dat si op hebben ghegheven
Die poert den hertoghe saen,
Om dat si selve moghen ontgaen,
Ende haer lijf onthouden vri.
Aldus soe ontghinghen si,
Ende voeren danen si quamen,
Met scanden ende met blamen.
Vele liede waren gram nochtan
Datmen die poert met striden niet en wan,
Ende al ten sweerde hadde ghedaen;
Maer diet te rechte wille verstaen
Soe en mesdede die hertoghe twint,
Die noch maer en was een kint,
Dat hi dede sine goedertierenheit dan,
Ane vele soe vromer man,
Die in sijnre macht soe vast waren
Dat si hem niet en mochten ontfaren.
Elc diet wel wille mecken
Salt tot sijnre edelheit trecken.
En was noit here wel bedacht
Die op stat om winnen vacht,
Die hi hebben mochte sonder strijt.
Karle oec in sijnre tijt
En plaeghs niet, noch andre heren,
Daermen alle wijsheit ane mach leren;
Maer die werelt es nu soe fel,
Een mensche en doet nemmer soe wel
Men keret targhe, dats jammer groot.
God betert saen, het is noot.
Alse die soudeniers ute souden varen,
Die in die poert beleghen waren,
Die waren ints hertoghen gheleide,

Soe quam doen, sonder beide,
Die ghemeente toe ghelopen
Voer die poert, met groten hopen,
Ende hadden hen bina tlijf ghenomen,
Haddense hen moghen toecomen;
Maer men sloet die poert toe.
Die hertoghe moeste selve doe
Met haesten darwart jaghen,
Ofte si haddent al verslaghen.
Doen droeghen si hem op te hant,
Ende die hertoghe besettet van sijnre hant
Sittert ende Harle, metter vaert,
Ende keerde aldus thuus waert.
Op Sinte Laurens dach was dat
Dat men op gaf die stat,
Int jaer Ons Heren, weet voerwaer,
Dertien hondert ende xviij jaer.
Mede ghesciede int selve jaer
Onder die coyen sterfte swaer;
Want si storven op, al rene:
Van tien bleeffer cume ene,
Ende niemant en dorste er eten
Runtvleesch; ende oec moghedi weten
Dat een harfst quam daer naer,
Harde droeghe, int selve jaer.

Dorloghe tusschen dkint van Brabant ende den grave Willem van Hollant, om thuus van Hoesden.

16.

In desen tiden, dat dit ghevel,
Gherees een orloghe alsoe fel,
Tusschen dat kint van Brabant
Ende grave Willem van Hollant,
Die dicken toende, bi desen kinde,
Dat hi Brabant niet en minde,
Daer hi an niet en dede wale;
Doch liet hi hem sine pale,
Soe wat hi hem pijnde sere.
In desen tiden quam die here
Van Scaffelberghe, als ict versinne,
Ende seide dat lant van Hoesdinne
Op sijnre moeder verstorven ware.
Te Brusele quam hi daer nare,
Omme dat hi dat lant
Ontfaen soude van shertoghen hant;
Ende om dat hem dat niet mochte ghescien
Soe saen als hi gherne hadde ghesien,
Trac hi ane den grave van Hollant saen,
Ende dede hem dat verstaen
Dat men van hem hilde dat lant.
Die grave die hem dicke onderwant
Meer dan hem eerlic was,
Wart doen te rade das
Dat hi Hoesdinne heeft ieghen
Den here van Scaffenberghe vercreghen.

Die grave dede daer in te hant
Menighen vromen seriant,
Ute Hollant ende ute Zeelant mede,
Om dat hi die stede
Met crachten houden woude,
Wient lief ofte leet wesen soude;
Ende om de borch te winnen met,
Die de hertoghe hadde beset;
Want die hertoghe hadde, tien male,
Die borch beset harde wale
Met enen knape, die men hiet stout:
Sijn name es Jan Van der Helsout,
Datten hertoghe wel scone was,
Want, sijt wel seker das,
En hadde die hertoghe beset niet
Die borch, daer soude meerre verdriet
Af comen hebben ghewesen.
Die hertoghe seide oec te desen
Dat die borch sijn open huus ware.
Op ende af te ridene dare,
Ende dat voermaels sijn ouder vader
Borch ende stat wan beide gader,
Ende men tlant van hem hilde.
Die grave, diet dus niet en wilde,
Seide aldus hier ieghen:
Dat hi stat ende borch hadde vercreghen
Ende dat mense oec van hem houde
Ende dat sijn leste goet wesen soude.
Dus sende die grave dan
In die stat meneghen man,
Om dat hi die borch woude scaden,
Die menich groot assaut daden
Op die borch, te meneghen tiden.
Oec worpen si met bliden
In die borch, vroech ende spade;
Maer niet van enen sade
En achten sijs daer binnen:
Si en lieten hen niet winnen;
Maer den grave daden si scade groot;
Want sijn liede bleven daer doot
Onder, voer, ende na, te menegher stont;
Ende doerscoten ende ghewont
Voerde mense daghelike
Te Dordrecht waert droevelike.
Die hertoghe sat al stille,
Ende liet den grave sinen wille
Doen, alsoe verre als hi mochte.
Int leste, alst hem dochte,
Dat hi gheen orboer dede altoes,
Ende sine liede sere verloes,
Ende oec ute leide groten scat,
Ens hem twint en was te bat,
Es hi te parlamente comen,
Daer hi af hadde luttel vromen;
Want stat, borch, ende lant
Wart den grave al ontcant,
Soe dat hijs en behilt twint.
Dus es dat orloghe gheint:
Dies balch hem soe sere

Van Scaffenberch die here,
Dat hi dreichde al Brabant,
Ende heeft Turnout verbrant
In eenre doncker nacht.
Die heilighe Gods cracht
Gheve hem scande ende armoede mede,
Die selke moerdaet dede;
Want noit goet man en was
Tot al selken rade, sijt seker das!
Nu soe willic voert bestaen
Hoet met Reinouts magen es vergaen.

Hoe die coninc van Beme den hertoghe ontseide ende ander dinc.

17.

Hier na quamen Reinouts maghe,
Die den voet niet hadden traghe,
Hem met rade bi te stane doe,
Ende maecten sinen pays alsoe,
Dat die hertoghe Sittert die stede
Behouden soude, ende Herle mede;
Ende Reinout soude Tricht die poert
Onghemoit laten voert.
Oec waren daer toe met
Ander vorwaerden gheset
Die mi niet en sijn cont;
Maer dese pays die stont
Onlanghe, weet wel dat,
Tusschen Reynoude enter stat;
Want die gront bleef altoes quaet
Tusschen hen, hoe dat gaet,
Soe dat Reinout moeste comen doen
Al tote Lovene int prisoen,
Alse des hertoghen ghevanghen;
Maer hi mochte wel ganghen
Daer hi woude, in die stede,
Ende buten oec riden mede;
Op dat hi savents quam weder.
Nu willic dit legghen neder,
Ende vertrecken een lettelkijn
Des saen een einde sal sijn.
Nu, doen Reinout te Lovene lach,
Alsic u te hant dede ghewach,
Quam van Behem coninc Jan
(En weet wat hem ghinc an),
Al tote Brusele in die stat,
Ende seide tote den hertoghe dat,
Met heten ende met sterken sinne:
Dat sijn moeder die keiserinne
Ghedeelt en hadde, clein noch groot,
Van shertoghen haers vaders doot,
Ende hiesch dat men hem voldade.
Die hertoghe antwoerde met rade,
Mids enen sinen riddere sciere,
Van Levedale mijn heer Rogiere,
Die den coninc seide al dare:

Dat en gheen recht en ware,
Ende dat men noit en scoude
Dat dochter deilen soude
Ane hertoghen erfachtichede,
Waert laghe, in eneghe stede;
Maer het moeste den sone behoren;
Ende woude hijs een vonnisse horen
Hi soude versamene alle sine baroene,
Ende waert al ghereet te doene,
Oft het den sweerde soude volghen.
Die coninc wart seer verbolghen,
Ende seide: alsoet hem goet dochte
Hi sout keren, soe hi eerst mochte,
Ende sciet wech, met moede swaer.
Dus soe was die hertoghe daer
Ontseit, al en waest niet scone
Van den coninc sijnre moijen sone.
Hi dede den coninc groot quaet
Die hem gaf desen raet,
Want sijn eesch, sijt seker das,
Ieghen recht ende redene was.
Hertoghe Jan, sijn ouder vader,
Was doot eer sconincs vader,
Menich jaer ende meneghen dach;
Nochtan en dede sijn vader ghewach
Van ghedeile, cleine noch groot,
Al van sijns sweers doot,
Die soe wijs was ende soe vrome
Dat hi keiser was tote Rome,
Ende node soude hebben ghesweghen,
Hadder sijns rechs yet in gheleghen.
Na dat dit gesciede te hant,
Gaf grave Willem van Hollant
Sine dochter in huwelike
Van Almaengien coninc Lodewike;
Ende die feeste die heren wouden
Tote Aken in die stat houden:
Daer soe woude coninc Jan
Alsoe machtich comen dan,
Dat hijs en hadde, min noch mere,
Te scaffene met eneghen here.
Alse die hertoghe vernam die dinc,
Hoe hem besette die coninc,
Soe woude hi oec te desen
Spele soe machtich wesen,
Dat hijs, te dier stonde,
Met al dien dat men vonde
Tusschen den Rijn en ter Mase,
Niet te doene hadde ene blase,
Al waers oec vele meere,
Ende dede te hant, als een here,
Sijn herberghe nemen tAken
Ende soe grote provance maken,
Ende soe eerlijc, dat vore dien
Des ghelike cume was ghesien.
Hi dede oec cleden met nuwen clede
Ridders ende cnapen bede.
Doen die brudegom ende die grave
Die waerheit wisten hier ave,

Trocken si, metter vaert,
Hare feeste houden tot Coelne waert,
Bat af van shertoghen palen;
Want si kinden harde wale
Dat die Brabanders haren here
Gherne houden in die ere.

Hoe Reinout wart gheleght te Ghenape, ende hoene sijn maghe verborchden.

18.

Nu alse Reinout dat sach,
Die te Lovene in haechten lach,
Dat die coninc ware viant
Des hertoghen van Brabant,
Woude hi, bi desen saken,
Hem van daer sijnre straten maken,
Sonder weten shertogen,
Om dat hi te bat soude moghen,
Overmids des conincs plechten,
Den hertoghe wedervechten,
Dat hi niet en dede sonder raet;
Want die coninc, dat verstaet,
Hadde te bat sijn orloghe
Ghehouden ieghen den hertoghe,
Hadde hi Reinoute ende sijn lant
Wel ghehadt in sijn hant;
Maer doen die hertoghe wiste stille
Wies dat Reinout hadde wille,
Dede hien nemen, metter vaert,
Ende voeren te Ghenapie waert,
In sijn vast prisoen daer,
Daer hi in lach wel twee jaer,
Eer hi ute mochte comen,
Te sinen groten onvromen,
Op grote vaste sekerheide.
Sine borghen worden, alsmen seide,
Die bisscop van Ludeke der stede:
Van Hollant ende van Ghelre mede
Die graven waren daer oec in.
Op ene summe, meer noch min,
Borchden si hem, ten selven stonden,
Van xxi dusent ponden,
In te comene tenen daghe;
Ende waert dat hijt verlaghe,
Dat si dan emmer souden
Van dier somme sijn ghehouden,
Ende den hertoghe over gheven.
Dit was beseghelt ende bescreven.
Aldus, in desen doene,
Quam hi uten prisoene:
Maer hi brac trouwe ende ghelof
Ende ghinc sijnre vorwarden of;
Want hi en quam weder niet,
Daer hem af quam groet verdriet,
Alse ghi nu hoert ende siet.

Sine borghen hi in fauten liet,
Ende brac al gader sine gheloven;
Maer op slaen ende op roven
Sette hi den moet na dat,
Ende sonderlinghe op Tricht die stat,
Die hi bereet vroech ende spade,
Ende dede hem grote onghenade,
Dat hier blijft al ongheseit.
Maer hi hadde daer toe beheit
Van heren, als men seide doe,
Die hem troest gaven hier toe:
Deen was van Bemen coninc Jan,
Shertoghen moyen sone nochtan,
Dertsche bisscop van Coelne der stede,
Ende vele graven daer toe mede,
Der welker ic swighe stille,
Om hoers selfs eren wille.
Men woude dat voerwaer weten,
Dat hem theerscap hadde vermeten,
Al meest tusschen Mase ende Rijn,
Waert toe come ende moest sijn
Dat die hertoghe over Mase quame,
Ende logieringhe daer name,
Ende hens verbeiden dorste opt velt,
Dat si dan souden sijn ghetelt
Alsoe breken, ende neder vellen,
Dat mer ewelike af soude tellen,
Ende dat hi soude, al tenen gader,
Ontghelden dat sijn ouder vader
Ende sijn vader hadde ghedaen,
Eer hi hem van daer mochte ontgaen.
Dit was daer gheconfirmeert
Alse men seide, ende bescaertereert;
Hier af liep ghemeene mare
Dat dit seker waer ware.

Hoe die hertoghe Valkenborch belach.

19.

Doen dit vernam hertoghe Jan
Van desen heren dat ghespan,
Woude hi, alse here der heren,
In haers selfs lande logeren,
Over Mase, daer hi met allen
Vore Valkenborch es ghevallen,
Ende belach teenre somme
Borch ende stat, al omme ende omme,
Dat nochtan te doene was swaer;
Want en staet, dat es waer,
Borch in de almaensche crone
Sterker noch van meerre hone,
Noch vaster, doen si stont,
Dats den meneghen wel cont;
Want die borch hoede die stede,
Ende die stede die borch mede,
Soe dat elc, sijt seker das,

Metten anderen bewaert was.
Daer woude Jan, wet ghenindicheiden,
Alle der gheenre ontbeiden,
Die hem ieghen comen wouden;
Want sien daer vinden souden
Allene, oec met sinen lieden:
Hi en wouder toe ontbieden
Noch bidden ander lieden ghene.
Dan sijns selfs volc allene.
Ende om dat Reinout waende wale
Ontset sijn, ten selven male,
Van den heren, metter spoet,
Die hem ghemaect hadden den moet,
Soe liet hi hem met moede hoghe
Besitten daer den hertoghe,
Ende hilt sijn borch met groten prise,
Ende toghede oec alle avise
Die behoeren talselken doene,
Als een riddere stout ende coene.
Beide, borch ende stat, waren
Rijclijc beset, te waren,
Met goeden oerlogheschen lieden,
Die wel holpen ende rieden,
Ende versien oec van vitalien;
Torren, poerten ende baelien
Waren bewaert harde wale,
Met meneghen boghe ende springale:
Si hadden oec, tien tiden,
Pederieren ende bliden,
Ende alles dinghes hoer gevoech,
Des ene beleghene borch behoef;
Ende die stat was, sonder waen,
Met enen goeden mure bevaen,
Met tween rivieren in deen side
Met eenre gracht, diep ende wide,
Ende die Goyle liep daer dore,
Ene riviere scone ter core.
Daer soe woude hertoghe Jan
Al der gheenre ontbeiden dan,
Die hem deren wouden ofte letten,
Ofte die Reinoude wilden ontsetten.
Hi en es hem oec niet ontweken;
Want hi ontbeide neghen weken,
Vore Valkenborch opt velt,
Eer hi op brac sijn ghetelt,
Dat noit coninc, noch hertoghe,
Bisscop, grave, noch here soe hoghe
Binnen dien tide was soe coene
Op dien hertoghe iet te doene;
Maer al dat sat in die pleine,
Tusschen Hollant ende Loreine,
Was beducht, dat segghic u,
Van shertoghen comste nu:
Haer groot vermeet met allen
Was ten neder nu ghevallen
Tusschen den Rijn enter Masen.
Si duchten alle alse hasen,
Die de honde, als ende als,
Wanen hebben opten hals.

Nu hoert voert, ende vant verstaen,
Hoet met Valkenborch es vergaen.

Hoe die hertoghe Valkenborch verdranc ende hi daer af trac.

20.

Die hertoghe sach wel, te waren,
Dat beide borch ende stat soe vast waren
Dat mense winnen niet en mochte
Met assaute, alse elken dochte:
Ende want die hertoghe niet en woude
Dat hem sijn volc versumen soude
Met assaute voer die stat,
Soe wart een raet vonden om dat
Datmen verdrincken soude die stede
Met enen dike, alst oec dede,
Met groter cost, met groter pinen,
Om te verhoedene die sine.
Dus verdrancmen die stat daer.
Tvolc van binnen, doer swaters vaer,
Clam te berghe waert, op dat droghe,
Omtrent die borch, daert was hoghe,
Daer si in groter jammer laghen
Die hare husen verdroncken saghen,
Daermen die borch voer hen sloot
In horer jammerliker noot.
Reinout, die op die borch lach,
Ende sine stat verdroncken sach,
Was te vernoye harde sere.
Van Tonenborch die grote here,
Die here van der Sleiden mede,
Die voecht van Coelne der stede,
Ende menich groot oerloghes man
Was daer in sijnre hulpen dan,
Diet herde qualic bahaghede
Dat die hertoghe soe langhe daghede,
Vore die borch, soe machtach,
Daer hi alse here der heren lach.
Nu, alst den coninc van Bemen dochte
Dat hi niet ghehelpen en mochte
Met herecrachte Reinoute,
Dien hi node liet in foute,
Heeft hi twee ridderen ghesent,
Om te houdene perlament,
Ieghen den raet des hertoghen.
Om te besiene of si moghen
Raet ofte weghe vinden,
Daer si Reinoute met ontbinden.
Van dat daer was ghetracteert
En ben ic niet wel gheinformeert;
Maer doen si die dinghen
Niet wel en conden toe bringhen,
Alse si gherne hadden ghesien,
Spraken si ten rade mettien,
Dat die coninc, sonder letten,
Reinoude soude ontsetten

Soe hi eerst mochte, voerwaer.
Doen antwoerde men hem daer:
Dat die hertoghe verbeiden soude,
Die coninc quame als hi woude,
Hem en wards daer nemmere.
Dus keerden si tharen here;
Ende alse die coninc dat siet
Dat hem dreighen en halp niet,
Ende hi sine macht te cleine sach
Ieghen there, dat daer lach,
Began hi te hant daer na poghen
Om vrientscap te hebbene shertoghen:
Hi peinsde: dat hem ontvacht
Ane ghewelt ende ane macht,
Dat hi dat toe soude brenghen
Met eneghen andren dinghen.
Hier soe was middelare ave
Gheraert, van Gulken grave,
Dierre omme pijnde nerenstelike.
Die hertoghe, die hoefschelike
Hier toe hem woude keren,
Was blide van selker eren,
Dat hem die coninc soe bedochte,
Dat hi vrientscap ane hem sochte,
Ende kende dat hi hadde misdaen.
Dit soendinc dat waert ghedaen
Te Rode, ter selver wilen,
Bi Valkenborch op drie milen,
In des hertoghen stat.
Die coninc, weet oec dat,
Swoer tier stat, dat hi
Den hertoghe soude staen bi,
Daer hi mochte, vroech ende spade,
Beide met rade ende met dade.
Doen die coninc was versoent
Ende aen den hertoghe was vercoent,
Ghinc hi poghen, sonder letten,
Om Reinoude daer tontsetten,
Alsi oec dede behendelike.
Noit en sachmen die ghelike
Van borghe tontsettene alsoe;
Want die coninc bracht daertoe
Dat die hertoghe, sijts ghewes,
Van allen in hem bleven es,
Soe wat hier ute segghen woude,
Dat dit die hertoghe houden soude.
Oec swoer hi, daer toe met,
Bi sijnre kerstenliker wet,
Dat hi segghen soude alsoe
Dats die hertoghe soude sijn vroe,
Ende dat hi ende sijn kint, vort mere,
Dies souden hebben ere.
Die hertoghe van deser dinc
Ghetroeste hem ten coninc,
Als dat hi soude sinen eet
Houden, wien lief ofte leet,
Alse een coninc die spannet crone,
Daer toe sijnre moyen sone.
Oec was, in dit bespreken,

Dat men die mure soude breken,
Ende die poerten van der stede,
Alst oec eens deels dede.
Dus ontsette die coninc
Valkenborch, met deser dinc,
Ende dede met sijnre listen daer
Dat hem met machten was te swaer,
Ende die hertoghe trac thuus waert,
Doen daer meer omme was verteert
Dan vier Valkenborghen souden
Uten gronde hebben ghegouden,
Nochtan sonder grote oerboren;
Sonder, als ic seide te voren,
Dat hi daer neghen weken lach
Ende ic en weet hoe menighen dach,
Ende verbeide al sijnre viande
Eerlijc, in haers selfs lande.
Dertienhondert screefmen doen
Ende xxvij dat carnacioen,
Doent here op brac, daert lach,
Omtrent sente Remijs dach.

Hoe die coninc ende die hertoghe elc den anderen ontseiden, ende hoe die hertoghe Valkenborch echter belach met ridderen ende met knapen.

21.

Die hertoghe die al sine dinghe
Met rechter trouwen woude minghen,
Dede den coninc grote ere,
Alse betaemt al selken here,
Met costeliken hoveerne
Ende met sonderlinghen festeerne;
Oec dede hi hem, saen na dat,
Al tote Brusele in die stat,
Sijn kint heffen ter kerstenheide,
Dat oec bediedde vriendelicheide;
Maer, dit en halp al gader niet:
Die tijt leet, alsoe hijs pliet,
Dat die coninc emmer vertrac
Sijn segghen, ende niet uut en sprac.
Oec en heeftmen niet te broken
Porten noch mure, alsoe besproken
Te voren was van der poert;
Maer men sterckese emmer voert,
Des den hertoghe seer verdroet.
Dicke sant hi ende ontboet
Den coninc, dat hi der saken
Een cort einde wilde maken;
Want hi hadde, lude ende stille,
Ghedaen al gader sinen wille.
Die coninc seide: hi soude, hi soude;
Maer altoes soe en woude
Hi niet uten sijn segghen;
Nochtan dedi daer toe legghen
Dach ende stede, te menegher tijt;

Maer tsegghen bleef al onverlijt.
Doen dit segghen al ongheint
Een half jaer, of daer ontrint,
Hadde ghestaen, wies een discoert
Tusschen Valkenborch die poert
Ende van Heinsberghe sheren sone,
Soe dat eens quam die gone,
Ende een deel liede mede,
Eens marghens vroech, in die stede,
Ende worpent neder met allen,
Des lichte niet en ware ghevallen
Hadde die coninc ghedaen wijsheit,
Ende sijn segghen te tide gheseit.
Alse die coninc dus, voerwaer,
Sijn segghen meer dan een jaer
Den hertoghe hadde voregedragen,
Begonstet hem qualijc te behaghen,
Ende begaerde, al sonder beiden,
Dat die coninc sijn segghen seide,
Soe dat, bi desen dinghen, wart
Bi Nivele gheleit een dachvart,
Daer die coninc ende die hertoghe tsamen
Beide ten parlamente quamen.
Die hertoghe waende tsegghen horen,
Ende die coninc leide hem te voren
Dat hi Valkenborch maecte weder,
Dat gheworpen was ter neder,
Eer hi sijn segghen hadde gheseit,
Daer met men hem lelicheit
Ende blame hadde ghedaen,
Hi soude, daer tenden, saen
Sijn segghen uten ter vaert,
Ende dat hi hem qualic verwaert
Hadde in desen dinghen dan.
Doen antwoerde hertoghe Jan:
‘Heer coninc, verstaet ende versint,
Dat ic versuumt en hebbe twint,
Ende dat ic wel hebbe verwaert mi,
Hoe oec die dinc ghevallen si.’
Die coninc sprac: ‘Hi en dade.’
Die hertoghe, met corten rade,
Antwoerde: ‘Heer coninc, ic doe,
Des moetti mi lien toe.
Ghedenct u des iet nu
Dat ic te Lovene sprac tot u,
Daer ic u allene nam buten,
Na dien dat ghi niet wout uten
Tsegghen, dat ic langhe hadde ghevolght.
Dat ghijs u dan niet en bolghet,
Ic soude dan selve daer na staen
Dats ics bate soude ontfaen.
Nu lijt, ofte dit niet waer en es?’
Die coninc sprac: ‘Ic lie u des.’
Die hertoghe sprac: ‘Want ghijs siet
Soe en hebbic versumet niet;
Ende voert sal ic staen daer na
Dat ics mire bate ontfa,
Soe ic eersten can ende mach.’
Dus soe sciet daer die dach

Met evelen moede in beiden siden,
Ende saten op, ende ghinghen riden.
Maer die coninc heeft te hant
Enen bode na ghesant,
Die den hertoghe ontseide;
Ende die hertoghe, sonder beiden,
Ontboet den coninc tselve weder.
Nu hoert wat ghesciede seder.
Doen die hertoghe sach, openbare,
Dat hi niet wel beleit en ware
Van hem, die hem trouwe was sculdich,
Was hi gram ende onverduldich:
Hi peinsde hi sout soe wreken
Men souder ewelic af spreken,
Ofte hi blever selve vore doot.
Ende om dat die winter was soe groot
Soe beide hi, ter selver stont,
Tote omtrent vastelavont.
Doen ghereide hi hem ten wapen,
Al met ridderen ende met knapen,
Ende es, als een here vermoghen,
Echt over Mase ghetoghen,
Ende belach die sterke borch dan,
Die niet ghewinnen en conste man.
Si waren binnen, sonder faelien,
Beide van lieden ende van vitaelien,
Wel versien, dat es waer.
Reinout en was selve niet daer,
Want hi duchte, in sinen waen,
Dat hem af souden gaen
Alle sine maghe, des sijt vroet,
Die hem ghemaect hadden den moet,
Des hi was onghewone.
Op die borch lach sijn sone,
Ende goets volcs met hem wale;
Omtrent drie hondert bi ghetale,
Wel versien van allen dinghen,
Die alselker borch ane ghinghen.

Hoe hi die borch ghewan ende destrueerde in den gront.

22.

Dus en woude van Brabant die here
Van daer keren nemmermere,
Voer die borch ware in sijnre ghewelt,
Ofte hi blever selve opt velt.
Hi dede sine provancie maken
Van wine, van spisen, ende van andren saken,
Soe menichfout ende soe rike,
Dat men nie des ghelike
En sach van enen hertoghe,
Hoe rike hi was ofte hoe hoghe.
Met mineerne ende met bliden
Ghincmen hem ane, tallen tiden;
Vroech ende spade, even vaste,
Hiltmense binnen sonder raste.

Som oec, ridders ende knapen,
Die hare ere node verslapen,
Ghinghen tien assaute selke stont,
Die harde sere worden ghewont
Van dien lieden van binnen,
Die hem alsoe niet en lieten winnen.
Ende om dat die hertoghe verhoeden
Woude sijn volc, ghelijc den vroeden,
Dedi openbaer ghebieden
Dat niemant van sinen lieden
Op die borch assaut en doe,
Men en ghingher ghemeenlic toe.
Dus verhoede dese here
Sijn volc, dat was sijn ere.
Liever hadde hi met coste te duerne
Dan sijn liede taventuerne;
Want die wiselic verbeiden mach
Siet dicken sijnen bliden dach;
Oec doetmen met wisen rade
Datmen met crachten niet en dade;
Dicken oec te scaden vergaet
Dinc, diemen dullic bestaet.
Doe men hem aldus ghinc toe
Met bliden ende met mineerne doe,
Vroech ende spade, sonder vieren,
Quamen si op dat falgieren,
Ten neghen weken na dien dach
Datmen die borch doen belach.
Nochtan hadden si ghenoech
Van vitalien al haer ghevoech,
Van wine, van brode, ende van vleesche,
Ende van andere, horen heessche.
Dus es die borch op ghegheven.
Die hertoghe liet hem haer leven,
Ende dede Aristotiles lere;
Want hi seeght: hets grote ere
Datmen den verwonnen spaert,
Ende den onverwonnen es haert.
Ende om dat die hertoghe woude
Dat hi noch niemant en soude
Van der borch vort nemen toren,
Als het ghedaen hadde te voren,
Omtrent vierhondert jaer, als ict verstont,
Soe dede hise worpen in den gront,
Om een ghedencken emmermere,
Daer hi ane dede als een here.
Neghen weken, dat es waer,
Lachmen voer die borch daer,
Ende rechte opten neghensten dach
Die in die maent van meye lach,
Wart die borch op ghegheven
Doen Gods jaer was bescreven
Dertienhondert openbare
Ende oec dertich jare
Wiseliker, sijt seker das,
Noch eerliker so ne was
Borch ghewonnen, te waren,
Hier voer in hondert jaren,
Sonder sijnder lieder doot,

Al wast met coste groot;
Maer die cost blijft omgheclaeght
Daermen goet ende ere bejaeght.
Nu heeft dese hertoghe toe bracht
Dat sinen oudervader ontvacht,
Die men hiet den vromen Jan,
Diere vore lach nochtan
Elf weken, hebbic verstaen,
Ende keerder af al onghedaen;
Want sijn sweer, grave Gioet
Van Vlaendren, die here groot,
Selke vorwerden daer tusschen sprac,
Dat die hertoghe doen op brac,
Op dat men hem, sonder achte,
Die slotel van Limborch brachte,
Die onder hem hadde al gader
Heer Walraven, Reinouts vader.
Tusschen datmer doen trac af,
Ende datmen den borch nu op gaf,
Waren acht maent ende xl jaer.
Den hertoghe gheviel een boerde daer:
Doen die borch op was ghenomen
Wart daer vonden, heb ic vernomen,
Een grooten pot van metale,
Diene daer liet, weet men wale,
Sijn oudevader opt velt,
Doen hi op brac sijn ghetelt,
Want sine coken dat vergaten,
Doen si voeren haerre straten.
Dus wan dese derde Jan
Sijns oudevaders pot dan,
Die men te Brabant waert voerde,
Anders niet dan om ene boerde.
Soe diere en coste noit pot.
Si en selen nu nemmeer spot
Op Valkenborch, bi desen saken,
Met tshertoghen potte maken;
Want ten Drien Bornen es hi
Ghevoert, alsoe seghet men mi.

Van den coninc van Bemen ende van den Oestheren.

23.

Al es die coninc een groot here.
Ende waerdich alre eren,
Milde, vrome ende coene,
Ende daer toe eens keisers sone,
Ende van sinen daghen vele ghedaen,
Nochtan, weet wel, sonder waen,
Dat hi hem in dese dinghen
Versuumde al te sonderlinghe,
Dat hi niet ane sach die hoefschede,
Die hem sijn neve die hertoghe dede,
Dat hine soe goedertieren comen liet
Tsijnre vrientscap, als ghi siet,
Na dat hi hem hadde ontseit

Sonder enighe redelicheit,
Ende dat hi, om sinen wille allene,
Ende om ander dinc en ghene,
Vore Valkenborch op brac,
Ende onghedaen thuuswert trac,
Daer hi, beide borch ende viande,
Beloken hadde in sijn hande,
Ende cost ende pine te nieute liet.
Die de dinc te rechte besiet,
Soe en hoert het niet te sijnre edelheden,
Dat hi den hertoghe soude leden,
Alsoe hoghen prince ende here,
Met eneghen ghevensden kere,
Ende sijn beste maech oec mede,
Die hem anders niet en dede
Dan alle doeght ende waerde,
Soe wanneer dat hijs beghaerde:
Daer omme hevet Reinout ontgouden,
Niet allene met sine scouden,
Maer om tghespan van sinen maghen,
Die hem wouden hulpen draghen
Dorloghe, ieghen Brabant:
Die hebbene meest ghescant
Ende van beghinne oec onteert.
Wat helpt hier af vele gheleert?
Al dat ye over Mase sat
Was Brabande oec ghehat;
Want si van herten beniden
(Ende selen doen tallen tiden)
Des hertoghe grote rijchede,
Ende sijns lants neringhe mede,
Des si niet en hebben daer,
Dat hem is harde swaer:
Dit es meest dat hen let,
Want si ghenoten gherne met,
Ende hebben ghebeten, menich jaer,
Ane slants cant, hier ende daer;
Maer nochtan, tallen malen,
Behoudet Brabant sine palen,
Ende setse oec meer ute waert,
Wien lief es ofte deert.
Ghi oestheren, weet wel dat,
Ghi liet den leu slapen bat
Dan ghien dicwile aldus wect;
Want alse hi sine lede uut strect,
Ende ghien in die side hebt ghenoept,
Soe sidi deerste diet becoept;
Ghi weet wel dats hem niet ontgaet,
Soe waer hi sine clauwe in slaet;
Ende ghien laet hem raste hebben,
Hi haelt u af al toten rebben;
Want ghien noit en wecket, tote nu,
Hi en trac een groot morseel van u.
Ghi nopet wilen ene waerf
Heinrike, die te Coelne staerf,
Soe dat hi sinen clauwen verhaven
Heeft, ende gevaen twee graven
Van Hollant ende van Ghelre mede:
Dit vintmen wel ter waerheide.

Ghi nopet na, voer waer gheseit,
Sinen sone, die te Vileir leit,
Soe dat hi met sinen clauwen scarp
Randenrode ter neder warp,
Ende voer Coelne logierde,
Ende al tlant assaelgierde;
Ende daer toe oec trac hi na hem
Beide borch ende tlant van Dalem.
Daer na nopedi, te waren,
Janne, die sterf ten Baren,
Daer ghi af wout hebben proye;
Dat u verghinc te vernoye;
Want doen ghi verwect hat den leu,
En waren sine tande niet soe sleu
Hi en verbeet der uwer wale
Twelf hondert bi ghetale,
Op ene ure van enen daghe;
Ja meest al u beste maghe
Bleven daer doot ofte ghevaen,
Ende hem moeste mede in hant gaen
Van Lymborch dat edel lant,
Dat noch hoert toe Brabant.
Voert weckedi sinen sone,
Dander Jan hiet die ghone:
Dese trac, tuwer confusen,
Met heercrachte tote Rijckelichusen,
Dat verre es over den Rijn,
Al wast u leet, het moeste sijn:
Die borch wan hi onghelet;
Wassenberghe wan hi met,
Dat noch al tote Brabant hoert.
Wat soe daeddi na voert?
Ghi en const ghedoghen niet
Dat dese jonghe leu sliep iet,
Om dat hi cleine hadde die clauwen.
Ghi wanet nu wel verhawen
U scade ende u verlies:
Sine clauwe sloech hi bi dies
In Sittert, die goede stede.
Noch soe hadde hi gherne vrede
Ghehat, hadde hi ghemoghen;
Maer ghi en constes niet ghedoghen,
Alsoe u altoes ghebrect,
Ende hebt echt den leu ghewect,
Dies hi niet wel en conste verdraghen,
Ende heeft sine clauwe gheslaghen
In Valkenborch, dat u es cont,
Ende al gheworpen in den gront,
Ende uut gheset sine pale.
Ghi heren, noch radic u wale
Dat ghi desen leu voert
Slapen laet, al onghestoert,
Ende danct Gode, lude ende stille,
Dat in rasten hi leven wille,
Ofte u en blijft cappe noch coveel;
Want hi ontrect u een morseel
Telken dat ghien verseert:
Ghi hebt hem orloghen gheleert
Dies hi wel hadde ontbeert;

Ghi en weet niet wat u deert;
Eest dat ghien laet gherast,
Ende te hem waert niet verre en tast,
Hi en doe u arch nemmermere,
Maer doeghet groet, ende ere
Mach u altoes van hem ghescien,
Cont dien wel ghehouden in dien.

Hoe de coninc van Vrancrike screef an den hertoghe, ende hoe heer Robbrecht van Artoys in Brabant quam.

24.

Nu hoert voert, van daer ict liet:
Nu alse coninc Jan siet
Dat hi ghehelpen en can niet
Reinoute, hadde hijs verdriet
In sinen sin, ende groten toren;
Want borch ende lant waren verloren;
Doch heeft hi raet ghevisiert,
Dat hi in Vrancrike es ghekeert,
Ende den coninc ghebeden dan
Dat hijs hem wille nemen an,
Hi ende Reinaut willen al
Houden, dat hi segghen sal;
Eest dat hi den hertoghe bedrive
Dat hijs oec te hem wart blive.
Die coninc hoerde dese bede,
Die coninc Jan an hem dede,
Ende sende letteren al te hant
An den hertoghe van Brabant,
Daer in dat hi dus screef hem:
‘Want die coninc van Behem,
Ende Reinout van Valkenborch mede,
Van allen twiste ende onvrede
Die tusschen u lieden ye waren,
In mi bleven sijn, te waren,
Soe willic ende beghere dat ghi
Des oec altemale blijft in mi
Ende te minen segghene hier af staet.’
Doen die hertoghe ende al sijn raet
Wel verstonden ende hoerden
Van der lettere dese woerden,
Wonderets hem sere te hant;
Want hi borch, rente, noch lant
En hilt van den vranschen coninc.
Te rade wart hi, om dese dinc,
Dat hi senden soude ter vaert,
Besceidene boden ten coninc waert,
Die de dinc alsoe bedreven
Dat dat bliven es achter bleven;
Want die hertoghe, om niemans wille
En woudes bliven, lude noch stille,
In iemande die leefde doe.
Sinder soe ghevielt alsoe
Dat mijn heer Robbrecht van Artoes
In Vrancrike wart soe vriendeloes,

Dat hi ballinc daer in wart,
Ende stoet hem doe alsoe hert
Dat hi vrienden ondersochte,
Daer hi ter noot sculen mochte,
Soe dat hi in Brabant quam danne,
Tote sinen neve hertoghe Janne,
Ende claghede hem sinen noot,
Hoe hi, met onrechte groot,
Uut Vrancrike ware verdreven.
Den hertoghe ontfermde sijns neven
Ende heeftene ontfaen maechelike,
Ende opende hem sijn hertoechrike,
Sinen penninc in te verteerne.
Sonder ieman iet te deerne.
Alse die coninc heeft vernomen
Dat heer Robbrecht dus es comen
Om te sine in Brabant,
Ontboet hi den hertoghe, te hant,
Dat hien ute sinen lande doe saen,
Ofte dat hien hem sinde ghevaen,
Of hi salre anders toe doen.
Den hertoghe verwonderde doen
Harde sere van dierre dinc;
Want hi niet en hilt van den coninc.
Brabant es sijn eighen lant
Alse verre als duert trechte Brabant:
Hi en heefter ghenen here af
Dan Gode, diet al gheeft ende gaf:
Drie steden sijn daer in gheset,
Nivele, Lovene, Brusele met,
Ende tlant datter leghet ontrent.
Die rechte pael es mi onbekent:
Die Demere sceidet na minen waen,
Als ic ane andere hebbe verstaen.
Sijn ander lant, oest ende noert,
Hout hi van den keiser voert,
Ende van Vrancrike niet een oert.
Van der materien nu hoert voert.
Om dat die hertoghe alsoe houde
Tconincs wille niet doen en woude,
Ende sinen maech af gaen alsoe,
Wart die coninc sijn viant doe.
Dit vernam saen die coninc Jan,
Die hier om was een blide man
Dat die vransche coninc ware
Den hertoghe aldus contrare;
Want hi nu over waent comen,
Te sijnre eeren ende te sijnre vromen,
Sijns willen te Brabant waert,
Dat hi langhe hadde begaert.
In Vrancrike es hi ghekeert
Ende heeft den coninc daer gheleert
Hoe men Brabant sal winnen,
Ende met morselen ontghinnen,
Ende hoe elc sal hebben sijn morseel:
Nochtan lieten sijt al gheheel.

Van den ghespanne dat XV lantsheren maecten op Brabant.

25.

Nu soe gaetmen hulpen soeken
Van lande te lande, van hoeken te hoeken,
Soe dat xv lants heren
Ieghen den hertoghe sweren,
Die hem alle, met overmoede,
Ontseiden van live ende van goede,
Ende worden soudeniere om dat,
Ieghen den hertoghe, om scat,
Die hem, in der waerheiden,
Noit leet noch arch en dede,
Sonder Reinout, des sijt vroet
(Dat dede hem sijn overmoet):
Scat namen si met hopen,
Om dat sier met souden copen
Soudeniere, ende andre dinghen,
Die den orloghe an ghinghen.
Wie si waren moghedi horen,
Die biscoppe noeme ic u voren:
Coelne, Ludeke ende Triere;
Die lants heren hoert hier sciere:
Die conincstavel van Vrancrike,
Die coninc van Behem die ghelike,
Ghelre, Gulcke, Loen ende Namen
(Dese viere moghens hem meest scamen);
Beamonte, Monjoie ende Baren,
Voerne, ende noch si twee, te waren,
Graven in gheen Overlant,
Die mi niet wale en sijn becant,
Ende menich ridder ende ander man,
Die ic ghenoemen niet en can,
Noch niet en sette int ghetal,
Die in roeren waren al,
Om te hebbene des conincs ghelt,
Ende oec te winnen met ghewelt
Die grote rijcheit, sijts ghewes,
Die in al tlant van Brabant es.
Nu merct, ende wilt leren,
Dat meest dese grote heren
Maghe ofte manne waren becant
Des hertoghe Jans van Brabant;
Die coninc van Bemen ende grave van Baren
Beide sijnre moyen sonen waren;
Gulicke ende Namen, dat verstaet,
Waren hem in den derden graet;
Ende meest die andere, dat ghijt wet,
Waren hem maghe ofte manne met.
Nu merct alle dit, ende besiet:
En was dit groot jammer niet,
Dat alle dese grote heren
Alsoe torden uter eren,
Dat si om ghelt bederven wouden
Den hertoghe, sonder sine scouden?
Wien sal men gheloven mere?
Peinst hier op, edel here,
Soe doedi alse die vroede,
Ende danct Gode van dien goede
Dat hi u dicke heeft ghedaen,

Soe moghedi in spoede volstaen;
Ende danct uwen lieden met,
Here, want ghi dat wel wet,
Dat here op ertrike en leeft
Die ghetrouwer volc heeft,
Dan ghi doet, edel prince fijn:
Dat doen si u dicke wel in scijn.
In Sintruden sijn si ghetoghen,
Want si daer met best moghen
Dien hertoghe doen scade.
Den hertoghe wart te rade
Dat hi ridderen ende knapen
In Leuwen leide, ten wapen,
Tote dat sine ghemeente quame an,
Die met hare brochte meneghen man.
Doen viel die hertoghe tHelechsem,
Ende sijn volc viel daer omtrent hem,
Alse te stervene met haren here,
Of hem te behoudene in sijn ere.
Hi en hadde hulpe en gheenre hande
Dan sijn volc uut sinen lande,
Sonder drie ridderen uut Vlaenderlant,
Die vrome waren metter hant:
Hier met ghetroeste hi hem, te waren,
Teghen die viande, sonder sparen,
Daer die reghen was soe groot,
Dat die hertoghe doer die noot
Twelf daghe moeste ligghen stille,
Sere tegen sijnre lieden wille;
Want tlant was soe vol van slike,
Dat peert noch waghen lichtelike
In dat lant en mochte gaen.
Nu wilt mi dan voert verstaen.

Hoe die hertoghe lach te Helleshem ende den vianden strijt boet.

26.

Die wile dat die hertoghe lach
Stille, als ic dede ghewach,
Alsoe dat hem die reghen niet
Van daer trecken en liet,
Quam die grave van Hollant dare
Ghevaren op ene rosbare,
Om te sprekene den hertoghe,
Ende te proevene oft hi moghe
Soene maken ofte vrede,
Daer hi alse een here aen dede.
Alse hi daer hadde gheleghen doe,
Ondervinden wie ende hoe
Hi dorloghe mochte stillen,
Ende hi wiste shertoghen wille,
Trac hi henen, ende voer voert
Te Sintruden, in die poert,
Ende provede ende ondersochte
Wat hi daer vinden mochte,
Ane die heren ten payse waert.

Doen vant hijt daer soe hart
Dat hem die pays al ontvacht;
Want si waenden, met haerre cracht,
Brabant winnen lichtelike,
Al warer toe noch een rike.
Die grave ontboet den hertoghe,
Dat hi dade tbeste dat hi moge,
Hi en can ghene payselike saken
Metten vianden ghemaken.
Die hertoghe dochte, in sinen moet,
Dat hi, om haren overmoet,
Armen lieden, alsoe houde
Niet verbranden en soude;
Want ane die wrake scade leghet,
Al eest datmens selc stont pleghet;
Noch op Sinte Lambrechs eighen
Branden, slaen, en woudi, noch dreighen.
Den vianden ontboot hi te hant
Dat si lieten roef ende brant,
Hi wilt becorten tenen male
Op dat einde van sinen pale,
Ende velt leveren ende striden
Ieghen al dat in haer siden
Met hen daer comen mach;
Ende daer toe sette hi den dach
Des woensdaghes daer naest;
Ende wouden sijt meer hebben ghehaest,
Soe hadde hijt oec liever alsoe,
Ende dat si hem lieten weten hoe
Si hem hier toe wilden keren.
Doen en was daer niemant van dien heren,
Bisscop, grave, noch ander vorste,
Die ten stride comen dorste:
Het sceen si hadden alle vaer.
Deus! wat sochten si daer?
Waenden si winnen tlant
Sonder striden, metter hant,
Ende die Brabanters henen blasen
Van den velde, alse hasen?
Neen si, een twint niet nochtan.
Ic en sach nie soe meneghen man,
Als ic sach opten sondach,
Daermen theerscouwene besach,
Noch ghelaten soe vromelike.
Daer en was mate noch rike,
Hem en dochte, in sijn versinnen,
Strede men, hi soude verwinnen.
Aldus en wouden alle die heren
Ieghen enen here niet keren
Ten stride, noch baren opt velt.
Dus namen si des conincs ghelt;
Maer om sinen wille, alse ghi siet,
En woudense emmer vechten niet.
Dat en es gheen recht van soudenieren,
Die wapene selen antieren.
Die coninc van Bemen ontboet
Den hertoghe weder, al bloet,
Dat hi niet striden en woude;
Maer dat hi hem scaden soude

Binnen twee daghen ofte drien,
Ende dan thuuswaert soude tien.
Ende weder comen alst luste hem.
O edel coninc van Behem,
Ghi die sijt soe hoghe van moede,
Ende comen van soe edelen bloede,
Ende noit en versaghet u,
Hoe macht comen dat ghi nu
Den hertoghe niet en dorst sien
Op een velt, ja den ghenen dien
Die ghi ghedreicht hebt menich jaer,
Ende viant hebt gheweest soe swaer,
Ende ontseght hadt, als ghi wel wet,
Van live ende van goede met?
En hoerde tuwer eren niet
Dat ghi den strijt nu achter liet,
Daer ghi uwen viant, tien stonden,
Op een velt mocht hebben vonden,
Ende ghewroken uwen evelen moet,
Daert u alsoe siene stoet,
Daer ghi uwer sestiender waert
Van landsheren, in die vaert.

Hoe die hertoghe ridder wart daer opt velt.

27.

Doen die heren saghen an,
Dat die hertoghe ende sine man
Ghewillich ten stride waren,
Wouden si hem iet bewaren,
Ende hebben den grave van Hollant
Weder ten hertoghe ghesant,
Om dat hi van dien saken
Pays ofte vrede soude maken.
Die wile dat die grave trac derweerde,
Om den pays, ende travelieerde,
Stichten si roef ende brant
Al omme, ane des lants cant,
Vliende alse nu hier alse nu daer,
Alse die ghene die hebben vaer,
Ende hoers viants niet en dorsten verbeiden,
Daer met vele lelicheiden
Ende scanden hem selven deden;
Maer haren aert van ouden seden
Moesten si altoes anteren,
In brande ende in happeren;
Maer des strijts, des sijt vroet,
Daert in aventuren stoet,
En wouden si verbeiden niet,
Sestien lants heren, als ghi wel siet,
Ieghen desen enen here,
Dien God behoude in sijn ere!
Die hertoghe wart ridder daer
Ende menich man met hem vorwaer,
Die alle waren blide
Opten hope van desen stride.

Dat was opten selven sondach
Daer ic af vore dede ghewach,
Doemen over waende tiden,
Ende toten vianden riden.
Die grave quam ter selver stont,
Ten hertoghe, op dien avont,
Ende daer hi spade liden soude
Bi dien van Antwerpen, also houde,
Waende men dat viande waren.
Doen riepmen lude, te waren:
'Die viande die sijn hier!'
Doen scootmen op wijchghier
Met boghen ende met staven.
En hadde die scoutete des graven
Niet ghewaer worden saen,
Die ghemeente hadde, sonder waen,
Den grave versleghen dare,
Ende al die met hem waren;
Maer die scoutet heeftse verwaert.
Daer verloes selc sijn paert,
Sine male ende ander dinc,
Ende was blide dat hijs ontghinc.
Die grave versuumde hem, dat hi
Enen here soude liden soe bi,
Bi nachte, hi en hats ghemaect cont
Teerst, voer die avenstont.
Doch bracht die grave tenen vrede,
Daer hi hem selven ere met dede,
Die duerde ses weken lanc.
Doen bracmen op, sonder wanc,
Recht opten twelfsten dach
Die in die maent van Meye lach,
Dertienhondert screefmen doe,
Ende tweendertich daer toe.

Hoe die coninc van Vrancrike sende ane den hertoghe dat hi tote hem quame.

28.

Doen die vransche coninc wart gheware
Dat Brabant niet te winnen ware,
Soe lichtelike noch soe saen,
Als hem vore was doen verstaen,
Ende alle die heren, te waren,
Onghedaen ghekeert waren,
Ende sijn ghelt hadde verloren,
Hadde hijs wel groten toren,
Ende hem wonderets harde sere.
Nu hoert wat dede dese here:
Twee bisscoppe heeft hi ghesant
Toten hertoghe in Brabant,
Al te Brusele in die stede,
Van Sans ende van Tarenborch mede,
Die hare bootscappen hoefschelike daden,
Die hem die coninc hadde gheladen.
Toten hertoghe seiden si,

Ende tsinen rade (hi stoet daer bi):
Dat hem die coninc vriendelike
Rade dat hi in Vrancrike
Come wilde, met hem spreken,
Die coninc soude neder trecken
Ieghen hem, ende daer tracteren
Om saken, die te groter eren
Ende oec te baten ende te vromen
Hem ende den lande souden comen,
Ende dat si met groter vriendelicheden
Vergaderen souden ende sceiden.
Die hertoghe ontfinc die boden dan
Vriendelike, als hi wel can,
Ende antwoerde met rade:
Die dinc, die hem die coninc bade
Op trouwen ende op hovescheit,
Ware hi te doene al ghereit.
Dus trocken die boden thuuswaert.
Die hertoghe ghereide sine vaert,
Harde scoene ende eerlike,
Ende trac alsoe in Vrancrike.
Doen die heren dat vernamen,
Die ghesworen hadden te samen
Ieghen den hertoghe van Brabant,
Trocken si oec al te hant
Met groten moede te Vrancrike waert,
Alse die hoepten; in de vaert,
Hare claghe alsoe te doene,
Voer den coninc ende sine baroene,
Over den hertoghe, dat verstaet,
Die hem nie en dede quaet,
Dat sijs sonden hebben bate,
Wedert recht si ofte ommate.
Die vransche coninc ende here
Quam, om tshertoghen ere,
Ieghen hem neder, om dat,
Te Compiengen in die stat,
Ende te Wiaellijn daer bi;
Want aldaer soe woude hi
Houden dat parlament.
Die heren laghen hem omtrent,
Buten der stat, hier ende daer.
Den hertoghe dede hi voerwaer
Metten sinen ligghen daer bi,
Op die scoene reviere van Josi.
Die coninc, die vranssche here,
Dede den hertoghe grote ere
Doe hi sijns wart gheware;
Die coninc van Navare
Ende die grave van Stampes mede,
Die hem bestaen ten derden lede,
Ende daer toe sijnre kinder ome,
Namen tote hem groten goeme,
Ende waren, tien selven tide,
Sijnre comsten harde blide.
Die coninc ende die hertoghe waren
Dicke te samen, twaren,
Met spraken heimelike,
Onderlinghe vriendelike,

Soe dat si ten selven stonden
Met vrientscapen sijn verbonden.
Die coninc gaf sijnre dochter danne
In huwelike den jonghen Janne,
Des hertoghen sone van Brabant,
Diet lant soude comen in hant,
Met groten scatte, met vele renten.
Dus sciet daer dat parlamenten.
Dus soe moesten die grote heren
Onthoept alle van daer keren:
Hem en mochs nemmeer werden daer;
Want die coninc hadde al claer
Vernomen, ende verstaen wel,
Dat alle die heren fel
Den hertoghe waren, ende onvrient;
Ende dat hijs niet hadde verdient.
Ende onlanghe na dat gone
Sende die hertoghe sinen sone
Eerlijc te Vrancrijc waert,
Alsoet die coninc had begaert,
Ende, daer na saen, soe bleef doot
Die Joncvrouwe, daer rouwe groot
Omme was in Vrancrike.
Doen sende die coninc eerlike
Dat kint in Brabant weder.
Nu hoert wat gheviel seder.

Hoe dat orloghe weder began, ende die grave van Vlaendren Mechelen cochte.

29.

Al waest soe dat die coninc
Van Vrancrike een soendinc
Ghesproken hadde, tusschen die heren,
Die opten hertoghe wouden keren,
Doe men te Helechsem lach,
Daer menich mensche toe sach,
Als ict u voren hebbe ghesproken,
Het wart nochtan saen te broken;
Want die heren, die ghi
Hier voren horet noemen mi,
Daer toe Henegouwe, Hollant, Zeelant,
Dese worden weder viant
Des hertoghen te waren,
Sonder die grave van Baren
Ende die conincstavel van Vrancrike.
Nu wildi dan horen hoe wonderlike
Dit grote orloghe toe quam,
Alsoe ict sach ende oec vernam?
Van Vlaendren grave Lodewijc
Cochte, al wast ommoghelijc,
Mechelen, ieghen den bisscop
Van Ludeke, diet hem sloech op;
Welke coep was sonder cracht;
Want die bisscop en hadde ghene macht
Te vercoepene der kerken goet,

Daer sijn lijftocht maer an stoet;
Ende om dat die porteren niet en wouden
Den grave vore haren here houden,
Ende Sinte Lambrechte ave gaen,
Soe ontseidese die grave saen
Beide van live ende van goede,
Ende dede setten nauwe hoede
Op die palen van sinen lande,
Ende en liet hem en gherehande
Spise noch ander goet toe comen.
Oec soe wart hem doe ghenomen
Al haer goet, datmen vant
In den palen van Vlaender lant.
Die hertoghe peinsde oec wale,
Waert dat die grave sine pale
Alsoe diepe in Brabant sette,
Dat hi daer af grote lette
Hebben mochte ende onghevoech,
Soe dat hi des over een droech
Met dien van Mechelen, dat si souden
Helpen elc andren ghetrouwelic houden
Haer hercomen, ende haer rechte,
Ende te vorst Sinte Lambrechte.
Die hertoghe oec in desen
En woude niet ondanclijc wesen
Van meneghen dienste scone
Die hem Mechelen plach te doene.
Aldus wilde elc bi andren dueren,
Ende lijf ende lede aventueren.

Hoe XVII landsheren tsamen swoeren ende Brabant besloten.

30.

Grave van Vlaendren Lodewijc,
Die machtich was ende rijc,
Vercreech tsijnre hulpen alle die heren,
Die ghi mi voren horet leren;
Ende want ghijt te bat sult verstaen,
Soe sal icse u noch eens verslaen:
Dertsche bisscop van Coelne der stede;
Die bisscop van Ludeke mede,
Bemen, Namen, Henegouwe,
Vlaendren, Zeelant, als ict scouwe,
Hollant, Ghelre, Gulken, Loen:
Dese waren alle in dit doen,
Ende mijn heer Jan van Beaumont,
Valkenborch, Hensberghe, dat si u cont,
Voerne, ende ander heren met,
Die hier niet sijn gheset;
Ende dese hadden, ghelovets mi,
Al vermaent, verre ende bi,
Vriende ende maghe alrehande,
Om te scadene Brabande.
Dese swoeren alle te samen
Te Valencine, daer si quamen,
Dat si den hertoghe, vroech ende spade,

Scande souden doen ende scade,
Ende dat si, om ghene saken,
Pays noch vrede souden maken,
Si en waren daer alle binnen.
Nu hoert hoe dat si dit beghinnen.
Alse scalclijc als si ghinghen
Met verrade tesen dinghen
Es selden ofte niet ghesciet.
Al en was dier raet eersam niet,
Si waren wel in dien bedacht,
Sint si scuweden shertogen macht,
Al te Helechsem op dat velt,
Dat si ieghen sine ghewelt
Nemmeer en streden voerdan.
Si saghen daer soe meneghen man,
Die stoutelic ende onvervaert
Ghereet waren ten stride waert;
Daer bi droeghen si over een
In haren raet, al ghemeen,
Dat elc soude, ieghen sinen cant,
Ane stichten roef ende brant,
Al omme ende omme, tenen male,
Om dat die hertoghe niet wale
En soude moghen weren dat,
Tote alse menegher stat,
Over Mase in dander side,
Om dat dat begrijp sat soe wide.
Die grave van Vlaendren, dats waer,
Gheloefde den heren daer,
Die over Mase sijn gheseten,
Dat hi hem voer waer dede weten:
Hi soude den hertoghe soe vele
Gheven te doene met orloghes spele,
Dat si tlant van Overmase souden
Lichtelic winnen ende behouden,
Ende dat hi en begaerde nemmere
Dan van Mechelen te sijn here,
Ende van den stroeme, alsoe voert,
Metten rechte dat daer toe hoert.
Si antwoerden weder, dat si
Hem vriendelic souden staen bi.
Die grave gheloefde hen hier ave
Vele scats ende grote have.
Oec hoerdic dat ghewaghen
Dat si over een hadden ghedraghen
Dat si tlant deilen souden,
Ende wats elc soude behouden.
Eert nochtan hier toe quam
Hadde die hertoghe, als ict vernam,
Parlament ghehouden hier ave,
Ende vriendelijc ghebeden den grave,
Want die coep onredelic ware,
Alse men toende openbare,
Dat hien achter wilde laten,
Ende hem in dien wilde saten
Dat hi hem, met goeden vreden,
Sinen stroem telker steden
Besitten liete op die Scelt,
Die sine vordren in hore ghewelt

Met vreden hadden beseten,
Van den tide des ware vergheten.
Die grave sprac, al onghelet:
Dat Mechelen ende die stroem met
Sijn leste goet soude bliven,
Al sout costen dusent liven.
Dus, als ghi hoert lesen,
Eest tenen orloghe gheresen;
Ende alle die heren, die ghi
Hier voren horet nomen mi,
Ontseiden den hertoghe tenen male
Al toter Vuren in sine zale,
Op ene ure, dat was waer.
Dit was den hertoghe swaer;
Nochtan ghetroeste hi hem das,
Doer al dat onghedeelt was.

Hoe Brabant IX maende besloten stont.

31.

Wat sal Brabant nu doen?
Het sit besloten als een hoen
Dat in ene kevie sit ghevaen,
Dat vlien en mach noch uut gaen:
Ten hadde een gaetken niet open.
Met brande ende met rove ghincmen nopen
Tallen siden, weder ende wei;
Ende alsoe vele als een ei
En lietmen hem niet toe comen,
En hadt an hem selven ghenomen.
Aldus soe wouden dese heren
Tlant van Brabant al onteeren,
Ende van honghere doen sterven.
Het hadde hem hondert werven
Eerliker gheweest, dat sijt
Becort hadden in enen strijt,
Met redeliker daden scoene,
Dan met desen scalken doene.
Dat alle dese heren, te waren,
Die de beste ende die meeste waren
In dese side der zee, waerlike
(Sonder die coninc van Vrancrike),
Niet striden wouden ghemene
Ieghen den hertoghe allene,
Dat was emmer wonder groot;
Nochtan dat men hen strijt boot,
Die ieghen al ertrike mochten
Op enen dach hebben ghevochten?
Dus stont besloten Brabant
Van sinte Martins misse, als ic vant,
Meer dan tien maent, sonder saghe,
Dats tote sinte Gielis daghe,
Ja soe nauwe, des sijt vroet,
Dat men vitalie noch ander goet,
Noch oec en gheenre hande dinghen
In Brabant en mochte bringhen.

Dit was int jaer, min noch mee,
Dertienhondert XXX ende twee,
Dat ment lant eerst besloet,
Ende van honghere woude hebben doet.

Van dinghen die geschieden tusschen Brabant ende Vlaenderen.

32.

Hier voren heb ic u gheseit dan
Hoe dit orloghe eerst began,
Ende hoe hem alle die heren
Ieghen den hertoghe keren;
Maer met behendicheiden
Dede hise van hem sceiden.
Men heeft mi gheseit, selc stont,
Dat ic wijt hebbe den mont,
Om dat ic der waerheit bi ga.
Seker, alse verre als ic versta,
En willic lieghen smal noch breet
In historien, als ict weet;
Want, die historien dichten,
En selen, om vrientscap noch om gichten,
Lieghen in haer maken;
Want historien sijn saken
Daer men en is, meer noch min,
Sculdich iet te liegene in.
Die Vlaminghe waren deerste doe
Die den hertoghe ghinghen toe;
Want een meyer quam bi nachte
Does hem niement daer en wachte,
Ende stac in sommech huus den brant
Opten pael van slants cant,
Omtrent Malre ende Lippeloe,
Met groter haest, als een die vloe,
Ende keerde weder achter waert
In Denremonde metter vaert.
Niet langhe hier na, te waren,
Es die hertoghe selve ghevaren,
Uut Assche, met banieren ontploken,
Ende heeft doen branden ende stoken
Tote ane die poert van Denremonde;
Ende al dat hi, ten selven stonde,
Tusschen Denremonde ende Aelst vant,
Dedi al keren in den brant,
Ende bleef daer, ints graven lande,
Tote na den vesperen, bi den brande,
Verbeidende met groter eren
Alle der gheenre diet wilden keren;
Ende doen hi niemende vernam
Keerde hi weder danen hi quam.
Affelgheem, dat ghijt wet,
Wart in den eersten beset,
Ende ghewaerneert van binnen
Ieghen hen diet mochten winnen;
Maer om dat dporpijs was soe wijt,
Ende men alsoe vele ter selver tijt

Te doene hadde, hier ende daer,
Soe was dbeset te houdene swaer.
Oec waren daer andre redenen toe,
Dat men dbeset liet varen doe,
Alsoe sommeghen lieden dochte goet,
Die daer af wouden sijn vroet.
Die moencke haer goet doe namen,
Haer boeke ende haer reliquien tsamen,
Ende lieten den cloester scoene,
Ende maecten te Brusele hare wone.
Doen die Vlaminghe waren vroet
Dat die cloester sonder were stoet,
Quamen si daer al te hant,
Ende keerden in den brant
Die husen, ten selven stonden,
Die si daer van houte vonden,
Ende keerden te hant thuuswaert,
Ende droeghen met hem, in die vaert,
Tselve dat men mochte draghen.
Aldus soe hoerdict ghewaghen.
Menich werven oec ghesciede,
Dat des hertoghen liede,
Bachelere ende knapen mede,
Reden voer Aelst, die stede,
Ende voer Denremonde also wel,
Op te soekene wapenspel,
Ende baden dien van binnen
Of si ene glavie wilden rinnen;
Ende alsi niemant en vernamen
Keerden si weder danen si quamen.

Hoe die grave van Baren Edewaert quam hertoghe Jan te hulpe.

33.

Grave Eduwaert van Baren
Liet nu al gader varen
Den evelen moet ende den toren,
Dien hi ghehat hadde te voren
Opten hertoghe, alse ghi
Te voren horet seggen mi.
Doen hi wiste ende vernam bloot,
Dat sijn neve was in der noot,
Quam hi hem vromelic te baten
Wel met driehondert platen,
Ende ghetroeste hem al der viande
Dier tusschen saten in den lande,
Dore der welker lande hi toech
Openbare, met moede hoech,
Ende diende den hertoghe scone;
Want het was sijnre moyen sone.
Doen die hertoghe dat vernam,
Dat die grave tote hem quam,
Es hi met eenre scaren
Eerlike ieghen hem ghevaren.
Ende brachtene te Brusele in die stede,
Daer hi hem grote ere dede;

Ende om dat die hertoghe woude
Dat hi te ghemake sijn soude,
Ende die ghene die tote hem hoerden,
Soe bewijsde hi hem Vilvoerden,
Om dat hi, ten selven tiden,
Ute ende in soude riden;
Oec waest Brusele bi ghenoech,
Ende hi vant daer sijn ghevoech
Van voeragien ende anderen dinghen.
Nu hoert hoe sijt voert ane ghinghen.

Hoe landen ghewonnen wart ende Tiele hem op gaf, ende Rode beleghen wart.

34.

Landen, na mijn beste,
Was die eerste veste
Die men opten hertoghe wan:
Dat deden des bisscops man,
Die daer brochten meneghen gast.
Landen en was niet herde vast,
Men sloot maer met ameiden.
Si saghent selve diet mi seiden.
Die van binnen, tier tide,
En waren niet voersien van stride;
Ridders oec ende knapen met,
Die int stedeken waren gheset,
En waren daer binnen niet.
Aldus soe waest mi vertiet;
Maer si streden soe wel van binnen,
Eer dat mense mochte ghewinnen,
Dat si daer af lof ende ere
Selen hebben emmermere.
Die meyere van Tienen, voerwaer,
En was niet harde verre van daer
Met driehondert mannen doe;
Ware hi dan comen toe
Hi hadse alle wel onteert.
Anders heeft hi hem ghekeert.
Hi en woude niet ane hare ghemanc;
Daer omme hadde hi cleinen danc.
Die grave van Ghelre belach mede
Tiele, des hertoghen stede;
Maer binnen int ghemeen
Droeghen si qualike over een,
Ende discordeerden onderlinghen,
Ende en setten niet hore dinghen
Ghetrouwelike ten hertoghe waert;
Nochtan waren si bewaert
Van vesten, lieden, ende vitalien.
Nochtan keerden si ter falien,
Ende gaven hem op den grave,
Daer si grote oneere hadden ave.
Hadden si hem wel ghehouden,
Alse goede liede van rechte souden,
Ende wijs gheweest ende coene,

Al hadde die hertoghe vele te doene
Al ontrent sine pale,
Hi hadse ontset harde wale.
Nu heeft die coninc van Behem,
Ende Ghelre ende Gulke met hem,
Dertsche bisscop van Coelne mede,
Beleghen Rode, tshertoghen stede,
Ende mijn heer Jan van Beamont
Ende ander heren, die ic niet cont
Teser tijt en can ghemaken.
Ic sal vertrecken andre saken,
Ende dese dinc legghen neder,
Ende dan keren hier op weder,
Eest dat mi God Onse Here an,
Ende ic die waerheit vinden can.

Hoe Assche verbrant wart.

35.

TAssche reden uut ende inne
Bachelere stout van sinne,
Ende vrome knapen daer toe met,
Die opten pael waren gheset.
Nu ghevielt alsoe, te waren,
Dat uut Assche ghereden waren
Een groot deel van desen heren,
Op enen dach, alse die weder keren
Des avents wouden weder in,
Aldus versta ict, meer noch min:
Nu gheviel soe daventure,
Dat recht op die selve ure
Dat die liede uut Assche waren,
Daer vlaminghe quamen ghevaren,
Wel twintich dusent tenen worpe,
Tote Assche bi den dorpe,
Die heimelic quamen met hopen
Uut Aelst ende uut Denremonde gheslopen,
Eermens tAssche wart gheware.
Tvolc wart daer al in vare,
Ende die ridders, diere waren bleven,
En wouden alsoe niet haer leven
Aventueren soe dompelijc;
Want het was al tonghelijc:
Veertich warender cume dare
Ieghen donghetelde scare;
Soe dat si weken achterwaert,
Sonder een riddere onvervaert,
Die dapper was ende jonc,
Mijn heer Willem van Cranendonc,
Die sijn moet sere verwoech,
Nam ene glavie, ende sloech
Toten vianden in die porse,
Ende storte daer van sinen orse,
Ende bleef daer alsoe ghevaen.
Doen soe staken si saen
In dat dorp den brant,

Ende keerden weder te hant,
Sonder letten, dat ghijt wet,
In Aelst ende in Denremonde met.
Hadden si hen bi den brande ghehouden,
Alsoe si metten rechte souden,
Si hadden gheweest bestreden;
Want uut Brusele der steden,
Ende uten lande daer omtrent,
Waren vele liede gherent
Tote daer, in corten stonden,
Ende alsi daer niemanne vonden
Keerden si weder thuus waert.
Nu hoert hoe dat voert vaert.

Hoe die Vlaminghe gescoffiert worden ten Hellekine.

36.

Onlanghe na dat dit ghesciede,
Quamen meest die edele liede
Ute Vlaenderen gheboren,
Ja al ute vercoren,
Beide van ridderen en van knapen,
Die meest wisten van wapen,
Ende trocken vroech met hare scare,
Eermens mochte werden gheware,
Ende verbranden ende daden of
Van Walecoert mijns heren Diederics hof,
Ende keerden te hant metter vaert,
Weder omme, te Vlaendren waert,
Sonder enighen wederstoet
Oft viant te siene, cleine noch groet.
Doen hilden sijt wel in dien
Dat hem die Brabanters hadden ontsien,
Soe dat si niet en souden dorren
Buten muere van Brusele porren,
Ende vermaten hem seker dat si
Brusele souden branden soe bi,
Dat die roec, sonder lieghen,
Over Brusele soude vlieghen,
Ende dat si souden, in dat keren,
Leneke verbranden ende verheren.
Mijn heer Diederic hadde groten toren
Dat hi sine woninghe hadde verloren,
Ende dochte hi souts wrake ontfaen,
Mochte hi die Vlaminghe begaen;
Ende, in der selver avenstont,
Maecte hi dese dinc cont
Bacheleren, ende knapen mede,
Al te Brusele in die stede,
Der welker namen, mer niet al,
Ic u hier na nomen sal.
Mede soe lietment weten dan
Van Baren den goeden man,
Die te Vilvoerden doen lach,
Ende sonden op enen dach
Alle sijn volc op die vaert,

Rechte ten Helleken waert,
Want al daer die strate leghet,
Daermen meest te vaerne pleghet,
Ende daer die Vlaminghe souden liden,
Soudensi te Brusele waert tiden.
Des morghens vroech waren si
Voer daghe ghereit, seide men mi,
Ende trocken ten Hellekene waert,
Met luttel lieden in die vaert;
Want doen dese van Brusele quamen
Ten Helleken, hadden si te samen
Alse luttel alse xxvi man:
Die andre en waren niet comen an,
Die grave van Baren en was doe
Metten sinen niet comen toe,
Die te Vilvorden lach.
Nu waest worden scone dach.
Dese xxvi senden dan
Vore op die waerde enen man,
Ende waert dat hi iet vername
Dat hi haestelic weder quame.
Die bode voer henen ende quam saen,
Ende dede den ghesellen verstaen,
Dat hi sach comen, in der straten,
Vlaminghe met vele platen,
Met enen sterken ghevaerde,
Wel te harnassche ende te paerde:
Hi seide waer; want haerre was
Wel vijfhondert in den tas,
Of meer in der reesen,
Ende oec alle uutghelesen.
Dese xxvi doe
Worden beraden alsoe,
Dat si trocken besiden,
Ende lieten dese vijfhondert liden
Bet in te Brusele waert.
Hier binnen soe quam, ter vaert,
Die vrome grave van Baren
Metten sinen ghevaren,
Die met hem brachte te baten
Wel ontrent driehondert platen.
Dese xxvi waren vroe:
Si maecten hare bataelie doe.
Die grave riep *Baren! Baren!*
Die viande oec, te waren,
Hen te hant omme keerden,
Die hen oec battelgeerden.
Dus vergaerden si daer
Ridderlike, dat es waer,
Sonder gheruchten ende gheluut,
Oft men gheleit hadde ene bruut.
Die grave metten Brabanters doe
Sloech den Vlaminghen eerst toe,
Ende die Vlaminghe hen wel ieghen.
Daer soe mochte men sien pleghen
Rechte voere van wapenspele.
Ic hout daer over, dat soe vele
Met rechter wapen en wart ghewracht,
Sinder dat men te Woronc vacht.

Die grave van Salmen was, te waren,
Comen metten grave van Baren:
Hi waert ghevaen in den strijt;
Maer hi wart ter selver tijt
Verlost, cort ende snel,
Ende vacht, sinder, harde wel.
Ewelijc mach men des vermanen.
Daer was die grave van Vianen;
Van Walecoert heer Diederijc,
Diet daer dede vromelijc;
Mijn heer Jan van Levedale,
Diet daer dede harde wale,
Ende die oec, ter selver stont,
Van daer keerde seer ghewont;
Van Helbeke heer Arnout,
Een starc riddre ende een stout,
Ende van Hildeberghen heer Woutere,
Waren daer vrome op den coutere,
Daer oec streden sere
Van Manderscheit die here,
Ende die here van Fancersine,
Die daer leden grote pine,
Ende van Osse mijn heer Herman,
Die grote dinc daer ghewan.
Daer waren oec vrome metter hant
Van Brusele heer Jan Crupelant,
Ende van Wesenbeke Ghijsbrecht,
Die der wapene dede hoer recht,
Ende porters kindere mede
Al ute Brusele der stede,
Streden soe eerlic, sonder wanc,
Dat sijs ewelic hebben danc,
Ende ander liede die ic u
Niet en can ghenoemen nu,
Die soe wel streden op dien dach,
Dat mens ewelic ghewaghen mach,
Met enen hope niet groot,
Ieghen dat vlaemsche coenroot:
Dese waren die te samen
Uter stat van Brusele quamen,
Tote sessentwintich toen
Als ic vore verstaen doen.
Wistic horen namen al
Die daer waren int ghetal,
Seker ic soudse u maken cont,
Ende al en sijnse teser stont
Niet vermaent, alse ghi siet,
Si en sijns targher niet;
Want hare doeght en can
Hen beroemen nieman.
Selc was daer int conroot
Die mi metten monde verboot
Dat ic sinen name, wats ghesciet,
In desen boec en sette niet,
Diet daer alsoe dede nochtan
Dat hijs groten danc ghewan.

Hoe die Vlaminghe vloen ende som ghevanghen bleven.

37.

Doen dese strijt, sonder waen,
Ene goede wile hadde ghestaen,
Ende die Vlaminghe, tien stonden,
Dien grave van Baren vonden
Alsoe hart in desen doene,
Ende met hem die Brabantsoene,
Al was sgraven van Baren conroot,
Alse ghi ghehoert hebt, niet groot,
Worden si alsoe verstoren,
Dat si alse musschen henen vloghen,
Ende hadden alselken vaer,
Dat si vloen, hier ende daer,
In haghen, in grachten, in scuren,
In scaepscoyen, in ovenburen;
Maer meest namen si hore vaert
Weder omme te Vlaendren waert.
Daer soe vloen haerre vaerde
Bachelere van groter waerde,
Ende van groten nacioene,
Ende vermaert van groten doene,
Der welker name ic achter late;
Nochtan soe eest ommate
Dat ic die waerheit scuwe iet;
Want historien en willens niet.
Luttel bleefer daer doot;
Die meeste hoep die onscoot;
Mer si, die bleven in der weren,
Worden ghevaen met groter eren,
Somme ghewont harde sere,
Des si ewelic hebben ere.
Ende int Brabansche coenroet
Soe en bleef maer een knecht doot,
Dat was van vrienden handen;
Want si den knecht niet en canden:
Sijn meester was Lodewijc Criecsteen,
Die van den xxvi was een,
Die ghereden was op die waerde,
Ende in den strijt wel bewaerde.
Der ghevanghenre waren wale
Onderhalf hondert bi ghetale,
Die te Brusele waren bracht,
Diet anders hadden gheacht:
Die hertoghe deedse vueren
Somme te Lovene, somme ter Vueren,
In sijn prisoen vaste:
Si waren hem lieve gaste.
Al waren si comen in den lande
Om den hertoghe te doene scande,
Nochtan in allen manieren
Soe was hi hem goedertieren,
Waer si laghen, telker stede,
Daer hi aen dede sijn edelhede;
Ende alst hem goet dochte, te waren,
Soe liet hise thuuswaert varen,
Op hare trouwe, in haren lande,
Sonder borghen ende sonder pande.
Hi hadde wel verstaen dat woert

Dat Aristotiles brenct voert,
Dats, dat men den verwonnen sal
Goedertieren sijn over al.

Hoe Rode op ghegheven wart met vorwaerden.

38.

Ghi horet voren, dat ic las
Hoe dat Rode beleghen was
Van vijf groten lantsheren,
Die den hertoghe wouden onteeren,
Ende afwinnen sijn vaderlic goet,
Dat hen een twint niet en bestoet.
Daer waren in die poert
Een riddere hiet van Steynvoert;
Ende van Hoerstwilre mijn heer Jan,
Daermen vele doechden af segghen can,
Ridderen van goeden avise,
Diet daer handelden van prise,
Alsoe langhe alsi hadden vitalie;
Maer doen si hadden falie
Ghinct hem uten spele te male:
Hi en diende sinen here niet wale,
Die over Mase was sijn rowaert,
Ende soe qualijc hadde bewaert
Sijn slot van vitalien doen:
God die gheefs hem sinen loen!
Twee maent, als ict verstoet,
Laghen dese heren hoghe ghemoet
Vore dit cleine stedekijn,
Daer si menich groot hustijn
Op daden, te meneghen tiden,
Beide met storme ende met bliden,
Dies si hem emmer verweerden,
Tes si hadden dat si verteerden.
Eens ghevielt alsoe met hem,
Dat ute Limborch ende ute Daelhem
Eens nachts ghesellen quamen,
Met enen hope te samen,
Ende desen heren op liepen,
In de loedse daer si sliepen,
Soe dat si naect cume ontvloen.
Selc van hem liet daer doen
Sine florine ende sijn nedercleet,
Om dat die haeste was soe heet:
Dat deden die Brabanders doe,
Ende trocken weder omme alsoe,
Met haren conrote tsamen,
In haer slote, daer si uut quamen.
Die hertoghe hadde, in desen tide,
Soe vele te doene aen dander side
Ieghen Vlaendren ende Zeelant,
Ende oec ieghen Hollants cant,
Dat hi niet en conste alsoe saen
Dien van Rode bi ghestaen;
Dies hem harde zere verdroet

(Dat hijt liet dede hem die noot).
Wat holpe dat ict maecte lanc?
Si moesten, an haren danc,
Dat stedeken nu op gheven,
Om te behoudene haer leven,
Om breke die hen quam an,
Die niemant sparen en can;
Maer met vorwaerden waest ghedaen,
Alse ghi nu hier moghet verstaen:
Mochte die hertoghe Rode ontsetten
Binnen eenre maent, sonder letten,
Soe sout den hertoghe bliven,
En mochte hijs oec niet toe driven
Soe sout verloren wesen,
Ende si wouden tote desen
Verbeiden, ende daer duren,
Ende wachten der aventuren;
Ende wie tvelt behielde dare
Dat hi here van Rode ware.
Doen die hertoghe vernam dat
Op ghegheven was sijn stat
Was hi tonghemake sere;
Maer doch hoepte die here
Dat hijt binnen desen tiden
Ontsetten mochte met striden.

Van der swaerder reisen die de hertoghe dede te Rode waert.

39.

Die hertoghe hadde in Vrancrike
Maghe machtich ende rike,
Die hem waren int derde let,
Die coninc van Averne, ende oec met
Die grave van Stampes, te waren,
Die oec sijnre kinder oem waren,
Met quam die grave van Alisoen:
Dese quamen neder doen,
Om te pruvene oft si die saken
Te goeden poente mochten maken:
Te samen namen si haer vaert
Met meneghen man te Brabant waert.
Doen si tote Henegouwe quamen
En woutse die grave te samen
Niet laten liden doer sijn lant:
Dit heeft die hertoghe becant,
Ende es hem varen ieghen,
Met meneghen vromen deghen,
Alse diese emmer halen soude,
Weret wie dat weren woude.
Vier dusent platen hadde hi
In dese reise, seide men mi,
Met sinen neve den grave van Baren.
Doen dese te Nivele waren,
Ent die grave van Henegouwe vernam
Dat die hertoghe soe machtich quam,
Ende doer sijn lant soude liden,

Liet hi die Francsoise riden.
Nu hoert hier ene der swaerster reisen
Daer ic ye af hoerde lesen.
Weet dat, in der waerheiden,
Dat die hertoghe, sonder beiden,
Van daer nam sine vaert
Al recht ter Masen waert,
Ende sijn vier dusent mede
Die hem volchden op die stede,
Ende was binnen derden daghe
Vore Rode, dats ghene saghe.
Die haeste moeste dus groot zijn;
Want het was opten termijn
Dat die voerwaerden uut souden gaen,
Die te Rode was ghedaen,
Doen ment stedeken op gaf,
Als ic u vore seide daer af.
Hi ghetroeste hem al sijnre viande,
Die saten omtrent sinen lande,
Noort, West ende Zuut,
Die alle waren comen uut
Om te verbernene Brabant;
Dat toende elc aen sinen cant.
Die grave van Loen lieten liden
Doer sijn lant ten selven tiden
Vriendelike, ende oec hem boot
Sinen dienst alse vrient groot.
Doe men binnen Tricht vernam
Dat die hertoghe soe machtich quam,
Ende over die Mase liden soude,
Rende een knape, alsoe houde,
Met haeste te Rode binnen,
Ende dede den heren kinnen,
Dat die hertoghe in der nachte
Over Mase met heer crachte
Niet verre van Rode soude wesen.
Doen antwoerde tote desen
Die coninc van Bemen, die grote here:
‘Des en gheloevic nemmermere,
Dat die hertoghe dat ane gaet,
Alsoet hem nu ghescepen staet.
Het staet hem soe swaer ende soe hart,
Int ander side, te Vlaendren wart.’
Die bode sprac: ‘Here, sijts ghewes,
Dat dit emmer aldus es.’
Doen nam die coninc op die stat
Enen andren, dien hi gheloefde bat,
Ende lieten riden op die waerde,
Ende dat hi keerde metter vaerde,
Ende hier af die waerheit seide.
Hi reet wech, al sonder beiden,
Ende besach hoet daer stoet,
Ende quam weder metter spoet,
Ende seide hem dat die hertoghe
Metten sinen overtoghe,
Met soe meneghen vromen man,
Dat wonder was te scouwene an.
Die coninc sloech thooft neder doe,
Ende stont langhe, ende sweech alsoe,

Ende doe men hem vraechde waer bi
Hi stoede alsoe, antwoerde hi:
‘Ic sta ende peinse om den greve
Van Vlaendren, onsen neve,
Die ons valschelijc heeft bedroghen:
Hi sprac ons toe, voer onsen oghen,
Dat hi ende die sine souden
Den hertoghe soe cort houden,
Ende soe vele gheven te doene,
Dat hi niet en soude sijn soe coene
Over Mase te settene voet.
Nu siet hier den meesten moet
Dien ic ye sach in lands here,
Dies hi eweliken sal hebben ere.
Hi ghetroeste hem al sijnre viande,
Die saten omtrent sinen lande,
Ende heeft soe meneghen man nu bracht
In al midden onser macht,
Dat mens ewelic ghewaghen sal,
Ja, ende in onser scanden al;
Want wi en selen tesen tiden
Ieghen hem niet dorren striden,
Want wijs niet voersien en sijn:
Dies scaemt haer die herte mijn.
Ic weet wel dat hijt niet bestaet
Selc gheninde, ende selke daet,
Sonder van volke grote macht,
Die hi met hem hevet bracht.’
Die heren antwoerden doe:
‘Here coninc, hoe claghedi soe?
Die bisscop van Ludeke sal comen saen,
Ende sal hem Tricht ondergaen,
Ende meneghen man met hem bringhen:
Dan soe selen wien ommeringhen,
Ende levende hebben ofte doot,
Al waer sijn volc noch also groot.’
Doen senden si boden metter vaert,
Beide te Ludeke ende te Coelne waert,
Ende in allen steden, te waren,
Daer men wiste dat vriende waren,
Dat si quamen al onghelet,
Die walvisch ware comen int net:
Men soudt hem over thoeft slaen,
Soe bleve hi doot ofte ghevaen.
Die mi vertrac dese woerde
Seide dat hise selve hoerde.

Hoe die hertoghe Hilt voer Rode ende den vianden strijt leet.

40.

Des naests daghes, sonder saghe,
Na Sente Ghertruden daghe,
Es die hertoghe vermoghen
Over die Mase ghetoghen,
Ende vernachte in der vianden lant,
Daer hi spise noch dranc en vant;

Want tvolc was al sijnre straten,
Ende hadden ydel huse ghelaten.
Des merghens vroech, dat ghijt wet,
Dede die hertoghe sijn trompet
Blasen, om dat hi woude
Dat sijn volc versamenen soude,
Ende was vroech sonder faelien
Voer Rode met sijnre batalien,
Om te vercortene, tier staden,
Tonrecht dat hem die heren daden;
Ende recht op die ure doen
Soe sende die grave van Loen
Ane den hertoghe sine brieve daer,
Ende ontseidene openbaer
Van live ende van goede ghemeen,
Die te voren soe wel sijn vrient sceen,
Ende trac over al te hande
Met des hertoghen viande.
Die brugghe dede hi breken mede
In sinen lande, telker stede,
Daer die hertoghe soude keren,
Om dat hien woude onteren;
Ende den vianden doen verstaen
Hoet voer Rode mochte vergaen.
Daer soe quam oec die mare
Dat lant van Ludeke ware
Al in roeren, te hem waert,
Ende dat si oec, metter vaert,
Tricht hem souden ondergaen,
Ende dat hi dan hadde ghedaen.
Die hertoghe liet alle die maren
Te nieute, ende woude bewaren
Dien dach ende sijn ere wale;
Want het was, ten selven male,
Die alre achterste dach,
Die in den bespreken lach,
Dat men op gaf dat stedekijn.
Daer omme moest nu becort sijn.
Die hertoghe hilt daer, weet wel dat,
Ghebatelgiert voer die stat,
Toter hogher primetijt,
Alse die hoept te hebbene strijt,
Voer sijn ere, ende voer sijn lant;
Ende alse hi niemene daer en vant
Soe sende hi over al, te hant,
Twee ridderen vrome metter hant:
Mijn heer Jan van Orswilre waser een af,
Die in Rode was als ment op gaf,
Ende die de vorwaerde hadde ghehoert;
Dander hiet Dideric van Walecoert.
Desen tween was ghebeden
Die boetscap, die si wel deden.
Oec soe voeren daer ter stede
Heren van den duutschen huus mede.
Doen dese boden quamen daer
Soe vonden si, dat es waer.
Den coninc ende die graven.
Bi Rode wast al om graven
Over enen swaren pas,

Daer gheen toecomen aen en was.
Mijn heer Diederijc sprac hem toe
Van over die veste, ende seide alsoe:
‘Ghi heren, wi sijn boden des hertoghen,
Die ghinder hout voer u oghen
Met banieren al ontploken;
Alsoe die vorwaerde was ghesproken
Hi es comen binnen tide,
Ende wilt becorten metten stride
Wie van Rode blijft here.
Seker, het hoert tuwer ere
Dat ghi uut trect ter vaert.
Hi wilt treken achter waert,
Ende wilt u velt ende plaetse maken,
Ende Gode bevelen die saken;
Oft trect, met uwer ghewelt,
Daer ghi wilt op een velt,
Daer hi u bicomen mach:
Hi wilt heden, op desen dach,
Becorten alle die claghen,
Die ghi, in vele jaren ende daghen,
Over hem hebt gbedaen.
Ghi moechtene ghinder sien staen,
Verre comen in uwen lande;
Ghi hebtene al nu in u hande,
Daer ghi alre machtichst sijt;
Coemt uut, levert hem strijt,
Ende danct Gode dat hi
Dus verre nu comen si,
Oft laet hem sijn vaderlic goet,
Daer ghi hem ghewout ende cracht ane doet.’
Doen dese redene was ghedaen,
Antworden die heren saen:
Dat si noch niet en souden vechten;
Maer const die hertoghe soe berechten
Dat hi hem Rode wonne ave,
Of dat ment hem op gave,
Dat hi er here af bleve dan.
Doen antwoerde mijn heer Jan
Van Oerstwilre openbare:
Dat die vorwaerde alsoe ware,
Soe wie den andren met ghewelde
Verwinnen mochte opten velde,
Dat hi van Rode bleve here;
Maer dit en halp min noch mere,
Si en wouden striden, noch comen ute,
Maer bleven stille in hare mute.
Doen dese boden, te waren,
Van daer ghekeert waren,
Sprac mijn haer Jan van Beamont:
‘Ghi heren, ic doe u cont
Dat die hertoghe, sonder waen,
Den spele sijn recht heeft ghedaen,
Des hi ewelic sal hebben ere,
Ende wi en verwinnen nemmermere
Die scande, dat seg ic u,
Dat ons die ghene versoect nu
Dien wi scaden wilden ende deren,
Ende wi ons niet en dorren weren.

Onse es die scande, die ere is sine.
Nu es verloren onse pine.'
Dat seide mi voer waer een man,
Die seide, dat hijt hoerde an.

Hoe die hertoghe weder keerde ende dlant beroefde.

41.

Doen die hertoghe dantwoerde vernam,
Was hi tornech ende gram,
Dat hi niet mochte becorten dan
Donrecht, datmen hem leide an.
In rade soe wart hi doe,
Dat hi woude houden alsoe
Den dach al uut, opt velt daer,
DAt manne ende peerde was al swaer;
Want het reinde al den dach.
Ic wane wel dat men noit en sach
Ghenen here soe blide, soe vroe,
Strijts verbeiden alse doe,
Met honghere ende met dorste groot;
Want si en hadde spise noch broot:
Si waendent op corter tijt
Becort hebben in enen strijt.
Daer bi en waren si van dien
Van vitalien niet versien.
Dus beiden si, ten selven stonde,
Toten donckeren avonde,
Ende vielen daer op dat velt
In midden der viande ghewelt,
In ydelen husen die si daer vonden,
Alse die niet bat ghedoen en conden.
Daer waren si dien nacht lanc,
Sonder aet ende sonder dranc.
Vitalie, die hem volghen souden,
Worden opten weghe ghehouden,
Alsoet in orloghen dicke ghesciet.
Alsoe en quam hem een twint niet.
Des merghens vroech, al onghelet,
Dede die hertoghe sijn trompet
Blasen, om dat hi woude
Dat sijn volc versamenen soude,
Ende nam met staden sine vaert
Weder omme te Tricht waert,
Om dat hi tlant woude bewaren
Ieghen zeusche ende vlaemsche scaren.
Die bisscop van Ludeke quam nu
Met meneghen man, dat segghic u,
Ende waende hem, al sonder waen,
Tricht die stat hebben ondergaen,
Ende ware hi te tide comen
Ende hadde hem dat liden benomen,
Soe en ware hem, te haerre noot,
Spise comen, noch dranc noch broot,
Die al den dach te voren,
Ghewapent, als ghi moghet horen,

Op hare perde hadden gheseten,
Sonder drincken ofte eten,
Ende oec leden den nacht lanc
Sonder aet ende sonder dranc,
Dat swaer was man ende perde.
Dit was dat al begherde
Die bisscop ende die ander heren;
Maer God wout anders keren.
Van Tricht al te Brabant toe
En bleef dorp staende doe,
Al dore berringhe in sgraven lant,
Si en worden alle doen verbrant.
Tgrote ghewin en die roef
Was verre boven tgeloef,
Die men brochte uten lande,
Sonder beesten ende ander pande:
Dus ghenoet hi sijnre ontrouwen
Dien ghi te voren mocht scouwen.

Van dinghen die ghescieden.

42.

Doen die chieftein vernam dat,
Die te Sittert lach in die stat,
Dat men voer Rode striden soude,
Sende hi derwaert, alsoe houde,
Om dat hi ten stride woude wesen;
Ende recht binnen desen
Hebben dierre binnen bleven
Dat stedeken op ghegheven
Den kinderen van Valkenborch alsoe;
Maer die grave van Ghelre namt hem doe,
Hore naeste maech nochtan,
Ende deeds hem onghebruuc dan.
In deser manieren alse ghi hoert
Verloes die hertoghe, weder ende voert,
Een deel sloten al omme sijn lant,
Die stoeden ontrent dien cant,
Dat niet en hadde moghen ghescien,
Hadde men ghetrouwelijc daer toe ghesien;
Nochtan hadde hi, dat weet wale,
Te besettene sine pale,
Dertich slote ofte mere
(Dat was swaer enen here),
Sonder die sloten, dats sonder waen,
Die binnen slants waren ghesaen.
Men leest biblen ende croniken,
Ende yeesten die hem gheliken,
Soe en vintmen niewerinx besit,
Soe swaer noch soe groot als dit;
Ende, watter af comen were,
Die hertoghen en mocht onnere
Hebben ghehadt nemmermere,
Noch die viande oec ere.
Alsoe ghelijc, dats sonder waen,
Alse kersten liede dat cruce ontfaen

Om te vaerne opt heiden diet:
Alsoe ghelijc, ende anders niet,
Soe wouden alle dese heren
Opt tlant van Brabant keren.
Niemant en sal nochtan verstaen
Dat Brabant iet hadde misdaen
Ieghen enich deser heren,
Daer omme dat sijt wouden onteren;
Maer omme dat si dat beneden,
Dat die hertoghe met vreden
Ende met groter rijcheit besat
Sijn lant, waren si hem ghehat,
Ende wouden met ghesaemder hant
Hem af winnen alsoe sijn lant.
Wie daer af waren principale
Die kent God onse here wale.

Hoe die Fransoyse quamen in Brabant ende ander dinc.

43.

Die wile dat die hertoghe was
In die reise, daer ic af las,
Waren die Fransoise vermoghen
Doer Henegouwe ghetoghen,
Ende quamen alsoe voert
Tote Nivele in die poert,
Ende die hertoghe was daer te tide
Tote hem, vroe ende blide,
Ende brachtse vore hem al te hant
Tote Brusele in sijn lant,
Daer hi hen dede vele eren,
Alse betaemt alselken heren.
Doen dese heren sdonderdages quamen,
Hadde die hertoghe sfridaghes tsamen
Sinen raet al ghemene.
Daer soe droechmen over ene
Met desen voergheseiden heren,
Dat men des maendaghes soude keren
Met heercrachten ter Masen waert.
Doen soe was om dese vaert
Menich Brabander blide.
Dus soe scieden, ten selven tide,
Thuuswaert die van den steden,
Om dat si hem souden ghereden.
Maer des naests daghes, dat verstaet,
Wart omghekeert al dese raet
Bi den heren van Vrancrike,
Daer die hertoghe sekerlike
Van ganscher herten node quam toe;
Maer hi moeste doen alsoe
Sine maghe uut Vrancrike hem rieden,
Al wast hem leet ende sinen lieden.
Wat holpe hier af langhe merre?
Al quamen dese heren van verre
Si en wouden nochtan niet striden;
Maer si maecten, ten selven tiden,

Enen verst van bestande,
Tusschen den hertoghe ende sine viande.
Daer bleven sijs ghemeenlike
In den coninc van Vrancrike:
Hi soude den twist neder legghen,
Ende soude uten sinen segghen
Na Paesschen op xiiij nacht.
Ende dese dinc wart ghewracht
Rechte opten saterdach
Die voer Palmen sondach lach;
Ende Brabant soude besloten staen
Toter tijt, dats sonder waen,
Dat dat segghen gheuut ware.
Dit es donghelijcste mare,
Die ghesien es ofte ghehoert;
Want die coninc vertrac voert
Sijn segghen, al onghewaent,
Volcomelike vijftalve maent,
Boven den dach voerseit,
Daert seggen op was gheleit.
Ende al soe langhe, sonder waen,
Moeste Brabant besloten staen,
Dat hem gheen dinc en quam toe;
Maer God hi versaghet alsoe
Dat niemant en wart gheware das
Dat daer enichs dincs breke was.

Van drien wonderen die geschieden.

44.

Drie wondere toende Onse Here,
Doer sijn lof ende doer sijn ere,
Brabande, in dit orloghen,
Die ic u hier wille betoghen:
Dat eerste es, gheloves mi,
Dat uut allen landen, verre ende bi,
Porden ridderen ende knapen
Te Brabant waert metter wapen,
Ongheboden ende ongheraden,
Om den hertoghe te stane in staden,
Die alle met goeden vreden
Doer der viande lant leden,
Onghelet ende onghestoert.
Dit wonder en was noit ghehoert.
Alsmen vraechde: ‘Waer vaer di?’
‘Daer dandere varen varen wi.’
Si en antwoerden ander dinc;
Ende die hertoghe hi ontfinc
Alle dese in sijn onthout,
Ende gaf hen mildelike dat sout,
Dat soe groot was ende soe rike,
Dat men cume sach dies ghelike.
Des ander wonders maec ic u vroet:
Die wile dat tlant besloten stoet,
Alse ghi te voren mocht horen,
En verdierde broot noch coren,

Visch, vleesch, noch oec dranc,
Al was dat besit lanc.
Het was beter tijt in Brabant
Dant elre was in enich lant
Dat den vianden ane ghinc;
Dits te hoerne vremde dinc,
Ende te meerre wonder, te waren,
Om dat soe vele liede waren
Uut vremden landen in Brabant comen,
Alse ghi hier voren hebt vernomen.
Dit derde wonder es seker waer,
Want het liden openbaer
Die ter zee te vaerne pleghen,
Dat hen tgheluc soe was ieghen,
Dat si, in al den somer lanc,
Noit en hadden harinc vanc,
Die wile dat men ghene dinghen
In Brabant en mochte bringhen.
Si pijnden alle ieghen spoet,
Die wile dat Brabant besloten stoet;
Maer alsoe saen als tlant was open
Vinghen sijs met sulken hopen,
Dat sine cume brachten
Te lande met allen crachten.
Des liden sijs, dats sonder waen,
Die ghene die den harinc vaen,
Al tAntwerpen in die poert,
Daert van menighen was ghehoert.

Hoe die coninc van Vrancrike maecte een soendinc ende der hertoghinne doot.

45.

Alst tijt dochte den coninc
Sprac hire af een soendinc:
Dat sgraven dochter van Hollant
Soude hebben Janne van Brabant;
Des graven sone van Guleke met
Soude hebben metter wet
Shertoghen dochter, nu hoert;
Sgraven dochter van Ghelre voert
Soude hebben oec in huwelike
Tshertoghen sone Heinrike,
Ende dese twee graven souden alsoe
Hebben een deel ghelts daer toe;
Ende Tiele, dat stedekijn,
Soude des graven van Ghelre sijn;
Ende daer vore, des sijt vroet,
Heeft die hertoghe ander goet,
Dat hem beter es, als ict versinne,
Ende leget aent lant van Hoesdinne.
Die coninc van Bemen mede,
Ende die bisscop van Ludeke der stede
Hadden oec tshertoghen ghelt,
Alsi en oec hadden ghequelt,
Dat hen seker niet was eerlike

Al seit die coninc van Vrancrike;
Maer van Mechelen dat segghen
En woude hi noch niet uutlegghen:
Dat hilt hi noch te hem waert.
God geve oec, hoe dat vaert,
Dat hijt cort alsoe terminere
Datter in gheligghe Gods ere.
Ghehoert hebdi, te hant,
Tgrote besit van Brabant,
Dat wel neghen maenden stoet,
Als ic vore u maecte vroet,
Daer binnen noit dach en was
Die viande, sijt seker das,
En stieten op Brabant, hier of daer.
Al was dat den lande swaer,
Nochtan bleeft in sijn ere,
Danc heb God Onse Here.
Dus soe heeft die hertoghe
Ghevelt die grote orloghe,
Met kinderen ende met mieden.
Danc Gode ende sinen lieden,
Dat hi tlant behilt in sijn ere;
Want en ontstoet nie lantshere
Soe groets orloghes, ic hout in dien;
Want ic hebt al oversien,
Bibelen ende croniken,
In vinde nerghens des ghelike.
Onlanghe, na dit bedrijf,
Sterf des hertoghen Jans wijf,
Die goede, scone, wise Marie,
Der welker zielen God bevrie
Van al dat haer mach deren:
Si starf int jaer Ons Heren
Dertienhondert ende xxxv lach,
Sdaghes vore alre heilighendach.
Al waren jonc deser vrouwen jare,
Nochtan en waren in hare
Vergheten ghene saken,
Die de goede vrouwen volmaken:
Si was simpel, hoefsch ende goedertieren,
Ghestadich van sinne ende van manieren;
Noit en tonese haer ghestoert,
Noch hart woort brenghen voert;
Al wat si ontset van binnen
Men mocht van buten niet bekinnen
In woerden, noch in ghelate.
In allen dinghen hilt si mate;
Ontfermhertich was si mede,
Ende gherne sach si vrede.
Eendrachticheit, te waren,
Sach si gherne sonder sparen,
Ende beterde alle dinghe;
Oec was si sonderlinghe
Gode vruchtich ende reine.
Gherne soe was si alleine,
Dese vrouwe goedertieren,
Bi haren camerieren.
Wijn nam si soberlike
Ende alle spise die ghelike;

Hore ghetiden ende orisoene
Plach si met devotien te doene;
Ende met groter innichede
Hoerde si misse mede.
Ieghen die arme was si milde,
Beide van spisen ende van ghelde.
Voer waer seide men ons dat,
Dats Brabant voer te bat,
Dat si vrouwe was daerinne.
O Maria, coninghinne
Van den hemelschen troene!
Bidt Jhesum uwen lieven sone
Dat hise hale, sonder beiden,
Tsijnre eweliker salicheiden.
Ten Minderbroedren leit si begraven,
Te Brusele, met groter haven.

Hoe die hertoghe met Eduwaerde trac in Vrancrike.

46.

Omtrent drie jare hier naer,
Doe men screef ons Heren jaer
Dertienhondert dertich ende achte,
Quam Eduwaert met groter machte,
Coninc doen van Enghelant,
Al tote Antwerpen in Brabant,
Met vierdalf hondert hoetscepen,
In den wille alsoe begrepen
Dat hi op woude lopen, hardelike,
Philipse, coninc van Vrancrike;
Want hem dochte in desen
Dat hi naerre soude wesen
Der cronen van Vrancrike, dan
Philips, oft anders ieman,
Alsoe hi oec was een let
Van rechten bloede, dat wet;
Want Philips was die oems sone
Die aen hem droech die crone,
Ende Eduwaert was der suster kint;
Hier af quam een parlamint.
Hier op was Philips antwaerde:
Dat hi ware comen van den swaerde,
Ende Eduwaert van der vrouwen,
Ende dat men daer in mochte scouwen
Ende proeven openbare,
Dat die crone sijn ware.
Hoet daer met es dat blive daer.
Eduwaert hoepte wel voerwaer
Dat die keiser hem helpen soude,
Om ene grote summe van goude;
Oec soe deeldi sinen scat
In duutschen lande, te menegher stat,
Om dat hi met machticheden
Philipse woude ane treden.
Hier waren bedriveren ave
Reinout van Ghelre grave,

Ende die grave van Gulke met,
Dies beide hadden te bet;
Want si in dit bedrijf tsamen
Hoechden haers titels namen;
Want deen wil heten hertoghe,
Ende dander marcgrave hoghe,
Dat si in dit bedrijf wonnen,
Wants hem die keiser woude onnen.
Dus soe lach Eduwaert daer,
Ende beidde wel een jaer
Na dat die keiser soude comen
Tsijnre hulpen ende tsijnre vromen;
Maer Philips cochten af;
Want hi hem meer gouts gaf.
Hoe int leste Eduwaert
Toten keiser nam sine vaert
Tote Covelense in de stede;
Ende wat hem die keiser dede;
Ende hoe hi Eduwaerde scalkelike
Vicaris maecte van den rike;
Hoe die onnosele Eduwaert
Weder keerde in de vaert
Te Herke, ende tghedinge besat,
Ende oec te Mechelen in die stat,
Alse vicaris des rijcs
(Wie sach ye des ghelijcs?),
Ende ander dinghe daer toe met,
Dat blijft hier al onghelet.
Diet al wille weten, vore ende na,
Ic rade hem dat hi ten boeke ga,
Daer ic dhistorie al te male
In hebbe gheset redenlic wale.
En sal hier nemmeer doen bekant
Dan den hertoghe van Brabant
Van desen yeesten ane gaet;
Want dese boec, dat verstaet,
En wilt anders niet gheleesten
Dan van Brabantschen yeesten.

Hoe Eduwaert hulpe sochte aen den hertoghe van Brabant.

47.

Nu, alse Eduwaert heeft vernomen
Dat die keiser niet en sal comen,
Es hi ghetoghen al te hant
An den hertoghe van Brabant,
Die sijnre moyen sone was,
Ende versochte ane hem das,
Van srijcs weghen, dat hi
Met rechte hem soude staen bi,
Ende donrecht helpen wederstaen,
Dat Philips hadde ghedaen
Ende sijn vorderen den keiserrike,
Ende sonderlinghe an Camerike,
Dat hi aen hem hadde ghesaect,
Ende sijn slot daer af ghemaect,

Dat den rike behoert toe.
Oec vermaendijs hem doe
Van maechscape, dat hi
Hem hulpe ende stoede bi
Donrecht keren ende scade,
Die hem Philips van Valoes dade,
Ende des en woude bekennen niet.
Die hertoghe hem doe beriet,
Ende wart des te rade dan,
Want hi ware des rijcx man,
Dat hi ente sine souden
Sriken palen helpen houden,
Na dien dat hijs openbare
Van scrijcs weghen versocht ware.
Oec ghedachte den hertoghe mede
Die grote scade ende onrede,
Die hem Philips, al sonder waen,
Daer te voren hadde ghedaen,
Doe hi met sinen goude roet
Ghewan xvi lantsheren groet,
Om dat si Brabant souden ontghinnen,
Enten hertoghe sijn lant af winnen,
Ende dan hem brenghen ghevaen,
Daer elc van hem, sonder waen,
Al sine macht dede toe,
Des hi met eren ontstoet doe,
Des men ewelike wel mach
Met rechte doen ghewach.
Daer af dat u die waerheit
Hier vore al af es gheseit.
Dus gherees soe lanc die dinc,
Dat die somer sere henen ghinc.
Doe nam die coninc sine vaert
Uut Brabant te Vrancrike waert,
Omtrent onser Vrouwen dach,
Die in Septembre ghelach,
Doer Henegouwe ende Camercijs.
Die hertoghe, in deser wijs,
Gherede hem oec hier ieghen,
Als die sijnre manscap woude pleghen,
Met vele heren, des sijt vroet,
Daer hi hem eerlic mede loet,
Alse graven ende baenrossen, twaren,
Die met hem onthouden waren.
Die hertoghe van Ghelre quamer toe
Ende twee marcgraven alsoe,
Gulcke ende Brandenborch, dat wet,
Loen, Marke ende Verrenborch met,
Van Catsenhelleboghe die grave,
Ende van den Berghe: dese quamen ave.
Die grave van Mijssen quamer toe,
Die here van Valkenborch alsoe,
Mijn heer Jan van Henegouwe,
Die here van Kuuc, als ict scouwe,
Ende ander heren, die ic u
Niet en can ghenoemen nu,
Die alle quamen willichlike
Op Philipse van Vrancrike.
Die bisscop van Ludeke dan,

Ende van Bemen coninc Jan,
Ende van Henegouwe die grave
(Philips wasser oem ave):
Dese trocken waerlike
Met Philipse in Vrancrike.
Al was die grave van Henegouwe
Over ghetoghen, als ict scouwe,
Met Philipse sinen oeme,
Hi en wasser niet seer wellecome;
Want Eduwaert, als ic u scrive,
Hadde sijnre suster tenen wive,
Soe dat Philips wel verstoet
Dat sijn neve droech den moet
Vele meer tote Eduwaerde,
Alsoe hi sint wel openbaerde.

Hoe die hertoghe met Eduwaerde trac in Vrancrike.

48.

Aldus, als ghi moghet horen,
Soe trac Eduwaert voren
In de palen van Vrancrike,
Ende die hertoghe die ghelike
Trac uut, met groter ghewelt,
Tote Haspre op dat velt,
Ende woude sijns volcs ontbeiden,
Ende oec van daer niet sceiden,
Hi en hadde ghesproken, wet wel dat,
Die van Camerike uter stat.
Gheleide heeft hi hen ghesant,
Ende si sonden al te hant
Van haren rade buten der poert,
Om te hoerne tshertoghen woert.
Die hertoghe seide hem doe:
Want Camerike hoerde toe
Van rechte den Almaenschen rike,
Dat si daden groot onghelike,
Dat si die franchoisen onthilden,
Die dat rike crencken wilden;
Ende want hi srijcs marscalc ware,
Ende van srijcs weghen comen dare,
Soe begaerde hi van rechte dat
Si hem openden die stat.
Doen si des niet doen en wouden,
Alsoe si van rechte souden,
Had die hertoghe ocsuun, dat hi
Den vicarijs soude staen bi,
Ende voert in Vrancrike varen;
Ende want hi hem woude bewaren,
Soe heeft hi tote Philipse ghesant,
Ende ontseide hem al te hant.
Dus soe volghdi moghentlike
Den vicarijs in Vrancrike.
Want om dat soe bi was
Den wintere, als ic voer las,
Soe en wouden si met allen

Voer ghene veste vallen.
Dus trocken si in den lande,
Beide met rove ende met brande,
Ende alsoe voert in desen doene
Tote bi der stede van Peroene,
Ende alsoe henen, bat voert,
Tote Sinte Quintins die poert,
Ende van daer, niet verre van Louwen,
Daer men anders niet en mocht scouwen
Dan brant, telker partien,
Al tot Flammingerien.
Hier binnen quam dat coude
Ende die reghen, soe menichfoude,
Dat si van node haer vaert
Nemen moesten thuus waert;
Want coninc Philips hilt hem doe
Met passen bewaert alsoe,
Dat si hem niet toe en mochten,
Hoe gherne si hadden ghevochten.
Die hertoghe, om dese sake,
Dede sijn carijn met ghemake
Vore trecken thuus waert.
Doen quam boetscap metter vaert
Tote Philipse, ende die mare,
Dat die hertoghe thuus wart ware;
Want Philips lach tier wilen
Daer bi op ene mile,
Ende dat Eduwaert met sijnre ghewelt
Noch daer laghe op dat velt;
Maer een harde groot pas
Daer tusschen hem beiden was.
Philips dochte, alsoe houde,
Dat hi Eduwaerde bestriden soude,
Om dat die hertoghe was ghekeert,
Ende heeft aldus gheordineert,
Dat die coninc van Behem,
Die bisscop van Ludeke met hem,
Ende die oestheren ghemeen,
Die daer waren menich een,
Ende oec heren uut Vrancrike,
Trecken souden ghemeenlike,
Ende dien pas overliden,
Ende Eduwaerde bestriden.
Doen dese heren ghereet waren,
Ende som over den pas ghevaren,
Quam een man, ende brachte hem mare
Dat die hertoghe noch daer ware,
Ende dat si waren met allen
Neder te voet ghevallen,
Alse die zeghe wilden werven,
Oft opt velt te samen sterven.
Doen die heren hoerden clare
Dat die hertoghe noch was dare,
Keerden si weder, harde saen,
Ende lieten dat striden staen;
Maer Eduwaert ende die hertoghe
Verbeiden, met moede hoghe,
Op den velde na den strijt
Tote bi der vesper strijt

Tote bi der vesper tijt,
Wel ghescaert van smorghens vroech,
Daer si hadden onghevoech
Van honghere ende dorste mede.
Doen pordense van der stede,
Ende elc nam sine vaert
Metten sinen thuus waert;
Ende Eduwaert es weder ghetiet
TAntwerpen, daer hi sijn wijf liet.
Dit ghesciede, dat es waer,
Doe men screef dertienhondert jaer
Ende XXXIX, des sijt wijs,
Omtrent die feeste Sinte Remijs,
Op enen saterdach, als ict versta,
Nu hoert voert wat volght hier na.

Van den verbonde dat Vlaendren, Brabant ende Henegouwe te samen maecten.

49.

Nu wart binnen Ghent verhaven
Een knape, niet rike van haven,
Van gheenre groter gheboert,
Die soe wart ghetoghen voert,
Dat al dlant ane hem vel.
Spreken consti harde wel
Ende wart van groten ghewelde,
Ende hiet Jacob van Artevelde,
Daer al dlant an viel sere
Ieghen den grave sinen here:
Dese Jacob bracht daer toe
Dat verbonden worden doe
Eduwaert, coninc van Engelant,
Ende Vlaendren ende Brabant,
Ende die grave van Hollant mede,
Met consent van elker stede,
Ende dat vaste bechartereert,
Ende met zeghelen gheconfirmeert,
Dat elc soude anderen wale
Helpen houden sine pale,
Ieghen elc lant ende elken here,
Ende dit soude dueren emmermere.
Coninc Eduwaert, na desen doene,
Trac van Antwerpen metter woene
Al te Ghent in die stede,
Sijn wijf ende kindere mede,
Ende van daer trac hi te hant
Over in Enghelant;
Maer hi gheloefde, in desen,
Dat hi in Vlaendren soude wesen
Tusschen dan en sinte Jans daghe,
Die in den midden somer ghelaghe,
Ende daer op soe liet hi ghinder
Sijn vrouwe ende oec sijn kinder.
Te naesten Sinxenen, al te hant,
Trac die hertoghe van Brabant

Voer Tuunliveke, bi Camerike,
Met sijnre ghemeente moghentlike,
Om van Hollant sgraven bede,
Daer omme dat hijt gherne dede;
Want van Vrancrike mijn heer Jan
Was comen daer met meneghen man,
Om dat hi dat huus woude winnen,
Ende verslaen diere waren binnen;
Want die grave, dat ghijt wet,
Hadt van sijn hant beset,
Al en hordet hem niet toe.
Dit woude heer Jan wreken doe;
Maer doen hi sach an
Int dander side soe meneghen man,
Onder Vlaminghe ende Brabantsoene,
Ende Heinewiere vroem ende coene,
Hilt hi hem daer over enen pas,
Daer hi wel mede bewaert was.
Doen dit marcte die grave,
Dedi sijn lieden comen ave,
Ende stac int huus den brant ter vaert.
Doen keerden si alle thuus waert.

Hoe Eduwaert die scepe versloech int Swin.

50.

Nu es comen Eduwaert
Over die zee, metter vaert,
Met een deel groter scepen,
Ende heeft dat Swin begrepen,
Daer hi drie hondert scepe vant,
Die Philips daer hadde ghesant,
Die op die zee, weder ende voert,
Meneghen roef daden ende moert,
Ende alsoe verleeght hadden tSwin,
Datter gheen goet mochte in,
Des grote breke hadde Vlaenderlant,
Ende oec Zeelant ende Brabant.
Desen scepen soe bestoet
Coninc Eduwaert metter spoet,
Met enen sterken toeganghe,
Ende street met hen soe langhe
Dat hise int leste verwan.
Der Franchoise bleven daer dan
Dertich dusent (dat was groot);
Die zee was van bloede root;
In menich scip men woet
Toten enkele in dat bloet.
Dit ghesciede, dat si u cont,
Op Sinte Jans Baptisten avont,
Ende oec opten dach daerna,
Doe men screef, als ict versta,
Dusentich ende driehondert
Ende veertich, wien so es wondert.

Hoe die hertoghe met Eduwaerde viel voer Doerneke.

51.

Nu sijn die Vlaminghe met allen
An coninc Eduwaerde ghevallen,
Ende setten tsamen hare vaert
Met groter macht te Vrancrike waert,
Ende vielen voer Dornike al te hant,
Ende vermaenden van Brabant
Den hertoghe, dat hi quame,
Ende hem der dinghen ane name,
Ende hilde sijn verbont,
Daer ic u vore af dede cont.
Die hertoghe woude hem bewaren,
Ende es derwaert ghevaren,
Ghelijc dat ment ane hem sochte.
Sine ghemeente hi voer hem brochte.
Oec quam van Henegouwe Willem,
Zeelant ende Hollant met hem,
Ghelre ende Gulike quamen mede:
Dese vielen alle voer die stede.
Die hertoghe met sijnre ghewelt
Viel in dees side der Scelt;
Maer die hertoghe hoerde mare,
Dat Philips in wille ware
Te bestridene Eduwaerde:
Doen dedi maken, metter vaerde,
Brugghen van sterken scepen,
Daer hi die Scelt mede heeft begrepen,
Ende trac over ten selven tiden
Om te hebbene tvoerstriden;
Want Philips, ter selver wilen,
Lach daer bi, omtrent twee milen,
Wel bewaert met passen doe,
Daer men niet en mochte toe.
Dus sloech die hertoghe sijn ghetelt
In dander side van der Scelt,
Daer hi bleef ligghende dan,
Moghentlike met meneghen man.
Op enen dach quam die mare
Dat Philips gheporret ware,
Ende Eduwaerde soude bestaen.
Die hertoghe was alsoe saen
Metten sinen daer ieghen ghekeert,
Ende wel te voet ghebatelgeert,
Daer hi hilt soe langhe stont
Tote dat men hem dede cont,
Ende hi die waerhiet wel vernam
Dat Philips doen niet en quam.
Dus keerdi tsinen ghetelde,
Ende bleef alsoe over Scelde,
Al den tijt dat men daer lach.
Ic wane datmen noit en sach
Soe vele volcs voer ene stede,
Daermen soe luttel op dede.
Daer lach een die meeste coninc
Die sat in der werelt rinc.
Twee hertoghen ende vier graven,

Ende lantsheren, rijc van haven,
Die grave en sijn noch hertoghen,
Al sijn si anders sere vermoghen,
Ende oec hebben vele liede.
Nu hoert voert wat ghesciede:
Sgraven moeder van Henegouwe,
Een goede vrouwe ende ghetrouwe,
Was Philips suster van Vrancrike,
Ende oec swegher die ghelike
Edewaerts van Enghelant:
Dese vrouwe onderwant
Haer sere van desen saken,
Hoe si pays mochte maken,
Ende pijnder omme harde sere
An elken prince ende here;
Maer doet haer al ontvacht,
Heeft si haer alsoe bedacht
Dat si aen den hertoghe comen es
Van Brabant, ende bat hem des,
Dat hi van dien saken
Pays oft vrede woude maken,
Ende dat oec gheen prince en si
Diere beter toe ware dan hi;
Want alle die heren, te waren,
In elke partie sine maghe waren;
Ende waert dat men strede
Soe en soude kerstenhede
Die scade nemmermeer verwinnen;
Ende won men die stat op die van binnen
Soe soudemen groot jammer scouwen
Ane maeghden ende ane vrouwen,
Ane paepscap ende ane nonnen mede,
Diemen daer vonde in die stede;
Ende consti dorloghe ghebreken,
Dat mens hem ewelijc ere soude spreken.
Die hertoghe sach wel ende verstoet
Datter vrouwen raet was goet,
Godlec ende oec eersam,
Soe dat hi hem der dinc ane nam,
Ende deder toe sijn beste,
Ende bracht daer toe int leste,
Dattet quam tenen bestande,
Tusschen den heren ende den lande,
Tote op Sinte Jans Baptisten dach,
Die in midden somer ghelach.
Voer waer oec soe seide men dat,
Dat beide de coninghe waren mat
Van den orloghe, ic segghe u hoe:
Eduwaert was tachter doe;
Want hem ghebrac silver ende gout,
Daer hi met ghelden soude sijn scout
Sinen lieden; ende oec laghen
Te wets in den selven daghen
Sijn diere juwele, ende sijn crone.
Daer bi was hem die vrede scone.
Philips was oec svreden blide;
Want siecte ende sterfte tien tide
Waren in sijn here soe groot,
Dat tfierendeel wel was doot.

Oec hadden si vele falien
Van drancke ende van vitalien.
Dus waren si beide doe
Des bestants blide ende vroe.
Doen dit was screefmen, voerwaer,
Dertienhondert ende veertich jaer.
Doemen screef wel besondert
Enenveertich ende dertienhondert,
Begonste die goede besceiden man
Heer Alaert van Os te bediken dan
(Die proest van Lovene was doe)
Dat goede lant van Lilloe;
Want hi doen was bekant
Rentmeester van Brabant,
Dat hi vromelic toebrachte,
Met wijsheide ende met crachte
Ende met groten arbeide,
Dien hi selve daer toe leide,
Doen dlant ghevloit hadde daer
Ontrent drienvijftich jaer.

Hoe die stat van Hoy viel aen den herthoghe.

52.

Hier na, int ander jaer,
Quam die stad van Hoy voerwaer
Ane den hertoghe van Brabant,
Ende dede hem aldus bekant,
Dat si an hem vallen wilde
In dien dat hise te rechte hilde,
Ieghen horen here den bisscop,
Die hem dicke liepe op,
Ende bescatte ende versloech,
Meer dant was int ghevoech.
Die hertoghe dachte, in sinen moet,
Dat die bisscop sinen overmoet
Dicken te hem waert hadde ghekeert,
Ende dat hien dicke hadde onteert,
Hadde hijt moghen brenghen toe.
Die hertoghe ontfincse doe,
Ende si setten in sien hant
Beide stat, borch ende lant;
Ende die hertoghe, sonder beiden,
Deedse weder thuus leiden
Met ghewapender hant, ende na dat
Soe besette hi borch ende stat
Metten ghenen die hi begheerde,
Datten bisscop int herte deerde.
Die hertoghe dede clocken slaen
Ende orloghe ghebieden saen;
Die bisscop weder alsoe.
Int leste bracht daer toe
Van Henegouwen die grave,
Dat men maecte hier ave
Te Leuwe ene dachvaert,
Daert tperlament viel wel haert;

Want der claghen, tien tiden,
Vele waren in elke side.
Int leste soe bleef die twist
Sonder orloghe al ghechist.

Hoe die grave van Hollant in Vrieslant bleef ende van den orloghe ieghen den bisscop. Die van Ludick waren haren here teghen.

53.

Niet langhe hier na, wet vorwaer,
Doe men screef dertienhondert jaer,
Ende xlv, min noch mere,
Wert verslaghen die jonghe here
Grave Willem van Hollant
(Dander daer alsoe ghenant)
Van den Vriesen, dat was jammer groot;
Ende met hem bleven doot
Die edele liede meest twaren
Die int lant van Hollant waren,
Ende ander liede daer toe mede,
Die waren uut ander stede,
Dat die grave hem selven dede,
Al met sijnre haestichede.
Int naetste jaer soe ghevel
Een orloghe swaer ende fel,
Tusschen Ludick ende haren here,
Dat die menich becochte zere.
Die bisscop wert alsoe beraden
Dat hi Ludick woude scaden,
Ende vercreech daer toe meneghen man,
Die in sijnre hulpen daer quam an,
Dat was die coninc van Behem,
Ende sijn outste sone met hem,
Die tier tijt, in ware dinc,
Woude sijn Almaensche coninc,
Ende vander Marken die grave
(Die bisscop wasser broeder ave),
Die grave van Loen, ende andre heren mede,
Die ic late hier ter stede.
Die van Ludick worden doe
In haer stad beraden alsoe,
Dat si ute waren comen,
Ende hadden een velt ghenomen,
Daer si verbeiden wouden
Der gheenre die comen souden;
Maer si hadden hen, dats waer,
Met eenre gracht bewaert daer,
Daer men in moeste tenen gate,
Om haer vordeel ende haer bate.
Daer soe sloech met stouten sinne
Die here van Valkenborch inne,
Als die waende, als ict versta,
Dat hem dandere volgheden na.
Daer soe bleef die here doot,
Ende met hem een groot conroet
Van ridderen ende van knapen,

Die vrome waren ter wapen.
Ten eersten dat dit was ghedaen
Trac die bisscop henen saen;
Ende al die met hem quamen
Trocken achterwaert te samen,
Alsoe menighen wech, alsoe menich hoot.
Hier moegdi horen wonder groot,
Dat dese grote here vermaert
Alsoe trocken achterwaert,
Onghestreden, clein ende groot,
Ende lieten haren maech daer doot
Onghewroken op dat velt.
Dits groot wonder, waer ment vertelt.
Eer dit aldus ghesciede,
Hadden die Ludicksche liede
Te samen ghesworen dat si
Elc anderen souden staen bi,
Ieghen haren here den bisscop,
Ende daer deden si ede op
Dat si souden, sonder begheven,
Elc bi anderen sterven ende leven.
Dit was Ludick ende Hoy die stede,
Tongren ende Sintruden mede,
Ende dat steken van Dinant,
Ende daer toe al des bisscops lant:
Dese wouden haren here
Ghedwonghen hebben vort mere,
Ende oec alle haer ommesaten.
Niemant en sal hem verlaten
Op sijns selfs here cracht:
Het leit al aen Gods macht.
Coninc David scrijft al open:
Het es in Gode beter hopen
Dant is in den mensche.
Dits een woord van wensche.
Hier bi die ghemeente waert
Soe groot van moede ende soe haert,
Dat hem int leste haer dinc
Ter groter scade verghinc,
Als ic u hier na sal segghen al,
Daert tijt is ende stede hebben sal.

Hier gaen inne die jaren van der jammerheit van manslacht.

54.

Doen men screef dertienhondert vorwaer
Ende oec sessenveertich jaer,
Quam Eduwaert met sijnre partien
Over die zee in Normandien,
Ende belach een stat hiet Cane:
Die ghinc hi so hardelijc ane
Dat hise met crachte wan,
Ende versloech daer meneghen man.
Van daer troc hi over die Seine,
In midden van der Vrancscher pleine,
Tot bi Parijs, met brande

Ende met roeve menegherande,
Over dOese ende die Somme;
Want si en mochten niet al omme.
Int lant van Potau quam hi saen:
Daer wart hi swaerlike bestaen
Van Philips van Vrancrike,
Diene bestoet moghentlike
Met meneghen here groot,
Die daer meest bleven doot.
Die coninc van Bemen bleef daer,
Ende Philips broeder, dats waer,
Die grave was van Alenchoen;
Oec soe bleef daer doot doen
Die grave van Vlaendren met,
Ende menich lantshere, dat wet.
Philips bevalt sinen paerde
Ende reet in Amyens sijnre vaerde.
Daer soe bleven in den nijdspele
Dertichdusent vlocs, dats vele,
Die al meest nochtan, twaren,
Ute Philips partie waren.
Ende Eduwaert trac vast voert
Ende belach Kalis die poert,
Daer hi voer viel, voerwaer,
In dit vorseide jaer,
Ontrent op Sinte Gielis dach:
Daer hi een jaer voer lach,
Niet vele min eer hi dan
Sinen wille daer af gewan.
Dat ic dit hebbe vertiet
Dat en is sonder sake niet;
Mer hets om dinc, als ic versta,
Die licht volghen sal hier na.
Die de yeesten van al desen
Horen wil of lesen,
Ga ten boecke ende lese int licht,
Dat ic daer af heb ghedicht;
Want dese yeesten en horen niet
Toten Brabantschen iet.

Van twee huweliken die ghemaect waren vore Kaleys.

55.

Nu doen Eduwaert voer Kaleys lach,
Als ic u voren dede ghewach,
Soe maecte hi twee huwelike:
Deene was van Lodewike,
Die grave van Vlaendren was dan;
Daer woude hi sijnre dochter brenghen an,
Wies vader Eduwaert met ghewelt
Versloech te Cressi op dat velt.
Des graven moeder ende vader
Woenden in Vrancrike beide gader,
Ende hadden Vlaendren geruumt beide,
Om haers volcs ombescheidenheide.
Doen de grave vernam die mare

Dat sijn vader ende moeder doot ware,
Quam hi saen in Vlaendrenlant,
Om te proevene of hem te hant
Iet te bat soude moghen gaen,
Dant sinen vader had ghedaen;
Doch wart hi ontfaen voer here;
Maer in alsulken kere,
Als si sinen vader hilden
Si desen oec houden wilden.
Hi moest singhen alsulken sanc
Als si wilden, wast cort of lanc.
Int leste si hem vore leiden
Dat hi moeste, sonder beiden,
Eduwaerts dochter sonder waen
Tot enen wive ontfaen,
Ende dat dat emmer moeste wesen.
Die grave antwoerde te desen
Vele redenen scoene ende goede,
Ende dat hem dat niet te doen en stoede;
Want die coninc in corten daghen
Sinen vader hadde verslaghen,
Ende dat hi oec niet en ware soe coene
Eneghen huwelic te doene
Buten moeder ende vrienden rade,
Ende dat hijs emmer niet en dade.
Dit en bescoet cort noch lanc,
Si namene ieghen sinen danc,
Ende voerdene, metter vaert,
Vore Kaleys tot Eduwaert,
Ende deden hem die joncfrouwe
Sijns ondancs doen ondertrouwe;
Ende daer na al te hant
Keerde hi in Vlaenderlant,
Al of hi woude bereiden
Sijnre bruloft bescheiden,
Ende is al heimelike
Ontreden in Vrancrike,
Ende vertrac sinen maghen, twaren,
Hoe hi hadde ghevaren.
Hier na suldi verstaen
Hoe hi huwelic heeft ghedaen
Aen tshertoghen dochter van Brabant,
Alsoe als mi es becant.

Van den anderen huwelike dat Eduwart maecte.

56.

Dander huwelic, dat Eduwaert
Toe woude brenghen metter vaert,
Dat was van sijnre suster sone:
Hertoghe van Ghelre was die gone,
Een jonghelinc van xij jaren:
Die dwanc hi daer toe, twaren,
Dat hi trouwen moeste dan
Des marcgraven dochter van
Gulec; waest lief of leet

Hi moest doen sijns oems beheet;
Nochtan soe seide hi sere
Daer teghen, die jonghe here;
Alsoe jonc als hi was doe,
Ende toender dese redene toe:
Dat voermaels een soendinc
Ghemaect was, in ware dinc,
Dat den meneghen was becant,
Tusschen den hertoghe van Brabant
Ende sinen here sinen vader,
Ende dat hi dat al gader
Houden wilde onghebroken,
In welc soendinc was ghesproken:
Soe wanneer dat hi quame tsijnre oude
Ende tsinen jaren, dat hi soude
Shertoghen dochter trouwen dan,
Ende wesen haer wettelic man,
Ende dat sijn vader, voer sijn doot,
Hem bat, met ernste groot,
Dat hi wel stonde in dat belof,
Ende des niet en ghinghe of.
Maer, wat hi seide daer toe,
Dat kint wart bedwonghen doe
Dat hi die joncvrouwe moest trouwen.
Hier soe machmen wonder scouwen,
Dat soe jonghe jonghelinc
Hem soe wel hoede selker dinc,
Dat hi der joncfrouwen niet en dede
Daer men huwelic volmaect mede.
Dat wisten si wel voerwaer,
Die by den kinderen waren daer;
Ende binnen corten tiden, daer naest,
Reet die jonghelinc metter haest
Heimelic van daer, met liste,
Dats niemant daer en wiste,
Ende sijn broederken daer mede,
Ende en hilden tijt noch stede
Voer dat si beide tsamen
TAntwerpen in die stat quamen,
Daer si ten selven stonden
Den hertoghe van Brabant vonden,
Diese ontfinc met groter weerde,
Ende gaf hen cledere ende peerde,
Ende bleven bi den hertoghe daer,
Als ic u sal segghen hier naer.

Van huwelike der kindren shertoghen.

57.

Doen Eduwaert lach in Brabant,
Als ic vore dede becant,
Waert ghemaect eene vorwaerde
Tusschen den hertoghe ende Eduwaerde,
Als dat shertoghen dochter scone
Soude hebben Eduwaerts sone,
Ende om dat si na maghe waren,

Soe gheloofde Eduwaert twaren
Dat hi, binnen den coste sijn,
Binnen sekeren termijn
An den paus soude impetreren,
Dat hier mede soude dispenseren;
Ende, overlede den termijn,
Soe soude die vorwaerde niet sijn.
Eduwaert sende, dat es waer,
Sijn eersame bode hier naer
Toten paus tAvengoen,
Maer die paus en wouts niet doen,
Watmen aen hem sochte doen;
Want Philips wout alsoe.
Aldus, als ghi na hier siet,
Soe bleef dat huwelic niet.
Aldus benam sekerlike
Coninc Philips van Vrancrike
Dat die hertoghe, hier noch ghinder,
Bestaen en const sijn kinder;
Want hi en constese nerghen bestaden
Eersamelic aen haer gaden,
Die paus en hadde, dat ghijt wet,
Moeten dispenseren daer met,
Ende Philips hielt die paus in dien
Dat hijt nerghens en liet ghescien,
Daer hem enichsins dochte
Dat hem onstade doen mochte,
Soe dat men duchte dat van desen
Brabant sonder oir soude wesen.
Doen die hertoghe sach al bloet
Dat sijn kinder werden groot,
Ende het al aen Philipse stoet,
Liet hi sincken sinen moet,
Die hi droech te Philips waert,
Die hem dicke hadde ghedaert,
Alsoe dat hi sijn kinder bestade
Een deel alsoet Philips gaedde.
Sinen outsten sone Heinrike
Bestaedde hi in Vrancrike,
Aen heer Jans dochter, sijt seker das,
Die Philips outste sone was,
Mer si en was noch, te waren,
Out meer dan van vijf jaren,
Die van vader ende van moeder bede
Bestonden ten derden lede.
Godevaert, sinen joncsten sone,
Bestaedde hi in Borboen,
An des hertoghen dochter dare.
Dat ic u segghe dats ware.
Joncfrouwe Margriete, die dochter sijn,
Die scone was ende van doechden fijn,
Gaf hi van Vlaendren den grave,
Daer ic u hier voer seide ave.
Sijnre joncster dochter Marien,
Daermen alle goet af mach lien,
Gafmen, als ic u toeghe,
Van Ghelren den hertoghe,
Die alsoe ontreet sinen oem,
Als ic u vore dede goem.

Ende al dese waren
Na ghemaghe twaren;
Nochtan dispenseerde daer met
Die seste Clement, dat wet,
Alsoet doen Philips begeerde,
Wiens wille hi niet en weerde.
Sijn outste dochter Johanne
Was voer comen te manne,
Aen den grave van Hollant,
Die doot bleef in der Vriesen lant:
Scoene was hi ende wel gheraect
Ende van doechden wel volmaect.
Gheen kint en liet hi van hare:
Dat was Brabant sere contrare.

Van der scoffeltueren die hi hadde van den lande van Ludicke.

58.

Als God, die sonder einde leeft,
Den mensche seghe ende voerspoet gheeft,
Ende hi dan hem verheft daer in,
Soe acht God sijns te min,
Ende gheeften namaels alsoe vele scaden
Als hi hem voer gaf ghenaden.
Aldus eest, wildijt verstaen,
Met dien van Ludic vergaen:
Om dat si hadden eens voerspoet
Soe wies hem soe hoghe dien moet,
Dat hem in hen selven dochte
Datse niement deren en mochte,
Ende trocken uut met groter scaren,
Als liede die sonder sin waren,
In den lande, voer ende weder,
Ende werpen sterke huse ter neder,
Die edele lieden vorwaer
Hadden in den lande daer,
Ende wouden des bisscops lant
Al besetten na haer hant,
Ghelijc als dat ghemeine diet
In Vlaendren plach ende noch pliet.
Dit volc had ghecoren dan
Enen molre tot enen hoeftman,
Ghelijc dat daer te voren
Die Vlaminghe hadden ghecoren
Jacob van Artenvelde,
Daermen vele wonders af telde.
Int leste sijn si met allen
Voer Herkenteel ghevallen,
Een starc huus ende goet,
Dat daer op die Mase stoet.
Heer Reinare, die goede man,
Dien dat huus toehorede dan,
Was hier omme in groot verdriet;
Mer hi en constes gheweren niet,
Noch oec sijn here die bisscop.
Selken raet had hi daer op,

Dat si troken al te hant
Aen den hertoghe van Brabant,
Ende baden hem, met ernste groot,
Dat hi hem hulpe in sulker noot,
Ende dat hise onsetten wilde,
Ende men seker van hem hilde,
Ende hi sijn man daer af ware,
Ende datmen dat vonde clare.
Die bisscop claghede mede dare
Sijn misquaem, groot ende sware,
Ende bat hem, met groten moede,
Dat hi hem in staden stoede,
Of hi soude des lants moeten begheven,
Ende een bisscop sijn verdreven;
Ende der heiligher kerken rechte,
Die toe hoorden Sinte Lambrechte,
Souden al te nieute keren,
Ende dat hi met Gode ende met eren
Dese dinc mochte wederstaen,
Ende groten loen daer af ontfaen.
Oec soe waren ter selver stede
Vorwaerden ghesproken mede,
Die mi niet wel en sijn cont,
Soe dat die hertoghe tier stont
Metten bisscop soe wart beraden,
Dat hi hem woude staen in staden,
Ende nam al te hant sine vaert
Met sinen volke te Ludic waert;
Mer, eer si daer comen connen,
Was Herkenteel ghewonnen,
Ende af gheworpen in den gront,
Dat soe hoghe ende vaste stont.
Die hertoghe van Ghelre twaren
Woude met sinen sweer varen,
Ende oec die grave van Loen.
Int bisdom trocken si doen,
Tot bi Waleme met allen,
Daer si sijn nedergevallen,
Daer si doegden groten noot
Van den reghene, die was soe groot.
Op enen vridach soe was dat,
Dat al den dach was soe nat.
Daer quamen die Ludickeren
Seer stoutelic ter weren,
Wel met dertichdusent mans,
Als beschermeren des lants,
Die thant, al sonder letten,
Dat lant wilden ontsetten,
Ende boden velt ende strijt,
Sonder enich respijt,
Mer om dat soe reghende doe
En constmen doe niet comen toe.
Des morgens vroech, in ware dinc,
Eer die sonne wel opghinc,
Bestreden die vianden al te hant
Den hertoghe van Ghelrelant,
Met enen toe houwe groot;
Daer een deel bleven doot
Van sinen besten, dats ware,

Die hi met hem brachte dare.
Daer was dien goeden jonghen man
Een deel tachter aen gedaen dan;
Maer doen den heren quam die mare
Dat Ghelre bestreden ware,
Quamen si te hulpen te hant,
Riepen si *Limborch! Brabant!*
Ende worden die viande vervaert
Ende maecten hem te Ludic waert,
Ende in dat vlien ende dat jaghen
Wert des volcs daer verslaghen
Omtrent vijftien dusent, tien daghe.
Dat seiden dieghene die dit saghen.
Die te live bleven ontvloen
In Ludick ende in Hoy doen.
Heinric van Brabant voerwaer
Waert ridder ghemaect daer.
Doen die van Sint Truden dat saghen,
Hebben si hem op ghedraghen
Den hertoghe van Brabant,
Diese ontfinc al te hant.
Oec dede hi vellen tier stont
Maleme in den gront,
Dat Brabant daer te voren
Ghedaen hadde meneghen toren.
Dus bracht die hertoge van Brabant
Den bisscop weder in sijn lant,
Soe dat hier in es bleven,
Daer hi bi na was uut verdreven,
Ende mijn here Sinte Lambrecht
Behielt der kerken recht.
Dit ghesciede voerwaer
Doemen screef Ons Heren jaer
Dertien hondert ende veertach
Ende vij, opten saterdach,
Daer op lach ter selver stont
Sente Marien Magdalenen avont.

Van der ghemeinten.

59.

In ouden yeesten hebbic ghelesen
Dat die ghemeente die sijn gheresen,
Ende hem verheven soe sere,
Dat si verdreven haren here,
Ende verdructense ooc twaren
Die van goeden comen waren;
Want edelheit ende onedelheit
Sijn contrarie, voer waer gheseit,
Ende twee contrarien en moghen niet
Te gader staen, wats gheschiet,
Alsoe ons wel maect ghewes
Die wise Aristotiles;
Maer, hoe hoghe si climmen, int deinde
Vielen si neder met groter sceinde.
Wet dat ghemeinte ombedwonghen

Alder scamelheit es ontspronghen;
Want hare haet is sekerlike
Op wel gheborene ende rike.
Orosius seit in sijnre schrifturen:
Als die ghemeente wert in rueren
Salmen altoes duchten des,
Dat lant verloren es;
Mer als ridderen ende knapen
In rueren werden ter wapen,
Soe salmen hopen al te hants
Dat orbaer es des lants.
Als een ghemeente es in roeren
Soe pleghen si vremder voeren,
Soe loept dat volc hier ende daer,
Recht oft sinloes waer,
Soe settet al sinen toren
Op rike liede ende wel gheboren:
Die willen si ontliven
Of des lants verdrieven,
Ende al die haerthede,
Die men hen noit mesdede,
Willen si dan al wreken.
Selke willen haer huuse breken;
Sulc wil wreken al gader
Dat men ye misdede sinen ouden vader,
Ende wie daer seide ieghen
Worden verslaghen, sonder beden;
Si willent al hebben doot.
Haer onbesceidenheit is soe groot,
Ende soe ongheraect met allen,
Datse weder in dassche vallen,
Ende meer versmaden worden twaren,
Dan si te voren ye ghewaren;
Want onghelijc, sonder waen,
En mach emmer niet te gader staen.
Ende eest dat sonder wanc
In Vlaendren duert dus lanc,
Het sal nochtan onverhoet
Ter neder vallen, alstmen minst moet.

Van den gheesselaren.

60.

In des hertoghen Jans tiden
Soe moest die heilighe kerke liden
Ende doeghen swaerlike;
Want een deel uut Oestrike
Quamen, met groter partien,
Ende uten lande van Hongherien,
Jonc, out, clein ende groot,
Om die vrese van der doot.
Leke, papen, ende clercken
Quamen, met hopen even sterke,
Ute oeste al int weste,
Uut menighe stat ende veste.
Si ghinghen xxxiij daghe

Ende enen halven; met selke slaghe
Sloeghen si op haer lijf al bloet,
Dattert bloet uut liep al roet,
Met gheeselen die yseren waren.
Dese, na mijns sin verclaren,
Hadden een penitence cleet.
Daer toe hadden si ghereet
Ene hoyke ende enen hoet.
Waer si quamen metter spoet
Songen si alle enen sanc,
Die hem gheduerde even lanc
Dat si hem met gheeselen sloeghen,
Ende daer na even wel voeghen
Dochte, als si er scieden of:
Ende dien hieten si Onser Vrouwen lof.
Dese verboden dobbel spel
Ende luxurie alsoe wel,
Ende si verboden diere eden,
Ende versoende menighe veeden,
Diemen niet versoenen en conde.
Al scheen dbeghin goet van gronde
Dende hadde gheworden swaer
Der heiligher kerken, wet voerwaer,
Hadt alsoe bliven gaende;
Want waer si lien, sittende of staende,
Of ligghende, des sijt vroet,
Die ghelieten al verwoet;
Ende die men seide dat waren beseten
Dien wouden si hem vermeten
Dat si die al te hant
Ghenesen souden van den viant,
Ende hem doen rumen die stede:
Dat soude doen haer heilichede.
Dus ghinghen si den viant manen;
Si wouden weten, ende niet wanen,
Dat si waren machtiger bet
Dan enich priester van der wet.
Selke seide dat hi, ter sulker stat,
Met Gode selve dranc ende at;
Selc die seide oec, in trouwen,
Dat hi selve sprac met Onser Vrouwen,
Ende dat hi Gode had vonden
Met sinen openen bloedighen wonden,
Ende dat hi hem hiet, sonder waen,
Dat hi hem soude met gheeselen slaen.
Selc die droech die doot aen een cleet,
Ende seide den volke ghereet
Dat sijn gheselle, sonder waen,
Van der doot waer opghestaen.
Selc brochten met haren partien
Een gans, voer waer ic lie,
Ende seiden dat si hem naer
Van miraculen volghden daer.
Als een in haer gheselscap sterf,
Die hem van der doot bedarf,
Dien voerden si, voerwaer weet dat,
Dore elc dorp ende elc stat
Met hem, al tot si te samen
Weder te hare poert quamen.

Selke dede een silveren cruce maken
Ende vertellen, in hare spraken,
Den lieden dat se Onse Vrouwe brochte,
Uten hemel, diese wrochte.
Dus maecten si tvolc al blint,
Waer si quamen al omtrint,
Met dus ghedanen herisien,
Dat tvolc met groten partien
Aen hen vielen, waer si quamen.
Dus setten si hem alle te samen
Ieghen die papen van der kerken,
Te lachteren der papen werken,
Ende haers selfs prijsden si sere,
Ende daden, met enen subtilen kere,
Den joden oec in Brabant pine:
Si leiden hen ane van fenine,
Dat si hadden ter menegher stede,
Om dat si dat kerstenhede
Al te male souden bederven;
Daer bi moesten die joden sterven.
Die hertoghe Jan, sonder waen,
Dede die joden alle vaen.
Selc wart verbrant, selc verslaghen,
Ende selc int water ghedraghen.
Dus verloren si alle dleven.
Dit hadden die broeders alle bedreven.
Ende als die manne dus ghinghen
Wouden die wive, in ware dinghen,
Ghelijc den broederen susteren worden,
Ende als si int broederscap waren ghetorden
Soe wederstont die clergie,
Met hare cracht, dese heresie,
Soe dat al te nieute ghinc.
Dus ghevielen dese dinc,
Alsmen dertien hondert screef
Ende xlix, ende dit bleef
Toter helft, dat men daer nare
Screef dertien hondert ende L jare,
Int jaer van gracien bekent
Onder den sesten paus Clement.

Zesde boek.

Des Vaders almechticheit,
Des Soens eeweghe wijsheit,
Die goedertierenheit sHeilichs Geest,
Welc drie persone in een volleest
Sijn een godlijc wesen, een eewich licht,
Doerschinende themelsche ghesticht,
Verlichtende hemel ende erde:
Den Vader biddic, dat hi gewerde
Mi te verlenen cracht ende macht;
Den Sone wijsheit voersienich wijs gedacht;
Den Heilegen Geest een claer bekinnen,
Een claer verstaen, dat ic beginnen
Te dichten mach waerechticheit,
Ter eeren der Drievoldicheit,

Dat ic in midden, noch vore, noch na,
Buten der waerheit niet en gha,
Noch af en doe, noch uut, noch in,
Dan blote waerheit ende claeren sin,
Doer gonst, doer eere, door miede, doer ghicht,
Gheensins en roere in dit ghedicht
Dan alsoet claerlijc es gheschiet;
Doch emmer soe en mein icx niet
Wetens te doene, te geenre stat.
Ic bidde hem, die mi des bat
Vort te dichten dese historie,
Dat hi aensie die clein memorie
Mijns aermen stompers, grof ende ruut,
Die corrigere, set in, doe uut,
Alsoe hem dat sal genoegen,
Ende hulp altoes ten besten voegen,
Die waerheit volgen, die logen vlien:
Oetmoedelic biddic hem tot dien;
Want hijs slapende bat es vroet
Dan ic, hoe hijs niet en bestoet;
Maer hem te lieve provic mijn best.
Clein vogelken maect cleinen nest.
Op sijn verbeteren doe ict al.
Ic bidde Gode, die berch ende dal,
Vier, water, erde ende lucht,
Ghescapen heeft, ende alle vrucht
Wassen doet, na sinen wensche,
Om dien nootdorst van den mensche,
Dat hi lone met eeweghen lone,
An sinen gloriosen trone,
Die ziele van den wisen man,
Die de ieesten ierst began,
Van Brabant die edel croniken,
Die hi alsoe notabeliken
Heeft gheset ende verclaert;
Of si oec niet volbracht en waert
Bi hem allene, des mach men moeden,
Soe biddic Gode dat hi wil hoeden
Hare alre ziele, wi si sijn,
Of wie si waren, voer dewege pijn,
Ende met den eewegen licht verlichten,
Die dese ieesten holpen dichten,
Ende soe wijslic gheparseelt
In vijf boeken hebben ghedeelt,
Ende neder bracht, van grade te grade,
Die gheboerte, die hoge dade,
Dat coen gelaet, dat manlijc wesen,
Der hertogen uut ghelesen
Van Brabant die hoghe geboren vorsten,
Daer iegeliken mach na dorsten,
Om te hoerne haer avontuere,
Die hem dicken wort te suere,
Als ghi voren wel hebt ghehoort,
Hebdi onthouden des dichters woort.
Diet hebben ghelesen ende verstaen
Ende horen sin daer toe ghedaen,
Te bat soe hebben sijt besonnen;
Maer diet lesen ende niet en connen
Begripen, in horen dommen sin,

Dien brenget luttel baten in:
Hets pijn verloren, in goeder trouwen,
Perlen voere die zwine te strouwen.
Ic sceide des af, het dunct mi best:
Intelligentibus satis dictum est.
Noch biddic met oetmoedicheden
Der Heiliger Drivoldicheden
Voer hen, die dicken hebben gewaect,
Menegen nacht, eer sijt volmaect
Hadden, ende te gader bracht,
Daer hem toe halp die Godes cracht
Sonder wiens hulpe, als elc wel weet,
Hadt hen gheweest ongereet.
Dus hebben si die croniken
Volbracht, alsoe notabeliken,
Al toten derden hertoge Jan,
Van Brabant den hoge gebornen man,
Dat haer were wel es te prisen.
God wille haer ziel ten hemel wisen;
Ende want, na deser heeren doot,
In Brabant sijn bleven heeren groot,
Ende princhen van hogher macht,
Bi den welcken dat volbracht
Sijn soe vele notabel saken,
Dat wel betemt daer af te maken
Een boec, om te continueren
Die croniken der brabants heeren;
Want die istorien ierst waren vonden,
Om dat in soe corten stonden
Die ghedinckenisse vergeet,
Ende als een dinc bescreven steet,
Soe maeght een iegelic dan lesen;
Dus en maeght niet vergeten wesen.
Die nijt bevelt hier in dit leven
Name, die men soude geven
Den menighen in desen tijt,
Maer na die doeght soe ent die nijt
Daer nijt ent ende leven,
Es die istorie staende bleven,
Op dat verdonckert niet en bliven
Die hoge werken salic vort scriven,
Na mijn arm macht, dat ware bediet,
Wes den heren es ghesciet
Die na hertoge Janne sijn bleven,
Haer gescienesse ende haer leven,
Haer hanteringe, haer regement,
Daer macht aen cleeft, oft groot bewent,
Soe verre als ics mi conde bemoeden
Bi wisen meesteren ende bi vroeden.
Ic bidde hen allen, diet sullen lesen,
Tgone dat hen daer in dunct wesen
Mesgrepen, in eneger manieren,
Dat si dat willen corrigieren
Ende verbeteren, ic weets hen danc,
Of ic te cort of iet te lanc,
Mits die grofheit mijnre sinnen,
Ende cranc bevoelen, dat ic van binnen
Leider hebbe, dat si dat al
Verbeteren willen, groot of smal,

Ja alsoe verre als sijs sijn vroet.
Ic weets hem danc met herten goet;
Want seker, die mi beval dit werc
Die woude den esel maken clerc;
Maer troulic hopic in hem vast,
Dat hi den esel met sinen last
Ten minsten doch sal laten gestaen.
Oetmoedichlic biddic vort aen
Hare, die heeft met hare macht
Benomen al des viants cracht,
Vriendelic dat si mi tot desen
Wercke wille behulpich wesen,
Ter eeren van haren lieven kinde,
Te volbringene tot den inde,
Alsoet tot her toe es ghesciet.
Vort biddic te vergeten niet,
Diet lesen sullen, ende dan leven
Als ic dese werelt hebbe begeven,
Dat si dan stellen haer ghedacht
Dat vort die ieeste worde volbracht
Bi hen, ende gecontinueert,
Op dat die dingen ghedeclareert
Den menscen in den sin mach wesen,
Diet horen sullen ofte lesen,
Dat si daer ane mogen leren
Die quaetheit haten, die doeght vort keren,
Op dat die scoen ghesciennessen
Bliven in ghedinckenessen,
Die anders souden verdonckert bliven,
En woude mense niet bescriven,
Mids cranc onthout ende clein memorien.
Nu willic keeren ter istorien,
Ende vort continueren
Hoe dat die brabantsche heeren
Brabant hebben geregeert,
Die af sijn comen ghedescendeert
Van den derden hertoge Jan.
Ten alder besten dat ic can
Hebbic der waerheit gedaen besoec.
Nu sal dit sijn die seste boec
Van der Brabantscher coroniken,
Daer men inne sal sien bliken
Capittele C achte ende drie.
Ic bidde der reinder maeght Marie,
Dat si mi des wille ghehengen,
Dat ict ten ende mach volbrengen.

De recapitulatie van den derden hertoge Janne.

I.

Soe ghi int vijfste boec hier voren
Van hertoghe Janne hebt mogen horen,
Den derden, alsoet daer es bescreven,
Sijn hanteringhe ende sijn leven,
Soe verre alst tier tijt was ghesciet,
Doen die dichter sijn dichten liet,

Ende om dat ics niet al en vinde
Dat hem ghesciede, ics mi bewinde,
Soe es u in den sin wel bleven,
Hoe hem te wive was gegeven,
Die wile dat hi was een kint,
Ende van verstennessen blint,
Een edel vrouwe ende een scone,
Gheboren uter vrancxscer crone.
Dien selven voerseiden huwelijc
Was groot ende sere heerlijc,
Maer si bestonden ten derden lede.
Die paus dispensatie dede,
Ende consenterde thuwelijc.
Haer vader hiet Lodewijc,
Des conincs sone van Vranckerike,
Die wan desen Lodewike
Aen die suster van den edelen man
Die den strijt te Woeronc wan,
Die welcke vrouwe hiet Marie.
Soe dede haer dochter, als ic sie,
Na den name van harer moeder.
Dus mach een iegelijc worden vroeder,
Hoe na dese vrou Marie ende Jan
Malcanderen van sibben gingen an.
Dese jonge Jan, verstaet algadre,
Hadde twee die best ouder vadere
Die men in haren tiden vant:
Deen was die coninc van Ingelant
Edewaert, die met sijnre macht
Trac over zee met heerecracht,
Dander die ierste hertoge Jan
Die den strijt te Woeronc wan.

Van des derden hertoghen Jans kinderen.

II.

Nu willic u in corter spacie
Bescriven al die generacie,
Die van desen here ghetrouwe
Quam, ende van dier goeder vrouwe,
Die in state lange regneerden,
Ende Brabant wijslijc regeerden,
Ende hadden, binnen haren levene,
Kindere een min dan sevene,
Drie sonen ende dochteren drie.
Scoenre gheselscap en sach man nie
Dan si waren al te samen,
Jan, Heinric, Godevert, bi namen
Waren ghenant die sonen drie;
Johanne, Margriete ende Marie
Die dochteren bi namen hieten,
Daer qualic iemende mocht verdrieten
Bi te wesen, om haer maniere:
Si waren scoen ende goedertiere,
Hovesch, sedich ende goet,
Simpel van wesen ende vroet,

Vordachtich, sinnich, ende wijs,
Des men hen wel mach geven prijs
Ende haren lof wel openbaren;
Daer om die sonen niet en waren
Te min te prisen, sonder waen;
Al latict metten cortsten staen
Van haren love te doen recort,
Nochtan waert wel noit gehoert,
Want mense qualijc mocht volprisen.
Eerbaerheit in alder wisen
Mach men hen wel te recht toe scriven.
Hadse ons Here laten bliven
Langer, eer hise hadde gheplaeght
Metter doot, men hadde gewaeght
Van hen noch grote vromicheit;
Na datsi in hare joncheit
Hen begonsten te regeren,
Men hadse noch te grote eeren
Ende te hogen state sien risen.
Tes recht, nature moest hen wisen
Haren ouders te volgen naer,
Die soe vrome, ende soe vorbaer,
Soe mechtich waren, ende soe ontsien;
Maer Gods wille moest ghescien,
Dat si scieden van desen live
Eer dat si bi haren wive
Vrucht cregen, in haren dagen,
Dat Brabant lange mocht beclagen
Dat groot verlies, die grote scade.
Maer, tiegen die lieve Gods genade
Soe en hulpt clagen, noch oec carmen.
Der zielen wille God ontfarmen,
Dore sijn grote ontfermicheit,
Ende brengense in die eewicheit,
Te aenhoerne der inglen sanc,
Van eeuwen teeuwen, sonder verganc.

Hoe die derde hertoge Jan sijn drie soenen bestaetde.

III.

Nu willic u int corte verclaren
Hoe hertoge Jan, die edelbaren,
Die van doeghden was soe rike,
Sijn kinder stelde te huwelike.
Al eest dat ghijt hebt mogen horen
In den V^{en} boec hier voren,
Alsoet bescreven es al daer;
Maer om te bat te doen verclaer,
Ende te bliven in u memorie
Dese na volgende istorie,
Van grade te grade, alsoet behoert,
Soe doe ics u alhier recort,
Op dat ghijs sijt te bat te binnen.
Die outste sone, wilt versinnen,
Die Jan bi namen was gheheten,
Na den vader, dat suldi weten,

Dede huwelijc herde rike
Aen sconincs dochter van Vrancrike:
Coninc Philips hiet die gone.
Ende Heinricke, den middelsten sone,
Wert gegeven te huwelike
Heren Jans dochter van Vrancrike,
Coninc Philips sone dies heren,
Die hi troude met groter eeren.
Den joncsten sone Godevert
Wort ghegeven een vrouwe wert,
Scoen ende hovesch in al haer doen,
Des hertogen dochter van Bourboen,
Een machtich here ende een rike:
Dus waren si in Vrancrike,
Dese drie sonen, daer ic af spreke,
Alle ghestelt te huweleke.

Hoe de derde hertoghe Jan sijn drie dochteren bestaetde.

IV.

Nu willic u vort doen bekant
Hoe die dochteren van Brabant,
Johanne, Margriete ende Marie,
Bestaedt worden alle drie,
Te huwelike met groter eeren,
Aen mechtighe vermogende heeren,
Die omtrent Brabant waren geseten,
Alle drie, dat suldi weten.
Der outster dochter, die hiet Johanne,
Ghegeven soe wort hare te manne
Grave Willemme van Hollant,
Van Henegouwe ende van Zeelant;
Margriete wort te huwelike
Ghegeven grave Lodewike,
Van Vlaenderen den mogenden here,
Die na de doot van sinen zwere
Brabant orloeghde, entie sine,
Op den hertoge Wenceline.
Die joncste dochter, vrou Marie,
Nam te manne, bi svader tide,
Van Gelder den hertoghe Reinoute.
Dus bestaedde die wise, die stoute,
Die derde Jan, dus hoechelike,
Sijn drie sonen in Vrancrike,
Dat keiser, coninc, noch ander heeren
Qualic hadden met meerder eeren
Mogen bestaden, of alsoe scone,
Haer kinder, als aen die vranxsche crone,
Die edelste van kerstenrike.
Dus hoghe ende dus notabelike
Bestaedde die hoghe geborne man
Sijn III sonen, ende vort an,
Daer hem groot wijsheit toe beruerde.
Hi sijn goede lant ommuerde
Met sinen III dochteren avenant,
Met Gelre, Vlaenderen, ende Hollant,

Dien hise te huwelic heeft gegeven,
Om dat hi wilde met rusten leven
Ende sijn ondersaten bevreden,
Sijn borge, sijn lande, ende sinen steden
Te houden in vreden ende in rusten.
Aldus mocht iegeliken lusten
Te sine onder hem gheseten.
Ende tusscen alle (suldi weten)
Dese huwelike, dat elc verstae,
Was die maegscap alsoe nae,
Dat die VIe paus Clement
Moest daer in dragen sijn consent,
Ende dispenseren daer mede;
Want na der heiliger kerken sede
En hadt niet anders mogen gescien;
Maer ghemerct ende oversien
Van den paus, onsen heilegen vader,
Die nutscap die altegader
Aen dese huwelike was gelegen,
Wort sijn consent daer toe gedregen,
Om te sterckene kerstenhede,
Ende om te vuedene pais ende vrede
Tusscen die lande al te samen,
Die ic vore hebbe genoemt met namen.
Ten nes geen noot dat ict verhale.
Nu mercke een iegelic hoe wale
Dat hertoge Jan als een heere
Sijn lant hilt in groter eere,
Ende sijn kinder soe heerlike
Bracht te soe groten huwelike,
Binnen sinen levenden live,
Des billic manne ende wive
Hem des sullen spreken eere.
Nu dunct mi tijt dat ic u leere
Te weten die istorien vort,
Die ghi noch niet en hebt gehoert,

Hoe des derden hertoghe Jans drie sonen aflivich sonder oer.

V.

Ghi hebt ghehoert allegader
Hoe hertoge Jan, Jans vader,
Gheworven hadde voer sinen sone
Die dochter van der vranxsche crone,
Coninc Philips, dat wilt verstaen:
Als dus dese huwelic was ghedaen
Sant die hertoge eerbaerlike
Sinen sone in Vrancrike,
Bi den coninc sinen zweere,
Diene ontfinc met groter eere,
Ende bi hem helt als sinen sone;
Maer, leider! herde cort na tgone
Soe betaelde die vrouwe haer scout,
Die wi moeten, jonge ende out,
Betalen als Gods wille si.
Aldus soe bleef die heere vri

Sonder oer, die jonge Jan
Van Brabant, die edel man.
Doen aldus was gestorven
Des conincs dochter ende si verworven
Aldus hadde die bitter doot,
Doe sant die coninc met eeren groot
Den jongen Jan, si u bekant,
Weder omme in Brabant,
Met grotet menichte, met sconen gesinde,
Tot sinen vader, diene minde,
Diene minlic heeft ontfaen.
Niet langhe daer na, dat wilt verstaen,
Dat hi in Brabant hadde gewesen,
Es hem een siecheit aen gheresen,
Die hem toter herten ruerde,
Dat hi die doet daer om besuerde
Binnen sinen jongen dagen,
Dat Brabant sere mocht beclagen
Dat hi dus van der werelt sciet,
Ende gheen oer achter hem en liet.
Met eeren ende met groter werde
Deden die vader doen ter erde,
Doene die doet hadde ghehaelt
Ende hi sijn scout hadde betaelt.
Ghi hebt in den boec hier voeren
Mogen lesen ende hoeren,
Hoe hertoge Jan, op eenen tijt,
Jegen die Ludekeren hadde strijt,
Die hi vervacht ende verwan,
Daer Heinric, die jonge man,
Sijn sone ridder wort gheslagen,
Die in sinen jongen dagen
Hem ter wapenen alsoe voeghde,
Dat iegeliken wel genoeghde,
Die sijn vromicheit aensach:
Dit ghesciede den anderen dach
Voer sente Marien Magdalenen,
Dat menich Ludeker moest beweenen,
Dit was in ons Heeren jaer
M III^{c} dat es waer,
Ende daer toe XL ende sevene.
Dese Heinric was in sinen levene
Van den keiser soe seer ghemint,
Recht of hi hadde gheweest sijn kint,
Ende soe was hi derghelike
Van den coninc van Vrancrike,
Ende was alree soe verre comen,
Dat hi hem screef ende dede noemen
Heer van Mechelen, ende hertoge
Van Limborch, met moede hoge:
Hi was ghemint ende seer vercoren;
Maer, cort daer na, dat suldi hoeren,
Starf hi in sinen jongen jaren,
Dat menich herte dede beswaren;
Sonder oer soe starf dese here
Van sinen wive, dat wel sere
Te clagen was, in goeder trouwen.
Die hertoghe bleef bevaen met rouwen
Als dat wel was proeffelijc;

Soe deden oec ghewarichlijc
Alle sijn vriende, ende sijn maghe
Beweendene, met groter clage.
Deser redenen sceidic van,
Ten alder corsten dat ic can.
Die joncxte sone Godevert
Die hadde ghetrout die vrouwe wert
Van Bourbon des hertogen kint,
Die seer van hem was ghemint,
Staerf oec jonc in Vrancrike,
Sonder oer, ghewarichlike.
Es hi van erterijc ghesceiden
Sijn ziele die wil God geleiden,
Doer sijn grote ontfermicheit,
Ende bringense ter eewicheit,
In eewege blisscap, sonder verganc.
Wat holpt dat ict nu maecte lanc?
Ic hadder wel meer af bescreven;
Maer om dat si sonder oer sijn bleven,
Soe laetict metten minsten varen.
Ay, Brabant! ghi moeght wel mesbaren
Ende ontfermelijc beclagen
Der jammerliker groter plagen,
Die u hier inne es wedervaren.
Ic ducht ghi binnen hondert jaren
Verwinnen en sult die scade groot,
Die u aen deser heeren doot
Worden es, ende tbitter sneven
Dat si dus sonder oer sijn bleven
Alle drie dus haestelike,
Ende si doch alle te huwelike
Soe hoeghelike waren getogen.
Hadt Gode al soe gelieven mogen,
Het hadde den lande herde houde
Van Brabant X dusent merc van goude
Ghebaet, des mach men wel vermoeden;
Maer doch, als ment wel wilt bevroeden,
Soe steet alle dinc ten ghebode
In der almechticheit van Gode.
Daer omme en eest genen noot
Dat men make clage groot
Tegen den wille van Onsen Heere;
Want ten baet noch min noch meere.
Van des God wilt ghehingen
Soe en helpt geen wederdringen;
Maer die crancheit der natueren
Die den mensche doet berueren
Dat hi in al des God bevelt
Sinen wille niet en stelt,
Dat doet des vleesch gebreckelijcheit,
Entie onsaleghe broescheit.
Dit clagen willic laten varen
Ende u vort gaen verclaren
Van den outster dochter achemant
Des derde Jans van Brabant.

Hoe vrouwe Johanne van Brabant, na dat huer yerste man voer die Vriesen bleven was, te wive wort ghegeven hertoghen Wencelijn.

VI.

Van Brabant vrou Johanne
Die genomen hadde te manne
Van Henegouwe van Hollant den grave,
Daer ghene geborte en quam ave
Want, in sinen jongen jaren,
Soe woude hi op die Vriesen varen
Met hercrachte, als hi dede,
Ende menich edel man daer mede,
Daer hi met torne ende met crige
Verslagen bleef in eenen wige,
Ende met hem menich man voerbaer.
Dit ghesciede in Ons Heeren jaer
M. CCC. viertich ende vive.
Ende want van sinen live
Geen wetteghe geboorte en quam
Van der vrouwen lofsam
Johannen, dochter van Brabant,
Die outste, dat si u bekant,
Dachte hertoge Jan, haer vader,
Na dat sijn sonen allegader
Sonder oer ghestorven waren,
Des hi te recht wel mocht mesbaren
(Doch moest gescien alsoet God woude),
Soe dachte hi, dat Brabant soude
Op sijnre outster dochter comen;
Want haer God hadde genomen
Haren man, ende weduwe ware,
Ende si noch luttel hadde der jaren
Ende jonc was, ende scoen van leden,
Docht hem dat hise woude besteden
Noch anderwerf te huwelike.
God here, ende hoe wiselike
Overdacht hi in sinen sin
Den orbore, die daer mocht liggen in
Sinen lande, ende tgroot profijt
Dat hise, binnen sijnre tijt
Bestaedde, ende te wive gave
Eenen edelen man, daer si ave
Oer mocht crigen met salicheden,
Te orbore ende te nutlijcheden
Sijns goeds lants, sier ondersaten,
Aensiende die scade utermaten,
Dongheval, ende tgroot verdriet
Op dat des en gesciede niet,
Dat daer af Brabant mocht gescien
Na sijn doot; ende mids dien
Heeft hise, binnen sinen leven,
Weder te huwelijc gegheven
Van Behem heeren Wencelijn,
Hertoge van Lutsenborch: die vader sijn
Was coninc van Behem ende heere
Mogende ende mechtich seere.
Aldus hertoge Jan verwarf

Dit huwelic, eer dat hi starf,
Dat nut was ende orberlijc
Sinen lande ghemeinlijc,
Als ic u wel sal doen verclaer,
Alst point sal geven noch hier naer,
Entien materien entien sin
Volcomelijc sal houden in.
Die sake, daerom dat hi dit dede,
Was om pais, om rust, om vrede
Sijns lants, ende sijnre ondersaten.
Dit was wijsheit utermaten,
Als ic u noch bat sal verclaren.
Dese Wencelijn was jonc van jaren
Als hi desen huwelijc dede.
Die Paus dispenserder mede;
Want si bestonden alsoe naer
Dat die Paus, dat es waer,
Ende niement anders, als clercken leeren,
Dat huwelijc mocht consenteeren.
Dan dit was, der ic orconden,
Want si ten derden lede bestonden.
Aldus was dit die uterste macht.
Dat huwelijc mochte volbracht
Worden tusscen na ghemagen,
Als ic clercken hebbe horen sagen.
Aldus, seggic u sekerlike,
Trac vrou Johanne te huwelike
Tweewerf, binnen haers vader tide,
Des Brabant wel mocht wesen blide.
Nu latic van vrou Johannen staen;
Ende wil u int corte overgaen
Hoe die maechscap was soe naer
Tusscen Wencelijn ende haer.

Die afcomende geborte van Wenceline en Johannen ende andere daer na.

VII.

Die alder ierste hertoge Jan,
Die den strijt te Woeronc wan,
Gaf Margrieten te huwelike,
Sijnre dochter, eenen Heinrike
Van Lutzenbourch, dats waerheit bloot,
Wiens vader hi versloech ter doot
Voor Woeronc, al in den strijt.
Dese Margriete, des seker sijt,
Die was emmer suster dan
Van den tweeden hertoge Jan,
Ende moye, nu hoerter na,
Van den derden (dat elc versta)
Hertoge Jan, vrou Johannen vader.
Hoert vort soe moeghdi allegader
Die maeghscap kennen, ende leeren:
Heinric van Lutzenborch, die met eeren
Ghetrouwet hadde vrou Margrieten,
Des hem billec niet en dorst verdrieten,

Want si was edel ende hoegheboren.
Haer vader was soe uutvercoren,
Van vromicheiden soe uutgelesen,
Dat hi qualec mocht sijn volpresen.
Dese Heinric, daer ic af leere,
Wert sint keiser ende heere
Almechtich van den Roemscen rike,
Dat men nie sint sijns gelike
Van doeghden en vant alsoe goet;
Soe hovesch, soe milde, ende soe vroet,
Soe wijs, noch alsoe goedertieren
En vant men noit van manieren,
Soe godfruchtich, noch soe reine;
Bedies heet menne int gemeine
Die goede keiser Heinrijc.
Leider, die alsoe jammerlijc
Van eenen valscen jacoppine
Wort vergeven met venine,
Dat hi, onder den nagel fijn,
Hilt (die valsche jacoppijn,
Daer hi Gods heilege vleesch ende bloet
Nutten soude die keiser goet)
Dat werde heilege sacrament.
Van Gode moet hi sijn gescent,
Die valsche pape, die bose hont,
Dat hi ye sulc werc bestont
Te vergevene alsulken heere,
Die Gode minde alsoe seere.
Rechtvort soe wert geware das
Die keiser, dat hi vergeven was,
Ende gaeft hem te kennen clare
Dat hi die baersculdige ware,
Ende bat hem, op ghenade,
Dat hi hem uut den wege dade,
Want hi hem claerlijc, al bloot,
Voer Gode vergaf sijn bitter doot.
Alsoe die scriften getuge geven,
Soe es hi een heilich sant verheven,
Keiser Heinric, dese edel man:
Aen vrou Margrieten dat hi wan
(Sijnre vrouwen, die dochter was
Van hertoge Janne, als ic las)
Eenen sone, die hiet oec Jan,
Ende dien bestaedde die wise man
Met eeren, binnen sinen leven,
Eer hi dus jamerlijc wert vergeven,
Aen van Behem des conincs kint;
Ende want die coninc, dat versint,
Van Behem daer na es gestorven,
Sonder ander oer heeft verworven
Die jonge Jan, keiser Heinrics sone,
Van Behem tconincrijc, dat gone
Hem van sinen wive es bleven.
Dus wert hi coninc in Behem verheven.
Dese coninc van Behem, dat volght hier an,
Ende die derde hertoge Jan
Van Brabant, vrou Johannen vader,
Dese waren beide gader
Ghesuster ende gebroeder kinder.

Dese coninc Jan woude meer en minder
Deilinghe hebben, si u bekant,
Van sinen neve van Brabant,
Als van sijnre moeder wegen.
Om dat die hertoge viel daer tegen,
Ende hem des niet en woude ghestaden,
Heeft hine swaerlijc verladen
Met seventhiene lants heeren,
Die hi wederstont met eeren.
Van Behem dese coninc Jan,
Dese mechtige, hoge geborne man,
Die hadde, bi der vrouwen sijn,
Vier sonen ende een dochterkijn,
Als ic terstont sal doen bediet:
Karle die outste hiet,
Ende bleef na die doot van hem
Coninc ende heer van Behem,
Ende wert sint gheweldichlike
Keiser van den roemscen rike;
Die ander sone hiet Wencelijn,
Van Lutsenborch hertoge fijn,
Grave van Chiny ende vort meere
Van Elzaten voeght ende heere.
Dese, als ic u dede bekant,
Hadde Johannen van Brabant,
Die hem ten derden lede bestont.
Die derde sone, doe ic u cont,
Hiet Joes, ende hadde in besorgh
Dmercgraefscap van Brandenborch,
Ende van Moravien des ghelijc.
Die vierde sone wert geestelijc
Verheven in der heiliger kerken,
Een van den viere patriarken.
Coninc Jans dochter, die maget fine,
Suster van Karlen ende van Wenceline,
Die dede huwelijc herde rike
Aen coninc Philips van Vrancrike
Sone, die hiet bi namen Jan,
Die sint dat conincrijc ghewan;
Na die doot van sinen vader,
Van Vranckrike al tenegader
Wert hi coninc ende heere,
Dat hi besat met groter eere.
Om die doeght, die hem claf an,
Hiet hi die goede coninc Jan.
Dese coninc Jan, daer ic af scrive,
Die ghewan bi sinen wive
Sonen IIII ende I dochter,
Dies hi leefde vele te sochter.
Die outste sone Karle hiet,
Dien hi dat conincrike liet
Van Vrancrike na sijn doot,
Dat hi regerde met eeren groot,
Ende soe wijslijc, verstaet tbediet,
Dat hi die wise Karle hiet,
Scoen van leden ende lanc,
Dat men in den ommeganc
Van al sinen conincrike
Ridder en vant sijns ghelike,

Als ic ter waerheit mach orconden;
In spele ende in tafelronden
Was hi die vroemste die men vant,
Verre of bi, in al dat lant;
Maer leider! int beste van sinen leven
Wort hem een puysoen gegheven,
Alsoe men seght bedectelike;
Maer niet en weetict claerlike,
Daer die cracht van sinen sinnen
Seer met waren ghequetst van binnen,
Dat hi dicwijl, meest altoes,
Ommechtich was ende sinneloos.
In desen state was dese heere
Coninc twintich jaer ende meere.
Mids sinen gebreke soe es gesciet
In Vranckrike groot verdriet,
Alst noch blijct alle dage.
Gode ontferme der groter plage
Over dat edel conincrike!
Maer om dat in der coronike
Van Brabant te seggen niet en hoert,
Soe willicker af swigen vort.
Die ander sone hiet Lodewijc,
Coninc Jans sone van Vrancrijc,
Die vromich was ende getrouwe:
Hertoghe was hi van Anjouwe,
Gheweldich vermogen heere,
Dat hi hilt met groter eere.
Van hem quam waerachtelijc
Van Sicilien coninc Lodewijc.
Die derde sone was gheheten
Jan bi namen, seldi weten,
Van Berry hertoge ende heere:
Hi minde boven maten seere
Perlen, ghesteinte ende gout;
Ende chierheit menichfout
Cocht hi binnen sinen leven.
Den menegen heeft hi verheven,
Die const conden enegertieren.
Qualijc soe mocht hem ontdieren
Enich dinc, dat hem aen stoet:
Daer ieghen en spaerde hi geen goet.
Camuus was hi, ende mesmaect
Int anschijn, maer welgeraect
Was hi van sinne sekerlike.
Wanneer hi sach sijn gelike
Van maecsele trac hi te hem wert seere,
Ende brachtse te groter eere.
Hi wort out ende seere bedorven;
Maer sonder oer es hi ghestorven.
Philips die IIIIe sone hiet,
Die coninc Jan achter hem liet:
Van Burgoingien was hi heere,
Dat hi hilt met groter eere:
Hi was seer wijs ende vroet,
Ende van regemente goet.
Al dinc hi te paise stelde,
Ende alle onrust hi bevelde;
Daer hi conde ende mochte

Stelde hi daer toe sijn ghedochte;
Want doen Karle was verstorven,
Sijn outste brueder, ende verworven
Sijn sone hadde die vranxsche crone,
Regerde hine wel ende scone.
Hi wert out ende ghedaeght.
Hier na sal u noch sijn ghewaeght,
Alst point ende tijt sal geven,
Doer dat achter hem es bleven.
Die dochter Philips van Vrancrike
Die hadde ghetrouwet Heinrike,
Den middelsten sone, si u bekant,
Des derden Jans van Brabant;
Maer, om dat si sonder oer versciet
Soe latic dat ic van haer niet
Meer te deser tijt en scrive;
Maer mi dunct goet dat ic blive
In mijn propoest, dat ic begonnen
Te dichten hebbe, wils mi God onnen;
Want hertoge Jan mercte ende sach
Den swaren last, die menegen dach
Jan, sijn neve, hem, sonder waen,
Die coninc van Behem hadde gedaen,
Ende dat sijn kinder ghemeinlike
Soe mogende worden, ende soe rike,
Beduchte hi den swaren pant
Die op sijn kinder ende op sijn lant
Daer af gescapen waren te comen.
Als hi inde hadde genomen
Ende van der werelt ware versceiden,
Om dat hi dit met wijsheiden
Wel aensach ende over woech,
Hi sijn consent daer toe droech,
Bi rade van sinen wisen mannen,
Dat hi sijnre dochter Johannen,
Die outste, gaf heere Wenceline,
Om te verhueden die grote pine,
Die in sijn lant hadde mogen porren,
Dies dan qualic iement dorren
Soude beginnen of pijn bestaen,
Als dit huwelijk ware ghedaen,
Tusscen zijnre dochter ende hem,
Des conincx sone van Behem,
Om dat bliven souden in vreden
Sijn slote, sijn lant ende sijn steden,
Ende oft van enegen vremden gast
Namaels sijn lant worde aengetast,
Dat heeren Wencelins hoghe magen
Sinen last souden hulpen dragen,
Ende hem dien hulpen wederstaen;
Want hiere vele hadde, sonder waen,
Mechtich, ende wide bekant,
In Vrancrijc ende int duutsce lant,
Ja alle die mechtichste, sekerlike,
Van algader kerstenrike.

Van der doot des derden hertoghen Jans van Brabant.

VIII.

Dus heeft van Brabant die heer,
Die derde Jan, met groter eere
Sijn kinder tot huwelijc ghestelt,
Als u die ieeste vore vertelt.
Na dat sijn sonen waren doot
Sonder oer, dat scade groot
Was ende te clagen sere,
Ende hi sijn dochteren te groter eere
In hogen state hadde gestelt,
Soe toende die doot haer ghewelt
Aen hem, die niemende en spaert,
Dat hi moeste die lange vaert
Trecken, ende van der werelt sceiden.
Sijn ziele die wille God gheleiden
Doer sijn grote ontfermechede!
Sijn ende, dat hi dede
Op dese werelt, dat si u cont,
Op senter Niclaeus avont,
Die lach in Ons Heeren jaer
Als men screef int openbaer
M. CCC. vijftich ende vive.
Doen hi versceiden was van den live
Wort hi met eeren ende met werden
Te Vileer gedaen ter erden.
Ach leider! ende wat scaden groot
Lach Brabant aen des heeren doot
Die soe wijs was ende soe vroet,
In allen dien des hi bestoet,
Soe ghehertich, ende soe milde,
Soe vrome ten spere en ten scilde,
Soe hovesch, soe suet van gelate,
Soe eerbaer, ende soe hoge van state,
Soe wel regerende sijn lant,
Soe overdadich sinen viant,
Soe ontsachlic in den stride,
Soe vrolijc, ende soe blide,
Soe merckende, soe verre siende,
Soe ernstich, daert tot orboer diende!
Brabant regeerde hi, dat es waer,
Hertoge XLIII jaer,
Eer hi van hier dede ghesceit.
God, doer sijn ontfermherticheit
Wil sijn ziele daer boven bringen
In vrouden, daer die ingle singen,
In eewigheiden, sonder verganc.
Segt amen alle, ic weets u danc.

Hoe hertoge Wencelijn ende vrouwe Johanne in Brabant ontfangen worden ende hoe doirloge gerees tusschen Brabant en Vlaendren.

IX.

Als die werelt hadde begeven
Hertoge Jan, es Brabant bleven
Der ouster dochter, vrouwe Johanne,

Die Wenceline hadde te manne,
Van Behem des conincs sone,
Van Lutzenborch soe was die gone
Gheweldich hertoge ende heere.
Dus worden ghehuldt met groter eere
Johanne, ende Wencelijn mede,
Haer man, te Loven in de stede,
Yerst werf op den derden dach
Die in Januario lach,
Als men screef int openbaer
XIII^{c} vijve ende vijchtich jaer.
Daer na te Bruessel, ende alsoe vort
Van steden te steden, daer dat behoert.
Nu es hertoge Wencelijn
Ende vrou Johanne, die vrouwe sijn,
In Brabant ghehuldt ende ontfaen,
Die beide noch, dat wilt verstaen,
Jonc waren ende clein ghedaeght,
Doen metter doot wert geplaeght
Vrou Johannen vader, die edel man.
Cort hier na soe began
Een ghescil sekerlike,
Tusschen grave Lodewike
Van Vlandren ende Wencelijn,
Vrou Johannen man, den zwager sijn,
Die susterdeilinge wilde genieten
In Brabant, van vrou Margrieten,
Sinen wive, die suster was
Van vrou Johannen, ende om das
Hi die meerder wilde begeren,
Dan men se hem wilde consenteren,
Ende hi daer af wou sijn bewesen,
Es dit ghescil ierst op geresen.
Van Gelre hertoge Reinout,
Die die joncste hadde getrout
Van den III susteren, vrouwe Marien,
Die en maecte geen partien,
Ende hilt hem gepayt guetlike
Met dat hem in huwelike
Toe was gheseght ende gegheven;
Ende sijn in minnen staende bleven
Hertoge Wencelijn ende hi;
Maer van Vlaenderen die grave vri
Alsoe niet ghepait en waert.
Dus soe wert een dachvaert
Gheordenert te Mecheline
Tusscen hem ende Wenceline,
Om dat men daer soude tracteren
Vriendelijc te veracorderen
Dese II heeren, op dat men conde,
Op dat daer af niet op en stonde
Orloge tusscen beiden de heeren,
Die soe na ghebueren weeren,
Ende soe mechtich ende soe groot,
Daer af den landen groten noot
Ende groot verdriet wel mocht comen,
Soe was die dachvaert aengenomen
Te Mechelen al in die stede;
Maer cleinen orbore men daer dede.

Met alle den wegen die men sochte
Mense vereneghen niet en mochte.
Aldus soe en dede men daer niet;
Maer eer dat die dachvart schiet
Sloot men dat, in beide siden
Die heeren uut Mechelen souden riden
Effen, ghelijc alsoe si deden.
Daer na quam met suptylheden
Van Vlaenderen grave Lodwijc
Te Mechelen, die seere ernstelijc
Daer dedingde, soe verre soe vort,
Dat si vielen aen sijn acort,
Ende hem swoeren trouwe ende hulde.
Mechelen, die u soe verdulde,
Micte luttel op u eere;
Dus wert ontfaen over heere
Te Mechelen grave Lodewijc.
Die stat besette hi wijslijc,
Ende nam daer na sine vaert
Weder omme te Vlaendren waert.

Van den garnisoenen die die hertoghe van Brabant ende de greve van Vlaenderen iegen malkandren leiden.

X.

Als van Vlaendren Lodewijc
Mechelen aldus suptyllijc
Ghecregen hadde aen sijn acort,
Besette hijt, ende daerna vort
Die palen oec van Vlaenderlant,
Daer hi volc van wapenen sant,
Die op Brabant scade deden,
Ende met feite daer in reden;
Dies hertoge Wencelijn wert gram
Als hi die overdaet vernam,
Ende leide des gelijes, die coene,
Jegen Mechelen garnisoene
Ende oec jegen Vlaenderlant.
Tien tiden was in Brabant
Van allen ridderscape tgrein,
Menich vrome stout capitein,
Die hem verstonden van wapenspele;
Want sijs cortelinge vele
Geplogen hadden met groter eeren
Jegen die XVII lantsheeren,
Ende metten coninc Eduwaert
Van Inglant, den here vermaert,
Vore die stat van Camerike,
Ende voer Doirnike desghelike,
Ende oec andersins nog mere
Jegen van Vrancrijc den here,
Coninc Philips, den here vaillant.
Dese capitein, wide becant,
Die vrome waren, stout als werge,
Midsgader den greve Van den Berghe,
Ende met meneghen anderen wigant

Gheboren uut Overlant,
Die Wenceline, tot sijnre vromen,
Alle te dienste waren comen:
Die hilden Mechelen alsoe inghe,
Dat si om geenrelei dinge
(Van dies hem baten mocht of vromen),
Te Brabant wert uut en dorsten comen.
Die van Brussel der goeder stede,
Ende die van Antwerpen mede
Hilden die Vlaminge soe seere
Wacker, dat si niet meere
In Brabant en dorsten spelen comen.
Die vaert die was hen benomen
Daer in te riden soe gheringhe.
Die van Antwerpen sonderlinghe
Die doerreden al omtrent
Dlant van Waes, al tot bi Gent,
Daer si grote scade in deden;
Des seere qualijc was te vreden
Van Vlaenderen Lodewijc die grave,
Ende meinde dat hi noch hier ave
Die van Antwerpen dancken soude,
Tierst dat hi coste ende Gode woude,
Ende hijs crighen mochte die macht,
Dwelcke hi namaels heeft volbracht,
Als ghi behoerlijc sult vernemen,
Ter plaetsen daer dat sal betemen.

Van den verbonde tusschen keiseren Karlen ende hertoghe Wenceline van Brabant, sinen broeder.

XI.

Als dus hertoghe Wencelijn
Beset hadde die palen sijn,
Tegen den grave Lodewike,
Besprac hi hem wiselike
Met sinen rade, ende heeft bedocht
Dat hi troest heeft ghesocht
Aen keiser Karlen, sinen broeder,
Den vierden Kaerle, die behoeder
Was van al den Roemscen rike:
Met hem wert eendrachtelike
Een dachvaert gheleest, in de stede
Van Trichte, daer vrou Johanne mede
Over was, na ende bi,
Ende daer soe overquamen si
Eens sekers verbonts, eer si scieden,
Dwelc dat ic u sal bedieden
Hier na, claerlijc, ongheloghen,
Uut der copien des briefs ghetogen,
Die rechte waerheit, den claren sin.
Primo was vorwarde int begin;
Dat die hertochdomme ende tlant
Van Limborch ende van Brabant
Bliven souden hertoghen Wenceline,
Ende Johanne, der vrouwen sine,

Als aen hunne natuerlike
Wettighe princen, desghelike,
Ende soude die selve Wencelijn
Vort ane ghebrukende sijn
Die hertoeghdomme, sonder scheiden,
Lande ende heerlicheiden,
Met al den toebehoorten, die si
Hadden, mogentlijc, los ende vri,
Als een waerachtich wettich heere,
Ende natuerlijc prince, ende meere
Sal hi beheeren ende regeren
Die leengoede, welc si weren,
Rechten, goeden, in al der manieren,
Gheven, leveren. Die officieren,
Met wat titele dat si
Ghenoemt worden, die sal hi
Setten ende ontsetten al,
Altijt alst hem ghenoegen sal;
Ghemeinlijc, los ende vri, volbringen,
Administreren in allen dingen,
Als waerachtege, erflike
Ende wittige ende natuerlike
Princen ende heeren plegen
Te administreren, sonder daer jegen
Iemants seggen te regeren.
Dit sal hi doen ende disponeren
Van al den vorscreven dade,
Bi wetene ende oec bi rade
Van vrou Johannen, in allen sinnen,
Sijnre liever ghesellinnen,
In sulker voegen, waert dat sake
Dat vrou Johanne wedersprake,
Ende consenteren niet en wilde
Die administratie, ende teghen hilde
Te volghene die dispositie sijn,
Soe soude hertoghe Wencelijn
Nochtans des hebben volcomen macht
Bi hem selve te sine volbracht
Alle die dingen, die voorscreven staen;
Ende wes dus bi hem worde gedaen,
Soude vort aen onverbreckelijc
Gehouden worden, behoudelijc
Dat die vorscreven heere Wencelijn,
Soe lange als die vrouwe sijn
Johanne leefde, sonder haren wille
Ende consent, lude noch stille,
Vercopen en soude noch aentasten,
Veranderen, vervremden, noch belasten
Negeensins die erflijcheit
Des hertoechdomme der heerlicheit,
Noch oec mede desghelike
Die goede onberuerlike.
Item, oft bi den Gods ghebiede
Vrouwe Johanne van der werelt sciede
Voer den hertoghe Wencelijn,
Sonder oer van den live sijn,
Soe soude Wencelijn succederen,
Entie hertoeghdomme regeren,
Die heerlicheiden entie landen,

Sonder iemans wederstanden,
Als een natuerlec prince ende heer.
Item, oft hertoghe Wencelijn eere
Storve dan vrou Johanne en dede,
Sonder oer, als ic voer sede,
Te latene van sinen live,
Es vorwarde dat si dan blive,
Vrou Johanne, al haer leven,
Prince ende vrouwe der lande vorscreven.
Item, oft ghebeurde tsine,
Dat na die doot van Wenceline
Vrou Johanne van enegen anderen man
Wettich oer creghe, dat die dan
Na haer doot selen succederen
Int hertoeghdomme, ende regeren
Die lande, entie heerlicheiden.
Item, of si beide verscheiden
Sonder oer van haren liven,
Soe soude die hertoeghdomme bliven,
Die lande, ende die heerlicheide,
Van Brabant ende van Limborch beide,
Op keiser Karlen, sonder rigeur,
Als op den wittegen successeur;
Ende of keiser Karle alsdan
Niet en leefde, soe soude vort an
Die lande, daer wi nu af scriven,
Op den naestlevenden bliven,
In regemente ende in besorch
Der gheborten van Lutzenborch.
Item, noch vorwaerden sijn
Dat vrou Johanne ende Wencelijn
Noch die lande, die ic voersede,
Van Brabant ende van Limborch mede,
Met haren vianden in genen sake
Pays noch bestant en sullen maken,
Sonder consent ende eendrachticheit
Karlen, des keisers vorseit,
Ende des gelike soe en sal
Die keiser aengaen, groot noch smal,
Met den vianden voreghenant
Pays maken noch bestant,
Sonder den wille van Wenceline,
Des lants, ende der vrouwen sine.
Item, alle dese poente vorseit
Gheschieden bi wille ende wetentheit,
Bi vrien consente openbaer
Van vrou Johanne, die aldaer
Gheloefde dese vorseide dingen
Onverbrekelec te volbringen,
Ende sonder ergenlist the houwen
Vast ende ghestade, in goeder trouwen.
Ende hieraf worden bescreven
Die brieve, gesegelt ende ghegeven
Te Brussel in Ons Heren jaer
XIII^{c} ses ende vijftich, naer
Die costume blikelike
Van den sticht van Camerike,
Des maendaegs voer, dat ghijt wit,
Als men singt *invocavit.*

Hoe de stede van Brabant tvoirscreven verbond gheloefden te houden.

XII.

Als al dese dinghen waren volgaen
Te Tricht, alzoe ghi hebt verstaen,
Hertoge Wencelijn ende vrou Johanne
Versochten al die goede manne
Van Brabant, aldaer ghedeputeert,
Met ernstegen versueke, ende met begert
Dat si dese dinghen besegelen wouden,
Ende onverbrekelec vortan houden;
Ende ten bevele ende ernsticheit
Des hertoghen ende hertoginne voerseit,
Ende bi goetduncken der edelre al,
Soe hebben die stede, groot ende smal
Van Brabant, alle samentlike,
Den keiser van den roemschen rike,
Hertoge Wenceline, ende vrou Johanne,
Bi trouwen geloeft, als goede mannen,
Bi der hulden die si hadden gedaen,
Ende sculdich waren, ende tasten aen
Des keisers hant, met ripen sinne,
Den hertoghe ende den hertoginne,
Dat si dese vorseide pointen al,
Ende elc van hen, houden sal
Voer hen, haer oer, haer erfgenamen,
Ende alle dien dat sal betamen,
Of in enegher wijs aen rueren,
Sullen vast houden ende volvueren,
Onverbrekelic, sonder begeven,
Soe verre als hen mach aen cleven,
Sonder ergenlist of malengien,
Ja, behoudelic allen dien
Chartren, privilegien, vriheden,
Rechten, costumen, die de vorleden
Keiseren, coningen, ende hertoghen
Den lande verleent hebben mogen
Van Brabant, of enegher stat
Besundere; ende van alle dat
Sijn brieven ghemaect ende ghescreven,
Onder die stede zegle ghegeven,
Des anderen daegs, des sijt ghewes,
Na date des briefs, die vorscreven es,
Van die hertoge Wencelijn
Ende vrou Johannen, der vrouwen sijn.
Dus sceit de keiser met minlichede,
Die hertoge ende vrou Johanne mede.

Van den stride die opten quaden goensdach voor Bruessel was.

XIII.

Dit en bleef niet soe heimelijc
Ten wert cont den grave Lodewijc,
Die hem beduchte voer skeisers macht,

Ende heeft ghemeint ende gheacht
Dat hi sijn saken vordren sal
Eer die keiser, ende oec al
Sijn volc, vergaderen souden mogen.
Oec mercte hi dat hem luttel soude dogen
Die garnisoenen, die hi leide
Op die frontieren, als ic voer seide,
Van Vlaendren; want met hogen moeden
Die Brabantre dat weder stoeden,
Soe verwerf hi ongespaert
Een ghemeine hervaert
Met sijnre gemeinte al te hant
Van Vlaendren, jegen Brabant.
Als die mare in Brabant quam,
Wert hertoge Wencelijn des gram,
Ende haestelijc hi ontboot
Alle sijn lude, clein ende groot,
Die edle ende die goede steden,
Die hem willichlijc daertoe deden,
Ende bereiden haer vaert
Haestelijc te Bruessel waert;
Maer eer van Antwerpen die stede
Ende van den Bossche, ende andere mede,
Vergadren conden, si u bekant,
Was grave Lodewijc in Brabant
Met sinen here, een groot conroot,
Die branden ende daden scade groot.
Eer hertoge Wencelijn mocht comen,
Met sinen edlen, heeft hi genomen
Aldus dese groote scade,
Dwelc hi, bi der Gods genade,
Te wreken meende, op dat hi can.
Hi hadde soe menegen edlen man
In sijnre hulpen, wijs ende vroet,
Dat hen desen overmoet
Aldus te lidene niet en stonde,
Op dat hijt gebetren conde.
Die van Lovene waren comen
Te Bruesel, ende daer heeft men vernomen
Dat grave Lodwijc met sijnre scare
In Brabant neder gheslegen ware.
Als die gemeinten dat vernamen
Van Loven, van Bruessel, al te samen,
Riepen si, met groten ghemute,
Dat si wouden trecken ute
Jegen die Vlaminge te velde,
Ende wederstaense met ghewelde.
Die edele heeren, die wise lieden
Ernstelic dat wederrieden,
Ende rieden dat men soude beiden
Tot dat met sijnre mogentheide
Die hertoge aen waer comen,
Met sinen edelen ende vromen
Lieden, die met hem quamen gereden,
Ende oec die andere goede steden,
Die noch comen niet en waren,
Ende men dan wijslic mocht uutvaren,
Bi acorde ende met avise,
Want haesticheit in sulker wise

Noit goet en was tot sulker saken.
Maer wat dat die wise spraken,
Gheen onderwijs en dede daer stade.
Si togen bi haers selfs rade
Uut, als onbestierde liede,
Daer hen groot jammer af ghesciede,
Groote bloetstortinge, ende swaer sneven,
Om dat si niet en wouden leven
Bi rade van den goeden lieden,
Die hem nochtan tbeste rieden,
Alsoet hen cortelinge scheen;
Maer als tgemeinte overeen
Begint te rochelen, elc seit tsine,
Soe es wisen raet verloren pine,
Als men dicke, te vele stonden,
Tot meneger plaetsen hevet vonden.
Dus trac tgemeinte, met haren rote,
Buten Bruessel tot aen den Scote,
Van Loven en van Bruessel beide,
Jegen des graven mogentheide.
Der edelre was daer clein ghetal,
Die uut scaemten volghden al.
Dus vergaderden si om striden.
Die Brabantre hadden in haren siden
Van den Berghe, den greve vermogen,
Die met hen uut es ghetogen,
Die der Vlaminge scare doervacht,
Al dore en dore, met sijnre macht;
Maer mits dat hi verwapent was
Met den swerten leeuwe, soe waenden das
Alle die Vlaminghe, uut desen,
Dat hi haer vrient hadde ghewesen.
Als hi met sijnre vroemheit groot
Hadde doerbroken haer conroot,
Sloech hi weder van achter in
Die Vlaminghe, maer meer noch min
Soe en halp daer sijn weringhe;
Want in die ierste verghaderinge
Wort die banniere van Brabant
Nederghevelt in dat sant.
Hoe dat ghesciede, dat weet Ons Here!
Maer men spraecs luttel eere
Den heere van Assche, die te dier tijt
Die banniere voerde in dien strijt,
Ende hadse in sier ghewelt.
Dat si dus haest wert ghevelt
Heeft sint den menegen vroeden wisen
Dien heere van Assche horen misprisen,
Ende sint, naer sijnre doot,
Horen vermanen in scaemten groot.
Als dus die banniere was ghevelt
Waren die Brabantre ontstelt,
Ende elc stelde hem ter vlochte
Te Bruessel wert; die ierst mochte
En verbeide des anders niet.
Grave Lodewijc niet en liet
Hen te volgen metter spoet,
Daer die menege onder die voet
Vertreden bleef ende verslagen;

Beiden in bosschen ende in hagen
Vlouwen si, dient mocht ghebueren.
Vele moester daer die doot besueren,
Die al vliende waren verslegen,
Hare enthare lancs den wegen,
Die gerne hadden te Bruessel inne
Ghevlouwen; daer sprancker in de Sinne
Ende in die gracht vele van vare,
Ende verdroncken alsoe dare.
Aldus quam, si u bekant,
Grave Lodewijc stridender hant
Tot binnen Bruessel, verstaet den sin,
Ende heeft die stat genomen in,
Ende stac sijn bannier in die stede
Ten raethuse uut, ende oec mede
Op die, porten van der stat
Sijn wimpel; ende na dat
Dede hi hem hulden ende ontfaen
Als overheere, ende daerna saen
Maecte hi amman met ghewelde
Her Zegeren van den Heetvelde,
Ende maecte scepenen van sijnre hant.
Dese grote haeste, si u bekant,
Van der ghemeinten, brachtse int sneven,
Des si niet raets en wilden leven.
Dese scoffelture, dat es waer,
Ghesciede in Ons Heren jaer
MCCCL ende sesse,
Hout dat in ghedenckenesse,
Des goensdaegs, doe ic u ghewach,
In oeghstmaent den seventhienden dach:
Te Bruessel es hem den name gegeven
Den quaden goensdach, mids desen sneven.

Van drien redenen ofte saken mids den welken die van Brabant den strijt verloren.

XIV

Hier mach men mercken claerlijc
Hoe vreesam ende hoe sorchlijc
Dat striden es met haesticheit,
Sonder goede voorsienicheit.
Hadden van Loven van Bruessel beide
Die ghemeinte met wijsheide
Haers heren verbeit, ende oec mede
Die edele ende die goede stede,
Soe hadden si met meerder macht,
Met rade, ende met avise volbracht
Ende ghewroken haren toren,
Ghewonnen daer si nu verloren.
Oec mach men mercken banderside
Dat goede hoede behoeft in stride,
Ende groot besorch hoert ter banniere;
Want als die ondergeet soe sciere
Es dweren ghedaen, die troost verloren,
Alst sceen in den stride hier voren.

Sorghe groot soe leght in dat
Te stridene alsoe bi der stat,
Voer die van binnen ende groten ducht.
Veel eer sijn si bereet ter vlucht
Als si hen duncken huus soe bi;
Si vlien eer dan of si
Verre waren uut hare contreye,
Alst hier bleec in dese maleye.
Hadden si bi aventueren
Die porten entie vaste mueren
Hem niet gheweten alsoe bi,
Hets te moedene dat si
Hen bat ter were hadden ghestelt,
Ende zeghe ghevochten op dat velt,
Bi avontueren, ende ghewonnen
Daer si nu lichtlijc thuuswert ronnen;
Want, soe wel als ic voren sede,
Dat dedele, noch die andere stede
Van Brabant, noch daer niet en waren,
Soe hadden si, in haren scaren,
Volcx ghenoech te weder stane,
Haer viande op die bane;
Maer dingen met quader haest bestaen
Qualijc siet mense dicke vergaen.

Hoe greve Lodewijc gehult waert ende hoe hi van Lovenen schiet.

XV.

Als grave Lodewijc was ghehuldt
Te Bruessel, ende sinen wille volvult,
Dede hi al sinen lieden
Seere ernstelijc ghebieden
Dat si wel ende guetlike
Betalen souden erm ende rike,
Ende niemende overlast en deden,
Ende meinde, met deser guetlijcheden,
Van Brabant die steden, groot ende clene,
Aen hem te trecken al ghemeene.
Hi was vorsiennich ende wijs,
Des men hem billic sal geven prijs.
Aldus besette hi die stat
Van Bruessel, ende na dat
Heeft hi genomen sine vaert
Met sinen volcke te Loven waert,
Ende onderwegen, dat moet ic rueren,
Creech hi de borch van der Vueren
Ende die vrijheit, wet cartein,
Ende sette daer eenen capitein.
Aldus trac hi te Loven vort;
Want die van Loven, hebdi ghehoert,
Met die van Brussel neder lagen,
Soe lieten si, sonder weder dragen,
Grave Lodewijc in; ende alsoe saen
Als hi daer quam, heeft hi ghedaen
Met guetlijcheden groot ende cleine
Tvolc vergaderen al ghemeine,

Die goede liede, ende oec al
Die ghemeinte, groot ende smal,
Die behoerden tot der stad.
Seere wiselic soe dede hi dat
Opdoen, ende aldaer verclaren
Dat het sijn begeerten waren,
Dat sine hulden ende ontfingen
Over heere, die welcke dingen
Alsoe daer worden overdraghen;
Sonder letten oft verdragen
Soude sinen wille daer af gescien;
Daer souden si sweren, ende mettien
Dat men hen staven soude den eet.
Ende tvolc stont al bereet,
Ende hadden haer vinger op gesteken
Om te swerne, hoerde men daer spreken
Met luder stemmen eenen here
Van Sente Geertruden, die riep zeere:
'Wat wildi doen, vermalendide
Liede? Gedenct u niet die tide,
Dat ghi swoert uwen rechten here,
Ende uwer vrouwen trouwe ende eere?
Wildi hen nu aldus afgaen
Ende, jegen Gode ende recht, ontfaen
Eenen anderen ongerechten heere?
Die scande en verwindi nemmeere;
Ghi sulter sekerlijc, te waren,
Alle qualijc mede varen,
Ende varen in den helscen wiele,
Beide met live ende met ziele.'
Doen tvolc hoerde dese mere
Die heer Willem de Zadelere
Hem dus cloeclijc brachte an,
Die goede, wise, eerbaer man,
Worden si alsoe verslagen.
Haer vinger, die si opghedragen
Te voren hadden, ende opghesteken,
Doen si heer Willeme hoerden spreken
Lieten sise neder sinken,
Ende iegelijc begonst te dincken
Dat si quaet souden hebben gedaen,
Ende sijn alsoe thuus wert gegaen,
Die een voren ende dander naer.
Als des grave Lodewijc wordt ghewaer,
Dorst hi daer langer toeven niet,
Maer haestelijc hi van daer sciet,
Ende hief weder aen die vaert
Met sinen lieden te Bruessel waert,
Ende cort daer na sciet hi van daer
Te Vlaendren wert; maer, dat es waer,
Bruessel besette hi van sijnre hant
Ende trac alsoe in Vlaender lant.

Hoe her Everhart Tserclaes de stat van Bruessel weder creegh tot hertoghe Wencelijn ende vrouwe Johanne behoef.

XVI.

Cort daer na, verstaet tbediet,
Doen dese dingen waren gesciet,
Quam een ridder uut vercoren,
Die van Bruessel was gheboren,
Gheheten was hi here Everaert
Tserclaes, in doeghden wide vermaert,
Ende hi was brueder sekerlike
Van den bisscop van Camerike,
Here Jan Tserclaes, des goeden heren,
Diet bisdom hilt met groter eeren:
Dese heer Everaert, des seker sijt,
Die en was niet in den strijt
Voer Bruessel, maer bi Wenceline
Den hertoge, ende bi die sine,
Die tier tijt (hi ende sijn liede)
Lach over Mase, doen dat gesciede,
Te Tricht, ocht aldaer omtrent.
Nu hoert heer Everaerts regement.
Als hi vernam hoet was gesciet
Te Bruessel, hadde hijs verdriet
In sijn herte, ende groten toren;
Want hi van Bruessel was gheboren,
Als ic u hier voren las.
Doen hi vernam die waerheit das,
Dat grave Lodewijc was ghesceden
Van Bruessel, ende wech gereden
In Vlaendren, hoert wat hi dede.
Heimelec, met groter wijshede,
Vergaderde hi met stilder laghe
Beide sijn vriende ende sijn maghe,
Dier hi hadde een groot ghetal;
Ende die vergadert sijnde al
Soe quam hi in eender nacht
Tot Bruessel toe in de gracht,
Ende tot aen den muer ghehende,
Ter plaetsen, die hi wel kende,
Die al noch hiet dat Wermoesbroec,
Heeft hi ghedaen sijn besoec.
Ende noch aldoen, ter diere uren,
En waren die butenste muren
Van der stat noch niet begonnen,
Toen Bruessel dus was ghewonnen;
Maer men bestontse, dat elc versta,
Die butenste muere, int jaer daer na.
Dus quam here Everaert in de grecht
Tot aen den muer, ende heeft gherecht
Lederen al aen den muere,
Ende beclam, al wert hem suere,
Die stad met suptilen listen,
Dat des die Vlaminge niet en wisten
Die daer waren in dien tide
Bleven van grave Lodewijcs side,
Die des namen cleine wachte
Des hem ghesciede, in dier nachte,
Des men her Everaerde den heere
Lof moet spreken emmermeere,
Van der groter vromichede
Ende oec der getrouwichede,
Die hi sinen heere al daer

Bewijsde, dat es openbaer:
Des mach men sijns, te allen banen,
In eeren eewelijc vermanen,
Daer men van eeren doet recort.
Nu willic u seggen vort
Wes hi begreep met groter vromen.
Als hi dus binnen der stad was comen
Rechtvort, hoert hier abuus,
Begreep hi der heeren huus
Ende sprac sinen vrienden toe,
Die hi daer binnen hadde doe,
Ende trac af, alsoe sciere,
Des graven Lodewijcs banniere
Van der stathuus, met siere sorten,
Ende ooc mede van den porten,
Ende stac daer uut, met groter eere,
Die banniere van sinen heere,
Den edelen hertoge Wenceline.
God behuede voor deewege pine
Die ziele van den edelen man,
Die dit soe cloekelec began
Ende tot den ende heeft volbracht,
Metten sinen, in dier nacht!
Als des die liede gheware worden
Van Bruessel, sijn si bi hem ghetorden,
Ende vergaderden op die merct.
Saen was hem sinen hoop ghesterct,
Al waest dat si, cort daer voren,
Grave Lodewijc hadden ghesworen
Ende ghehult over heere.
Dat bedwanc dede dat meere
Als blikelec es, dan die minne.
Aldus was die vrienscap dinne,
Die si droegen samentlike
Tot den grave Lodewike,
Ende eet, die bi bedwange ghesciet,
Es van werden clein ocht niet;
Ende als dit die Vlaminge sagen
Die aldoen te Bruessel lagen,
Die de grave daer hadde ghelaten,
Trocken si heimelec harer straten,
Ende staken haestelec haer scute,
Ende maecten hen te Bruessel ute,
Ende en dorsten daer niet langer bliven,
Van angste dat mense soude ontliven.
Aldus gingen si henen draven
(Met meer sonden met min haven)
Te Vlaendren wert, soe si ierst mochten,
Daer si sulken niemare brochten,
Dat ic meine dat niet groot
Daeraf en was haer bodenbroot.
Her Everaert, die heere vaeillant,
Heeft boden haestelec ghesant,
Sonder beiden, tot sinen heere,
Tot wien hi hem gheboot wel seere,
Ende heeft hem doen verclaren
Hoe hi te Bruessel hadde gevaren,
Ende hoe hem God hadde gheonnen
Dat hijt weder hadde ghewonnen,

Ende der stat gheweldech ware.
Dit was een blide niemare
Wenceline, den heere ghetrouwe,
Ende Johannen, der goeder vrouwe,
Ende theerscap, groot ende clene,
Prijsden alle int ghemeene,
Ende spraken alle lof ende eere
Her Everaerde, den vromen heere,
Ende oec alle wijf ende man
Die dese niemare hoerden an,
Dat hijt dus cloeclijc hadde besuert,
Ende soe seere gheaventuert.
Alse hertoghe Wencelijne verstoet
Deze niemare reet hi metter spoet
Te Bruessel wert, al sonder beiden,
Ende vrouwe Johanne: met vrolicheiden
Quamen si te Bruessel binnen,
Daermense ontfinc met groter minnen.
Die werdicheit, die eere groot
Die hertoge Wencelijn boot
Her Everaerde, ende vrou Johanne,
Ende altemale die goede manne,
Die was soe groot, dat ict bescriven
Niet en soude, dies latict bliven,
Ende wille u vort doen bediet
Wes van der saken es ghesciet;
Met rechter waerheit, soe ic naest can,
Salict bescriven, ofs mi God an.

Hoe hertoghe Wencelijn van Brabant ende grave Lodewijc van Vlaendren hen ghekeert hebben int seggen hertoghen Willems van Beyeren, sgreven van Henegouwe.

XVII.

Hertoghe Willem, si u bekant,
Van Beyeren, grave van Hollant,
Van Henegouwe, van Zeelant mede,
Ende Heere van Vriesen, die dede
Dedinghen tusscen die heeren beide
Met alsulken ondersceide,
Soe dats hen alle beide die heeren
In sijn seggen wouden keeren;
Want hi hen beiden na bestoet
Van maeghscapen, des sijt vroet,
Ende es der saken overcomen
Ende hevet te hemwert ghenomen
Van beide den heeren, groot ende smal,
Wes hi daeraf seggen sal
Dat dat ghehouden soude wesen,
In beiden siden, alsoe wijt lesen.
Als dit dus verre was bedreven
Worden hier brieven af ghegeven
Van submissien, van beide den heeren,
Daer si hem ganslec in keeren
In grave Willeme, sonder breken
Te houdene vast sijn uutspreken.

Dit geloefden die heeren beide,
Bi trouwen, eeren ende sekerheide,
Ende dadent oec, tot harer beden,
Den baenrotsen, edelen, ende steden
Met hen besegelen te hande,
Iegelijc in sinen lande,
Om dat te houden tallen tiden.
Hier met schieden in beiden siden
Die heeren van elc anderen daer.
Nu soe sal hier volgen naer
Tseggen dat grave Willem seide
Tusschen dese heeren beide,
In al der vormen, alsoe dat was
Uut ghesproken, alsoe ict las
Int walsche ghescreven die copie,
Van worde te worde, alsoe die
Besegelde brieve mensie maken,
Die tot Aedt van desen saken
Uut hangende besegelt waren,
Dwelck ic u bat sal verclaren,
Ende metter waerheit doen recort,
Hier naer, ter plaetsen daer behoert.
Al eest dat ic in rime sette
Dese uutsprake, elc lette
Daerop, dat si in walscher prose
Uut was ghesproken, maer sonder glose
Sal ic den text hier translateren
Uut walsche in dietsche, ende mijn begeren
Dat es der waerheit te volgen na,
Soe verre als ics mi versta,
Ende ic die waerheit van den dingen
Ten cortsen in rime can volbringen,
Ende ic ghedraeghs mi ten verclaren
Ten brieven dier af besegelt waren,
Ende ter correctien vort an
Van iegenliken goeden man.
Die een beter weet daertoe
Ter waerheit, ic bidde hem dat hijt doe.
Ende hier beginnic, ter Gods eeren,
Uut walsche in dietsche te translateren.

Dit is tseggen hertoghen Willems van Beyeren, sgreven van Henegouwen, van Hollant.

XVIII.

Hertoghe Willem van Beyerlant,
Grave van Henegouwen, van Hollant,
Van Zeelant, here van der Vrieschen riken:
Doen te weten iegheliken,
Aensiende die grote verderflijcheit
Manslacht ende sterflijcheit,
Die van brande sijn aengheresen,
Ende scaden, die hebben ghewesen
Tusschen onsen gheminden verderflijc
Onsen neve grave Lodewijc
Van Vlaendren, hertoghe van Brabant,

Grave van Nevers, dat goede lant,
Van Rethees ende van Mechelen heere,
Sinen goeden steden, ende vort mere
Sinen goeden lieden, edel ende rike,
Ende onedelen des ghelike
Van Vlaendren, ten eender side,
Ende ons liefs neven bander side
Van Lutzenborch, hertoghe Wencelijn,
Ende van Brabant, metter vrienden sijn,
Daer noch meer quaets uut hadde geresen
Hadde dit opnemen niet ghewesen
Bi onsen versueke vervolght dus vort,
Dwelc wi, om pays, om goet accort,
Aen hebben genomen tonser pine,
Uut rechter minnen die sculdich tsine
Es tusschen hen onverbrekelike,
Mids dat si in huwelike
Twee susteren hebben, si u bekant,
Ende oec harer beider lant
Deen aen dander es gheleghen,
Soe sijn si sculdich van te plegen
Goeder minnen, ende ghebuersamheit,
Tegader, met ghetrouwicheit;
Ende om dat wi, in rechter trouwen,
Van maeghscape sijn daer in ghehouwen
Te blusschen ende te doen belet
Alsoe vreseliken opset
Als si daden, in allen wegen,
Sal elc goed mensce sijn genegen,
Ende stellen tot pays sijn begert:
Hier om wi Willem voere verclert
Van Beyeren, mids der machtichede
Onser neven, onser moyen mede,
Mids openen brieven, claer bescreven,
Ons die sentencie hebben ghegeven,
Ordeneren wi, ende verclaren
Ende seggen ons seggen, ende openbaren,
In der vorme, in der maniere
Na volgende nu al hiere:
In den iersten, wi pais uutgeven
Tusschen onse vorscreven neven
Ende onser moyen tsine in vreden
Edle, onedle, lant ende steden,
Van desen daghe nu vort ane,
Ende nemmermeer weder op tstane
Om enich ocsuyn dat es gheleden,
Tusscen hen, tot den dage van heden,
Ende getrouwe minne, ende anders niet,
Dragen, ocht noit en waer gheschiet,
Ende nemmermeer, om dese saken,
Orloghe noch vermaen maken.
Item, alle die sijn ghevanghen,
Die wile dorloge heeft ghehanghen
In dene of in dander partie,
Ja alsoe verre als sie
Haer ranchoen niet en hebben betaelt,
Noch daer af dach en hebben ghetaelt,
Maer die ghevanghen sijn buten desen,
Selen quijt ende vri wesen

Met redeleke coste, sonder te doene
Vervolch van enegen ranchoene.
Item, wi sien aen dat ghone
Dat om den twist eenege persone
Ute den haren sijn verdreven,
Ende mids den orloge uut sijn bleven,
Die volgen ocht volgen mochten bi tide,
In deen of in die ander side,
Daer af mocht bliven haet ocht nijt,
Hier na, in toecomender tijt,
Op dat elcken, die es verdreven,
Tsine niet weder en ware ghegeven,
Soe seggen wi, om goede eendrachticheit,
Om pays der landen voerseit,
Dat elc op tsine comen sal,
In der vormen ende manieren al
Dat hijt voer den orloghe
Te houden plach, sonder prologe,
In payse, sonder vermaninghen
Van den vorleden dinghen.
Ende sal ons gheminde neve doen
Van Vlaendren rumen sijn garnisoen
Van Haffligem, ende in sijn regement
Den abt setten, in sijn covent,
Ende vort bi geen van onsen neven
En sal daer werhuus sijn verheven,
Noch belasten van nu vort;
Maer laten tgodshuus, soet behoert,
Den dienst Gods daer in te doene,
Als huus van religioene.
Noch seggen wi ende ordoneren
Om dat somme steden ende baenritsheeren
Van Brabant, ridders, ende knechten verkoren,
Manscap, trouwe ende eet geswoeren
Hebben onsen vorseiden neve
Van Vlaendren, soe lange als hi leve,
Dat Loven ende Bruessel mede,
Nivele ende Thienen die stede,
Hem eens des jaers alle viere
Dienen, elc met eenre banniere
Van harer wapen, verstaet den sijn,
Van ses weken den termijn,
Onder elc XXV man
Ghewapent, wanneer si van
Onsen neve des werden versocht,
Tegen wien dat wesen mocht
Sijn orloghe, behouden daer inne
Den hertoghe ende der hertoginne,
Onser moyen van Brabant,
Of oec tegen haer goede lant.
Onder dese banniere sullen wesen
Twee baenrutse, ij ridders gepresen.
Dit sullen si doen, als voren ghenant,
Ten coste des lands van Brabant;
Ende mids dien sal ons neve vorseit
Quijt schelden trouwe ende eit
Den goeden steden van Brabant,
Ende den edelen, ende te hant
Te nieute doen ende overgeven

Die brieve, diere af waren gescreven.
Ende want, ten versuecke der steden
Enten edelen, die hem eet deden,
Ende bi haren rade, ons neve tsier vromen
Den titel heeft aenghenomen
Hertoge van Brabant hem te scriven,
Soe sal hem dien titel bliven,
Op dat hi wille, al sijn leven,
Om des dienst wille vorscreven.
Item, alsoe salegher ghedochte
Ons lieve gheminde neve cochte
(Van Vlaendren ons neven vader)
Die stat van Mechelen, ende algader
Die dorpen ende haer toebehoeren,
Ende ons geminde heere vercoren
Ende oem, Philips van Vranckrike,
Wiens ziele God van hemelrike
Ghenedich si, ordeneerde sijn seggen,
Soe wanneer hi soude af leggen
Dien coep, dien hi hadde ghedaen
Ons vorseiden neve, soude hi ontfaen
Sesentachtich dusent vijf hondert ryale
Van goude, verstaet mijn tale;
Ende want ons neve nu ter tijt
Van Vlaendren, mids dit ghestrijt,
Die wile dorloghe heeft ghereden,
Cost ende scade groot heeft leden,
Mids dat den peis, si u verclaert,
Die gemaect ende besegelt waert
Tot Assche, alsoe die brieve uut spreken,
Hem niet ghehouden en was sonder breken,
Soe seggen wi ende ordeneren,
Om sijn scade te compenseren,
Ende in beternessen van desen dingen,
Dat hi ende sijn nacomelinghen,
Graven ende gravinnen mede,
Sullen heren sijn van der stede
Van Mechelen, ende al haer aencleven,
Erflec, eewelec, sonder begeven,
In al der vormen, in al der saken,
Dat die brieve des coeps mensie maken,
Alsoe hi eet ende manschap dede
Den bisscop enten kapittel mede,
Daer men af hout die stat te lene,
Openbaerlijc int gemene,
Dat die ons neve van Vlaendren al
Ewelec vri behouden sal,
Hi ende sijn oer, in erflecheden,
Sonder iement anders heerlicheden
Daer in te hebben, oft eenich recht,
Ende sal ons vorseide moye slecht
Ende ons neve van Lutzenborch
Ende van Brabant, om tbesorch
Dat toecomende mocht op risen,
Over geven ende bewisen
Alle die brieve samentlike
Des seggens ons oems van Vranckrike,
Die si op Mechelen hebben moghen,
Binnen drie weken, onvertoghen.

Item, alsoe ons gheminde nichte
Gravinne van Vlaendren gheen gherichte
Van onsen sere gheminden neve
Haren vader (wien God vergeve
Sijn mesdaet!) noch bewisinghe
Ghehad en heeft, noch betalinghe
Van huwelike, noch van allen
Rechte, des haer mocht toe vallen,
Noch in haven, noch in kasteelen
Van haren susterliken deelen,
Daer ierst uut sproot die werringe,
Wi, als voer een rechtinghe
Van desen, seggen ende ordeneren
Onser nichten, ende accorderen
Hare, ende haer oeir, ende al
Dat oir, dat si namaels crigen sal
Van onsen neve haren man
Van Vlaendren, elcs jaers vort an
Die somme van x^m florine
Van Florenchen, goet ende fine,
Ende voer welke somme vorseit
Sal ons nichte in erflecheit,
Si ende haer oer voere ghenant,
Van onser moyen van Brabant,
Ende van haren oeire vort an,
In manscape ende te lene ontfaen
Die stat van Antwerpen, met al
Haren toebehoerten, groot ende smal,
Met neder ende hogher heerlicheit,
In afslaghe van der sommen vorseit.
Ende, of die renten ende opcomingen
Der vorseider stad niet en volstringen
Die x^m florine vore gelesen,
Sullen wi, na datum van desen,
Binnen eenre maent, met justen prisen,
Van den ghebreke vort bewisen,
Op die naeste renten, daer naest ghelegen,
Ende sal ons vorseide nichte hier tegen
Manscap ende eet van ghetrouwichede
Doen, ende ons neve mede,
Als hare momboer, sijts ghewes,
Ende haer oer, als vorseit es,
Onser gheminder moyen, ende vort
Den oeire van Brabant, als behoert
Den joncsten brueder of suster mede,
Den outsten te doene, na die sede;
Ende sal van Antwerpen die port
Hulden ende sweren vort,
Ten naesten iij weken, of daeren binnen,
Onser nichten der gravinnen,
Ende onsen neven daer toe meere,
Als hare momboer ende heere.
Ende mids desen, soe sal
Ons nichte ende neve hen houden al,
Gheloven ende confirmeren
Vri te houden al haer hanteren,
Chartren, privilegien, vriheden,
Die si hebben lange vorleden
Van den hertogen gheworven

Van Brabant, die sijn ghestorven.
Noch seggen wi, ende ordoneren
In ons seggen ende declareren
Dat van desen dage vortan
Ons gheminde moye, noch haer man,
Hertoghe van Lutzenborch ende van Brabant,
Als haer momboer, tgoede lant
Moghen en selen, om ghene letten,
Beswaren, vercopen noch versetten,
Noch becommeren, in ghenen keere,
In al noch in deele, nemmermere.
Noch seggen wi, met ripen sinne,
Dat ons lieve nichte de gravinne
Van Vlaendren, ende ons neve mede
Als haer momboer, met eede
Sweren sullen eet van trouwen
Om des si Antwerpen sullen houwen
Voer tien dusent penningen voer ghelesen,
Des jaers, soe hen dat es bewesen;
Des sullen si manscap doen ende eit
Onser liever moyen vorseit,
Voer hare ende voer haer oerlinghe;
Ende selen gescien dese dinge
Binnen xv dagen met lieve,
Na die date van desen brieve.
Ende in al dat seggen vorseit,
Of daer eneghe donkerheit
In gheviele, van enegher side,
Namaels in toecomenden tide,
Wi hertoghe Willem openbaren
Behouden daer in ons verclaren,
Ons goeddunckcn, ons declareren,
In al, in deele, als wi des weren
Versocht, van enegher partie.
Ende mids al der ordenanchen, die wie
Hebben voorsproken ende uut gheseit,
Seggen wi pays ende eendrachticheit
Tusschen onse lieve neven,
Haer lande, ende des daeraen mach cleven.
Ende dit seggen wi mids die cracht,
Bi onser discrecien, ende mids macht
Die ons onse vorseide neven
Met obligacien hebben ghegeven,
Met besegelde brieven wel gheraect,
Die ons daeraf sijn ghemaect.
Noch seggen wi ende verclaren mede,
Om meerder minne ende vriendelichede,
Deen ten anderen vort aen te dragen,
Ende vreese ende donckerheit te verjagen,
Dat alle coopliede van Mechelijn,
Van Antwerpen, van Loven, wie si sijn,
Van Bruessel, ende van den anderen steden
Van Brabant, selen vort met vreden
Haer comenscap minlijc hanteren,
Vredelec liden ende keeren
Deen stat ter andre, met vreedsaemheit,
Sonder ander nuwicheit,
Ocsuyn, of nuwe costume te maken,
Ende sullen bliven al die saken

Soe si stonden, van nu vort an,
Eer dat orloghe ierst began.
Ende om dat van outs es bleven
Dat die hertogen hebben ghescreven
Van Brabant, alst es blikelike,
Mercgraven van den roemschen rike,
Overmids der heerlicheit
Van der stat van Antwerpen vorseit,
Ende al eest alsoe dat wi
Gheordeneert hebben, waer bi
Onse lieve nicht van Vlaendren sal
Hebben die bewisinghe al
Op Antwerpen, groot ende cleene,
Als vorseit es, sal sijt te lene
Van onser liever moyen ontfaen
Van Brabant, ende haren oeire vort aen.
Wi ordeneren ende verclaren
In ons uutsprake, ende openbaren
Dat vort dien titel bliven sal
Onser vorseider moyen, ende al
Haren oeire, teewegen dagen,
Die den name van Brabant dragen,
Mids der soverainlijcheit
Van der hogher heerlicheit,
Ende ment van hare hout te lene.
In orconden alghemene
Ende in ghetughe der waerheit,
Wi Willem van Beyeren vorseit
Hebben uuthangende ghedruct, met lieve,
Onsen segel aen dese brieve,
Jeghenwordich ghemaect, ghegheven
In onser stat van Aedt, ghescreven,
Op der Heileger Drivoldicheit dach,
Die iiij daghe in junio lach,
Int jaer van gracien openbaer
Dertien hondert ende seven ende vijftich jaer.

Dit is tverclaren op hertoghen Willems seggen voerscreven.

XIX.

Des anderen daghes, na dat
Grave Willem tot Aedt, in sijn stat;
Sijn seggen hadde ghepronunceert,
Soe wert dat seggen van hem vercleert
Tot Lessines in die stede,
Met openen brieven, die hi dede
Daeraf besegelen ende maken,
Daer in verclarende alle saken
Van donkerheide, soe hem dochte,
Die daerinne liggen mochte,
Ende sijn meininghe seide aldaer,
Op deen point voeren, ende op dander naer.
Op dierste, daer hi wel aen dede,
Daer hi uutsprac peis ende vrede,
Tusschen beide de heeren vort an,
Heeft hi verclaren daerop ghedaen

Dat alle hulpers ende hulperen
In den pays begrepen weren,
Wi si weren, van welcker partie,
In deen, of in die ander sie.
Op dander point doet hi verclaren
Dat die gene, die verdreven waren,
Comen souden elc opt sine;
Ende wes binnen den termine
Van den ghescillen waren opgheheven,
Ghequijt ochte ghegeven
In beiden siden, dat bleven quijt
Tot deser jegewordiger tijt.
Opt point als van der dienste vorseit
En heeft hi af noch toe gheleit
Dan dat die steden, alle viere,
Elc dienen souden met eenre baniere
Van haerre wapenen notabeliken,
Als dat int seggen claer mach bliken.
Item, op die verrechtinghe
Van den coste ende lastinghe,
Die grave Lodewijc hadde ghehat
In den orloghe, ende op dat
Seggen des conincs van Vranckerike
Tusschen den grave Lodewike,
Des Lodewijcs vader, ende vort an
Tusschen den derden hertoge Jan,
Als van lxxxvj^{m} ryale
Ende v^{c}, alsoe dat wale
Int seggen hier voeren is ghenareert,
Verclert hi, ende ordenert,
Op dat hi bevindt claerlijc
Dat sijne neve Lodewijc
Van der sommen voeren verhaelt
Volcomelec niet en es betaelt,
Dat hi hem in grave Lodewike
Daer in sal quiten trouwelike.
Item, ende op die bewisinghe
Van den tien dusent penninghe,
Die vrouwe Margriete hebben sal
Op Antwerpen, ende op al
Des daer ane cleeft ende toebehoort
Verclaert hi, ende gheloeft vort,
Dat hi sijnre nichten al
Die somme volvullen sal
Van tien dusent guldenen vorseit,
Jaerlics in erflicheit,
Op dat die renten van der stat
Van Antwerpen niet ende al
Verstringhen en mach, noch volplegen,
Sal hi ten naesten daer bi gheleghen
Bewisen in hoghen heerlicheiden,
Oft in renten enigherleiden,
Tot dat die somme erfelijc
Bewijst sal sijn volcomelijc.
Item, opt point van der stat
Van Antwerpen, dwelke dat
Haren rechten aen mach gaen,
Heeft hi verclaren daerop ghedaen,
Soe wes si over heeft ghegeven

Van privilegien bescreven,
Van chartren oft enighe vrihede
Quijt ghescouden, of verteghen mede,
Teghen wien het si, groot of smal,
Dat si des niet behouden en sal.
Item, opt point daer hi verclert
Dat der manscap aen toetchert,
Dat die grave Lodewijc
Manscap doen sal desghelijc
Den hertoghe ende der hertoghinne,
Als momboir sijnre gesellinne.
Item, opt point daer redenen sijn
Dat vrou Johanne noch Wencelijn
Becommeren, vercoepen, noch verbinden
Dlant van Brabant, te ghenen inden,
En souden moghen, van nu voert mere,
In al, in deele, in ghenen kere,
Daer en seit hi toe, meer noch min,
Dan alsoe tseggen houdet in.
Dits tverclaren dat hi dede
Te Lessines in die stede,
In junio den vijfsten dach,
Als men dusent gescreven sach
Drie hondert vijftich ende sevene.
Om der waerheit ghetughe te ghevene
Gaf hi brieve op dat verclaren,
Die met sinen seghele ghevesticht waren.

Van dien dat men seit: Heusden mijn.

XX.

Dit segghen ende dit verclaren
Hebdi horen openbaren,
Van worde te worde, den rechten sin,
Alsoe dat seggen hadde in,
Luttel min ochte luttel meere,
Alsoet grave Willem, die heere,
Uut sprac, na sijn ghelieven;
Des vermetic mi der brieven,
Die besegelt waren ende bescreven
Te Aedt, ende te Lessenen gegheven.
Nu willen eneghe seggen meere,
Als dat grave Willem, die heere,
Oec soude hebben gheseit, int fijn,
In dit seggen: *Hosden mijn;*
Des en es niet; hets gheloghen.
Daer sonder en hadt niet wesen mogen,
Die brieven en souden van dien saken
Emmer eneghe mensie maken;
Maer emmer men te seggen plecht
Dwort, dat ment int gemein seght.
Alsoe men tot noch toe seght van desen
En pleght niet al vergeefs te wesen,
Al en seide hijt in dien seggen niet,
Soe eest andersins gheschiet;
Want men wel weet, onghelogen,

Dat hijt aen hem heeft ghetoghen
Met onrechte: het en was niet sijn,
Maer hi maecter af *Hosden mijn.*
Ten was niet sine, weet menich man,
Eer dorloghe eerst began
Tusschen Vlaendren ende Brabant,
Als dat claerlijc blijct, ende want
Torconden der waerachtichede,
Als vrou Johanne haer incomst dede
In Brabant, ende hertoghe Wencelijn,
Soe hadt dan te vergheefs gesijn,
Dat si swoeren in haren eede,
Ende geloefden alle bede
Limborch, Dalem, ende Spremont,
Rode, Karpen, vort talder stont
Van Brabantren te sine beset
Ende wel versekert, daer met
Dat vrou Johanne ende Wencelijn
Ende dlant des souden te vreden sijn,
Met goeder borgen utermaten,
Die op desside der Masen saten,
Dat alle die slote ende huse in desen
Brabant souden gheopent wesen,
Noch om sake gheenreleiden
Vort an meer van Brabant sceiden;
Ende dan vort swoeren si dat
Onse lant van Hosden, borch ende stat,
Desghelijc van allental
Beset, versekert werden sal,
Soe eest dan claer dat Hosden dlant
Toehoerde den hertoghe van Brabant.
Ende, om dat eneghe coroniken
Dat niet soe claer en laten bliken,
Waer uut dat ierst oorspronc nam,
Dat Hosden aen Brabant quam,
Soe salict u, met corter talen,
Met claerder waerheit, hier verhalen;
Op dat die ghene, diet sullen lesen
Des moghen te bat te binnen wesen,
Die, op dat sijs niet en hoerden,
Gheabusert mochten worden,
Ende dincken dat het anders waer,
Soe salics u hier doen verclaer.

Hoe Hoesden ierst aen Brabant quam.

XXI.

Na dat die ierste hertoge Jan,
Die den strijt te Woeronc wan,
Verloren hadde sijn ierste vrouwe,
Die edel was ende ghetrouwe,
Ende dochter sekerlike
Des conincs van Vranckerike,
Ende hi ghetrout hadde te wive
Grave Guyots dochter, rein van live
Van Vlaendren, cortelinge daer na saen,

Es een onminne op ghestaen
Tusschen van Hosden heeren Janne
Ende van den Bossche die goede manne,
Die hen becroenden des heeren,
Donghelijc dat hi vort woude keeren
Tegen die vorseide stat
Van den Bossche, ende mids dat
Trac die drossate van Brabant
Voer Hoesden logeren te hant.
Als dit die heere van Hosden sach
Trac hi, soe hi ierste mach,
Om succours, om onderstant,
Aen den grave van Hollant,
Dwelc hem die grave heeft toe gheseit,
Met alle sijnre mogentheit.
Als dat den drossate wert bekant
Condechde hijt altehant
Den hertoge, dat hi mids desen
In sorge daer lage, ende in vresen.
Die hertoghe was cort bedacht
Ende trac met heercracht,
Seere vermogen, te Hoesden waert.
Doen si vernamen sine vaert,
Die ghene die op die borch lagen,
Dorsten si daer niet langer dagen,
Noch op die comst van den grave
Hen troesten, si en trocken ave,
Ende sijn van der borch ghevlouwen,
Ende ghestoven uter couwen,
Van anxste ende van groten vare,
Als musschen voer den sperware.
Dus wan die hertoge altehant
Hosden, borch, stat ende lant,
Sonder weren oft belet.
Doen hijt inne hadde, ende beset,
Heeft hijt te sinen behoef doen houwen,
Daer hijs hem wel toe dorst betrouwen.
Doen dit al leden was ende bleven,
Soe heeft hijt wederom ghegeven
Den heere van Hosden, op sulke dingen
Dat hi, ende sijn nacomelingen,
De borch van Hosden, stat ende lant,
Van den hertoghe van Brabant
Vort aen te lene souden ontfaen,
Ende hem daer af te dienste staen,
Ende altijt, als die hertoge woude,
Dat sijn open huus sijn soude.
Aldus soe creech heere Jan weder
Dlant van Hosden, die ye seder
Den hertoge diende in sijn besorch,
In den orloge van Limborch,
Ende voer Woeronc desghelike
In den strijt, seere trouwelike,
Alsoe dat claer bescreven steet
Ter plaetsen, die ic daeraf weet.
Hi ende sijn oer aldus vort an
Bleef dienende de hertoge Jan,
Als man van lene, in allen dingen,
Hem ende sinen nacomelinghen,

Tot des derden Jans tijt
Van Brabant, des seker sijt.
Doen quam van Saffenberghe die here,
Ende meinde dat verstorven were
Hosden op sijn vrouwe, sijn wijf,
Ende quam te Bruessel sonder blijf,
Ende begeerde sijn leen tontfaen
Van den hertoghe. Om dat soe saen
Niet en ghesciede, als hi begerde,
Sat hi op ende reet sire verde,
Ende heeft Hosden altehant
Vercocht grave Willem van Hollant,
Des graven Willems ouder vader,
Daer si lange om, beide gader,
In orloge stonden, ende in twiste,
Soe langhe dat ten lesten tsiste,
Mids middel van enen parlemente,
Daer tdlant van Hosden, met al der rente,
Wort toegheseit, borch ende lant,
Den hertoge Jan van Brabant,
Ende den greve van Hollant af,
Die dorlogen doe begaf.
Als dit die heere van Saffenberge
Vernam, soe wert hi met erghe
Beruert, ende wert te hant
Des lants van Brabant viant,
Ende heeft, op eenre nacht,
Thuernhout verbrant met sijnre macht.
Ende schadichde Brabant, vore ende naer,
Als men dat vindt bescreven claer.
Doen dit een wile hadde gheregneert,
Wort tusscen den hertoge ghetracteert,
Ende van Saffenberghe den heere,
Als dat van desen dage vort meere
Die hertoghe Jan van Brabant
Behouden soude stad, borch, ende lant
Van Hosden, met al der toebehoere,
Voer hem ende voer al sijn oeire;
Dies soude van Saffenberge die heere
Van sier vrouwen wege vort meere
Ende haer oeir vort, eewelike,
Renten hebben erfelike,
Ende jaerlijc ghebruken ende ontfaen,
Op die renten altijt vort aen
Van den Bossche bewesen wale,
Elcx jaers drie hondert riale;
Ende daer af soe gaf met lieve
Die hertoge segele ende brieve
Den heere van Saffenberge te hant,
Ende behilt van Hosdene dlant
In rusten vort aen, al sijn leven,
Ende na hem eest vrou Johannen bleven,
Die in haer incomst met eide
Ende hertoge Wencelijn, alle beide,
Als ghi ghehoert hebt hier voren,
Gheloeft hebben ende ghesworen
Wel te versekeren van Hosden dlant,
Ende niet te scheiden van Brabant.
Aldus eest openbaer bekant

Dat die greve van Hollant
Daer aen en hadde clein noch groot,
Al stac hi daer in sinen poot,
Doen dat orloge was gheresen,
Daer ic u vore af hebbe ghelesen,
Tusscen beide die heeren rike,
Wencelaus ende Lodewike,
Ende meinde het waer sijn algader,
Mids den coop sijns ouder vader,
Die hi dede wilen eere,
Jegen van Saffenberge die heere,
Welcken coop in werdicheide
Men niet en hilt, soe ic voerseide,
Want hi hem niet en mochte dogen,
Als die sake wel was ghewogen.
Nochtan, uut ocsuyne van desen,
Als tvorseide orloge was gheresen,
Heeft hi Hosden, borch ende lant,
Al ghetogen aen sijn hant,
Ende voer sine ghehouden twaer,
Al en doet hijs gheen verclaer
Noch in sijn seggen gheen ghewach.
Als men hem te vragen plach
Hoet met Hosden soude sijn,
Soe mocht hi seggen: *Hosden mijn!*
Daer af dat die worde vorscreven
Noch al int ghemein sijn bleven.

Van den ouden state der stat van Mechelen.

XXII.

Want bi des seggens mogentheiden
Mechelen nu es ghescheiden
Van Brabant, soe ghi hebt ghehoert,
Soe willic hier vertellen vort,
Met corten worden, donderscheet,
Des een iegelijc niet en weet,
Hoe Mechelen aen Brabant comen es,
Ende hoe dat weder, sijts ghewes,
Daer af ghescheiden es daer naer.
Van ouden tiden, dats claerlijc waer,
Hoerde de stat van Mechelen toe
Den heeren van Grimbergen, ende doe
En was si nergens na soe goet,
Als si sint worden es, sijts vroet.
Dese heeren van Grimbergen ghemeene,
Die hielden al haer lant te leene
Van den hertoge van Brabant overal,
Tot dier tijt toe, dat ongheval
Over hertoge Karlen moeste gaen,
Die te Louwen bleef ghevaen
Van Hughen Cappet, ende daerna bleef
TOrliens doot, als men voren screef.
Daerna hertoghe Otte, sijn sone,
Sterf sonder oeir, ende die ghone
Hadde een suster, die Geerberge hiet:

Gheen ander oeir hi na hem liet.
Eenen man soe hadde die schone
Gheerberghe: Lambrecht hiet de ghone
Metten baerde: in eenen strijt
Bleef hi verslagen, des seker sijt,
Om dat hi wilde wederstaen
Donrecht, dwelcke was ghedaen
Gheerberghen, der vrouwen sijn.
In desen tijden, verstaet den fijn,
Hilt van Ardenen grave Godevaert
Lottrike, dat si u verclaert,
Dwelc hem die keiser hadde ghegeven,
Als u voren es bescreven.
Vrouwe Gheerberghe niet meer en helt
Dan Loven, Bruessele, in haer ghewelt,
Met Henrike haren sone tien tien,
Ende tmercgreefscap van Rien.
Als Heinric aldus hadde verloren
Vranckrijc, Lotthrike, tsinen toren,
Wapen, titel, altegader,
Ouder vader, oem, ende vader,
Soe daden vele heeren, die int ghemeen
Van sinen vorderen hoer lant hoer leen
Ghehouden hadden, ende hen ghedaen
Hulde ende manscap, wilt verstaen,
Ghelijc men dagelijcs noch siet,
Wanneer die aventuere vliet
Ende tgheluc van enegen man,
Elc keert hem den rugge dan,
Die hem boet den lachenden mont,
Als sijn sake ten schoensten stont.
Aldus, ende derghelike
Voert met greve Heinrike;
Want als van Grimbergen die heere,
Ende noch som ander meere,
Die waerheit wisten van sinen mesvalle,
Soe pijnden si hem af te breken alle
Manscap, hulde, ende eet van trouwen,
Die si vortijts hadden ghehouwen
Sinen vordere, als overheeren,
Ende hielden, na haer begheeren,
Al haer lande, wilt versinnen,
Sonder overheere te kinnen.
Aldus hielden si haer lant,
Tot dat die hertoge van Brabant,
Godevert, die heere waerde,
Die men hiet metten baerde,
Titel, wapene, ende lant
Al weder creegh in sijn hant.
Ende binnen desen tiden
Worden die landen tallen siden
Toehoerende den Grimberchheeren,
Bi menichte, hoerdic vercleeren,
Van oerien, hier ende daer,
Ghedeilt alsoe, dat daer naer
Een was, die tot sinen parcheele
Half die heerlicheit viel te deele
Van Mechelen, dit es waerhede,
Met somegen dorpen ende renten mede;

Die wort daerna, doe ic u cont,
Alsoe beruert in sinen gront,
Dat hi hem keerde tot Onsen Heere,
Ende gaf sijn lant, doer Gods eere,
In verlatenessen siere sonden,
Ende al sijn heerlijcheit, tien stonden,
In die abdie van Lobus;
Maer na sijn doot, verstaen wi dus,
Waren die grimbersche heeren,
Die noch hadden in regeren
Die helicht van Mechelen, dats waer,
Dien van Lobus alsoe swaer,
Dat godshuus zeer weinich tier tijt
Daer af ghenieten mocht profijt.
Mids dien verwisselde metter spoet
Die abdt sijn deel, om ander goet,
Jegen den bisscop van Ludeke, mids dat
Die welke meinde te houden bat
Die heerlijcheit in harer eeren,
Jegen die grimbersche heeren,
Dan dabt van Lobus en dede;
Maer noch bleven in haren sede
Die heeren van Grimbergen tier tijt,
Soe dat des bisscops profijt,
Dat hem van Mechelen mocht gheboren,
Alsoe clein was als te voren,
Ende niet vele meer en creegh met vreden
Dan die van Lobus voren en deden,
Ghelijc ic u verclaren sal
Noch bat hier na, hebbics gheval.

Van den oirloge tusscen hertoge Godevaerde metten baerde ende den heere van Grimbergen.

XXIII.

Als hertoge Godevert nu met allen
Gheworven hadde dat ontvallen
Sinen vorders was, hier voren,
Ende hi verjaeght hadde, ende in toren
Hertoghe Heinricke van Limborch bracht
Uut Lotthrike, met sijnre macht
Verdreven, soe ghi dat hiervoren
Bescheedelijc hebt mogen horen,
Soe wert hi mechtich utermaten,
Ghemint van sinen ondersaten,
Ende van sinen ghebueren ontsien;
Want hi dede aen hem tien,
Sonder enigh langer sparen,
Die sijnre vorders manne waren,
Waest hem lief, och waest hem leet.
Dier was een, alsoe ict weet,
Die heere van Hoerne, dien hi na dat
Ontboot te Lovene, in sier stat,
Daer hi sonder letten quam,
Ende ontfinc, soe ic vernam,
Van hem sijn lant, sijn leen, sijn goet.

Na dat ghedaen, trac metter spoet
Die hertoghe te Bruessele binnen,
Daer hi ontboot, wilt mi versinnen,
Die heeren van Gaesbeke beide,
Ende den heere, als men mi seide,
Van Edingen, dit was waer,
Dat si tot hem quamen daer,
Haer lant ende haer leen ontfaen.
Als hen dese botscap was ghedaen
Quamen si, sonder te letten iet,
Want si en dorstens laten niet,
Ende ontfingen al ghemeene
Haer lant, ende haer goet te leene,
Ende hebben den hertoge ghedaen
Hulde ende manscap, wilt verstaen.
Hier na ontboot, als die boude,
Die hertoge mijn her Aernoude,
Die van Grimbergen was heere,
Dat hi quame met snellen keere
Sijn leen ontfaen, met corten worden,
Ende manscap doen, alsoet behoerde,
Alsoe sijn vordren hadden geplogen,
Wilen eer, den hertoghen
Van Lotthrike ende van Brabant.
Dese her Arnt was seere vaillant,
Mogende, mechtich, ende rike,
Van magen, van landen, mogentlike
Was hi van Grimbergen heere,
Van Mechelen, van Duffel, ende meere
Van Walem, van Rumpst, met ghewelt,
Al tot Antwerpen op der Schelt,
Van Heist, ende van Hairlaer,
Van Ghele, van Rethie, van Berlaer,
Ende alsoe vort, onghescheiden,
Al tot Postele opter heiden:
Alle dese lande, groot ende cleene,
Waren sine, ocht te leene
Hilt mense van hem, wilt versinnen,
Daer menich goet dorp stont binnen,
Ende menich starc huus oec mede,
Sonder Mechelen die stede,
Ende sunderlinge, sijt seker das,
Die borch van Grimbergen, die was
Sonderlinge vast aen elcken kant,
Dat men dieghelike en vant
Nergens daer omtrent tien daghe.
Vele groter heeren hadde hi te maghe,
Ende in sijn lant ridderen, knapen,
Die hem verstonden wel der wapen.
Drie sonen haddi, sijt seker das,
Daer af die een noch jonc was,
Onder sijn daghe, ende niet bejaert;
Die ander twee waren vermaert,
Ridders beide, vroem ende coene,
Wide vermaert, van hogen doene.
Her Wouter dat die outste hiet
Berthout, ic en lieghe u niet;
Dander hiet her Gheeraert
Na sinen vorders Drakenbaert,

Mids der redenen voren verclert,
Gaeft den heere seere onwert
Van Grimbergen, dat es waerhede,
Tversoec, dat hem die hertoghe dede,
Ende ontboot hem weder te hant
Dat hi van niemende sijn lant
Te lene en hilde, dan properlike
Van Gode allene van hemelrike,
Ten ware dat hi hielde alleene
Die straten van den keiser te leene.
Des en was hi in wille niet
Sijn leen van hem tontfangen iet;
Want hi, noch die vordren sijn,
Binnen C jaren den termijn,
Eenegen hertogen, wilt verstaen,
Van Brabant manscap hadden gedaen;
Ende dus waert verstorven al
Trecht algader, groot ende smal,
Dat die hertogen van Brabant
Hadden int grimberghsche lant.
Dus en woude hi, in ghenen sinnen,
Den hertoghe over heere kinnen.
Aldus dorloge baerde
Tusscen hertoge Godevaerde
Ende van Grimbergen den heere,
Die malcandren scaedden seere;
Ende sunderlinge, si u verclaert,
Heeft die hertoge Godevaert
Den heere van Grimbergen, ter waerheden,
Ontweldicht dorpe, ende ander steden,
Ende een deel der renten sijn
Te hemwerts ghenomen, verstaet den fijn.

Van der oirloge tusscen den tweesten hertoghe Godevaerde van Brabant ende den here van Grimberghen.

XXIV.

Als hertoge Godevert sterf,
Sijn sone trike na hem werf,
Die orloeghde, in allen keeren,
Weder jegen die Grimberch heeren,
Maer niet soe wijslijc, hoerdic verclaren;
Want ten inde van iiij jaren,
Verloes hi weder altegader
Dat ghewonnnen hadde sijn vader,
Ende oec meer, wilt dit ghevroeden.
Vele van sijn selfs goeden
Namen si hem, sijt seker das,
Dat sijn vader houdende was.

Van den oirloghe ende groten stride tusschen den derden hertoge Godevaert van Brabant ende den here van Grimberghen.

XXV.

Na die doot, si u verclaert,
Van den tweesten Godevaert,
Liet hi sijn lant, verstaet den fijn,
Godeverde, den sone sijn:
Die was de derde, si u verclaert,
Hertoge, die men hiet Godevaert,
Die te dier tijt, sijt seker das,
Noch negheen jaer out en was.
Als Brabant aldus, dat versint,
Was verstorven op dit kint,
Sijn die grimberghsche heeren comen,
Ende hebben hem met macht ghenomen
Die vast borch te Needlaer,
Bi Stroembeke, die si aldaer
Beleiden, bestormden, te dier stont,
Wonnen, ende braken in den gront;
Ende des ghelijc, met corten worden,
Verbranden si tdorp te Vilvorden;
Ende de borch, entie schoen sale
Die daer stont, hebben si te male
Ghewonnen, ghebroken, al ontwee.
Dit dede den Brabanters wee.
Hier na hebben si, si u verclaert,
Her Heinric van Diest, ende heer Gheeraert,
Die heere was van Wesemale,
Her Jan van Bierbeke, verstaet mijn tale,
Ende van Wemmele her Aernout,
Die welke waren om tslants behout,
Eendrachtichlike doen ghecoren
Des joncs hertogen momboren.
Dese heeren, ongespaert,
Daden ghebieden een heervaert,
Ende sijn alsoe, seere vermogen,
Tot voer Grimberghen ghetogen,
Dwelcke seer sterc, sijt seker das,
Alomme vast ghebollewerct was.
Maer die Brabantre, tier stont,
Wonnent ende berdent, si u cont,
Ende desghelijc, algemeene,
Tcloester, sonder die borch alleene,
Die seer vast was, in trouwen:
Daer es die here op gevlouwen
Van Grimbergen, te dien stonden,
Metten sinen, soe verre si conden.
Des andren daeghs braken op, daer naer,
Die Brabantre, ende schieden van daer,
Ende togen voer Mechelen te hant,
Ende verbranden alle dlant
Van Grimberghen metter spoet,
Dat tusscen daer ende Mechelen stoet,
Ende beleiden, met snellen keere,
Mechelen. Nu heeft die heere
Van Grimbergen om hulpe ghesonden
Aen allen die ghene, die te dien stonden
Om maechscap, gunst, of om soudie
Hem dienen wilden, soe dat, tien tie,
Vele heeren hem te dienste quamen,
Met allen dien si conden versamen.
Als al sinen hoop vergadert was,

Die Brabantre worden geware das,
Die doen noch vore Mechelen lagen:
Si braken op, sonder verdagen,
Ende quamen dien nacht, dat seggic di,
Logeren Grimbergen herde bi.
Des anderen daeghs seere vermogen
Sijn si tot Grimbergen ghetogen,
Om metten vianden met ghewelde
Te stridene, al opten velde,
Ende hebben bi rade, si u bekant,
Des heeren van Hoirne, ghesant
Eenen hieraut, met snellen keere,
Aen van Grimberghen den heere,
Dien si ontboden, met moede hoghe.
Dat hi den jongen hertoghe
Te ghenaden quame, sonder verlaet,
Ende dat hi van sier mesdaet
Hem keerde lichtelijc te hande
In die baenrotse van den lande,
Si selen hem doen, metter spoet,
Een ghenedich vonnesse goet;
En wilt hi des niet doen te tide,
Dat hi hem bereide ten stride,
Ende blijft hi verwonnen in dien,
Sal hem na sijn verdiente gescien.
Die heere van Grimbergen, wats ghesciet,
En begherde haers vonnesse niet,
Maer ontboot haer weder houde
Dat hi met hen striden woude.
Doen dese antworde hadden verstaen
Die Brabantren, soe sprac saen
Her Godevert van Gaesbeke:
‘Mi dochte goet, ghewarichleke,
Dat men onsen jongen heere
Hier haelde: wi souden al te seere
Ons pijnen alle wel te doene.
Den bloden sout maken coene.’
Iegelijc die volghdes hem.
Doen reet her Arnt van Crayenem
(Want sijs hem alle baden seere),
Te Bruessele, om den jongen heere,
Dien hi brachte, sonder deere,
Des avonts in dat brabantsce heere.
Des anderen daegs, al onghespaert,
Als die Brabantre waren ghescaert,
Hingen si haren heere, nemt ghoom,
Metter wiegen aen eenen boom,
Alsoe hoghe, doe ic ghewach,
Dat menne in dander heer wel sach,
Ende dadenen, al sonder sparen,
Herde ernstelijc verwaren.
Van den stride swigic vort ane;
Ten behoert hier niet te stane
Hoe elc daer met vromen vacht;
Maer si streden toter nacht,
Diese schiet, in beiden siden.
Daer bleef menich man, tien tiden,
Doot ende bitterlijc ghewont.
Des derden daegs, dat si u cont,

Vergaderden si, in beiden siden,
Daer men bitterlijc sach striden;
Maer ten utersten, met ghewelt,
Behilden die Brabantre tvelt.
Rechtvort daerna, vindic bescreven,
Wort den hertoge op ghegeven
Die borch van Grimbergen terstont,
Die afgeworpen was in den gront.
In desen twee grimberschen striden
Bleven, van der brabantster siden,
Die heeren verslegen altemale:
Diest, Rotselaer, Wesemale,
Bierbeke, Marbais, Leefdale, sijts wijs,
Hoirne, Revie, Hoisden, Tresengijs,
Donghelberghe, Campenhout, ter waerhede,
Wavre, ende Hildeberghe mede;
Her Philips van Wavre, op die vaert,
Her Thomas van Winegem, her Gheerart
Van Cockelberghe, bitterlijc,
Her Gherart van den Bossce, her Heinrijc
Van Haren, te dier selver wile,
Ende oec heer Gheraert van Vile,
Her Willem van Wange, dit es waer,
Her Jan van Hanuyt bleef oec daer,
Ende Her Willem vander Molen.
Haer zielen moeten Gode volen
Varen in dat eewege rike;
Ende vele meer andere desghelike
Bleven daer uut Brabant doot;
Sonder die ghene, die, te dier noot,
Den hertoge waren te dienste comen
Van buten lants, hebbic vernomen,
Diere oec menich bleef tien tiden.
Ende van der grimberscher siden
Bleef daer verslagen, tier vaert,
Mijn her Gheeraert Drakenbart,
Van Grimbergen des heeren sone,
Die vromichede was ghewone,
Die greve van Vierson, ende daer bi
Die edel heere van Coutsy,
Casteillon, Arcle, dits waerhede,
Bronchorst, Keppele, Yselstein mede,
Her Jan, her Zeger, dat elc versta,
Des heeren sonen van Breda,
De heere van Ittre, dit vernem,
Scoudebroec, ende Bairleghem,
Her Heinric van Oyenbrugge, wilt geloven,
Ende her Willem van Massenhoven,
Her Heinric van Hombeke, ende noch meere
Her Arnt van Grimbergen, die heere,
Ende her Wouter Berthout, sijn sone.
Ghevangen soe worden die ghone,
Ende alle haer hulperen, hoerdic ghewagen,
Die daer tlijf hadden ontdragen.
De heere van Grimbergen, doe ic u cont,
Was soe over seere ghewont
Dat hi en leefde, des seker sijt,
Maer iij weken na den strijt.
Her Wouter Berthout, sijn sone,

Ghevangen soe bleef lange die gone,
Tot dat quam een seevaert
Doen dede hi, al onghespaert,
Soe vele verwerven, al te hant,
Aen tshertogen raet van Brabant,
Dat hi ghecregen heeft respijt
Duerende eenen sekeren tijt,
Ende liet den hertoghe, verstaet den fijn,
Te ghisele den jongen broeder sijn,
Ende nam aldus die seevaert aen,
Ende van Massenhoven her Paridaen,
Daer si Gods vianden bestreden seere,
Ende verworven prijs ende eere.
Soe langhe heeft hi daer ghestreden
Dat sinen tijd was overleden,
Die hem die hertoge hadde gheset:
Doen quam sijn brueder onghelet
In tshertogen vangenesse, sijts gewes,
Daer hi inne gestorven es.
Doen heer Wouter, die vrome heere,
Bejaeght hadde prijs ende eere,
Keerde hi te lande, dats waerheit fijn.
Om te lossen den brueder sijn;
Maer eer hi conde in Brabant comen
Die doot sijns brueder heeft hi vernomen.
Doen toegh hi, sonder te letten mee,
Ander werf weder over zee,
Daer hi ten lesten sijn leven liet
Voer Damiaten, in liege u niet.
Na desen her Wouteren sijn bleven
Twee sonen, dus vindict bescreven:
Die outste, dat si u verclaert,
Hiet Woutre, dander Gheerart.

Hoe heer Wouter Berthouts kindren met den hertoge te Soene quamen.

XXVI.

Als dese derde Godevert
Mondich was ende bejaert,
Soe hebben heer Wouters kinder beide
Doen vervolgen met arbeide,
Om te vreden te sine, si u bekant,
Met den hertoge, ende haer lant
Weder te hebbene in haer ghewelt,
Dwelcke die hertoghe te hemwert helt:
Ten utersten waest soe verre bedreven
Dat sijs int tshertogen seggen bleven,
Dwelcke si swoeren, sonder verdragen,
Te houdene teeweleken dagen.
Hier af die hertoge heeft ghedaen
Sijn uutsprake, soe ghi selt verstaen.
In den iersten, dat in gheenen keere
Die borch van Grimbergen nemmere
Betemmert en soude mogen wesen:
Dit was deerste point van desen.

Ten anderen male, verstaet den fijn,
Dat hi vort ane souden sijn
Ende haer nacomelingen al
Onderdanich, groot ende smal,
Den hertogen van Brabant, ende vort aen
Haer lande van hem te leene ontfaen,
Ende doen hem manscap, hulde ende eit,
Ende sweren hem ghetrouwicheit.
Ten derden, wale verstaet tbediet,
Om dat her Wauter Berthout liet
Sinen joncsten brueder met drueffenesse
Sterven in den vangenesse,
Soe ordeneerde die edel heere
Dat van dier tijt vort meere
Int lant van Grimbergen overal
Die joncsten brueder hebben sal
Die heerlicheit, wilt mi verstaen,
Entie outste brueder sal ontfaen
Dleen van den joncsten, doe ic ghewach.
Noch hout ment op desen dach

Van der stat van Mechelen.

XXVII.

Ende want nu dient die reden mijn
Op die stat van Mechelijn,
Soe sal men ghedencken vort
Dat deen helicht toebehoort
Der kerken van Ludeke, sijts ghewes,
Ghelijc dat voren verclert es;
Dander helicht, nu mercket tgone,
Es Wouteren Berthoude, den outsten sone,
Met meer anderen heerlijcheiden
Te deele ghevallen, die ongesceiden
Van sinen joncsten brueder, wilt verstaen,
Dat al heeft te leene ontfaen,
Na uutsprake des hertoghen,
Alsoe ghi vore hebt horen mogen,
Ende die joncste brueder, Gherart ghenant,
Heeft alle die heerlijcheit ende dlant
Tsamen te leene, wilt verstaen,
Van den hertoghe ontfaen,
Ende alsoe wel als dandre, si u gheseit,
Tstat van Mechelen, entie heerlijcheit.
Aldus vervolghde dit vele jaren;
Maer bi lancheiden, hoerdic verclaren,
Soe worden die lande, die toe behoorden
Dien van Grimbergen, met corten worden,
Ghespleten, bi menichte van oeirien.
Theerscap van Mechelen, hoerdic lien,
Tdwelcke, als ic rechtvort las,
Van Wouteren Berthoude comen was,
En woude daerna die grimbercheeren
Gheen manscap doen, in gheenen keeren;
Ende want dat leen seere mids desen
Des hertogen soude vermindert wesen,

Soe nam hem des ane ernstelijc
Van Brabant die tweeste Heinrijc,
Binnen wiens tide dat gheschiede,
Den welken hieten meest die liede
Die grootmoedege, int ghemeen:
Dese en woude aldus sijn leen
Niet laten vermindren, ende mids desen
Es een onminne opgheresen
Tusschen den hertoghe, ic seker ben,
Ende den heere van Mechelen,
Die oec her Wouter Berthout hiet;
Doch eest bi middle soe gheschiet
Van greve Otten van Gelre, die welgheraect
Een compositie heeft ghemaect,
In der manieren dat vort aen
Her Wouter Berthout sal ontfaen
Alle tgone, groot ende cleene,
Dat hi hadde, ende dat te leene
Sijn manne van hem hielden vort,
Soe verre alst Brabant toe behoert,
Ende den mercgrevescape van Rien,
Dwelcke her Wouter, der ic lien,
Den hertoghe opdroeg in de hant,
Ende ontfinct, si u bekant,
Van den hertoge al te leene,
Dat hi hadde, groot ende cleene.
In deser compositien houde
Wert tusschen Woutren Berthoude,
Heeren Wouters outste sone, dits waer,
Een huwelijc ghededingt daer,
Ende Marien, sijt seker das,
Die de oudste dochter was
Der gravinnen, des nemt ghoem,
Van Averne, daer af dat oem
Hertoge Heinric was, sijts vroeder;
Want hi was harer moeder broeder;
Want die gravinne ende hi
Van Avernen, dat seggic di,
Waren kinder, beide, ghewarichlijc,
Van den ouden hertogen Heinrijc.
Dit huwelijc wordt, ter Gods eeren,
Te Loven ghededingt int jaer Ons Heeren
XII^{c} XXXVIII, doe ic ghewach,
In december den iersten dagh.
Dus heeft van Grimbergen die heere verloren
Sijn leen van Mechelen, soe ghi moegt horen,
Ende men heldet te leene nu,
Ja, voer deen helicht seggic u,
Sonder middel, si u bekant,
Van den hertoge van Brabant,
Ende dander helicht hoerde doe
Der kerken van Ludeke toe;
Maer die Berthouders hilden die stat
Van Mechelen in handen, alsoe dat
Die bisscop van Ludicke, te dier tijt,
Daer af const crigen clein profijt;
Want niement der kerken, hoerdic verhalen,
Van Ludicke cheis en woude betalen,
Daer en moesten ij canoencke bi

Ten cheinsdage sitten, seggic di.
Oec en liet men hen in haer ghewout
Coren, havre, hoy, noch hout,
Ergens vueren, na haer begheren,
Si en moestent binnen der stat verteren.
Dit was al ghedaen mids dien
Dat si gherne hadden ghesien
Die Berthouders, met sulken weghen,
Dat si dander deel ghecregen,
Van Mechelen hadde, si u bekant,
Uut der vorseider kerken hant;
Maer niet min al in een
Soe ontfingen si haer leen
Van den hertoge sekerlike,
Ende dienden hem ghetruwelike;
Want doen hertoge Heinric was ghestorven,
Ende dierste Jan hadde verworven,
Sijn middelste sone, alle trike,
Soe daer af tuught die cronike,
Was her Wouter Berthout, dat verstaet,
Altijt bi hem sijn overste raet,
Ende diende hem in elcken wike,
Als man van leene, trouwelike,
Ende te Woeronc, soe dat es bescreven.
In den strijt, liet hi sijn leven.
Des es ghenoegh; dat latic varen.
Hier na, over een deel van jaren,
Als bisscop Hugo, doe ic ghewach,
Van Ludicke mercte ende oversach
Dat te Mechelen openbare
Sijn kerke van Ludicke sculdich ware
Te hebben seker heerlicheiden,
Die de Berthouders met mogentheiden
Hem ontweldechden, met harer macht,
Wert die bisscop soe bedacht
Dat hi ghemaect heeft een ghespan
Metten tweesten hertoge Jan,
In deser manieren, dus waest begost,
Dat hertoge Jan, op sijns selfs cost,
Toter kerken van Ludicke brengen sal
Al sulken recht, groot ende smal,
Als die Berthouders vele jaren
Der kerken hadden ontweldicht dare;
Ende want niement, sijts ghewes,
Sculdich torlogene en es
Op sijns selfs cost, soe ic u tughe,
Soe heeft die vorseide bisscop Huge
Den hertoge Janne gelovet daer vore,
Voer hem ende voer sijn oeire,
Ende erfghenamen, met ripen rade,
Ja, al toten derden grade,
Oft beter, daer voere te gheven
Rechten ende heerlijcheiden vorscreven,
Metten renten, vruchten, ende vervallen,
Ende opcomingen, al met allen,
Die de hertoge alsoe ghecrighen sal,
Ende weder ter kerken brengen al,
Alsoe die brieve dat verclaren,
Die daerop ghemaect waren

Ende met des bisscopen zegel, dats waer,
Ghevesticht, in Ons Heeren jaer
MCCC, doe ic ghewach,
Des saterdaegs na St Lucas dach.
Dese hertoge Jan, met corten wegen,
Heeft dese heerlijcheit ghecreghen,
Met den renten, vervallen, ic segge u dat,
Binnen Mechelen der stat,
Tot der kerken behoef van Ludicke al,
Ende dander helicht, groot ende smal,
Heeft Jan Berthout, wilt verstaen,
Van den hertoghe te leene ontfaen.
Na desen hebben si sekerlike,
Als heeren van Mechelen, samentlike,
Seker pointe van vriheiden
Der stat verleent, onder hen beiden.
Dit gheschiede, si u verclaert,
Doen de hertoge dare ontfangen waert
XIII^{c} ende een, doe ic ghewach,
Opter goeder St Lucien dach,
Onder welke pointe, dits waer,
Si der stat verleenden daer
Die vischmerct, ende die soutmerct mede,
Die havermerct oec, dats waerhede,
Te Mechelen te blivene, dat ghijt wet,
Ende alle vlot oec onghelet,
Van beide den heeren vorseit,
Behouden haer recht, haer heerlijcheit,
Al erghelist uut ghescheiden in desen.
Om welcs points wille sint es geresen
Vele onleden, als u hier naer
Ghecondicht sal sijn int openbaer,
Ter plaetsen daer dat hooren sal.
Cort na dese gheschienesse al
Wort hertoge Jan, die edel heere,
Op Mechelen verbolgen seere,
Mids haren mesgripe, alsoe dat hi
Ende Jan Berthout, seggic di,
Als heeren van Mechelen, beide te samen,
Met heercrachte voer Mechelen quamen,
Dat si beleiden met haren crachten,
Ende met orloge daer toe brachten
Dat si porten ende vesten al te hant
Setten in shertogen hant,
Sinen wille daer met te doene.
Die hertoge dede, na dien doene,
Die porten, die muere, onghespaert,
Over de side te Bruessel waert,
Destruweren, in corten stonde,
Ende afworpen toten gronde,
Ende die stat, verstaet die saken,
En mochtse weder niet doen maken
Sonder shertogen orlof, verstaet dat.
Van der beternessen, die de stat
Vort doen soude, vandic bescreven:
Dies sijn die heeren beide bleven
Int seggen van sekeren heeren,
Die daer toe ghenoempt weren.

Die van Mechelen tien tiden
Blevens oic ter ander siden;
Welcke heeren met goeder staden
Hieraf hare uutsprake daden,
Int jaer Ons Heeren, dat seggic die,
Derthien hondert ende drie,
Des saterdaegs, doe ic ghewach,
Voer mijns heeren sente Lambrechts dach.
Mechelen behilt aldus hier naer
Die hertoghe omtrent vij jaer,
In den name, des sijts ghewes,
Der kerken van Ludicke, soet vorseit es.
Doe de Ludekeren, si u gheseit,
Sagen dat die heerlijcheit
Van Mechelen weder was ghebracht
Tot haren hairden, waren si bedacht,
Ende seiden, int openbare,
Dats gheen bisscop mechtich en ware
Langer te versetten iet
Dan sinen leefdach, wats gheschiet,
Sonder des paus consent, dats waer,
Enter cappittlen, ende daer naer
Des lants van Ludicke ghemeinlije:
Daer omme dede cortelijc
Bisscop Ewout, sonder verdragen,
Den hertoge te Romen dagen
Voer den paus, des sijt ghewesse,
Die wijsde metten vonnesse
Voer recht dat bisscop Huge des niet
Mechtich en was te doene iet.
Dus es deen helicht, hebbic vernomen,
Van Mechelen weder omme comen
Aen die kerke van Ludicke vorscreven,
Ende dander helicht die es bleven,
Na des vorseiden Jan Berthouts doot,
Op Gielise Berthout, seggic u bloot;
Na Gielise Berthout, verstaet den fijn,
Op her Floreise, den neve sijn.
Als nu die stat ende heerlicheit
Voer deen helicht, soet es vorseit,
Op her Floreise comen es
Berthoude, des sijt ghewes,
Die hem verstarf in derre wise
Van sinen neve Gielise,
Heeft hi die heerlijcheit te hant
Van hertoge Janne van Brabant
Rechtevort te leene ontfaen,
Ende hulde ende manscap ghedaen,
Ende hem gheloeft, vort daer nare,
Te dienen jegen wien dat ware,
Met dien van Mechelen, hoert mi bedieden,
Ende allen anderen sinen lieden,
Die welcke hi verwerven coste,
Tot sinen ende sijnre lieden coste.
Vort heeft hi bekinnet claer
Dat hi sculdich te houden waer,
Ende te doen houdene, in sier stat
Van Mechelen, alle dat,
Ende vort in alle sijn lant,

Dat die hertoge van Brabant
Gheboden ende ordineren dade,
Ja, met sinen ghemenen rade,
Ende acorde, si u bekant,
Der baenrotse van Brabant,
Ende wes bi den steden (hoert mi lesen)
Sal enichsins uutgheroepen wesen,
Ghelijc als sijn brieve daer af
Menssie maecten, die hi gaf
Den hertoge, verstaet den sin,
Daer meer pointen stonden in,
Wael besegelt, doe ic ghewach,
Op sente Peeters ende sente Pauwels dach,
Als men screef Ons Heeren jaer
Derthien hondert twalve, dats waer.

Hoe Mechelen aen den greve van Henegouwe verset wert, ende daerna vercocht den greve van Vlaendren.

XXVIII.

Doen tjaer Ons Heeren stont ghescreven
Derthien hondert derthiene daer neven,
Ende Adolph, sijt seker das,
Van der Marke bisscop worden was
Van Ludicke, heeft hi niet lange gelet
Hi en heeft Mechelen verset
Aen grave Willeme van Hollant,
Van Henegouwe, ende van Zeelant,
Voer xv dusent gulden doe.
Die paus gaf sijn consent daertoe,
Op sulken bespreck, hoerdic verclaren,
Dat die bisscop binnen vijf jaren
Weder sal quiten, ende lossen dien pant
Uut des graven Willems hant.
Hier na es te weten claer
Derthien hondert xvj Ons Heeren jaer,
Die selve grave Willem, si u bekant,
Van Henegouwe ende van Hollant,
Cochte Mechelen met goude
Jegen her Floreisen Berthoude,
Ende, na dien coep, al te hant,
Ontfinct grave Willem, si u bekant,
Te leene, ende es worden man
Van den derden hertoge Jan,
Van Brabant, ende gheloefden clare
Te dienen, jegen wien het ware,
Op sinen cost ende op sier lieden;
Voert gheloefde hi, hoerdic bedieden,
Te Mechelen te doene houden al
Dat men in Brabant ghebieden sal,
Bi ghemeinen consente, ter waerheden,
Der baenrotsen ende der goeder steden,
Alsoe dat claerlijc bliken mach
Bi den leenboeke, doe ic ghewach.
Dese grave was vader, sijt seker das,
Grave Willems, die dierste man was

Van vrou Johannen van Brabant,
Als u hier voren wel es bekant.
Dus hadde grave Willem, verstaet dat,
De helicht van Mechelen der stat
Beleent, soe ic u doe bediet,
Hopende dat die bisscop niet
Lossen en sal noch quiten mede,
Op die hope dat hi dede
Den coop (iegelijc dit onthoude!)
Jeghen hertoge Floreise Berthoude,
Van der ander helicht, hopende seere
Dat hi daeraf gheheel heere
Bliven soude, dit es waer;
Maer het verkeerde, want cort daer naer
Dat hi den coop dus hadde ghedaen,
Quijtte bisscop Adolph saen
Van Ludicke die helicht sijn
Van der stat van Mechelijn,
Ende lostese uut grave Willems handen.
Als dit grave Willem hadde verstanden
Dochte hem wel, int openbare,
Dat hem clein beholpen ware
Metter ander helicht; want si
Nergens sinen lande bi
En laghe, maer verre daer af ghescheiden,
Ende dat hi die heerlijcheiden
Van sier helicht, dat docht hem cleene,
Van den hertoge hilt te leene
Van Brabant, ende, mids deser daet,
Ghedroegh alsoe grave Willems raet,
Dat hi verwerf, in corter tijt,
Datten coop wort ghescouden quijt,
Die hi dede, soe ic vore screef,
Jegen her Floreise, ende aldus bleef
Her Floreis weder, doe ic ghewach,
Heere van Mechelen, soe hi plach,
Eer dat den coop was ghedaen,
Ja, vore deen helicht, wilt verstaen.
Dese heer Floreis Berthout, dit versta,
Hadde een dochter, die Sophia
Bi namen hiet, die hadde ghetrout
Greve Otten sone Reinout
Van Gelre: dus es die helicht bleven,
Doen her Floreis liet sijn leven,
Van Mechelen, elc dit versinne,
Op dier dochter, die gravinne
Van Gelre was, in lieghe u niet.
Hier na, te wetene, soe gheschiet,
Als men screef Ons Heeren jaer
Dusent drie hondert ende daer naer
Drie en dertich, dit wilt mercken,
Dat bisscop Adolph van der Mercken,
Bisscop van Ludeke, verstaet den fijn,
Bi rade der capittlen sijn,
Vercochte sijn helicht altemale,
Om honderd dusentich riale,
Van Vlaendren grave Lodewike,
Met condicien properlike,
Daer inne bevorwaert ende ghedaen,

Dat greve Lodewijc sal ontfaen
Die helicht van Mechelen ghemeene
Van der kerken van Ludicke te leene,
Ende dat hijt met vorwaerdicheiden
Nemmermeer en sal laten scheiden
Van Vlaenderen, sekerlike,
Ruerende van den keiserike,
Ende dat Geeraertbergen ende Bornhem,
Dwelcke waren, ic seker ben,
Oude vergheten leen doe.
Der kerken van Ludicke horende toe,
Metter stat van Mechelen oec dan
Te leene sal houden, ende worden man
Der kerken, soe die brieve der saken
Claerlijc mensie daeraf maken,
Des bisscops ende des greven mede.
Cort na dit, dat es waerhede,
Cocht greve Lodewijc met penninghen sijn
Die ander helicht van Mechelijn
Jegen greven Reinoute, sijt seker das,
Van Gelre, die doen momboir was
Sier outster dochter, dat versinne,
Die sint van Cleve was gravinne
Daer op die helicht, sijt des vroeder,
Van Mechelen van harer moeder
Haer was verstorven, dat versint:
Si was her Floreis Berthouts kint;
Want her Floreis die heere
Was deser maghet witheere.
Alst dus greve Lodewijc hadde volbrocht
Ende beide die helichten ghecocht
Van Mechelen, soe ghi hebt ghehoert,
Heeft hi ghesonden rechtevort
Sijn procureurs, sonder verbeit,
Metten brieven des coeps vorseit,
In der stat van Mechelen. Tien stonden
Heeft die bisscop oec ghesonden
Sijn procureurs, ende daer met
Die greve van Gelre, dat wet,
Die sine, als momboir, verstaet den fijn,
Van der oudster dochter sijn,
Om dien van Mechelen, dats waerhede,
Quijtsceldinge te doene van haren eede,
Die si vortijds hadden ghedaen
Haren ouden heerscape, wilt verstaen,
Ende hen vort te versueken meere,
Dat si den greve voer haren here
Ontfingen, ende hem hulde ende eit
Daden van ghetrouwicheit;
Op welc versuec die stat tier tijt
Van Mechelen begherde respijt,
Om hen te beraden, hoert mi ghewagen.
Als dat die procureurs aensagen
Dat si niet meer ghecrigen en conden,
Scieden si van daer, tien stonden,
Int jaer vorseit, doe ic ghewach,
In julio den Xiiij^{sten} dach.
Om dat die stat, wilt mi verstaen,
Van Mechelen niet en wilde onfaen

Greve Lodewike, es hi te hant
Worden der stat viant,
Ende besette de palen van sinen lande,
Dat hen gheenreleide provande
Toecomen en mochte, ende allet goet,
Dat die portren, des sijt vroet,
Van Mechelen hadden in sijn lant,
Daer sloegh hi alomme op die hant.
Alst dier stad dus hardelec stoet
Van Mechelen, schicte si metter spoet
Aen hertoghe Janne met clagen groot:
Om hulpe ende troest te harer noot
Baden si met herten seere.
In sinen rade vant die heere
Dat hi der stat, te haren vermane,
Sculdich ware bi te stane,
Niet allene, dat wilt verstaen,
Om den dienst, die si hem hadden ghedaen,
Maer datter oec niet int openbare
Sijn recht inne ghelegen ware,
Mids dat men die helicht, wilt verstaen,
Van hem waer sculdich te leene tontfaen.
Ende aldus en hadde dien coop,
Die grave Lodewijc dede, gheen beloop
Jegen Reinoute, soe ic seide vore,
Als sijnre dochter mombore;
Want hi ghesciede, si u bekent,
Sonder des hertogen consent,
Soe was, na recht al ghemeen
Tshertogen behoef verbuert dat leen,
Ende den anderen coop, die hadde gedaen
Greve Lodewijc, dat wilt verstaen,
Jegen den bisscop, die meinde hi claer
Te lossen; want hi die naeste waer
Na den rechte, ghemerct, des sijt ghewes,
Dat Mechelen uut Brabant comen es,
Ende al omme gelegen, aen elcken kant,
Binnen den palen van Brabant,
Ende overmids, verstaet die worde,
Dat dander helicht hem toe hoerde,
Als overheere van der stede.
Oec meinde die hertoge mede,
Ende die stat beide ghelijc,
Den coop, die greve Lodewijc
Voertijts jegen den bisscop dede,
En waer van gheenre werdichede;
Want hi niet gheschiet en waer
In sulker manieren als daer
Toe behoefde, met corten worden,
Metten solempniteiten, die hoerden
Na den rechte daer toe, verstaet dat.
Dus es die hertoge ende die stat
Van Mechelen overcomen des
Dat si malkandren, sijts ghewes,
Haer recht selen hulpen houden
Jegen alle diet weren wouden.
Als dit vernam grave Lodewijc
Heeft hi ghecregen den coninc rijc
Van Beehem tsier hulpen, in goeder trouwe,

Coelne, Ludicke, Henegouwe,
Hollant, Zeelant, tsijnre vramen,
Gelre, Gulicke, Loen, ende Namen,
Ende her Janne van Beaumont,
Brueder van Henegouwe, tier stont,
Den heere van Valkenborch, dit versta,
Heynsberghe, Voirne, et cetera.
Dese heeren, si u bekant,
Hilden besloten Brabant,
Metten grave van Vlaendren, sonder wanc,
Den tijt van neghen maenden lanc.
Ten utersten bleven sijs samentlije
In coninc Philips van Vranckerijc,
Die hem van der saken te hant
Liet informeren. Na dat hi vant
Datter veele swaerheiden, tien tiden,
Inne lagen, te beiden siden,
Soe heeft hi, mids dien ondersceide,
Die stat van Mechelen tusscen beide
In sinen handen genomen, tien stonden,
Ende heeft enen ridder daer ghesonden,
Heeren Fredericke van Pickengny
Die van sconincs wegen, seggic di,
Die stat verwaerde, dit es waer.
Uut desen eest bleven dat noch aldaer
Die ammans knapen, hoert mi ghewagen,
Al noch die machuwe dragen.

Die soene tusschen hertoghe Janne van Brabant ende grave Lodewicke van Vlaenderen, ende hoe si die heerlicheit van Mechelen onderlinge ghedeilt hebben.

XXIX.

Daerna heeft die coninc saen
Van Vranckrijc sijn uutsprake gedaen,
Tusscen den hertoge, ter eenre sien,
Ende sinen weder partien,
Van allen ghescillen ende gerochten
Die tusschen henlieden wesen mochten,
In eeneger maten, groot ocht cleene,
Sonder van Mechelen alleene,
Daer af dat hi die uutsprake helt
Al noch doe in sier ghewelt,
Om dat die sake was soe groot.
Met desen seggen, verstaet dat bloot,
Des conincs, soe ghi hebt ghehoert,
Soe was dat verbont geschoert,
Dat grave Lodewijc daer te voren
Metten heeren hadde gesworen
Jegen den hertoge, verstaet die dinc.
Mids dien dat die coninc
Mechelen in sinen handen helt,
Ende sijn uutsprake daeraf hadde verstelt,
Sijn beide die heeren, si u bekant,
Van Brabant ende van Vlaendren lant,
Met malcanderen overcomen

Eenre soenen, hebbic vernomen,
In deser manieren properlijc:
Dat hertoge Jan greve Lodewijc,
Ende na hen, in allen dingen,
Haer oeir ende nacomelingen,
Hertogen van Brabant tallen tiden,
Ende graven van Vlaendren, ten ander siden,
Vortaen, teeweliken dagen,
Half ende half selen dragen,
Houden, besitten, onverscheiden,
Tstat van Mechelen, onder hen beiden,
Ghelijc die bisscop van Ludicke dede,
Ende tcappittel, ende oec mede
Joffrouwe Margriete, die dochter was
Des greven van Gelre, als ic las,
Ende alsoet haer moeder, doe ic ghewach,
Vortijts oec te houdene plach,
Met vorwaerden overdragen
Dat die hertoge teewegen dagen
Sijn helicht houden sal ende ontfaen
Van den graven van Vlaendren vort aen,
Te leenen, verstaet wel mijn scriven,
Entie graven van Vlaendren souden bliven
Van der selver helicht tallen stonden
Man, ende met eede verbonden
Der kerken van Ludicke eewelijc;
Ende grave Lodewijc der ghelijc,
Sijn oeir ende nacomelingen,
Greven van Vlaendren, in waren dingen,
Souden dat, wilt wel verstaen,
Haer helicht oec te leene ontfaen
Ende sweren hulde den hertoge coene
Van Brabant. Vort was in der soene
Besproken, tusscen die heeren vercoren,
Dat met al haren toebehooren,
Die stat van Mechelen vore vercleert
Ewelijc soude sijn gheregeert
Van beide den heeren, ghenaempt hier vore,
Van hen ende van haren oeire
Ende nacomelingen, verstaet dat,
Na de rechte der selver stat,
Vriheden ende privilegien claer;
Eenen scoutheethe soude men setten daer,
Van shertogen ende van sgraven wegen,
Justicie ende recht daer te plegen,
Ende eenen rentmeester, die al
Vervalle renten inheffen sal.
Deen jaer soude, sonder letten,
Die greve enen schouthete setten,
Ende die hertogen dander jaer.
Als deen den scouthete sette daer,
Soude die ander dan, mids dat,
Setten den rentmeester van der stat:
Ende alsoe van jare te jare.
Soe wie van enegen van hen aldare
In officien worde gheset,
Die soude sweren, ongelet,
Op theilege evangelium houde,
Eer hi hem iet bewinden soude

Sier officien, groot ocht smal,
Dat hi rechtverdichlijc dragen sal
Sinen dienst, ende profitelijc,
Voer beide die heeren samentlijc
Sonder vordeel te doene, in enegen keere,
Den enen min, den anderen meere.
Ocht enich der heeren beduchte dat
Dat hem die schoutheet van der stat,
Ocht die rentmeester, teenegen dagen,
Hem in sijn ambacht hadde mesdragen,
Soe sal hi daer af, slaet des rueck,
Mogen doen doen een besueck
Bi twee personen, hoert mijn verclaren,
Van den achten, die ghecoren waren.
In der selver soenen, hoerdic liden,
Van den heeren in beiden siden,
Daer deen soude wesen ave
Van den hertoge, dander van den grave,
Ende die twee selen, sonder breken,
Daer af sentencie mogen uutspreken,
Na de waerheit, die si daer af vinden;
Sijn sijs niet wijs hen tonderwinden
Bi hen allene, soe mogen sijt stellen,
Met rade harer sesse medegesellen;
Ja, ocht in de meeste partie
Ghelijc vele in elcke sie;
Ende ocht bevonden worde, dat wet,
Schouthete, ocht rentmeester met,
Dat hi ghegeven hadde iet meere
Den eenen dan den anderen heere,
Dat sal die ghene, diet heeft ontfaen,
Den anderen wederkeeren saen;
Entie beternisse eenpaerlijc
Selen beide die heeren deilen ghelijc.
Vort was overdragen, te waren,
Die ghene die woenachtich waren
Te Blidenberghe, hoert mijn scriven,
Souden aen den grave bliven;
Die van Neckerspoele, ongelogen,
Souden sijn des hertogen.
Noch was vorwaerde oec hier ave
Dat die hertoge, noch die grave,
Binnen Mechelen der stede,
Noch binnen der toebehoirten mede,
Gheen fortretse maken en souden,
Ten ware dat sijt beiden wouden,
Ende consenteerdent samentlike,
Noch haer oeire derghelike,
Met vele meer andere pointen claer,
Die die heeren besegelden daer,
Ende met hen die edle mede
Haers lants, ende oec die stede
Van Brabant, van Vlaendren, ter vaert.
Dit accort ghemaket waert
Te Denremonde, opten lesten dach
Die in de maent van merte lach,
Int jaer Ons Heeren, sijts ghewesse,
Derthien hondert dertich ende sesse.

Hoe hertoge Jan van Brabant allet recht ende ghedeilte, dat die greve in Mechelen hadde, jegen hem cochte, ende hoe die paus die eede quijt schout, ende daermede dispenseerde.

XXX.

Als dus die heeren vereenicht sijn,
Hielden sijt dus, eenen termijn,
Onder hem beiden, al te samen;
Mer namaels dat si overquamen
Dat hertoge Jan van Brabant,
De helicht, dat si u bekant,
Soude mogen lossen sekerlike
Aen den grave Lodewike,
Ende quiten met eenre sommen juist
Van v^{c} ende lxxxvj duist
Gulden penningen, gheheeten riale,
Met vorwarden, verstaet dit wale,
Dat hertoge Jan te sijnre cost
Werven soude dat worde ghelost,
Aen den paus, met besceede,
Die greve Lodewijc van den eede
Die hi wilen, soe ghi hebt verstaen,
Der kerken van Ludicke hadde gedaen,
Daer hi swoer, met dieren eiden,
Mechelen nemmermeer te scheiden
Van Vlaendren, soe ict hebbe vernomen.
Als si dus waren overcomen,
Ende hertoge Jan, die wise heere,
Vore die summe, ghenoemet eere,
Te sekeren dagen, dat ghijt wet,
Ghisele ende borgen hadde gheset
Den grave van Vlaendren, dede die heere
Aen den paus arbeiden seere
Om absolucie, wilt verstaen,
Van den eede, die ghedaen
Greve Lodewijc hadde daer te voren.
Als die bisscop ende die kerke dat horen
Van Ludeke, vervolghden si daer jegen,
Ende hebben, met someger hulpen, gecregen
Van cardinalen, hoerdic verclaren,
Die archediaken te Ludicke waren,
Dat die hertoge niet ghewerven en conde
Die absolutie, te dier stonde.
Dus viel die hertoge sekerlijc
Aen den coninc van Vrancrijc,
Die hem gheloefde, met trouwen fijn,
Met allen wegen, die mogelijc sijn,
Dat hi hem sal verwerven tgone,
Dat hi, ocht Heinric sijn sone,
Over hebben sullen los ende vri
Allet recht dat, verre ocht bi,
Greve Lodewijc hadde, weder of vort,
In Mechelen, metter toehehoert.
Om dese gheloften te volbringen
Heeft coninc Philips, verstaet die dingen,

Sijn notabel ambassiaet ghesent
Aen den VI^sten^ paus Clement,
Die daer worven, te tien stonden,
Dat die paus sijn bullen heeft gesonden
Aen drie bisscoppen, des sijt wijs,
Lauwen, Terwane ende Parijs,
Bevelende hen ernstelijc in dien,
Dat si, of die twee van ,
Den bisscop van Ludicke daden daghen
Voer hen, dus hoerdic ghewagen,
Ende anderen, dien de sake aen ginc,
Ende informatie van der dinc,
Volcomelijc namen, te dien stonden;
Ende waert alsoe dat sijt bevonden
Soe hem ghedaen was te verstane,
Van sconincs wegen, dat si vort ane,
Van des stoels wegen van Rome
Met greve Lodewike (dit ghome!)
Soe verre als hijt versueken dede,
Dispenseren souden daer mede,
Ende hem orlof gheven slecht,
Dat hi die heerlijcheit ende trecht,
Dat hi hadde, weder ende vort,
Te Mechelen, metter toebehoert,
Soude mogen opdragen ter vaerde
Met wat titule hi beghaerde,
Heinrike, den outsten sone vaillant
Hertoge Jans van Brabant,
Om die heerlijcheit ende trecht
Bi hem ghehouden te wesen echt,
Voer hem ende sijn nacomelingen,
Hertogen van Brabant, in allen dingen,
Die te besitten paisselike,
Ende te ghebruken eewelike.
Dese bulle wort ghegeven dus
TAvenjoen opte vijste ydus
Van februario, dit was waer,
In paus Clements iiij^e^ jaer
Int jaer Ons Heeren, soe ic u scrive,
Dertien hondert veertich ende vive,
Als men mocht tellen, doe ic gewach,
In februario den negenden dach.
Dese iij bisscoppen, voreghenant,
Hebben doen dagen al te hant
Bisscop Ingelbrechte, dats waerhede,
Den deken ende tCapittel mede
Van Ludicke, dat der ic u orconden,
Die welke daer hebben gesonden
Drie canonicke, wilt verstaen,
Met hen eenen capelaen
Van der kerken van Ludicke, tswaer:
Dese quamen, dat was waer,
Ten daghe, die hem gheteekent was
In de kerke van Louwen, sijt seker das,
Voer die bisscoppen, in trouwen,
Van Parijs ende van Louwen,
Ende daer heeft heer Jan van Riemen
Van sijns heeren wegen sniemen
Versocht te siene altemale

Haer bullen, haer brieven principale
Van commissien, ende die copie
Daer jegen te collacioneerne, die
Sinen heeren overghesonden was.
Beide die bisscoppe, sijt seker das,
Hebbent hem lichtelijc doen ghescien.
Die selve her Jan versocht na dien
Te hebbene enen langen termijn,
Te beradene met den heeren sijn.
Daer jeghen wort, onghecesseert,
Van sconincs wegen ghealegeert
Dat dat niet sculdich te sine en waer,
Bi vele scoender redenen claer;
Want int vertrec sunderlinge
Alsoe grote sorge hinghe
Van orlogen, van twiste swaer,
Die daer risen mochte naer,
Soe dat die bisscoppen, soe mi docht,
Van sconincs wegen worden versocht
Metter informacien, sonder sparen,
Na tbegrip der bulle, vort te varen,
Die hen die paus hadde ghesandt.
Dus hebben die bisscoppe te hant
Informacien ghedaen rechtvort,
Ende vele ghetugen daer ghehoert,
Opte pointen ende articulen
Begrepen in harer commissien,
Bi den welken si vonden ter waerhede
Dat darticulen, ende die pointen mede,
Die de coninc van desen dingen
Den paus hadde doen bi bringen,
Waerechtich waren, ende dat si
Den greve van Vlaendren wel daer bi
Volcomelijc mochten absolveren,
Ende metten eede dispenseeren.
Als dit aldus was ghedaen
En wilde die greve niet, wilt verstaen,
Die dispensacie begheeren;
Ende alsoe verhielden die heeren
Vort te vaerne, tien stonden.
Dus heeft anderwerf ghesonden
Die coninc, dat si u bekent,
Aen den vorseiden paus Clement,
Ende alsoe vele gheworven daer
Dattie paus screef daer naer
Aen die bisscoppen, sonder sparen,
Dat si souden vort varen
Metten dispensacien, ter vaerde,
Al waert soe dats niet en beghaerde
Die grave van Vlaendren, noch en versochte,
Op dat wettelijc gheproeft sijn mochte
Bi sgraven lettren, si u bekent,
Dat gheweest hadde sijn consent,
Dat verwerven was ghedaen
Der dispensacien, wilt verstaen.
Ende na dien, sijt seker das,
Dat wettelijc dat ghethoent was
Bi sgraven brieven, ende anders met,
Soe hebben si, al onghelet,

In den name des stoels van Rome
Ghedispenseert, elc hier op ghoeme,
Niet wederstaende den eeden
Als van Mechelen niet te scheeden
Van Vlaenderen, nu noch echt,
Die heerlijcheit ende allet recht,
Dat hi hadde, weder ende vort,
In Mechelen metter toebehoert,
Met sulken titule als hem goet dochte,
Dat hi dat over geven mochte
Heinricke, den oudsten sone vri
Hertogen Jans, alsoe dat hi,
Ende alle sijn nacomelingen,
Mechelen, sonder weder dringen,
Besitten soude, si u bekant;
Ende alle hertogen van Brabant,
Vortaen, teeweliken dagen.
Dese dispensatie, hoerdic ghewagen,
Ghesciede te Louwen in de stede,
Int jaer Ons Heeren, dats waerhede,
XIII^{c} XLVI, doe ic ghewach,
In junio den xxix^{sten} dach.

Hoe greve Lodewijc van Vlaenderen doot bleef.

XXXI.

Int selve jaer, hoert wat ic sage,
In oeghst xxvj^{sten} daghe,
Street coninc Philips, si u verclaert,
Jegen den coninc Eduwaert
Van Ingelant, welcken strijt
Coninc Philips verloes tier tijt,
Van Vranckerike, die edel heere,
Dat hi wel mocht clagen seere;
Want van sier siden bleef daer doot
Menich edel heere groot.
Daer bleef verslagen die edel man
Van Beehem die blinde coninc Jan,
Die greve van Alensoen jammerlijc,
Des conincs broeder van Vranckrijc,
Ende die hertoghe van Lottringen,
Greve Lodewijc, verstaet die dingen,
Van Vlaenderen die edel heere,
Die greve van Bloys, ende veel meere
Grote andre edele heeren,
Die daer in den stride weren.

Hoe bi ordenancien des conincs van Vranckerijcke greve Lodewijc van Vlaendren, de jonghe, die stat van Mechelen opghedregen heeft Heinrike van Limborch, hertoghe Jans sone van Brabant.

XXXII.

Als greve Lodewijc vorscreven
In den strijt dus doot was bleven,
Liet hi na hem eenen sone:
Lodewijc hiet oec die ghone.
Met desen sone Lodewijc
Overquam die coninc van Vranckerijc
Dat hi, om sekere (wilt mi verstaen)
Recompensacie, die hem ghedaen
Die coninc heeft, ende bekent,
Soe dats die grave wel was content,
Mids welken hi heeft willichlike
Op ghedragen Heinrike,
Hertoge Jans outste sone,
Alle trecht dat hadde die ghone
In de stat van Mechelen te voren,
Met allen haren toebehoren,
Los, vri ende quijt van al,
Om dat te behouden, groot ende smal,
Ende te ghebruken vastelike
Vort allen dagen eewelike,
Voer hem, sijn oeir, in allen dingen,
Ende sinen nacomelingen,
Van Brabant sijnde hertoge hoghe,
Sonder dat die vorseide hertoghe
Jan, ocht Heinric sijn sone,
Ocht enighe andre persone,
Enichsins sullen ghehouden wesen
Te betalene, hoert mi lesen,
Den grave Lodewijc tenegen male
Die lxxxvj dusent riale
Ende vijf hondert, verstaet die dinge,
Oft enighe andre penninge;
Ende desghelijcs, verstaet den fijn,
Sal Heinric onghehouden sijn
Manschap te doene (hout u daer an!)
Den grave, ocht enigen man
Dan den bisscop van Ludeke, wilt mercken,
In den name van sijnre kercken,
In sulker formen ende manieren
Als die mechelsche princieren
Van outs dat sijn ghewoen te doene.
Die coninc gheloefde den hertoge coene
Van Brabant, ende Heinrike sinen sone,
Haren oeire, ende alle die ghone
Die na hem heeren souden wesen,
Van allen costen, die si van desen
Crigen mochten, lude oft stille,
Om deser translacien wille,
Te bescudden, te hueden, eewelijc,
Ende quijt te houden paisselijc,
Jegen enen yegeliken,
Ghelijc dese pointen volcomeliken
Sijn begrepen in sconincs brieve,
Die hi daer af gaf met lieve,
Ende besegelde, als heere courtoys,
Te sente Quintijns, in Vermendoys
Ghegeven in Ons Heeren jaer
XIII^{c} XLVII, dats waer,
In de maent van junio

Ghescieden al dese dinc alsoe.
Dit achtervolgende eenpaerlijc,
Heeft van Vlaendren greve Lodewijc
Oec selve sijn brieve hier af gegeven,
In deser manieren in walsche gescreven,
Beghinnende aldus, doe ic u cont:
'A tous ceaux qui ces présentes lettres verront.'

Hoe Mechelen weder aen den greve van Vlaendren comen es.

XXXIII.

Dus es Mechelen, soet es voerscreven,
Aen Brabant comen, ende daer aen bleven
Alsoe lange als die hertoge Jan
Van Brabant leefde, dedel man,
Paysselijc ende vredelijc;
Oec was te vreden greve Lodewijc,
Ende nam te wive, si u bekant,
Magrieten, die dochter van Brabant
Hertogen Jans des vromen heeren.
Dus bleven in peise ende in eeren
Beide dese heeren, hout u daer an,
Soe lange als leefde hertoge Jan;
Mer na de doot van den heere
Hertoge Jan, greve Lodewijcs swere,
Heeft greve Lodewijc ongecesseert
Van sijnre vrouwen wegen begeert
Aen den hertoge Wencelijn,
Ende aen Johannen, der vrouwen sijn,
Susterghedeilte uut Brabant,
Uutnemende groot; ende want
Hertoge Wencelijn vorscreven
Hem die niet en wilde geven,
Sulc alst den greve goet docht wesen,
Es een orloge gheresen
Tusscen die heeren altehande,
Ende harer beider lande.
Ende hoe wel dat hadde ghesworen
De stat van Mechelen, daer te voren,
Trouwe ende hulde, soet es bekant,
Vrou Johannen van Brabant,
Ende hertoge Wenceline oec meere
Ontfaen over vrouwe ende heere,
Ghelijc ende alsoe als deden
Van Brabant alle die ander steden,
Sijn si daer na, sonder slach ocht stoot,
Sonder beleggen, ocht enegen noot,
Greve Lodewike in handen gegaen.
Ghehult, ghesworen, jonstelijc ontfaen
Over haren gherechten heere,
Sonder middel, in enegen keere,
Dan mids den rechte, alsoe mi dochte,
Dat hi daer toe hebben mochte
Mids den beleenen des bisscoppen
Van Ludicke, ende der cappittelen.
Om des ontfancs wille, vore vercleert,

Heeft die greve gheconfirmeert
Der stat van Mechelen, onghehercht,
Van haveren, vissche, van soute die merct,
Ende alderhande vlot, daer met
Sal bliven te Mechelen ongelet
Van hem, oft enegen andren heeren,
Sonder letsel, wie si weeren,
(Behoudelec den rechte sijn,
Entie porters van Mechelijn)
In den stroem sullen varen, doe ic ghewach,
Voer Antwerpen, sonder opslach.
Noch heeft hi hem belovet wel,
Ocht enich heere, of iemant el
Orloge beriede, ocht dade ghescien
Scade, uut ocsuine van dien,
Dat si hem comen waren in hant,
Hulde ghesworen, voer heere bekant,
Dat hise, met al sier macht voer al
Daer af behoeden, bescermen sal,
Ende daer af ontheffen, vore ende na,
Van allen scaden et cetera,
Ghelijc dit met meer pointen, tswaer,
Uten brieven mach bliken claer,
Die hem greve Lodewijc vorscreven
Te Mechelen verleent heeft ende ghegeven
In de maent van oeghste xx dage,
Int jaer Ons Heeren, soe ic ghewage,
Als tjaer Ons Heeren stont besondert
LVI ende derthien hondert.
Dus heeft greve Lodewijc, tsier vromen,
Mechelen in sier hant ghenomen,
Als tsinen behoef alghemeene,
Uten titule van den verleene
Der kerken van Ludicke, soe ic vermaende,
Daer inne niet wederstaende
Alle des, sijt seker das,
Daer sint toe gheschiet was,
Alsoe dat boven es vercleert,
Ende hevet aldus te hem weert
Behouden puerlijc voer hem,
Tot dat die hertoge Willem
Van Henegouwe, si u bekant,
Van Hollant ende van Zeelant,
Sijn seggen uutsprac, verstaet den fijn,
Tusscen den hertoge Wencelijn
Ende greve Lodewike, soe ghi voren
Claerlijc hebt mogen horen,
Daer hi Mechelen, groot ende smal,
Metter toebehoerten al,
Den greve toe sprac, lude ende stille,
Niet om enichs rechts wille,
Dat hire toe hadde, wilt verstaen,
Mer voer den cost bi hem gedaen
In sinen vorseiden orlogen,
Alsoe ghi voere hebt hoeren mogen.

Hoe greve Willem van Henegouwe, na dat hi sijn uutsprake gedaen hadde tusschen den hertoghe van Brabant ende den greve van Vlaendren, uutsinnich wert.

XXXIV.

Ghi selt weten allegader
Dat dese greve Willems oudervader
Den derden Janne van Brabant
In sier joncheit dede swaren pant,
Ende thoende hem, in allen sinne,
Onvriesscap ende onminne.
Dese greve Willem, die ghone,
Hadde een dochter ende eenen sone:
Die sone hiet Willem, si u bekant,
Die vrou Johannen van Brabant
Hadde ghetrout tenen wive:
Dese schiet jonc van den live,
Sonder oeir: in ene wighe groot
Bleef hi voer die Vriesen doot.
Der dochter gaf hi mogentlike,
Van Beyeren coninc Lodewike,
Die des hertogen brueder was
Van Beyeren, alsoe ic las,
Ende dese selve Lodewijc,
Na den goeden keiser Heinrijc
Van den coervorsten ghemeene,
Sonder den bisscop van Coelne allene,
Wort hi ghecoren eendrachtelike
Coninc van Rome. Dese heere rike
Hadde, dat si u bekant,
Van der dochter van Hollant
Drie sonen, Willem, Otte,Aelbrecht,
Ende doen die doot in hare plecht
Den ouden greve Willem dede,
Ende sinen sone oec mede,
Greve Willeme, daer ic u af screef,
Die doot vore die Vriesen bleef,
Doen quam van Henegouwe dlant
Ende Hollant, ende Zeelant,
Op Willeme, coninc Lodewijcs sone,
Den outsten, ende al dat ghone
Es hem van sijnre moeder verstorven,
Ende den titel heeft hi verworven
Van Beyeren, van sijns vader side,
Ende dlant van Beyeren tien tide
Bleef op Otten, sinen broeder.
Dese greve Willem, des sijt vroeder,
Was dierste greve van Hollant,
Die hertoge van Beyeren was ghenant.
Cort na dat hi hadde ghedaen
Sijn seggen, soe wort hi bestaen,
Ende metter hant Gods gheslagen,
Dat hem te swaer was te dragen,
Ende gheplaeght met swaren twiste,
Dat hi alle sier sinne miste,
Ende Aelbrecht, sijn jonger broeder,
Deden vaen, want hi was vroeder,

Ende hielten ghevaen op den slote
Te Keinoit, daer hi in riote
Buten sinnen bleef, al sijn leven;
Ende Aelbrecht heeft opgheheven
Den titel van Beyeren, ende tdlant
Van Vriesen, Hollant ende Zeelant,
Ende heeften sijn leven lanc ghehouwen,
Als eenen vogel in der couwen.
Niet al te wel en der ic sagen
Welc die sake was deser plagen:
Ic beveelt der verborghenheit
Des vader, in der eewicheit;
Maer die ghemeen fame seght bloot,
Mids dat donredelicheit was soe groot,
Die hi hantheerde, int seggen sijn,
Aen den hertoge Wencelijn,
Soe sant hem God toe die plage,
Die hem duerde alle sijn dage.

Dit sijn V pointen waerom god die menschen plaeght.

XXXV.

Op dat si hem niet en souden verheffen,
Die de gracie Gods beseffen,
Ende hi sijn gaven heeft ghegeven
Boven anderen menschen die leven,
Plaeght hise bi wilen, na sinen eesch,
Metter ruergaerden des vleesch,
Alsoe als gheplaeght was dan
Sinte Pauwels, die heilige man.
Die ander sake der plagen behoeft,
Op dat die mensche worde gheproeft
Te suverder ten Gods ghebode:
Aldus was Job gheplaeght van Gode.
Ten derden mael plaeght God den mensce
Op dat hi, na sinen wensche,
Daer bi te bat gheloeft mach werden
Van den menschen, op der erden.
Ende plaeght God den mensche in desen
Als die blent gheboren wesen,
Des haer ouders, in gheenen weghen,
Noch si voer Gode scout en cregen;
Maer dewangelium spreect int fijn,
Om dat God daer af gheloeft wilt sijn
Van anderen, die haer kinder sagen,
Ende hen behuedt van sulker plagen.
Ten vierden mael laet God gheschien
Die plagen, ende dats mids dien
Die ontellike quade mesdaet,
Die dagelics die mensce begaet
Te dien einde, dat hi voertaen
Der quaetheit soude afstaen,
Ende suver worden, ende ghevaeght.
Alsoe wart Maria geplaeght,
Moyses suster, ende desghelijc
Vele andere kerstene op erterijc.

Ten V^sten^ wort die mensch gheplaeght
Om dat hi hem jegen Gode mesdraeght,
Mids sijnre quaetheit versteindelike,
Alsoe dat hi sal eewelike
Gheplaeght bliven, sonder begeven,
Beide hier ende na dit leven;
Ende alsoe was Herodes,
Datan, Abiron, des sijts ghewes,
Ende oec die Sodomiten
Gheplaeght, ende noch vele heriten:
Die alle plaeghde Ons Heere God,
Om dat si braken sijn ghebod.
Maer waerom, ocht om dwelc van desen
Viven dat gheplaeght mocht wesen
Van Hollant die vorseide grave,
Daer canic qualec gheseggen ave;
Dat weet Ons Heere God allene:
Hem en es gheen dinc, groot noch cleene,
Verborgen; hoe dat wort ghedaen,
Het moet voer hem te rechte staen,
Eest goet, of quaet, eest licht, of swaer.
Eest heimelijc, ocht openbaer.
Ende niet allene en es hem cont
Twerc van buten, maer den gront
Der meiningen es hem opghedaen,
Als of ment in een boec sage staen.
Dus en es voer hem niet verborgen.
Iegelijc wille hem dan besorgen
Dat hi si op den lesten dach
Bereet te geldene sijn ghelach.
Heeft greve Willem welghedaen,
Soe sal his goeden loen ontfaen,
Int seggen ende in de handelingen,
Die hi hadde van desen dingen.
Hier soe latic van hem bliven,
Sonder meer van hem te scriven,
Ende sal u vort condigen dat,
Hoe met Antwerpen, der stat,
Grave Lodewijc heeft omghegaen,
Na dat dit segghen was ghedaen.

Hoe die tweeste hertoge Jan van Brabant verleende der stat van Mechelen de mercten van soute, van vische, ende van haveren.

XXXVI.

Om dat men sal sijn te binnen,
Ende den rechten oerspronc kinnen,
Soe seldi weten, alghemeen,
Dat int jaer XIII^c^ ende een
Die bisscop van Ludeke opdroegh,
Met wille ende met ghevoech,
Van Brabant den anderen hertoge Jan,
Alle dat recht dat hi an
Mechelen hadde alghemeene,
Met alle den rechte, groot ende cleene:
Dus heeft hi Mechelen ontfaen,

Ende die stat heeft hem ghedaen
Hulde ende eet, met groter eere,
Ende ontfangen over heere.
Ten tiden, doen gheschiede dat,
Gaf die hertoge der selver stat
Vele pointen, ende articulen mede,
Van rechte, met vorwaerdichede,
Met condicien ondersproken claer.
Onder al ander pointen aldaer
Heeft hi hen gegeven ende ghesterct
Van vissche, van haveren, van soute die merct,
Dat die te Mechelen soude sijn gheset,
Ende alderhande vlot onghelet
Varen soude, vlieten ende keeren,
Sonder belet van allen heeren;
Behoudelic in allen dinghe
Sinen rechte sunderlinghe.
Ende hier af gaf hi der steden
Seghel ende brieve, ende heeft gebeden
Sinen magen, groot ende cleine,
Ende sinen steden, int ghemeine,
Loven, Bruessel, Nivele,Thienen,
Bossche, Leeuwe, die hem dienen,
Dat si dit, te sijnre bede,
Met hem besegelen wouden mede,
Dwelcke die steden, die vorschreven staen,
Te sijnre beden hebben ghedaen,
In oirconde der waerheit claer,
Als men screef Ons Heeren jaer
XIII^{c} ende een, doe ic ghewach,
Op der goeder sente Lucien dach.

Hoe keiser Heinric de vorschreve drie mercten der stad van Antwerpen heeft gheconfirmeert, ende wederroepen tghene dat hertoge Jan daer af der stad van Mechelen verleent hadde.

XXXVII.

Als die van Antwerpen dat verstaen
Dat die hertoge dit hadde ghedaen,
Dat hi die mercten vorseit
Aldus te Mechelen hadde gheleit,
Die tot Antwerpen van rechtswegen
Van ouden tiden hadden ghelegen,
Alsoe men die vorseide stat
Ende dmarcgraefschap van Ryen dat,
Beide te gader alghemeene,
Van den keiser hilt te lene,
Ende dit met wille ware verleit
Te Mechelen, sonder wetentheit
Des keisers, daer hi de stat af hilt
Van Antwerpen, waren si soe ghewilt
Ende lietent weten notabelijc
Den goeden keiser Heinrijc
Van Lutsenborch, die swager was
Van hertoge Janne, als ic vore las,

Welc keiser Heinric, int eerste jaer
Sijns rijes, gheinformeert wert claer
Van deser sake, screef al te hant
Aen hertoge Janne van Brabant,
Sinen swager, int openbare,
Dat hi des mechtich niet en ware,
Sonder consent eenpaerlike
Des keisers van den roemschen rike.
Entie keiser heeft, groot ende smal,
Tverleggen wederroepen al,
Ende restitueerde die stad
Van Antwerpen in al dat
Si vercort waren, alst es vorseit,
Ende van sijnre keiserliker mogentheit
Den vorschreven hertoge Jan
Van srijcs wegen van nieus vortan
Te lene te houden, alsoe hi dede
Te voren, eer hi te Mechelen lede
Die mercten; beval ende gheboot
Den hertoghe, met ernste groot,
Dat hi die mercten, daer wi af scriven,
Der stat van Antwerpen liet bliven,
Ende wedervaren, ongefraudert,
Soe hijt hadde gerestitueert,
Ende dat hi, uut ocsuyne van desen,
Tverleggene der mercten voerghelesen,
Negheens sins ghedoegen en woude,
Dat enich goet liden soude
Vorbi Antwerpen der stede,
In hinder of in verderflijchede
Des leens van den roemscen rijc,
Ende om dat die keiser Heinrijc
Wilde ende begerde van inde torde,
Dat dit aldus ghehouden worde
Vaste, sonder verbreckelijcheit,
Heeft hi van sijnre mogentheit
Sijn segel ende brieve ghegeven,
Doen vestegen ende bescreven,
Int jaer Ons Heeren, doe ic ghewach,
Als men dusent ghescreven sach
CCC ende IX, int openbare,
In sijns riken iersten jare,
In november ter vierder kalenden,
TAntwerpen soude men die brieve venden.
Dus bleef van Antwerpen die stat
In haren rechten, die si voere dat
Ghehouden hadden, ende vort an
Bi den andren ende derden Jan
Es hen die possessie bleven,
Van den drien mercten vorscreven.

Hoe hertoghe Wencelijn ende vrouwe Johanne de Possessien van den vorscreven mercten der stad van Antwerpen confirmeerden.

XXXVIII.

Ende na die doot, si u bekant,

Des derden Jans van Brabant,
Boven dat hertoge Wencelijn
Ende vrou Johanne, die vrouwe sijn,
In harer blider incomst swoeren
Der stat van Antwerpen te volvoeren
Al haer recht, van doen vort an,
Soe verleenden si nochtan
Int jaer Ons Heeren, doe ic ghewach,
In december den ix^en^ dach,
Als men screef int openbaer
XIII^c^ ses ende vijftich jaer,
Der stad van Antwerpen met lieve
Haer besegelde open brieven,
Die possessie der mercten stantichlijc
Vort an te ghebruken payselijc,
Si, haer oer, ende nacomelinghen,
In possessien ende hebbingen
Der mercten vorseit, onbrekelijc
Te houden, ende te doen houden eewelijc.

De stat van Mechelen claeghde den greve van Vlaendren, over die stat van Antwerpen.

XXXIX.

Daerna des seggens, si u bekant,
Des graven Willems van Hollant,
Mids welken seggen greve Lodewike
Antwerpen aenquam gheheelike,
Hem, ende sijnre vrouwen tsamen,
Daer na, als si tAntwerpen quamen,
Ende met alderhande vorwerden
Ontfaen ende ghehuldt werden,
Gheloefden si ende swoeren dat
Antwerpen der goeder stat
Te houden haer recht in allen dingen,
Costumen, usagien, ende herbringen,
Chartren, privilegen, in trouwen,
Te houdene, ende te doen houwen
Die stat in al haer vriheden,
Soe si, bi tiden voerleden,
Ghehouden was, si u bekant,
Bi den hertoghen van Brabant.
Ende nu, als dus die heere rije,
Van Vlaendren grave Lodewijc
Van Antwerpen, van Mechelen was heere,
Vervolchden die van Mechelen seere,
Cronende over die goede stat
Van Antwerpen seere, mids dat
Die mercten hen dus waren ontogen,
Als ghi vore hebt hoeren moghen,
Thonende hoet hen hertoge Jan
Verleent hadde, ende vort an
Hi selve gheloften hadde gedaen,
Doen hi te Mechelen was ontfaen
Ende ghehuldt over heere,
Daer hi gheloefde vortaen meere

Der stad van Mechelen peiselijc
Vort te gebruken eewelijc.
Als ic voer ruerde in mijn sprake,
Was dit die principael sake
Daer omme die van Mecheline
Afgingen hertoge Wenceline,
Ende vrou Johannen desghelike,
Ende vielen aen graven Lodewike.
Als grave Lodewijc, die heere,
Van Mechelen wert vervolght dus seere,
Teghen Antwerpen die stat,
Dachte hi ende meinde dat
Hi die van Mechelen soude lonen,
Dat sijs hen niet en souden becronen
Der groter vrientschap uut ghelesen,
Die si hem vortijts bewesen,
Doen sine hulden ende ontfingen,
Ende hertoge Wencelijn af gingen,
Ende oec vrou Johannen mede,
Ende van Antwerpen die stede
Meinde hijs te dancken, saghe hi stade,
Der viantscap, der groter scade,
Die si in dorloghe voer desen
Hem hadde ghedaen ende bewesen,
Die meerder was dan alghemeene
Die ander scade, groot ende clene,
Die hem uut Brabant was ghesciet,
Des en hadde hi noch vergeten niet;
Nochtan sprekic claerlijc,
Dat hi daer in hadde ongelijc;
Want dat was hen te prisen seere
Dat si haren gherechten heere
Dienden soe ghetrouwelijc,
In sijn orloghe, dat ganselijc
Ghepeist was ende gheint.
Hi soudse billic hebben ghemint
Boven die andre, herde seere,
Dies afgingen haren heere.
Al waest dat hem dat ginc mede
Men soude billic ghetrouwichede
Cronen overal, in allen landen,
Al warent openbaer vianden.
Des es ghenoech, dit latic staen.
Ic wille in die materie gaen.

Greve Lodewijc van Vlaendren wort verbolghen op die stad van Antwerpen, om dat si hem der saken van der mercten niet geloeven en wouden.

XL.

Om dat grave Lodewijc van desen dingen
Sijn begeren woude volbringhen,
Soe begherdi van der stat
Van Antwerpen, dat si dat
Gheschilt, dat van dese dinc
Tusschen hem ende Mechelen hinc,

Als van den mercten vorscreven,
Dat si des te hemwert bleven
Ende des te hemwert keeren souden.
Die van Antwerpen des niet en wouden
Doen, met allen, groot noch cleene,
Seggende dat het hilde te leene
Die hertoge van den roemscen rike,
Entie hertoginne des ghelike
Van Brabant, ende oec vortaen
Hadde hijt selve te leene ontfaen,
Die grave ende oec sijn vrouwe,
Ende bi desen niet en wouwe,
Noch en mochte die stat haren keeren,
Sonder consent ende wille des heeren
Des keisers van den roemschen rike,
Ende des hertogen desghelike,
Ende der hertoginnen milde,
Daer ment af te leene hilde;
Maer, seide die stat openbare,
Dat die marcten haer recht ware
Ende hen toebehoerde; want
Hise in possessien vant
Daeraf, ende hi hen te voren
Gheloeft hadde ende ghesworen
Dat hi hen, in goeden trouwen,
In al haren rechte sal houwen;
Baden daerom vriendelijc,
Ende versochten oetmoedelijc
Dat hise voert aen, nu ende echt,
Houden woude in haren recht,
Ende uut bevele des keisers rike,
Ende des hertoghen derghelike
Van Brabant, die hen dese saken
Bevalen, als daer af mensie maken
Haer brieve ende verclaren,
Daerom si daer af niet en waren
Beraden des te blivene iet.
Aldus die grave van daer schiet
Sere gram ende ghestoert.
Nu salic u vertellen vort
Hoet namaels tAntwerpen es vergaen,
Ende wes die grave daer heeft ghedaen.

Hoe greve Lodewijc die van Antwerpen dwonc in hem te blivene, ende van sijnre uutsprake.

XLI.

Daerna cort, si u bekant,
Quam die grave ghewapender hant
Binnen Antwerpen der stede:
Vele volx soe bracht hi mede,
Soe dat hi op die selve vaert
Der stat selve mechtich waert
Ende nam, ende vinc, cort na dat,
Vele der portren van der stat,
Die beste, die rijcste, altemale,

Tot derde half hondert bi ghetale,
Die hi in Vlaendren voeren dede,
Te ghisele, te menegher stede,
Te Gent, te Brugghe, in swaer verlangen,
Ende oec tot Ypre leide ghevanghen;
Welke saken, int waer bedieden,
Jeghen der stat recht gheschieden,
Als men met privilegien claer
Wel toonen soude, int openbaer,
Die si bebben, si u bekant,
Van den hertogen van Brabant,
Dat men die portren tenegher uren
Van Antwerpen niet en mach vervueren
Uut der stat, in geenre manieren,
In ghevanghenesse enegertiere;
Maer men seit, metter waerheit bloot,
Als ghewalt comt es recht doot.
Doen die grave des was volcomen,
Ende dus dese ghisele hadde ghenomen,
Liet hi tAntwerpen, in der stat,
Sergante soe vele, dat
Si altoes, int openbaren,
Selve der stat mechtich waren,
Ende dructense, ende waren hen boven,
Soe dat die stat moeste gheloven
Den grave van Vlaendren al,
Des hi begerde, groot ende smal,
Souden die ghisele vore verclert
Los worden ghedeliverert;
Ende, eer die serianten mede
Rumen souden die goede stede,
Of die ghisele, die voerghenante,
Los worden, ende die serganten
Uut Antwerpen woudeu riden,
Moeste tierst, binnen dien tiden,
Hebben die grave van Vlaenderlant
Alle die brieve in de hant
Entie privilegien, die van den saken
Der vorseide mercten mensie maken,
Die daeraf hadde die vorschreve stat,
Die gheloefde die grave dat
Hi hen weder soude senden
Gheheellec, ende sonder scenden,
Soe wanneer hise hadde gesien,
Alsoe die goede liede mids dien
Van Antwerpen, die thuus bleven waren,
Sonden hem, der ic verclaren,
Die privilegien metter spoet,
Met eersamen portren goet,
In goeder trouwen, in ghenen erghe,
Al tot sinte Wijnocxberghe,
Dwelc si bi bedwanghe daden,
Souden haer ghisele sijn ontladen,
Ofte gheruumt die goede stat
Van den serganten, die si ghehadt
Langhe hadden, aen haren danc.
Mids desen wille ende ghedranc
Leverden si die brieve aldaer
Grave Lodewijc, die hen vorwaer

Noch gheloefde, sonder sneven,
Die brieve wederom te geven,
Des hi niet soe haest en dede.
Van tide te tide, van stede te stede,
Liet hi altoes volgen naer
Die van Antwerpen, soe waer
Hi reet, ter plaetsen enegertiere;
Maer in negheenre maniere
Ten baette bughen, noch oec nighen,
Si en mochten der niet weder crighen.
Aldus moest het wedervaren
Den ghiselen, die buten waren
Bedwongen, ende die ghene mede
Die bleven waren in die stede,
Dat si hen moesten submetteren
Ende hen ten segghen keeren,
Ter ordenancien claerlike
Van den grave Lodewike;
Ende vort moesten gheloven mede
Alle die portren van der stede
Die segle hadden, groot of smal,
Voer hen ende voer die ander al,
Te besegelen, groot ende clene,
Dat si alle gader ghemeene
TAntwerpen woenende souden bliven,
Beide met kinderen ende met wiven,
Ende heimelec, noch openbare,
Van daer te trecken, het en ware
Sinen wille, ende sijn consent.
Dus waren si in regement,
Die van Antwerpen, dat elc verstae.
Ende cortelinghe daer nae,
Eer die ghisele vore vercleert
Oft die stad wordt ghetraieleert,
Seide hi sijn seggen, ende promiterde
Soet hem gheliefde ende ordenerde,
Ende heeft Mechelen ghegeven
Die twee mercten vorscreven,
Ende Antwerpen der stat
Af gheseght dwelke dat
Si, van over langhe tiden,
Hadden ghehouden; si moestent liden,
Al waest hem te doene onsochte.
Aldus grave Lodewijc ghedochte
Van des hem Antwerpen dede
In dorloghe, als ic voren sede;
Maer nochtan, doen dit was gheschiet,
Soe en worden hen haer brieve niet;
Si en condender niet aen gheraken.
Die jeeste sal noch mensie maken
Hier namaels, in die redenen mijn
Hoe sie daer weder aen comen sijn.

Hoe die ghemeente te Lovene opstont.

XLII.

Cort hier na, si u verclaert,
Quam een met vissche te Loven waert
Om der venten daer te pleghen:
Omtrent der Leeps bleef hi verlegen
In eenen wech, daer hi en mochte
Niet uut gheraken, ende hem bedochte
Dat hi ter venten ten termijn
Niet te tide en soude sijn,
Ende dat hem dat vele scaden soude:
Om dat hi hem selven hulpen woude
Heeft hi ghenomen, doer dese dinc,
Een pert, dat in der weyen ginc,
In eenen bempt, die daer stont bi;
Ende metten perde soe halp hi
Hem selven uut; ende daer na saen
Heeft hijt in de weye ghedaen
Daer hijt vant, ende voer na dat
Ter venten te Loven in der stat,
Met sinen visscen. Al dit gheschien
Hadde een quaet knecht ghesien,
Ende heeft dit bi bracht algheheel
Den meyer van Loven, Peter Coutreel,
Seggende hem, al onverholen,
Dat hi tpert hadde ghestolen
Uut der weyen, ende hadt vort an
Daer na ghespannen in sijn ghespan,
Ende wech ghevoert soude hebben daer;
Maer dat hi sijns wert ghewaer,
Soe spien hijt uut, sonder beiden,
Ende deet weder in der weiden.
Dese clappaert, daer ic af telle,
Heeft noch meneghen gheselle
Achter ghelaten, die met onrechte
Aenbrenghen daer si sware plechte
Den armen menschen dick met werven,
Ende lijfs ende goeds verderven,
Op dat si mogen te hove een soppe
Crigen, oft een snickel brocke.
Des moet gheclaeght sijn jammerlike
Onsen Heere van hemelrike,
Dat men soe quaden tongen vint,
Ende mense niet boven toe en bint,
Ende dat die heeren alsoe doven
Dat si hen soe licht gheloven,
Ende daer af soe groot verdriet
Te vele stonden es gheschiet;
Want een quade tonghe, si u verclert,
Es meer tontsiene dan enich swert.
Daerom men noch te seggene pliet:
Quade tonge brect been; si en heiles niet.
Dese clappaert soe vele braste,
Dat namaels quam te groten laste
Der stat van Loven, samentliken
Den ermen ende oec den riken.
Ic seght in rime, sonder prose:
Van cleinen dinghe comt dicwijl nose,
Als ghi selt horen nu hier na
In mijn redene et cetera.
Als dit die meyer hadde verstaen,

Peter Coutereel, dede hi saen
Sijn dieners, stille, niet overluut,
Met desen clappaert trecken uut,
Die hebben ghevanghen dien simplen man,
Ende van dieften gesproken an;
Doch die man begerde slecht
Dat men hem dade der stat recht.
Hierom die meyer doen began
Te dingene jegen desen man.
Na tale ende na antworde,
Ende na die waerheit, die men horde,
Ende tbescheit dat men daer vant,
Wijsden trecht quijt te hant.
Al was dit metten recht ghedaen
Die meyer en wouts niet laten gaen,
Alsoe dat die vorseide stat
Van Lovene versochte dat
Hine daden uut den vangenisse,
Na uutwisen van den vonnisse,
Doer al dat aldus was ghedaen
Met vonnesse en liet hijs niet gaen.
Die van Loven hierom en wouden
Petren niet meer voer meyer houden,
Ende seiden dat hi dade dat
Jegen trecht van der stat,
Dwelc hi te houden hadde ghesworen,
Doen hi meyer wert hier voren,
Der scepen vonnis te exequeren,
Sonder hem daer af te absenteren.
Peter Coutereel trac int fijn
Bi den hertoge Wencelijn,
Die doen ter tijd lach te Vuren,
Ende claeghde hem sijn aventuren,
Met swaren tichten over die stat,
Den hertoge seggende hoe dat
Hem sinen vordren, al tot desen,
Die hertogen hadden ghewesen,
Toebehoerde die voeghdie
Van rechtswegen die meyerie
Van Loven, sonder iemants letten,
Enen meyer daer te setten,
Ende tontsetten na sijn ghenueghen,
Als hem pointen sal ende vuegen,
Ende want sijnre ghenaden claer
Ghelieft hadde hem aldaer
Meyer te maken, tsijnre vromen,
Ende hi noch niet en hadde vernomen,
Heimelike noch openbare,
Dat hi bi hem ontset ware,
Soe waer hi nochtan ontset
Van sinen ambacht bi der wet
Van Loven, ende bi der stat,
Die niet en kenden noch en hilden dat
Hi meyer ware; het gave hen vri;
Maer voer hem selven soe kende hi
Dat seere weinich daer aen hinghe;
Maer hi gevoelde sunderlinghe
Dat die hertoge daer mede
Sijn recht ende sijn heerlijchede

Verliesen ende quijt werden soude;
Ende om dat hi hem quiten woude
In sinen heere, ende oec mede
In den eet, die hi hem dede
Doen hi hem gaf des meyers macht,
Soe heeft hi dat bi hem ghebracht.
Als Peter Coutereel hadde op ghedaen
Die clage, die ghi hebt verstaen,
Voer denhertoge, die te dier uren
Was in de zale van der Vuren,
Daer bi hem was een, ende niet meere,
Her Reinout, van Scoenvorst heere,
Die opperste was ende hoeghst ghetogen
Van den rade des hertoghen:
Die seide tot den hertoghe: ‘Heere,
Ghi en wert mechtich nimmermere
Noch gheweldich uwer stat
Van Lovene, het en si dat
Ghi soe doet in enegher wisen
Dat die ghemeinte oprisen,
Ende die gheslechten onder bringen.’
O lasen, hoe mochten sulken dingen,
Ocht sulken worde teneger stont
Liden doer eneghen edelen mont?
Voer waer, al droegh hi edelen name,
Dat wort heeft een ander fame,
Ende noit en was sulc wort gheseit
Uut gronde gherechter edelheit.
Die hertoghe, die dat bitter wort
Van sinen rade heeft ghehoert,
Die hi gheloefde ende minde
Boven al andre, die hi kinde,
Meinde wel dat sinen raet
Dat seide tot orbore ende baet,
Ende tot des hertogen proffijt,
Ende naemt in doeghde, te dier tijt:
Maer sijn herte, sijn edel mont
Daer op tantworden niet en stont,
Ende sprac van andren saken,
Die desen dingen niet en raken,
Noch daer toe en dienden iet,
Recht ghelijc als of hi niet
Daer op en hadde willen letten,
Noch die saken vort setten.
Als Peter Coutreel sach dat daer af
Die hertoge hem genen troest en gaf
Anders iet, tot sinen dingen,
Dacht hi dat hi woude volbringen
Tselve, dat die opperste raet
Vort hadde gheset van deser daet,
Meinende bi der hulpen sijn
Bi den hertoghe Wencelijn
Wel der saken doer te comen,
Die hi dus hadde aengenomen;
Want hi was al utermaten
Bi den hertogen doen ende laten.
Dus trac Peter Coutereel ter vaert
Weder omme te Lovene waert,
Ende vorderde seere suptyllike

Sijn opset int heimelike,
Met tween jongen, sinen neven,
Dien hi te kennen heeft ghegeven
Dopset van desen dingen,
Die hi meinde te volbringhen,
Ende heeft aldus gheworven vort
Die ghemeinte aen sijn accort,
Met scalken suptilen listen,
(Die goede manne des niet en wisten!)
Dat hi dit aldus impetreerde,
Ende die ghemeinte inflammeerde,
Ende gaf hen lieden te verstaen
Des niet ghepeist was noch ghedaen.
Doen hem dochte dat hi ghenoech
Die ghemeinte, na sijn ghevoech,
Beruert hadde, na sijn acort,
Ghevielt, na Ons Heeren gheboert
Als men screef int openbaer
MCCC ende LX jaer,
Dat hi sijn opset eerst volbracht,
Op der Magdelenen nacht.

Hoe Peter Coutereel sijn opset maecte metter ghemeinten jeghen die goede manne.

XLIII.

In dier nacht sijn op ghestaen
Die gemeinte, die bevaen
Meinden te hebben der stat huus
Met Peter Coutreele, nu hoort abuus:
Eens goedsmans marte was ghesonden
Spade om wijn, te selven stonden,
Die dit opset heeft vernomen,
Ende es haesteliken comen,
Ende condeghet al onghelet
Enich der heeren van der wet.
Die goede man, die dit verhoert,
Hevet ghecondicht rechtevort
Sinen ghesellen, ende vort dat
Den goeden mannen van der stat.
Doen si dit dus hadden verstaen
Hebben si der stat huus bevaen,
Eer die ghemeinte samentlijc
Vergadert waren volcomelijc.
Ter selver tijt soe was aldaer
Te Lovene her Gheert van Vorselaer,
Een vroem ridder ende een coene,
Ende wel besocht in allen doene:
Als hi vernam dit groot riveel
Reet hi bi Peteren Coutreel,
Ende sinen hoep, al sonder vieren,
Hem sijn opset calangieren,
Dat groot quaet was dat hi dede
Sulken beruerte in die stede
Te maken, ende groote scande,
Waer mens vermaende in elcken lande.

Met al wat hi daer toe sede
Soe en const hi Petren daermede
Niet bewegen, noch af ghesetten,
Noch sijn opset oec beletten.
Doen her Geert van Vorsslaer sach
Dat hem hulpen niet en mach
Sijn onderwijs, te dier steden,
Es hi wederom ghereden
Aen der stat huus, hoerdic bedieden,
Ende presenterde den goeden lieden
Petren Coutreel met sijnre roten
Met hen lieden te bestoten;
Want de ghemeinte met haren scaren
Noch al vergadert niet en waren,
Ende hi rechtvort, in dier nacht,
Oversien hadde al haer macht,
Ende waren die ghetogen neder
Dander souden keeren weder,
Die noch bi Petren niet en quamen:
Als si die niemare vernamen
Si souden vlien van groten gruwe,
Als jonghe kiexken voer den wuwe.
Dit soe was die raet aldaer
Van den heere van Vorsselaer;
Maer wat hi se troeste oft niet
Si en dorstens volgen niet.
Als hi dat sach is hi gescheden
Van hen, ende es sier strate ghereden.
Aldus wies seere Peters macht
Coutereels, binnen diere nacht.
Bi der hallen, op die groot merct
Te Loven, heeft hi hem ghesterct,
Ende die ghemeinte ghebattailliert.
Daer bleven si staende, alsoe bestiert,
Tot smorgens dat die sonne scheen,
Ende doen trocken si al ghemeen
(Peter ende al sijn meisniede)
Voer der stat huus. Die goede liede
Vraeghden hen met worden sware
Wes dat haer begeren ware
Van hen te hebben, dat si soe quamen
Met sulcker menichte te samen,
Ende alle met ghewapender hant?
Doen antworde al te hant
Peter Coutereel met sijnre scaren:
Dat si daer om niet uut en waren
Om iemans erch, groot no cleene,
Dan si te weten allene
Begerden sunderlinge die dingen
Van der stat goede rekeninge,
Ende, woude men hen die doen gescien,
Si wouden te vreden sijn van dien:
Daerom soe waest dat si daer quamen.
Als dat die goede lieden vernamen
Soe waren daer enege, die spraken:
‘Mi en gaen niet aen die saken,
Al ben ic van den gheslechte:
In was noit in der stat rechten.’
Die ander seiden: ‘Na minen wane

Het en gheet mi oec niet ane;
Al hebbic vortijts recht gedragen,
Ic en was noit van minen dagen
Rentmeester, noch en hadde in hoede
Clein noch groot van der stat goede.'
Die derde seiden openbaer:
'Over xx of xxv jaer
Hebbic rentmeester wel gesijn,
Daer ic die rekeninge mijn
Af hebbe gedaen, ende besceiden,
Als dat blijct.' Die vierde seiden:
'Ic hebbe onlancs, dat es claer,
Rentmeester geweest, ende openbaer
Hebbic rekeninge gedaen,
Ende ben wel ghetroest daer aen
Dat men die noch visentere,
Ende ripelec examinere:
Hebbic mi daer in ontgaen
Daer af willic in boeten staen.'
Die vijste seiden, met worden snel:
'Ic ben rentmeester; ic wille wel
Dat ic rekenen mocht van dat,
Na costume van der stat;
Maer mi waer leet, om minen wille,
Dat enege onrast of ghescille
Op verstonde of ghesciede.
Ic ben te vreden ende biede
Dat men mine rekeninge hore,
Ende wel oversie, ter core.'
Dus wordt ghesloten, in deser maten,
Dat mense op soude laten,
Ende hen doen met goeden moede
Bewisinge van der stat goede,
Bi redene, daer in behouden,
Dat si toe seggen souden,
Dat si geen meshandelinge
Niemende anders sunderlinge
Doen en souden, noch belet,
Weder aen lijf, noch aen let.
Als dese vorwarde was gedaen
Liet men op thuus comen saen
Peteren Coutereel, met al
Sinen briganten, in groot getal.
Als dus opt huus was, si u cont,
Peter Coutereel, dede hi ter stont
Hem over leveren, met corten worden,
Alle die slotele, die behoerden
Tot der stat; ende daer na saen
Heeft hi die goede manne gevaen
Van den geslechten, ende in besorch
Dede hise leggen op die borch;
In vresen jammerlec begangen
Hilt hise langen tijt gevangen,
Ende stelde die wet, hoert mijn bedieden,
Al gader van gemeinen lieden
Te Lovene, dat si u cont,
Ende daer naer scicte hi ter stont
Aen den ghenen, herde sciere,
Die de grute van desen biere

Vercocht hadde, die opperste was
Bi den hertoge, maer niet mids das
Dat hi de hoeghste was geboren,
Maer van ghelove verre te voren
Boven alle die baenritsheren,
Die tier tijt in Brabant weren.
Ende dese verwerf alsoe die dinge
Dat die hertoge penninghe
Van der gemeinten, in groot getal,
Heeft genomen, ende liet al
Dese dingen aldus ghescien,
Ende dore die vingere heeft ghesien.
Van Petren latic mijn tellen,
Ende van sinen medegesellen.
Ic sal u noch vertellen vort
Van hen, als ghi hebt ghehoert,
Wes des anders nachts ghesciede
Te Bruessel, tusscen die goede liede
Entie ghemeinte, die verstaen
Hadden hoe dat het was vergaen
Te Loven, soe hen bi was bracht
Op der Magdalenen nacht.

Hoe die gemeinte te Bruessel op stoet.

XLIV.

Het geviel, dats claer ende waer,
Te Bruessel, in Ons Heeren jaer
MCCC en LX mede,
Een beruerte in die stede,
Van der gemeinten; si wouden maken
XII raetslieden, welke saken
Hen alsoe ghescieden al:
Om te scuwene tgroot ongeval
Haers wonderliken opsets swaer,
Soe worden ghemaect al daer
Twee comoingimeesteren rechtvort,
Die cortelinge waren verstoert,
Ende afgeset cort daer nare,
Binnen eenen halven jare,
Mids overbrekeghe dinge
Der ghemeinten gederinge,
Die si maecten, omme dat
Si die heeren van der stat
Vernielen wouden al te samen.
Sommege dieneren dat vernamen
Van der stat, die de saken
Den heeren gingen cont maken
Tot haren huuse,sonder beiden,
Ende wectense met verdicheiden
Uut haren slape; oec was aldaer
Her Geert, die heere van Vorselaer,
Ende oec sommeghe ander heeren,
Die tier tijt te Bruessel weren,
Die welcke bi der wet quamen,
Ende hadden raet te samen

Dat van der wet die goede lieden
Dambachten souden ontbieden
Bi hen te comene, te weten claer
Wie die gaderinge maecten daer;
Want die heeren vernamen bloot
Dat men gaderingen groot
Ter Capellen heeft ghedaen.
Oec soe hebben si verstaen
Der vleeschouwers vergaderinghe.
Doen si vernamen dese dinghe
Ontboden si, al ongelet,
Die vleesschouwere bi der wet,
Die antworden, openbare,
Si souden comen alst tijt ware.
Die goede man, die was gesonden
Van der wet, hevet daer soe vonden
Ghestelt, dat hijt, sonder beiden,
Met groter haest der stat seide.
Doen die heeren dese dinge
Wisten, ende die gaderinge
Des voles van der Cappelstraten,
Ende hen dochte dat si te baten
Die Steenport hadden vast besloten,
Soe wouden si dan ierst bestoten
Met eenen hope, met fieren gelate,
Die van der Vleeschouwerstrate.
Dus trocken si derwert te samen,
Ende, als si op die Pensmerct quamen,
Quamen die andere partien
Achter beide die beckerien
Die vleesschouwers gewapent doe,
Ende riepen lude: ‘Toe! toe!
Si sijn onse; hets al gewonnen.’
Daer worden si wederonnen
Met crachte, ende wederstaen;
Want den goeden lieden wies aen
Den hoop, die vore der stat huus
Bleven was; doen worden confuus
Die vleeschouwers, herde sciere,
Doen si sagen die banniere
Van tser Huygh Kints gheslechte,
Daer hem elc goet man onder rechte,
Die trouwelec bi der wet bleven.
Dus worden achterwert ghedreven
Die vleeschouwers ende verjaeght,
Gheslagen, gevangen, ende versaeght.
Elc stelde hem daer om vlien,
Dien tgeluc mocht ghescien.
Die heeren trocken doen te hant
Tot haren husen, daer men vant
Felle wapenen onghehiere,
Ende heet water op den viere,
Ende calc daerbi, daer si met wouden
Theerscap vernielen ende verscouden,
Hadden si in haer strate gecomen.
Dit opset was hen benomen.
Als dese waren dus confuus
Quam theerscap voer der stat huus.
Daer wouden sulcke onghespaert

Heetelic ter Steenporten waert;
Want die van buten met groten sorten
Waren vore der Steenporten,
Daer si op scoten met ernstichede,
Ende branden die bladere mede
Van der porten met pecke, met stroe.
Doen ghedroegh die raet alsoe
Dat die van binnen alsoe sciere
Die porte ontdeden; als die fiere
Bleven si daer voren staende.
Die heere van Vorsselaer vermaende
Ende seide, int openbaren,
Dat si alsoe coene waren
Die de plaetse niet en begeven
Ende voer der stat huus bleven,
Manlec staende, als die boude,
Of iement opset maken woude
Ende ter stat huus wert comen,
Dat dit bi hen mocht sijn benomen.
Als die vore die Steenport gingen
Doen worden gheordenert die dingen
Van den heeren, wiselike,
Dat si sonden ij geestelike
Mannen op der Capelstraten,
Dat si dat volc souden saten,
Conden si en te vreden bringen.
Maer noch soe en wisten die dingen
Die van buten, int verclaren,
Hoe dat binnen was gevaren.
Noch soe hadden die heeren raet
Dat si sonden, sonder verlaet,
Enen hoep volcx ongelet
Dore der Bogaerden wincket,
Die welcke, sonder ophouden,
Die Raemstrate aensteken souden;
Want die volders, hoerdic verclaren,
Alle ter Capellen waren.
Des gelijc, ten selven stonden,
Die heeren eenen hoop uut sonden
Met haesten dore tRuysbroec winket,
Die trocken al ongelet
Op den Savel, die alsoe saen
Als si sagen tvier op gaen
In die Raemstrate, sonder letten,
Steken souden hare trompetten,
Op den Savel, ende ter vaert
Trecken ter Steenporten wert;
Ende die van der Raemstrate
Souden oec comen te harer bate.
Aldus wort dit al ghedaen.
Doen den roec op sagen gaen
Die Cappeloise ende den brant
Beneden hen, ende al te hant
Boven hen hoerden die trompetten,
En dorsten si daer niet langer letten,
Maer gaven vlucht, ende scieden
Hier ende daer, als dwase lieden,
Als volc beraest ende onbestiert.
Aldus soe wort ghesconfiert

Die gemeinte al te samen.
Rechtvort die iij hope quamen
Van binnen, van boven, van beneden;
Terstont, in dier haesticheden,
Worden si hier ende daer gheraept,
Die opsetters, ende betraept,
Ghevangen, die niet ontvlien en mochten,
Diet som metten live becochten,
Daer justicie af was gedaen.
Dus es haer opset vergaen.
Dese sconfelture ghesciede daer
Te Bruessel, in Ons Heeren jaer
Als men LX gescreven sach
Ende XIII^{c}, den anderen dach
Des nachts na sente Magdalenen.
Aldus vallet meest altenen,
Ende nemt quaet finement
Dat men onredelec begent.

Hoe Peter Coutereel die goede manne van Loven scatte, ende hoe hertoge Wencelijn daer na Loven belach.

XLV.

Nu willic u vort verclaren
Hoet te Loven es gevaren.
Als die goede manne sagen,
Die op die borch gevangen lagen
Menegen tijt, in vresen groot,
Ende ghenen troost, clein noch groot,
Van den hertoge en bedochten,
Daer si hen toe verlaten mochten,
Heeft deen vore, die ander naer,
Sijn rantsoen ghemaect aldaer
Jegen Peteren Coutereel tier tijt,
Recht ocht hise in eenen strijt
Gevangen hadde, vechtender hant,
Deen om iij^{m}, si u bekant,
Dander om dusent ocht om acht hondert
Gulden peters, ende elc besundert
Moest aldus sijns rantsoens plegen,
Na dat sijn staet was gelegen.
Dus en bederf hise niet daer met
Weder aen lijf noch aen let;
Maer die scettinge was soe groot
Dat hise maecte levende doot.
Ende van deser scattingen hoge
Gaf Peter Coutereel den hertoge
Wenceline dat beste deel.
Ende selve hilt hi een groot morseel.
Met dat hi den hertoge gaf
Dit gelt, aldus creegh hi daer af
Sinen peis van den mesplegen,
Ende oec met dat hi heeft gegeven
Den heere van Scoenvorst sijn sacquoye,
Die oec met deilde aen die proye;
Ende met dat hem vort es bleven

Heeft hi te huwelec gegeven
Heere Otten van Cuycks broeder sone
Sijnre dochter, ende die ghone
Hiet her Heynric van Cuyek, dats waer,
Een stout ridder ende vorbaer,
Als hi thoende te meneger tijt,
Ende sunderlinge in den strijt
Voer Baeswildere, als hier naer
Die cronike sal doen verclaer,
Op dat mi God wil ghehingen
Dat ic soe verre mag gebringen
Dese corniken, ende volvueren,
Daer vele scoender avontueren
In selen staen, wilt God, Ons Heere;
Daer af en sprekic niet meere.
Als nu die goede lieden
Uut der vangenessen scieden,
Ende haer rantsoen hadden betaelt,
Dat si swaerlec hadden ghehaelt,
Behilden die ghemeinten na dat
Dat regement van der stat,
Met gelde ende met groter haven,
Dat si van der stat goede gaven
Den hertoge Wencelijn,
Ende sulken van den rade sijn;
Maer al te wee soe dede dat
Den goeden lieden van der stat,
Ende volghden daerom, vroegh ende spade,
Den hertoge ende sinen rade,
Den baenritsen, ende den edelen al,
Ende den steden groot ende smal
Des lants van Brabant, met ernstichede,
Clagende dat men hen dede
Groot ongelijc in deser saken.
Soe lange si volghden ende spraken
Dat, mids groten vervolge daer naer,
Als die gemeinte derdalf jaer,
Luttel min of meer, of daer omtrent,
Ghedragen hadden tregement
Van der stat van Loven allene,
Dat der stat baette clene,
(Ic meine dat Petren Coutreele
Meer baette te sinen deele
Dan het dede der gemeinder stat,
Claer eest ende provelijc dat!)
Doen leden was den termijn
Trac die hertoge Wencelijn
Voer Loven, met hercracht daer,
Logeren, in Ons Heeren jaer
Als men XIII^{c} screef
Ende LXII, ende bleef
Vore Lovene liggende eenen termijn
Met groten ghetale der lieden sijn,
Ende met hem meest deel al
Die steden van Brabant, groot ende smal.
Doen hi een stuc daer hadde gelegen
Wordt enen peis daer overdregen,
Tusscen den hertoge ende die stat
Van Lovene, met vorwerden dat

Die goede liede souden dragen
Trecht vortaen, alsoe si plagen,
Ende hebben tselve regement
Van der stat ende al tbewent,
Ende haer scade, groot ende smal,
Die si hadden leden al,
Ende in den rantsoen hadden ghehadt,
Die soude hen van der selver stat
Gheheel ende al vergouden sijn.
Ende doen creegh hertoge Wencelijn,
In dit tractaet, in sier ghewelde
Eene groote somme van gelde,
Soe dat men seide, int openbare,
Dat, binnen desen derdalven jare,
Die hertoge uut Loven heeft ghetogen
Meer goets, dant hadde gelden mogen,
Al hadde ment ten hoeghsten brocht,
Ende uut den gronden gheheel vercocht.
Ende metten goede, dat hi creegh doe,
(Die hertoge) dede hi leggen toe
Die borch van Vilvorden om ende omme;
Nochtan behilt hi een grote summe
Van goede op die vorseide stat,
Tsijnre manessen, wanneer hem dat
Boven al desen gelieven soude
Te heysscen, ende hijt hebben woude;
Over mids den welcken dat
Vereygent bleef die selve stat,
Dwelc hen groot ongevoegh,
Scade, ende achterdeel ghedroegh
Dicke, ende te menegher stede,
Ende voer tgemein lant oec mede.
Dit hevet dlant wel bedacht
Van Brabant, ende met al der macht
Dat si conden, sonder respijt,
Hebben sijs hen gheholpen quijt,
Des si billec ghedencken souden,
Ende eewelec int lant sijn ghehouden,
Ende ghedencken deser dinge,
Ende jegen die stat sunderlinge
Van Bruessel, die hen bruederlike
Daer in quijten trouwelike.
Als aldus die goede liede
Van Lovene dese grote miede
Van gelde, entie somme hoge
Betaelt hadden den hertoghe,
Ende vort ane noch meere
Den enen ende den anderen heere,
Diese hadden, met hare macht,
In haren iersten staet ghebracht,
Soe en conden si gheen rechtinge
Ghecrigen van harer settinghe
Ende scaden, die si hadden ghehat,
Van den goede van der stat,
Want die stat seere tachter was;
Dies wan een iegelec, mids das,
Lijftocht ende erflichede
Te quiten op die vorseide stede,
Iegelijc na die quantiteit

Van haren verliese vorseit.
Dus regerden si vort aldaer
Die stat sesthiendalf jaer,
Luttel min of meer, of daer omtrent
Behilden die heeren tregement
Van Loven. Ic sal u maken vroet
Hoe weder die ghemeinte op stoet;
Maer tierst soe sal die reden mijn
Rueren van hertoghe Wencelijn,
Hoe hi mechtech ende vermogen
Al tot Riemen es ghetogen,
Daer coninc Karle, Jans sone
Van Vranckrijc ontfinc die crone.

Hoe coninc Karle coninc Jans sone gecroent was te Riemen, ende hoe hertoge Wencelijn daer reet.

XLVI.

MCCC int jaer Ons Heeren
Ende LXIIII soe wert met eeren
Coninc Karle mogentlike
Ghecroont coninc van Vranckrike,
Te Riemen, met groter solempniteit,
Op den dach van der Drivoldicheit,
Den welcken te dier tiden lach
In mey den xxvij^{en} dach.
Dese Karle, dese hoge man,
Was sone van den coninc Jan
Dien hi hadde van der vrouwe
Wencelijns suster ghetrouwe.
Hertoge Wencelijn, des nemt goem,
Was coninc Karles recht oem,
Alsoe hier voren (hebdi des
Onthouden) claer bescreven es.
Aldus trac hertoge Wencelijn
Met eeren tot der feeste sijn,
Tot Riemen, ende in sijn ghespan
Menich frisch edel man,
Baenrotsen, riddren ende heren,
Statelec, met groter eeren,
Dat daer luttel uut Vranckrike
Iement met state quam sijn gelike.
Lutzenborgers ende Rijnhoyse
Brabrantren, ende Limborgoyse
Hadde die hertoge Wencelijn
Aldaer, in der geselscap sijn.
Die coninc ende die heeren al
Boden hem eere, groot ende smal,
Ende ontfingen met eeren.
Tgetal van den groten heeren,
Die aldaer vergadert waren,
En condic u niet wel verclaren.
Daer was van Cipers die coninc hoge
Ende van Anjou die hertoghe,
Ende van Burgoingen beide broeder
Des conincs van vader ende van moeder,

Die grave van dEu, een mechtich heere,
Die grave van Dampmertijn, ende meere
Van Tancarville, van Widemont
Graven beide, ende tier stont
Vele ander heeren ende prelate,
Die alle dach met groten state
Vergadert waren. Die eerbaerheit,
Dien cost, ende die solempnitheit,
Die men daer dede, doer sconincs eere,
En bescrevic nemmermeere,
Ende doer die coninginne mede,
Die oec ghecroont was daer ter stede:
Haer vader was een hoge baroen
Hertoghe Peter van Bourboen.
In Onser Vrouwen kercke van Riemen
Gesciede dit al, ende daer na sniemen
Trac die coninc, onghespaert,
Met eeren tsinen hove waert.
Aldaer reet, ten selven tide,
Die coninc van Cipers, ter eender side
Van den coninc, met groter eere,
Ende hertoge Wencelijn die heere
Ter ander siden, des nemt goem.
Die coninc dede sinen oem
Eere groot, in allen sinnen.
Ter maeltijt ginc men daer beginnen;
Ende die coninc es geseten
Ter tafle: bi hem, suldi weten,
Sat van Cipers die coninc fijn,
Ende die hertoge Wencelijn.
Na der maeltijt, seldi verstaen,
Sach men die heeren, aengedaen,
Op stercke rosse, met rassen leden,
Die deen tiegen dander reden
Grote joesten, ende speren braken.
Dit en willic niet lange maken.
Die feeste duerde V dage lanc.
Dat men daer hofde ende spranc;
Ende als dat ten inde quam,
Hertoge Wencelijn orlof nam
Aen den coninc, met werdichede,
Ende aen die coninginne mede;
Ende aen al die grote heeren,
Die aldaer ter feeste weren,
Soe heeft hi orlof ghenomen,
Ende es met eeren in Brabant comen.

Hoe hertoge Wencelijn voere Ravenstein trac, ende liet onghewonnen staen.

XLVII.

Als die hertoge Wencelijn
Een stuc in Brabant hadde gesijn,
Bi der hertoginnen Johannen,
In solace, met sinen mannen,
Met vrouden herde menegertieren,

Jagen, vlieghen, ter rivieren,
Tornieren, steken, ende ander spel
Ghehantert, soe hi dat wel
In ghenuechten const volbringen,
Danssen, hoven, reyen, springhen,
Met vrouwen ende met joncfrouwen,
Dede hi menege feeste houwen
Te Bruessel, in de goede stede,
Ende bi wilen elder mede.
Als dus die tijt was omghegaen
Omtrent een jaer, es op ghestaen
Een onminne ende gheworren
Tusscen van Valkenborch ende van Borne
Den heere, ende den hertoge
Wencelijn, die met moede hoghe
Trac, met riddren ende met cnapen,
Voer Ravenstein, daer hi dede maken
Eenen beer, starc ende groot,
Daer hi met dede groten noot
Die waren binnen Ravenstein.
Der assaulte meer dan ein
Die hertoge daer voren dede;
Maer die van binnen hare leden
Niet en spaerden, maer hen werden,
Dat hen dassaute luttel derden,
Alsoe dat hertoge Wencelijn
Dat niet en creegh ten wille sijn,
Maer brac op, cort daer na saen,
Ende lietet onghewonnen staen.

Hoe die hertoge in Savoyen trac ende die compaengnie halp neder leggen.

XLVIII.

Cort, binnen den selven jare,
Quam den hertoge niemare
Dat regnerde in Savoyen
Een compaignie, die in vernoye
Brachten menegen goeden man;
Want also groot was haer gespan
Vergadert, uut menegen wike,
Dat si al om in Vranckrike
Dlant roefden, dore ende dore,
Tusscen die Seine entie Lore.
Al tot Vendomme ende Montargijs,
Tot Orliens ende tot Parijs
Soe en bleef op dlant, bi noch nare,
Niemen, hi en vloe van vare
Al omme in die vaste steden.
Soe groten overdaet si deden
Dat het wonder ware te horen.
Si hadden onder hen ghecoren
Enen coninc, des sijt wijs,
Van Clermont in Beauvoysijs:
Die quaetste der quadere was hi alomme,
Ende hiet die coninc *Jacque Bonhomme.*

Dwonder dat si bedreven
Dat en waer u nemmermeer bescreven
Van brande, van rove, van vrouwen crachten.
Menegen edelen man si brachten
Ter doot, met bitterliker smerten.
Het mocht eender steinen herten
Ontfermen, diet hoerde ghewagen,
Dorrible faite die si plagen,
Alsoe dat claerlijc mach bliken
In die vrancsce corniken,
Die meester Jan Froysart maecte,
Die hi te poente wel gheraecte.
Van eenen ridder doet hi cont,
Die si doodden teenre stont,
Ende daer na, herde sciere,
Brieden si dien bi den viere,
In presencien van sier vrouwe,
Diet moest aensien met groten rouwe,
Ende haer kinder des gelike.
Daer na wouden si fortchelike
Der vrouwen doen eten van haren man,
Ende haren kinderen daer na; dan
Doedden si met bitterhede
Die vrouwe, ende haer kinder mede.
Eenen andren ridder met ongemake
Bonden si aen eenen stake,
Ende violerden ginder
Sijn vrouwe, ende sijn kinder
Haerre een groot getal,
Dat die heere moest toe sien al.
Daer na, met pinen groot,
Brachten si die vrouwe ter doot,
Die nochtan ginc groot met kinde,
Ende al haer kinder met elinde
Doedden si, ende daer naer
Den ridder met martiellen swaer.
Dese ondaet, des sijt wijs,
Stont ierst op in Beauvoysijs
Ende multiplierde al soe vort,
Dat si alsoe mechtich wort
Dat si hadden in haer ghespan
Bat dan C^{m} man,
Ende sprayden hen al omme ende omme,
Haer ende tare, niet teenre somme.
Ic soude hier wel meer af scriven;
Maer dat latic achter bliven,
Om dat tot deser corniken
Niet en hoert, maer om te bliken
Een deel, dat men sal weten mogen
Waerom die hertoge es ghetogen
Tegen dese compaingnien,
Die in Vranckrike tallen siden
Haer verwoedtheit hadden gedreven.
Een groot deel datter doot bleven
Op eenen tijt te Meaus in Brie.
Die coninc van Navarre die
Tracker neder een groot conroot,
Di hi alle sloegh doot,
Ende Jaque Bonhomme den coninc vinc,

Die men vilde ende daer na hinc.
Dus worden si van daer verdreven,
Maer grote hoope, die ontbleven,
Trocken ten Duutscen lande waert aen,
Daer si worden wederstaen
Van den hertoge Wencelijn:
Die trac, metten lieden sijn,
Al tot int graefscap van Savoye,
Om die te brengen in vernoye,
Ghewapenderhant, met sinen scaren,
Met hem die hertoge van den Baren,
Ende die hertoge van Loreine,
Ende meer ander capiteine,
Heeren uut den Duutscen landen.
Daer soe worden wederstanden
Die compaingnies, ende bracht ter doot.
Si hadden ghedaen quaet soe groot
Dats Gode lof moet sijn gheseit,
Dat si neder waren gheleit,
Ende haer quaetheit bracht ten inde;
Want si in groten elinde
Bracht hadden menegen edelen man;
Want haer opset ende haer gespan
Was om al, clein ende groot,
Dedel volc te slane doot.
Noit en was sulcke jaquerie
Ghescien, noch sulcke raserie,
Sint dat Christus was gheboren,
Noch dusent jaer daer te voren.
Maer God en woude hen niet ghehingen
Haer quaetheit langer te volbringen:
Si storven alle quader doot;
Haer overdaet die was te groot.
Als si alle waren onteert
Es die hertoge wederghekeert
In Brabant, entie ander heeren
Elc tot haren lande keeren,
Entie hertoge Wencelijn
Die bleef bi der vrouwen sijn
Johannen, al dien winter lanc,
Tot na Paesschen, dat ontspranc
Dien somer, met sinen saysoene,
Dat alle crude waren groene,
Ende daerna, noch langen termijn,
Tot dat ripe wert den wijn.

Hoe de hertoge trac voer Heimersbach, ende dat wan, ende te gronde slechte.

XLIX.

Als men Ons Heeren ghebortenesse
Screef XIII^{c} LX ende sesse
Quam Wenceline van dage te dage
In Brabant alsoe grote claghe
Over die van Heymersbach,
Daer menich ruter doen op lach,

Die welcke roefden ende vingen
Die coepliede, die reden of gingen
Uut Brabant ende uut anderen landen,
Die si verdorven ende maecte tscanden.
Dese clachten quamen alsoe groot
Dat des den hertoge verdroot
Dat dus die straten ontveilicht waren;
Want niement riden en dorst noch varen,
Noch sijn comenscap hanteren.
Ende want het was in sijn regeren
Die straten te veilegen tot den Rine,
Soe docht hertoge Wenceline
Dat hi dat qualijc mochte liden,
Ende ontboot ten selven tiden
Riddren, ende knechten een groot getal,
Die tsinen gebode quamen al.
Dus trac die hertoge in sijn gespan
Menich frisch weylijc man
Uut Brabant, tot voer Heymersbach,
Dat hi al omme vast belach.
Heymersbach entie jegenode
Was doen Sceyfaerts van Merode;
Maer hi en was noch maer een kint,
Ende andre haddene in regement,
Die daer op hilden vremde gasten,
Die Brabant aldus aentasten,
Ende daerop roefden ende vingen.
Als dus verre dese dingen
Comen waren, dat die hertoge
Heymersbach met moede hoge
Beleit hadde tallen siden,
Dede hijt bestormen ende bestriden,
Met bussen bescieten, ende met bogen,
Daer die ghescutte soe dichte vlogen,
Beide van buten ende van binnen;
Maer herde quaet waest te winnen.
Doch hadt die hertoge ingenomen,
Wat hem scaden mocht ocht vromen,
Niet te rumen van den velde
Hi en hadt in sier gewelde,
Ende gecregen ende gewonnen.
Ten lesten waest soe opgeronnen
Met assaute, ende met crachte,
Dat ment wan ende tonder brachte;
Ende daerna, in corte stonde,
Dede hijt al toten gronde
Nederwerpen, ende maken slecht.
Dus was Heymersbach berecht,
Voer Kersmisse den derden dach,
Die xxij in december lach.

Hoe Eduwart die joncste broeder van Gelre hertoge Reynoute sinen outsten broeder vinc, die vrouwe Marien van Brabant ghetrouwt hadde.

L.

Om dat een yegelijc te bat
Weten mach hoe ende wat
Die dingen toequamen ende gescieden,
Die ic hierna sal bedieden,
Willic al luttel laten bliven
Van hertoge Wencelijn, ende scriven
Van Gelre den hertoge Reinout,
Die ij vrouwen hadde getrout:
Van der iersten ij dochtren bleven:
Die outste heeft hi te wive gegeven
Van Cleve den edelen grave,
Daer si geen oer en hadde ave,
Ende na die doot van haren man
Si den grave van Bloys ghewan.
Grave Willem van Gulick creech te wive
Die joncste dochter; aen haren live
Heeft hi ghewonnen eenen sone:
Willem soe hiet die ghone.
Hertoge Reinouts ander vrouwe vaillant
Was sconincs dochter van Ingelant,
Suster van den derden Eduwaerde,
Diet conincrike lange bewaerde
Van Ingelant met groter eere:
Aen dese vrouwe wan die heere
Reinout van Gelre sonen twee,
Ende andere kinder niet mee:
Doutste sone hiet Reinout,
Na den vader, die hadde ghetrout
Van Brabant vrouwe Marie,
Vrou Johannen suster, ende die
Selve Reinout, na die doot sijns vader,
Behilt Gelderlant algader,
Ende besaet eenen tijt,
Met sijnre vrouwen, des seker sijt,
Die joncste dochter, hout u daer an,
Van den derden hertoge Jan,
Ende heeft dus Gelderlant behouden,
Hoe wel dat enege seggen wouden
Dat hijt met onrechte besat,
Ende dat toebehoerde bat
Der outster dochter, scoen van live,
Van hertoge Reynouts iersten wive,
Die hadde te manne den greve van Bloys;
Maer dat seggen en creegh gheen voys.
Recht te desen selven tien
Waren in Gelderlant ij partien,
Bronchorstren ende Heeckerlinge,
Machtich ende sterc, die onderlinge
Malckanderen haetten seere
Ende hertoge Reinout die heere
Trac aen hem die Heeckerlinge,
Ende verhiefse sunderlinge.
Als dat die Bronchorstren sagen
Trocken si met groter clagen
Aen den joncsten brueder Eduwaerde,
Clagende hem die onwerde
Die hen die Heekerlinge daden.
Om succours ende troest si baden,
Dat si rechtvort aen hem vonden,

Soe dat hi, in corten stonden,
Metten Bronchorstren, sijt des vroeder,
Te velde quam tegen sinen broeder,
Ende tegen die Heeckerlinghe;
Ende daer ghevielen soe die dinge
Dat Eduwaert behielt dat velt,
Ende der Heeckerlinge gewelt
Neder leide, dats ware dinc,
Ende hertoge Reinout sinen brueder vinc,
Die hi gevangen hilt al sijn leven,
Ende es selve hertoge van Gelre bleven.
Vrou Marie claeghde dit te hant
Harer suster vrou Johannen van Brabant,
Ende hertoge Wenceline den heere,
Met bitterliken clagen seere,
Die grote overdadichede
Die haer aldus haer swager dede.
Hertoge Wencelijn sonder beiden
Eduwaerde daerom ontseide
Van Gelre, ende die heere stout
Sant her Lonijse van Bouchout
Met volcke van wapenen op Eduwaerde,
Die op hem wan Bommelrewaerde,
Ende besettet van sier hant,
Ende toegh weder in Brabant.
Cort na dat dit was volbracht
Quam Eduwaert met meerder macht,
Ende heeft die ghone op geronnen,
Ende dien daer in lagen af gewonnen
Bomelrewerde, aen haren danc,
Ende vincse alle, ende eer iet lanc
Dede hi er een deel ontliven:
Som moesten si ghevangen bliven,
Die hi scatte ende rantsonerde,
Soe hi wilde ende begerde.
Als dit die hertoge vernam
Van Brabant was hi herde gram,
Ende maecte sunderlinge
Van volcke van wapenen gaderinge,
Ende es mechtich ende vermogen
Tegen Eduwaerde getogen,
Ende trac uut Brabant, doe ic gewach,
Op sente Matheus dach
Te Gelderlant wert, met sinen here,
Maer enege arbeiten also seere
Tusscen beide, dat die dingen
Soe verre quamen ende vergingen,
Dat tusscen den hertoge Wencelijn
Ende Eduwaerde, dats waerheit fijn,
Eenen peis wert ghestaect;
Maer hoe die soene was gemaect
Dat wisten die heeren ende ic niet;
Maer emmer eest alsoe ghesciet
Dat hertoge Reinout, aen sinen danc,
Ghevangen bleef alsoe lanc
Als leefde sijn brueder Eduwaert,
Die namaels verslagen waert
Voer Baeswildre in den stride,
Als ghi sult horen in corten tide.

Dese Eduwaert met groter eere
Bleef aldus hertoghe ende heere.
Desen peis, doe ic ghewach,
Ghesciede op St-Michiels dach
Doen men screef XIII^{c} jaer,
Ende LXVIII. Cort daer naer
Trac die hertoge Wencelijn
In Brabant, metten volcke sijn,
Ende bleef in vreden eenen tijt
Tot dat weder hief een nijt,
Een twist ende een orloge
Tusscen van Gulcke den greve hoge,
Alsoe in dese corniken
Hier namaels claerlijc sal bliken;
Maer, eer daer meer af wert bescreven
Van mi, moetic te kennen geven
Den oerspronc van den saken:
Soe sal men te bat geraken
Te weten dat recht bediet,
Waerom dat dorloge es ghesciet.

Van Godeverde des iersten hertogen Jans brueder, ende van sijnre bruederdeilinge.

LI.

Hoe wel dats voren es vergeten,
Soe duncket mi wel noot te weten
Dat dit al hier nu si verclaert
Van den vromen Godevaert,
Brueder van den hertoge Jan,
Die den strijt te Woeronc wan;
Mids dit voren niet en es verclaert,
Hoe dese vrome Godevaert
Was ghegoedt van sinen broeder,
Soe salict u nu maken vroeder,
Ende wat oeire van hem es comen,
Soe ict ter waerheit hebbe vernomen.
Hertoge Jan, die here vermert,
Gaf sinen brueder Godevert
Voer sijn ghedeilte bruederleke
Arschot, Sichenen, Bierbeke,
Ende Sint Aechtenrode mede,
Met al der toebehoerlichede,
Daer in behouden ende bescheiden
Sinen rechten ende heerlicheiden
In sinen godshusen, alst behoert,
Van Eversbode, van Beckevort,
Ende daertoe van Bierbeke met.
Dese Godevert hadde na die wet
Van sijnre vrouwe kinder drie.
Twee dochtren ende enen sone, die
Selve vrome was ende coen,
Ende hiet her Jan van Viersoen.
Dese selve hertoge Jan bleef jammerlike
Met sinen vader voer Cortrike
In den strijt, des sijt ghewes,

Als boven claer bescreven es.
Sijn outste dochter gaf Godevert
Van Hercourt den greve vermert,
Ende gaf daer met te huwelike
Dlant van Arscot ende van Bierbeke.
Sine joncste dochter schoon
Gaf hi te wive den greve van Loen;
Met hare gaf hi die jegenode
Sichenen ende Sent Aechtenrode.
Dese greve van Loen die wan een kint,
Een dochter, aen sijn vrouwe, die sint
Ghehielict was, in haers vader leven,
Ende was den greve van Gulck gegeven,
Ende met hare, dat ghijt wet,
Sint Aechtenrode ende Sichenen met.
Dus hadden een wile te haren gebode
Sichenen ende Sente Aechtenrode
Die graven van Gulcke in haer regeren,
Ende waren der af voeght ende heeren;
Ende wanneer dat den coeplieden
Uut Brabant enege scaden ghescieden
In den lande van Gulcke, sonder bliven
Plach die hertoge aen hen te scriven,
Dat si dat in corten stonden
Verrichten daden, ende als si vonden
Daer inne waren ghebrekelijc,
Die greve van Gulck, dede haestelijc
Die hertoghe dat, groot ende smal,
Aen haer renten nemen al
Van Sichenen ende van Sint Aechtenrode.
Dit nam marcgreve Willem node,
Die doen ter tijt mercgreve was
Van Gulike, ende mids das
Vercochte hi, met snellen keere,
Sichenen, Sent Aechtenrode, den heere
Van Scoenvorst, ende daer na ghesciede
Grote scade den cooplieden
Uut Brabant binnen sinen lande.
Als hertoge Wencelijn dat kande,
Heeft hi rechtvort aen hem gescreven
Dat hi dat weder dade geven,
Ende hi der coopliede scade
Vergelden ende verrechten dade.
Hoe wel die hertoge heeft gescreven
Soe heeft hi daer weinich om gegeven;
Op hertoge Wencelijns versuec
Sloech hi herde cleinen ruec,
Mids dat hi niet in Brabant
Te verliesen en hadde erve noch lant.
Te deser tijt, dat seldi hoeren,
Was ghestedicht ende gesworen,
Tusscen hertoge Wencelijn ende hem
Van Gulck, den mercgreve Willem,
Den lantvrede, met meer ander heeren
Ende vorsten, diene holpen sweren,
Den welcken vrede na der hant
Mergreve Willem brac, alsoe van Brabant
Hertoge Wencelijn meinde claer;
Van welcken ende ander scaden swaer

Hertoge Wencelijn begerde
Richtinghe, daer hi hem tegen werde,
Ende een noch gheen des en dede,
Daerom die hertoge met mogenthede,
Met riddren ende knechten vaillant
Getogen es in Gulkerlant.

Van den stride te Baeswildere daer hertoghe Wencelijn ghevangen wert.

LII.

Hertoghe Wenceline seere verdroot
Dese hoverde groot
Die hem van Gulcke die mercgreve dede:
Hem dochte, ende het was waerhede,
Dat hijs hem billic niet en woech,
Dat hijt soe lange van hem verdroech,
Ende heeft een reise op geset,
Daer menich weilich man toech met,
Tot vore Baeswildere, in sijn gespan
Die greve van St-Pol, die vrome man;
Oec hadde hi daer tsijnre vramen
Robbrechte, sgraven brueder van Namen,
Die doen van wapenen was tgrein,
Ende die vermertste capitein
Die men in sinen tiden vant,
Aldaer omtrent in enich lant,
Die alsoe vele hadde ghedaen
Vromer daden, ende begaen.
Oec hadde die hertoge, te dien berechte,
Baenritsen, riddren, ende knechten
Uut Brabant ende uut Lutzenborch,
Van over Mase, van Limborch,
Alsoe dat hi wel sterc mocht wesen
Van riddren, van knechten, in dier resen,
(Hertoge Wencelijn die heere)
Acht dusent mannen ende meere.
Aldus lach hi in Gulkerlant,
Stichtende roef ende brant,
Ende grote scade doende aldare,
Te allen kanten harentare,
Eer mercgreve Willem, in enegen keere,
Hem iet heeft gekeert ter were.
Binnen dat hi dus lach ghescaert
Quam die hertoge Eduwaert
Te hulpen van Gulke den heere,
Dat hi diere becochte ende seere
Metter doot. Nu was verstout
Die mercgreve van Gulke, die hadde getroudt
Die joncste suster wide vermaert
Van den hertoge Eduwaert,
Van den voorbedde, soe ict las.
Te dier tijt noch gevangen was
Die outste brueder Reinout,
Die vrou Marien hadde getrout,
Vrou Johannen suster van Brabant,

Als ic u voren dede bekant.
Ende want hertoghe Wencelijn
Ende Reynout ij geswageren sijn,
Eduwaerts brueder, die hi helt
Aldus gevangen, met ghewelt,
Soe hief hie hertoge Eduwaert
Te willichliker aen die vaert
Tegen den hertoge Wencelijn,
Te hulpen den swager sijn
Van Gulcke, soe ict hebbe vernomen.
Oec es hem te hulpen comen
Vele volcx, dat daer heeft gesant
Die bisscop van Coelne. Uut tduutsche lant
Te hulpen dat hem oec comen sijn
Riddren ende knechten van over Rijn,
Alsoe dat ten lesten waert
Tusscen die heeren een dachvaert
Aldaer ghehouden, ende gestelt,
Om minlijc te sine bevelt
Den twist alsoe, tusschen die heeren;
Maer leider! die sulke, die daer weren,
Mids groter hoeghmoedicheden,
Ende hoghe worde, die daer seden
Enege van der Gulickscer siden,
Die de Brabantren tien tiden
Onverantwort niet en lieten;
Want spitege worde doen genieten
Vele ongevals, ende breken been;
Maer leider, si en heilen geen.
Mids spitege worden belettet waert
Den orbor van dier dachvaert,
Ende verstormde in beiden siden
Die heeren, dat si wouden striden
Op malc andren opten velde,
Ende toonen aldaer haer gewelde.
Maer enege heeren ende wise lieden
Den hertoge dat seere ontrieden,
Dat hi dien dach niet en woude
Striden; maer dat hi beiden soude
Na sinen neve den here coen,
Her Jacoppe van Boerboen,
Die met menegen ridder lofsam
Den hertoge te hulpe quam.
Her Reinout van Steenvorst sprac openbaer,
Ende sulc ander, dat lachter waer
Dat hi daer na soude beiden,
Hi was daer met moghentheiden,
Ende mechtich ghenoech in der bane
Sijn viande te wederstane;
Ende rieden den hertoghe dat
Te stridene soe eer, soe bat.
Aldus, met hogen spreken,
Worden die wise achter ghesteken,
Ende niets niet na haren rade
Soe en mocht daer gaen dat te quade
Den hertoge verginc, ende den sinen,
Dat namaels in den strijt mocht scinen.
Aldus soe was daer ghestelt
Des andren daegs plaetse ende velt,

Daer die heeren wilden striden.
Oec gevielen daer, tien tiden,
Grote worde met nidicheide
Tusscen ij riddren, die beide
Vrome waren, ende wide bekant,
Ende die selve metter hant
In wapenen hadden vele besuert:
Dese ij worden soe beruert
Ende verhit, met worden swaer,
Dat si malc andren tekenden daer
Haer wapenrocke, te dier tijt,
Om des andren daeghs in den strijt
Deen dander tondersueken daer,
Ende te vergelden die worden swaer,
Dat si des ander daeghs volbrochten;
Want si deen den anderen sochten
Ende vergaderden in den strijt,
Daer si deen dander met groter nijt
Ondersloegen ende ondervochten,
Ende deen den anderen ter doot brochten;
Want des anderen daegs daer naer
Vant mense beide doot aldaer,
Deen neven dander op der erde,
Doersteken met elc anders swerde,
Dat scade was ende jammer groot
Van ij soe vromen riddren doot,
Als si waren, in haren tiden:
God wil hare sielen verbliden!
Harer beider namen mooghdi weten:
Her Gherart Rolibuc was deen gheheeten;
Van Bruessel soe was hi geboren.
Die ander ridder uutvercoren
Daer ic voren af verclaerde,
Hiet her Eustaes van den Bongarde:
Dese ridder, vrome ende vaillant,
Was geboren uut Gulkerlant.
Deen dander brachten si ter doot,
Dat toe quam uut worden groot.
God verblijdse in deewich leven,
Ende wil hen haer mesdaet vergeven!

Hoe hertoge Wencelijn sijn scaren ende bataille ordineerde bi den stride te Baeswilre.

LIII.

Als die andren dach was comen,
Daer op die dachvaert was genomen
Voer Baeswildere, op den velde,
Soe ordenerde ende stelde
Die hertoge Wencelijn twee scaren,
Die starc ende vermogen waren:
Die ierste hadde hi in sijn bestier,
Ende met hem die degen fier
Her Gwyot, van Saint Pol grave,
Met ses dusent manne, daer ave
Die hertoghe wel was bewaert.

In dander bataille hielt gescaert
Van Namen mijn her Robbrecht,
Met menegen ridder ende knecht,
Omtrent twee dusent in sijn gespan:
Dese bataille, hout u daer an,
Van her Robbrechte was daer opt velt
In die achterhoede ghestelt,
Jegen die ghene, die van besiden
Den hertoge mochten aen striden,
Ocht oploep doen van achter,
Om den hertoge te doene lachter,
Ende sijn bataille scoren,
Dat hi die soude weder storen,
Ende met machte wederstaen.
Als dit aldus was ghedaen,
Gheordenert ende bestelt,
Die mercgreve van Gulick met sier ghewelt
Heeft die sine oec wel bestiert,
In ij scaren ghebatailliert,
Soe hem dat orborlijc docht te wesen.
Al en seggic niet meer van desen,
Hi hadde daer, in sijn conroot,
Menegen man van moede groot,
Van Gulkerlant ende van Gelre,
Westveelsche, Rijnsce, ende van elre,
Die hem die ertsce bisscop sant
Te dienste. Vrome ende vaillant
Was daer menich in beide siden,
Ende willich om te striden;
Om te bejagen prijs ende eere
Was daer die sulcke gierich seere,
Die cortelinge hadde willen sijn
C milen over den Rijn,
Eer die strijt quam ten inde.
Alst quam soe verre dat in den winde
Pinchele, wimpele, ende bannieren
Begonden blayen, daer menegertieren
Teeken in stont van wapentueren,
Alsoe alst die heeren vueren,
Van kelen, van selver, ende van goude,
Van lazuere, van sable, daer menichvoude
Die tekene af waren van vremder wise,
Alsoet elc vuerde na sijn ghise,
Entie viande met ghewelde
Nakende waren op den velde,
Soe bi, dat si deen dander sagen,
Sach men daer hoge voere dragen,
Ende toegen ridderlijc gelaet;
Want menich man van hooger daet
Was aldaer in beiden siden,
Die liever, eer si achter tieden
Ocht erselen souden enen voet,
Storten wouden daer haer bloet,
Dan dat men enich quaet gherochte
Namaels over hen seggen mochte,
Of enich verwijt van bloetheden.
Aldus sijn si voirt getreden,
Die bataillen, voet voir voet,
Deen den anderen int gemoet,

Ende hadden met goeder moeten
Op die lengde van v voeten
Hair gheleiden af gehouden,
Om dat si hem behulpen souden
Daer met te bat, alst quam te noet;
Maer in deser porssen groet
Int eerste, als men vergaderen soude,
Van Gelre die hertoge boude
Eduwaert sloech op sijn visiere,
Ende metten selven, alsoe schiere,
Quam ghevlogen een ghescichte
Neven dooghe, in sijn aensichte,
Dat hem die hersenen doerran.
Terstont gevoelde die edel man
Dat hi hadde die dootwonde,
Ende dede hem ter selver stonde
Ghewont uter battailgien dragen.
Sint hebbic dicke horen saghen
Dat die hertoge Wencelijn,
Noch gheen van den lieden sijn,
Des en wisten niet een twint,
Voer dat die strijt was gheint.
Niet eer en wist oec tgelresche conroot,
Dat heure heere was bleven doot.
Als nu hertoghe Eduwaert stont ter bare,
Ende die scaren quamen soe nare,
Dat deen dander verreiken mochte,
Die ierste, die den strijt versochte,
Was van Relegem die heere,
Her Jan, die vromelijc ende seere
Den vianden oploep dede,
Ende niet en spaerde sine lede;
Maer met wapenen vele besuerde:
Vromelijc hi sijn arme ruerde,
Ridderlijc, daer ter stede.
Soe dede oec menich ander mede,
Als si quamen alsoe naer
Met glayen, met haecsen, met swerden baer,
Ende iegelijc, in des anders dere,
Hem behalp met sinen gewere
Sinen viant te beraden noot.
Die persse was daer herde groet,
Ende dat geroep, ende dat gecry,
In beiden siden, mettien dat si
Haer roepen riepen, in weder side.
Men vacht daer met groten nide,
Ridderlijc, met hoegen moede.
Dair mocht men sien die edel bloede
Die wapen vromelijc hanteren,
Ende menegen afoleren,
Ende dringen onder voet,
Die nemmer weder op en stoet,
Maer bleef daer doot in der bataille.
Die Brabantre doorhiewen menege maille
Van haren vianden, op dien dach.
Den hertoge Wencelijn men sach
Toegen ridderlijc gelaet,
Ende van wapenen hogen daet
Sach men den hertoge hanteren,

Dat ment wel mach verrepeteren
In eeren, waer dats es te doene.
Daer was oec vromich ende coene
Van St Pol die edel grave;
Ende menich ander, daer ic ave
Alle die namen niet en weet.
Soe vromelijc men daer street
In beiden siden een lange wile
Dat men wel een groote mile
Gemacklijc hadde mogen gaen,
Eer men daer iemant sach onder gaen,
Oft conde geweten, luttel of veele,
Wie int sienste was van den spele
Maer menich, in dier scoffelturen
Moeste daer die doet besueren.
Doch ten lesten, si u bekant,
Creech hertoge Wencelijn doverhant,
Alsoe, dat si wel v screden
Haer vianden verslogen ende ondertreden,
(Die Brabantre) met gewelt.
Dair bleven verslagen op dat velt
Ridderen, knechten, een groot getal,
Ende meest die Westvalinge al,
Die hertoge Willeme, hebbic vernomen,
Aldaer waren te dienste comen.
Ende oec in dier perssen groot,
Bleef daer menich Gulicker doot,
Ende menich edel man gevaen
Van den Gulicscen. Ic hebbe verstaen
Dat heer Jan van Dieghem,
Van Bruessel geboren, den hertoge Willem
Van Guulke vinc al in den strijt;
Ende daerna, in corter tijt,
Stelden die Gulicsche hen ter vlochten,
Die selve die ontvlien mochten,
Ende somege Brabantsone
Volghden hen na, als de coene.
Daer vocht een edel man getrouwe,
Van den scilde geboren uut Henegouwen,
Profoest te Bijns in der stede,
Daer na provost tot Aedt mede:
Sinen naem suldi weeten,
Geert van Obies was hi geheten;
Hi was die hem niet en scoffierde,
Maer hem soe vromelijc tierde
Dat hi aldaer, vechtenderhant,
Vinc eenen ridder uut gulkerlant,
Heer Willem van Rees, die aldan
Hem sekerde sijn gevangen man,
Dair edelheit af wert bescreven
Hier namaels, alst point sal geven.
Mijn heer Geraert Rolibuc,
Die seere prees sijn geluc
Dat hi sinen viant sage,
Dair hi in den anderen dage
Jegen hadde die grote waerde,
Her Eustaes van den Bongarde,
Die en sochten daer ter stede
Niet men dan hi hem en dede.

Ten lesten si deen dander vonden.
Seer luttel woirde te dier stonden
Si deen tot den anderen seiden;
Maer, met groter moedicheiden
Gingen si die woirde gelden,
Met slagen, met steken, sonder scelden,
Vromelijc, met moede fier,
Des men haers wel alhier
In groter eeren mach vermanen,
In allen hoven, in allen banen.
Soe lange si vochten met moede groot
Dat si deen dander staken doet;
Want des anderdaegs daer naer
Vant mense beide doet aldaer;
Deen met des anders sweerde dorsteken.
Hier af latic nu mijn spreken.
Qualic mochtic al bescriven
Die vromheit, die men dair sach driven,
Iegelijc tot sijnre bate,
Mair jammer waert dat men vergate
Die uutnemende vromichede,
Die heer Heinric van Kuyk daer dede,
Die heere van Hoechstraten was,
Die getrouwt hadde, als ic las,
Peter Coutreels dochter te wive:
Hi doedes xiiij werven vive
Der viande selve metter hant,
Soet mi ter waerheit es becant
Was hi dair die vroemste int striden
Van allen die ridderen, in beiden siden,
Ende met sinen vroemen daden
Waren die Gulicsche soe verladen
Dat si deisden achterwaert,
Ende moesten rugge geven ter vaert,
Ende stelde hen ter vlochten
Die gene die ontvlien mochten.
Als aldus die Gulicsche scare
Vluchtich was, ende hen nare
Een deel der Brabantre treden.
Die somege met verdicheden
Die gingen sien na haer peerde;
Die selke vielen op die eerde,
Of saten neder, daer ter stede,
Om te rusten haren lede
Van pinen ende van arbeide,
Ende van gerechter moetheide.
Sonder ordinancie of bestier
Scieden si hem daer ende hier,
Als die den oploep niet en duchten
Haerre viande, noch en vruchten.
Met desen soe quam onghespaert
De ghene, die dachterhoede bewaert
Van der Gulixscher bataillen ofte scaren,
Ende die vluchtege, die vergadert waren
Tsamen aen dat achterste conroet,
Quamen, met moede groot,
Op die Brabanteren (die si tien stonden
Vermoeit ende gesceiden vonden)
Houden, steken ende slaen.

Die Brabanteren, also saen
Als si des gewaer worden
Sijn si hem int gemoet getorden,
Ende weerden hem so si best mochten;
Maer si waren so aenvochten
Tallen siden haer ende tare
Van versschen lieden, dat si dare
Langer gedueren niet en mochten;
Hoe vromelijc dat si vochten
Si en moesten hem in der noet
Gevangen geven, oft bliven doet.

Van den nastride ende hoe hertoge Wencelijn ghevanghen wart.

LIV.

Als dus die Gulicsche met haren scaren
In den strijt vergadert waren,
Soe hadt die hertoge Wencelijn
Te swaer, ende die lieden sijn
Worden gedrongen achterwaert,
Die nochtan met vromer aert
Hem gerne hadden ter were gestelt;
Maer haren vianden ghewelt
Was te groot; si moesten wiken.
Maer daer was soe ridderliken
Ghevochten, met soe groter ghewelt,
Dat u dat qualijc mocht sijn vertelt
Hoe manlijc die Brabantre vochten,
Ende hoe diere si hen vercochten.
Ende hoe menich in der noet
Harer vianden daer bleef doot,
Eer si hem lieten sceiden daer;
Maer die macht was hem te swaer
Van haren vianden int ghevecht.
Dit sach al toe her Robbrecht
Van Namen, die al stille helt,
Verre besiden op dat velt,
Metten sinen wel ghescaert,
Hoe hertoghe Wenceline waert
Achter ghedrongen daer met crachte;
Ende als men hem die botscap brachte
Dat die hertoge Wencelijn
Verlast was, ende die liede sijn
Ghesceiden ende tonder gingen,
Al sach hi dus ghescien die dingen
Ende den hertoge dus verlast,
Soe bleef hi stille houden vast,
Seggende, int openbare,
Dat menegen strijt verloren ware
Mids dat men dordinancie brac.
Dese worde dat hi sprac
Ten ghenen, die hem die niemare seden,
Ende bleef houdende tsijnre steden,
Ende ter plaetsen daer hi was
Gheordenert, ende mids das
En quam hi den hertoge niet te staden,

Hoe wel dat hine sach verladen,
Ende tonder gaen die sine.
Dus moest den hertoghe Wenceline
Die dachvaert daer gaen contrare,
Ende moeste hem ghevangen dare
Uut node geven, of bliven doot;
Want doer liden, noch doer noot,
Van des hem daer af mocht ghescien,
En woude hi rugge geven no vlien,
Hi en bleef hem liever vele gevangen.
Dus moeste hi in hant ganghen
Den mercgreve van Gulke, ende meest al
Die bi hem waren, groot ende smal,
Baroenen, riddren, ende knechten,
Die vromelijc in dien ghevechte
In dien daghe hadden ghestreden,
Ende met haerre manlicheden
Haren vianden beraden noot.
Daer bleef in dier porssen doot
Her Heinric van Cuyck, die vrome heere,
Die ghestreden hadde soe seere,
Heere van Hoeghstraten, die vrome man;
Van Dieghem mijn her Jan
Bleef ghevangen oec aldaer,
Die quijt moest scelden, seide men voerwaer,
Mercgreve Willeme van Gulkerlant
Die ghelofte ende die bant,
Die hem hadde geloeft die heere;
Ende daer toe moest hi geloven meere
Nemmermeer te doen vermaen
Dat hi den mercgreve hadde gevaen.
Alsoe men seide te dier tijt
Was hi daer met sijns rantsoens quijt.
Terstont, rechtvort na dit ghevecht,
Bleef ghevanghen her Robbrecht,
Ende met hem dat meeste deel
Sijnre bataillen al gheheel,
Die ter avontueren niet
Een noch gheen en ware ghesciet,
Hadde van Namen her Robbrecht
Den hertoghe in dat ghevecht
Ghesorcoerst ende bi ghestaen,
Als hinen met node sach bevaen.
Dus was die hertoge Wencelijn,
Ende almeest die liede sijn,
Die bloeme van ridderscape ghevangen
Van al Brabant, des in langen
Dlant van Brabant en verwan;
Maer eer dese vrome man
Hier aldus ghevangen bleven,
Moeste die meneghe voer hen sneven
Ende besueren die bitter doot.
Die scade was onna alsoe groot
Van dooden in hertogen Wencelijns side
Als in sier wederpartie;
Want daer bleef hertoghe Edewaert doot
Van Gelre, ende menich heere groot,
Ende menich ridder, menich knecht
Van wapenen bleef, in dat ghevecht,

Van tshertogen wedersaken doot.
Daer bleef verslagen in der noot
Heer Gherard Rolibuc, ende met hem
Her Jan, heere van Releghem,
Twee riddren, vrome utermaten;
Oec moeste daer sijn leven laten
Her Heinric van Cuyck, als ic voerseide,
Dat scade was ende jammerheide:
Van vroemheiden was hi uutvercoren,
Ende menich van den scilde geboren
Bleef, over hertoghe Wencelijns side,
Daer verslaghen in den stride;
Maer anders van groten heeren twint,
Daer die name af was bekint,
Soe en bleef daer verslagen meere
Dan van Saint Pol die heere,
Die vermort was jammerlike,
Dat Gode ontferme van hemelrike!
Als die strijt dus was gheendt,
Ende van den velde ghewendt
Die mercgreve van Gulike, blide ende vro
Dat hem was vergaen alsoe,
Ende die hertoge Wencelijn
Aldus was die ghevangen sijn,
Dede hi hem eere ende werdichede,
Als dat betaemt der edelhede;
Ende een iegelijc aldare
Nam tot sinen ghevangen ware,
Ende toghen met goeden staden
Daer si hem ontwapenen daden,
Ende die ghewonde vermaken,
Ende versien van allen saken.
Nu waert tijt dat ware bescreven
Hoe jammerlijc dat doot es bleven
Vermort die edel grave Gwy
Van Saint Pol, die heere vri.
Des anderen daegs, al was ghedaen
Den strijt, liepen die scumers saen,
Die boeven, ende die quade knechten,
Die de doode ontwapenen ende onthechten,
Daer si wapenen menichvout
Vonden, selver oec ende gout,
Soe iegelijc, in sijns heeren dienste
Hem ghechiert [had] op sijn sienste,
Dat si hebben aen hem gesaect,
Ende hebben die dode ontcleedt al naect.
Onder die dode lach tier stont
Die grave van Saint Poel, die gewondt
Al luttel was, maer niet seere.
Ontfarmelike riep die heere:
Saint Pol! Saint Pol! soe hi best mochte,
Hopende dat dat gerochte
Van Saint Pol, dien hoghen cri
Iemant horen soude, bi dien dat hi
Verlost mocht sijn uut sijnre node,
Daer hi lach, onder die dode,
Ende hi hem mocht gevangen geven.
Een boeve, die daer quam beneven,
Heeft den greve daer ghehoort

Saint Pol roepen, ende rechtevort
Heeft hi sijn machuwe verheven
Ende heeftse hem int hoot gedreven,
Ende heeft dien edelen greve rike
Aldaer vermort jammerlike,
Daer hi ende al sijn maghe
Bi hadden gheleeft al haer dage
In weelde, ende in groter eere,
Hadde hi gherantsonert den heere,
Ende haddene te live ghelaten;
Maer die boeven, die altoes haten
Dat edel bloet, waer dat si wesen!
Hi meinde te beter sijn van desen,
Tedelre, ende te meer gheacht.
Als hine dus ter doot hadde bracht,
Die onnutte boeve (die vuul brigaut!)
Soe woude hi sijn sijns selfs hyraut,
Ende es aldus haesteleken
Voer mercgreve Willeme ghestreken,
Ende seide hem hoe hi, te hant,
Eenen alsoe liggende vant,
Die altoes riep Saint Poel, Saint Poel!
Ende vertellet voer een caboel
Dat hine hadde gheslegen doot,
Ende meinde te hebben groot bodebroot,
Ende van den mercgreve groten danc;
Maer mercgreve Willem, eer iet lanc,
Alsoe scier als hi dat hadde verstaen,
Dede hi de hant aen hem slaen,
Ende terstont, des nemt goem,
Dede hine hangen aen enen boem,
Daer hi Gode lieve aen dede,
Ende sijns selfs edelhede.
Ghelijc alsoe ghi hebt ghehoort
Bleef die greve Gwy vermort:
Sijn sonden wille hem God vergeven,
Ende hen allen die daer bleven!
Dit pijnde hem sint te wreken seere
Her Waelraven, die edel heere,
Sijn sone, als ghi sult horen vort,
Hier na, ter plaetsen daert behoert.
Die hertoge Wencelijn wort van daer
Ghevoert te Nyegghe, dat es waer,
Op den slote, entie ander heeren
Worden gheleight na tbegeren
Harer meesters, diese hadden ghevaen,
Tot dat haer rantsoen was ghedaen.
Desen strijt gheviel, si u bekant,
Voer Baeswildere, in Guulkerlant,
Als men screef int openbaer
XIII^{c} ende LXXI jaer,
Op St Simphoriaens dach,
Die xxij in oeghst lach.

Op die murmuratien ende woirde, die men op her Robrecht van namen seide.

LV.

Die niemare quam altehant
Vrou Johannen van Brabant,
Dat die hertoghe was ghevangen:
Dies was si jammerlijc begangen,
Ende tvolc algemene,
Al Brabant dore, groot ende clene,
Was seer bedroeft, dat was wel recht;
Ende om dat her Robbrecht
Hem alsoe tierde in der saken,
Die liede seere op hem spraken
Al overal, in allen steden,
Ende seiden: ‘Hadde hi toegetreden
Te hulpe den hertoghe Wencelijn,
Het en hadde alsoe niet ghesijn,
Noch die saken alsoe vergaen,
Daer hi bleef al stille staen
Ende sach den hertoge in der noot;
Doer al dat ment hem ontboot
Dat die hertoge was verlast,
Soe bleef hi altoes staende vast,
Ende liet den hertoghe vanghen,
Ende alle dandre, dat hem in langen
Die scande hierna en sal ontvallen.’
Dus murmureerde tvolc met allen,
Ende seiden alom, harenthare,
Dat die hertoge verraden ware
Bi her Robbrechte, in desen saken.
Someghe dat wederspraken,
Seggende dat hi sculdich was
Sijn plaetse te houden, mids das
Sijn ordinancie ende sijn bevel
Al sulc was, ende niet el;
Ende hadde hi dat ghebroken
Men hadde met rechte op hem gesproken.
Andre worden betegen, daer bi,
Om der saken wille dat si
Den hertoghe te striden rieden,
Sonder te beiden na die lieden,
Die hem aldaer, met groter macht,
Her Jacop van Bourbon te hulpen bracht,
Van riddren ende van knechten vaillant
Uut Vranckrijcke; ende want
Die sulcke gerne hadden ghesien
Tverbeiden, maer dat mids dien
Dat si den hertoge maecten vroet
Dat scande ware ende niet goet,
Aldus moet vortgaen haren raet,
Dat sint den menegen dochte quaet,
Des si namaels vele ghescals
Ende worden hadden op haren hals;
Want eer her Jacop const comen aen,
Leider! was die strijt ghedaen.
Doen keerde hi weder herde gram
In Vranckrijc, van daen hi quam.
Wie recht ocht onrecht hadde van desen,
Des willic onbegrepen wesen.

Van Gheerde van Obies ende van her Willem van Rees.

LVI.

Twee hertogen, dats claer ende waer,
Ende een mercgreve waren daer,
Met leeuwen verwapent, die van daer scieden
In drie manieren, hoerdic bedieden:
Deen hertoge gevangen, dander doot,
Die mercgreve met ghenuchten groot,
Goetsmoets, vrolijc, ende in hogen,
Als die neder hadde ghetogen
Sine viande ende verwonnen,
Dat hem God des hadde gheonnen
Ende tgeluc der avontueren;
Des mocht hi Gode tallen uren
Vortaen dancken al sijn leven,
Die hem den seghe hadde ghegeven
In dien dage, entie victorie
Aldus verleent. Die istorie
Die sal u nu vort verclaren
Hoet met Geerde es gevaren
Van Obies, goet ende ghetrouwe,
Provost te Bijns, in Henegouwe,
Daer ic u wilen eer af seide,
Die met sijnre vromicheide
Her Willeme van Rees, dats waer,
Sekerde ende vinc: daer naer
Wert hi in der persse groot
Selve ghevangen in der noot.
Her Willem van Rees, die des niet
En wiste, dat alsoe was ghesciet,
Dat sijn meester bleef ghevaen.
Na dat dien strijt was ghedaen,
Cort daerna, soe es hi comen
Te Bruessele, ende heeft vernomen
Na sinen meester al dat hij mochte,
Diene vinc; maer, wat hi sochte,
Beide aen riddren ende aen knechten,
Niemant en cost hem berechten
Van sinen meester, noch doen gewach;
Want hi tier tijt gevangen lach
Metten Brabantren in Guulkerlant.
Als her Willem niet en vant
Noch en veriesch en gheen niemare,
Bleef hi te Bruessel daer nare
Liggen, wachtende die heere boude
Often iemant eischen soude,
Alsoe langhe, dats ware tale,
Dat die Brabantre altemale
Hen selven hadden gheransoneert,
Ende waren weder thuis ghekeert.
Metten anderen es weder komen
Gheert van Obies, ende heeft vernomen
Dat sijn ghevangen te Bruessel ware,
Ende sijns meesters wachte daer.
Gheert thoende hem daer met ghenent

Sinen wapenroc, daer hi bekent
Bi heeft dat hi sijn meester was,
Diene vinc, ende mids das
Dede hi als een man ghetrouwe,
Ende volghde hem na in Henegouwe,
Des men her Willeme van Rees seere,
Waer mens vermaende, sprac groot eere,
Dat hi hem alsoe trouwelike
Hadde ghequijt; des arm ende rike
Doecht ende eere van hem spraken.
Geert liet hem sijn rantsoen maken,
Te voegheliker, hoerdic bedieden,
Dat si van een met minnen schieden.

Van den verbonde dat die stede van Brabant maecten binnen der tijt, dat die hertoge te Nyegghe lach.

LVII.

Die stede van Brabant saghen aen
Dat die hertoghe lach ghevaen,
Die welcke maecten onderlinghe
Tsamen een vergaderinghe
Te Bruessel, binnen derselver stont,
Daer si maecten een nuwe verbont,
Ende sekerden daer ende swoeren,
Ende gheloeveden te volvoeren
Ende te houdene in sijn stede
Den cartere van Cortenberge ende mede
Den carter van den walschen lande,
Ende vort oec alderhande
Cartren, privilegien, vriheden,
Usagen, herbringen der steden,
Alsoe sise hadden ghecostumeert,
Ghehouden, gehandelt, ghewiseert,
Alsoe si elcken van den steden
Verleent waren, in tide verleden,
Van hertogen of van hertoginnen,
Met pointen, die binnen
Den brieven claer begrepen stonden,
Van den voorseiden verbonden,
Mids welken verbonden, ende ander dinghen,
Die sint ghescieden, cortelinghen,
Na dat die hertoge Wencelijn
Los was der vangenesse sijn.
Dat die hertoghe in evel nam
Ende te Genepien liggen quam,
Ende bereet Nivele die stat,
Als ic na sal seggen bat.
Dit verbond gheschiede, dats waer,
Te Bruessel, in Ons Heeren jaer
XIII^{c} tseventich ende een,
Dat dus die stede over een
Droegen, op den achtienden dach
Die in februario lach.

Hoe keiser Karle hertoge Wencelijn loste sonder rantsoen te geven.

LVIII.

Doe keiser Karle vernam
Die niemare, was hi herde gram
Dat dus sijn brueder van Brabant
Ghevangen lach in Gulkerlant.
Ende maecte rechtvort een processe,
Op seker mesgripe, met vonnesse
Tegen hertoge Willeme, des gheloeft,
Daer met hi hem soude hebben beroeft
Van alle sijnre heerlicheide,
Met vonnesse der princen, als ic eer seide.
Als hertoge Willem des wort gheware
Ontsach hi hem des vonnes sware,
Ende dancte Gode van der vrame
Dat hi in skeisers gracie quame.
Mids desen duchten ende vreesen, soe
Was mercgreve Willem vro
Dat hi den hertoge Wencelijn
Quijt scout die gheloften sijn,
Ende ontsloeghen, los ende vri,
Sijns vanghenessen, sonder dat hi
En hiesch hem rantsoen gheenretieren,
Noch gheloften in gheenre manieren;
Want, al moest hertoghe Wencelijn
Van hem aldus ghevanghen sijn,
Was hi hem in sier vangenissen
Te swaer, dat mag men wel ghissen,
Van machte, van heeren ende van magen,
Van vrienden, diene holpen dragen,
Van lande, ende van onderseten,
Dat mach een yegelijc noch weten,
Al bleef hi, mids quader avontuere,
Ghevangen in der scoffeltuere.
Het plecht dicke te ghesciene
Dingen, die staen herde onsiene.
Haesticheit is somwijl goet;
Maer al dicst eest wederspoet;
Dicst wort die sake oec wel gheint
Die men wijsselec beghint.
Al was die hertoghe Wencelijn
Los der vangenessen sijn,
Commerloes, sonder te geven iet,
Daer bi en waren dander niet,
Die bi den hertoge ghevangen bleven,
Los, si en moesten haer rantsoen geven;
Was hi baenrits, ridder, of knecht,
Hi moest hem lossen, na ridder recht.
Ende dit rantsoen, groot ende smal,
Betaelde hertoge Wencelijn al,
Ende heeftse altemael ontladen,
Los ende vri van allen scaden,
Als u na sal sijn bescreven,
Ter plaetse daer dat point sal geven;
Maer, eer die hertoge quam van daer,
Lach hi daer bat dan een half jaer.

Hoe die Geldersce hertoge Reinout uter vangenesse lieten, ende hulden hem weder.

LIX.

Als hertoghe Eduwaert doet was bleven
Voer Baeswildere, soet es bescreven,
Worden die Geldersche soe beraden
Dat si uut der vangenesse daden
Den hertoge Reinout, des sijt vroeder,
Die Eduwaert, die joncste broeder,
Ghevangen hadde, verstaet die dinc,
Tot noch toe, van dat hien vinc
In eenen stride met gewelde,
Ende die Heeckerlinge velde.
Die Geldersche bekenden te hant
Den hertoge Reinout van Gelderlant
Gheweldich hertoge ende heere,
Ende huldenen, ende vort meere
Hebben sine daer voer bekant,
Sijn leven lanc; ende want
Hertoge Reinout, dat ghijt wet,
Int vangenesse was worden vet,
Soe hi daer lange in sat, die heere,
Vaerde hem die locht soe seere,
Doen hi uut der vangenesse quam,
Dat hi corten inde nam,
Ende starf, ende inde sijn leven.
Dus es vrou Marie weduwe bleven,
Vrouwe Johannen suster, als dan,
Sonder oer van haren man,
Welcke vrou Marie, si u bekant,
Dede maken op derde van Brabant,
Die wile dat si weduwe was,
Met haers selfs penningen, sijt seker das,
Tslot van Oyen, ende oec mede
Die borch te Tuernhout si maken deden.
Als beide die bruedre, si u verclaert,
Reinout ende Eduwaert,
Sonder oeir dus waren ghestorven,
Es gheresen ende gheworven
Een orloghe en een ghescille,
Om des lants van Gelre wille,
Want daer noch twee sustren waren,
Van den voerbedde, hoert mijn verclaren,
Daer af die outste, als ic u scrive,
Die grave van Bloys hadde te wive
Die hi troude, sijt seker das,
Na dat si weduwe bleven was
Van den greve van Cleve, haren man;
Mids deser redenen woude dan
Her Jan van Bloys, si u bekant,
Van sijnre vrouwen wegen dlant
Van Gelre hebben, ende oec mids das,
Dat si die outste suster was.
Die meneghe seiden openbare
Dat recht ende redene ware.

Die joncste suster, schoon van live,
Hadde hertoge Willem van Gulick te wive,
Die voer Baeswilder wan den strijt.
Dese hertoge Willem hadde tier tijt
Van deser vrouwen sonen twee,
Ende een dochter oec noch mee:
Doutste sone oec Willem hiet
Na den vader, verstaet tbediet;
Dander sone hiet Reinout.
Die heere van Ercle hadde getrout
Die joncste dochter tenen wive;
Dus meinde hi dat van rechte blive
Dlant van Gelre op sinen sone.
Willem van Guulke; want hi die ghone
Naest levende was van mans wegen,
Daer thertoghdom op waer ghedegen,
Al was hi van der joncster comen
Suster, als ghi hebt vernomen;
Want hi claerlijc seggen woude
Dat op gheen wijf versterven en soude.
Mids desen twist, si u bekant,
Orloeghden si om Gelderlant,
Die grave van Bloys ende die ghone
Willem, hertoge Willems sone
Van Guulke. Dit ghesciede daer,
Dit orloge, in Ons Heren jaer
Als XIII^{c} stont ghescreven
Ende LXXII; maer dlant es bleven
Willeme van Guulke, des seker sijt.
Dus was hi bi sijns vaders tijt,
Die jonge Willem, hertoge groot
Van Gelre, ende na die doot
Van sinen vader hi behelt
Guulkerlant in sier ghewelt,
Ende wert daer hertoge af ontfaen.
Dit was dierste, dat wilt verstaen,
Dat Gelre ende Gulick tsamen
Beide die lande te gader quamen.

Van den discorde tusschen hertoge Wenceline ende die stede van Brabant, ende hoe dat dat te saten quam.

LX.

Hoewel dat hertoge Wencelijn
Los was der vangenessen sijn,
Ten vervolge van sinen broeder,
Als ic u voren maecte vroeder,
Soe en waren dander niet ontslagen
Dies metten hertoge nederlagen,
Si en bleven gevaen ende ghearesteert
Swaerlijc ghescat, en gheransoneert;
Ende want die hertoge, sijt seker das,
Hare alder hootsheere was
Moest hise billix, mach men beseffen,
Alle scadeloes ontheffen.
Daertoe versocht hi al te hant

Aen sijn lant van Brabant
Surcours, hulpe, ende troest
Van gelde, daer met dat verloest
Sijn vrienden mochten sijn met allen,
Ende die grote scade vervallen
Wesen mochte; mids welken saken
Die state des lants te gader spraken,
Ende hebben hem gheconsenteert,
Om die scade te sine gheweert,
Ter lossinghen van den rantsoene,
IX^{c} dusent Vilvortsce mottoene;
Maer daer viel stoot in, eer iet lanc,
In de settinghe ende in den ontfanc.
Vertrec ende werringhe
Gheviel in die betalinghe;
Want die hertoge Wencelijn
Woude tgelt ter gheneuchten sijn
Selve doen heffen ende inhalen
Ende na sijn ghenuecht betalen,
Dwelc die stede groot noch smal
Gedogen en wouden, maer dat ment al
Ontfangen soude ende bekeeren
Van slants wegen, om die vremde heeren
Te betalen ende te vernuegen,
Dat si niet toe en souden vuegen
Commer, ocht last enegerhande,
Op die coepliede van den lande,
Ende meinden dat men ten iersten sal
Die vremde ruters vernuegen al,
Die metten hertoge gevangen bleven;
Want daertoe die bede was gegeven.
Die stede meinden ende dlant,
Quaemt den hertoghe in de hant,
Of den sulcken van sinen rade,
Men soude betalen met goeder stade
Die ruters, ende mids dien
Mocht wel scade op dlant ghescien;
Ende die hertoghe Wencelijn
Meinde ten soude alsoe niet sijn;
Die bede waren hem gheconsenteert,
Si souden van hem sijn gheregeert,
Ontfangen, ende vort uut ghegeven.
Aldus es eenen twist gheheven
Tusschen den hertoge entie steden,
Om dontfanc van deser beden,
Ende om tverbont dat niewelinghe
Die steden hadden onderlinghe
Tsamen ghemaect te Cortenberghe,
Dwelc die hertoghe nam in erghe
Dat si dat hadden alsoe ghedaen,
Die wile dat hi was ghevaen,
Dwelcke ghedroegh, alsoe hi seide,
Tegen sine heerlicheide,
Om dwelcke die hertoge was ghestoert,
Ende brac op rechtevort
Van Bruessel uut der goeder stede,
Ende vrou Johanne mede,
Ende maecte haer legel, dats waer,
Te Genepien, ende aldaer

Maecte die hertoge, wel gheringhe,
Van riddren, van knechten gaderinghe,
Ende bereet cort daer naer
Nivele, in Ons Heeren jaer
XIII^{c} tseventich ende viere,
Negen dagen in april; maer schiere
Als dat den bisschop Jan was cont
Van Ludeke, sant hi terstont
TCapittel van Ludeke, ende die stede
Van Ludeke, ende van Hoye mede,
Met haren vrienden, die, sonder verlaet,
Te Cortenberghe aen den raet
Dedingden soe verre, soe vort,
Dat si den twist ende tdiscort
Tusschen den hertoge ende sijn steden
Stelden tacorde ende te vreden.
Die copie van den accorde
Volght hier na, van worde te worde,
Ende die ghene ghenoemt, bi namen,
Die daerom in Brabant quamen;
Maer uut der prose, dat ghijt wet,
Soe hebbict in rime gheset,
Die selve supstancien ende den sin;
Ende niet vele worde meer noch min,
Hopic, en sal den rijm uut geven,
Dan in de copie staet ghescreven,
Dat tot der saken mocht ontrieven.
Des ghedragic tot den brieven,
Die men te Bruessel onder die wet
Vinden soude, ende elder met.

Dacoort ende eendrachticheit tusscen den hertoge ende die stede van Brabant.

LXI.

Dits deendrachticheit ende dacort
Dat bi den heren ghemaket wort,
Des bisscops van Ludeke raet,
Ende der capittlen, dat verstaet,
Van Ludeke, ende oec der stede
Van Ludeke, ende van Hoey bede,
Ende des raets van Brabant
Ende van Cortenberghe, die ghenant
Alle hier na bescreven staen,
Van den debatte dat op ghegaen,
Gheresen es, ende onminne,
Tusschen den hertoge ende hertoghinne,
Die hogebornen, wide bekant
Van Lutzenborg ende van Brabant,
Tusscen hen, in deen partie,
Sijn steden, ende lande, ter ander side
Van Brabant, hoert dat ic bediede.
In den yersten selen die goede liede
Van Loven, dat si u bekant,
Tegen minen heere van Brabant,
Ende mijnre vrouwen oec ter eere,

Als jegen haren gherechten heere
Uutcomen, ende bidden mede
Tgeestelec volc van haerre stede,
Wanneer mijn heere ende mijn vrouwe
Daer te comen ghelieven souwe,
Te bidden, met oetmoedeger spraken,
Hebbensise in enegher saken
Verbolgen, lude ofte stille,
Dat men hem dat vergeven wille,
Ende des ghelike soe sal
Die stat van Bruessel doen, ende al
Die stede van Brabant met willegen keere
Daert ghelieven sal minen heere.
Item, want onse lieve vrou ende heere
Seggen ende becronen seere
Dat sijn stede hebben gemaect verbont,
Die wile hi in vangenessen stont,
Ghedragende tegen sijn heerlicheit,
Soe selen die goede steden voorseit
Die brieven thonen van dien verbonde
Mijns heeren rade, in corter stonde,
Ende oec van Cortenberghe den raet:
Bevint men dat het jegen gaet
Mijns heeren rechten, in eneger maten,
Soe selen die stede aflaten.
Item, want mijns heeren van Brabant
Ende mijnre vrouwen renten in hant
Eneghen lieden sijn ghesat,
Voer scade, die si hebben ghehat
Op hertoghe Janne van Brabant,
Mier vrouwen vader, ende want
Mijn heere meint, ende mijn vrouwe voorseit,
Dat die scade sal sijn verleit
Van den iersten gelde ende goet
Van den besueke, dat men doet
In Brabant, of cort doen sal,
Ocht van der beden, ende daer met al
Haer renten maken los ende quijt,
Soe es gheordenert, in corter tijt,
Dat men voer ogen bringe die brieve
Daer op ghemaect, ende doen met lieve
Dinhout daeraf; ende oft soe ware
Dat sijt niet en begrepen clare,
Soe sal mens gheloven den ghetugenessen
Die waren over die bewisenesse.
Item, es gheordeneert
Dat van den versueke, dat men hantheert
In Brabant, ochte doen sal,
Den cost sal nemen, heel ende al,
Den welcken daer op es ghedaen,
Of die men daer op sal doen vortaen,
Ende doverbate van desen
Sal mijns heren ende mijnre vrouwen wesen,
Na dinhout ende tverclaren
Der brieve, diere op gemaect waren.
Item, van der hulpe ende goet doene
Der neghen hondert dusent mottoene,
Daer selen die stede ende tplat lant yust
Af betalen acht hondert duyst,

Die cloesteren ende religioene
Selen geven hondert dusent mottoene.
Item, vort es men daer bi bleven
Bi den heeren hierna bescreven,
Dat die steden, ende tplat lant voorseit,
Noch om te meerre vriendelicheit
Minen heere ende mier vrouwen te doene,
Boven dacht hondert dusent mottoene
Noch geven selen, onder hen besondert,
Der selver mottoene xxv^{c};,
Ende die godshuse selen geven
XV^{c} mottoene vorscreven;
Ende dit gelt sal sijn ghegeven
Binnen sint Jansmesse naest bescreven,
In drie jaren, telcken termijn,
Die daerop geordeneert sijn.
Item, sal die somme vorscreven
Ontfaen werden ende uut gegeven
Bi den ghenen, si u bekant,
Die de raet van Cortenberghe ende dlant
Metten steden, na haer begheren,
Daer toe selen deputeren.
Elc sal betalen met goeder mate
Na de ghelande van sinen state;
Ende bi den betalen sal mijn heere
Scicken twee personen, niet meere,
Om daer bi te wesen ende te besien
Hoe men betaelt desen of dien,
Of yement, heimelijc of openbaer,
Hiesche, die men niet sculdich en waer,
Sonder enighe macht, meer of min,
Die ghone daer te hebben in.
Item, want die scade meer sal dragen
Van den ghenen dies neder lagen
Metten hertoge ende sijn baroene,
Dan ix^{c} dusent mottoene,
Wes daer boven meer loopen sal
Dat sal die hertoghe betalen al,
Ende mijn vrouwe van Brabant,
Ende ontheffen daer af haer lant
Commerloes, sonder enich deren;
Ende daer voer selen si obligeren
Goede bossche, forfeyte, vervallen,
Ende oec hare renten alle,
Ende hare munte in Brabant.
Oft ieman gheschedicht worde in dlant,
Uut ocsune der saken vorscreven,
Dat ment daer af sal weder geven.
Item, es gheordenert dat dlant
Entie stede van Brabant
Minen heere ende mier vrouwen vorseit
Doen selen goede sekerheit,
Ende haren tacx betalen ende geven,
Ten terminen die sijn vorscreven,
Ende sulke sekerheit, daer nare,
Sullen die cloesters doen voer thare;
Maer hets besproken ende verclaert,
Hoe wel te deser dachvaert

Loven, Brussel, Thienen mede
Haer consent, sonder dander stede,
Allene hier toe hebben ghedaen,
Soe selen si daer met ghestaen,
Niet meer daer in ghehouden tsine
Dan een iegelijc voer tsine,
Ende of eneghe stat, haer oft dare,
In Brabant hier in rebel ware,
Soe selen die drie steden vorseit
Minen heere doen behulplijcheit,
Om die ghone te bedwingen
Haer deel te gelden in desen dingen.
Item, es gheordineert,
Bi den personen hier na verclert,
Dat alle wangost ende aenspraken,
Die sijn geporret, mids desen saken,
Of gheresen, in enegher siden,
Selen quijt sijn teewegen tiden,
Ende te nieute, in goeder trouwen;
Mijns heeren ende mijnre vrouwen
Juridictien, ende heerlicheiden,
In desen saken uutghesceiden.
Behoudelec oec den goeden steden
Privilegien, rechten, vriheden,
Al argelist of bedriechlicheit
In desen saken uut gheseit.
Item, al eest dat sake, dat dlant
Ende goede stede van Brabant
Nu hebben ghewillecoert te doene
Die neghen hondert dusent mottoene,
Dese werf te dragen ende te geven,
Na der ordenancien vorscreven,
Es wael verclaert ende ondersceden
Dat dlant, cloesteren, ende steden,
Selen bliven, nu vortaen,
In ghewoenliker costumen staen,
In taxacien, dienst, ende beden,
Na costume vore gheleden,
Alsoet in Brabant es ghehanteert,
Ende ghewoenlijc gheuseert;
Ende hier af sal met lieve
Mijn heere, mijn vrouwe gheven brieve,
In goeder vorme; van allen saken
Des accords sal men brieven maken,
Dat ghescreven, besegelt wesen mach
Des sondaegs na Ascensi dach;
Ende om te vorderen dat ghone,
Soe selen comen ij persone
Uut elke der drie stede voerlesen,
Die in donderdage sullen wesen,
Die nu naest comen sal,
Te Genepien, ende al
Daer bliven selen bi desen,
Tot alle die brieven bereet wesen.
Hier waren van des bisscops wegen
Van Ludicke, daer dit was overdregen,
Her Lambrecht van Oppen,
Her Hubin van Fauchon, met hen
Twee wise riddren ende coen,

Ende Corbeaul van Hobengoen,
Ende van cappitlen wegen (sijts wijs)
Van Ludicke heer Anthonijs
Van Fiez, tier tijt officiael,
Ende meester Seger alsoe wael,
Van den Nuwen Steen, ghericht
Canoenic te Ludick, deken te Tricht.
Van der stat wegen van Ludick quam
Van Leers mijn her Bertram,
Ridder ende meester te deser tijt
Der stat van Ludicke, des seker sijt,
Willem van Gras, Gobeert Froyncal,
Gerart van Puthoy, Lambrecht Cortmeal,
Ghesworne der selver stede.
Van Hoy soe waes daer over mede
Willem Delle Vael, die tier tijt was
Meester van Hoey, verstaet das,
Heinrick Pollaerde, Aernt ende Herman
Van den Stacke, scepenen alsdan
Van Hoey der goeder stede.
Van mijns heeren wegen, ende mede
Van mijnre vrouwen wegen daer quamen
Her Robbrecht, her Lodewijck van Namen;
Daer was oec over, doe ic gewach,
Te rade die heere van Rodemach,
Ende van den Gruuthuse, die heere
Van Grymbergen oec ende meere
Was hi drossate in Brabant;
Die heere van Bouchout, si u bekant,
Die heere van Wittham alsoe wael,
Ende die heere van Bourgnivael,
Her Huwaert van Elter, heer Eeraert
Van Fontoys, twee heeren waert.
Van den rade van Cortenberghe, tier stont,
Was daer die heere van Agymont
Ende die heere van Rotselaer.
Van der stat wegen van Loven was daer
Jan Cruuplant, Heinric Pijlyser, tier tijt
Scepene beiden, des seker sijt.
Van buten rade daer comen sijn
Van der Quaderbruggen Goswijn,
Ghesworne, verstaet wel ditte,
Simoen Minnemoen ende Jan de Witte;
Van Bruessel was daer, si u verclaert,
TSerclaes mijn her Everaert,
Her Jan de Leeu was daer ter stede,
Ende her Claes de Zwaef mede.
Van hen was ridder een iegelijc.
Met hen was Heinric Hertewijc,
Seger van Woluwe, Jacop Timmerman,
Alle scepenen, hout u daer an.
Noch was met hen, verstaet al bloot,
Gielijs de Loze, Gerem van der Noot,
Ende Claes van Sente Gorix mede,
Raedsliede der selver stede.
Met die van Thienen, si u verclaert,
Was van den Wyere mijn her Aert,
Ende her Jan van Kersbeke,
Ridders beide ghewaerleke,

Ywain van Meldert, een goet man,
Ende een die hiet van Halle Jan,
Heinric Oliviers, ende met hem
Reyner Stoute van Houthem.
Dit accordt dat was ghedaen
Te Breyn-Aleur, als men sach staen
Ons Heeren jaer, dat es waerhede,
XIII^{c} LXXIIII mede,
Van der maent den lesten dach
Die in aprille doen ghelach.

Hoe keiser Karle, hertoge Wencelijns broeder, in Brabant quam.

LXII.

Als aldus was ghestelt te vreden
Die hertoge, met sinen steden,
Toech hi cort te Bruessel inne,
Ende mijn vrouwe die hertoginne,
Daer die edel hertoge rike
Ontfaen was herde vriendelike.
Die hertoge wael gheraect
Ende vrouw Johanne hebben ghemaect
Haer legel te Bruessel, in den hove,
Daer si met eeren, ende met love,
Met vrouden leiden haren tijt,
Bat dan drie jaer, des seker sijt,
Dat si onraste gheenderhande
En hadden, van enghenen lande,
Daer men billic af mach spreken;
Maer caetsen, danssen, tornyen, steken,
Was meest des hertoghen hanteren,
Met vrouwen ende joncvrouwen hoveren,
In vrouden, ende in melodien,
Des hem tvolc wel mocht verblien,
Al meestdeel te Bruessel binnen;
Want men plecht daeraen te winnen
In herbergen ende in cabaretten,
Ende andre die hem ter neringhe setten,
Scilders, lormiers ende goutsmede,
Sadelers, helmslaghers mede,
Permentiers en cordewaniere,
Beckers, brieders, taverniere,
Ende al dat hem op neringe paste,
Wonnen aen die vremde gaste,
Die den hove volghden nare,
Dat noch die menighe wert geware
In sijn burse, op desen dach,
Die den hertoghe noit en sach,
Maer dat sijn vorders mildelike
Wonnen aen den hertoghe rike.
Hier af en sprekic niet meere.
Hertoghe Wencelijn, die heere,
Bleef enen langen termijn,
Aldus binnen den lande sijn
Van Brabant, in rusten ende in vreden,
Ridende van stede te steden,

Daer hem dat gaedde ende vueghde,
Ende tsijnre herten best ghenueghde,
Ende die edele hertoginne
Hilt haer al dicste te Bruessel inne.
Als dit aldus hadde gheduert
Omtrent drie jaer, soe wert beruert
Die vierde keiser, Karle ghenant,
Neder te comen in Brabant,
Sinen brueder visenteren,
Ende dede sijn vaert ordineren
Heerlijc, alsoet hem betam;
Ende in Brabant dat hi quam
Met eeren, op St Andries dach,
Die int jaer Ons Heeren lach
XIII^{c} ende daer toe meere
LXXVII, daer hi met eere
Ende met groter werdicheit
Was ontfaen, voer waer gheseit:
Van den hertoghe, met groter minne,
Ende van der edelre hertoginne
Was hi seere lieflijc ontfangen,
Alst recht was: men en sach in langen
Alsoe blide ontfanclichede,
Als men doen den keiser dede
In Brabant, alsoet wel betaemde.
Die edel keiser ende die vernaemde
Thoende onsteghe bewisinghe
Sinen brueder; maer sunderlinge
Sijnre suster der hertoginne
Bewijsde hi soe grote minne,
Dat ict met alle miren ghedochte
Niet te recht vol scriven en mochte.
Ende als die keiser lofsam
Binnen der stat Bruessel quam,
Soe quam voere den keiser rijc
Die stat herde notabelijc,
Met presenten herde diere.
Die keiser danctese in der maniere,
Ende sprac: ‘God danc u van der minen!’
Dies bleef die keiser daer, met sinen
Brueder den hertoge Wencelijn,
Ende met vrou Johannen eenen termijn
In Brabant. Daer na es hi vermogen
Te Vranckrijc wert opghetogen.
Die hertoge, met groter werdicheide,
Dede sinen brueder uutgeleide,
Met vele riddren ende knechten,
Alsoe hi sculdich was van rechte.
Wat die keiser in Vranckrijc dede
Daer en sprekic niet af, hier ter stede;
Maer ic sal u maken cont
Hoe weder die gemeente opstont
Te Loven, ende bi wat saken
Si weder thoot te gader staken.

Hoe die gemeinte te Loven weder opstoet jeghen die heeren.

LXIII.

Ghi hebt hier voren wel verstaen
Hoe Peter Coutereel hadde gevaen
Te Loven alle die goede liede,
Daer hi af creech groote miede
Van rantsoene, alsoe ghi hebt ghehoert,
Ende hoet ghededinghet was vort
Bi den hertoge Wencelijn,
Ende bi den rade sijn,
Dat die goede manne vortaen
Weder int recht souden staen,
Ende dat handelen ende dragen
Gheheel ende al, alsoe si plagen,
Ende souden haer scade, groot ende smal,
Op die stat heffen al,
Die Peter Coutereel hen hadde ghedaen,
Die wile dat hise hilt ghevaen;
Ende want men des niet met allen
Metten reden goede en const vervallen,
Soe namen die goede liede vorseit,
leghelijc na sijn quantiteit,
Der scaden, die hi hadde ghehadt,
Renten op die voorseide stat.
Die goede liede van den gheslechten
Bleven aldus der stat rechten
Van Loven regerende aldaer,
Van dat men screef LXII jaer,
Ende sijn int regement dus bleven
Tot LXXVIII stont ghescreven;
Ende want den commer hier mede
Soe seere verswaerde op die stede
Van Loven, dat men mids dat
Metten goede van der stat
Den commer, buten ende binnen,
Betalen en conde, noch verwinnen,
Docht den heeren, in haren moeden,
Dat si int regement stoeden
Alsoe vaste van der stat,
Ende worden te raden dat
Si hem selven, gheheel ende al,
Ende haer mage, groot ende smal,
Van haren renten daden betalen;
Ende doen en wist ment waer halen,
Om te betalen in geenre wise
Die vremde pensenarise.
Ende als die coopliede teneger steden
Van Loven ghingen ofte reden,
Om haer comescap te hanteren,
Dedense alom rasteren
Die pensenarise, tallen inden;
Waer dat sise conden vinden
Daden sise commeren ende houden,
Om dat si hem betalen souden.
Desen commer ende hachtinge
Verdroot al te sunderlinghe
Te Loven den gemeinen man,
Want si mercten ende sagen an
Dat si gaen en mochten noch keeren,

Noch haer comescap hantheren,
Ende dat si, mids desen dingen,
Arme worden, ende te nieute gingen,
Soe dat si, mids desen saken,
Een heimelijc opset ghingen maken,
Ende vergaderden onderlinghe,
Ende daden soe heimelijc die dinghe,
Dat si haers opsets niet en misten,
Noch dats die heeren niet en wisten.
Die opsetters hier af waren
Die daden tgemein volc vergadren
Met beckenen, die si droegen,
Lancs der straten, daer si op sloegen,
Ende maecten daer met sulc ghescal
Dat si tvolc verstormden al,
Ende maectent al in roere,
Ende bevingen, met deser voere,
Der stat huis, in corter stont.
Eert den heeren iet wert cont,
Of eer si daer op conden comen,
Hevet die ghemeente ingenomen.
Als die goede lude dat
Vernamen, vloen si uter stat
Van Loven, in corten stonden,
Die ghene die gevlien conden.
Dandre, diere bleven binnen,
Die en dorsten in ghenen sinnen
Hen heffen, noch daer jeghen steken,
Kicken noch micken, noch wort spreken;
Want si sagen tspel verloren;
Al hadden sijs int herte toren
Si en dorsten spreken, luttel no vele.
Die opsetters van desen spele,
Ende die daer capitain af waren,
Die hieten, soe ict hoerde verclaren,
Molenbeke ende Reepaert.
Als dit aldus volbracht waert,
Ende die heeren waren versteken,
Noch dandre niet en dorsten spreken,
Die noch te Loven waren binnen,
Doe ghinc die ghemeente beginnen
Over theerscap vaster te welven,
Ende stelde trecht van hen selven,
Ende maecten, sonder verlaet,
Commoengimeesters, scepenen raet,
Na haer gheneuchte uutgelesen,
Alsoet her Omnes goet docht wesen,
Ende trocken, dat was groot scande,
Metter statsegele van lande te lande,
Ende vercochten lijftocht overal,
Sonder mate ende sonder ghetal,
Ende aldus hielden si tregement
Vierdalf jaer, ocht daer omtrent,
Van harer hant, binnen welken termijn
Si den hertoge Wencelijn,
Ende sinen rade meest deel al,
Groot goet gaven sonder ghetal,
Om dat hem bliven soude tbewent
Van der stat ende tregement.

Hoe Wouter van der Leyden te Bruessel doet geslegen was, ende hoe die heeren te Loven uutgeworpen waren.

LXIV.

Hierna ghevielt, op eenen termijn,
Dat die hertoghe Wencelijn
Te Bruessel hielt een dachvaert,
Daer dlant al vergadert waert
Prelate, edle, ende steden,
Ende tot die dachvaert quam gereden
Wouter Van der Leyden, mids das
Dat hi commoengimeester was
Van der stat van Loven, te dien mael;
Ende mids dat hi een principael
Een opsetter van der saken hiet,
Die te Loven was ghesciet,
Dedene Van der Kalsteren her Jan,
Die oec was ghevlouwen man,
Uut Loven, te Bruessel betrapen,
Ende doot slaen met sinen cnapen.
Als die niemare te Loven quam
Was die ghemeinte herde gram
Ende maecten, om dese dinge,
Rechtevort vergaderinghe,
Ende sloten in haren rade boude
Dat mense alle ontbieden soude,
Ochte halen met crachten,
Die goede mannen van der geslachten.
Die goede manne, wats ghesciet,
Si en dorstent laten niet
Si en quamen tot haren ghebode,
Hoe wel dat sijt daden node;
Ende als si alle vergadert waren
Op der stat huis, stonden die scaren
Op der straten voere der dore,
Ende maecten groot gherocht daer vore,
Met roepen, met yoyten, met vulre voere,
Die onbesnedenen vul gheboere,
Ende riepen opwerts overluut:
‘Worpt ons desen ende dien uut!’
Alsoe sijt riepen waest ghedaen.
Daer worter uutgheworpen saen
Goeder manne thiene ende sesse,
Sonder eneghe ontfermenesse,
Ter venstren uut jammerliken,
Die si ontfingen in haer piken,
Ende vort, met martielen groot,
Vermorden ende sloeghen doot,
Soe dat daer menich vuul kalant
Van den elleboghe tot der hant
Van den bloede besmorstert wert,
Als hadde hi enen osse ghehert.
Onder de xvj, die daer
Uut waren gheworpen, in pinen swaer,
Was Die Kersmaker een van den ghonen,
Met ij sconen jongen sonen,

Daer af die outste, sijt seker das,
Gheen xvj jaer out en was,
Welke ontfermelicke dade
Jammer was, ende onghenade.
Onder die goede manne twaren,
Die op den huse vergadert waren,
Was een ridder, vroem ende goet,
Gheheten her Jan Platvoet,
Die in desen groten abuse
Eenen scutter sach op der stat huse,
Die voortijts, over menegen dach,
Langhe sijn knecht te wesen plach:
Dien bat hi, met groten wene,
Dat hine borghe tusscen sijn beene,
Ende onder een banc hi hem strecte,
Ende bat hem dat hine decte
Voer die onghenadeghe liede,
Alsoe hijt bat hem dat gheschiede.
Maer cortelinge daer na sint
Soe stont daer een wevers kint,
Die tot deser ongenade,
Ende tot desen fellen rade
Comen was met sinen vader.
Dat kint sach die gulden blader
Blicken van sridders halsbande goet,
Buten onder des scutters voet,
Onbedect liggen aldare:
Hi wiset den vader, die daer nare
Mijn her Janne Platvoet
Trac van onder des scutters voet,
Ende wert terstont, sonder verdragen,
Uutgheworpen ende verslagen,
Ende die scutter in der noot
Bleef opt huus gheslegen doot,
Om dat hine verbergen woude.
Als dit ghedaen was, alsoe houde,
Worden die goede manne ghemeene
Van den gheslechten, groot ende clene,
Die binnen Loven waren bleven,
Alle int vangenesse ghedreven.

Hoe die hertoge voor Loven trac, ende hoe hi daer inne quam.

LXV.

Als die hertoghe hadde verstaen
Die ondaet, die si hadden ghedaen,
Ende ontellike overdaden,
Ende vreeselike onghenade,
Die si vort hadden gekeert,
Ende die goede manne onteert,
Ende ontsculdichlijc bracht ter doot,
Dien commer entie scade groot,
Daer si met souden in corter stonden
Die stat verderven toten gronde,
Soe wert hi alsoe bedacht
Dat hi toech met heercracht

Voer Loven, in Ons Heren jaer
XIII^{c} LXXXII, daer
Hi voer toech, doe ic ghewach,
Op sente Nicolaus dach,
Ende lach daer vore, hoert mi spreken,
Vier daghe ende seven weken,
Soe dat bi middle, si u verclaert,
Van dien van Ludecke ghededingt waert
Dat die hertoge seere vermoghen
Binnen Loven es ghetogen,
Ende met hem, hoerdic verclaren,
Alle die verdreven waren;
Ende die ghevangenen, ter selver tijt,
Worden alle los ende quijt.
XXII in januario
Quam die hertoge in alsoe
Te Lovene, ende daerna, ter vaert,
Wert Molenbeke ende Reepaert,
Ende meer andre ghesellen,
Die dat opset holpen stellen,
Tot xix toe, sonder verdragen,
Ghebannen teeweliken dagen
Uut den crite van Brabant, sonder bliven,
Maer niemende en dede hi ontliven
Dan enen ridder, verstaet tbediet,
Die her Jan de Swertere hiet,
Die metter ghemeente, sijt seker das,
Te Loven binnen bleven was,
Ende met henlieden hadde gheplicht.
Dese her Jan die was ghericht
Te Lovene voer thuus van der stat.
Vort was verdedingt dat
Trecht vort, teewighen dagen,
Ghemeinder hant soude sijn gedragen,
Ende souden vort sijn in den rechten
Vier scepenen van den gheslechten,
Ende van der ghemeente drie,
Ende een commoengimeester, die
Soude oec van den gheslechten wesen,
Ende een ander uutghelesen
Uter gemeenten van der stat,
Ende desghelijcs, verstaet dat,
Souden die geswoerne van der steden
Ghedeilt sijn ende ondersceden
Half ende half, doe ic ghewach.
Soe hout ment noch op desen dach.
Als hertoghe Wencelijn hadde gheset
Loven in vreden, toech hi met
Sinen volcke onghespaert
Wederomme te Bruessel waert,
Daer hi van der hertoginne
Was ontfaen met bliden sinne,
Daer hi hovede, danste, ende spranc,
Stac ende brac, sanc ende clanc,
In ghenuechten, in riveele,
Met menegher scoender damoiseele;
Maer hoe langhe hi daer bleef
Mijn meester mi niet claer en schreef.

Hoe hertoghe Wencelijn te Lutsenborch trac, ende aldaer starf.

LXVI.

Als die hertoghe Wencelijn
Aldus in Brabant hadde ghesijn,
Ende hi te Lovene hadde ghevelt
Den twist, ende die wet ghestelt,
Ende hi te Bruyssel in der steden
Gheleghen hadde den winter leden,
Ende den somer, si u verclaert,
Toech hi te Lutzenborch waert,
In november, doe ic ghewach,
Cort na Alreheiligen dach,
Met groten state ende met eren.
Sijn lant van Lutsenborch visiteren.
Daer nae, in corten termine,
Quam den hertoghe Wenceline
Een siecte ane, ende een droeghen.
Alsoe bleef die here vermoghen
Quellende daer, soe ict vernam,
Tot dat in den winter quam,
Hopende vast die here boude
Aen Gode dat hi ghenesen soude,
Mits hulpen van den medecinen;
Maer die doot, die haer terminen
Wel vast can houden, sonder breken,
Niemende daer in uutghesteken,
Paus, keiser, coninc noch prelaet,
Hertoghe, nog greve, hoe hoghen staet
Dat si draghen, oft van wat machte,
Si brencse alle in haer achte,
Die doot, als sijt hen minst bemoeden,
Ende dicke als si ten hoochsten stoeden,
Ende in haer meeste prosperiteit
Van deser werelt heerlicheit,
Ende al dinghen wel ghepast,
Ende stonden, docht hen, alsoe vast
In voerspoede, na haer begheeren,
Dat hen niement en mochte deren,
Dan quam die dief slepelinghe.
Ende maecte een veranderinghe,
Ende leidense van dien hoghen stade
Onder die worme, in groter smade,
Stinckende vuulder dan een prie,
Daer niet meer rechts en hebben die
Dan die onnutste, sijt seker das,
Die ye van moeder gheboren was.
Daer wart dien groten overmoet
In derde ghetorden onder die voet
Der gheenre, die si in haren daghen
Niet eens vriendelijc aen en saghen,
Ende verontwerden in haren moet,
Dat hi achter hem ginc of stoet.
Maer, al es die lichaem dus vertreden,
Op dat die siele rust in vreden,
Ende Gode heeft ghedient te danc,

Aen dander al es clein verlanc.
Iegelijc, is hi verre oft bi,
Dencke daerom, soe wie hi si,
Hi en es soe hoghe noch soe groot,
Hi en wert becommert metter doet.
Aldus moest metten hertoghe sijn,
Doen hi ghequelt hadde een termijn,
Ende die siecte, so lanc soe meere
Beswaerde den edelen here;
Ende hi bevoelde, die here groot,
Dat hem nakende was die doot,
Nam hi dat Heilighe Sacrement,
Ende ordeneerde sijn testament,
Ende als hi al dat hadde volleest
Soe gaf hi, die hertoghe, sinen gheest
Te Lutzenborch al in der stede,
Daer men dreef groote droefhede.
Al was daer meneghen droven sin
In Brabant en was niet te min,
Maer vele groter was daer den rouwe.
Als vrou Johanne, die edel vrouwe,
Daeraf vernam die waerheit bloot,
Dat haer lieve here was doot,
Want si en minde met rechter trouwe,
Ende hi haer weder; en gheene rouwe,
Die men dreef om dese saken,
En mochten weder levende maken;
Ten hulpen ghene droefheiden.
Niet beters dan vore die ziele ghebeden.
Op Onser Liever Vrouwen dach,
Die acht daghe in december lach,
Conceptio, verstaet dbediet
Die hertoghe van der werelt schiet,
Int jaer Ons Heren LXXX ende drie
Ende dertien hondert; ende hie
Wart buten begraven, verstaet bediet,
Int cloester dat Ormaels hiet,
Daer monniken in woenen, lesen wi dus,
Van der ordenen sinte Benedictus.
Den godshuise besette die here rijc
Twee hondert rijnsch gulden erflijc.
Te Lutsenborch es hi dus bleven:
God wil hem sijn misdaet vergheven.
Van der uutlede dat van hem was ghedaen
Daer latic af mijn redene staen;
Maer het was sere rijckelijc,
Dats claer, ende proeffelijc,
Ende daerna oec, si u bekant,
Dede vrou Johanne in Brabant
Sijn uutlede doen, met groter eere,
Alsoet betaemde alsulken here.

Van hertoghe Wencelijns edelheit ende van sinen seden.

LXVII.

Die hertoghe Wencelin vercoren

Was dedelste ende hooghst gheboren
Die voer sijnre tijt, of daer nare,
Leefde in herde meneghen jare.
Ende op dat condich si den lieden,
Salic u hier sijn comst bedieden.
Van Brabant dierste hertoge Jan,
Die den strijt te Woeroenc wan,
Ende grave Heinric van Lutzenborch,
Die daer doet bleef int bezorch,
Hertoge Jan, greve Heinric, te gadre,
Waren sijn ouder ouder vadere;
Want greve Heinric liet enen sone
Achter hem, ende die ghone
Creech te wive, si u bekant,
Hertoge Jans dochter van Brabant,
Die selve, dat was ghewarichlije,
Die goede keiser Heinrijc,
Die van enen Jacopine
Vergeven was met venine.
Dese keiser Heinrijc, verstaet tbediet,
Enen sone achter hem liet,
Die Jan hiet, verstaet wel dat,
Ende tconincrijc van Beechem besat,
Dat hi creech met sinen wive;
Ende hi wan aen haren live
Karlen, die sint keiser was
Van Rome, daer ic hier vore af las,
Ende den hertoghe Wencelijn,
Ende daer toe een dochterkijn,
Die coninc Jan van Vranckrike
Hadde sint te huwelike,
Daer hi enen sone aen wan:
Karle hiet die selve man.
Aldus was gewarichlijc
Die goede keiser Heinrijc
Hertoge Wencelijns ouder vader,
Ende coninc Jan van Beehem sijn vader;
Die vierde keiser, die Karle hiet,
Was sijn broeder, dats waer bediet,
Ende coninc Jan van Vranckrike
Was sijn swager ghewarichlike.
Van coninc Karlen, des neemt goem,
Was hertoghe Wencelijn recht oem,
Ende daertoe, verstaet den sijn,
Van den coninc Wencelijn
Was hi oem, die met eere
In Behem coninc was ende heere,
Die welcke heere, wide vermaert,
Oec coninc van Almaengien waert.
Aldus was hertoge Wencelijn
Van keiseren ende van coningen fijn
(Dies mach een iegelijc nemen goem)
Sone, brueder, swager, neve, ende oem.
Noch moetic, eer ict late bliven,
Van sijnre edelheit meer bescriven.
Hertoge Wencelijn bequame
Was uut sier moeder lichame
Ghesneden; nochtan, sijt seker das,
Die vrouwe sint daer af genas,

Des ic noit meer en hoerde verclaer
Dan van Julius Cesar,
Die, mids dier saken, Cesar hiet,
Als doude istorien doen bediet.
Dus was die hertoge uutvercoren
Vri, edel, in al der wijs gheboren.
Ic en can ghedincken, in geenre wijs,
Hem te vollen te geven prijs.
Sijn suet ghelaet, sijn scoen maniere,
Stedich in wesen, hoefsch, goedertiere,
Milde, oetmoedich, ende niet fel.
Hi caetste gerne: dat cost hi wel;
Hi stac gerne ende tornierde;
Sulc spel van wapenen hi hanthierde,
Danssen, reyen, ende hoveren,
Ende metten vrouwen bancketeren,
Met solace, met melodien;
Riddren, knechten, tallen tiden,
Plach hi al te seere te minnen:
Van buten lands ende oec van binnen
Hadde hire altijt, tallen tide,
Herde vele bi sijnre side;
Tegen hen en conste hi niet sparen;
Daerom si gerne bi hem waren.
Het dunct mi best dat ics begeve;
Want eer ic thondertste deel ghescreve
Van sijnre sedegher eerbaerheit,
Ic verlore minen arbeit;
Want ic en const soe hoge dingen
Nimmermeer te recht volbringen.
Ic bidde Gods ontfermicheit
Dat sijn ziele in deewicheit
Vortaen moet rusten, emmermeere,
Voer danscijn van Onsen Heere!

Tbeghinsel van den orloghe tusschen den lande van Brabant ende van Gelre.

LXVIII.

Als hertoghe Wencelijn was doot
Bleef vrouw Johanne met rouwe groot,
Ja also groot, dat si daer nare
Meer dan in eenen heelen jare
Uut harer cameren noit en quam;
Nochtan dat si dicke vernam
Swaricheit van allen siden,
Die haer, binnen dien tiden,
Toe worden ghevoecht aen elcken kant,
Ende haren lande van Brabant,
Omtrent den Bossce ende eldre,
Ende sunderlinghe van Geldre
Hertoge Willem, Willems sone
Van Gulick: sijn vader was die ghone,
Als voren verclaert die reden mijn,
Die vinc den hertoge Wencelijn
Voer Baeswildere; dese hertoge

Was jonc ende van mode hoge,
Ende maecte grote aensprake
Op vrou Johannen, welke sake
Hi mallicht wel hadde begeven,
Hadde Wencelijn te live ghebleven;
Maer, doen aldus weduwe sat
Vrou Johanne, meinde hi te bat
Sinen wille te vordren op dlant,
Ende dreighde te werden viant
Mijn vrouwen der hertoghinnen,
Ende tlants: hi gaf te kinnen
Sijn aensprake ende sijn bileggen
Om sulken recht ende toeseggen,
Als hi hem vermat te hant,
Op die slote ende op dlant
Van Vueght, van Gangelt ende van Millen.
Hadde men hem dat laten willen
Het sceen hi hadde gheweest te vreden;
Doch wert dit met wijsheden
Onderhouden, dat es waer,
Met dachvaerden, meer dan een jaer,
Eer hi die ontsegge brieve sande
Mier vrouwen ende den lande.

Van den aenspraken hertoge Willems van Gulick ende trecht van vrou Johannen.

LXIX.

Merct allegader die dit lesen
Wie recht of onrecht hadde in desen.
Millen, Vucht, Gangelt mede
Waren wilen erflichede
Des heren van Heynsberge algader,
Die nu leeft des heeren vader.
Die heere van Heynsberge, dats bekant,
Versette stede, slote ende lant
Aen den hertoge Eduwaert
Van Gelre, dat si u verclaert,
Voer die somme van penningen juist
Ouder scilde xxiiij duist.
Hertoge Eduwaert, dats waerhede,
Versette slote, lant ende stede
Daerna weder, corteleke,
Ende daer toe dlant van Criekenbeke
Aen her Janne van Moirs, sijts vroeder,
Sgreven van Moirs jonge broeder,
Voer die somme also hi wilde
Van xxx dusent ouder scilde.
Hierna ghevielt dat met ghewelde
Heer her Jan van den Velde,
Een ridder vrome ende vermaert,
Her Jans van Moirs viant waert,
Ende heeft hem afghewonnen Vught.
Daer na heeft hem her Jan beducht,
Ende vreesde hem openbare
Dat hi niet mechtich genoech en ware

Dat hi Vucht behouden mocht
Tegen her Janne, ende vercocht
Daeromme den hertoge Wencelijn
Ende vrou Johannen, om penninge fijn.
Hierna, over enen tijt,
Sterf her Jan, des seker sijt,
Van Moers, daer ic af hebbe gescreven.
Dus es Millen ende Gangelt bleven
Op van Moers des greven sone.
Sijns brueder kint, soe was die gone;
Want die vader des kints, sijt seker das,
Voer sinen brueder ghestorven was;
Daerom versterf hem, nemt goem,
Millen ende Gangelt van sinen oem.
Dese jonge greve, in corten termijn,
Quam bi den hertoge Wencelijn,
Ende bi hertoginnen Johannen,
Mids rade van sinen mannen,
Ende vercocht, dats ware sake,
Sijn recht ende alle sijn aensprake,
Die hi hadde, si u bekant,
Op slote, steden ende lant
Van Vucht, van Gangelt, ende van Millen.
Daer voer besegelden hem, moets willen,
Wencelijn ende vrou Johanne,
Bi rade van vele wiser manne,
Een seker jaergulde, mids dat,
Op sijn renten van sier stat
Van Tricht te heffene ende tontfaen,
Alsoe si oyt sint hebben ghedaen,
Hi ende sijn erfghenamen,
Jaerlics, als die tide quamen
Dat die renten waren verscenen,
Ende noch dagelics vast henen
Sijn sijn oire daer in ghericht
Op die renten der stat van Tricht,
Dwelcke si noch int ghemene
Van den hertoge houden te lene.
Hertoge Wencelijn dus behilt
Millen, Gangelt, Vucht in sier ghewelt,
Sijn leven lanc, in der manieren,
Sonder iemans calengieren;
Ende, na hertoge Wencelijns doet,
Meinde Willem van Gulcke al bloot,
Die hertoge doen van Gelre was,
Dat hem toehoren soude, mids das
Dat die heer van Heynsberge hadde verset
Aen sinen oem, ende daer met
Was hem die pantscap aen ghestorven
Van sinen oem (doen hi verworven
Die doot hadde, hertoge Eduwaert)
Hoe wel dat hem ghecondicht waert
Hoe dat sijn oem, binnen sinen leven,
Verset hadde ende overghegeven
Her Janne van Moirs, sijt seker das;
Nochtan hi niet daer met en was
Te vreden te setten, in ghenen sinne,
Van der edelre hertoginne
Vrou Johannen, si u verclaert,

Nochtan dat meneghen dachvaert
Daeraf gheleist was ende ghehouden;
Maer, om dat sijt niet en wouden,
Vrou Johanne, noch haer lant,
Hem overgeven, wort hi te hant
(Doen bat dan een jaer hadde geduert
Die dachvaerden), wert hi beruert
Viant te werden vrou Johannen,
Haers lants ende harer mannen,
Ende sant, met hoverdichede,
Die ontsegge brieve in de stede
Te Bruessele aen der hertoginnen,
Die noch in haer camer binnen
Ye sint dier tijt hadde ghebleven
Dat hertoghe Wencelijn hadde begeven
Die werelt, als ic u dede verclaer,
Dwelc leden was meer dan een jaer
Als die ontsegge brieve waren gelesen.
In haer camer sprac si met desen:
'Nu eest tijt, als ic versta,
Dat ic uut mier cameren ghae.'
Ende alsoe, in warer dinc,
Si eerst uut harer cameren ginc,
Na die doot van haren heere,
Dat haer was te prisen seere.
Een dachvaert maecte si te hande,
Ende nam raet met haren lande,
Hoe si mochte wederstaen
Den hootmoet, die haer was gedaen
Met onrechte openbare.
Alst hen allen condich ware,
Daer soe overdroegh te hant
Vrou Johanne ende tlant
Van Brabant, alsoe ic vernam,
Dat heere Jan van Witham,
Drossate van Brabant te dien tiden,
Ten Bossche soude inne riden,
Ende hi hem stercken soude te hande
Op die palen van den lande,
Tegen den gelderscen hertoghe.
Dus hilt men een ridende orloge
Tusschen beide, dat es waer,
Bat dan onderhalf jaer,
Ende ten utersten, si u verclaert,
Trac men met gemeinder heervaert,
Ende porde, op Sente Michiels dach,
Die xxix in septembre lach,
Vore den Grave, dat si u cont,
Als XIII^{c} ghescreven stont
Ende daertoe LXXX ende sesse;
Maer die rechte bediedenesse
Seldi hier tierst horen mogen,
Waeromme dat men es ghetogen
Voer den Grave; trechte fundament
Salic u hier doen bekent,
Bi wat redenen ende wat saken
Salic u hier nu cont maken.

Hoe den grave ierst aen Brabant quam, ende vrou Johannen van recht toe behoerde.

LXX.

Op dat u allen si bekent
Den oerspronc ende tfondement
Soe gheeft uwen sin hier naer:
Ghi selt hier horen, claer ende waer,
Hoe vrou Johannen, merct die worde,
Den Grave van rechte toe behoerde,
Dat die hertoghe van Gelre met ghewelt
Met onrechte hare onthelt.
Die wile dat leefde hertoge Jan,
Vrou Johannen vader, die vrome man,
Leefde heere Otte van Cuyck
Die Heverle hadde in ghebruic:
Dlant van Cuyck hilt hi ghemeene,
Heer Otte, van den keiser te lene.
Die stat van den Grave, sijts vroet,
Dat was heeren Ots eigen goet,
Van sier vaderliker gheboerten,
Met allen haren toebehoerten.
Hi hadde enen brueder, die was
Heere van Hoeghstraten, sijt seker das.
Heere Otte, nu merct allegader,
Vercochte vrou Johannen vader,
Als vore, sijn recht eigen goet,
De stat van Graven, ende allet goet
Datter toebehoorde gemene,
Ende droeght hem op, groot ende clene,
Voer eigen goet, Graven de stede,
Metten gronde, rechten ende vriheden,
Met haren toebehoerten al,
Ende ontfincse weder, groot ende smal,
In lene, dat si u bekant,
Tot den rechten van Brabant,
Ende ghelovede van desen dingen,
Voer hem ende sijn nacomelinge,
Waerschap, hets waer dat ic bediede,
Te Bruessele dat dit gheschiede,
Dat vele goeder liede wisten
Op Sent Jans dach Baptisten
Int jaer Ons Heeren dit gheschie
Dusent III^{c} twintich ende drie.
Hier voren geloefde hem te hant
Hertoghe Jan van Brabant
Te geven, in corten stonden,
Die somme van v dusent ponden
Swerter tornoyse, vertaet die dinge,
Den ouden groten voer xvj penninge.
Des gheloefde her Otte hier ave
Dat die stat van den Grave
Sijn open stat bliven soude,
Wanneer dat die hertoghe woude.
Dus es heeren Otte bleven
Den Grave, houdende al sijn leven
Metter toebehoorten, si u bekant,

Van den hertoge van Brabant
Te leene ghewarichlike,
Ende van den keiserrike
Hilt hi tlant van Cuyck te leene.
Dit gesciede dus, groot ende cleene,
Ende, of iemant seggen mochte,
Al wast dat die hertoge cochte
Den Grave, met haren toebehoren,
Dat hi niet en gaf daer voren,
Soe eest claerlijc bekent
Dat heer Otte was content
Van sinen ghelde, gheheel ende al,
Als ic u hier bewisen sal.

Hoe heer Otte van Cuyck quittance gaf van den V^{m} ponden swerte tournoise.

LXXI.

Die selve heere Otte, dats waerhede,
Van Cuyck ende van Heverle bede,
Heeft quitancie ghegeven
Van v dusent ponden vorscreven
Swerten tornoyse, in rekeninghe
Den ouden groten voor xvj penninge,
Die hertoge Jan van Brabant
Hem sculdich was, mids dat hi dlant
Van den Grave ende die stat
Hem op hadde ghedragen, dat
Sijn eigen goet was, te voren,
Ende manscap hem daeraf gesworen,
Ende van hem te lene ontfaen,
Als ghi voeren hebt verstaen.
Heer Otte van Cuyck, ghewarichlijc,
Heeft hem bekent, volcomentlijc,
Van der somme voer verhaelt
Ghenoech ghedaen, ende wel betaelt,
Ende quitancie daer af gegeven,
Onder sinen segel ghescreven
Te Bruessel, in Ons Heeren jaer
XIII^{c} XXVIII, naer
Die octave, doe ic ghewach,
Der heilegher apostelen dach
Sinte Pieters ende Sinte Pauwels mede.
Noch sijn die brieven in werdichede,
In vaster hoeden, si u bekant,
Des hertogen ende tslants van Brabant.

Van heren Ots brueder kinderen, ende van den grave.

LXXII.

Doen Heere Otte van ertrijc sciet,
Gheen oer hi achter hem en liet;
Maer sijn brueder, sijt seker das,

Die heere van Hoeghstraten was,
Hadde drie sonen, dat was waer,
Jan, Heinric, ende Weemaer.
Als deser drie sonen vader
Ende her Otte, beide gader,
Dese werelt hadde begeven,
Soe sijn die heerlicheiden bleven
Van Cuyck, van Grave, dat ghijt wet,
Van Hoeghstraten, Malse, Metren met,
Bestorven op dese sonen drie,
Jan, Heinric, Weemaer, ende die
Deilden die goede allegader,
Hen bleven van oem ende van vader,
Ende altemael die heerlicheiden
Hebben si ghedeilt ende ghesceiden.
Die outste brueder Jan behelt
Cuyck ende Grave in sier ghewelt;
Heinric, die middelste, tsijnre baten
Behilt dlant van Hoeghstraten;
Weemaer, die joncste, bleef met eere
Van Malse ende Meeteren heere.
Hierna, over eenen tijt,
Vercochte Jan, des seker sijt,
Die stat van Grave, alsoe hijt gelt,
Heeren Janne van Blaesvelt,
Vrou Johannen natuerlijc broeder,
Van vader, maer niet van moeder.
Als dus her Jan van Blaesvelt
Den Grave hadde in sier ghewelt,
Orloghede hire uut, met moede hooge,
Van Gheldre den hertoghe;
Maer doen die dage waren comen
Van betalingen, hebbic vernomen,
En hilt her Jan niet, sijt seker das,
Die vorwaerde, soe si besproken was;
Daerom vergaderde, in corter stont,
Her Jan van Cuyck, doe ic u cont,
Heeren, vrienden ende mage,
Ende quam tot eenen daghe
Heimelijc ten Grave binnen:
Hi hadde daer vriende, diene minnen,
Ende liever hadden, soe mi dochte,
Tgheboren heerscap dan tghecochte.
Daerna wan hi borch ende grachte
Heeren Janne van Blaesvelt aen met machte.
Heer Jan van Blaesvelt, te dier ure,
Bleef doot in dier scoffeltuere.
Aldus her Jan van Cuyck behelt
Den Grave weder in sier ghewelt.
Als hertoge Wencelijn dat vernam
Ende vrou Johannen, waren si gram
Op her Janne, ende seere verbolgen;
Maer heeren ende vriende, diet vervolgen,
Creech hi, ende ten besten spraken,
Ende brachten alsoe verre die saken,
Dat tusscen den hertoge Wencelijn
Ende Johannen der vrouwen sijn
Ghededingt wert, ter eenre side,
Ende heer Janne van Cuyck was blide

Dat hi daer met mocht ghestaen,
Dat hi behouden soude ende ontfaen
Den Grave te leene van Brabant;
Ende voer die doot, si u bekant,
Heeren Jans van Blaesvelt,
Boven die penninghe ende tgelt
Dat hi gaf den hertoge coen,
Soude hi te beternessen doen
Dat hi dlant van Cuyck oec soude ontfaen
Van Brabant te leene, dat wilt verstaen,
Ende eewelijc houden daer ave
Te leene, beide Cuyck ende Grave;
Ende aldus, dat wilt verstaen,
Heeft dese her Jan te leene ontfaen
Beide dlant van Cuyck ende van den Grave.
Daer met quam hi der veeten ave.
Daerna, als dese her Jan versciet,
Enen sone hi achter liet,
Die Jan oec hiet, ende mids das
Dat hi noch onmondich was,
Soe creech daer af die momborie
Die heere van Perweys, ende die
Hadde den Grave inne, die heere,
Die daer uut orloeghde seere
Den hertoge van Gelre, als ic vernam.
Als dese jonge tsinen dagen quam,
Dede mennen bi der hertoginne
Vrou Johannen, ende wert haer huusgesinne,
Ende toegh daerna seer costelijc
Metten hertoghe in Vranckrijc
Tot Riemen, als ic vore hebbe ghetoent,
Daer coninc Karle was ghecroent.
Dlant van Cuyck, van Graven gemeene,
Hilt hi van Brabant oec te leene.
Cort daerna, seldi verstaen,
Soe es een onminne op ghestaen
Tusschen Janne van Cuyck, ende een ghevronc,
Ende den jonchere van Cranendonc:
Daerom toegh hi uut Brabant
Binnen den Grave, si u bekant,
Ende bleef daer in sijn gemac,
Tot dier tijt toe dat hi trac
Metten hertoghe van Gelre mogentlic
Voer een slot, hiet Enghelric,
Dwelcke steet op die palen
Op den kant van Westvalen:
Voer dit slot, dats scade groot,
Sterf Jan van Cuyck sijns selfs doot,
Ende es sonder oer bleven.
Daer na heeft hem opghegeven
Her Jan, van Cuyck her Heinrics sone
(Heere van Hoeghstraten es die gone,
Want hi noch was in goeden leven
Doen dit ghedicht was ende gescreven,
Her Heinric sijn vader, als ic u screef,
Te Baeswildere doot bleef).
Dese her Jan, ongespaert,
Die bereidde sine vaert
Om tlant van Cuyck, des sijt vroet,

Tontfane, als sijn verstorven goet,
Ende dlant van Grave des gelijc,
Ende meende het ware mogelijc,
Want doutsten brueder soon, dats claer,
Sonder oer ghestorven waer.
Mids dien hi openbaerlic seide
Dat hem van recht die heerlicheide
Toebehoerde, ende mids das
Hi van den anderen brueder was
Gherecht oer, alst was bekant.
Dus trac hi derwaert, omme dlant
Inne te nemen, ende tontfaen;
Maer het wert hem ondergaen:
Hi wert verhaest, des nemt goem,
Van Weemare, sinen oem,
Die ierst binnen den Grave quam,
Ende besette ende inne nam;
Seggende, int openbare,
Dat hem aengestorven ware;
Want al was hi die joncste broeder,
Beide van vader ende van moeder,
Ende her Heinric sijn brueder van Cuyck
Daer af soude hebben ghehadt tgebruic,
Opdat hi noch levende ware,
Soe ware hijs naerder, openbare,
Dan her Jan, sijns brueder sone.
Heer Jan antworde op tgone,
Die heere van Hoeghstraten, ende seide
Dat hem alle die heerlicheide
Van den Grave toebehoerde,
Ende proevet met desen worde,
Met goeder redenen, seggende dat
Hi staen soude in sijns vader stat.
Oec seide men, ghemeinlijc,
Dat recht was ende redelijc;
Maer wat men seide, dit of dat,
Weemaer die possessie besat
Beide van Cuyck ende van den Grave,
Ende bleeffer heere ende voecht ave,
Sijn leefdage lanc, wilt mi verstaen,
Ende heeft die lande te lene ontfaen,
Beide van Cuyck ende van den Grave,
Van vrou Johannen, ende diender ave,
Als man van lene, na recht behoeren,
Alsoe sijn vorders daden te voren.
Dese Weemaer, nu mercket tgone,
Die hadde eenen jongen sone,
Die Jan hiet ghewaerlike:
Dien sone gaf hi te huwelike
Hertoge Willem van Gelre sijn
Natuerlike dochterkijn;
Ende binnen des Weemaers tiden
Rees dorloge op, in beiden siden,
Tusscen vrou Johannen van Brabant
Ende hertoge Willem van Gelderlant,
Daer ic u vore af dede vermaen,
Ende hadde vast een wijl ghestaen
Al tuckende, als ic vernam,
Ende heer Jan van Witham,

Drossate van Brabant, als een degen,
Lange ten Bossche hadde ghelegen.
Ende daer uut ende in gereden
Metten sinen, te meneger steden,
Den gelderscen gheschedicht sware,
Soe ghedroech die raet daer nare
Dat si voer den Grave reden,
Ende begerden met ernsticheden,
Van vrou Johannen wegen, met vliete,
Dat mense daer in riden liete;
Want hare, tallen termine,
Sculdich ware open tsine,
Wanneer dat sijs behoeflijc waer.
Daer op beriet hem Weemaer,
Heer van Cuyck ende van den Grave,
Met magen ende vrienden, dier hi ave
Wel was vorsien, te dier steden;
Want hire vele hadde gebeden
In groten ghetale, vele goeder lieden,
Alsoe dat hem eneghe rieden
Dat hi niemende, te dien tiden,
Daer binnen en soude laten riden;
Want sijn sone, dat was claer,
Aen tshertogen dochter ghehielict waer
Van Gelre, ende hi selve mede
Hadde grote erffelichede
Onder den gelderscen hertoghe.
Andere seiden, met moede hoghe,
Dat hi sculdich int openbare
Sijn leenvrouwe in te laten ware.
Ten slote es Weemaer daer bi bleven
Dat hi antworde heeft gegeven
Den drossate, in deser maten:
Dat hi gerne in woude laten
XXV glayen, niet meere,
Met vorwaerden dat si gheen dere
Den gelderscen en souden beraden
Uut den Grave, noch geen scaden
Die drossate daer uut doen en soude
Den gelderscen; maer niet en woude
Die drossate alsoe daer binnen comen;
Maer begerde, tot sijnre vromen,
Dat mense hem opende te hant,
Tot mier vrouwen behoef van Brabant,
Op dat si haer daer uut mochte
Behulpen, daert haer goet dochte,
Tegen haer viande, waert gheboerde,
Ende dat van recht also behoerde
Haer gheopent te wesen, in haer gewelt;
Want ment van hare te leene helt.
Daer op beriet hem weder daer
Van Cuyck mijn her Weemaer,
Ende eneghe vrienden, die hem rieden
Dat hi mijnre vrouwen lieden
Van Brabant in en geenre maten
Binnen den Grave en soude laten,
Antworde hi selve daer op rassche:
‘Bi den heileghen Cruce van Assche!
Ic sal een goet Brabanter sterven!

Des en sal ic nemmermeer derven.’
Ende hi woude al te hant
In laten den drossate van Brabant
Metten sinen, si u verclaert.
Doen namenen die Geldersce, ter vaert,
Die, met sijns soens wive daer ter stede,
Daer waren, ende sulc andre mede,
Die van dier partien waren,
Ende vingen mijn heer Weemaren
Den heere van Cuyck, al was hijs erre,
Ende bondenen vast op een kerre,
Ende voerdenen alsoe gheraen
Te Niemeghen, daerne saen
Die hertoghe van Gelre helt,
Sijn leven lanc, in sier ghewelt,
Vast ghevangen ende done.
Aldus bleef Jan Weemaers sone
Heer van Cuyck ende van den Grave,
Ende hadder de possessie ave.
Hertoghe Willem onghespaert
Trac haestelijc te Graven waert
Tot sinen behuweden sone,
Ende daer besette die ghone
Den Grave, alsoet hem ghenoeghde,
Ende tsinen profite gaedde ende voeghde,
Ende vesteghet al te hant
Wel ende vast van sijnre hant.

Hoe here Aert van Hoemen den hertoge Willem sijn leen op seide.

LXXIII.

Willem van Gulcke, van Gelre hertoge,
Was jonc ende van moede hoghe,
Ende lange soe droegh tregement
Van hem, dat si u bekent,
Her Aert van Hoemen, heere vorbaer
Van Amersoyen, van Middelaer,
Dwelcke dat hi hilt ghemene
Van hertoge Willeme te leene.
Daer na ghevielt, si u verclaert,
Dat her Aert ontset waert
Tot Utrecht, al in der stat,
Ende daer aenverde alle dat
Regement, groot ende clene,
Die proest van Aldemonster allene
Van den hertoge Willem.
Dus wies tusscen her Aerde ende hem
Een onminne, ende een hatie;
Maer die proest hadde die voeghdie,
Tgelove ende tvorespreken,
Daer met hi achter heeft ghesteken
Her Aerde van Hoemen, soe dat hi
Den hertoge niet en mochte comen bi,
Die des gram was ende ghestoert.
Daerom soe screef hi hem rechtvort
Sijn leen op, al te hant,

Ende wort sijn open viant,
Ende wert hulpere mier vrouwen
Van Brabant, die hi met trouwen
Diende, ende met moede hoege,
In desen ridenden oorloge,
Tegen die Geldersche, als die stoute,
Met sinen sone Reinoute.

Hoe men ierst voer den grave trac met heercrachte.

LXXIV.

Als aldus met moede hoghe
Willem van Gulick, van Gelre hertoge,
Met Weemaers sone, Janne van Cuyck,
Den Grave hadde in sijn ghebruic,
Ende beset met sinen mannen,
Soe docht van node vrou Johannen
Dat si haer beholpe met machte;
Want si claerlijc meinde ende achte
Die stat van den Grave verboert,
Met al haren toebehoert,
Mids der redenen vorscreven;
Ende daerom heeft si opgheheven
Ende ghemaect, onghespaert,
Ene ghemeine heervaert
Van baenrotsen, riddren ende knechten,
Die willich waren haer onrechten
Hulpen te keerne, met vromicheden,
Ende desgelijc die goede steden
Van Brabant, ende tplatte lant,
Die trocken uut al te hant
Met groten hopen, met mogenthede.
Die van Bruessel der goeder stede
Togen ute, doe ic u cont,
Op Sinte Michiels avont,
Int jaer Ons Heeren versterffenesse
XIII^{c} LXXX ende sesse,
Ende vrou Johanne trac selve mede
Al tot den Bossche in der stede,
Daer si bleef, doe ic recort;
Ende theer es ghetogen vort
Tot voer den Grave, onghespaert,
Dat hertoge Willem wel hadde bewaert.
Daer sijn si vore nederghеslegen,
Ende hebben die stat vaste belegen,
Ende lagen aldaer eenen tijt,
Sonder te doene groot proffijt;
Ende die ghemeinte op die heeren
Begonden vaste te murmureren;
Want der ghemeinten docht claerlijc
Dat die heeren traechlijc
Die sake besorghden ende bestelden;
Want die ghemeinte die can selden
Lange stille geliggen op een stat,
Si en moeten seggen dit of dat,
Ende elc singht, des sijt ghewes,

Soe hem den bee ghewassen es.
Die selke leiddent al te hant
Op den drossate van Brabant,
Her Janne, van Witham heere;
Someghe andre beteghen seere
Daer inne den heere van Bouchout,
Castelein van Brussel; der ander cout
Ghedroegh op someghe ander heeren.
Dus begonden si murmureren,
Int welke dat die goede heeren
Herde seere bescamet weren.
Doen ghevielt, op eenen dach,
Dat ment daer seere wayen sach,
Ende die wint quam uut den westen
Ter statwert inne ende ten vesten.
Doen riep daer een, dat ment mocht hoeren
(Die van Bruessel was gheboren;
Danyel Sporwater hi hiet):
'Nu wonne men die stat voer niet,
Op dat die heeren stormen wouden;
Want die van binnen souden
Van den stubbe soe verblinden,
Dat mense wercloes soude vinden.'
Dies waren dander gemeinten vro,
Ende loefdent alle alsoe.
Als dat die heere van Bouchout sach,
Die, voer die stat van Bruessel, lach
Ghelogert als haer castelein,
Dat dat volc alghemein
Alsoe riepen met ghewelde,
Uut rechter schemden hi hem stelde
Tot den storme, met snellen keere,
Ende een iegelijc ander heere
Entie goede manne, groot ende cleine,
Ende desghelijc oec die gemeine.
Doen wert op die stat ghedaen
Een groot assaut, sonder waen,
Ende een oploep herde swaer.
Die heeren proefden hem aldaer
In dien storm soe vromelijc,
Dat vort aen niement redelijc
Dencken en dorste, noch spreken meere
Anders dan lof, prijs ende eere.
Daer proefde hem seere vromelijc
Van den Heetvelde her Diederijc,
Die was gheclommen op den muere,
Dat hem seere wert te suere;
Maer die van binnen waren vlugge,
Ende stietenen achter rugghe,
Van boven neder, averecht,
Dat hi tumelde in de grecht,
Daer si xl ende meere
Liepen over den vromen heere,
Metten voeten, te dier stonde,
Eer men hem op gheheffen conde;
Doch ten lesten wert hi ghedragen
Uut der vesten, hoerdic ghewagen.
Al eest dat ic sijns ghewage
Hier allene, in dien dage

Was daer menig ander man,
Daer grote vromicheit lach an;
Maer om dat mi van hem best es cont
Vermaen ic sijns hier ter stont.
Die van binnen desgelijc
Weerden hen seere vromelijc;
Maer uutnemende op dien dach
Verdiende daer prijs, doe ic gewach,
Van binnen, met vromer ghewelde,
Heere her Jan van den Velde,
Een vroem ridder ende een coen:
Hi gaf den onsen ghenoech te doen;
Maer doch quam die heere van Bouchout,
Ende die ander heeren stout
Soe bi der porten, met vromicheden,
Dat si haer viande bestreden
Met haren gleyen, vechtender hant,
Onder die porte, si u bekant,
Ende hadden hen die porte wel nare
Al vechtende aengewonnen dare;
Maer leider, een busse van binnen quam
Die eenen jongelinc tleven nam
Edel, frisch, ende hoghe geboren,
Jan, heere van Heverle, moeghdi horen:
Dese was neve, dat versint,
Der andre heeren, ende ghemint
Van hen allen sunderlinge,
Soe dat si, mids desen dinge
Van haers liefs neven doot,
Worden ghescoffiert al bloot,
Ende toghen achter met droefheden,
Onghewonnen van der steden,
Van welcker storme, te dier stont,
Die menege seere was gewont.
Die van binnen, des seker sijt,
Hebben geleden, sint dier tijt,
Haddet iet langer moeten dueren
Si en haddens niet meer connen besueren,
Noch niet langer connen ghehouden,
Ende waren beraden dat si wouden
Hem op te geven, in corter uren,
Hadde tstormen langer moeten dueren.
Als dus die Brabantre, des sijt wijs,
Ghetogen waren in haer logijs,
Soe hoepten die Geldersche, voer waer,
Dat die Brabantre van daer
Scheiden souden, ende wech trecken.
Doen sise weder sagen gherecken
Ende stellen, om te bliven daer,
Beduchten si hen openbaer
Noch anderwerf bestormt te wesen,
Ende hebben raet ghesocht tot desen,
Als ghi horen sult int clare,
In dit Capittel nu hier nare.

Dopnemen van hertoge Aelbrechte tusschen vrou Johannen ende hertoge Willem.

LXXV.

Hertoghe Willem, daer ic af scrive,
Hadde ghetrout tot eenen wive
Hertoge Aelbrechts dochter, si u verclaert,
Van Beyeren, die tier tijt was ruwaert
Van Hollant ende van Zeelant,
Ende van Henegouwe; want
Hertoge Willem al noch leefde,
Sijn brueder, die sier sinne reefde,
Die hi hilt te Keynoit in der stede
Ghevangen, die vortijts duutsprake dede
Tusschen den hertoge Wencelijn
Ende grave Lodewijc, den neve sijn,
Als dese cronike dede vermaen
Hier voren, daert behoerde te staen.
Als die hertoghe Aelbrecht
Van deser saken wert berecht,
Dat sinen sone van Gelderlant
Aldus campelijc was bewant,
Dat hi met machte, te dier tijt,
Den Brabantren en gheenen strijt
Leveren en dorste, noch en mochte,
Quam hertoge Aelbrecht, ende besochte
Vrou Johannen, ten Bossce binnen,
Om te tracterene met minnen,
Tusschen mier vrouwen van Brabant
Ende sinen sone van Gelderlant,
Ende heeft die sake alsoe bedreven
Dat sijs beide in hem bleven,
Ende gaven hem beide, des sijt ghewisse,
Hare brieven van compromisse,
Onder haren zegel, dats waer,
Int selve voerscreven jaer
Van LXXXVI, doe ic ghewach,
Op der xj dusent meegden dach,
Ende elc gheloefde, bi sier trouwen,
Sijn seggen vast ende stede te houwen,
Ende te voldoene, sonder breken,
Wes hi daer af soude uutspreken
Op sulken ghescillen ende orloghen,
Heissche, ghebreke, als si mogen
Deen dander hebben aenghelecht.
Hertoge Aelbrecht heeft toegheseght
Ende gheloeft beide den partien,
Gheboret, in toecomenden tien,
Dat enich van hen dat seggen brake,
Ende niet en hilde sijn uutsprake,
Ende niet en vervulde, noch doen en woude
Tgone dat hi uutspreken soude,
Dat hi den ghonen dan met machte,
Die tseggen hilde ende volbrachte,
Bi vallen soude int openbare,
Ende den anderen contrare.
Doen sijs aldus waren bleven,
Ende brieve daer af hadden gegeven
Van submissien, dats claer bediet,
Die hertoghe Aelbrecht van daer sciet.
Ende toegh tot Huesdin in der stede.

Des dijnsdaegs daerna hi uut sede
Pais ende soene, in der maniere
Als ghi hierna selt hoeren schiere.

Hertoghe Aelbrechts uutsprake van den peise tusscen Brabant ende Gelderlant.

LXXVI.

Aelbrecht, palesgreve bekant,
Op den Rijn ende in Beyerlant
Hertoghe, dat si u verclaert,
Regeerdere ende ruwaert
Van Henegouwe, van Hollant,
Van Zeelant ende van Vrieslant,
Doen cont alle goede manne:
Want ons lieve moye, vrou Johanne,
Hertoginne wide bekant
Van Lutzenborch ende van Brabant,
Si, als van der eender side,
Ende ons lieve sone, te desen tide,
Her Willem van Gulick, verstaet den sin,
Hertoge van Gelre, greve van Zuytphen,
Ter ander side, beide met wille
Bleven sijn van allen ghescille,
Orloge, heisch, of aenspreken,
Ochte enegherhande ghebreken,
Die si ghehadt hebben, tot deser stont,
Als die compromisbrieve doen cont,
Die wi van hen iegelijc
Hebben begripen claerlijc,
Soe seggen wi voren inne
Onse lieve moye, die hertoghinne,
Van Lutzenborch ende van Brabant,
Ende onsen sone, van Gelderlant
Hertoghe, ende van Zuitphen heere,
Met malc anderen vort meere,
Haer hulpers, ende haer onderseten,
Ende bi namen es te weten
Weemaer, van Cuyck heere,
Ende Jan sijn sone, ende meere
Al haer hulperen, daer met
Her Aernt van Hoemen, dat ghijt wet,
Heer van Amersoyen stout,
Ende sijn sone Reynout,
Met haren hulpers, tesen tiden,
Van allen veeden in beiden siden,
Die ghesciet sijn ocht bedreven,
Sint dat ons sone van Gelre vorscreven
Wert onser moyen viant,
Ende des lants van Brabant,
Ghesoent wel ende wettichlijc,
Met voegen hierna claerlijc
Bescreven ende gheopenbaert:
In den eersten is verclaert
Dat ons moye, die hertoginne
Van Limborch, van Brabant, sal staen inne

Allen den rechten, sijt seker das,
Der stat van den Grave, soe si was
Voer den orloghe, si u bekant,
Tusscen Brabant ende Gelderlant.
Item, dat een iegelijc
Sal staen, es hi arm ocht rijc,
Op sijn leen ende op sijn goet,
Alsoe hi te voren stoet,
Ende namelic, mercket tgone,
Weemaer van Cuyck ende Jan sijn sone,
Her Arnt van Hoemen, ende Reynout
Sijn sone, in alle der ghewout
Van haren leenen ende goeden,
Alsoe si hier te voren stoeden,
Ende dat male weder met lieve
Over hebben sal die brieve
Daer si dese leene vortiden
Hueren heerscape in beiden siden
Mede hebben opghedregen,
Ocht met brieven daer tegen
Weder verlien in al der manieren
Alsoe sijt hielden. Vort prononcieren
Wi ende seggen altehant
Roef jegen roef, brant jegen brant,
Dode jegen dode, tot deser tijt,
Al onbetaelt gelt, al ghevangen quijt,
Van beiden siden, wie si waren,
Behoudelec daer in ons verclaren
Van den heisscen ende ghebreken,
Ocht enegherhande aenspreken,
Die ons moye, ocht ons sone
Hebben mochten om tgone,
Deen op den anderen, des sijt ghewes,
Om sake die vorleden es;
Al ergenlist uut ghesceiden.
In orconde der waerheiden
Soe hebben wi met lieve
Onsen zegel ghehangen aen desen brieve,
Des dijsdaegs tot Huesden, doe ic ghewach,
Na der xi dusent meeghden dach,
Int jaer Ons Heeren ghebortenesse
Dusent III^{c} tachtentich ende sesse.

Hertoge Aelbrechts verclaren op den peis vorscreven.

LXXVII.

Aelbrecht, bi Gods genaden fijn
Palensgreve opten Rijn,
Hertoghe in Beyeren, ende rewaert
Van Henegauwen, si u verclaert,
Van Hollant, Vrieslant, Zeelant mede,
Doen cont allen nu ter stede,
Dat wi van sulcken orlogen,
Heisch, gheschille, ghebreke, als mogen
Onse lieve moye van Brabant
Ende ons sone van Gelderlant

Deen ten anderen hebben ghehadt,
In beiden siden, twelcke dat
Si in ons sijn ghebleven,
Over mids hueren brieven, ons gegeven,
Van compromisse, die welke si
Ons over gaven, daer af dat wi
Gheloeft hebben, in goeder trouwen,
Ende gheloven wel te houwen
Onse seggen te prononchieren,
Te utene in der manieren,
Tusscen dit ende sint Jans mes
Naest commende, soe verre als wi des
Goetlijc conden toe ghebringen,
Al ergelist in desen dingen
Uut gheceiden, des seker sijt.
Ende of wijt binnen deser tijt
Also niet wel ghedoen en conden,
Soe gheloven wi, tesen stonden,
Onse seggen uut te gheven
Na tenuer der brieve vorscreven,
Van den vorseiden compromisse,
Binnen Paesschen naest Sent Jans misse
Naest comende, dats te weten claer
Van Paesscen naest comt over een jaer,
Alle ergelist uut gheseit.
In orconden der waerheit
Desen brief bezegelt ende gegeven,
Ter plaetsen ende ten date vorscreven.

Vrouwe Johanne van Brabant ende hertoge Willem van Gelre staefden hertoghe Aelbrechts seggen met haren brieven.

LXXVIII.

Doen hertoge Aelbrecht hadde ghebroken
Den twist, ende peis uut ghesproken,
Als ghi hier voren hebt ghehoert,
Gaven si brieve rechtevort
Vrou Johannen van Brabant,
Ende Willem van Gulicke, si u bekant,
Hertoghe van Gelre, dats waer,
Op den derden dach daer naer,
Deen den anderen, in beiden siden,
Daer in bekennende tien tiden
Tsegghen dat hertoge Aelbrecht
Uut hadde ghesproken, goet ende recht,
Ende bezegelden, beide ghelijc,
Den peis te houdene stendichlijc,
Voer hen ende oec voer al
Haren hulperen, groot ende smal,
Als in die brieve claerlijc
Begrepen es volcomelijc,
Daer ic af in dese partie
Soude hebben gheset die copie;
Maer het en docht mi genen noot,
Want tseggen den peis verclaert al bloot.
Als dese brieve waren bescreven,

Daer die swone met was ghegeven,
Trac hertoghe Albrecht in Hollant,
Ende vrou Johannen in Brabant
Van den Bossche daer si lach.
Theer men oec op breken sach
Van vore den Grave rechtevort;
Ende elc trac daer hi behoert
In Brabant, soe hi eerst mochte.
Dus was ghevelt dit gherochte,
Desen twist, ende dese onminne.
Die van Bruessel quamen inne
(Van der stat die goede lude)
Op Sint Simoens avont ende Sint Jude;
Ende vort een iegelike stede
Togen thuus, in haren vrede,
Ende meinden wel, na mijn scriven,
Dat goeden peis hier met soude bliven,
Ende dat si in beiden siden souden
Hertoge Aelbrechts uutsprake houden;
Maer cort gheschieter af tcontrare,
Als ghi horen selt hier nare,
Bi wat redenen ende saken
Die Geldersche den peis braken,
Ende sunderlinghe om saken drie,
Ic sal u seggen hoe ende wie.

Hoe die hertoge van Gelre niet en hilt de soene also si uut gesproken was.

LXXIX.

Int ierste point soe es verclaert,
Daer hertoge Albrecht openbaert
Dat vrou Johanne sal staen,
Also si voertijts heeft ghedaen,
In alle den rechte ende vrihede
Des lants van Grave ende der stede
Van den Grave, alsoe si plach
Vore dorloge, over meneghen dach.
Die hertoge van Gelre, sekerlijc,
Brac dit openbaerlijc;
Want hi sijn vrienden binnen der stede
Van den Grave bliven dede,
Ende deedse hueden ende wachten
Ende dagelijcx stercken ende machten,
Vesteghen, provancheren,
Na sinen wille ende begeren,
Als hi in den orloghe dede;
Nochtan van rechts wegen die stede,
Daer toe tslot ende dlant,
Mijnre vrouwen van Brabant
Haer billic soude gheopent wesen,
Ghelijc int seggen es ghelesen.
Mids dien vrou Johannen, dats waer,
Gheen onderdanicheit aldaer
Binnen den Grave crigen en mochte,
(Al waest dat sijt dic versochte)

Sonder wille ende bevel
Van den hertoghe van Gelre, ende niet el.
Dits dierste point, si u vercleert,
Daer met die swoene was ghefraudeert.
Ten anderen male overluut
Sprac die hertoghe Aelbrecht uut
Dat iegelijc, ware hi groot of cleen,
Op sijn goet ende op sijn leen
Staen soude, alsoe hi plach
Voer den orloge menegen dach,
Ende sunderlinghe ghenaemt die gone
Her Aernt van Hoemen ende sijn sone,
Die in der soenen claerlijc
Ghenaemt es openbaerlijc,
Dat hi weder onghelet
In alle sijn goede soude sijn gheset,
Ende die brieve weder gegheven,
Daer dleen op met was geheven,
Ende weder hebben soude met lieve
Van den hertoghe ander brieve,
Des hem een niet en ghesciede;
Maer die hertoghe (ende sijn liede
Van Geldre) heeft hem met vernoye
Hoemen ende Amersoye
Met crachte beleit ende af ghewonnen;
Ende her Aernt en heeft niet connen
Rechte ghecrigen, noch bescheit:
Al waest int seggen al soe gheseit
Hi moest sijns onbruikich bliven.
Op tderde point willic u scriven,
Van dat hertoge Aelbrecht sede,
Daer hi sijn uutsprake dede,
Dat alle ghevanghen tier tijt
Los souden sijn ende quijt,
Die, sint dat dorloge hadde ghehangen,
In eenegher siden waren ghevangen,
Des die hertoge, dats waerhede,
Een noch gheen alsoe en dede;
Maer bleven ghevangen en gherasteert,
Niet quijt gescouden, no ghetriveleert,
Des si billic niet en souden,
Na der swoenen inhouden;
Maer sijn bleven, boven dat,
Swaerlijc ghevangen ende ghescat.
Al noemic u maer pointe drie,
Vele meer gheschiedere, die
Contrarie waren van den swoene.
Als vrou Johanne van desen doene
Te binnen was ende wel berecht,
Sant si aen hertoge Aelbrecht,
Ende condeghde hem openbare
Hoe dat si veronrecht ware,
Ende bad hem seere uut dien
Dat hi haer dade ghescien
Rechtinghe van deser sake,
Na sijns selfs uutsprake.
Dese saken, dat si u cont,
Vervolghde si te menegher stont
Aen den hertoge Aelbrecht;

Maer haer en gheschieder af geen recht,
Noch besceit, in genen sinne.
Dus moest van node die hertoginne
Haren heeren, vrienden ende magen
Te kinnen geven, ende clagen
Hoe mense vuerde met ongelike;
Ende sunderlinghe van Vranckrike
Haren neve, den edelen heere,
Claeghde si haer onrecht seere,
Ende van Bourgongen den hertoghe
Philips, die dat namen hoghe
Dat haer die hertoge was dus fel
Van Gelre, ende oec rebel
Der soenen, die die hertoge vorseit
Aelbrecht hadde uutgheseit.
Hoe wel die hertoge van Gelre vorscreven
Zegel ende brieve hadde gegeven
Te doene, te houdene, in allen sinne,
Al dat dat seggen hadde inne
Van der soenen volcomelijc,
Soe was hire in ghebreckelijc,
Dwelc den coninc seere verdroot,
Ende van Bourgogne den heere groot.
Dies screef die coninc van Vranckerike,
Ende van Bourgognen des ghelike
Aen den hertoghe Aelbrecht,
Dat het haestelec worde verrecht
Van sinen sone die overdade,
Dat hen en gheen noot en dade
Te dansen op eenen anderen voet;
Want hen te lidene niet en stoet
Dat onrecht, ende dat ghedranc,
Si ware hen te na belanc,
Van Brabant die edel hertoginne,
Dat si in en ghenen sinne
Liden en wouden sulc onrecht.
Als die hertoge Aelbrecht
Van Beyeren, die wijs was ende vroet,
Des conincs brieve wel verstoet,
Ende hertogen Philips daer met,
Soe en heeft hi niet daer op ghelet
Hi en heeft gheworven, onghespaert,
Aen den coninc een dachvaert,
Ende aen hertoge Philips mede
Van Bourgognen, al in der stede
Van Camerijc te sijn ghehouden,
Daer tegenwordich wesen souden
Des conincs raet, ende daer toe meere
Van Bourgongnen die heere.
Soe lange hi hier om procureerde
Dat die coninc consenteerde,
Ende die coninc, in corten stonden,
Heeft sinen raet aldaer gesonden,
Ende hertoghe Philips opt tgone
Quam daer in propren persone,
Ende die hertoge Aelbrecht
Quam oec aldaer, soet wel was recht,
Ende daer soe onderspraken
Die heeren hen van allen saken,

Ende sunderlinge was die colacie,
Dat men vervulde die pronunciacie,
Dat begerde die coninc seere,
Ende hertoge Philips die wise heere,
Ende om te bat des tovercomen
Wert weder een dachvaert genomen,
Soet hertoge Aelbrecht versochte,
Die wesen soude, soe mi dochte,
Tot Antwerpen, doe ic ghewach,
Des dijnsdaegs voer Palmsondach;
Ende bi alsoe dat daer ware
Die hertoge van Gelre, soude oec dare
Hertoge Philips selve comen
Tegenwordich, hebbic vernomen;
Ende of van Gelre die hertoge
Aldaer ghecomen niet en moge
Tot Antwerpen, in der stede,
Soe was met vorwerdichede
Dien dach verlinght, doe ic ghewach,
Tot op den Palmsondach,
Daer wesen soude des conincs raet,
Ende oec mede, dat verstaet,
Hertoghen Philips raet des heeren,
Ende vrou Johannen raet met eeren,
Ende hertoge Aelbrecht, dat es waer,
Soude selve comen daer;
Ende oec mede, si u bekant,
Des hertogen raet van Gelderlant
Soude oec daer ghesonden wesen.
Vervolgher soe was van desen
Van Beyeren hertoghe Aelbrecht.
Dese dachvaert was ghelecht
Sente Geertrudenberge binnen.
Als quam die dach, wilt mi versinnen,
Van Palmsondach vorseit,
Soe quamen daer, met werdicheit,
Des conincs rade van Vranckrijc,
Ende van Bourgogne desgelijc;
Oec soe was alader, [si u] bekant,
Mier vrouwen raet van Brabant;
Oec was ter selver sachvaert
Hertoge Aelbrecht, si u verclaert.
Als alle dese heeren waren daer,
Soe en wert men niet gewaer
Dat die raet van Gelre quam;
Maer cortelinghe men vernam
Eenen bode, die daer sonden
Die raet van Gelre, te dien stonden,
Onscout doende met desen
Dat si daer niet en mochten wesen;
Wantse die hertoge van Gelrelant
Bi hem ontboden hadde te hant,
Dat si bi hem comen souden,
Ende baden den heeren dat si wouden
Eene ander dachvaert maken,
Om te slichtene alle saken,
Ende daer soude comen, sonder verlaet,
Die hertoge van Gelre, of sinen raet.
als dat die heeren hebben verstaen,

Soe en wert tier dachvaert niet gedaen,
Ende hertoge Aelbrecht die heere
Heeft ghedaen sijn onscout seere
Aen sconincs raet van Vranckrijc,
Ende van Bourgognene des ghelijc,
Ende bat, met vriendeliker beden,
Dat si sine onscout deden
Aen den coninc, ende oec meere
Aen van Bourgognen den heere,
Thonende int openbare
Dat hem al te leet ware
Tgebrec datter in ghesciede,
Ende seide, voer al die goede liede,
Dat hem van Gelre sijn sone
Toe hadde doen seggen al tgone,
Bi sinen rade in den Haghe,
Te sinden tot desen daghe
Sijn raetslude volcomentlijc,
Ghelast soffisantelijc,
Mids welcken ghebreken, vore verclaert,
Te nieute ginc dese dachvaert.
Soe vele die hertoghe Aelbrecht
Onderwijst heeft ende berecht
Des conincs raet van Vranckrijc,
Ende van Bourgognen des ghelijc,
Ende ghebeden, dat van desen
Een ander dachvaert mochte wesen
Tusschen dat, doe ic ghewach,
Ende Sent Jans Baptisten dach,
Daer hertoghe Philips soude sijn,
Ende Gelre die sone sijn;
Ende oft gheviele, met onderscheide,
Dat gheen van desen heeren beide
Aldaer ghecomen niet en conden,
Soe souden worden daer ghesonden
Die raetslude van beide den heeren,
Ghefondeert, na mijn vercleren,
Met goeden brieven der heeren rade,
Om vast te houdene ende ghestade
Wes daer ghedaen soude wesen,
Ende overdragen als van desen
Met voorsieniger deliberacie,
Op die vorseide prononciacie,
Die hertoge Aelbrecht uutseide
Tusscen die partien beide.
Tier dachvaert soude oec sijn bekant
Mier vrouwen raet van Brabant,
Vort gheloefde, doe ic u cont,
Hertoge Aelbrecht, dat hi terstont
Senden soude in Gelderlant
Sinen sone van Oestervant,
Aen sinen swager, wel ghelast,
Om die dachvaert te maken vast,
Ocht ander notable persone
In absencien van sinen sone,
Ende wes men aen den hertoge vonde
Van Gelre, soude hi binnen den stonde
Van drie weken, na Paeschdach,
Laten weten, doe ic ghewach,

Den coninc van Vranckrijc,
Ende den hertoge des ghelijc
Van Bourgognen, si u bekant,
Ende vrou Johannen van Brabant.
Last soe namen van deser dinc
Die raetslude van den coninc,
Ende van Bourgognen sunderlinge,
Over te dragen dese dinge
Bi den coninc, ende daer toe meere
Aen hertoge Philips den heere.
Als hertoge Aelbrecht vorscreven
Die antwerde hadde over ghegeven
Van den hertoge sinen sone,
Soe soude die coninc op tgone,
Ende hertoge Philips vorscreven,
Den hertoge Aelbrecht antworde geven.
Vort was daer ghesproken meere,
Want die coninc begerde seere,
Met al sier herten, hoerdic lien,
Peis tusscen die partien.
Om dongeval, dat mochte risen
Met den orloge, in meneger wisen,
Versochte des conincs raet vorscreven
Dat hertoge Aelbrecht soude geven,
Ofte laten horen die copie
Van der submissien, ende die
Prononciacie oec daer bi
Van der soenen, die welcke hi
Uut hadde ghesproken ende gheseit,
Om te weten tclaer bescheit,
Ende bi den coninc dat te bringen.
Daer antworde hi, op die dingen,
Dat die submissie van sinen sone
Van Gelre ghelijc was der ghone
Die hi hadde, si u bekant,
Van vrou Johannen van Brabant;
Ende of ter dachvaert, die wesen soude,
Die hertoge van Gelre niet en woude
Vervullen altemale die sake
Van hertoge Aelbrechts uutsprake,
Soe soude hi, ten selven tiden,
Die cheelen van beiden siden
Thonen daer, int openbare,
Van der submissien; ende oft soe ware
Dat die hertoge van Gelre niet
Die dachvaert en woude houden iet,
Soe soude hertoge Aelbrecht dan
Senden den coninc, den edelen man,
Die cheele, als ic u vertoghe,
Van den gelderschen hertoghe,
Ende sijn onscout openbaer,
Soe mocht die coninc weten claer
In wiene dat tgebrec stake.
Na alderhanden worde ende spraken
Versochten die raetslude, sonder bliven,
Dat hertoge Aelbrecht soude scriven
Aen den coninc dese besoigne,
Ende aen den hertoge van Bourgoingne,
Dat die raetslude in desen

Mochten verontsculdicht wesen
Aen den coninc, mids dat sie
Niet en hadden die copie
Van der submissien, ende mede
Van der uutsprake, die hi dede,
Al soet te Camerijc, der ic sagen,
Bi den heeren was overdragen,
Dwelc hertoge Aelbrecht na haer begert
Den heeren heeft geconsentert,
Scrivende aen den coninc
Die onscout van deser dinc,
Alsoe ghi voren hebt ghehort.
Hertoch Aelbrecht gheloefde vort
Alle sijn macht daertoe te doene,
Dat binnen der tijt ende saisoene
Die dachvaert hangende, dat verstaet,
Ghescien en soude ghenen onraet,
Op donderseten, hier noch eldre,
In den lande van Brabant noch van Geldre,
Ende zunderlinghe, soe ic ghevroede,
Op her Aernts van Hoemen goede,
Noch op hem selven, si u verclaert.
Hier op schiet die dachvaert,
Ende iegelijc, met corten worde,
Toegh ter plaetsen daer hi behoerde.

Hoe hertoge Aelbrecht sinen sone van Oestervant sant aen den hertoge van Gelre, ende ander dinc.

LXXX.

Cort hierna, hertoghe Aelbrecht sant
Sinen sone in Gelderlant
Aen sinen swager den hertoghe,
Die jonc was ende van moede hoghe,
Ghelast met sunderlinghen laste
Die welke die saken alsoe paste
Aen sinen swager, met wijshede,
Dat hi consent daer toe dede,
Dat, in der manieren vore ghelesen,
Die dachvaert soude ghehouden wesen,
Alsoet sijn sweer aen hem versochte.
Die boetscap alsoe over brochte
Grave Willem van Oestervant,
Aen sinen vader, diet te hant
Den coninc condichde, ende den heere
Van Bourgogne, ende daertoe meere
Van Brabant der hertoginnen.
Als des die coninc was te binnen,
Ende hertoge Philips, hebben si gescreven
Aen hertoge Aelbrecht, ende ghegeven
Daer met te kinnen, openbare,
Wes daeraf haer meininge ware,
Sonder te maken langhe noten.
Die dachvaert die wort ghesloten,
Bezegelt ende toe gheseit
Op doctave van der Triniteit,

Ten Bossche, om aldaer vervult te wesen
Die pronunciatie voergelesen.
Ghi hebt voren wel verstaen
Hoe hertoge Aelbrecht hadde gedaen
Gheloften, dat, na sijnre macht
Verhuedt soude sijn ende verwacht,
Dat gheen scade en soude ghescien
En gheene van beide den partien,
Noch gheen van den onderseten,
Ende met namen es te weten
Her Aernt van Hoemen sunderlinge,
Soe lange als die dachvaert hinge.
Al hadde dit hertoghe Aelbrecht
Gheloeft ende toe gheseght,
Soe en liet die hertoge niet ave
Van Gelre hi en behilt den Grave,
Hoemen ende Amersoyen,
Ende die ghevangen, dien tvernoyen
Met rechte mochte wel die sake,
Boven der soenen uutsprake.
Ende na der soenen dede noch meere
Onrechts van Gelre die heere.
Boven dat toeseggen, wilt verstaen,
Tsente Geertrudenberge gedaen,
Dat scade gescien en soude noch dere
Tot dat die dachvaert gehouden were
Die ten Bosche soude wesen,
Ende, boven alle desen,
Her Willems van Drueten bastaert
Met meer anderen, si u verclaert,
Uut den lande van Gelre in Brabant quamen,
Die een groot deel beesten namen,
Welcke beesten, hoerdic ghewagen,
Beschut werden. Doen si dat sagen,
Die Geldersche, met nide groot,
Staken si vele dier beesten doot.
Noch quamen die Geldersche als viant,
Ende hebben ghevanghen ende gebrant
Te Berchem mier vrouwen onderseten,
Ghestoct, gheschat, dat seldi weten,
Ende in Gelderlant ghevoert.
Die hertoge van Gelre, vore gheroert,
Heeft sint der soenen meer ghewracht,
Ende heeft beleght met hercracht
Thuus te Middelaer, hoert mi noemen,
Toehorende heeren Aernde van Hoemen,
Die welcke, als ic hier voren las,
In der soenen ghesoent was,
Daer die hertoge van Gelre vorscreven
Zegele ende brieve af heeft ghegeven
(Van der soenen) claerlijc,
Ende vrou Johanne des ghelijc.
Dit moest vrou Johanne liden,
Al waest haer swaer. Van harer siden
Soe liet si doen, in geenre manieren,
Den Gelderschen scade enegertieren,
Alsoe verre dat sijt vernam.
Den tijt aldus vast omme quam.
Al waest der hertoginnen leet

Haer en gesciede gheen bescheet.

Van der dachvaert ten Bossche ende wes daer ghedaen wort.

LXXXI.

Op doctave van der Triniteit,
Daer die dachvaert op was gheleit,
Heeft men ter dachvaert daer vernomen
Den hertoghe van Bourgognen comen,
Philips, den edelen wisen heere,
Ende sconincs raet, met groter eere.
Over vrou Johannen side,
Die welke, te dien selven tide,
Buten den Bossche, in dat groene,
Tenten sloegen, ende pauwellioene,
Om dat den staet van den heeren
Niet binnen en conden ghelogeren;
Maer vrou Johanne ende haer ghesinne
Die trocken alle ten Bosche inne.
Die hertoge van Gelre, dat es waer,
Es oec ter dachvaert comen daer,
Ende es oec buten ghelogeert,
Als dander heeren, vore vercleert,
Ende hertoge Aelbrecht vorscreven
Die es binnen Hoesdin bleven,
Ende heeft ten Bossche ghesonden
Greve Willeme, ten selven stonden,
Van Oestervant, sinen sone:
Een chele soe bracht die ghone
Van sinen vader, ten Bossche inne,
Aen die edele hertoginne,
In junio den sestienden dach,
Die int jaer Ons Heeren lach
XIII^{c} thachtentich ende seven.
In dier chelen stonden ghescreven
Vele ghebreke, si u bekant,
Daer de hertoge van Gelderlant
Hem af becroende, wilt versinnen,
Over der edelre hertoginnen,
Welcke ghebreke, een noch gheen,
Ter dachvaert en dienden, groot no cleen,
Daerom laeticse achter bliven,
Ende sal u tslot der dachvaert scriven;
Want, dat ic screve altemale
Aensprake ende wedertale,
Het souden wesen lange dingen,
Ende luttel orbors inne bringen;
Maer tslot daer af seldi verstaen,
In de tente buten den Bosch gedaen,
Mids vele redenen van ghebreke,
Die vrou Johanne claerleke
Den hertoge van Gelre over sede,
Daer hi haer te clein in dede;
Want hi niet en hilt te recht
Duutsprake van hertoge Aelbrecht,
Daer hi die soene met corrumpeerde.

Die hertoge contrarieerde
Die worde van vrou Johannen.
Die heeren ende die wise mannen
Hebben die saken van der partien
In beiden siden aenghesien,
Ende hebben, met wisen sinne geraect,
Aldaer een uutset ghemaect,
Soe dat die hertoge Aelbrecht
Hem informeren soude te recht,
Met wiser deliberatie,
Op die vorseide pronunciatie,
Soe verre alst daer aen mocht rueren,
Dat hi die soude doen volvueren,
Met rechte ende metter daet,
Binnen half oeghste, sonder verlaet,
Alle redenen aenghesien
Van alle beiden den partien;
Ende dit aldus volbracht,
Voor alle werc, soe bleef die macht
In den hertoge Aelbrecht vort,
Alle andre gebreke ende discort
Te aenhoeren, van elker side,
Ende die te slichten binnen den tide
Van den naesten Paeschdach,
Van allen ghescillen dat hangen mach
Tusscen die partien vorscreven.
Hier af hebben brieve ghegeven
Van submissien, met ripen sinne,
Die hertoge ende die hertoginne,
Dit te houden, stade ende vast,
Ende binnen dier tijt gheenen last
Te laten ghesciene, bi haren weten,
Op enich van den onderseten
Van Brabant, of van Gelderlant.
Dit wert besegelt; daerna, te hant,
Schiet dat heerscap minlike,
Ende elc trac tot sinen wike,
Hopende seker sijn van desen,
Dat hier met warich peis sal wesen.
Sint dat die dachvaert aldus schiet
Hertoge Aelbrecht niet af en liet
Om te vorderen die dingen,
Die sinen seggene aengingen;
Maer, wat hi daer toe ghedede,
Tusscen half oeghst, noch Paesschen mede,
Soe en conde hi int ghone
Gheonderwisen sinen sone
Van Gelre, noch daer toe berueren
Dat hi sijn seggen wilde volvueren,
Te betren des hi hadde mesdaen.
Dus es tbestant uut ghegaen.
Tusscen beide de lande vorscreven
Es dorloge weder op gheheven.
Eer ic dit vorder wil verclaren,
Soe sal ic u ierst openbaren
Wes binnen deser tijt gheschiet
Voer Gaesbeke; dat emmer niet
En behoert te sine vergheten.
Dan sal ic u vort doen weten

Van den orloghe tcovenant
Tusscen Brabant ende Gelderlant.

Hoe men Gaesbeke belach ende waeromme.

LXXXII.

Die wile dat aldus hinc die sake
Dat hertoge Aelbrecht sijn uutsprake
Metter daet soude doen volvueren,
Als ghi mi voren horet rueren,
Soe tracteerde, alsoe houde,
Mijn her Sweder van Opcoude,
Heer van Gaesbeke, van Putte, van Strien
Met vrou Johannen om die voeghdien
Bedrijf ende heerlicheden
Van sommegen dorpen, die onghesceiden
Horen ter meyerien van Rode,
Om die te hebben tsinen gebode;
Maer eer hi conde volvueren dat,
Quaemt ter kennesse van der stat
Van Bruessel, die haer maecte partie
Daer jegen, want die meyerie
Van Rode gheheel ende al
Metter toebehoerten, groot ende smal,
Light onder dammanrie,
Seggende daerom dat die
Sake niet en mocht gheschien,
Noch dat vrou Johannen in dien
Gheen macht en hadde te geven;
Want in haer blide inkomst vorscreven,
Hadde si gheloeft al gheheel
Dlant van Brabant, sonder deel,
Onghesceiden, ende daer af niet
Te verpanden of te vercopen iet,
Noch te versetten dorp of stede,
Ocht oec te beccommeren mede
Land ocht slote enegertiere.
Aldus, bi deser manniere,
Belette die stat van Bruessel vorseit
Dat van dien dorpen die heerlicheit
Die heer van Gaesbeke niet en creegh,
Dient meshaeghde, hoe wel hi sweech.
Als die stat dese redene woech
Van Bruessel, dwordt dat daer af droegh
Her Everaert Tserclaes, mids das
Dat hi tier tijt voerscepen was,
Soe alst hem was te last ghegeven;
Dies sijn gesellen bi hem bleven,
Die tier tijt scepenen met hem waren:
Haer namen sal ic u verclaren:
Her Claes de Swaef, dits ware dinc,
Ende daer na Reinier Cluetinc,
Gielys de Mol, van Bogarden Aert;
Die ander twee, si u verclaert,
Gielys de Hertoge, ende met hen
Gielys de Wert, ic seker ben:

Die waren doen die scepenen seven,
Die bi her Everaerts woerden bleven,
Ende alle den raet der goeder stat
Van Bruessel. Nochtan dat
Sinen last sulc was, wordt hi mids dien
Ghemerct, ende in den mont ghesien,
Meer dan enich sier ghesellen.
Hierna ghevielt, hoerdic vertellen,
Dat die heere van Gaesbeke sat
Met sier vrouwen ende at
Over tafel, daer hi vertrac
Van deser materien, ende sprac
Dat niement soe seere int gemeene
Hem tegen en was, als allene
Her Everaert Tserclaes, des hi
Tegen hem, verre noch bi,
Verdient en hadde, soe hi meende.
Die vrou van Gaesbeke daer op beende,
Als si hoerde dese dingen:
(Des greven dochter van Liningen
Was si, diet verstont gheringhe)
Ende her Melys Utenenghe,
Ridder, die te dier tijt was
Baillieu van Gaesbeke, als ic las,
Ende des heeren bastaert sone
Van Gaesbeke (Willem hiet die ghone
Van Cleve, die noch hadde leven
Doen dese cronike ierst was bescreven;
Want, doen dese saken waren,
Was hi noch seere jonc van jaren)
Hoewel die heere hier af
Van Gaesbeke genen last en gaf,
Noch bevel, tenegher stede,
Dat men heer Everaerde misdede.
Soe trac tot hem wel geringhe
Die her Melys Utenenghe,
Willem van Cleve den bastaert,
Die doen noch jonc was bejaert,
Ende onder hen beide te samen
Dat si die saken aen namen,
Her Everaerde, of si conden,
Te crenckene tierst dat si vonden,
Hoe wel die heeren nochtan daer af
Van Gaesbeke ghenen last en gaf,
Noch bevel, noch beheet,
Anders dan vorscreven steet;
Maer, eneghe wouden seggen vast,
Dat si hadden anderen last,
Ende ander beheet, en trouwen,
Heimelike van mier vrouwen
Van Gaesbeke, maer donderscheet
Der waerheit daer af ic niet en weet.
Hier hebdi ghehoert al bloot
Den oorspronc van her Everaerts doot.

Hoe her Everaert Tserclaes ghesleghen was.

LXXXIII.

Her Everaert, cort na dien tijt,
Reet tot Lenneke, des seker sijt,
Als die hier op niet achte,
Noch hem nergens voer en wachte
Dat hem iet soude meschien.
Als hi van Lenneke soude tien
Ende riden te Bruessel wert,
Soe wort hi op den wech aenvert
Van den baillieu met wreethede,
Ende van Willem den bastaert mede,
Met haren hulperen ende knechten,
Diene jammerlijc berechten,
Ende hebben hem daer, in dier woet,
Afgheslegen sinen voet,
Ende sijn tonghe in sinen mont
Ghecort, ende bitterlijc ghewont,
Ende lietenen alsoe liggen daer
Int velt, met dier quetsueren swaer,
Bloedende seere over doot;
Ende niement, clein noch groot,
Van al des heeren onderseten
Van Gaesbeke, doe ic u weten,
En dorstens aenverden niet.
Ende ten lanxsten soe gheschiet
Dat een priester, her Jan van Stalle,
Te dier tijt lantdeken van Halle,
Ende Johannes Coreman,
Sijn clerc, die welcke ghewan
Eenen wagen met aerbeide,
Daer men her Everaerde op leide,
Ende voerdenen te Bruessel waert.
Hem quamen tegen, onghespaert,
Onder wegen, met groter clage,
Sine vriende ende sijn maghe,
Met groter macht, bedructelike,
Daer sine ontfingen droeflike,
Ende voerdenen, al onghespaert,
Rechtevort te Bruessel waert,
Daer si aen hadden ghenoech te doene,
Tot tusschen iij ende iiij na noene,
Eer men hem te Bruessel brochte,
Opte merct, daer groot gherochte
Was, ende menegerhande tale;
Want tvolc, in groten ghetale,
Was daer vergadert, eer iet lanc,
Dat met groter porssen dranc
Omtrent hem, als gramme manne;
Ende selve die edle vrou Johanne
Quam neder ter merct, sonder letten,
Om tvolc te vreden te setten,
Ende te saten, want het was erre.
Mijn vrouwe Johanne lach op die sterre,
Ende die gewonde her Everaert
Sprac haer toe, al onghespaert,
Van op den wagen, seere ontdaen;
Maer qualijc conde ment verstaen,
Soe hem die tonge was ghecort.

Dat volc seere in ruere wort.
Als si alsoe dien goeden man
Meshandelt sagen, soe en wasser an
Gheen saten noch bestieren
Van vrou Johannen, in gheer manieren,
Si en trocken uut, sonder dueren,
Des selfs daeghs, omtrent v uren
Van den avonde, met groter macht,
Ende logerden dien selven nacht
Van Bruessel ander halve mile,
Te Vlesenbeke, dan nes gheen ghile.
Dit ghesciede, doe ic ghewach,
Op eenen witten donderdach
Dat her Everaert was gheslagen,
Dat seker seere was te clagen;
Want hi was die selve man
Die tstat van Bruessel weder wan
Uut den handen ridderlike
Van den grave Lodewike,
Ende settese weder in de hant
Hertoge Wenceline van Brabant,
Ende vrou Johannen mede,
Soe dat verclaert es tsijnre stede.
Desen witten donderdach
XXVI in merte hi lach,
Int jaer van Ons Heeren gheboernesse
XIII^{c} LXXXII ende sesse;
Maer na dIncarnacioen
Soe waest int jaer Ons Heeren doen
XIII^{c} LXXX ende seven;
Want thof van Brabant oyt heeft ghescreven
De jare Ons Heeren claerlike,
Soe achtervolght dese cronike
Die selve maniere, dat si u cont;
Op den heiligen Paeschavont
Verandert si, met den nuwen lichte,
Die jare Ons Heeren, als ic u dichte,
Aldus dat her Everaert
Int jaer Ons Heeren gheslegen waert
Van der Incarnacien, dats waer,
XIII^{c} ende LXXXVII jaer,
Op den witten donderdach,
Die xxvj in merte lach,
Ende hi sterf met groter clage
Des dijnsdaegs in de Paesdage,
In merte op den lesten dach,
Die int jaer Ons Heeren lach
XIII^{c} LXXX ende achte.
God brenge sijn siele uut allen achte,
Ende sette hem die onsculdege doot
Voer al sijn sonden, cleen of groot.
Als her Everaert was verscheiden
Was hi begraven met werdicheiden,
Ter Nat, ende voer hem wort gecoren
Scepene, dat moeghdi hoeren,
Jan TSerclaes, die woenende was
In de Volder strate, sijt seker das,
Sijn neve, die sinen eet dede

Van den scependomme, dats waerhede,
Int velt, daer hi voer Gaesbeke lach.
Her Everaerde men wel clagen mach;
Want hi was edel ende ghetrouwe
Der stat van Bruessel, ende mier vrouwe.
Van desen faite, warichleke,
Was die heere van Gaesbeke
Selve onsculdich, dat verstaet:
Hi en gaffer toe raet noch daet;
Oec en wist hi niet van dien
Dat dit fait soude ghescien;
Want, doen men hem bracht die niemare,
Was hi gheknielt voer den autare
Tontfane dat Heilege Sacrement.
Als hem die sake was bekent
Dat dit fait was gheschiet,
Theilege Sacrement hi liet
Tontfane, dat es seker waer,
Ende ontfinc op sijn slot aldaer
Die baersculdighe van der daet,
Daer hi aen hadde crancken raet,
Ende maecte hem der daet ghewechtich,
Baersculdich, ende plechtich

Hoe Gaesbeke gewonnen was.

LXXXIV.

Des goets vridaeghs, doe ic u cont,
Smorgens, in der morgenstont,
Trac theer op van Vlesenbeke,
Ende togen voer Gaesbeke,
Ende screven al te hant
Aen dander steden van Brabant,
Biddende, seere ernstelijc,
Ende vermanende, eenpaerlijc
Versuekende, op die verbonde,
Dat si met heircrachte ter stonde
Bruederlijc daer bi hem quamen,
Dwelc die stede, alle te samen,
Ten versueke van der stat
Van Bruessel daden, sonder dat
Si eneghe onscout daer af sochten,
Sonder den Bossche, die en mochten
Niet uuttrecken, hoerdic talen,
Om te verwaerne die palen
Jeghen die gheldersche druite;
Want tbestant dat ginc ute,
Daer ghi voren af hebt ghehoert,
Ende desghelijcs sant rechtevort
Die edele hertoginne Johanne,
Ten versueke der goeder manne
Der stat van Bruessel, soe ic vernam,
Heeren Janne van Witham,
Haren drossate al te hant,
Met haren wimpel van Brabant,
Voer dat slot haesteleke.

Die vorseide heere van Gaesbeke
Was afghetoghen in dien daghe,
Om troest te sueken aen sijn mage,
Sijn heeren, ende vrienden, die tsijnre beden
Hem hier af hulpen mochten te vreden,
Ende liet sijn slot, wel ende siene
Verwaert van alderhande engiene,
Van volcke ende van provanden met.
Drie capiteine hadde hi gheset:
Die een was Jan van Lombeke
Die ander dat was Jan Helbeke,
Ende Jan Storm, sijt seker das,
Die een vroem man was.
Als die steden van Brabant
Versament waren al te hant,
Qntboden si met verdichede
Mineerders van Ludich der stede,
Ende daden tslot, sonder cesseren,
Van Gaesbeke onder mineren.
Doen dat die van boven saghen,
Soe wordt ten lanxsten overdragen
Ende ghededinght, sijt seker das,
Dat mijn vrouwe, die selve was
Op den slote, si met al
Hare gheselscap, groot ende smal,
Souden afgaen metter spoet,
Behouden lijf ende goet,
Ende geven tslot al te hant
In handen mier vrouwen van Brabant,
Ende den steden desgelike,
Haren wille properlike
Daer met te doene, alsoe si daden.
Doen wort die vrouwe soe beraden
Dat si van den slote quam,
Met prossessien, als ic vernam,
Met haren goeden, ende met al
Harer gheselscap, groot ende smal,
Dwers doer theer, si u verclert,
Den wech te Wouters Braechen wert,
Ende daer na, in corten stont,
Werp men tslot af in den gront,
Ende destrueeret altemale.
Eer dit gheschiede lach men daer wale
Den termijn van v weken.
Theer men van daer op sach breken
In meyavonde, doe ic ghewach,
In april den lesten dach.

Hoe men anderwerf trac voer den grave.

LXXXV.

Als nu den vrede ende tbestant
Tusscen Brabant ende Gelderlant
Te Paesscen uut was ghegaen,
Want hertoge Aelbrecht niet voldaen
Sijn seggen en hadde, noch doen volvueren,

Die van den Bossche, ende haer ghebueren
Gheseten in der meyerien,
Moesten verweren ende bevrien
Die palen des lants, alsoe si deden,
Jegen die Geldersche, als dander steden
Van Brabant voer Gaesbeke lagen;
Maer doen hen tslot was opgedragen,
Ende si weder thuus ghetogen,
Vervolghde vrou Johanne, na haer vermogen,
Aen dlant van Brabant, dat si met machte
Trecken woude met heercrachte
Voer den Grave, dat hare onthelt
Die hertoge van Gelre met ghewelt,
Jegen recht ofte bescheit,
Ende boven tseggen, dat gheseit
Hadde die hertoge Aelbrecht
Van Beyeren. Dat onrecht
Bat si dat men haer holpe keeren.
Dus trac men weder, int jaer Ons Heeren
XIII^{c} LXXX ende achte,
Ander werven met heercrachte,
Voer den Grave, doe ic ghewach,
In junio den xvj^{en} dach.
Van deser selver heervaert
Waren capiteine ende ruwaert
Die heer van Bornhem, des nemt goem,
Entie heere van Bergen op den Zoem.
Als theer van Brabant te Herpen quam
Bi Ravenstein, ende doen vernam
Die hertoge van Gelre sier viande macht,
Soe wort hi in dien bedacht
Dat hi sant, al te hant,
Aen die capiteine van Brabant,
Ende boot den Grave onghespaert
Voertijts hadde vrou Johanne.
Hier op namen die wise manne,
Die capiteine, haer beraet
Metten edlen, die teser daet
Allegader waren gheneghen;
Maer daer vielen enege teghen,
Capiteine van den steden,
Ende letten dat sijt niet en deden,
Maer tot den Grave si hebben wouden
Altemale den cost vergouden,
Die dlant van Brabant, wilt verstaen,
In dier reisen hadde ghedaen.
Dus trac men vort, sonder beiden,
Voer den Grave, dat men beleide,
Daer die van den Bossche stercke
Grote, costelike wercke
Van engiene daden rechten,
Om die stat daer met te aenvechten.
Die maerscalc, dat si u bekant.
Of die drossate van Brabant,
Daden dagelicx gheleeden
Die ter voederingen reden,
Sonder eens, des ic ghewach,
Op Sent Jans Baptisten dach
(Om dies daeghs hoegheide

En wouden si doen gheen gheleide).
Die andere en lietens niet gheringhe
Si en toghen ter voederinghe,
Sonder gheleide, onberaden,
Ende sonder bestier, dat hem te scaden
Verginc ende te quaden spele;
Want si ghevanghene ende dode vele
Hadden in dier sconfeltueren.
Die ghemeinte van dier uren
Begonden seere te murmureren;
Ende doen wert bi den heeren
Den capiteinen herde houde
Ghesloten, dat men maken soude
Eene brugge, sonder cesseren,
Om de Mase te passeren,
Ende alsoe soude men die stat
Alom beleggen, ende mids dat
Soude si teer sijn ghewonnen.
Die brugge wort rechtvort begonnen
Ende ghetimmert ende volmaect,
Ende omtrent half wege ghestaect
Ende gepijlt in der Mase.
Doen quamen die Geldersche, niet als dwase,
Om te beletten dat werc,
Ende scoten met bussen alsoe sterc,
Dat men die brugge, te dier stonde,
Negheenssins volvrachten en conde.
Doen wert daer overdragen houde
Dat eenen hoop trecken soude
In sekeren ghetale, als ic las,
Doer die Mase, over eenen pas,
Ende dien pas, doe ic ghewach,
Soude men houden al dien dach,
Sonder roven ofte branden,
Ocht scade te doene den vianden,
Ende des anderen daeghs, bi tide,
Soude men trecken op dander side
Van der Mase. Met sulcken saken
Soe mocht men die brugge volmaken.
Dit opset ende dese daet
Wordt in den heimeliken raet
Overdragen, sijt seker das;
Maer doer welcken pas
Men trecken soude, dat wordt gestelt
In der ij capiteine ghewelt,
Om dat heimelijc bliven soude;
Nochtan vernam herde houde
Die hertoghe van Gelre dat opset,
Ende oec den dach daer met
Dat men over trecken soude;
Maer, doer welcken pas men woude
Over trecken en wist hi niet;
Maer cort hi hem hier op beriet,
Ende dede, sonder letten,
Die passe alle beide besetten.
Maer, om deswille dat den pas
Te Mouwijc den naesten was
Ende den suetsten, meinde hi claer
Dat haer reise soude liggen daer,

Ende dede daerom, sonder letten,
Dien pas alderstercst besetten.
Maer die Brabantre, dat segge ic,
Coren den pas te Nichtric,
Den welcken leght bi Ravenstein;
Daer over te trecken was haer mein;
Maer doen si daer vore quamen
Den pas si wel beset vernamen
Van Gelderschen, in allen keere,
Soe dat si langhe ende seere
Aldaer streden ende vochten,
Eer si den pas ghewinnen mochten;
Doch cregen sine in haer vermogen,
Ende sijn over die Mase ghetogen.
Maer eer theer daer ghequam
Van Brabant, alsoe ic vernam
Soe gingen die quade knechte te hant
Roef stichten ende brant,
Jegen dopset ende overdragen.
Die Geldersce, die te Mouwijc lagen.
Op den pas, die sagen saen
Tvier ende den roec op gaen.
Daer aen worden si ghewaer
Dat die Brabantre elswaer
Die Mase hadden ghepasseert.
Doen brakense op onghecessert,
Ende reden derwert met avise;
Vromelike, als die wise,
Ronnen si op met ghevechte
Die brabantsce onbestierde knechte,
Die dopset, te harer onvramen
Braken. Doen die Geldersce quamen
Worden si alle ghesconfiert.
Ende vloen als liede onbestiert.
Die eene beidde des anders niet,
Crijsschende, roepende: *Vliet! vliet!*
Met dien ghecrijssche, met dien mesbaren
Scoffierden si alle die over waren
Comen van der Brabantre side.
Die edle heeren riepen tien tide:
Hout stat! hout stat! thoot omme!
Maer wat si riepen, die meeste somme
Vloen vast, als blode dwase,
Ende lieten hen vallen in de Mase,
Ende trocken over metter spoet,
Beide te peerde ende te voet.
Aldus bleef ghevangen daer
Die heere van Lintre, dats waer,
Entie heere van Bourgevaille,
Ende menich ander alsoe wale
Edel man, die doer dien noot
Voer der geldersche conroot
Niet vlien en wilde enen voet.
Hadden hen dandre int gemoet
Ghebleven, als die schemel daden,
Si hadden die Geldersche verladen,
Ende hen sterc ghenoech ghewesen;
Want als die hertoghe hadde uutgelesen
Van Gelre altemael sijn macht,

Soe en hadde hi cume te hopen bracht
III^{c} glayen, hoerdic orconden,
Ende van dien hadde hi gesonden
LXXX glayen, of daer omtrent,
Daer die Brabantre bleven gheschent,
Die te Nichtric over waren,
Alsoe ghi nu hoert verclaren.
Doen dus ghesciede dit mesval,
Was dopset ghebroken al
Van der bruggen, daer ic af sprac,
Ende cort daer na men opbrac
Van vore den Grave, herde saen,
Ende liet onghewonnen staen,
Ende die steden al te samen
Van Brabant weder inne quamen,
Doen si uut hadden ghewesen
Omtrent v weken; ende na desen
Worden die palen wel beset
Van riddren ende knechten met,
Die op die passen waren ghesent,
Te Herpen, te Osse, ende daer omtrent,
Ende hilden jegen die Geldersche daer
Een ridende orloghe swaer,
Binnen welker tijt die vrome lieden
Den Gelderschen scade groot berieden,
Ende die Geldersche als viant
Weder int lant van Brabant.

Hoe de hertoghe van Gelre in Brabant toegh.

LXXXVI.

Alst den hertoge was bekant
Van Gelre dat dlant van Brabant
Aldus thuuswert was ghetogen,
Dachte hi hoe hi soude moghen
Den Brabantren beraden toren,
Soe si hem hadden gedaen te voren,
Ende trac te Kasteren al te hant
Over die Mase in Brabant,
Ende met hem, in sijn ghespan,
Herde menich vroem edel man,
Dertsche bisscop van Coelne, dat wet,
Die bisscop van Munster, ende met
Die bisscop van Bremen, int berecht,
Entie bisscop van Utrecht,
Die greve van Cleve, die namaels waert
Hertoge; oec was op die vaert
Die abt van Proem, een menchtich man,
Entie greven van Moers, in haer ghespan
Driendertich hondert glavien goet,
Twee ende twintich hondert man te voet.
Dus toegh van Gelre die hertoge vri
Ierst tOesterwijc, dat brande hi
Entie scoen linde, doe ic u cont,
Op Sente Laureins avont
Int jaer voirscreven, doe ic verclaer,

XIII^{c} achtentachtentich jaer,
Op die selve reise moedichleke
Brande hi Gestel ende Beeke,
Ende Bocxstel, buten, maer binnen niet.
Drie dage, dit es waer bediet,
Laach hi aldus in Brabant,
Ende stichte roef ende brant,
Dat hem niement en ruerde, tien tide,
Van der brabantre side.
Daer thoegh hi weder al te hant
Te Weert over, in sijn lant.
Riddren, knechten, leght hier aen merc,
Hielden ridende orloge sterc,
Deen op dander, met groten nide,
Ter eenre ende ter ander side.
Dus bleeft in deser verwerthede
Tot dat was dien winter leden.
Doen vervolgde al te hant
Vrou Johanne van Brabant
Aen hertoge Philips, haren neve
Van Bourgongen, dat hi bleve
Bi hare met ghetrouwichede,
Ende haer hulpe ende troest dede
Jeghen den hertoge vorseit
Van Gelre. Dus sant wel gereit
Die hertoge Philips al te hant
Vijf honderd glayen in Brabant,
Sijnre moyen te hulpen daer.
Dit was in Ons Heeren jaer
Als XIII^{c} stont ghescreven,
Ende LXXXIX daer neven.
Twee ridders, vroem ende ghepresen,
Waren capiteine van desen
Vijf hondert ghelayen, ende hoot van hem
Van La Trymoille her Willem,
Een vroem ridder ende een coen,
Ende her Odaert van Chaszeroen,
Die hi versoutte, als ghi mocht hoeren,
Van drie maenden tijts te voren.
Dese heeren, voren ghenareert,
Met haren hoepe worden ghelogert
Te Millen, te Ghangelt ende te Vucht,
Den Gelderschen te beraden ducht.
Daer soe hadden si bi hem
Te hulpen den heere van Borhem;
Ende die heeren uut Brabant,
Die lagen, soe ic u dede bekant,
Te Herpe ende te Osse mede.
Aldus men veel meer scaden dede
Den Gelderschen, hebbic verstaen,
Dan het te voren hadde ghedaen.
Doen die drie maende overleden,
Wouden die capiteine scheeden,
Ende orlof nemen, cort na dat,
Des hen vrou Johannen verbat,
Te haren coste, te harer beden
Haer te dienen, dwelc si deden
Dien somer lanc, des seker sijt,
Ende wonnen, binnen dier selver tijt,

Op den hertoge, verstaet mi wale,
Van Gelre, een stat, gheheeten Strale,
Die si, binnen diere stonde,
Destrueerden tot den gronde.
Cort hier na, des sijt wijs,
Trac die hertoge te Parijs
Van Gelre, bi den hertoge
Van Orliens, om dit orloge
Af te leggen, of hi mochte,
Ende hi te gracien gherochte.
Mids sier hulpen bat hi seere
Aen van Bourgongen den heere,
Dwelc tsinen versueke ende tsier bede
Die hertoge van Orliens dede,
Ende bracht soe verre, hoerdic vercleren,
Dat hertog Philips dede abstineren,
Ende maken een scorsinghe
Van den orloghe; mids dien dinge
Meende hertoghe Philips te hant
Den Grave gheheel aen Brabant
Te brenghen, ende dan vort te driven
Dat sijs in hem souden bliven,
Die hertoghe ende die hertoginne.
Niet wel soe en was tot desen sinne
Die hertoge van Gelre bedacht;
Maer, eer hi dorloge hadde verwacht,
Hadde hijs hem liever noch te keeren
In hertoge Philips; maer sulc der heeren
Van Brabant die besorghden seere,
Of hem hertoge Philips die heere
Des onderwonde, ende diep in taste,
Ende hem dus hoge laste,
Dat het den lande, alsoe hen dochte,
Namaels te laste comen mochte
Van Brabant, ende te beswaernissen,
In tiden toecomende, mocht men gissen;
Ende bi deser redenen claer
Soe wort in Ons Heeren jaer
Als XIII^{c} stont ghescreven
Ende negentich, die sake bedreven
Ten utersten, ende soe verre bracht
Dat si waren alsoe bedacht,
Die partie, mids wisen rade,
Ende beide den landen, dat die scade,
Die van den orloge mochte comen,
Goet belet waer ende benomen,
Ende aldus, doe ic u ghewach,
Wert op Sente Severijns dach
Tusscen mier vrouwe Johannen,
Haer lande ende haren mannen,
Ende hertoge Willem ter ander side,
Sijns raets, sijns lants (dies menich blide
Van herten was) ghewarege soene
Ghemaect, sonder van desen doene
Den hertoghe Philips, ic wil ghijt wet,
Of ander princen te moyen met,
Sonder allene, dat verstaet,
Haer lande ende harer beider raet,
Van welcker soene, hierna beneven

Die substancie steet bescreven
Van worde te worde, alsoet gevel,
Den rechten sin ende niet el.

De namen van den heeren die den pays tracteerden.

LXXXVII.

Hertoginne Johanne van Brabant
Ende hertoghe Willem van Gelderlant
Coren elc, met goeder stade,
Ses edel manne uut haren rade,
Die onder hen xij ghemein
Trecken souden te Ravestein.
In den iersten coes die edel vrouwe
Mijn her Sweder van Opcouwe,
Heer van Gaesbeke, van Putte, van Strien,
Ende daer na den edelen vrien
Heer Thomase, van Diest heere,
Joncheere Willem van Zeyne, ende meere
Willeme, heere van Cranendonck,
Ende her Janne, die niet en was blonc,
Van der Calsteren, een ridder wert,
Ende her Heinrick, si u verclert,
Van der Lecke, den wisen vromen.
Die hertoghe van Gelre heeft ghenomen
Om peis te makene, sonder erch,
Gheraerde, heere van Werdenberch,
Ende voert meer, doe ic ghewach,
Heer her Willeme van Muysbach.
Noch nam hi daer, in dat bestel,
Van Gusten her Wernier Buffel,
Ende her Herman van Lievendale.
Dese waren ridders altemale;
Waelraven van Oyen, vroem ende stout,
Ende van Rays Reinout.
In dese xij heren vorscreven
Sijn ses in beiden siden bleven.

Hoe Wouter van Over Rijn tShertogenbossce gericht was daer dorloge weder om begon, tusschen Brabant ende Gelderlant.

LXXXVIII.

Als vrou Johanne, hoert mi verclaren,
Ende hertoge Willem een deel jaren
Gheweest hadden in goeden vreden,
Beide haer lande, haer volc, haer steden
Onderlinge hadden ghefrequentert,
Ende allen comenscap ghehantert
Alsoe si vortijts hadden gheplogen,
Voer tbegin deser orlogen,
Als XIII^{c} stont ghescreven
Ende vier werf twintich tien ende seven,
Soe ghevielt, op enen sondach,

Na Sinte Jans Baptisten dach
Dat men Ons Vrouwen omme droegh
TSertoghenbossche, aldaer ghenoegh
Geldersche quamen, sijts ghewes,
Soe dat jaerlijcs ghewoenlijc es.
Onder vele andre te dien termijn
Quam daer Wouter van Over Rijn
Die doen scoutheet of amtman was
Des hertoge van Gelre, sijt seker das,
Te Bomelerwerde, verstaet den fijn.
Dese selve Wouter van Over Rijn
Met meer Gelderschen te worde quam
Jeghen eneghe, soe ict vernam,
Ingheseten portren, op dien dach,
Daer si teerden in een ghelach,
Alsoe dat si seere gheringhe
Vechtende worden onderlinghe.
Wouter ende die met hem vochten
Riepen *Gelre! Gelre!* wat si mochten.
Als die andre dat vernamen
Gelderschen hen te hulpen quamen,
Diere ten Bossche een groot conroet
Vergadert was, ende daer bleef doet
Gosen van der Diesen, die dienere was
Vrou Johannen, ende, mids das,
Haer cleeder aen hadde ter selver stede:
Porter ten Bossche was hi oec mede.
Ende van der Gelderscher siden
Bleven oec dode, ten selven tiden,
Ende vele ghevanghene, voer waer,
Van den Gelderschen bleven daer.
Die vorseide Wouter van Over Rijn
Bleef oec ghevangen, ende int fijn
Wort hi van den live gherecht,
Om dat hi selve int ghevecht
Met sinen swerde, dat hi trac,
Gosene van den Diesen doerstac,
Ende hootsheere was ende principael
Van der saken altemael,
Ende *Gelre! Gelre!* ierstwerf riep,
Daert volc met te gader liep;
Mids welken opsette soe scheen dat
Hi tSertogenbossche die stat
Vrouw Johannen van Brabant
Ontweldeghen woude, ende in hant
Van den Gelderschen aldus bringen.
Cort daer na dat dese dingen
Aldus ten Bossche waren bedreven,
Heeft hertoghe Willem ghescreven
Sijn brieve aen der hertoginnen,
Hoe si wel wiste ende was te binnen
Dat Wouter van Over Rijn, sijn raet,
Sijn amptman, ende sijn ondersaet,
Met meer anderen sier dienaren
Binnen harer stat comen waren
Van tSertogenbossche, in trouwen fijn,
Die den vorseiden Wouter van Over Rijn
Ghericht hadden, sonder verdraghen,
Ende vort sijn dienren doot gheslagen,

Sijn liede ghevangen, ende ghesmeten;
Mids welcke hi begerde te weten
Ocht van Brabant die edel vrouwe
Haer die sake aentrecken wouwe,
Die dus ten Bossche waer ghedaen,
Of dat sijs ledich wilde staen;
Soe begerde hi dat si, sonder verlaet,
Teenen sekeren dage haren raet
Te Ravenstein volmechtich sonde,
Jegen den sinen, om daer ter stonde
Hem richtinge te doene, ende bescheit
Te ghesciene van der saken voerseit;
Ende, of sijs ledich wilde staen,
Soe begherde hi voert aen
Dat si hare voerseide stat
Van den Bossce onder wese, dat
Si hem dade rechtinghe
Hier af, ende beteringe;
Ende, ocht hem tien dage niet
Rechtinge hier af en gheschiet,
Soe meinde hi daer na te staen
Dat hem rechtinge worde ghedaen,
Ende meinde hier met, openbare,
Hem hebben ghequijt jegen hare.
Hier af begherde hi van inde torde
Haer bescreven antworde.
Vrou Johanne, sonder begheven,
Heeft hem antworde dus ghescreven:
Dat si daer gerne schicken woude
Van haren rade, die hem soude
Onderwisen ende aenbringen
Claer bescheit van desen dingen,
Ende aldus, doe ic ghewach,
Na meer scrivens, soe wort die dach
Te Ravenstein gheleit alsoe,
Int jaer vorscreven, drie in augusto;
Maer want men aldaer die dingen
Te ghenen ghevuege en cost ghebringen,
Mids dat van Gelre die hertoghe
Grote betringe hiesch ende hoghe,
Die vrou Johanne, sijt seker das,
Soe si meinde, niet schuldich en was,
Na der saken ghelegentheit,
Want het al in haer heerlijcheit
Ende harer stat rechte, dats claer,
Van tSertoghenbossce geschiet waer.
Dus bleef hangende dit gheschilde,
Ende die sake ginc int wilde.

Hoe hertoge Willem van Gelre ende van Gulick dorloge weder began.

LXXXIX.

Hier na stercte hem te hant
Hertoge Willem van Gelderlant,
Ende quam, mechtich ende vermogen,
Met machte te Brabant wert ghetogen,

Ende hadde vergadert, in sijn ghespan,
Herde menegen edelen man.
Die hoeghste vorste, dats redelijc,
Was dertsche bisscop Frederijc
Van Colne, ende daertoe meere
Bisscop Frederijc, van Monstre heere;
Met hem was daer oec mogentlijc
Van Utrecht bisscop Frederijc.
Noch ij bisscoppe gaven hem rugghe,
Padeborne ende Osenbrugghe,
Ende noch vele ander heeren
Aldaer in sijnre hulpen weeren,
Alsoe hi, in deser reesen,
Drie dusent glayen sterc mocht wesen
Van goeden riddren, ende van knechten,
Die alle met hem wouden vechten.
Ende vrou Johannen, die dit vernam,
Sant heeren Janne van Witham,
Haren drossate van Brabant,
Binnen tSertogenbossche te hant;
Met hem togen daer ter stede
Parweys, Diest, ende Schoenvorst mede,
Wesemale ende Rotselaer,
Bergen ende Lecke, dats waer,
Baenrotse, dat si u bekant,
Ende tridderscap meest uut Brabant
Lagen alle ten Bossce in tstat,
Ende someghe rieden dat
Dat men den hertoghe alsoe houde
Op den pas keeren soude,
Tusscen Engelen, seggic di,
Ende den Bossce, aldaer hi
Meinde te lidenen met sinen lieden;
Maer dmeeste deel dat wederrieden;
Want si en haddens gheen bevel
Van mijnre vrouwen; oec seiden si wel
Dat sorghelijc ware, dat es claer,
Soe bi der stat te striden daer,
In twee manieren verstaet tbediet,
Want vele teer die menege vliet,
Op den troest dat hi hem sal
In de stat onthouden, daer mesval
Af es ghesciet te menegher stont.
Een ander redene doe ic u cont:
Of men verlore, ende worde verladen,
Soe wert dicke toter ander scaden
Die stat oec daertoe verloren.
Ende boven al te voren
Soe duchten die heeren, onghelogen,
Hadden si uut den Bossche ghetogen,
Dat si niet wel tot harer vromen
Weder daer in en hadden ghecomen;
Want die hertoghe in der stat
Vele vriende hadde; dies rieden si bat
Dat men den hertoghe liete sijn vaert
Nemen inne te Brabant waert,
Ende hadden liever die scade te kiesen,
Tien ocht xij dorpen te verliesen,
Dan van den Bossche die goede stat;

Want men claerlijc seide dat
Dat die hertoghe, aldus vermogen,
Op goeden troest was uutghetogen,
Die hem toe was gheseit,
Den Bossche te crigen in sijn beleit.
Dus toegh die vorseide hertoghe
Met sinen bisscoppen, met moede hoghe,
Tusscen Engelen, als die fiere,
Ende den Bossche, doer een riviere,
Die Duetere, daer te dien tiden
Tsamen iiij perde cume mochten liden.
Hier hadde mennen wel weder staen,
En hadde de sorghe van den Bossche ghedaen.
Dus toegh die hertoghe, met sier sorten,
Verbi den Bossche, daer buten der porten
Een bollewerc opgheslagen was,
Ende wel verwaert, sijt seker das,
Van manne van wapenen, tien tiden,
Doen die hoep daer bi soude liden,
Soe quam een ridder uut gheslagen,
Ende meer andre, daer si saghen
Een wintmolen, die si met viere
Meinden te verbranden schiere;
Maer die lagen opt bollewerc
Daden die were alsoe sterc,
Dat dien wintmolen voerscreven
Ongheschent es staende bleven,
Ende die ridder bleef aldaer
Doot gheschoten, dat es waer.
Dus toegh die hertoge te hant
Verbi den Bossce, ende heeft verbrant
Een ander wintmolen, die onbehoedt
Buten een der ander porten stoet.
Dit was al de scadelijchede
Die hi voer den Bossche dede,
Ende toegh soe vort, eenpaerlijc,
Des selfs avonts tot Oesterwijc.
Des anderdaegs meinde hi ghehadt
Hebben van Eindoven die stat.
Dit vernamen, sonder verdragen,
Die heeren die ten Bossce lagen,
Ende schicten des nachts, sonder verbeyen,
Den graven van Meghen met iij^{c} glayen,
Binen Eindoven, sonder sparen,
Om die stat te verwaren.
Des anderen daeghs, doen die hertoge quam
Voer Eindoven, die stat hi vernam
Van volcke van wapenen wel verwaert.
Soe es hi ghetogen achterwaert,
Sonder der stat te doen aldare
Schade, die weerde van enen hare.

Hoe vrou Johanne den hertoge van Gelre strijt ontboot, ende hoe hi wederom trac.

XC.

Dese niemare quam te hant
Der hertoginnen van Brabant,
Dat hertoghe Willem, dus vermogen,
Met heercracht in Brabant was ghetogen.
Daerom heeft si, in corten stonden,
Haer brieve ende heraude ghesonden
Aen den hertoghe van Gelre te hant,
Dat hi den ermen lieden op tplat lant
Gheen scade en dade nocht verdriet;
Maer dat hi toghe over die vliet
Van der Mase, sonder beiden,
In sinen lande ende haers daer beidde,
Ende binnen v dagen, dats corten tijt,
Soude si hem daer leveren strijt;
Ocht dat hi bleve, als heere vaillant,
Binnen haren palen van Brabant,
Si soude hem op den derden dach
Strijt leveren, sonder verdrach;
Ende op dat hi niet en sochte
Ocsuin, daer met dat hi mochte
Achterwert trecken uut haren lande,
Mids faulte van enegher provande,
Presentherde si hem boude,
Die drie dage dat hi haers wachten soude,
Elex daegs te leveren, daer ter stede,
Hondert voeder wijns ende oec mede
Drie hondert ossen al te hande,
Broot, ende alder hande provande
Na ghelande ghelijc, verstaet thediet,
Sonder daer af te gheven iet.
Want vrou Johanne wel wiste claer,
Dat die hertoghe van Gelre waer
Grootmoedich ende hoverdich seere,
Soe meinde si dat hi, in geenen keere,
Dat laten en soude, noch van daer scheiden
Hi en soude dien dach van striden verbeiden.
Daerom vergaderde vrou Johanne
Haer volc, haer stede, haer goede manne,
Rechtevort, sonder verdrach,
Om, op den vorseiden derden dach,
Te volcomen dat si den hertoghe
Ontboden hadde, met moede hoeghe.
Die hertoghe Willem die sach an
Dat tsertogen Bossche met menegen man
Van wapenen, ende met groten heeren,
Ende Eindoven beide, beset weren,
Want hi oec claerlijc vernam
Dat een groot mechtich hoep uut quam,
Soe beduchte hi hem der onvramen;
Als die twee hope te gader quamen,
Ende sine dan, onder hen allen,
Binnen Brabant mochten bevallen,
Datten sijn bisscoppe soe haestlijc niet
Uut sechenen en souden; daerom soe schiet
Hi sinen hoep al onghespaert,
Ende trac te Gelderlant waert.

Van den bisscoppen een cort capittel.

XCI.

O ghi heeren der geestelijchede,
Colen, Monstre, Utrecht mede,
Osenbrugge ende Padeborren!
Hoe seldi voer Gode liden dorren
Ende ghi bisscope sijt ende prelaten
Der heileger kerken? bi wat maten
Ocht wat mocht u daer toe berueren,
Dat ghi een orloghe ghinct vueren
Op een weduwe, ende in haer lant
Roef stichtet ende brant?
Was si noit, teneghen tien,
Gheordeelt van heresien,
Ocht van ongelove teneghen stonden
Van der heileger kerken vonden?
Neen. Des ghevic ghetughenesse:
Si was een kerstelike princesse.
Ocht heeft si, weder ochte vort,
De rechten uwer kerken ghestoert?
Neen; want si, des sijts ghewes,
Onder uwer gheen gheseten en es.
Ocht hebdi, ghi heeren, teneger stat
Gheschille met haer uutstaende ghehadt,
Daer in si u heeft voreghegaen
Rechts of bescheits, doet mi verstaen?
Neen si niet, met waerder sprake.
Welc soe mach dan sijn die sake?
Om dat si over die ondersaten
Des hertogen van Gelre heeft ghelaten
Recht ende vonnesse gheschien,
In harer stat, eest mids dien
Dat ghi u dus op haer ginght sterken?
O ghi heeren der heiliger kerken!
Ghi sijt met swaren eeden verbonden
Justicie te sterkenen tallen stonden,
Ende te verantwerden weduwen, weesen,
Daer ghise wist bevaen met vreesen.
Nu sidi op een weduwe comen,
Ende hebbet dorloge aen ghenomen
Om der justicien wille, dats waer,
Die uwer kerken, verre noch naer,
Nergherincs niet aen en ghinc,
Ende sijt worden huerlinc
Tot rove, dootslage ende tot brande,
Sonder redene enegerhande,
Jeghen allen rechten mede,
Ende jeghen uus selfs eede,
Jegen u professie, voer waer gheseit,
In groter schemten der geestelicheit.
Daerom die Paus, ons heilege vader,
Elc van u ende al tegader,
Recht doende, soude mogen, sonder letten,
Van uwer heerlicheit ontsetten,
Op dat hi des vervolget ware
Van iemende die daer nut toe ware.

Hoe die Brabantre trocken int lant van Gulick.

XCII.

Als die stede comen waren
Van Brabant, hoerdic verclaren,
Te Herentals, ende daer omtrent,
Om vort te trecken met ghenent,
Om den hertoghe van Gelderlant
Strijt te leveren, doen quam te hant
Int Brabantsche here die niemare
Dat hi omghetogen ware
Thuiswaert, ende niet en woude
Striden. Doen wert, alsoe houde,
Overdraghen dat men te recht
Toghe over de Mase te Tricht,
Ende alsoe vort, sonder ophouden,
Int lant van Gulick, daer si wouden
Meer scaden doen, wilt mi verstaen,
Dan in Brabant en was ghedaen.
Dus sijn die Brabantre vermogen
Rechtvort binnen Tricht ghetogen.
Die heeren, die edle al te samen
Alle binnen Tricht quamen,
Bi den steden, si u verclaert,
Die den Bossche hadden verwaert,
Ende trocken tsamen, sonder verlingen,
Over die Mase te Vleytinghen,
Ende vrou Johanne, dats waerhede,
Bleef liggende te Tricht in tstede.
Den ierste nacht, verstaet die dingen,
Soe bleef theer te Vleytingen:
Daer ordenerden si, sonder verhouden,
Hoe dat si vort trecken souden;
Des anderen daegs, si u bekant,
Soe toegh theer in Gulickerlant,
Ende verbranden, in corten stonden,
Alle die dorpe die si vonden
In haren weghe, sijt seker das,
Tot Audenhoven toe, dwelc was
Wel ghesterct ende vast begraven.
Doen theer daer voren quam ghedraven
Wonnen sijt, met crachte schiere,
Ende verbrandent metten viere;
Maer meest haer goet, doer den ducht,
Hadden si op die kerke ghevlucht,
Die op dinde van der vesten stoet,
Buten den husen, des sijt vroet;
Ende om dat someghe knechte, te waren,
Op die kerke ghelopen waren,
Ende lieten aen haer hant hanghen.
Des si daer vonden, si worden ghevangen,
Entie capiteine, dats waer,
Dedense aen bomen hangen daer,
Om dat si onder hen niet en wouden
Eneghe kercrovers onthouden.
Doen Audenhoven was verbrant,
Keerde theer omme te hant
Te Brabant waert, met snellen keere.

Die winter naecte; het reghende seere
Al meest den tijt, hoerdic verclaren,
Dat si int lant van Gulick waren.
Dus toghen si omme, al te samen,
Eenen anderen wech dan si quamen,
Ter sonnenwert op. Al dat si vonden
Verbranden si in corten stonden.
Dus keerden si ende haer conroot
Te Tricht inne, sonder stoot,
Ende hadden scaden meer ghedaen
Twintich werven, wilt verstaen,
In den lande van Gulicke, si u bekant,
Dan die hertoghe van Gehe in Brabant.
Nochtan overdroegen si daer,
Dat si weder in tnaeste jaer
Trecken souden in Gelderlant,
Als den somer quame op hant,
Soe mochten si bat dueren daer.
Dit ghesciede in Ons Heeren jaer
Als XIII^{c} stont gheschreven,
Ende XCVII daer neven,
In september, si u bekant.
Ende die stede van Brabant
Waren uut, dan nes gheen saghe,
Omtrent xxj daghe;
Maer int lant van Gulick, verstaet tbediet,
En duerden si boven x dage niet.

Hoe de verbonden vernuwet waren tusschen dlant van Brabant, Ludecke ende van Loen.

XCIII.

Als theer van Brabant thuus was comen,
In der meiningen, hebbic vernomen,
Dat si ten naesten termine
Den hertoge van Gelre entie sine
Besueken souden, doe ic u cont,
Soe eest waer dat tier tijt stont
Een groot ghewranc tusschen dlant
Van Loen ende van Brabant,
Mids dat die stede, hoert mi verclaren,
Des lants van Loen vele sculdich waren
Lijfpensien, doe ic u bekant,
Den inghesetenen van Brabant,
Die si niet wel betalen en conden;
Ende waer die pensinarise vonden
Enege porteren, met corten worden,
Die den lande van Loen toehoerden,
Die soe dadensi tallen inden
Rasteren, daer sise conden vinden,
Soe dat die van Loen, sijts vroet,
Haer lijf, noch daer toe haer goet,
Uut haren palen, te gheenre siden,
Ghegaen en conden noch gheriden,
Die pensenarise van Brabant
En rasterdense al te hant.

Eneghe bedachten wel, voerwaer,
Soude men int naeste jaer
Weder trecken in Gulkerlant,
Over Mase, dat een bestant
Goet ware, oft af gheleit
Tgheschille van der saken vorseit,
Ende en waer dien twist niet benomen,
Daer mocht wel hinder groot af comen;
Want die van Loen op mochten houden
Die provanscien, die volgen souden
Den heeren van Brabant, wilt verstaen,
Alsoe si somtijts hadden ghedaen,
Dat cort onvergouden es bleven,
Soet vore, daert hoerde, es bescreven.
Om te behueden dese ondaet,
Soe wort ghemaect een tractaet,
Tusscen die pensenarise vorscreven,
Hoe mense vort ane soude geven
Ende betalen, si u bekent,
Sonder riguer ocht rastement.
In dat tractaet, ter selver stont,
Soe wort vernuwet alsulc verbont
Als tusscen de lande, in voertiden,
Van Brabant, ter eenre siden,
Ende van Ludeke, wilt mi horen,
Ende van Loen plach tsine te voren,
In sulker vuegen, wet voerwaer,
Als die copie volght hier naer,
Alsoe dat tractaet gheschiet,
Van worde te worde, ende anders niet.

De copie van den verbonde tusscen Brabant ende Ludeke.

XCIV.

Johanne, bi der gracien Ons Heeren,
Hertoginne, Gode ter eeren,
Van Lutzenborch ende van Lothrike,
Van Brabant, van Limborch desghelike,
Mercgrevinne des heilegen rijcs.
Wi, meesters, ende scepenen desghelijcs,
Rade ende universiteit der stede
Van Loven, Bruessel, ende Bossche mede,
Thienen, Leeuwe, Nivele, daer na
Liere, Herenthals, Diest,Breda
Ende Berghen op den Zoem,
Voer ons, ende dandre, nemt goem,
Steden van Brabant, ter eender side,
Ende wi, meesters ter ander side,
Ghesworne, gouverneurs, raet, universiteit
Van Ludeke der goeder citeit,
Van Huy, van Tongren, elc mercke,
Sentruiden, Loen, Hasselt, Hercke,
Blyse ende Eyke mede,
Voer ons ende dander goede stede
Des bisdoms van Ludeck gemeinlijc,
Ende sgraefscaps van Loen desgelijc,

Ter ander siden, dat verstaet;
Wi, meesters, gouverneurs, gesworen raet
Van Tricht ende universiteit,
Toebehorende der heerlijcheit
Van onser gheduchter vrouwen rijc,
Ende slants van Ludeck, desgelijc,
Gheheellijc van beiden siden,
Doen te weten, te desen tiden,
Allen den ghenen die desen
Jeghewordeghe lettren selen lesen,
Hoe seker verbonde ende vast bestant
Tusschen wilen hertoge Janne van Brabant,
Vader van ons hertoghinne,
Wiens siele dat God bekinne,
Ende den goeden steden vorseit,
Beide der lande met enicheit
Ghemaect, besegelt sijn, over lanc,
Ewelijc te dueren, sonder verganc,
Soe claerlijc in de lettren, sijts ghewes,
Daer op ghemaect, begrepen es,
Welcke verbonde, voer waer gheseit,
Bi onscalcker versuementheit
Niet en hebben gheusert ghewesen,
Ende gheen versuec of clein van desen
Van enegher siden, wilt verstaen,
Tot hier toe en heeft gheweest gedaen,
Om dat wi bevoelen dat eenicheit
Ende acort der lande vorseit
Van Brabant, van Ludecke, ende van Loen
Seer profitelijc waer ende scoen,
Te vueden ende tonderhouden mede
Comenscap, ende orborlichede
Der vorseide lande, met minlicheit,
Wi hebben die verbonde vorseit
Gheexamineert ende oversien,
Ende avijs ghehadt van dien
Met riper deliberatien vri,
Ende noch soe bliven wi
Bi den selven verbonden eenpaerlijc,
Duerende voert aen eewelijc,
Voer ons, ons oer, in der manier
Als navolgende staet bescreven hier;
Dats te wetene, van nu vort aen,
Tegen alle die op mochten staen
Met bannieren ontploken, of met pingnoene,
Den lande van Brabant scade te doene,
Den goeden steden, ende gemein lant
Des bisdoms van Ludick, si u bekant,
Des graefscaps van Loen, wilt weten,
Die aldernaeste daer gheseten,
Daer men die scade wilde beginnen,
Sal derwert trecken, ende oprinnen,
Entie vianden wederstaen te hant,
Bescudden ende stercken Brabant,
Ende desghelijc oec mede
Tplat lant ende die goede stede
Des bisdoms van Ludeke derghelijc,
Tegen enen yegelijc,
Die enich der lande vorscreven hier

Oploep dade eneghertier.
Die naestghesetene, altijt vort aen,
Sal pinen die viande te wederstaen,
Ende ocht die sake vorder were
Versocht, dat met ghebannen here
Die goede stede van Brabant,
Uut togen, soe selen te hant
Die stede van Ludeke, sonder vertrecken,
Ghehouden sijn met uut te trecken
Tegen yegeliken boude
Die tdlant van Brabant schadegen woude,
Binnen viij dagen, sonder sparen,
Na dat sijs versocht waren;
Ende al met deser selver voeghe,
Ocht iement schade ocht hinder droege
Den bisdom van Ludeke, ocht eneger stede,
Des graefscaeps van Loen mede,
Selen die steden van Brabant
Met hen uuttrecken te hant.
Item, dat die goede stede vorseit
Des bisdoms ende der graeflijcheit
Van Loen in engheenre maten
Eneghen viande in selen laten,
Die schadegen wilden den lande
Van Brabant, eneghe provande
Ocht ander goede enegertiere
Laten ghebruken, in gheer manieren,
Copen noch vercopen mede,
Ende desghelijc die goede stede
Van Brabant en selen emmer niet
Des oec ghedoegen, wats gheschiet,
Dat men enegen vianden sal
Laten ghebruken, groot of smal,
Die den lande van Ludicke waer contrare,
Ocht van Loen eneghe ware,
Om ghelt, om have noch om miede.
Item, dat alle coepliede,
Van beide den landen, wie si weren,
Sekerlec selen gaen ende keeren,
Deen onder dander, met vreden,
Ende haer comescap besteden
Over de Mase, ende op desside,
Van nu vort ane, tallen tide;
Ende alsulken recht, si u bekant,
Als die coepliede van Brabant
Int bisdom van Ludick, sonder helen,
Ende int lant van Loen betalen selen,
Selen die coepliede, sonder verhalen,
Van Ludicke in Brabant oec betalen,
Behouden altijt, nu ende echt,
Van beide den landen der heeren recht.
Item, sulken recht ende dienstlijchede
Alst lant van Ludicke ende van Loen mede
Sculdich sijn te doene te hant
Den goeden steden van Brabant,
Soe sijn wi schuldich troulijc,
Wi hertoginne, ende desgelijc
Die goede stede sunderlinge
Van Brabant, ende ons nacomelinge

Te doene, met ghetrouwicheden,
Der stat van Ludicke, den anderen steden
Des lants van Ludick, der graeflicheit
Des lants van Loen, sonder listicheit.
Ende ocht, in toecomenden tiden,
Gheschil opstonde in eneger siden,
Der lande vorseit of enich der lede
Van eneger der goeder stede,
Soe eest ons mein, van ons allen vorseit,
Op dat tgheschille worde afgheleit,
Dat binnen viij dagen saen,
Na dat tversuec ware ghedaen,
Ghecoren worden iiij persone,
Van elcker siden, ende die ghone
Werdich wesende te richt,
Binnen viij dagen binnen Tricht
Trecken selen, sonder beiden,
Ende nemmermeer van daer scheiden,
Bi harer sekerheit, sine hebben besocht,
De waerheit, ende tacorde brocht
Die dissencie, daer ghi mi af hoert schriven,
Op dat tverbont mach eewich bliven;
Altijt behouden die hoecheiden,
Juridixcien ende heerlicheiden
Van ons hertoginne, wilt mercken,
Des bisscops ende der heiliger kercken.
Ende bi alsoe dat dit accort
Ende tvorscreven verbont ghehouden wort
Van pointe te pointe, sonder breken,
Sonder daer jegen iet te steken,
Soe eest dat wi ons obligeren,
Deen metten anderen, met begheeren,
Op hondert dusent ouder schilde,
Ocht yement ware die breken wilde
Tverbont, alsoet es voerscreven,
Dat hi den ghenen sal moeten geven
De helicht van der sommen voerseit,
Ende dander des heeren heerlicheit,
Die bi den verbonden bleven,
Al ergelist uut ghescreven.
In orconde der waerheit
Wi, hertoginne voerseit,
Ende wi steden voerghenant
Van Ludeke ende van Brabant,
Alsoe si hier voren staen bescreven,
Hebben consent hier toe ghegeven,
Ende ons zegele met lieve
Uuthangende ghedruct aen dese brieven,
Ghemaect, bezegelt ende ghegeven
In tstat van Diest, als stont ghescreven
Dusent CCC, dat es waer,
Ende tachtentich ende achtien jaer,
Na costume, verstaet den sin,
Des hofs van Ludeke, maer een jaer min
Soe screef men ghewarichlijc
Int bisdom van Camerijc,
Om dat ghesciede, sijts ghewesse,
Tusscen Paesschen ende Kerstmesse,
In sprokille den vj^{en} dach,

Int jaer voerscreven, doe ic ghewach.

Hoe men weder ten naesten jaere in Gulkerlant trac.

XCV.

Uut crachte deser verenicheden
Waest dlant van Ludeke, entie steden,
Des lants van Loen die goeden mannen,
Sculdich te dienen vrou Johannen
Ende haren lande desghelijc,
Jeghen enen yegelijc
Alsoe si daden, cort daer naer;
Want int vorscreven Ons Heeren jaer
XIII^{c} negentich ende achte
Trac theer van Brabant uut met machte,
Den xvj^{sten} dach in junio,
Want overdragen was alsoe,
Soe u hier voren roert tgedicht,
Tot op de Deekere buten Tricht:
Daer beiddemen, hebbic vernomen,
Tot dat die hoep aen was comen
Van Brabant, ende daer na, te richt,
Togen si doer de stat van Tricht,
Daerse vrou Johanne minnentlijc
Gode beval van hemelrijc.
Dus toghen si, verstaet die dingen,
Buten Tricht tot Vleytingen;
Daer sloegen si neder te samen,
Tot die van Ludeke aenquamen,
Ende die van Loen, hoert mijn verclaren.
Doen beide die hope vergadert waren,
Waest die scoenste hoep, doe ic ghewach,
Die men in hondert jaren sach
Hier omtrent, tot eneger steden;
Want uut Brabant, met waerheden,
Was ghetogen die vijfste man:
Si hadden wel in haer ghespan
XL dusent manne, seide men voerwaer.
Capiteine daer af waren daer
Her Thomaes van Diest, een mechtich heere,
Ende Reinout van Scoenvorst heere.
Hertoghe Philips, dat was waer,
Van Bourgognen hadde daer
Sijnre moijen te dienst gesonden
Grave Waelraven, te dien stonden,
Van Saint-Pol, met willeger lost,
Met iij^{c} glayen op sinen cost,
Heerlijc ghetout, als daer toe hoert,
Die metten Brabantren togen vort.
Den hoep van Ludeke, wats ghesciet,
Was luttel mindre, of niet;
Maer die Brabantre, voerwaer,
Waren bat gewapent daer.
Met dien van Ludeken quam vermogen
Hertoge Jan van Beyeren ghetogen,
Als haer voeght ende haer heere.

Her Heinric van Perweis, die seere
Vroem was, des sijt chertein,
Ende een groot capitein,
Ende noch meer ander heeren
Mettien van Ludicke comen weren.
Nu hebben hen met wijsheiden
Die twee hope van een gesceiden,
Om dat si te bat, waer sise sochten,
Voederinghe crigen mochten.
Theer van Ludeke toegh te hant
Een strate inne in Gulickerlant,
Ende verbranden, in corten stonden,
Al dat si in haren wech vonden.
Die brabantsche hoep, seere vermogen,
Es eenen anderen wech ghetogen,
Al tot voer der Nuwer Stat,
Die sterc ghenoech was, ende besat
Van goeden mannen, dat es claer,
Van wapenen. Men seide dat daer
Die hertoghe van Gelre binnen was;
Nochtan en dorsten si, mids das,
Hen daer binnen niet ontdragen,
Doen si die macht van Brabant sagen,
Si en togen uut, sonder cesseeren,
Eer theer wel conde ghelogeren,
Ende staken selve, met hueren handen,
Die stat aen, ende lietense branden,
Om dat haer viande daer gheenrehande
Goet vinden en souden, noch provande.
Doen die Brabantre dat vernamen
In de stat si rechtvort quamen.

Van eenre nuwer dinc, die binnen dier tijt te Bruessel ghesciede.

XCVI.

Doen si uut togen, dat es u cont,
Dat was voer Sent Jans avont,
Ende daer ware, onghelogen,
III scepenen niet uut ghetogen,
Ende op Sent Jans avont
Sant vrou Johanne terstont,
Alsoe dat ghewoenlijc es,
Met haren amman, sijts ghewes,
Seven nieu scepenen, ende van dien
Mocht men de sesse int theer sien;
Die sevenste, die die joncste was,
Eedde damman, sijt seker das.
Ende dus die joncste scepen reet,
Doen hi ghedaen hadde sinen eet,
In theer, tot voer der Nuwer Stat:
Daer eedde die joncste, verstaet dat,
Scepene sijn ander ses ghesellen,
Dies men noit eer en hoerde tellen.
Doen wert verandert, si u bekant,
Die lage van den scepenen te hant;
Want iiij nuwe scepenen, sonder waen,

Namen tregement doen aen,
Metten capiteinen vermogen;
Die ander drie sijn thuus ghetogen,
Ende regerden die stat vort aen,
Die sonder wet hadde ghestaen,
Ocht sonder enich regement,
Van Sent Jans avonde oit sent
Tot harer comst, in weet hoe veel dagen,
Dan dat die rentmeesters toe sagen.

Hoe die hoep van Brabant ende van Ludeke vergaderden voer der nuwe stat.

XCVII.

Nu sijn die hope, verstaet dat.
Vergadert voer der Nuwer Stat:
Van daer trocken si, sonder verdragen,
Tot voer Ruermonde, dat si belagen.
Die van Ludeke bevielen met gheroere
Tusscen die Mase entie Roere,
Ende theer van Brabant, tien tide,
Sloegen neder op dander side
Over de Roere, des seker sijt.
Doen dit gheduert hadde eenen tijt
Lieten die van Ludecke, ic seker ben,
Ende die van Loen met hen,
Tusscen den hertoge van Gelre, dats waer,
Ende hen enen peis maken daer,
Sonder weten der Brabantren van dien,
Ocht sonder hen des aen te sien.
Toten peise, die dus was overdregen,
Was hertoge Jan seere geneghen
Van Beyeren, van Ludick elect,
Om dat hi gerne hadde vertrect,
Ende belet hadde, dats claer,
Dat hertoge Willem niet en waer
Altemael verderflijc;
Want hi hadde te huwelijc
Sijnre suster, dat was waer.
Vele ander heeren waren daer,
Met hertoge Janne den elect,
Die gerne hadden dat vertrect;
Want oneerlijc docht hen den peys,
Als die heere van Perweys,
Ende meer andre dient leet was
Dat die van Ludeke, sijt seker das,
Dit aldus op hen selven daden,
Sonder metten Brabantren te raden;
Maer sine conden beletten niet;
Doch worde ghemaect, eer dat sciet,
Enen brief van bestande ter stede,
Ende enen van der peise mede,
Daer men den heeren, hoert mi scriven,
Met cose gaf in den pays te bliven,
Ocht buten te bliven, dits waerheit.
Daer met docht den elect vorseit

Dat hi hem jegen die heeren
Wel quijtte, die daer met hem weren,
Van den brieven die tenueren
Moeghdi hier na horen rueren,
Die substancie ende tclaer bescheet,
Alsoet int walssche bescreven steet,
Ende uut der copien, dat ghijt wet,
Hebbict in dietsche te rime gheset,
Na mijn beste den rechten sin,
Dat die substancie hevet in,
Ende beghint dus int walsche, hoerter na:
Nous Guilleaume de Juleirs, par le grâce de Dieu, duc de Gelre et de Juleirs et conte de Zuutphenne, et cetera.

De copie van den bestande in Dietsche, die de hertoghe van Gelre bezegelde.

XCVIII.

Wi Willem van Gulick, bidergracien Ons Heeren
Hertoge van Gelre ende van Ludick met eeren,
Ende grave van Zuutphenne der ghelijc,
Doen te weten enen yegelijc,
Met desen jegewordegen brieve,
Ende bekennen dat wi met lieve
Voer ons, ons lande, ende ons liede,
Onderseten ende meisniede,
Ende voer onse hulperen,
Ende hulpers der hulperen,
Hebben gegeven ende geven
Bi desen presenten lettren vorscreven,
Den werdegen vader in Gode bekant
Heer Jan van Beyeren, elect ghenant,
Sinen Capittel, ende sijnre stede
Van Ludecke, ende sinen bisdom mede,
Sinen landen, lieden, onderseten,
Ende hulpers der hulperen, wilt weten,
Die ons ontseit hebben ende ons lant
Ende sijn worden ons viant,
Omme die minne van hen, sijts vroet,
Een heel bestant, vast ende goet,
Beginnende op den dach van heden,
Op date des briefs met enicheden,
Duerende sonder enich verganc,
Sonder ergenlist iij jaer lanc,
Met condicien, hoert mi vercleren,
Dat heer Heinric van Horne, sijn hulperen
Heere van Perweys, verstaet den fijn,
Ende her Baudwijn van Mommaerdijn,
Her Jan, heer van Argentael,
Ende oec mede alsoe wael
Heer Willems sone van Horioen,
Die ter minne van hem in dit doen,
Ende oec alle haer hulpheren,
Onse vianden worden weren,
Int bestant niet en willen wesen,

Soe en selen si hen na desen
Niet behulpen mogen, si u bekant,
Tegen ons, ochte ons lant,
Ocht onse onderseten mede,
Uut riden, uut slote, noch uut stede
Des bisdoms van Ludeke, dats waer,
Noch weder inne comen daer
Met volcke, provanchen, of ander goet,
Ons in contrarien, sijts vroet,
Ende of si hier jegen daden,
Ende si van ons worden verladen,
Daer en sal hem delect, dat versint,
Noch dlant af onderwinden twint.
Vort es condicie, ocht die van Tricht
Ende die van Aken, ende Sintruden in deser plicht
Willen ghebruken, in dit bestant,
Soe en selen si van Brabant
Die hertoginne, hoert mijn bedieden,
Dienst doen, noch behulp van lieden,
Noch provanche enegherhande;
Maer bliven si buten den bestande,
Ende wi of die onse, mids dien,
Jegen hen iet lieten gheschien,
Dat en sal gheen contrarie dragen
Den bestande; vort es verdragen
Of enich onser onderseten,
Ocht vrienden vortijts, wilt weten,
Viande hebben ghewesen
Des elects voerghelesen,
Sijns bisdoms, of sijnre lande,
Ende bliven die buten den bestande,
Soe en selen si hen behulpen twint
Met onsen landen, dat versint,
Noch daer uut riden, noch inne,
Tegen den elect, in geenen sinne,
Tegen sijn lant of sijn liede:
Ende, of eneghe dinc ghesciede
Op die ghene, tenegen inden,
Des en selen wi ons niet onderwinden.
Oec sijn condicien, dat die brieve,
Die gheordenert sijn met lieve
Van den peise, nu te hant,
Tusscen den elect ende sijn lant,
Sijn liede, ende sijn onderseten,
Ende ons, ons lande, wilt weten,
Ons hulperen in deser daet,
Selen besegelt sijn, sonder verlaet,
Metter gheenre segle, verstaet den fijn,
Die in tzchele des peis begrepen sijn
Deen den anderen ghelevert, sonder verdrach,
Tusscen dit ende Onser Vrouwen dach
Assumptio, die naest volgende es,
In den huse van Borne, sijts ghewes,
Sonder enich malengien.
In orconden der waerheit van dien
Hebben wi, hertoge voerseit,
Met onser rechter wetentheit
Aen dese lettren voerscreven
Onsen segel gehangen, ghegeven

Als djaer Ons Heeren tgetal uut brachte
XIII^{c} negentich ende achte,
Des maendaegs, doe ic ghewach,
In julio den xv^{en} dach.

De tenuere van den brieve van den peyse, die den hertoge van Gelre gaf.

XCIX.

Wi Willem van Gulicke, bi den ghedoge
Van der gracien Gods, hertoghe
Van Gelre, van Gulick, dat versinne,
Ende greve van Zuutphenne,
Doen te wetene ende te versinnen
Eenen iegeliken, ende herkinnen
Met desen lettren jegenwordichlijc,
Dat in deer Gods van hemelrijc,
Ende sijnre moeder gebenendijt,
Ende om salicheit ende profijt
Ons lants, ons volcx, ende onderseten
Die nu onder ons sijn gheseten,
Ocht namaels mochten, si u verclert,
Hebben ghetraitiert ende gheacordert
Metten eerwerdighen in Gode bekant
Her Jan van Beyeren, elect ghenant
Van Ludecke, onsen brueder hoghe,
Enen peys van sulcken orloghe,
Gheschille, dissencien, ende ghebreken,
Als tusscen ons heeft gesteken,
Onsen landen, onsen lieden, mids dat
Wi tsamen orloge hebben ghehadt,
In der manieren blikelijc
Hier na bescreven: dat iegelijc
Ghepeist sal sijn, groot of clene,
Op sijn erve, ende op sijn leene,
Dode voer dode, brant voer brant,
Roef voer roef, si u bekant,
Ghevanghene voer ghevangene met,
Ranchoene, financhen quijt gheset,
Die noch onbetaelt sijn bleven,
Ranchoene ende gelt uutghescreven
Daer voer date des briefs, sijts ghewes,
Tpayement af ghevallen es,
Ende alle gheloften mede,
Die men ghemein heet oervrede,
Die donderseten, wilt verstaen,
Ons liefs brueders hebben ghedaen
Ons, ocht onsen vorseten,
Hertoge van Gelre, wilt weten,
Die schelden wi te deser tijt
Gheheelijc ende al quijt.
Vort, alle onderseten, sijt vroeder,
Ende coepliede ons liefs broeder,
Elect van Ludick, selen te hant
Paysibelijc in ons lant
Liden, ende converseeren,

Incomen ende weder uut keeren,
Ende, of ghebrec hier in ghesciede,
Soe willen wi dat ons dienstliede
(Daer onder die ghebreke ghesciedden),
Comen surcoersen die coeplieden,
Met al harer mogentheit,
Sonder eenighe listicheit.
Ende vort sal mijn heer Baudwijn
De jonghe, gheheten van Mommardijn,
Sijn slot Seyenhoven, weder ende vort,
Hebben met al sier toebehoert,
Ende sulker gheloften wesen quijt,
Als hi ghedaen heeft in ons profijt.
Vort van allen saken mede,
Dissentien of ghebreclijchede,
Mids welken dorloghe es gheheven
Tusscen onsen brueder vorscreven,
Soe sijn wi bleven van al der sake,
Na antworde ende na aensprake
Van beiden siden, sijt des vroeder,
In ij raetslieden ons liefs broeder,
In ij van onsen rade, dat wet,
Ende ij van der Capittelen met,
Ende in ij met voersienicheit
Rade van Ludeke der chiteit,
Ende al dat die rade voerghelesen,
Die hier toe selen ghecoren wesen,
Uutspreken selen, met enicheit,
Dat hebben wi hertoge voerseit,
Voer ons, ende ons nacomers mede,
Voer ons lant, ons volc, bi sekerhede
Gheloeft, gheloven, in goeder trouwen,
Vast en sonder breken te houwen,
Al ergenlist uut gheseit.
Ende of dese rade vorseit
Niet en verenighden te prononchieren
Haer uutsprake, in gheer manieren,
Met acorde al te gader,
Soe sal ons lieve heere ende vader,
Hertoghe Aelbrecht, van Beyeren ghenant,
Greve van Henegouwe, van Hollant,
In den vorseiden saken, dats chertein,
Gheloeft sijn te wesen souverein,
Sijn uutsprake daer af te verclaren,
Binnen den naesten drie jaren,
Na date des briefs, met wijshede.
In desen peis sijn vorwaerde mede
Dat thestant, dat es ghemaect
Tusscen onsen brueder wel geraect,
Elect van Ludicke, te desen tide,
Ende ons ter ander side,
Na inhout der brieve, ghemaect van desen,
Niet en sal daer met ghebroken wesen,
Ende alst bestant es ghefineert,
Soe sal den peis onghefraudeert
In virtute bliven, sijts ghewes,
Alsoe hier boven voerscreven es.
Vort selen wi hertoge als boven
Desen peis doen gheloven

Ende bezegelen, met enicheden,
Onsen iiij goeden steden
Ons lants van Gelre, ter stonde,
Als Nijmegen ende Ruermonde,
Arnhem, ende Zuutphenne mede.
In orconde der waerhede
Hebben wi, met rechter wetentheit,
Den segel onser heerlicheit
Drucken doen aen desen brieve,
Int jaer Ons Heeren met rechter lieve,
Als XIII^{c} stont ghescreven
Ende acht ende negentich daer neven,
Ende ghesciede op eenen disendach
Die sesthiene in julio lach.

Hoe theer van Ludeke opbrac ende thuuswert toech.

C.

Alle beide dese brieve vorscreven
Heeft besegelt ende ghegeven
Hertoge Willem van Gelderlant
Heer Jan van Beyeren, elect ghenant
Des bisdoms van Ludeke, wilt verstaen;
Tselve heeft die elect ghedaen
Den hertoge van Gelre, sonder sneven,
Van worde te worde, soet es vorscreven;
Soe in dese brieve die hertoghe sprect,
Soe sprac in de sine die elect.
Van desen brieven latic bliven,
Ende sal u die ghescienesse scriven.
Als desen peis dus was berect
Tusscen den hertoge ende den elect,
Ende die van Ludeke, sonder scop,
Soe brac theer van Ludeke op,
Ende toghen thuuswert te hant,
Ende lieten theer van Brabant
Voer Ruermunde, met waerhede,
Ende onderwegen quam tgeleide
Van Brabant uter stat van Tricht
Met provanden; ende te richt
Als die Ludekeren waren comen,
Hebben si die provanche genomen,
Seggende, hoert mi verclaren,
Dat siere nootdorftich waren;
Ende aldus braken si blikelijc
Tverbont openbaerlijc,
Dwelc gi voren hebt hoeren mogen,
Met dat si uten velde togen,
Ende oec (in weet hoe sijt doen dorsten)
Dat si hen haer provanche scorsten,
Daer si in daden vele te cleine.
Daer met verbuerden si die peine,
Soe die verbonde claer in hilden,
Van ij^{cm} ouder scilden,
Welcke peine, doen dit was ghescreven,
Van hen noch onbetaelt es bleven.

Nu es comen die niemere
Hier af, in dat brabantsche here,
Dat die Ludeckers, onghelogen,
Aldus thuuswert sijn ghetogen,
Ende in den wege, daer si sijn comen,
Haer provanche hebben genomen,
Die toten here van Brabant quam,
Dies een yegelijc was gram.
Dien raet ghedroegh, alsoe houde,
Dat theer oec opbreken soude
Van Brabant, al sonder chesseren,
Ende dlant van Gulick destrueren,
Ende verbranden, tallen inden,
Al dat si buten steden vinden.
Des anderen daegs, dat seggic dich,
Trac theer van Brabant voer Lennich,
Dat tier tijt, sijt seker das,
Een goet vast stedeken was,
Met ij goeden vasten graven.
Doen theer daer voren quam ghedraven,
Ende si dien groten hoep aensagen,
En dorsten sier hen niet in ontdragen,
Maer vloen uut, alsoe schiere,
Ende staken die stat aen met viere.
Die Brabantre quamen daer in terstont,
Ende slechten die stat in den gront.
Si vonden daer, na haer ghevoech,
Goeden wijn ende des genoech;
Maer broots hadden si grote breke.
Nu was haer opset, sekerleke,
Dat si des anders daegs haer vaert
Al brandende togen tAken waert.
Als van Saint-Pol die grave
Waelraven dopset wist hier ave,
Bat hi hen, sonder ophouden,
Dat si voer Gulick trecken wouden.
Doer sinen wille, tsijnre beden,
Die heeren ende die goede steden
Sagen ane altegader
Dat grave Gwide, sijn lieve vader,
In den lande aldaer, uut trouwen groot,
Bi hertoge Wenceline bleef doot,
Voer Baeswildere in den strijt,
Ende grave Waelraven te meneger tijt
Den lande van Brabant, sonder waen,
Menegen trouwen dienst hadde gedaen,
Ende mids dien al samentlijc
Consenterden sijt willichlijc.
Des anderen daegs, des seker sijt,
Recht omtrent der vespertijt,
Wijsselike gheordonneert,
Sijn si voer Gulick ghelogeert.
Doen die van binnen hoerden tgheruut
Togen si ter ander siden uut
Met haren goede, dat si mochten
Weg brengen, ende niet en dochten,
Noch en hoepten, met allen niet,
Die stat te behouden yet
Jeghen alsulken heercracht;

Ende in dier selver nacht
Die greve van Saint-Pol, verstaet dat,
Heeft die van Gulick ghebrantscat,
Ende creegh van hen, eer hi er af schiet,
XXX^{m} guldenen, die men hem liet
Behouden in sijnre mogentheit,
Mids der redenen vorseit.
Des anderen daghs, onghelogen,
Es theer van voer Gulick ghetogen,
Ende namen hare vaert
Den rechten wech tAken waert.
Die capiteine al te hant
Hebben tAken inne ghesant,
Om te crigene in haer ghewelt
Provande ghenoech, om haer gelt,
Dwelcke hen, alsoe mi dochte,
Van der stat niet werden en mochte.
Als die capiteine verstonden
Dat die van Aken niet en sonden
Provanche in theer, om haer gelt,
Wort in den rade alsoe ghestelt,
Dat si van Gulick, onghespaert,
Namen den wech tAken waert,
Ende hebben alle die dorpen verbrant
Die si vonden in Gulickerlant,
In haeren weghe, des seker sijt,
Ende in deser selver tijt
Dat sijt int gulijcksche dus daden blaken,
Soe was die ghenginghe tAken;
Ende want die pelgrine,
Die tAken waren, beduchten tsine
Beroeft van den volcke van wapen,
Ginghen si gaderinghe maken,
Ende coppelden hen te samen,
Soe dat wel uut Aken quamen
Eenen hope, teenen termine,
Tusscen iiij ende v dusent pelgrine,
Welcke pelgrine te samen
Den here int gemoet quamen,
Die seere bescaemt waren ende bevrucht:
Meshandelt te sine hadden si ducht.
Doen quam int theer die niemare
Dat het die hertoghe van Gelre ware,
Die daer hilde in den velde,
Om te stridene met ghewelde;
Dies de Brabantre al te samen
Blide waren doen sijt vernamen,
Ende ghingen hen, met corten worde,
Bataillieren, alsoet behoerde.
Si sonden uut, ende vernamen
Dat pelgrine waren die daer quamen.
Als dat wisten die capiteine,
Daden si theer, groot ende cleine,
Al te gader houden stille,
Entie pelgrine, te haren wille,
Veilich voer hen henen liden,
Ende verwaerden tallen siden,
Dat hen nergens en messchiede.
Doen leden waren al die liede,

Die Brabantre doen vort traken,
Dies selfs avonts, tot bi Aken.
Daer hebben die capiteine, tien stonden,
TAken binnen weder ghesonden,
Dat hen provande, soe mi dochte,
Om haer gelt noch werden mochte.
Daer heeft de stat, hoerdic orconden,
Van Aken buten int heer ghesonden
Ene kerre, met brode geladen,
Die welcke die capiteine daden
Wederom trecken, dats waer bediet,
Sonder daer af te nutten iet.
Die capiteine saghen an
Dat daer was soe menich man,
Dat soe vele broots, sonder waen,
Clein stade soude hebben ghedaen,
Ende onrast mochter af sijn gheschiet,
Hadt deen ghehadt ende dander niet.
Mids desen saken si te hant
Tbroot wederom hebben ghesant,
Ende onboden hen na dien
Dat hen niet en mochte gheschien
Provande te crigen met haren gelde,
Eer si scheeden uten velde,
Si souden hen, verstaet mijn dichten,
Alomme alsoe claer lichten,
Dat si des nachts, wilt mi verstaen,
Wel sonder lanterne souden gaen
Binnen Aken harer steden;
Dwelcke dat si alsoe deden.
Des anderen daeghs si opbraken,
Ende togen beneven tstat van Aken,
Ende verbranden, al tien stonden,
Die dorpe die omtrent Aken stonden,
Daer menegen af ghesciede erch,
Tusscen Aken ende Sint Salvatoirs berch.
Alst theer quam opten berch, mettien,
Mocht men alle die dorpe sien,
Die stonden binnen den rike van Aken,
In een der schoender layen blaken,
Soe dat van den roke van dien
Deen dander cume en cost ghesien,
Int theer, noch oec onderkinnen.
Dit mochten die van Aken winnen,
Om dat si den here, als voer vertelt,
Gheen provande en sonden om haer gelt.
Dus trac theer, soe ict vernam,
Des avonts logeren tot Witham,
Op die riviere, hoert mi ghewaghen.
Dit was dierst dat binnen drie dagen
Tvolc van borde ghespiset waert.
Van daer namen si hare vaert
Te Brabant wert, al sonder beiden.
Si togen uut, als ic vorseide,
In junio den xvj^{en} dach
Ende waren uut, doe ic ghewach,
XXXVIII daghe te samen,
Tot dat si weder thuus quamen.

Hoe Robbrecht van Heyelsberge, Roemsch coninc, tAken quam, om daer sijn ierste croene tontfane, ende hoe den peis tusscen Brabant ende Gelderlant gemaect was.

CI.

Alst theer van Brabant dus hadde ghewesen
Voer Aken, soe quam, cort na desen,
Coninc Robrecht van Heyelsberch, die was
Roemsch coninc ghecoren, ende mids das
Quam hi voer Aken die stede,
Om tontfane, alsoe hi dede,
Sijn ierste crone, soe ict vernam.
Hertoghe Willem daer bi hem quam,
Thonende, met subtilen rade,
Die groote schemte ende groote scade
Die die Brabantre den Roemscen rike
Ende hem ghedaen hadden desghelike,
Ende arbeitte in allen dingen
Om den Roemscen coninc te bringen
Ten naesten jare op Brabant,
Daer men seide dat hi troest aen vant,
Tegen den naesten somer, sonder waen,
Want nu den winter seere quam aen,
Dan men qualic in den velde
Meer ligghen mocht met heerghewelde.
Dit vernam, met snellen keere,
Hertoghe Philips, die wise heere,
Van Bourgognen, doe ic u cont,
Ende die maecte, in corter stont,
Van ridderscape groot mandement,
Al doer sijn lant, al omtrent,
Ende bat vort, alsoe mi dochte,
Alle die hi verbidden mochte,
Ende was in dien bedacht
Dat hi, met alle sijnre macht,
Ten naesten somere, als die boude,
Den hertoge van Gelre besueken woude,
Ende beraden hem sulken pant,
Dat hi sier moyen van Brabant
Vort meer la laten soude met vreden.
Die Geldersce met suptijlheden
Hebben vernomen dese saken,
Aen eneghe dat sijt soe bestaken,
Die bi vrou Johannen wel waren ghehoert,
Ende die brachtent soe verre vort,
Ende hebbent alsoe verre bewaert
Dat quam tot eenre dachvaert,
Die wort ghehouden van wisen mannen,
Tusscen die vriende van vrou Johannen
Ende hertogh Willeme, met enichede,
Welcke vriende met wijshede
Die saken alsoe overdachten,
Dat sijt tot eenen peise brachten
Tusschen vrou Johannen aldaer
Ende hertoge Willeme, dats waer,
Ende harer beide lande ghemein.

Dit ghesciede te Ravenstein
Int jaer Ons Heeren, dat seggic dich
XIII^{c} neghen ende neghentich,
Op Sente Bonefacius dach.
Der heeren namen men horen mach,
Die hier af waren dedingsliede
Dat dese soene dus gheschiede:
Daer was van vrou Johannen side
Die heere van Gaesbeke tien tide,
Ende die joncheere van Cranendonck,
Heer Jan van der Calsteren, die niet en was blonc,
Ende her Reinier Goetheere
Proest van Tricht, ende daertoe meere.
Van der gelderscher siden, horet bescheit,
Was deen die heere van Rijfferscheit,
Dander die heere van Culenborch,
Die heere van Oeye was int besorch;
Die iiij^{e} was die heere van Meere:
Dese viij persone met groten ghere
Waren die ghone wel gheraect
Die den peys hebben ghemaect.
Als hertoge Philips dit hoerde
Van Bourgognen, seer hi hem stoerde
Dat desen peys ende dit tractaet
Sonder sijn weten ochte raet
Bi den partien dus was volbracht,
Ende hi ghebeden [had] al sijn macht,
Alsoe ghi voren hebt ghehoert,
Soe was hi alsoe seer ghestoert
Dat die selve goede mannen,
Diet hem aenbrachten van vrou Johannen,
En mochten in drien dagen niet
Voer sijn ogen comen iet;
Ende, want hi daer af wort bericht,
Dat die vorseide proest van Tricht,
Dit hadde bedreven ende gheindt,
Soe en mocht hi daer na nie sint
Ter gracien comen van dien heere,
Hoe wel hi vortijts heimelec seere
Metten hertoge plach te sijn.
Die reden waeromme, verstaet den fijn,
Want hi hem hadde des ghetrout
Met groter ghereetscap toe ghetout,
Om met machte, hebbic vernomen,
Op hertoge Willeme te comen,
Welc reetscap hem ghecost hadde houde
Over xij dusent cronen van goude,
Ende meinde, na sinen wane,
Met hertoge Willem soe om te gane
Dat sijn moye van Brabant,
Si, ende haer goede lant,
Ghehadt souden hebben beter soene,
Ende eerliker dan met desen doene.
Niet te min, die brabantsce heeren,
Die dedinghsliede hier af weren,
Dadent om tbeste, als wisen mannen,
Bi goetdunken van vrou Johannen,
Ende haers raets, wilt mi verstaen;
Doch dat gheschiet was bleef ghedaen.

Van vrou Marien van Gelre, vrou Johannen suster.

CII.

Nu heeft Brabant langen tijt
Orloghe ghehadt, twist ende strijt
Jegen die Geldersche, als ghi wet;
Maer achter hebben wi lange gheset
Ende verswegen, in allen sinne,
Van vrou Marien, hertoginne
Van Gelre, die de joncste was,
Vrou Johannen suster, sijt seker das:
Die hadde ghetrout, dats claer bekant,
Hertoge Reinout van Gelderlant,
Welke Reinout, dat si u verclaert,
Sijn jongher brueder Eduwaert
Hilt ghevangen, tot dier tijt
Dat hi selve bleef in den strijt
Voer Baeswildere, die Eduwaert.
Na sijn doot hertoge Reinout waert
Ghelaten uut der vangenesse;
Maer der doot bedrueffenesse
Beroefde hem cort tnatuerlic leven.
Dies es vrou Marie weduwe bleven.
Na de doot van hertoge Reinout
Quam si liggen te Tuernhout
Metter woene, sijt seker das,
Dat haer susterghedeilte was,
Metten dorpen, metten toebehooren,
Soet haer bewijst was daer te voren.
Dese vrou Marie, dits waer ghedichte,
Een canesie te Turnhout stichte,
Ter eren Gods ende sijnder moeder,
Ende Sente Petren, des sijt vroeder,
Den heilegen apostel, des ghelijex,
Van canoencke, die dagelijcx
Aldaer singen die seven ghetiden.
Dese selve vrouwe, in haren tiden,
Dede een cloester oec funderen,
Een godshuus, Gode ter eeren,
Van canoeneken reguliere
Buten Turnhout, daer menegertiere
Den lof Gods in es vermeert,
Dwelc Korsendonck heet, si u gheleert.
In haren wedustoel dede si maken
Die borch te Turnhout, tsijn ware saken,
Ende tslot tot Oyen, dat verstaet.
Sij hilt tameliken staet
Ende si betaelde, sonder sage,
Eleken wel te sinen dage,
Alsoe als sijt hem toesede.
Si woende te Bruessel in de stede,
Int hof van Brabant, dat es waer,
Met harer suster lange aldaer,
Ende sterf aldaer, hoert wat ic scrive,
Sonder oer te laten van haren live,
Int jaer Ons Heeren, doe ic ghewach,

In der maent september den iersten dach
Als XIII^{c} stont ghescreven
Ende XCVIII daer neven.
Ter Minderbruederen statelijc
Was si begraven eerbaerlijc.

Hoe hertoge Philips van Bourgognen sijn kinder besorghde ende bestelde.

CIII.

Als nu vrou Marie, sijt ghewes,
Sonder oer aldus ghestorven es,
Noch vrou Johanne, daer af ic scrive,
En hadde gheen oer van haren live,
Ende worden was soe out van dagen
Dat si gheen kint en mochte dragen,
Docht hertoge Philips te hant
Te crighene dlant van Brabant,
Tsier kinder behoef, dits waerheit bloot,
Na vrou Johannen sier moyen doot;
Want sijn kindre, hoert mi verclaren,
Naest gheborteghe daer af waren;
Want hertoge Jan van Brabant,
Hadde iij sonen, die jonc storven,
Ende sonder oer die doot verworven,
Ende nu vrou Marie, sijts ghewes,
Oec sonder oer ghestorven es,
Ende vrou Johanne, si u bekant,
Oec ghescepen es haer lant
Sonder oer te laten, si u ghesaeght,
Want si te out was ghedaeght,
Dus stont Brabant, gheheel ende al,
Op vrou Magrieten te bliven al,
Die de middelste dochter was
Van hertoge Janne, als ic las:
Dese Margriete sekerlike
Was ghegeven greve Lodewike
Van Vlaenderen, als u doet recort
Distorie hier voren, daert behoert,
Die welke wan aen haren live
Een eeneghe dochter, hoert wat ic scrive,
Magriete was hare name bescreven,
Ende haer wert te manne ghegeven
Van Bourgognen den hertoge,
Welc hertoge sterf, als ic u toghe,
Sonder oer te hebben van hare.
Doen viel thertoghedomme daer nare
Van Bourgognen ghewarichlijc
Op die crone van Vranckrijc.
Die coninc Karle, dat es waer,
Dedingde thuwelijc, cort daer naer,
Tusscen Philipse, sinen joncsten broeder,
Ende vrou Margrieten, des sijt vroeder,
Die des hertogen weduwe was
Van Bourgognen, ende mids das
Heeft hi Philipse vorscreven

Sinen brueder thertoeghdom ghegeven
Van Bourgognen, tsinen gheniete.
Aldus hadde vrou Magriete
Van Bourgongen ij hertoghen.
Dese hertoghe Philips, seer vermogen,
Die was sone ghewarichlijc
Coninc Jans van Vranckrijc,
Den welken Philipse dat hi wan
Aen die dochter van den coninc Jan
Van Beehem, dat es waerheit fijn.
Aldus was hertoge Wencelijn
Sijn recht oem, in goeder trouwe,
Ende vrou Johanne was van sier vrouwe
Gherechte moye, dits waer bediet.
Hertoghe Philips, in liege u niet,
Wan vj kindre met sinen live
Aen vrou Margrieten, sinen wive:
Die outste sone die hiet Jan,
Die ander Anthonis, die sint ghewan
Thertoeghdom van Brabant.
Philips die joncste was ghenant:
Drie dochtren hadde hi desghelike:
Die eene hadde te huwelike
Van Oestrijc hertoge Lupolde,
Die gheene gheboirte, alsoet God wolde,
Van hare en creegh, soe ic u toeghe;
Dander hadde van moede hoghe
Hertoghe Willeme van Beyerlant,
Greve van Henegouwe, van Hollant
Ende van Zeelant desghelijc:
Si hadde een dochter suverlijc,
Die Jacoba hiet, dit versinne,
Die namaels waert hertoginne
Van Brabant, daer ic, hebbics gheval,
Namaels noch af scriven sal,
Gheons God van Hemelrijc.
Die derde hadde den heere rijc
Van Savoye, den greve hoghe,
Die nu es worden hertoghe:
Amedeus hi bi name hiet,
Als ic u voren dede bediet:
Sijn vader was, verstaet den fijn,
Greve van Savoye, die moeder sijn
Was tsertoghen dochter van Berry:
Aen sijnre vrouwen soe wan hi
Twee sonen ende twee dochteren, tzwaer,
Deen dochter gaf hi, dat es claer,
Van Meilanen den hertoge groot,
Sijn ander dochter, dats waerheit bloot,
Dede hi den hertoge ondertrouwen
Van Heylsberge. Na de doot sier vrouwen
Gaf hi sinen outsten sone al omme
Die heerlicheit van den hertoeghdomme
Van Savoyen, dat seggic di;
Sinen joncsten sone maecte hi
Prince van Piemont, sonder sneven,
Ende hem selven heeft hi begheven
Tot geesteliken levene, ic seker ben,
Soe dat hi bi der conscilien

Van Basele namaels, si u verclaert,
Paus van Rome ghecoren waert,
Ende wort bi namen aldus gheheten
Felix de vijfte, suldi weten.
Jan doutste sone hadde in plechte
Die dochter van hertoge Aelbrechte
Van Beyeren, sijt seker das,
Die hertoge Willems suster was.
Dus hadde Willem ende Jan
Deen des anderen suster dan.
Anthonis, die middelste sone,
Te wive soe hadde die ghone
Greve Waelravens dochter des heeren
(Die greve van Saint-Pol was met eeren)
Sijn eeneghe dochter, dats waerheit bloot,
Daer hi met hadde, na svader doot,
Die graefscapen, dat seggic di,
Van Saint-Pol ende van Liney,
Ende van Rijssel die castelrie.
Daer toe hadde hi in sijn voechdie
Meer sloten, renten, heerlicheiden,
Die ic niet al en can besceiden.
Philips, des hertogen joncste sone
Van Bourgognen, die ghone,
Hadde te wive, dat versint,
Van dEu des greven kint,
Ende haer moeder, dat seggic di,
Was tsertogen dochter van Berry.
Van deser dochter van den voirscreven
Sijn twee sonen achter bleven,
Die Philips, die edel man,
Van Bourgoingen aen haer wan,
Die beide noch leven, sijts ghewes:
Greve van Nyveers die outste es;
Die ander es greve, dits waer bediet,
Van Stampes, ic en liege u niet.

Hoe hertoge Philips sijn lande sinen IIJ sonen deilde, met sinen levenden live ende sier vrouwen.

CIV.

Doe hertoge Philips, die wise heere,
Sijn kinder hadde bestelt ter eere,
Ende sijn drie dochteren, dat ghijt wet,
Hadde hi met penningen uutgheset,
Ende ghegoedt, als heere ende vader,
Daer met si ende haer manne te gader
Verteghen op die versterflijcheide
Van hem, ende van sier vrouwen beide.
Dus heeft hi, met sinen wive,
Met harer beider levenden live
Alle sijn lande ende heerlijcheiden
Sinen iij sonen onderscheiden,
Alsoe hi wilde, dats claer ende bloot,
Dat sise besaten na sijn doot.
Jan, doutste sone, hoert mijn scriven,

Sal thertoeghdom van Bourgognen bliven,
Ende greve van Vlaenderen, dits waerhede,
Van Artoys ende van Bourgoingen mede;
Anthonis die middelste, sijts ghewesse,
Na vrou Johannen versterffenesse,
Soude hertoghe sijn van Lottrike,
Van Brabant, van Limborch der ghelike,
Mercgreve des Heilighs Rijcs; na tgone
Soude hebben Philips, die joncste sone,
Die graefscapen ende dlant
Van Rethiers, si u bekant,
Van Rethelois, van Nivers beide.
Dus hertoghe Philips onderscheide,
Ende sijn vrouwe al dese dinc,
Bi consente van den coninc,
Ende vrou Johannen mede,
Die daer haer consent toe dede,
Entie iij sonen, elc sunderlinge,
Gheloefden die vorseide scheidinge
Te houdene, sonder enegen stoot,
Na vader ende na moeder doot,
Ende in dier vuegen, dats waer,
Verteghen deen op dander daer,
Met vorwaerden daer in vorsien,
Storve enich van hen drien
Sonder mans oeir van sinen live
Te laten van sinen wettigen wive,
Soe souden sijn lande, sijt des vroeder,
Comen op den anderen broeder,
Die die outste naest hem waer,
Ocht op sijn mans oir, dit es claer.

Hoe hertoghe Philips bi vrou Johannen in Brabant quam, ende vergaderden de IIJ state.

CV.

Als hertoghe Philips, wijs ende vroet,
Ghescheiden hadde sijn erflec goet,
Soe bedacht hi altehant
Dat hi dlant van Brabant
Niet en hadde in sinen handen,
Al waest datter bi had ghestanden
Vrou Johanne, si u bekent,
Ende ghegeven haer consent
Tot der scheidinge, verstaet tbediet,
Soe en waest niet bi consente gheschiet
Des lants van Brabant, clein noch groot;
Soe beduchte hi hem, dat, na de doot
Van vrou Johannen, alsoe hem dochte,
Sinen kindren stoot ghevallen mochte,
Om der lande wille, dat wet,
Van Brabant, van over Mase met,
Sunderlinghe om dat men seide, int fijn,
Dat die hertoge Wencelijn,
Ende vrou Johanne mede,
Al tot Tricht in der stede

Keiser Karlen, sonder waen,
Seker gheloften hadden ghedaen
Hertoge Wencelijns brueder goet,
Die daer af hadde in sijn behoet
Segel ende brieve, sijts ghewes,
Als dat voren bescreven es,
Tot der plaetsen daer dat betam.
Hier om hertoge Philips nam
Die vaert ane, si u bekant,
Selve te comen in Brabant,
Tot sijnre moyen, soe hi dede,
Diene ontfinc met werdichede,
Te Bruessel, dats seker waer,
Ende, tsier begherten, cort daer naer,
Dede si vergaderen te hande
Die iij state van den lande,
Daer hertoge Philips, met minlijcheden,
Ende vrou Johannen hebben ghebeden
Dat si hertoge Philips vrouwe,
Ende haren kinderen ghetrouwe,
Bekennen wouden, al te samen,
Voer dnaest oir ende erfghenamen
Van Brabant, van Limborch, dat wet,
Ende tslants van over Mase met,
Als vrou Johanne aflivich waer,
Daer op die staten antworden claer,
Ende spraken int ghemeene:
Si en kenden heere noch vrouwe enghene
Dan vrou Johannen, bi Gods gheniete,
Soe langhe alse God hen liete;
Ende na de doot van hare
Soude dlant hem quiten, alst sculdich ware,
In den ghenen, met trouwen fijn,
Die van rechts wegen waer te sijn
Sculdich haer gherechte heere.
Dit was dantworde, ende niet meere.
Van deser antworde, die si deden,
En was die hertoge niet te vreden;
Maer hi arbeitte, lude ende stille,
Tsier kinder behoef, tot sinen wille
Die kinnesse te hebben, hoerdic lien,
Van der rechter oirrien,
Ende hadde hem dlant, des seker sijt,
Die kinnesse ghegeven, tier tijt,
Soe boet hi hen, al sonder sneven,
Antwerpen ende Mechelen te gheven,
Ende ewelicken, hoert mijn scriven,
Vort meer aen Brabant te bliven.
Vort, boot hi, ter selver stonde,
Te settene dlant van Denremonde
In den handen des lants van Brabant,
Toter tijt toe, si u bekant,
Dat hi van den Grave die stat
Ende oec dlant van Cuyck, met dat
Daer toe behoert, groot ende smal,
Ghelevert soude hebben, gheheel ende al
Op sinen cost, si u bekant,
Ende vast gheknocht aen Brabant,
Sonder daer af nemmermeere

Ghescheiden te sine, in gheenen keere.
Maer, wat hertoge Philips boot,
Het en gheschiede clein noch groot:
Die kinnesse en mocht hem werden niet.
Aldus hi weder uut Brabant sciet,
Te Vranckrijc wert, verstaet den fijn.
Dit vernam die coninc Wencelijn
Van Beehem, die hem selven helt
Voer roemsch coninc, si u vertelt,

Hoe coninc Wencelijn van Beehem sijn ambasaet notabelijc tot Loven sant.

CVI.

Als coninc Wencelijn die dinghe
(Van Behem) vernam, sant hi gheringhe
Notabelijc sijn ambasaet
Binnen Lovene, sonder verlaet,
Daer si, van sinen wegen gheladen,
Den staten van Brabant op daden
Dinhout van den brieven vorscreven,
Die besegelt waren ende ghegeven
Tusscen keiser Karlen, dats waerheit fijn,
Ende sinen brueder Wencelijn,
Ende vrou Johannen, binnen Tricht,
Als u voren verclert tghedicht,
Daer inne bevorwaert was, int clare,
Als vrou Johanne aflivich ware,
Sonder wettich oir, si u bekant,
Dat dan die lande van Brabant,
Van Limborch, van over Mase, met vromen,
Opt rechte naest oir souden comen
Uten huuse van Lutzenborch gheboren,
Daer coninc Wencelijn hem hilt voren.
Mids dier redenen begherden si
Van sinen wegen, seggic di,
Dat sine kenden ende hilden
Voer gherecht oeir, ende niet en wilden
Daer jeghen doen, in ghenen keere;
Maer voer haren toecomenden heere
Der lande vorscreven, dits waerheit bloot,
Kenden na vrou Johannen doot,
Ende dat si, in contrarien van dien,
Gheen toeseggen en lieten ghescien,
Noch vorderen en lieten enege saken,
Die de vorseide gheloften mochten laken;
In contrarien, des sijt wijs,
Den besegelden brieven, in eneger wijs.
Die staten antworden daer op al bloot:
Dat si, na vrou Johannen doot,
Met iegeliken souden plegen
Als si sculdich waren van rechtswegen.
Die ambassateurs, onghelogen,
Sijn hier met weder in Behem ghetogen.
Haer antwoorde en was anders niet.
Hier met te Loven die dachvaert schiet.

Hoe hertoghe Philips weder te Bruessel quam, ende aldaer siec wert, ende sterf te Halle.

CVII.

Doen den hertoge dit quam ter oren
Van Bourgoingen, meer dan te voren
Nam hi ter herten die kinnesse,
Tsier kinder behoef, om derffenesse
Ende oirrye, si u bekant,
Van Limborch ende van Brabant,
Ende want hi die kinnesse, soe hem dochte,
Van den staten niet verwerven en mochte,
Soe dede hi spreken al te hande
Eneghe baenrotsen van den lande,
Ende als hi daer af hadde ontfaen
Goeden troest, soe quam hi saen
Tot sijnre moyen in Brabant,
Tot Bruessel toe, daer hise vant,
Daer si allen, clein ende groot
Die state des lants te hare ontboot,
Aen de welke hi verwerf doen tghone
Dat si sinen middelsten sone,
Anthonise, verstaet die dingen,
Tot enen ruwaert des lants ontfingen,
Alsoe lange, dus waest bedreven,
Als vrou Johanne soude leven.
Hertoge Philips gaf mids tgone
Antwerpen Anthonijs, sinen sone,
Metter toebehoerten groot ende smal,
Ende metter bewisenessen al
Om te bliven in ewicheiden
Aen Brabant, sonder afscheiden;
Maer Mechelen en creech men, noch den Grave,
Noch dlant van Cuyck; des schiet men ave,
Hoe wel ment voortijts hadde ghecregen,
Hadde men van ierst sijns willen gheplegen.
Hets den Brabantschen sede, na mijn verstaen,
Tware goet hadde ment aldus ghedaen.
Dat seght Willeken van Schernau:
‘Achter na raet es eers crau.’
Mi ghedinct wel, tot veel wegen,
Dat es der Brabantre plegen
Dat si dicwijl hebben raet,
Als ghesciet es die daet.
Ocht sijs som iet hadden te bat,
Dat weten si diet hebben ghehat.
Hier met willics ave scheden.
Hertoge Philips was wel te vreden
Dat Anthonijs, sijn sone, ter vaert
Van Brabant werden sal ruwaert.
Die wile dat die wise man
Dese sake vorderde, quam hem an
Een groot siecte in sijn lede
Te Bruesele, binnen der goeder stede.
Doen sijn saken ten einde was comen,
Heeft hi orlof ghenomen

Aen sijnre moyen, vrou Johannen,
Ende aen die ander goede mannen,
Ende trac alsoe van daer
Thuuswert op een rosbaer,
Ende eer te Halle quam die heere
Wort hi bestaen alsoe seere
Metter siecte, met overvalle,
Dat men hem cume ghebracht te Halle,
In sijn herberge, in den Hert.
Daer wort die siecte hem soe hert,
Dat hi cort versciet daer naer
Van ertrike, in Ons Heeren jaer
Dusent vier hondert daertoe viere,
Daer menich maecte droeve chiere,
Die niet en sagen haren wille.
Dit ghesciede in aprille
Op den xxij^{sten} dach.
Sijn lichaen wert, sonder verdrach,
Rechtvort ghevoert, na dit doen,
In Bourgoingen te Digoen:
Daer wert hi, dwelke cost veel haven,
Herde statelic begraven.
Dus nam ende die heere groot:
God brenge sijn siele uut al der noot!

Hoe Anthonijs van Bourgongen Ruwaert in Brabant wert, ende hoe hi den heere van Asscen vangen dede.

CVIII.

Anthonijs van Bourgoingen te hant
Quam cort daer na in Brabant,
Ende wort, al onghespaert,
In Brabant ontfaen over ruwaert,
Int jaer vorseit, doe ic ghewach,
In junio den v^{sten} dach,
Ende binnen sinen iersten jare
Sijns ruwaertscaeps, cort daer nare,
Soe ghevielt dat een mesdede
Jeghen trecht van der stede
Van Bruecele, mids welken daden
Die wet was alsoe beraden
Dat si dien mesdadegen man
Leggen woude in enen ban,
Ende dit vernam ter vaert
Mijn heere Anthonijs, die ruwaert,
Die den heere van Assche, den amman,
Verboot dat hi bi dien ban
Niet en stonde, in gheer maniere.
Die stat van Bruecel versocht schiere
Haren amman, alsoe houde,
Van rechtswegen dat hijt doen soude,
Ocht dat hi, sonder enigh beiden,
Terstont sijn roede neder leide;
Want hen alsoe, sijt seker das,
Met privilegien verleent was;
Ende aldus, in gheenre maten,

Soe en dorst die heere van Assche laten.
Die correctie was ghedaen,
Ende damman heefter bi ghestaen.
Die amman beduchte hem houde
Dats hem die ruwaert storen soude,
Ende ginc terstont, na desen doene,
Tot van Fremelles meester Simoene,
Die raet was, si u verclaert,
Van minen heere den ruwaert,
Ende vertelde hem al dit doen.
Doen riet hem meester Symoen
Dat hi toghe, al onghespaert,
Bi minen heere den ruwaert,
Ende vertelde hem int lange
Hoe hijt ghedaen hadde bi bedwanghe.
Om tbeste dat hi hem dit riet.
Hier met die amman van hem sciet,
Ende nam te Loven wert die vaert,
Om minen heere den ruwaert
Tonderwisene, openbare,
Hoe die sake gheschiet ware,
Alsoe ghi voren hebt ghehoert;
Maer die ruwaert was soe ghestoert,
Als hi die niemare vernam,
Dat hi met erren moede gram
Tusscen Loven ende Bruessel, sonder waen,
Den heere van Assche dede vaen,
Ende deden, in dien berueren,
Int tslot te Genepien vueren.
Des avonts als die niemare quam
Te Bruesel, entie wet vernam,
Vergaderde die wet na dat
Alle den raet van der stat.
Daer daden si, cort na dien doene,
Van Fremelles meester Simoene
In sijn herberge halen, dats waer,
Ende brengen op thuus ghevangen daer,
Ende waren alle alsoe bedacht
Dat sine hilden alle dien nacht;
Want si meinden openbare
Dat hi sake daer af ware
Dat die amman, dus onghespaert,
Ghevangen was van den ruwaert,
Welcke meester Simoen, si u bekant,
Alsoe vele screef ende sant
Aen minen heere den ruwaert,
Dat die heere van Assche waert
Des anderdaeghs daerna ontslagen.
Ende doen wert, sonder verdragen,
Meester Simoen los ghelaten.
Hierna wert seere utermaten
Die ruwaert vertornt op die stat
Van Bruesele; ende mids dat
Si sinen raet meester Symoene
Ghevangen hadden, mids welken doene
Dede hi die borch vast stercken
Van Vilvorde ende bollewerken,
Ende stelde daer op, als behoedere
Der borch van Ranst die ghebroedere,

Met meer andren, die met wreetheden
Die stat souden hebben bereden
Van Bruecel, alsoe men seide claer;
Maer het wert ghededinght cort daer naer,
Soe dat die scepenen entie raet
Der stat van Bruecel, dat verstaet,
Met processien te voet al te samen
Jegen den ruwaert uut quamen,
Tot boven tsiechuus, dat verstaet,
Daer men te Vilvorden wert gaet,
Tusscen Bruecel ende Scarenbeke.
Daer vielen si oetmoedeleke
Al tenegader op haer knien,
Ende baden den ruwaert mettien
Dat hi sijn gramheit van hen sate,
Ende hadden sine, in eneger mate,
Vertornt, dat hi hen lieden dat
Aldaer vergave op die stat;
Ende mids desen, si u gheseit,
Wort die sake afgheleit,
Van den gheschille vore verclaert
Tusscen die stat ende den ruwaert.
Daer toe gaven si, tsinen behoude,
Den ruwaert viij^{m} gulde van goude.

Wanneer vrou Margriete van Bourgoingen sterf, Anthonijs moeder.

CIX.

Hier na in Ons Heeren jaer
XIIII^{c} ende V, dats waer,
In merte xxviij daghe,
Schiet van der werelt, met groter clage,
Van Bourgognen die edel vrouwe,
Anthonijs moeder, daer groten rouwe
Haer vrienden om maecten, clein ende groot;
Ten baedt geen rouwe jegen die doot;
Hets iegeliken effen bi,
Heere, ocht vrouwe, ocht wie hi si,
Si moeten allen gaen dien ganc;
Maer hoe cort, of hoe lanc
Weder nu, tavont of morgen,
Dats Gode allene onverborgen.
Mocht rijcdom ocht grote heerlijcheit,
Als men van hier doet ghescheidt
Te baten comen, ocht te staden,
Soe waren derme tseere gheladen.
Het en baet heerlijcheit noch schat;
Maer die doeght hout in den hemel stat:
Mach licht die hier meest sijn ghepresen
Selen dan die snootste wesen,
Ende niet allene eenen corten tijt,
Maer sonder inde, in ewich verwijt.
Elc huede hem des sunderlinge;
Want dordeel Gods sal wesen stringe:
Men en salre met machte niet voren gaen.
Maer elc sal loen naer werc ontfaen.

Van der heimeliker vrientscap die Anthonijs van Bourgoingen, Ruwaert van Brabant, metter stat van Aken over quam.

CX.

Ontsien wert seere utermaten
Van alle sinen ommesaten
Anthonijs, die vrome heere:
Sijn volc wertten herde seere
Minnende, ende ontsiende mede,
Doer sijn grote edelhede.
Int jaer Ons Heeren, min noch mee,
XIIII^{c} ende drie werf twee,
In junio den sesten dach,
Soe wert ghemaect een overdrach
Ende een sekere heimelijcheit
Tusscen den ruwaert vorseit,
Ende der goeder stat van Aken,
Die vrientscap met hem wouden maken,
Ende, onder dandre, wanneer dat hi
Des hadde te doene, ende si
Des worden versocht, si u bekant,
Souden si hem senden te hant,
In sinen sloten, tsinen ghebode,
Te Limborch, te Daelhem ende te Rode,
Vijftich scutteren, met willeger lost,
Ende die halden op haren cost,
Waert waer te doene, aen dien cant,
Wel toeghetouwet ende wel bewant.
Ende alsoe lange in dien berechte
Als sijn ridders ende sijn knechten
Daer bliven souden, dat es waer,
Souden die scutteren bliven daer;
Hertoge Anthonijs, die vrome man,
Soude die scutteren, af ende an,
Veilegen doen, ende gheleiden,
Tusschen beide, met mogentheiden.
Die stat van Aken, des sijt wijs,
Soude den hertoge Anthonijs
Van Limborch, verstaet den fijn,
Hem, ochte den vrienden sijn,
Provanche leveren uter stat,
In sulcken cope, ghelijc als dat
Deen borgheren den anderen, dits tbediet,
Vercopen souden, ende anders niet.
Hertoge Anthonijs, met waren saken,
Soude die borgren van Aken
Verantworden, in alder maten,
Ghelijc sijns selfs ondersaten,
Ende doer sijn lande, groot ende smal,
Souden si tolvri varen al,
Ghelijc als si ghewoenlijc waren
Van ouds te doene, hoert mi verclaren;
Met meer vorwarden, die daer
Besproken worden, ende daer naer
Schencten si, met groter vrome,
Den hertoghe, tsinen willecome,

IIII^{m} rinsch gulden, in liege u niet.
Die ruwaert met minnen sciet
Van die van Aken, alsoe ghi hoert,
Ende bleven goede vriende vort.

Hoe vrou Johanne haer lant van Brabant regeerde ende wanneer dat si sterf.

CXI.

Int jaer Ons Heren met droeffenesse
M. CCCC ende sesse,
In december den eersten dach,
Sterf vrou Johanne, dat menich mach
In Brabant clagen, groot ende cleine.
Si wort begraven met groten weine
Te Brusele toten Carmeliten,
Daer men den menegen hoerde criten,
Ende druckelijc mesbaren;
Want alle die omtrent haer waren,
Ende over menegen termijn
Haer dienstliede hadden ghesijn,
Waren van herten seere bedruct;
Want hen nu seere was mesluct;
Averecht was ghekeert haer cansse;
Beide Rutten, Gheerken, Coensch endeHansse
Die riepen leyder! wach! owi!
Want ander quamen in den bri.
Die hen voersien hadden voertiden,
Die mochtens nu te bat gheliden;
Want het sijn al te snode dingen
Oude arme hovelingen.
Ic sach bi vrou Johannen tiden
Den selken op hoeghe perde riden,
Die na haer doot, seere cort na dat,
Metten cledren in de modre sat,
Ende als een erm snodelinc
Al drupnesende achter straten ginc.
Dat waren die, die niet en achten
Hoe sijt doersloegen, ende overbrachten,
Ende hadden meininghe ende berueren
Dat hen eewelijc soude dueren.
Al waest dat dese maecten rouwe,
Daer en was noch heere noch vrouwe
Si en maecten alle groot mesbaer;
Maer ten baette niet een haer,
Si en mochter niet met wederkeeren.
Met groten state, met groter eeren,
Ende met grooter solempniteit
Wert si in haer tomme gheleit,
In den coer, voer den autaer.
Si was een ende vijftich jaer
Hertoginne, met eeren groot,
Na hertoge Jans haers vader doot,
Daer af si dlant besorghde dan,
Met Wenceline haren man,
Omtrent der jaren vier werf seven.

Na hertoge Wencelijns doot vorscreven,
In haren wedustoel, daer naer,
Regeerde si xxiij jaer
Dlant van Brabant al omtrint,
Binnen welcken tide si seer ghemint
Was van haren volcke ghemeine;
Want si dede tvolc, groot ende cleine,
Handlen met vonnesse ende met wette,
Ende stringelijc si daer op lette
Scerp te richten, tallen steden,
Die ghene die fortsche of wille deden
Over eneghe vrouwen persone,
Ocht diese ontscaecten; dat was scone.
Si was ontsien aen elcken kant
Van den baenrotsen van Brabant,
Ende van al den edelen, sijts vroet.
Si dede haer lijf ende haer goet
Aentasten, cort daer nare,
Als si iet bruecten jegen hare,
Ende daer na moesten si, hoert mi scriven,
Ewelijc aen haer hangende bliven;
Met haren goede, sonder verlaet,
Moesten si beteren die mesdaet,
Ende in vrou Johannen eenpaerleken
Blivende in gheloften steken,
Daer met dat si bedwongen waren
Hen vort te hoedene, hoerdic verclaren,
Van sulcken mesgripe, herde seere,
Ocht van geliken, vortaen meere.
Alle vorsten, ende alle heeren,
Hilden allen in groter eeren,
Ende in groter werdicheit
Die edele hertoginne vorseit,
Ende haddense alsoe uutghelesen,
Ocht si haer moeder hadde ghewesen;
Ende voer waer, in rechter eeren,
Si was een moeder van jongen heeren,
Dier si vele bi hare onthelt,
Ende ter eeren heeft ghestelt,
Ende tot doeghden opghetogen,
Wijsde ende leerde, na haer vermogen,
Den staet der eeren te volgen naer;
Want haer kinlijc was ende claer,
Als den jongen van Cleve, dat edel grein,
Ende Willeme sgreven sone van Zeyn,
Heynsberch, Namen ende Bourboen:
Dese waren alle in haer bandoen,
Ende vele meer andre joncheren,
Die kindre waren van groten heeren.
Si besorghde oec die jongelingen
Om te state van huwelijc te bringen;
Want si bereet selve properlijc
Ende bededinghde thuwelijc
Tusscen coninc Karlen vermogen
Van Vranckrijc ende des hertogen
Stephens dochter van Beyeren heere,
Daer tAmyens met groter eere
Die brulocht af ghehouden waert.
Vrou Johanne was daer wide vermaert.

Oec soe dedingde vrou Johanne
Thuwelijc, tusscen den jongen Janne
Van Bourgoingen, den joncheere fijn,
Ende hertogen Aelbrechts dochterkijn
Van Henegouwe ende van Hollant heere,
Ende van Zeelant; si maecte meere
Thuwelijc, dat was goet ende scone,
Tusschen Willeme hertoeghe Aelbrechts sone
Ende Magrieten voersienichlijc
Van Bourgoingen, dwelc huwelijc
Van Willeme ende van sier jonger vrouwen
Te Camerike wert ghehouden.
Vrou Johanne, sijt seker das,
Selve oec tot deser brulocht was,
Daer haer wert ghedaen veel eeren
Van altemael den groten heeren,
Die daer vergadert waren tsamen:
Al tenegader si uut quamen
Een halve mile weghs, jeghen hare,
Ende gheleidense daer nare
Tot in haer herberghe, dats waer.
Dese eere bewesen si haer daer,
Ende tallen plaetsen, tallen steden,
Groot eere ende werde si haer deden,
Ende hildense, sonder onderscheit,
Voer dedelste vrou van kerstenheit.
Wat soudic lange hier op bliven?
In can u nerghent na bescriven
Den lof, die haer van recht betam.
Soe wie datse versoeken quam,
Als vremde heeren van buten lande,
Riddren, ocht knechte enegerhande,
Daer eere ochte doecht aen claf,
Meldelike si hen gaf
Spanne ende dierbare juweele,
Dier si vele hadde te haren dele,
Die coningen, hertogen, ende graven
Haer jaerlijcs sonden ende gaven,
Dwelcke van der edelre vrouwen
Niemende en bleef onvergouden;
Want si was, in allen keeren,
Vol doegdlijcheiden ende vol eeren.
Wanneer dat si hadde vrede
Van orloghe, dicwijl si dede
Jaerlijcs houden, te menegen stonde,
Tornoye ende tafelronde,
Ende costelike hove,
Daer ridders, ende knechten van love,
Vremde ende na gheboere
Toenden ridderlike voere,
Ende besuerden haer edel liven
In deere van den reinen wiven,
Die der wapenen aert aen sagen,
Ende bi der hertoginnen lagen,
Dat menegen maecte hogen sinne,
Doer der reinder bloemen minne.
Na der maeltijt, met groter eeren,
Sach men daer danssen ende hoveren.
Diet in der maleyen best hadden gedaen

Die sach men hogen loen ontfaen.
Dus hilt die edel vrouwe Johanne
Wacker alle dien goede manne,
Die eere begerden ende prijs
Van wapenen. Int paradijs
Moet haer siele sijn verheven,
In vrouden in dat eewech leven!
Dus bleven die lande, si u bekant,
Lotrike, Limborch ende Brabant
Sonder oer, dits openbaer,
Die over herde menich jaer
Van oire te oire waren gheresen,
Soe ghi hier voren vroet moeght wesen,
In die oude coroniken,
Die welcke claerlijc doen bliken
Die gheborte, van grade te grade,
Ende want nu, bi der Gods ghenade,
Na der hertoginnen doot,
Alle die lande, clein ende groot,
Eenen anderen oeire selen bliven,
Als ic meininghe hebbe te scriven,
Na dat vrou Johanne inde nam,
Hoe Anthonijs aen Brabant quam,
Van Bourgongen van moede hoghe,
Ende wort gheweldich hertoghe
Van Brabant, ende van Lotrike,
Ende van Limborch der ghelike,
Daer sal u dandre boec, hier nare,
Af bescheiden trechte ware,
Ende die waerheit claer ontbinden.
Desen vj^{sten} boec willic nu inden
Op vrou Johannen, het dunct mi tijt.
Ic dancke den Heere ghebenendijt,
Die mi verleent heeft die macht,
Dat ict dus verre hebbe ghebracht,
Ende der waerheit naghegaen,
Ten naesten dat ic conde verstaen,
Ense ondersueken, in allen stonden:
Des nemic Gode ter orconden,
Dat ic, na alle mijn vermogen,
Die rechte waerheit hebbe vertogen,
Ende die logene af ghebeten.
Hebbic iet daer in vergheten,
Dat es mi leet, in rechter trouwen.
Ic bidde Onser Liever Vrouwen,
Dat si haren lieven kinde
Voer mi bidde, dat ic ten inde
Den sevenden boec oec mach volbringen,
Daer men herde notabel dingen
In horen sal, ende vremde saken,
Soe u distorie cont sal maken,
Die hier na volgen sal te richt.
Dit was ghescreven ende voldicht
Int wout van Sonyen, doe ic u cont,
Op Sente Berbelen avont,
Als men screef, noch min noch mee,
M. IIII^{c} XXX ende twee,
Des nachts omtrent der thiender uren.
God wille hem geven sulc berueren,

Diet ghedicht heeft ende bescreven,
Dat hi hier in desen leven
Dragen moet sulc regement,
Dat hi met Gode si bekent,
Ten ordele, in den lesten dage,
Daer elc moet gelden sijn ghelage,
Dat hi die suete worde mach horen:
‘Comt, mijn vriende uutvercoren,
In dat eeweghe rike mijns Vader,
Dat u bereit es altegader,
Van der werelt aenbeginne!’
Seght amen alle, ic bids op minne.
AMEN.

Zevenste boek.

Mids der gracien Gods alleene
Ende siere moeder, der Maghet reene,
Hebbic den sesten boec hier voren
Volbracht, so ghi hebt moghen horen,
Al tot Vrouwe Johannen doot.
Nu hebbic voort begheerte groot,
Op dats mi God wille ghehenghen,
Den sevenden boec te volbrenghen,
Daer u in sal sijn verclaert
Hoe Anthonijs hertoghe waert,
Na vrou Johannen, sire moyen, doot,
Ende regnerde in eeren groot,
Als een mechtich prince vermoghen,
Dat bisscoppen, graven en hertoghen,
Die omtrent hem saten over al,
Sijn vrientscap gheerden, groot ende smal,
Ende waren blide dat si hem gaven
Van haren goede, van harer haven,
Op dat si met hem mochten bliven
In vrientscappen. Voort sal ic scriven
Eensdeels sijn leven, ende sijn doot,
Hoe hi starf in trouwen groot.
Dit boec sal ooc vermanen scone
Hoe, na sijn doot, sijn oudste sone,
Die edel goedertieren Jan,
Hertoghe wert; ende voort an
Wes binnen sijnre tijt gheschiede
Vele vremder saken, als vele liede
Claerlijc wisten, wive ende man,
Ter tijt dat ic dit boec began.
Voort sal hier in staen bescreven
Hertoghe Philips, sijns brueder, leven,
Sijn hanteringhe ende sijn doot.
Van desen drien heeren sal al bloot
Dit VII^{ste} boec doen recoort;
Ende dan beveelict iemande voort
Te vervolghene eenpaerliken
Van Brabant die edel croniken.

I.

Hoe hertoghe Anthonijs ontfangen wert, ende hoe hi den lande van Brabant van hertoghe Janne, sinen brueder, brieve gaf, ende van sinen geslechte.

Als vrou Johanne was verscheiden,
Soe vergaderden sonder beiden
Die drie state al te hant
Van den lande van Brabant,
Ende sloten samentlic ter vaert
Dat si Anthonise den ruwaert
Hulden souden tsiere eere,
Ende ontfanghen over heere.
Maer eer dit ontfanc ghesciede,
Overdachten die wise liede:
Al hadde hertoghe Philips, sijn vader,
Ghesceiden ende ghedeilt algader,
Bi wille sconincs van Vranckerike
Ende vrouwe Johannen derghelike,
Sijn lande ende sijn heerlicheiden,
Ende sinen drie sonen ondersceiden;
Hoe wel dat si in goeden trouwen
Die deilinghe hadden ghelooft te houwen,
Ende verteghen hadden op tgone;
Ende hertoghe Jan, sijn oudste sone,
In presentien van sinen vader
Ende vrouwe Johannen, ende algader
Den drien staten van Brabant,
Hadde opghedraghen dlant
Ende thertoghedom geheellike,
Te Bruessele int stat willichlike
Anthonise, ende aldaer over gaf,
Ende al sijn recht quijt scout daer af,
In selker vueghen ende zaken,
Als die sceidbrieve mentie maken:
Al was dit al aldus bewant,
Soe dachten die state van Brabant,
Dat dlant, na recht (dats openbare),
Op hertoghe Janne verstorven ware,
Sinen oudsten brueder, van rechtswegen.
Al waest dat hijt hadde verteghen
Ende over ghegheven in alder wise
Sinen brueder Antonise,
Soe en hadde dlant daer af gehat
Gheen besceit van brieven. Mids dat
Gheloofde Anthonijs altehant,
Dat hi den lande van Brabant
Van sinen brueder met goeder lieve
Soude doen hebben goede brieve,
Na haer behoefte, tot haren vrede,
Binnen zekeren tide, alsoe hi dede.
Als dese ghelofte was ghedaen,
Hebben si ghehult ende ontfaen
Anthonise met grooter eere
Van Bourgognen teenen heere,
Na sijnre ouder moyen doot.
Int stat van Lovene, dats waerheit bloot,
Hi alder ierst sijn incomst dede,
Na oude gewoonte ende zede,

Int jaer ons Heeren, sijts ghewesse,
Dusent vier hondert ende sesse,
In december, den XVIII^{sten} dach.
Te Bruessele dat menne comen sach
Op Sinte-Thomaes dach met werdicheiden,
Daer hi met grooter solemptheiden
Sijn incomst dede eerbaerlike;
Ende daer na voort cortelike
In die ander steden goet.
Dits dierste hertoghe, des sijt vroet,
Van Brabant, en lieghe u niet,
Die Anthonijs bi namen hiet.
Hi es oec dieghene, sijts gewes,
Daer met dat lant van Brabant es
Weder versament properlijc
Aent edel bloet van Vranckerijc;
Want uter cronen was hi gheboren,
Als ic u sal laten horen:
Philips van Valois ghenant,
Coninc van Vrancrike bekant,
Coninc Jan van Behem, dedel man,
Ende die derde hertoghe Jan
Van Brabant ende grave Lodewijc
Van Vlaendren, doude, dese samentlijc,
Vier groote heeren alteenen gadre,
Waren sijn over oudervadre.
Coninc Jan van Vranckerijc,
Ende die grootmoedeghe Lodewijc,
Greve van Vlaendren, te Gods eeren,
Waren beide sijn witheeren;
Die vierde keiser Karle genant,
Ende hertoghe Wencelijn van Brabant,
Waren beide, elc hier op gome,
Hertoghe Antonijs, oude ome;
Ende vrou Johanna, die vrouwe goet,
Was sijn oude moye, des sijt vroet.
Coninc Karle van Vranckerijc,
Die wise, ende hertoghe Lodewijc
Van Anjouwen, ende van Berri
Hertoghe Jan, dat seggic di,
Dese drie brueders valiant
Waren sijn oome, es mi bekant.
Van Sicilien, coninc Lodewijc,
Ende van Orliens derghelijc
Hertoghe Lodewijc, dits waerheide,
Waren sijns ooms kinder beide.
Van Behem, coninc Wencelijn,
Ende Seghemont, die brueder sijn,
Coninc van Hongheren met eeren,
Ten derden bestonden hem die heeren.
Hertoghe Philips, die wise man,
Was die vader diene wan,
Van Bourgognen hertoghe fijn;
Ende hertoghe Jan die brueder sijn,
Van Bourgogne, die, na svader doot,
Wert van Bourgognen hertoghe groot
Ende greve van Vlaendren, daer toe meere
Van vele andren landen heere;
Sijn joncste brueder, Philips genant,

Greve van Nyveers bekant,
Van Retheest, van Retheloes derghelijc.
Hertoghe Lupoldus van Oostrijc,
Ende hertoghe Willem van Beierlant,
Greve van Henegouwe, van Hollant
Ende van Zeelant mogentlijc,
Ende die greve derghelijc
Van Savoyen, si u verclaert,
Die welke sint hertoghe waert,
Dese mechteghe heeren rike
Hadden sijn susteren te huwelike.
Hier uut merke elc ende gevroede
Van wat hooghen edelen bloede,
Ende van wat hooghen gheslachte,
Ende van wat grooter machte
Hertoghe Anthonijs was gheboren,
Als ghi hier hebt moghen horen.
U mach oec wel indinkich sijn,
Alsoet vercleert steet int fijn,
Inden VI[ten] boec hier voren,
Hoe hertoghe Philips, die heer vercoren,
Bi wille des conincs van Vanckrijc,
Ende vrouwe Johannen derghelijc,
Sijn drie dochteren uut sette
Met penninghen; ende niet en lette,
Hien deilde ende schiet met wijsheiden
Sijn lande ende heerlijcheiden
Sinen drien sonen; ende die
Verteghen daer op alle drie.
Dit hebdi voren moghen lesen,
Daerom latict hier goet wesen.

II.

Hoe hertoghe Anthonijs justicie, wet ende vonnesse dede ghelijc over die rike, alsoe over die arme.

Als hertoghe Anthonijs was ontfaen
Here ende prince, cort daerna saen
Dede hi ghescien hier ende daer
Groote justicie ende swaer
Over alle roekeloose gasten,
Die de arme liede verlasten
Bi sijnre vrouwen moyen tide:
Daer mense creech, in elke side,
Die darm volc plaghen te transeneren.
Voete af te slane, te foortseren,
Die dede hi rechten onghelet,
Voet voor voet, let voor let,
Ende hilt justicie int Brabantsche perc.
Al over al, alsoe sterc,
Dat men in Brabant niet meer en sach
Soe vele steltghenghers alst plach.
Die steltmakers, mids desen dinghe,
Verloren al haer neringhe;
Want men behoefder nu niet meere,
Alsoe alst plach wilen eere,

Bi vrouwe Johannen tide; sonder scop,
Elc huedde hem voor den achterclop.
Hets een oud segghen van overlanc:
En dooch gheen ors sonder bedwanc.
Gheerne gaf hi enen iegheliken
Audiencie, armen ende riken,
Ende hoordese selve gheerne spreken,
Toonen haer clachten, haer gebreken,
Om daer omme zeere scerpelijc
Te versiene, als claerlijc
Hier namaels noch sal sijn bescreven,
Wil mi God die gracie geven.

III.

Hoe hertoghe Anthonijs meininghe hadde den hertoghe van Ghelre dlant vanden grave van hem te leene te doene ontfaen, ende siere vrouwen doot.

Als hertoghe Anthonijs lant ende steden
Hadde ghestelt in goeden vreden,
Ende alle sijn ondersaten
Onder recht in rasten saten,
Bedacht die hertoghe ander dinghen
Op te setten ende te volbringhen.
Dit was, op dat ghijt mooght verstaen,
Om dat te leene niet hadde ontfaen
Die hertoghe van Ghelre die stat ende dlant
Van den Grave, si u bekant,
Alsoe hi sculdich was te doene,
Na der uutspraken van der soene
Die tusschen vrou Johannen ende sinen broeder
Was ghetracteert, ende ooc, sijts vroeder,
Om dat greve Willem van Hollant
Vrou Johannen, sier moyen, van Brabant,
Een deel van jaren voor haer doot,
Van harer duwarien maecte stoot,
Die haer van haren iersten man,
Greve Willeme, bleef, hout u daer an.
Maer men seght, wilt hier op letten:
Die minsche mach wel opsetten
Ende ordineren groote dinghen,
Maer aen Gode leghet volbringhen.
Al hadde die hertoghe vele gheacht,
Die zake en wert soe niet volbracht,
Want God die zake cort verkeerde
Ende anders ordineerde;
Want hi plaegde metter dood
Johannen, die edel vrouwe meinyoot,
Van Simpoel, die wise van sinne,
Hertoghe Anthonijs ghesellinne,
Die welke eneghe dochter was
Grave Waelravens, sijt seker das,
Van Simpoel ende van Liney.
Si was die scoonste die verre oft bi
Leefde binnen haerre tijt
In kersten gheloove, des seker sijt.

Men seide claerlijc, sonder wanc,
Wanneer als si beanen dranc
Oft rooden wijn, luttel oft vele,
Dat menne loopen sach door haer kele.
Si minde seere in haren tijt
Simpel ende tamelijc abijt
Van vrouwen ende van joncfrouwen.
Als bi haer quamen eneghe vrouwen
Uutwindichlijc gheabitueert,
Die en waren van hoer niet gheeert,
Verheven, noch op ghetoghen hoghe.
Dese scoone bloeme hadde die hertoghe
Anthonijs ghetrout, si u verclaert,
Langhe eer hi wert ruwaert.
Hi hadde vander vrouwen fijn
Twee sonen ende een dochterkijn:
Die dochter sterf jonc, sijt seker des;
Ter Vueren si begraven es;
Jan ende Philips, dats claer bescreven,
Sijn beide na haer te live bleven.
Jan, die oudste, dats waerheit bloot,
Wert hertoghe na sijns vader doot.
Philips wert grave, dat seggic di,
Van Simpoel ende van Liney.
Deser vrouwen scoonheit groot
En halp haer twint jegen die doot;
Maer die schout der natueren
Moeste si betalen ende volvueren,
Als djaer Ons Heeren stont bescreven,
Dusent vier hondert ende seven,
In oegstmaent, den XII^{sten} dach.
Haer uutvaert dat men houden sach
Ter Vueren herde eerbaerlike.
Die hertoghe hadde hem droefelike
Doe hi aldus van haer moest sceiden:
Hi mindese met ghetrouwicheiden.

IV.

Hoe hertoghe Anthonijs dienst begherde van sinen lande ende hoe Sijn edele hem dienden ende someghe vanden steden, ende die someghe niet.

Hertoghe Anthonijs, die edele heere,
Die na der natueren herde seere
Bedruct was om zier vrouwen doot,
Die edel was, scoone, ende menyoot,
Trooste hem selven na redelicheit,
Daer met hi kinde die moghentheit
Ende dwerc Gods, dat niemen can
Beletten, verbetren, wijf noch man.
Dus troosti hem soe hi best mochte,
Ende keerde weder sijn gedochte
Om die zaken te volcomen
Die hi hadde in den sin ghenomen;
Ende versocht aen sijn lant

Dienst van volcke, in Brabant,
Om hem na te volghene houde
Daer hi henen trecken soude.
Sijn lant vreeghde met wijsheiden
Waer hise henen wilde leiden,
Tot wat orbore, ende op wien,
Ende om wat zaken. Maer van dien
Dede Anthonijs gheen berecht;
Maer begheerde, als boven echt,
Dienst soe hi voren hadde begheert.
Dedele hebbent gheconsenteert
Vore hen selven altehant;
Maer die steden van Brabant
En wilden die begherte des heeren
Soe lichtelijc niet consenteeren.
Bi dien selven overdraghe
Bleven in dien selven daghe
Die van Antwerpen, dats waer;
Ende tsHertoghenbossche daer naer
Bestellet die hertoghe soe int fijn,
Dat si hem ghevolght sijn.
Die van Antwerpen, der ic lijen,
Metten mercgrevescappe van Rijen
Volghden hem tot Diepenbeke.
TsHertoghenbossche dergheleke
Heeft hi soe minlijc onderwesen,
Dat si hem volgden inder resen
Met scoonre gheselscap tot Sonne toe.
Die hertoghe quam selve doe
Te Bruessele in die goede stede,
Opter stat huus, ende dede
Tfolc vergadren, segghic di,
Opte merct. Daer versocht hi
Die seven scepenen te samen
Dat si met hem ter poyen quamen.
Die scepenen, dats waer bediet,
En wisten sijn begheerte niet,
Ende sijn ter poyen met ghegaen.
Daer bat die hertoghe alsoe saen
Den volcke, dat si hem volghen souden,
Ende inder reisen dienen wouden;
Ende vraeghde hem oft sijt doen selen.
Eneghe riepen met luder kelen:
‘Ja wi, Heere, ja wi, Heere.’
Doen soe sprac met snellen keere
Een der scepenen die niet was dwaes,
Van Sinte-Gorijcs mijn heer Claes,
Een wijs ridder ende beweeght:
‘Die minen heere hebt toe gheseeght
Dienst, die moghen hem volghen naer;
Maer tstat van Bruessele, dat wet claer,
En heeft hem niet gheconsenteert
Eneghen dienst.’ Dus wert gheweert
Dat die hertoghe van der stede
Gheenen dienst en hadde, so hi en dede
Vander stat van Lovene, noch int ghemeine
Van den andren steden; dan alleine
Van Antwerpen: die volgden hem naer,
Entie vanden Bossche, dit was waer,

Alsoe ghi hebt hooren moghen.
Dus es die hertoghe wech ghetoghen
Te Valkenborch weert, met meneghen man
Van edelen die hem volghden an.
Hem quam te dienste, in dat caboel.
Grave Waelraven van Saint-Poel,
Sijn zweer, herde eerbaerlijc.
Ooc quam hem dienen moghentlijc
Grave Philips, des sijt vroeder,
Van Nijveers, sijn joncste broeder,
Met herde meneghen edelen man,
Die hi brachte in sijn ghespan
Wel toeghetouwet eerbaerlijc.
Die zake wert zeere heimelijc
Ghehouden, daer omme dus vermoghen
Die hertoghe was uut ghetoghen.
Sommeghe seiden dat hi die stat
Van Tricht geheel wilde hebben ghehat,
Mids dat die elect, ongheloghen,
Van Ludike te hem weert hadde ghetoghen
Meer dan hem wel toebehoorde.
Ander seiden dese woorde,
Dat hijt hadde, dits waer bediet,
Op tstat van Aken; dwelcke niet
Gheloofelijc en was, ghemerct al bloot
Die vrientscap ende die minne groot,
Die zi te voren hadden ghestaect
Met elc andren, ende ghemaect,
Alsoe dat boven es bescreven.
Andere hebben uut ghegheven
Dat coninc Robbrecht, sijt seker das,
Van Heylsberghe, die roomsch coninc was,
Afquam met groter moghenthede
Om hertoghe Anthonise, soe men sede,
Te verdrivene altehant,
Ende die lande van Brabant
Ende van Limborch, hout u daer ane,
Altemale ane hem te slane,
Als verscenen opt roomsche rike;
Ende men seide ooc desghelike
Dat hertoghe Reinout, in allen keere,
Van Gulcke ende van Ghelre heere,
Ende hertoghe Jan van Beieren,
Elect van Ludike, onder hen
Hem toe hadden geseit, si u bekant,
Hulpe, troost, ende onderstant
Op seker vueghe ende voorwoorde.
Andre seiden andere woorde,
Alsoe elc vermoeden mochte.
Die rechte sake, alsoe mi dochte,
Was dese: want hertoghe Reinout
Van Gulcke, van Ghelre, met gewout,
Als hertoghe Willem aflivich waert,
Sijn brueder, hadde gheaenvaert
Stat ende slot weder ende voort
Van den Grave, metter toebehoort,
Ende en hadt niet te leene ontfaen
Van vrou Johannen noch voort aen
Van hem, alsoe hi na der zoene

Van rechte sculdich was te doene;
Twelcke hi meinde, met corter talen,
Op hertoghe Reinoute te verhalen,
Ende ten utersten die leene voort an
Soe langhe te houdene sonder man,
Alse hertoghe Reinout min no meere
Gehouden hadde sonder heere.
Hier latic dese materie bliven,
Ende wille u een luttel scriven
Hoe die van Ludike seer vermoghen
Voor tstat van Tricht sijn ghetoghen
Met heercrachte, die si beleiden,
Ende metten cortsten daer af sceiden;
Ende hoe hertoghe Anthonijs tsiere eere
Te Tricht ontfanghen was over heere.

V.

Hoe die van Ludick die stat van Tricht belaghen, ende hoe hertoghe Anthonijs te Tricht ontfanghen wert.

Alsmen djaer Ons Heeren ghescreven sach
Veertien honderd sevene, den iersten dach
Van october, met volcke vermoghen
Sijn die van Ludike uut ghetoghen
Tot Woncke ende voort al bi
Omtrent Tricht, aldaer si
Groote scade bebben ghedaen.
Die stat van Tricht heeft herde saen
Vier capiteine gheordineert,
Wiens namen u hier sijn vercleert:
Goderoel van Elderen, in waren dinghen.
Diederick van Mobertinghen,
Janne van Ciney ende Heinric Bovier:
Metten welken capiteinen vier
Si den staet in allen keere
Te besorghene ende die eere
Van der stat wel te bewaren
Bevalen, soe ict hoorde verclaren,
Metten tween borghemeesteren
Te dier tijt sijnde; die namen van hen
Waren: Antonijs Yserman,
Ende Arnt van Heere, houdt u hier an.
Te deser tijt, si u bekant,
Quam hertoghe Anthonijs van Brabant
Met enen hoope seer overgroot
Van lieden van wapenen, dats waerheit bloot,
Op twee milen na Tricht, in lieghe u niet.
Sinen hoop dat hi daer liet,
Ende es ghetoghen met goeder stade
In sijns selfs persoon, met sinen rade
Ende metten ghedeputeerden te hant
Van sinen steden van Brabant,
Tot int heer van Ludike, daer die heere
Om den peis arbeide seere
Tusschen hertoghe Janne van Beieren
Haren heere, ende bat hen

Dat si achter rugghe sonder verhouden
Ende thuuswaert trecken wouden.
Hi hoopte emmer in allen keere
In die sake te arbeiden soe seere,
Dat hise te rasten soude bringhen
Ende te vreden. Na dese dinghen
Es hertoghe Anthonijs, hebbic vernomen,
Weder omme in sinen hoop comen,
Ende want hi te Tricht, sijt seker das,
Als heere noch niet ontfaen en was,
Soe sant hi daer sonder verhouden,
Ende begheerde dat si hem souden
Bereiden om hem daer tontfane
Ende hulde ende eet te doene voort ane,
Als haren gherechten gheboornen heere,
Als ghewoonlijc ende behoorlijc weere:
Daer op die stat sonder begheven
Van Tricht haer antwerde heeft ghegheven:
Dat sine gheerne in souden laten
Ende ontfaen, in selker maten,
Met selker gheselscap, si u bekant,
Als wilen plaghen van Brabant,
Sijn voorseten, die hertoghen
Te doene haer incompst, ongeloghen;
Behoudelec dien, na haer begheren,
Dat hi hen ooc soude sweeren
Sekere poente, die si seere
Begheerden; int ghemeine voort meere
Al haer rechten, vriheiden, en
Costumen, ende previlegien.
Aldus gheviel, ic segghe u dat,
Tusschen den hertoghe ende tstat
Twist, ghescille ende stoot;
Want die van Tricht hilden al bloot
Een sake voor haer recht, sijts wijs,
Die de hertoghe Anthonijs
Hen niet en wilde confirmeeren.
Die steden van Brabant, die daer weeren
Als ghedeputeerde ghesonden,
Hebben die zake te dien stonden
Tusschen den hertoghe entie stat
Van Tricht vereenicht: twelke dat
Wel ende eerlike was ghedaen;
Voort wort overdreghen saen
Dat die hertoghe, verstaet den fijn,
Metten volke ende hoope sijn
Van wapenen, soude comen in
Ende behoorlec, verstaet den sin,
Ende tamelec ontfanghen werden;
Daer in besproken met voorwerden,
Dattie momboir van Ludike, noch die sine,
Her Heynric van Perweis, te ghenen fine
Metten hertoghe meer no min
Te Tricht en soude comen in.
Dus hebben die, doe ic ghewach,
Van Tricht, opten achtsten dach
Van october, des morghens vroe,
Ierstwerf inghelaten doe
Meer dan drie hondert met ghetale

Waghene, met altemale
Haren toebehoorten, sonder verlaten,
Binnen der stat; ende lancs der straten
Hebben sise sonder beiden
Ter poorten van Wijck doen uut gheleiden.
Daerna hebbense, dits waer,
Te twee malen in ghelaten daer
Ende weder uutgheleit als voren,
Omtrent twee dusent, wilt mi horen,
Ghewapende, doe ic ghewach.
Des sondaeghs opten neghensten dach
Van october, hoort na mi,
Van smerghens toter noenen, si
Te Tricht daer met becommert waren
Met vele hoopen ende groote scaren
Van tshertoghen volcke, verstaet den sin,
Aldus te latene uut ende in;
Ende na der noenen, verstaet dat,
Es die clergie entie stat
Met processien, met crucen, met vanen
Oetmoedelijc, hoort mi vermanen,
Jeghen den hertoghe comen daer,
Ende hebbene gheleit daer naer
Te Sinte Servaes, dat segghic di,
In die kerke; daer heeft hi
Die reliquien met grooter lust
Der heileghen weerdichlec ghecust,
Ende sinen behoorliken eet ghedaen;
Entie stat heeft hem weder saen
Ghehult, ghesworen, sonder si,
Als hertoghe van Brabant, ghelijc als si
Sculdich es te sweerne meer no min;
In den welken gheviel, verstaet den sin,
Datter stat clerc, sijt seker das,
Van Tricht, doen hi die poente las,
Die de hertoghe sweren soude,
Een woort veranderde. Herde houde
Wert die hertoghe des gheware,
Dat bi den steden al dare
Van Brabant, ic segghe u dat,
Tusschen hem entie stat
Alsoe niet ghetracteert en was,
Gelijc alsoet die clerc daer las.
Des wilden die hertoghe hebben ghevaen;
Maer hi ontquam ende es ontgaen,
Daer af die hertoghe, ter waerheden,
Herde qualijc was te vreden,
Ende sat ter stont, si u vercleert,
Na der huldinghen op sijn peert
Met sinen edelen, ic segghe u dat,
Ende volke van wapenen, ende die stat
Heeft hi gheruumt onghespaert,
Ende trac te Valkenborch waert.
Des anders daghes, dat segghic di,
Tien daghe in octobri,
Was die stat van Tricht becommert doe,
Van smorgens toten avonde toe,
Metten volcke van wapenen, int ware,
Die den hertoghe volghden nare,

Uut ende in te latene daer.
Bi den welken mach bliken claer,
Dat die hertoghe Antonijs
Hadde soe vele volcs versaemt, sijts wijs.
Dat si cume, derric ghewaghen,
Binnen drien gheheelen daghen
Door die stat van Tricht gheliden en conden.
Nochtan en was te dien stonden
Die greve van Nyvers, wats ghesciet,
Met sinen hoope aen comen niet;
Ende die van Antwerpen, hoordic lien.
Metten mercgrevescape van Ryen
Laghen te Diepenbeke al doe,
Ende die van den Bossche daer toe
Met harer meyerien vermoghen,
Laghen te Sonne: shertoghen
Haers heeren si verbeiden daer.
Die hertoghe quam cort hier naer
Te Valkenborch met meneghen deghen
Daer hi neder es ghesleghen.

VI.

Hoe hertoghe Anthonijs te Valkenborch lach, ende hoe ghededingt worden alle zaken tusschen hem ende hertoghe Reinoute [,hertoghe] van Ghelre.

Die voghelkine sijn alderhande
Ende haer sanc es menegherande;
Want elc singt, des sijt ghewes,
Soe hem die bec ghewassen es:
Des ghelijc die liede spraken
Ende seiden menegherande zaken,
Daer omme die hertoghe soe groote macht
Tot Valkenborch dus hadde bracht,
Een ieghelijc na sinen sin,
Ende hi vermoeden mochte daer in;
Ende sonderlinghe beduchten hem tallen enden
Die hem selven iet sculdich kenden,
Dat si den hertoghe Antonijs
Becort hadden in eenegher wijs,
Ende beduchten hem vore tmesschien
Dat over hen craken mocht; ende mids dien,
Hoe wel sijn opset vore verclaert
Seere heimelijc ghehouden waert,
Soe beduchte hem nochtan
Die hertoghe Reinout daer van,
Als hi vernam die gaderinghen:
Want hem die hertoghe van dien dinghen
Ghesummeert hadde, ende ghescreven,
Ende hat te kennen hem ghegheven;
Ende uut dien selven duchte,
Dat hertoghe Reinout hier vore vruchte.
Sant hi sijn raedsliede sonder verlaet
Ende een notabel ambassiaet
Bi hertoghe Antonise ter stont
Tot Valkenborch, doe ic u cont.

Daer wart ghededingt met corter talen.
Dat hertoghe Reinout soude betalen.
Ende daer af goede vesticheit doen.
Hertoghe Anthonise den heere coen
Vele dusent cronen oft guldene fine;
Ende daer toe worden gestelt termine.
Voort wert ghededingt al te hant,
Dat hertoghe Reinout in Brabant
Comen soude, rechte voort,
Ende den Grave metter toebehoort
Van den hertoghe te leene ontfaen;
Twelke hi ter stont heeft ghedaen,
Als ghi cort hier na selt hooren,
Ter plaetsen daer dat sal behooren.
Doen dit aldus ghededingt was
Tusschen den tween heeren, sijt seker das,
Soe sant die hertoghe, doe ic ghewach,
Die wile hi te Valkenborch lach,
Greve Walraven sinen zweere
Van Saint-Poel, den edelen heere,
Te Tricht, om met grooten begheren
Tusschen hen entie Ludikeren
Te dedinghene goeden vrede.
Maer wat die greve daer toe dede,
Hi en conste in dier bederven
Met allen niet goets verwerven;
Want in beiden siden, si u vercleert,
Was die sake te seere verweert.
Dus sciet greve Walraven van daer.
Hertoghe Antonijs, wet voor waer,
Hadde dese saken, dats waerhede,
Wel ter herten, ende meininghe mede
Daer tusschen te dedinghene, sijt seker das,
Doen hi te Tricht ontfangen was;
Maer hi was soe seere ghestoort,
Doen die clerc alsoe dat woort
Veranderde, soe ghi hebt ghelesen,
Dat hi uut grammen moede mids desen
Van Tricht reet sonder te lettene iet:
Dus dede hi van dier saken niet.
Na dat die saken waren gheint
Van hertoghe Reinoute, dat versint,
Soe ghi voren hebt ghelesen,
Trac hi te Tricht weder na desen,
Om vrede te maken, doe ic u ghewach,
In october den XVII^{sten} dach;
Ende daer maecte die heere valiant
Van ses weken een bestant
Tusschen Ludike ende Tricht.
Dus sijn die Ludekeren slicht
Met haren momboir, ongheloghen,
Alle thuuswaert omme ghetoghen,
Ende hertoghe Antonijs, ic seker ben,
Heeft sinen lieden van wapenen
Orlof ghegheven, dat segghic di;
Ende desghelike soe heeft hi
Die van Antwerpen ende van den Bossche met
Thuuswert doen trecken onghelet.
Greve Philips van Nyveers, hebbic vernomen,

Des hertoghen brueder, es nu aen comen
Met sinen hoope moghentlike;
Die sinen brueder uut Vranckerike
Te dienste brachte in sijn ghespan
Meneghen frisschen edelen man.
Maer die hertoghe sonder cesseren
Dede den hoop omme keeren;
Maer van Nyvers den brueder sijn
Hilt hi bi hem, verstaet den fijn,
Om in Brabant den heere coene
Ghenuechte ende solaes te doene,
Als hi ooc dede int oppenbare
Te Bruessele ende eldersware.

VII.

Hoe hertoghe Reinout hertoghe van Ghelre te Emple opder Masen quam ende daer van hertoghe Anthonise te Leene ontfinc den grave met siere toebehoerten.

Hier na soe trocken, des sijt vroeder,
Die hertoghe ende met hem sijn broeder,
Van Nyveers die heere valiant,
Met ridderen, met cnapen uut Brabant,
Die daghelijcs, hoort mi verclaren,
Tot shertoghen dienste bereet waren
Met vrouden ende met grooter minnen,
Al tot sHertoghen Bossche binnen,
Ende van daer, hebbic vernomen,
Tot Emple, daer men sach comen
Den hertoghe Reinoute int selve jaer
Veertien hondert ende VII, dats waer,
Op sinte Severijns dach,
Die XXIII daghe in october lach.
Bi den Bossche, als heere valiant,
Tot Emple, opter Masen cant,
Beette die hertoghe met moede fijn,
Ende van Nyveers, die brueder sijn,
Philips, stont bi siere siden;
Ende al tridderscap tien tiden
Stonden in haer vol hernasch bloot
Van onder tot boven, sonder thoot.
Een minsche mocht vroude daer in ontfaen,
Die den hertoghe daer sach staen,
Bloots hoots, met sinen crullen hare!
Een strate was ghemaect al dare
Van ridderen ende knechten valiant,
Al tot opter Masen kant,
Ende die hertoghe wael ghemeit
Stont ten inde der straten vorseit;
Sijn broeder bi hem met moede reine;
Naest hem joncker Willem van Zeyne.
Daer brachte, ic en liege u niet,
Jan Vander Dussen over die vliet
Hertoghe Reinoute te dien tiden.
Daer moeste hi door die strate liden
In weder side ghebattaelgiert.

Een deel was hi doen ghescoffiert.
Hi quam al bloot in deser wisen,
In enen roc, met assisen
Van twee gruenen, soe ict vernam.
Doen hi voor den hertoghe quam,
Tert voort Anthonijs die heere
Omtrent twee screden ende nemmeere,
Ende nammen metter hant mettesen:
‘Neve, willecome moetti wesen,’
Sprac die hertoghe blidelijc,
Ende sijn brueder des ghelijc.
Van Zeyne joncker Willem
Sprac dese woorde doen tot hem:
‘Heere, u es wel cont teser tijt
Waeromme ghi hier comen sijt;
Ic bidde u, dat ghijt nemt voor goet,
Dat ic u den eet staven moet
Van mijns ghenedichs heeren ghewout.’
‘Willem,’ sprac hertoghe Reinout,
‘Van Zeyne, ic ben al bereet.’
Daer soe staefde hi hem den eet
Notabelec, hi costet wale,
Want hi was meester siere tale.
Doen die eet was volent,
Riep men om tetene met ghenent.
Daer soe bracht men sonder beiden
Ghesprinct vleesch, roost, coude pasteiden;
Dat at men daer met grooter loste
Al staende: elc creech dat hi coste.
Des wijns soe was daer goeden tier;
Want Diederic, shertoghen bottelgier
Van Brabant, die hem wel coste draghen,
Hadde daer op enen waghen
Een vat rijnschs wijns, daer hi tien tiden
Gate in stac te beiden siden,
Daer die wijn uut liep al daer,
Recht als twee fonteinen claer.
Onder elc stont, sonder wanc,
Een cupe daer die wijn in spranc.
Daer mocht ieghelijc comen supen
Des wijns, ende sceppen uter cupen
Met scotelen, potten, flesschen, cannen,
Vaten, den wijn. Die goede mannen,
Tlant volc quam met grooten hoopen
Van daer omtrent derwaert gheloopen,
Ende brachten haer kindre, hoort mi zaghen,
Beide gheleit ende ghedraghen,
Ende seiden: ‘Laet u ghedenken das,
Dat hertoghe Reinout hier was
Van Ghelre, daer hi heeft ontfaen
Te leene, ende manscap ghedaen,
Ende eet van trouwen, ghedenct daer ave,
Van der stat ende den lande van den Grave
Onsen ghenedeghen heere, sijts wijs,
Van Brabant hertoghe Anthonijs.’
Hier na die heeren ghesceiden sijn.
Hertoghe Anthonijs na dien termijn
Keerde met sinen brueder te hant
Al tot Bruessele in Brabant,

Daer hi sinen brueder dede
Groote eere ende weerdichede,
Ende versolaestene in allen zinnen
Met grooter liefden ende minnen.
Doen hi eenen tijt daer hadde ghewesen,
Nam hi orlof na desen
Aen den hertoghe, wilt versinnen,
Sinen brueder, ende met minnen
Aen alle theerscap, hoort mi verclaren,
Die doen biden hertoghe waren.

VIII.

Van dat die hertoghe van Orliens te Parijs doot ghesleghen waert.

Int selve voorscreven jaer
XIIII^{c} sevene, cort daer naer,
In november den XXIII^{sten} dach,
Wert (dat die meneghe mach
Claghen, beide arm ende rijk)
Doot ghesleghen hertoghe Lodewijk
Van Orliens, des sijt wijs,
Bi nachte in tstat van Parijs;
Welke slach leider! ghesciede
Bi eeneghen, hertoghe Jans liede
Van Bourgognen, des sijt vroeder,
Die was hertoghen Antonijs outste broeder.
Hertoghe Lodewijk, merket tgone,
Was hertoghen Jans ooms sone,
Ende daer toe eens conincs kint,
Ende eens conincs brueder, dit versint,
Van Vrankerike, sijt seker des.
Van welken slaghe sint comen es
Vele jammers ende meneghe plaghe,
Ende noch ghesciet alle daghe.
Al eest alsoe dat dit woort
Tot onser materien niet en hoort,
Nochtan wi hier af mentie maken,
Overmids dat sommeghe saken
Claer hier uut ghesproten sijn,
Die namaels in die redene mijn
Ende tonser materien selen horen
Gheset te werdene: moetic dit voren
Tiersten rueren ende overslaen;
Soe seldi na te bat verstaen
Saken die hier uut sijn gheresen.
Hier met latic dit goet wesen.

IX.

Hoe die van Ludeke ende van Tricht dat bestant dat hertoghe Anthonijs tusschen hen ghemaect hadde braken ende elc andren groote scade daden.

Hier voren es u wel bekant
Hoe Anthonijs maecte bestant
Tusschen die Ludikeren entie stat
Van Tricht, dwelke dat
VI weken soude hebben gheduert,
Als ic u voren hebbe gheruert.
Maer als die hertoghe was ghesceiden
Van daer, waert sonder lanc verbeiden
Tbestant ghebroken, ende daer af
Die een partie der ander gaf
Die scout van dien, hoort mi verclaren,
Segghende dat si dierste waren
Die ghebroken hadden tbestant.
Mids desen es hertoghe Jan te hant
Van Beieren comen sonder begheven
Binnen der stat van Tricht voorscreven,
Met vele volcs van wapenen;
Daer maecte hi, ic seker ben,
VI capiteine in corter stont:
Den heere van Heynsberghe, si u cont,
Her Sceiffaerde van Merode der met,
Den vooght van Coelne, dat wet,
Den vooght van Alpen, ende den heere
Van Rey, ende daer toe meere
Den heere van Milendonck, dits claer;
Ende elc van desen, dat es waer,
Capiteinen, ic zeker ben,
Hadden omtrent onder hem
Drie hondert ghewapende te peerde,
Om te dienene daer hijs begheerde,
Sonder die borgheren, verstaet tgedicht,
Vander voorseider stat van Tricht.
Ende her Heinric van Hoorne, sijt seker das,
Van Perweis, die momboir was
Des lants van Ludike, die es te richt
Comen voor die stat van Tricht
Metter ghemeinten met moghentheden
Van Ludike ende van Loon mede,
Ende heeft die beleghen met allen,
Ende al omme ende omme bevallen,
Int voorseide jaer, doe ic ghewach,
Opten XXIIII^{sten} dach
Der voorseider maent van novembri;
Ende daer vore soe bleven si
Ses weken lanc ligghende also,
Tot seven in januario,
Daer naest volghende. Binnen welcken tide
Die van Ludike, als ic u lide,
Ende die van Loon, dats sonder waen,
Veel meer oorbaers hadden ghedaen
Dan si daden, in menegher voude;
Maer die overtolleghe coude
Belette hen, sijt seker das;
Want doen soe coude winter was,
Dat op St-Mertens dach began
Te vriesene, ende vervolghde vast an,
Eenpaerleec, sonder ophouden,
Elf weken lanc, dat van couden
Minschen ende beesten storven opt velt.

Van couden wort menich minsche gequelt,
Ende, opten XXVIII^sten^ dach
Van januario, men sach
Die ijse scoren onversien,
Van welcken quam seer groot messchien
Van molenen, van brugghen te menegher stat,
Ende andersins ooc, verstaet dat;
Ende na dat die Ludikaren
Entie Looneers opgebroken waren
Van voor Tricht, ende thuus ghetoghen,
Soe hielden groote oorloghen
Beide partien onderlinghe,
Ende een ridende oorloghe sunderlinghe,
Ende daden scade menegherleie
Toten inde der maent van meie.
Int jaer ons Heeren, sonder saghe,
XIIII^c^ VIII, ten dertichsten daghe
In meie, es Tricht met meneghen man
Van die van Ludike, hout u der an,
Ende die van Loen mechtichlijc
Anderwerf beleit herdelijc;
Ende sijn daer vore bleven, sonder wanc,
Meer dan XVI weken lanc;
Toten XXII^sten^ dach, dats waer,
Van septembri bleven si daer.

X.

Hoe hertoghe Anthonijs seere arbeitte om beide die partien te accordeerne, ende hoe elc partie trecht van sijnder zaken toende.

Binnen desen voorseiden tiden
Soe wert vaste in beiden siden,
Van beiden partien gheaerbeit zeere
Om Anthonise den edelen heere
Elc te treckene aen haer acort.
Van hertoghen Jans weghen wort
(Van Beieren) aenbracht dese tale:
Dat hi dooghdelijc ende wale
Met rechten titel, dat was claer,
Toten bisdomme comen waer,
Ende hadt vele jare rustelijc
Beseten, alst was blikelijc.
Soe en waren sijn onderseten iet
Hem sculdich daer uut te worpene niet,
Sonder vonnesse ende wet
Van den oversten dien hadde gheset.
Ooc wert vercleert int selve vermaen,
Dat tlant van Ludike hadde ghestaen
Onder die obedientie scone
Van den paus der stat van Rome,
Entie paus vore vercleert
Hadde met hem ghedispenseert
Volcomelijc, sijt seker das:
Den onderseten niet en was
Gheoorlooft niets niet met allen

Aen enen andren paus te vallen,
Ende dien te latene ende af te keeren
Dien si oyt plaghen te obedieren.
Voort dede toonen claerlijc
Hertoghe Jan, dat Diederijc
Van Hoorne sculdich ware zeere
Hem te kennene over heere,
Want hi van hem, wilt mi verstaen,
Darchidiaconeit hadde ontfaen
Van Haspegouwe; ende sunderlinghe
Worden gheweghen die dinghe,
Dat die van Ludike die stat
Van Tricht beleiden, dwelke dat
Contrarie was in alder wijs,
Van Brabant hertoghe Anthonijs.
Mids welken dat hi met allen
Hen soude billics ieghen vallen;
Want hem die stat half toe behoorde
Van Tricht. Ooc vuerdense in haer woorde,
Dat si, van bisscop Diederics side
Van Hoorne, laghen te dien tide
Voor Tricht met grooter hoveerde
Op hertoghe Anthonijs eerde.
Bisscop Diederic sant ooc, dits waer,
Aen den hertoghe, ende dede verclaer,
Dat niet en betaemde, dat
Ieman selc bisdom besat
Sonder priester ende bisscop
Te sine. Voort daden si op:
Al hadde die paus daer mede
Ghedispenseert, alsoe hi dede,
Dat hadde van Ludike dlant
Overmids dien gheleden, want
Hertoghe Jan te diere tijt was
Jonc van daghen, hopende das,
Als hi quame tsiere oude,
Dat hi dan bisscop werden soude;
Ende want hi nu was bejaert
Volcomelijc, hadden si hem verclaert,
Versocht met minliker bede,
Dat hi hem priester widen dede,
Ende bisscop liet ordineren;
Ende want si daer naer, tsinen begheren,
Langhe ghenoech hadden verbeit,
Binnen welken tide hi niet bereit
Hem selven en hadde, noch soe ghedaen:
Soe hadden sijt versocht voort aen
Aen den paus, dit toonden si claer,
Die te Rome gheseten waer;
Ende want si daer gheen bederven
Noch bescheit en conden ghewerven,
Hadden si, mids desen doen,
Aen den paus van Avenyoen
Enen bisscop gheworven ende ghecreghen.
Het wert ooc claerlijc gheweghen,
Dat die hertoghe Anthonijs
Bedenken soude in alder wijs,
Dat die croone van Vranckerijc
Ende al sijn voorders desghelijc,

Soe langhe dat schisma hadde ghestaen,
Altijt hadden ghehouden aen
Den paus van Avenyoen, tot dier stont.
Si brachten ooc voort dat verbont,
Dat ghemaect was tusschen tlant
Van Ludike ende van Brabant,
Ende den dienst ooc dien tlant
Van Ludike den lande van Brabant
Ghedaen hadde, dats claer orconde,
Voor der Nuwerstat ende voor Ruermonde,
Soe ic gheruert hebbe in mijn woorde
Vore, ter plaetsen daert behoorde.
Voort verclaerden si openbare
Dat heer Heinric van Perweis ware
Altijt gheweest, des sijt vroet,
Een ghetrouwe Brabantre goet,
Ende hadde den lande, wilt verstaen,
Meneghen trouwen dienst ghedaen,
Ende hi waer vader blikelijc
Van den bisscop Diederijc.

XI.

Hoe hertoghe Anthonijs in sinen sin opsette hem des twists in gheenre siden tonderwinden, nemaer meinde met sinen edelen ende steden van Brabant die te accorderen; welke aerbeit al te vergheefs wert ghedaen.

Tusschen desen, des sijt wijs,
Was die hertoghe Anthonijs
Seere begaen te dien tiden:
Men boot hem van in beiden siden
Groot goet, dat des was ghenoech;
Maer sunderlinghe hi seere woech
Dat van Perweis die heere
Sijn man, sijn ondersate weere.
Ter ander siden sach hi an,
Dat sijn brueder hertoghe Jan
Van Bourgognen, hoort dat ic scrive,
Ghetrouwet hadde teenen wive
Hertoghe Jans suster, si u cont,
Van Beieren; ende te menegher stont
Screef hem sijn brueder, door sijn houde,
Dat hi bistendicheit doen soude
Sinen zwager van Beieren ter noot.
Tusschen al desen die hertoghe sloot,
Anthonijs, in sinen rade claer,
Stille te sittene, het en waer
Dat sijn brueder die zake aen name
Ende sinen zwagher te helpen quame
Selve, metten live; als dat ghesciede
Soe woude hi ende sijn liede
Met sijnre macht comen dan
Bi sinen brueder den hertoghe Jan.
Daer diende ooc ander redene toe
Dat stille sat die hertoghe doe,

Ende die was dese: om dat hi niet
Om enich goet oft om gheniet,
Dat men hem gheven mocht tien tide,
Vallen wilde aen eneghe side;
Maer met grooter ghetrouwicheden
Bi sinen edelen ende goeden steden
Arbeide hi zeere ernsteliken
Om die partien te verliken:
In welken vervolghe wert ghedaen
Groote cost ende moeyte, sonder waen;
Ende arbeide even heet
Tot opten dach dat men street.
Als hertoghe Jan des was wijs,
Van Beieren, dat hertoghe Anthonijs
Dus was ghesloten in sinen raet,
Hielt hi niet op, sonder verlaet,
Hi en deder omme soe lanc ghepijn,
Dat van Bourgognen die zwagher sijn
Ende hertoghe Willem, si u bekant,
Greve van Henegouwe ende Hollant,
Sijn brueder, met uutnemender macht,
Die si te samen hebben bracht,
Beide int lant van Ludike quamen.
Als die van Ludike dat vernamen,
Braken si op van vore Tricht,
Ende toghen thuuswert te richt,
Met opsette, meinende claer
Dat si des anders daeghs daer naer
Uut comen souden al met allen,
Om die heeren te bevallen:
Dat si hem uten lande mids dien
Emmer niet en souden ontvlien.

XII.

Hoe die Ludekeren van voor Tricht toghen, als si vernamen dat die hertoghe van Bourgognen ende hertoghe Willem van Hollant met haer macht in 't lant van Ludicke waren, ende hoe si des anderdaegs die heeren bevielen ende hoe si meest versleghen bleven.

Als hertoghe Anthonijs hoorde verclaren
Dat alle beide sijn brueders waren,
Hertoghe Jan ende ooc met hem
Philips sijn brueder, ic seker bem,
Greve van Nijveers, aldus vermoghen
Int lant van Ludike ghetoghen,
Was hi sciere met grooter macht
Bereet, ende was alsoe bedacht,
Dat hi rechtvoort trecken woude
Bi sinen brueders. Maer alsoe houde,
Des anders daeghs, seere vermoghen
Sijn die van Ludike uut ghetoghen,
Soe si dat in den sinne namen;
Ende als si biden hoope quamen
Van Bourgognen, si u bekant,
Wouden si striden altehant.

Her Heinric van Perweis, die heere
Riet daer jeghen, ende bat zeere
Dat si tot sanders daeghs vertraken,
Ende die vierte niet en braken
Van den sondaghe; maer wat hi riet,
Si en wouder na hooren niet.
Als hijt en conde niet daertoe bringhen,
Soe bat hi hem sunderlinghen,
Dat si verbeiden wilden daer mede
Tot dlant van Loon ende ander stede
Aen comen waren al bi een.
Si riepen alle: Neen, neen!
Si wouden striden na haer ghevoech;
Want si waren sterc ghenoech,
Ende begheerden dat hise houde
Aen die viande leiden soude,
Oft si sloeghenen doot mettien.
Doen dede her Heinric besien,
Van Perweis die vroome heere,
Ocht daer des hertoghen baniere weere
Van Brabant; ende waer hi daer ten stride,
Hi torde over dander side;
Want jeghen sinen gherechten heere
Soe en strede hi nemmermeere:
Hi soude bi hem overgaen,
Al souden sine dootslaen,
Eer hi jeghen hem quame te velde,
Om te stridene met ghewelde.
Doen wert hem gheantwoort claer
Datter de hertoghe niet en waer
Van Brabant: maer sijn brueders beide
Waren daer. Heer Heinric seide:
‘Na dien dat dan alsoe es,
Datter mijn heere niet en es,
Van Brabant, willic mijn aventure
Met u nemen, zuet ende zuere,
Na dien dat emmer wesen moet.’
Hier met soe sijn si voet voor voet
Den vianden int ghemoet ghetreden.
Doen wert daer swaerlijc ghestreden,
Ende groote scade nam voor waer
Die hertoghe van Bourgognen daer
Van herde meneghen edelen man;
Maer den strijt dat hi verwan
Int leste met perssen groot.
Aldaer bleef in den stride doot
Van Perweys die vrome heere,
Dat seker was te claghen seere.
Bi hem bleef ooc doot derghelijc
Sijn sone bisscop Diederijc;
Ende omtrent, hoordic vercleren,
Wel XVI dusent Ludikeren.
Maer eer versleghen bleef die heere
Vacht hi soe utermaten seere,
Ende weerde hem met coenen ghedochte
Soe langhe als hi ghestaen mochte,
Ende sijn sone derghelike.
God brenghe haer zielen in hemelrike,
Ocht mens met Gode bidden mach.

Die Ludikeren, die op dien dach
Aldaer bleven in den vernoye,
Waren meest van Ludick ende van Hoye;
Want dander steden, dat es waer,
En waren noch niet comen daer.
Dese strijt gheschiede te Scindermale,
Alst jaer Ons Heeren stont in ghetale
Veertien hondert ende VIII, doe ic gewach,
Opter goeder St Teclen dach,
Die lach des sondaeghs, sonder si,
Dri en twintich daghe in septembri.
Hertoghe Anthonijs met grooter macht
Was gheport ende hem wert bracht
Te Thienen die meere, met waerheden,
Dat sijn brueder hadde ghestreden
Met dien van Ludike, ende ghewonnen
Seghe: des hadde hem God gheonnen.
Hi wert bedrueft ende verbaest
Dat die zake soe was ghehaest,
Dat hi niet te tide en quam.
Dies was die hertoghe herde gram;
Hi claeghde sunderlinghe seere
Die doot van den vromen heere
Van Perweis, want hine hertelijc
Minde: hi kenden doeghdelijc.
Als dese strijt was ghedaen,
Wert hertoghe Jan van Beieren saen
Van hertoghe Janne, den vromen man,
Van Bourgognen, ende van
Sinen brueder wide bekant,
Hertoghe Willem van Hollant,
Rechtvoort ghevoert te Ludick binnen;
Daer maecten sine, wilt versinnen,
Volcomen heere altehant,
Ende voort alomme over tlant
Van Ludike ende van Loon mede.
Doen scieden si met minlichede
Van den elect, die heeren vermeert,
Ende toghen weder thuusweert;
Entie elect voorscreven
Heeft sinen wille alomme ghedreven,
Binnen Ludike ende elderware,
Over die hem waren contrare:
Man oft wijf, daer men op iet
Wiste, worpmen in der Mazen vliet.

XIII.

Hoe hertoghe Anthonijs dede aerbeiten om een ander vrouwe te wive te hebbene, ende hoe hiere omme sant, ende wie die heeren waren, ende hoe si hare zaken volquamen.

Hertoghe Anthonijs, die edele heere,
Die biden wille van Onsen Heere
Verloren hadde sijn ierste vrouwe,
Vergheten soe moesti dien rouwe.

Die dede nu sonder beiden
Om een andere arbeiden,
Die van doeghden, van state, van bloede
Beteemde ende hem te nemene stoede;
Ende heeft in sinen rade vonden
Dat hi ten utersten heeft ghesonden
Om een hooghe gheboorne vrouwe
Inghelbrechte greve te Nassouwe,
Heere ter Leck ende te Breda;
Ende met hem trac, alsic versta,
Willem greve te Zeyne aldaer,
Heere tot Sinte Aechtenrode, dats waer;
Ende met hem trocken wel bewant
Riddren, knapen uut Brabant
Wel tot twee hondert peerden toe.
Desghelijc soe sant ooc doe
Karle die coninc van Vranckerijc
Ende hertoghe Jan derghelijc
Van Bourgognen in dit perlot
Den bisscop van Chalons ende Reinier Pot,
Met hondert peerden wel bereit,
Om der zaken wille voorseit,
Ende int selve ambassiaet
Tot den coninc van Behem, dat verstaet,
Ende tot van Ungheren den coninc rijc.
Si trocken cort ghewaerlijc
Na den strijt van Ludik, doe ic ghewach,
Ende porden op Sinte Lucas dach;
Ende toghen voort al te samen
Tot dat si te Praghen quamen
In dat Beemsche conincrijc.
Van daer trac voort eerbaerlijc
Die bisscop van Chalons, ende met hem
Van Zeyne jonchere Willem,
Al tot Oven in Hongherien
Tot bi den coninc, hoordic lien,
Van Ungheren; wat soudict langher maken?
Si volquamen hare zaken.

XIV.

Hoe die Roemsche keiser ende coninc sijn brieve screef ane den Coninc van Vranckerike ende aen alle die edele heeren gheboren uter cronen vorseid ende, bi namen, aen Anthonise hertoghe van Brabant, om den huwelijk te vesteghen tusschen Anthonijs voorseid ende siere nichten.

Wenceslaus roomsche coninc
Bider gracien Gods, voor alle dinc
Vermeerdere des rijcs in alder stont,
Ende van Behem coninc, maken cont
Ende doen te wetene met grooter lieve
Met desen jeghenwoordeghen brieve
Iegheliken, dat wi ten begheeren
Des alder doorluchtechsten heeren
Ende princen bi Gods gracien rijc,

Karels, conincs van Vranckerijc,
Ende der andere doorluchteger heeren
Des huus van Vranckerijc vol eeren,
Oomen des selven conincs voorscreven,
Onser alder liefster neven;
Ende ooc om gunst sunderlinghen
Die wi draghen met meininghen
Toten persoon in alder wijs
Des doorluchtegen Anthonijs,
Hertoghe van Brabant zeere verheven,
Ons alder liefsten gheminden neven,
Een tractaet van huweliker wijs
Tusschen den selven Anthonijs
Ende der doorluchtegher Elizabeth,
Dochter wilen, dat ghijt wet,
Des doorluchteghen hertoghen
Johans van Gorlietz, princen vermoghen,
Ons liefsten brueders (hoort mi dichten),
Onser alder liefster nichten,
Hebben gheordineert op maniere
Ende onder dordinantie sciere
Hier na volghende in scrift gheset:
Dat wi die selve Elizabeth,
Onse lieve nichte voorscreven,
Hertoghe Anthonise van Brabant gheven
Willen tot sinen wetteghen wive;
Elizabeth, daer ic af scrive,
Uut rechter gunsten minnechlike
Van den selven heilegen huwelike,
Bi bedachten moede ende wisen dade
Van onsen goeden ghetrouwen rade,
Vestighen ende approberen
Ratificeren ende confirmeren
Alle rechten ende successien,
Revolutien, versterfenessen,
Die haer na recht tenegher stede,
Costume oft ordinancie mede
Toe comen mochten, clein oft groot,
Eenichsins na onser doot,
Ende des alder doorluchtechsten heeren,
Seghemonts, conincs met eeren
Van Hongheren, sijt der zaken vroeder,
Ons alder liefsten gheminden broeder,
Ende des doorluchtechsten ooc mede
Joos, mercgreve met moghenthede
Van Brandenborch, van Moravien, versint,
Ons alder liefste oom ghemint;
Ende ocht gheviele dat wi bleven,
Die coninc van Hongheren ende Joos voorscreven,
Sonder oor, dat God verhoede,
Soe eest dat wi met ripen moede,
Wenceslaus roomsch ende beemsch coninc,
Die selve Elizabeth der dinc
Abel maken ende abiliteren,
Om na ons te succederen
Alle digniteiten, princelijcheiden,
Landen ende heerlijcheiden
Onser, ende der voorsreven
Conincs van Hongheren ende mercgreven,

Rastelijc ende vredelijc,
Eeneghen letsel, welkerlijc
Hi wesen mochte, haer aengaende,
Hoedanich hi ware, niet wederstaende.
Item der voorseider Elizabeth
Onser nichten hebben wi beset,
Gheont, verleent met moghentheit
Uut onser coninckliker auctoriteit
Van Behem, verleenen wi openbare,
Dat si ende, in den name van hare,
Die voorscreven Anthonijs sal sijn besorch
Des hertoghedoms van Lutzenborch,
Metten graefscappe van Chiny, tsiere baten,
Metter voogdien van Elsaten,
Metter toebehoorten groot ende smale,
Die de voorscreven Joos te male
Van ons coninc van Behem
Pantwise houdt onder hem,
Van Joose, des voorseiden heren,
Sal moghen lossen ende redimeren.
Welke Elizabeth voorscreven
Sal van nu voort al haer leven
Haer moghen noemen hertoghinne
Des hertoghedoms ende vorstinne
Van Lutzenborch; ende of si dan
Kindere crijcht bi haren man,
Soe selen die kinderen onvertoghen
Succederen ende comen moghen
Totten hertoghedomme vri
Van Lutzenborch ende van Chiny
Tgreefscap, al tot harer baten,
Ende der vooghdien van Elzaten;
Ende waerechteghe heeren sijn, te male
Erfghenamen; ende vassale
Des rijcs van Behem erfelijc
Ghenoemt werden eewelijk.
Item of die voorseide
Elizabeth van eertrike sceide
Sonder gheboorte of wettich oor
Uut den huwelijc ghenoemt hier voor
Te laten, of ooc desghelijc
Oor blivende uut den huwelijc,
Ende die gheboorte storve dan:
Soe sal Anthonijs, die edel man,
Sijn oor ende nacomelinghen,
Thertoghedom in allen dinghen
Van Lutzenborch, ende ooc mede
Van Chiny die graeflijchede,
Metter vooghdien groot ende smal
Van Elzaten, ende met al
Den lantscappen, sloten, dorpen, steden,
Fortretsen, daer in uut ghesceden
Tslot van Fels, verstaet die dinghen,
Voor die somme van penninghen,
Daer mede Elizabeth met vrame
Oft Anthonijs in haren name
Die van Joose ons ooms voorscreven
Uut crachte bi ons verleent, ghegheven,
Ghelost, ghequijt hebben sal,

Sonder afslach groot of smal
Der vruchten, renten ende vervallen,
Die hi op thertoghedom met allen
Van Lutzenborch ende ooc mede
Van Chiny die graeflijchede,
Ende der vooghdien van Elzaten
Ontfanghen, gheheven tsijnre baten
Hebben sal, - die welke wi
Niet en willen dat die zi
Gherekent enichsins te male
In die somme principale;
Maer die selve hebben wi
Ghegheven ende gheven los ende vri
Anthonise met deliberatien
Van onser sonderlingher gratien -
Ten titele van pande warechtich
Van valeure ende gherechtig,
Hebben, houden vredelijc,
Alsoe breet besitten gheheellijc,
Als wilen hertoghe Wencelijn
Die besat ende hielt over sijn;
Tot dat den selven Anthonise
Oft sinen oore, in goeder wise,
Erfghenamen of nacomelinghen
Die voorseide somme van penninghen
Bi ons oft onsen erfghenamen
Betaelt sal sijn altesamen;
Mitsgaders ooc der sommen yuust,
C dusent ende XX duust
Rijnscher guldene, die wi besetten
Der voorghenoemder Elizabetten
In helpen der volcominghen
Haers huwelijcs - welke penninghen
Wi hebben bewesen in goet besorch
Op thertoghedom van Lutzenborch,
Ende op tgreefscap van Chiny,
Ende op van Elzaten die vooghdi -
Geheellijc ende al in ghereet gelt
Betaelt, ghegheven ende ghetelt.
Ende of die dinghen alsoe quamen,
Dat Anthonijs of sijn erfghenamen,
Om tbescut of om tbesorch
Des hertoghedoms van Lutzenborch,
Des graefcaps ende der vooghdien,
In bewaernesse ende in bevrien
Haers rechts, bi onsen wetene dan
Orloghe ruerden op eneghen man
Die de lande voorscreven aentaste,
Bedructe ofte overlaste:
Soe wat scaden oft onloste
Si daer af namen van volcke, van coste,
Die willen wi voor alle dinghen
Ons ende onsen nacomelinghen,
Coninghen van Behem, altemale
Op die somme principale,
Daer voor die lande sijn verset,
Bi der voorseider Elizabeth
Oft bi Anthonise den heere fijn
Ghelost, ghequijt selen sijn,

Ghesleghen worden ter sommen yuust,
Mitsgaders hondert ende XX duust
Rijnscher guldene, die wi gheven
Te helpen Elizabetten voorscreven
In haren huwelijc, soe voorseit es.
Ende desghelijcs ooc soe wes
Anthonijs of sijn erfghenamen
In lossinghen der slote, tsamen
Der goeden, dorpen, ofte steden,
Die bi onsen vorderen, voorleden
Hertoghen van Lutzenborch, of bi
Ons, tzamen, bezunder, hoet zi,
Verpant sijn in eneghen dinghen,
Oft ooc in der betalinghen
Der scout, die ons vorderen voorseit
Oft wi op die heerlijcheit
Shertoghedoms, sgreefscaps, der voeghdien
Ghemaect hebben tot desen tien,
Ende daer toe cost ende teringhe al,
Die de selve Anthonijs doen zal
Int senden tot onsen rike, dat wet,
Om die voorseide Elisabeth
Tontfanghen ende te gheleiden voort
Tot sinen lande, als dat behoort:
Dat selve, met alder cost voorscreven
Daer mentie vore af es ghegheven,
Toter sommen principael,
Sonder mindernesse temael
Ofte afslach yet met allen
Der vruchten, renten ende vervallen,
Willen wi ons, onser erfenessen
Gherekent hebben bi expressen;
Namelijc alsoe, dat, als wi,
Ons erven ende nacomelinghe vri,
Coninghe van Behem, bi avise,
Van den selven Anthonise,
Sinen erven oft nacomelinghen,
Ocht anderen tot desen dinghen
Sake hebbende, ocht besorch
Des hertoghedoms van Lutzenborch,
Des graefscaps ende der vooghdien
Voorseit, selen willen vrien,
Quiten ende lossen: dat wi temael
Voor al die somme principael,
Daer mede dat die lande voorscreven
Ghelost, ghequijt zijn ende ontheven,
Ende ooc die somme goet ende fine
Van hondert ende XX duust florine,
Mitsgaders der sommen, hier op ghisse,
Van coste ter bewaernisse
Ende in betalinghen, sijts ghewes,
Der schout, ghelijc voorscreven es,
Uut legghen selen, doe ic ghewach,
Sonder mindernesse oft afslach
Volcomelijc betalen ende gheven;
Welke betalinghe, alsoe voorscreven,
Volcomelijc ghesciet sijnde ende voldaen,
Tvoorseide hertoghedom voort aen
Van Lutzenborch ende daer bi

Dat greefscap van Chiny,
Die vooghdie van Elzaten ende al
Hare toebehoerten, groot ende smal,
Tot ons, onsen nacomelinghen,
Des rijcs van Behem coninghen,
Los, vri wederkeeren; tsamen
Anthonijs ende sijn erfghenamen,
Sake hebbende tot desen dinghen,
Ons ende onsen nacomelinghen
Selen sonder enich wederstaen
Eintelijc sculdich sijn af te gaen
Sonder enich wederspreken,
Alle erghelist uutgesteken.
Item die selve Anthonijs
Sal gheven, vesteghen in goederwijs,
Gheheel ende al, sonder letten,
Der voorseider Elizabetten
Tot harer duwarien, los ende vri,
Dat graefscap van Chiny,
Die stat van Yvois aldaer
Metten slote, ende daer naer
Die proefterie van Durby
Ende van Vastenaken daerbi,
Met allen den toebehoorten, niet som,
Clevende aen tvoorseide hertoghedom
Van Lutzenborch, om bi hare
Beseten te sine al haer jare
Rustelijc, vredelijc, sonder belet.
Nochtan als Elizabeth
Doot sal sijn ten wille Ons Heeren,
Selen die goede wederkeeren
Op Anthonise, verstaet die dinghen,
Sinen erven ende nacomelinghen,
Om pantswise te sine beseten,
Als vore vercleert es ende gheweten.
Item wi behouden die dinghen
Ons ende onsen nacomelinghen,
Coninghen van den Behemschen rijc,
Ende der cronen volcomelijc,
De macht bi ons ghequijt te wesen
Thertoghedom, tgreefscap voorghelesen
Ende van Elzaten die vooghdie,
Met allen den toebehoorten, die
Daer aen cleven in enegher wise,
Van den voorseiden Anthonise,
Sinen erven ende nacomelinghen,
Van hem sake hebbende der dinghen,
Metten sommen ende costen, als boven des
Forme ende maniere vercleert es.
Item hebben wi verclaert,
Ende verclaren onghespaert,
Dat die selve Anthonijs voorseit
Toten hertoghedomme ende heerlijcheit
Van Brabant rechtverdichlijc comen es,
Bi wettegher successien, sijts ghewes,
Ende datti tvoorscreven hertoghedom
Met allen behoorten, ende niet som,
Met goeden titule ghebruuct, alst hoort,
Ende sculdich es te ghebruken voort.

Soe verre als des noot es, ochte
Dat enichsins behoeven mochte,
Soe hebben wi ghegheven ende gheven
Anthonise ende sinen erven voorscreven.
Sinen nacomelingen desghelijc,
Ende hebben in hem volcomelijc
Overghedreghen ende draghen echt
Hem over alle deel ende recht,
Dat ons, als Roomsch ende Beemsch coninc,
Uter redenen, verstaet die dinc,
Des hertoghedoms van Lutzenborch,
Oft om enich ander besorch,
In thertoghedom van Brabant met allen,
Bi manieren van vervallen
Of bi enegher ander manieren,
Behooren mochte oft aen tangieren;
Ende daertoe alle trecht
Dat ons toehoort, alsoe men seght,
In sloten ende fortretsen fijn
Tusschen der Masen ende den Rijn,
Behoorende te wesene int besorch
Toten hertoghedomme van Lutzenborch,
Die de selve Anthonijs nu ter tijt
Houdt, besit ende bevrijt.
Ende die voorseide Anthonijs sal
Therdoghedom van Brabant, met al
Sinen toebehoorten, hier op gome,
Van ons, als coninc van Rome,
Binnen eenen jare hier naer -
Op dat wi binnen den selven jaer
Hem plaetse ende behoorliken dach
Daer toe teekenen, doe ic ghewach -
In sinen persoon ontfaen te leene
Ende manscap ende, groot ende cleene,
Yeghewelke zaken doen temael,
Die hi als prince ende vassael,
Den heileghen Roomschen rijke ter eere
Ende sinen natuerliken heere,
Sculdich es te doene echt
Na costume oft na recht.
Item de selve Anthonijs zal,
Sijn erven, sijn nacomelinghen al,
Ende selen alle ende yegheliken,
Greve, baenroetsen, edelen, riken,
Ridderen, knechten, borghemeesteren, rade,
Gheswoorne ende ghemeente der stade.
Vriheiden, dorpen, ander plaetsen met,
Ende alle ander persoone, dat wet,
Gheestelijc, weerlijc, verstaet den fijn,
Van wat condicien dat si sijn,
Ghetrouwe ende ondersaten al omme
Van den Lutzenborschen hertoghedomme
Ende des graefscaps van Chiny,
Ende van Elzaten die vooghdi,
Haer gracien, privilegien, vriheiden,
Brieven, costumen, rechten, zeden,
Dier si tot noch paysibelijc
Hebben ghebruuct, volcomelijc
Onghequetst houden al omme ende om.

Item na dat thertoghedom
Van Lutsenborch wesen sal
Met sinen toebehoerten al,
Alst voorseit es, alsoe ghi wet,
Bi der voorseider Elizabeth
Oft in haren name, sijts wijs,
Bi den voorscreven Anthonijs
Van Joose ghequijt, ghelost, ontheven,
Of dat die selve Joos voorscreven
Van Anthonise van allental
Content, te vreden wesen sal,
Soe selen alle ende een yeghelike
Greven, baenroetsen, edele, ricke,
Prooste, knechten, ridderen, dieneren,
Meieren, borgmeesteren en rechteren,
Rade, gheswoorne, ghemeenten der steden,
Alle plaetsen, dorpen, vriheden,
Ende alle ghetrouwe ondersate,
Van wat conditien, grade of state
Dat si waren, dat wilt weten,
Binnen den hertoghedomme gheseten
Van Lutzenborch, ende daerbi
Int graefscap van Chiny
Ende in die vooghdie van Elzaten,
Ende sunderlinghe, sonder laten,
Van Lutzenborch die capitein,
Die int hertoghedom soverein,
Van onsen consente ende avijs,
Wenceslaus ende Anthonijs,
Tot eenen capitein ghemaect,
Gheset sal werden ende ghestaet,
Ons coninc van Behem tonser eere,
Als haren natuerliken heere,
Elizabetten ende Anthonise
Voorscreven, als pantswise,
Doen den selven ghewoonliken eit
Van behoorliker ghetrouwicheit;
Alsoe dat si alle zamentlijc,
Ende van hem een yeghelijc,
Tot ons, als den hertoghen
Van Lutzenborch onvertoghen,
Met yeghewelken ende alles, te vooren
Des hertoghedoms toebehooren
Van Lutzenborch, sloten, steden,
Fortretsen, dorpen, vriheden,
Ons aenghesien hebben, met desen
Onderdanich, ghehoorsam selen wesen,
Van den tseinsen, renten, vruchten, met allen
Opcominghen ende vervallen,
Behoorende al omme ende omme
Toten voorscrevenen hertoghedomme,
In wat wesene oft in wat woorden
Dat si ghenoemt moghen worden,
Daeraf uutghesceiden groot noch smal,
Selen si ons gheheel ende al
Verantwerden, sonder enich si,
Ons leven lanc, soe dic als wi
Int hertoghedom voorgelesen
Jeghenwoordich selen wesen

In ons selfs persoon, des seker sijt;
Ende of wi binnen onser tijt
In onsen persoon daer niet en quamen,
Niet min nochtan alle tsamen
Ende yeghewelke, sonder quetsen,
Sloten, steden, dorpen, fortretsen
Des selven hertoghedoms voorseit
Van Lutzenborch, bi wetentheit
Des selven Anthonijs voorghelesen,
Altijt selen open wesen
Onsen dieneren ende bereit,
Die onse coninclike claerheit
Aldaer in onser, ende desghelijcs
Saken des heileghen Roomschen rijcs
Te vervolghen, te beleiden, overal
Scicken ende oversenden sal,
Ghelijc ende sonder onderscheit
Of onse coninclike claerheit
Om die selve onse saken voorscreven,
Die den heileghen rike aencleven,
Om te vervolghene al dare
Persoonlijk ieghenwordich ware;
Alsoe dat die selve, te waren,
Onse voorseide dienaren,
Ons volc van wapenen [dat] met hem quame
Jeghen, ende in onsen name,
Onse afgunsteghe wedersaken,
Die ieghen ons rebel maken,
Ende ieghen Robbrechte sunderlinghen
Van Beieren, ende in allen dinghen,
Saken des heileghen Roomschen rijcs,
Allen andren oorboren desghelijcs,
Van den selven afghetoghen
Ende weder ten selven selen moghen
Hen behulpen over al,
Soe dicke alst noot behoeven sal.
Soe wanneer alst sal gheboren
Den capitein ghenoemt hier voren
Te sterven of te sine ontset,
Sal men ter stont ende onghelet
In sijn stat eenen anderen setten,
Die ons, Anthonise, Elizabetten,
Alle die poente sweren sal
Volcomelijc te vervullen al,
Alsoe zi vore sijn onderscheiden,
Arghelist, bedroch uutghesceiden;
Behouden altoos in allen dinghen
Der pantscap, der belastinghen
Des selven hertoghedoms voorseit
Van Lutzenborch, der graeflijcheit
Van Chiny ende der voeghdie,
Met allen den toebehoorten, die
Bi ons, Anthonise, wilt verstaen,
Ende Elizabetten sijn ghedaen,
Die wi willen onghespaert
In allen poenten vore verclaert
Vaste ende onverbrekelijc
Ghehouden te werden stentelijc.
Item wi, Wenceslaus, dit gome,

Coninc van Behem ende van Rome,
Selen ons met goeder manieren
Vereeneghen ende avisieren,
Confedereren ons ende verbinden
Met onsen voorseiden gheminden
Johanne, Anthonise te hant,
Van Borgognen ende van Brabant,
Bi desen letteren in goeden bederven;
Soe dat si ons ende onsen erven,
Oore ende nacomelinghen,
Roomsche ende van Behem coninghen,
In onsen ende des heileghen rijcs,
Onser cronen van Behem desghelijcs,
Saken, oorbore ende rechte,
Ende zonderlinghe ieghen Robbrechte
Van Beieren, onsen adversare,
Met twee dusent glavien, op hare
Selfs cost ende teeren, met trouwen fijn
Sculdich te doene selen sijn
Raet, helpe, bistant desghelijcs
Om ons ende sheileghen Roomschen rijcs
Saken te vorderen, als dat betaemt,
In den hertoghedomme voor ghenaemt
Van Lutzenborch, wanneer aldaer
Ons persoon ieghenwoordich waer,
Ende na forme ende maniere
Als die coninghen ende princiere
Des edelen huus van Vranckerike
Met ons, metten coninghen rike
Ende metten princen, dit vernem,
Ons edelen huus van Behem
Over herde langhe stonden
Gheconfedereert sijn ende verbonden,
Soe menich werven, verstaet die dinghen,
Als si van ons of nacomelinghen,
Coninghen van der Behemscher erden,
Daertoe versocht selen werden;
Daer nochtan versien, dat wi
Ende onse nacomelinghe, di
Coninghen van Behem selen wesen,
Met gheliken, als van desen
Confederacien, gheloften fijn
Te hemweerts verbonden selen sijn.
Ende oft ghebeurde dat bi ons tsamen
Eeneghe lande in handen quamen;
Fortretsen, dorpen, slote of steden
Buten onsen heerlijcheden
Bedwonghen worden, sullen na desen
Half ende half ghedeilt wesen.
Ende ooc alst ons ghebeurde hier naer
In onse persoon te comene daer,
In thertoghedom van Lutzenborch,
Soe selen wi hem doen besorch
In haren zaken ende elcs van hen
Met thien hondert glavien,
Op onsen cost ende teere te hant,
Hen raet te doene ende onderstant,
Helpe, sonder weigheren, sijts ghewes.
Alsoe dicke als wi des

Van hen oft van harer een
Versocht werden, groot of cleen;
Ende ocht ghebeurde bi ons, bi hen,
Dat eneghe lande, verstaet den sen,
Fortretsen, slote, dorpen of steden,
Of enegherhande plaetsen mede
Bedwonghen worden, of heerlijcheit,
Buten der ghehoorsamheit
Der lande der heeren voorghenant
Van Bourgognen ende van Brabant,
Die selen sijn half ende half ghedeelt
Ende tusschen ons wettelijc geperseelt
Welke zaken hier boven versien,
Alle ende ieghewelke van dien,
Hebben wi ghelooft ende gheloven,
Ende in crachte des briefs vermoghen,
Bi onsen coninckliken woorde,
Alst voorseit es van inde toorde,
Sekeren wi onverbrekelijc
Te vervullen, te houden sterkelijc,
Soe verre alst in ons selven es,
Al arghelist of bedrieghenes
Uutghesceiden, met protestatien,
Op verbintenesse ende obligatien
Onser goeden ende erfenesse
Die wi daer vore ende bi expresse
Besunder verbonden hebben al
Ende verbinden, groot ende smal,
Onder ghetughenesse vorwoordich
Der letteren teghenwoordich
Metten zeghele wael ghemeit
Onser coninckliker majesteit,
Ghegheven te Praghe int jaer Ons Heeren
M. CCCC., Gode ter eeren,
Ende neghene, hoore die wille,
Seven ende twintich in aprille,
Ons riken, des Behemschen, hoorter nare,
In den XLVI^{sten} jare;
Ende des Roomschen, verstaet den sin,
Int XXXIII^{ste}, meer noch min.

XV.

Hoe men de bruyt in Brabant brachte, ende van der bruylocht die men hielt.

Doen die maghet vol der eeren
Toegheseght was den heeren,
Trac rechtevoort sonder beide
Die joncker van Nassow om gheleide
Aen den mercgreve altehant
Van Mijssen, die welke sant
Sijn gheleide met grooter lieve
In eenen beslotenen brieve.
Dat en hielt die coninc niet van weerde
Van Behem, maer hi begheerde
Daeraf te hebbene sonder verlaet

Uuthanghenden zeghel of plackaet,
Eer hi sijn nichte liete riden.
Daer sant men weder sonder miden
Lemmeken, den coninc van Brabant,
Wederomme in Mijsserlant,
Om te verwerven dat gheleide
Na die vorme die ic voorseide.
Die mercgreve was soe te rade,
Segghende dat hijs niet en dade:
‘Hi noch sijn ouders in gheenen keere
En daden nie jeghen eere;
Daer hi op dructe den zeghel sijn,
Hielt hi van weerden goet ende fijn,
Ende waren si des niet te vreden,
Sochten gheleide tanderen steden.’
Als Lemmeken die bootscap brachte,
Den heeren het niet goet en dochte
Dat sijs souden ghetroosten hem.
Doen sprac joncheere Willem
Van Zeyne met enen moede fier:
‘Die hier bliven wille, blive hier;
In bliver langher in gheenen fine.
Wat mach die hertoghe entie sine
Dinken wat wi hier bedriven,
Dat wi hier dus langhe bliven
Sijn goet verteeren sonder noot;
Men levere mi die maeght meinyoot;
Ic neemse op mier avontueren
Vri in Brabant te vueren.’
Noch en droech soe niet die raet;
Joncheere Willem sonder verlaet
Sat op rechtevoort, sonder verhout,
Ende reet tot aen Behemer wout;
Daer vehielt hi, dat verstaet,
Drie daghe. Doen ghedroech die raet.
Dat die coninc die maeght valiant
Den bisscop van Chalons in hant
Ghelevert heeft op tselve gheleide.
Doen saten op sonder beide
Die heeren alle, jonc ende out,
Ende aent ende van Behemer wout
Hebben si joncheere Willem vonden:
Blide waren si te dien stonden.
Doen ghedroech die raet wel houwe,
Dat joncheere Imbrecht van Nassouwe
Voort soude riden sonder beide
Aen die heeren om gheleide:
Aen den hertoghe van Bronswijc,
Deertsbisscop van Mens, ende desghelijc
Deertsbisscop van Coelne, ende dan
Aen van Beieren hertoghe Jan,
Die elect van Ludike was;
Niemen en weigherde hem das;
Ende ooc aen alle ander heeren
Die tusschen beide gheseten weeren.
Als die mercgreve vernam
Van Mijssen, dat mijn vrouwe quam
In sinen lande, met weerdicheden
Quam hi jeghen haer ghereden

Tot Oudenborch in sijnre stede;
Daer bat hi haer met zueter bede,
Dat mijn vrouwe ende die hare
Boven opt slot comen ware.
Daer wort gheantwoort den heere:
‘Dat mijn vrouwe vermoeyt weere
Van ridene, ende mids desen
Woude si in haer herberghe wesen.’
Doen dat den mercgrave was gheseit,
Quam hi met grooter eerbaerheit
Die edel maghet visiteren,
Ende metten vrouwen banketteren.
Doen thof sciet, een costelijc
Span gaf hem die maghet rijc.
Hi scincte haer weder ter selver tijt
Eenen joncheere, in wit abijt,
Met V peerden wel bewant,
Die der menich was ghenant.
Heeren Aelmanne hi bat,
Ghebrake hem iet teenegher stat,
Dat hijt hem dade sonder falen:
Hi soudt hem viervout betalen.
Hi belovet hem, dat latic staen.
Al den cost die wert ghedaen
Van mijnre vrouwen, groot ende smal,
Dat dede hi betalen al
Soe verre als sijn palen duerden.
Mine vrouwe si dus voort vuerden
Alsoe langhe, in eeren fijn,
Dat si quamen opten Rijn.
Die bisscop van Mens met grooter lost
Betaelde ooc al miere vrouwen cost
In sinen lande, ende leende hare
Een scip van costeliker ware,
Met glasen venstren herde rike,
Daer si in sceepte properlike
Den Rijn neder tot Colene toe,
Op een eilant. Soe quam doe
Bi Covelens die greve van Zeyne,
Die se ontfinc met herten reine,
Ende hadde bereet na heeren wise
Goeden wijn ende dierbaere spise.
Daer toe scencte die heere
Een voeder wijns te harer eere.
Dertsbisscop van Colene met grooter weerde
Betaelde al dat si verteerde
Binnen sinen lande ende haer ghespan;
Desghelijc dede die hertoghe Jan
Van Beieren, die tier tijt was
Elect van Ludike, als ic vore las.
Dus toghen si voort sonder letten,
Ende brachten vrouwe Elizabetten
Van Lutzenborch, die scone joeght,
Die edel maeght weert alder doeght,
Tot in Brabant met grooter eeren.
Hier over daden wel die heeren
Neghen maende of daer omtrint,
Eer si die reise hadden volint;
Ende verteerden wel, sonder hoonen,

Over onderhalf hondert dusent croonen.
Wat si verteerden was clein te achten,
Want si haer reise scone volbrachten,
Ende hebben die maeght in haer macht
Al tot Lovene in Brabant bracht;
Maer sonder sorghe, dats claer bediet,
En brachten sise in Brabant niet.
Cort vore Sinte Jans Baptisten dach
Mense te Lovene comen sach.
Doen was die edel hertoghe rike
Bi sinen brueder in Vranckerike
Al toten coninc zeere vermoghen
Met heerliken state ghetoghen.
Die edel maghet van zueten seden
Bleef te Lovene in der steden
Op die borch, daer icse ierst sach
Op Sinte Jans Baptisten dach;
Ende reet vlieghen ende jaghen
Met solace, na haer behaghen.
Dedele van Brabant, wel ghemeit
Daden haer eere ende vrolijcheit,
Alst redelijc was ende wel betam,
Tot dat die hertoghe in Brabant quam;
Ende als hi quam, sonder cesseren
Reet hi die maghet visiteren,
Ende willecomese minlike,
Ende alle die hare desghelike.
Doen bracht hise statelijc na dat
Al tot Bruessele in die stat,
Daer jeghen die brulocht was bereit,
Alles met grooter costelijcheit;
Want men in Brabant voor dien dach
Nooyt costeliker dinc ghesach.
Een nuwe zale, dat es waer,
Was buten den hove ghetimmert daer,
Op die plaetse, lanc, wijt ende groot,
Met lakene ghedect wit ende root,
Ende binnen al vol melodien,
Met costeliker tappicherien
Besiden, onder ende boven:
Qualijc mach ment te rechte loven.
Wie daer in quam, in alder wijs
Het docht hem sijn een paradijs.
Buten der zalen, dat versinne,
Stont een fonteine, daer een meerminne
Op stont ghemaect van meesters fijn,
Die beanen ende rijnschen wijn
Uut haren borsten clochtichlike
Liet springhen, daer arm ende rike
Af dronken, die des hadden noot;
Maer tbedranc was alte groot.
Ende die hertoghe sonder letten
Trouwede vrouwe Elizabetten
Van Lutzenborch, daert menich sach.
In julio den XVI^{sten} dach,
Op Coudenberch, in Sinte Jacobs kerken,
Alst cont was leeken ende clerken.
Die bruut leide hertoghe Jan
Van Bourgognen, dedele man,

Ende die grave van Cleermont,
Die outste sone, dat si u cont,
Des hertoghen van Bourboen,
Die costelijc was in al sijn doen.
Te deser brulocht mocht men schouwen
Groote heeren, groote vrouwen
Versament met grooten ghetale.
Een ghewrant rees in die zale
Des noenens, als men sitten soude
Over tafele: daer soe woude
Die gravinne alsoe saen
Van Namen hoogher sitten gaen
Ter tafelen, met fieren sinne,
Dan van Simpoel die gravinne,
Ende meinde het was haer behoren:
Van Hercoert soe was si gheboren.
Die ander meinde die contrare:
Die hief een ghewrant aldare;
Soe datse hoeverdichleken
Beide uter zalen streken.
In haer camere mids desen dinghen
Die vrouwen beide eten ghinghen.
Na der maeltijt met weerdicheden
Quam die bruut ter merct ghereden,
In wit abijt, zeere costelike,
Op der stat huus, daer eerbaerlike
Die bruut opt voorpoy sat aldare,
Ende meneghe vrouwe neven hare.
Die merct die was ghesavelt al
Ende ghestaket, dat weghe smal
Voor die huse al omme bleven.
Menech scavot stont daer beneven,
Daer tvolc op sat, en lieghe u niet,
Also dicke als ghers ende griet;
Nochtan en hadde men nerghent vonden
Een ledeghe venster tien stonden
Omtrint die merct te gheenre steden.
Te drien uren quamen ghereden
Die heeren heerlijc in der banen,
Als die hem lof ende prijs bewanen.
Die costelijcheit der achemure
Laet ic te scrivene teser ure.
Doen die helme waren ghebonden,
Hoorde men daer in corten stonden
Groot gheroep ende groot ghecrac;
Want meneghen spere men daer brac
In der banen al over al.
Die dienaers maecten groot ghescal,
Die haren heerschape volghden naer.
Den brudegom dien sach ic daer
Drie joesten riden ende niet meere:
Die twee daeraf soe stac die heere
Beide peert ende man int sant;
Doen onthelmde hi hem te hant,
Ende reet bloots hoots ter banen uut,
Lachende minlijc op die bruut,
Nighende metten hoofde neder.
Die bruut stont op, ende eerde weder
Den hertoghe minnichlike,

Ende alle die vrouwen desghelike.
Al reet die hertoghe aldus uut,
Te min en was daer niet tgheluut
Van den speeren die daer braken,
Die de heeren in stucken staken
Deen opten andren tallen inden;
Meneghen helm sach men herbinden,
Ende meneghen scilt herwringhen,
Ende meneghen ter eerden dringhen
Mids der sterker joesten cracht:
Dit duerde toter donker nacht.

XVI.

Van der edelheit der tweester vrouwen die hertoghe Anthonijs hadde, ende van Willeme haren sone.

Dese edel vrouwe wel ghemeit
Hiet dedelste van kerstenheit.
Hertoghe Anthonijs ende si
Bestonden ten derden, dat segghic di.
Die paus, der zaken gheinformeert,
Heefter mede ghedispenseert.
Die IIII^{de} keiser, die Karle hiet,
Was haer oudervader, en lieghe u niet;
Ende coninc Jan van Vranckerijk
Was oudervader desghelijc
Van Anthonise, den vromen man;
Ende die selve coninc Jan
Van Vranckerike, die edel heere,
Hadde ghetrout met grooter eere
Skeisers suster, dits waer bediet,
Die IIII^{de}, die Karle hiet.
Aldus was haer oudervader,
Dit onthout wel algader,
Ende Anthonijs oudermoeder
Gherechte zuster ende broeder.
Ten vierden bestont si warichlijc
Den goeden keiser Heinrijc,
Die van eenen jacopine
Was vergheven met venine.
Van Behem die coninc Jan
Ghinc haer ooc ten derden an.
Jan hiet haer vader, dits waer bediet,
Die hertoghe van Gorlietz hiet.
Die coninc Wencelijn van Rome
Ende van Behem, hier op gome,
Ende die coninc Zeghemont
Van Hongheren, dat si u cont,
Die namaels, dat si u verclaert,
Ooc keiser van Rome waert,
Waren haer oome alle beide.
Conink Jan, daer ic af seide,
Van Behem, verstaet algader,
Was haer overoudervader;
Sijn dochter hadde te huwelijc
Conink Jan van Vranckerijc,

Ende die was, des sijt vroeder,
Hertoghe Anthonijs oudermoeder.
Dese vrouwe Lijsbeth, dit versinne,
Was van Gorlietz hertoghinne,
Ende hertoghinne van Lutzenborch,
Mercgravinne van Brandenborch,
Ende mercgravinne van Luserlant.
Vol dogheden soe was si becant.
Eenen sone wan, des sijt wijs,
An haer hertoghe Anthonijs,
Dien men te Bruessel met weerdichede
Te Sinte Goedelen kersten dede.
Het hieffen hertoghe Willem
Van Beieren, ic seker bem,
Greve van Henegouwe, van Hollant,
Ende ooc heere van Zeelant,
Ende hertoghe Jan, sijt seker das,
Van Beieren, die elect was
Van Ludike, ic en lieghe u niet.
Willem dat die sone hiet;
Maer hi sterf jonc. Hi wart gheleit
Tonser Vrouwen bruederen met zeericheit,
Onder die tomme van vrouwe Johanne;
Sijn doot beweende wijf ende manne.

XVII.

Hoe hertoghe Anthonijs van hertoghe Willeme van Beyeren groete sommen van Gelde ghecreech.

Als hertoghe Anthonijs met vromen
Tsinen lande aldus was comen,
Bedacht hi donrecht herde saen
Dat siere [vrouwen] moyen was ghedaen,
Ende den lande desgelijc.
Daer bevant hi claerlijc,
Soe dat vore vercleert es eldere
Van hertoghe Reinoute van Gheldere,
Dat sijn moye grooteleke
Van hertoghe Willem was in ghebreke
Van Beieren, grave van Henegouwe,
Die siere moyen, der grooter vrouwe,
Haer duwarie sculdich was
Van haers mans weghen. Mids das
Screef die hertoghe alte hant
Aen zinen zwagher van Hollant,
Om van dier zaken voorseit
Recht te hebbene ende bescheit.
Na vele scrivens, si u verclaert,
Ende na meneghe dachvaert
Ende onderwijs met bescheide,
Hebbens hem die heeren beide
Ghekeert in den hertoghe Jan
Van Bourgognen, die daer van
Een uutsprake heeft ghegheven
Int stat van Risele, alst stont ghescreven
XIIII hondert ende neghen jaer,

In augusto, dat es waer,
Ende heeftse aldus ghepronuncieert:
Mids dachterstel vore vercleert,
Dat hertoghe Willem, des sijt wijs,
Sal gheven den hertoghe Anthonijs,
Van Brabant den hertoghe milde,
LXX dusent ouder schilde,
Te sekeren tiden, wilt verstaen.
Dwelc hertoghe Willem heeft ghedaen,
Ende hertoghe Anthonijs heeft ghegheven
Tgelt van der duwarien voorscreven,
Dwelc was van achterstellicheit
Van der hertoghinnen voorseit,
Vrouwe Johannen wilen eere,
Van greve Willeme, haren heere,
Van Henegouwe; de welke bleef
Voor die Vriesen, als ic voor screef
In den sesten boec hier voren:
Die tpoent daer lasen, mochtent horen.
Noch int selve jaer, sijts wijs,
Mids dat hertoghe Anthonijs
Ghelooft hadde te doene bistant
Hertoghe Willeme van Hollant,
Sinen zwagher, ghetrouwelike,
Jeghen den hertoghe rike
Van Ghelre, ende daertoe meere
Jeghen van Arcle den heere
Ende alle haer helpers met hem:
Soe gaf die hertoghe Willem
Anthonise, om sijn zake te schoonen,
XXIIII dusent vrancscher croonen.

XVIII.

Van den ghescille tusschen Antwerpen ende Mechelen.

Int jaer van thienen, cort na desen,
Es een gheschille opgheresen
Tusschen die twee steden fijn,
Antwerpen ende Mechelijn.
Om der drie mercten wille dit rees,
Als ic int boec hier vore bewees,
Bi tide van den hertoghe Wencelijn;
Nu vernieude dit hustijn.
Elc vermat hem in sijn woorde
Dat hen trecht toebehoorde
Van den mercten, alsoe elc sede,
Van visschen, soute ende haveren mede;
Soe dat die heeren te dien tide,
Hertoghe Jan ter eender zide
Metter stat van Mechele spien an,
Ende hertoghe Anthonijs, dedel man,
Met die van Antwerpen, hoort mi lesen.
Als dit ghescille dus was gheresen
Tusschen die heeren entie steden,
Ende vele dachvaerden om ghereden,
Die ghescille verhandelt, verclaert,

Ende gheenssins beslecht en waert:
Soe hebbens hem in corten stonden
Die goede stede onderwonden,
Loven, Bruessel, uut goeder trouwen,
Om raste ende vrede tonderhouwen
Tusschen alle beide die steden,
Daer si aerbeit groot om deden
Ende grooten cost. Maer mids dat
Hen elc der stede vorseit vermat
Van haren rechte ende bescheide
Gezeghelde brieve te hebbene beide,
Van dies zi hem vermaten doe:
Soe brachtent beide die steden daertoe,
Van Lovene, Bruessele, dat tien tiden
Die partyen in beiden ziden
Toonen souden ende laten horen,
Der twee steden ghenoemt hier voren
Ghedeputeerde, die brieve voorseit,
Om taenhoorne haer bescheit.
Als men te Mechele quam, dits waer,
Soe toonden die van Mechele daer
Seker brieve bezeghelt wel,
Daer si een clausele ende niet el
Uut wouden doen lesen, ende niet meere,
Hoe wel dat des begheerden zeere
Die ghedeputeerde der stede
Van Lovene ende Bruessele mede
Alle dinhout der brieve te horen;
Maer en mocht hen niet gheboren.
Ende alsoe toghen si na dat
Tot Antwerpen in der stat.
Aldaer toonde men hen met lieve
Seker keiserlike brieve
Ende ander brieve, en lieghe u niet,
Wel bezeghelt, waer af men liet
Hen dinhout hooren met gheninde
Van den beghinne toten inde.
Ende want die van Lovene niet
Noch van Bruessele emmer yet
Die gheheel brieve, daer ic af seide,
Daer hen die van Mechele mede
Behelpen wouden, te dien stonden
Hooren en mochten, soe en conden
Die voorseide tusschen die steden
Van Antwerpen, van Mechele mede,
Niet goets ghededinghen noch versien.
Die van Antwerpen mids dien
Volgden aen hertoghen Antonise,
Ende die van Mechele, in dander side,
Aen den voorseiden hertoghe Jan
Van Bourgognen, den vromen man;
Soe verre dat beide die heeren rijk
Die zake aennamen herdelijk,
Ja soe heetelijc, dat hertoghe Jan
Sprac heetelijc sinen brueder an,
Segghende, dat hijs den ghenen niet
Danc en wiste, die hem dat riet.
Segghende voort, dat hem int fijn
Met sijnder vrientscap bat soude sijn

Beholpen, dan met der gheenre claer
Die hem dat rieden. Op dwelcke daer
Die hertoghe Anthonijs ter stont
Antwoorde gaf met sinen mont,
Sonder beraet of vertrek
Ocht iemans ingheven of besprek,
Ende sprac met voordachten zinne:
‘Broeder, ic weet ende ic kinne
Dat ghi mijn oudste broeder sijt,
Ende wes eeren ic teenegher tijt
U daer af sculdich ben in goeder wisen,
Die sal ic u altijt bewisen,
Alsoe verre als ghi mi niet
En vercort, wats ghesciet.
Maer ic, als hertoghe tesen tiden
Van Brabant, en sal niet liden
Dat ghi, als van Vlaendren grave,
Mijn palen vermindren selt; daer ave
Ghi mi boven alle andere sijt
Sculdich te helpene taller tijt,
Te houden, te stercken als die coene;
Ende die u dat riede te doene
Die en ware niet wel bedacht.’
Daer sijn die heeren van grooter macht
Ende ghebruedere sonder beiden
Tornich van een ghesceiden;
Ende hertoghe Jan maecte sterke
Heer Roelande van Uutkerke,
Ridder, over capitein
Van Mechele ende souverijn;
Ende hertoghe Anthonijs sonder vertrecke
Heeft heere Heinrike Van der Lecke,
Eenen vromen ridder ende vermaert,
Capitein ghemaect ende ruwaert
Van Antwerpen. Dit ghedaen,
Heeft hi een blochuus op doen slaen
Ten Boome bij Rumpst, op die riviere;
Dat heeft verwaert, als die fiere,
Jonkere Aernt, sijt seker das,
Van Zevenberghen, die scoutet was
TAntwerpen, nu verstaet mijn reden,
Soe dat gheen scepe van beneden
Comen en mochten te Mechele waert,
Noch ooc van Mechele nederwaert.
Dese capiteine stout ende wijs
Liet die hertoghe Anthonijs
Tsamen dedinghen alsoe si moghen,
Ende es al die wile getoghen
Int lant van Lutzenborch, wilt verstaen,
Met sijnre vrouwen, om ontfaen
Aldaer te wesene ende gehult,
Als ghi hier na hooren sult
In tweeste capitel cort hier naer,
Als ghi ghehoort hebt tverclaer
Waeromme die coninc Wencelijn
Noemt den adversarijs sijn
Van Beieren heere Robbrecht,
Als u hier onder wert berecht.

XIX.

Hoe dat scisma was tusschen twee Paeuwse en tusschen twee Roemsche coninghe.

In de huwelijke voorwaerden es
Hier boven gheruert, hoe ende wes
Wenceslaus, Roomsch en Beemsch coninc,
Robbrechte van Beieren voor alle dinc
Noemt sinen adversarijs groot.
Om te verstane die waerheit bloot,
Es te wetene tclaer bediet,
Dat die vierde keiser die Karle hiet,
Die broeder was wide bekant
Hertoghen Wencelijns van Brabant,
Ende vader, verstaet die clause,
Van den voorseiden coninc Wenceslause,
Verwerf in sijnre tijt dat gone,
Dat Wenceslaus, sijn oudste sone,
Ghecoren wert ten Roomschen ricke,
Int jaer Ons Heeren eerbaerlike
Dusent drie hondert XV werf vive,
Ende vuerde den selven daer ic af scrive,
Sinen sone, tAken, dits waer dinc,
Daer hi sijn ierste crone ontfinc
Na ghewoenliker manier.
Int selve jaer voorscreven hier,
Doen hi ghevoert hadde tregement
XXIII jaer of daer omtrent,
Ten selven tide als tscisma stont
In der Heilegher Kerken, si u cont,
Soe hebben die coervorsten, dat wet,
Den coninck Wenceslaus ontset,
Ende hertoghe Robbrechte, ghenuemt hier voren,
Coninc des Roomschen rijcs ghecoren.
Int jaer Ons Heeren, hier op achte,
XIIIe neghentich ende achte;
In julio, was dit berecht.
Daerna es hertoghe Robbrecht
Tot Aken comen, wilt verstaen,
Ende heeft sijn ierste croone ontfaen.
Daer na heefti aenghenomen
Den wech om te Roomen te comen,
Entie keisercroone tontfane also;
Maer doen hi quam bi Manto
In Italien, soe heeften saen
Die hertoghe van Meilanen wederstaen,
Ende thuuswert weder omme doen keeren;
Want die hertoghe ende meer heeren
Hielden parti onder hem
Metten coninc van Behem.
Soe dede die coninc van Vranckerijc
Ende sijn ghenooten samentlijc.
Dus stont tesen tiden sterke
Tscisma in die Heileghe Kerke
Tusschen twee paeuse ende desghelike
Twee coninghen in den Roomschen rike.

Maer, int jaer Ons Heeren tweewerf vive
Ende IIII hondert, sciet van den live
Van Beieren coninc Robbrecht.
Someghe coervorsten coren echt
Joosse den mercgreve, der ic lien,
Van Brandenborch, van Moravien,
Des voorseiden conincs Wenceslaus oom;
Som andre der coervorsten, neemt goom,
Coren Zeghemonde, sijts vroeder,
Coninc van Hongheren, Wenceslaus broeder,
Van vader, maer van moeder niet.
Maer doen dit kiesen was ghesciet,
In tweescheidicheiden altoos,
En leefde die voorseide mercgreve Joos
Niet vele langher dan een jaer,
Hi en liet dese werelt, dats waer.
Doen hi doot was, in corten stont
Soe wert die coninc Zeghemont
Van den coervorsten samentlijc
Ghecoren eendrechtichlijk;
Van den welken ic meer, hebbics gheval,
U hier namaels noch scriven sal.

XX.

Van der doot mercgreven Joes die totten Roemschen rijcke ghecoren was.

Als mercgreve Joos, sijt seker das,
Van Brandenborch ghestorven was
Sonder wettich oor te werven,
Soe moesten alle sijn lande versterven
Opten coninc Wencelijn
Van Behem, den naesten neve sijn,
Tlant van Lutzenborch, ende van Chiny
Tgraefscap, ende die lantvooghdij
Van Elzaten, ende met al
Den toebehoorten, groot ende smal,
Die de voorseide Joos voorscreven
Wilen hielt bi wille sijns neven,
Des conincs van Behem; ende want hi
Daer was ghestorven, segghic di,
Eer hertoghe Anthonijs van Brabant
Ghequijt hadde uut sijnre hant
Tlant van Lutzenborch, noch daer mede
Die vooghdie of die graeflijchede:
Daer schicte die hertoghe, hoort die dinc,
Aen van Behem den coninc
Om der lande wille voorscreven.
Doen worden daer nuwe brieve ghegheven,
Daer ic van someghen die tenuere
Hier onder scrive ende ruere,
Uut hoghen duutsche ghetransfereert
Ende in onser talen ghekeert.

XXI.

Hoe die coninc van Behem thertoghedom van Lutzenborch voirseid aen hertoghe Anthonise versette ende hem over gaf.

Wi Wenceslaus van Gods ghenadicheit
Roomsch coninc, met onser wetentheit,
Meerer des rijcs ende coninc rijk
Van Behem, doen cont opentlijc
Met desen brieve allen dien,
Dien selen hooren ocht zien,
Dat wi door liefde zunderlike
Ende vrientscap, die wi gonstelike
Met herten draghen, dat ghijt wet,
Ter hoochgheboorne Elizabeth,
Wileneer zalegher ghedacht
Des hoochgheboornen, van grooter macht,
Johannes, hertoghen van Gorlietz,
Ons brueder, dochter, sijt seker dies,
Van Brabant edele hertoghinne,
Onse lieve zuster ende vorstinne,
Der selver Elizabetten voorseit,
Onser liever zuster, met gonsticheit,
Wel bedachten moede, ende rade goet
Onser vorsten ende heeren, des sijt vroet,
Ons ghetrouwen raeds wel bewande,
Op ons hertoghedom ende lande
Van Lutzenborch, ende van Chiny
Tgreefscap, ende die lantvooghdij
Van Elzaten, ende met al
Haren toebehoorten, groot ende smal,
Hondert ende twintich dusent florine,
Rijnsche guldene goet ende fine,
In voordernissen haer eer ghegheven,
Hebben ghemaect ende voorscreven,
Gheven, maken met rechter lieve,
Mids der cracht van desen brieve
Ende coninclike macht daer met,
Alsoe dat die selve Elizabeth
Hertoghinne van Brabant,
Ons lieve zuster, tvoorseide lant
Van Lutzenborch, ende van Chiny
Tgraefscap, ende die lantvooghdij
Van Elzaten, met allen dinghen
Ende iegheliken toehooringhen,
Als si van outs langhe hier voren
Toe hebben ghehoort ende noch horen,
Waer die sijn of met wat worden
Si zunderlinghe moghen ghenoemt worden,
Niets niet uutghenomen, dan dat
Van Welschenfels slot ende stat,
Die wi voor ons ende tonsen wille
Behouden willen, sonder ghescille,
Voor C duust guldene, sijts ghewes,
Ende twintig duust, soe voorscreven es,
Sal (si) besitten rechtverdichlijc,
Ghenieten, ghebruken paysivelijc,
Soe langhe si leven sal, voortan
Onghehindert van allen man.
Ende ocht Elizabeth voorschreven

Bi Gods ghehinghe van desen leven -
Die God Ons Heere langhe ghespare! -
Aflivich worde, ende achter hare
Kindere liete, des sijt wijs,
Van den hoochgheboornen Anthonijs
Van Brabant, onsen lieven sone,
Si waren mans of wijfs persone:
Die selve kinderen, si u bekant,
Selen ons hertoghedom ende lant
Van Lutzenborch, ende van Chiny
Tggreefscap, ende die lantvooghdij
Van Elzaten, met al den aencleven,
Voor die somme ghelts voorscreven
Van C ende XX duust florine
Rijnscher guldene van den Rijne
Inhebben, besitten groot ende smal,
Ghenieten, ghebruken over al,
Onghehindert in allen dinghen,
Tot wi ocht ons nacomelinghen,
Coninghen van Behem voorseit,
Aen hem hebben afgheleit
Metter selver somme van ghelde,
Ghelost en bracht in onsen ghewelde.
Ocht ooc de selve Elizabeth
Sonder oor storve, dat ghijt wet,
Des wi doch niet en hopen twint:
So sal Anthonijs, dat versint,
Thertoghedom ende lande daerbi,
Metten graefscape van Chiny,
Ende der vooghdien van Elzaten
Metter toebehoorten, tsiere baten
Hebben, behouden, besitten al,
Ghenieten, gebruken groot ende smal,
Tot wi ocht ons nacomelinghe,
Van den Beemschen rike coninghe,
Van hem, sinen erven, die lossen yuust
Met Rijnschen guldenen LX duust.
Wanneer wi ocht ons nacomelinghen,
Coninghen van Behem, verstaet die dinghen,
Elizabetten ghenoemt vore,
Onser liever zuster, oft haren ore
Hondert dusent guldene vore verhaelt
Ende twintich dusent hadden betaelt;
Of achter hare gheen oore en bleven,
Ende wi Anthonise voorscreven,
Haren man, betaelden wale
LX duust Rijnsche guldene bi ghetale:
Souden si ons thertoghedom voorscreven
Van Lutzenborch weder overgheven,
Tgreefscap van Chiny, ende hen verlaten,
Entie vooghdie van Elzaten
Met allen haren behoorlijcheden,
Ende des vertien ende aftreden,
Ende ons in onsen handen setten,
Sonder vertrecken ocht enich letten.
Ooc selen wi moghen al om ende omme,
In onsen voorseiden hertoghedomme
Van Lutzenborch, ende van Chiny
Tgreefscap, ende lantvooghdij

Van Elzaten, na ons begheren
Enen hootsman ordeneren,
Setten, ontsetten na ons ghevueghen,
Wien wi willen, na ons ghenueghen;
Die ons ende Elizabetten voorseit,
Onser liever zuster, als boven steit,
Ons ende haer, na behoorlijcheit
Hulden ende sweren ghetrouwicheit,
Ghehoorsam, ghetrouwe tsine sonder wanc
Ons ende haer leven lanc.
Die selve hootsman sal van allen
Renten, moeten ende vervallen,
Die hi in den lande voorscreven
Jaerlijcs sal hebben ingheheven,
Ons doen, ende ooc mede aen hare,
Rekeninghe van jare te jare,
Ende richten ons daerin jaerliken
Ende gheven des wi met hem verliken;
Thertoghedom ende lande voorscreven,
Met steden, sloten, ende dier aencleven,
Al die wile datse Elizabeth,
Ons lieve zuster, ende ooc met
Anthonijs, haer man, overal
Besitten ende ghebruken sal,
Of sijn oor, als dat bedorste,
Ons ende den dorluchteghen vorste,
Heere Zeghemonde, dat versta,
Coninc van Ungheren, et cetera,
Onsen lieven brueder, ende oorlinghen
Na ons van Behem coninghen,
Open sijn, alsoe dat wi
Ende ons amptliede selen vri
Daer uut ende in moghen riden
Van onsen weghen tallen tiden,
Beide in den heilighen Roomschen rike,
Der croonen van Behem derghelike,
In allen zaken onvertoghen
Op wien het ware behelpen moghen,
Niemene daerin uutghescheiden;
Doch sonder haer verderflijcheiden.
Ooc sal Elizabeth voorghenant
Ende Anthonijs, soe langhe zi tlant
Van Lutzenborch, ende van Ciny,
Ende van Elzaten die voogdij,
Hebben ende besitten sal,
Greven, vrien heeren, dienstlieden al,
Riddren, knechten ende elckerlijc,
Gheestelijc ocht ooc weerlijc,
Desselfs ons lants ondersaten,
Bi haren rechten ende ghenaden
Ende vriheiden bliven, na oude ghewoene,
Sonder hinder hem daerin te doene
Oft beswaren, dan na bescheit
Bi lantrechte of ghewoonlijcheit,
Gherechtelijc behouden sonder si.
Ende daer omme soe ghebieden wi
Allen van iegheliken staten,
Greven, vrien heeren, abdten, prelaten,
Dienstlieden, rentmeesteren, knechten mede,

Alle ghemeinte der goeder stede,
Mercte, dorpen ende andere voort,
Dat ten hertoghedomme behoort
Van Lutzenborch, ende alderhande
Duutsche ende walsche lande
Des greefscaeps van Chiny ondersaten,
Ende der vooghdien van Elzaten
Inwooneghe, in welker weerden
Si gheestelijc of weerlijc ghenoemt werden,
Die werden vermaent ernstelijc
Met desen brieve vastichlijc,
Dat zi Elizabetten voorghenant,
Ende Anthonise van Brabant,
Metten hertoghedomme voorseit
Ende van Ciny die graeflicheit,
Metter vooghdien, sijts ghewes,
Ghelijc als boven voorscreven es,
Selen hulden, sweeren met eede crachtich
Onderdaen ende ghehoorsam waerachtich,
Soe langhe te sine in allen dinghen,
Tes wi oft ons nacomelinghen,
Coninghe van Behem, die hebben ghelost
Met sulker sommen ghelts ende cost,
Als boven voorscreven es sunderlinghen,
Weder lossen ende aen ons bringhen;
Op te verbeiden, wie anders dade,
Onser zwarer onghenade.
In oorcontscap des briefs, ghemeit
Onser coninckliker maiesteit
Inghezeghele, te Praghe ghegheven,
Na Christus gheboorte, alst stont ghescreven
XIIII hondert ende XI jaer,
Des naesten donderdaeghs, dats waer,
Voor Onzer Vrouwen Assumptio;
Ons rijcs, des Behemschen, dats also,
In den XLIX^{sten} openbare,
Ende des Roomschen XXXVII^{sten} jare.

XXII.

Hoe hertoghe Anthonijs ende sijn vrouwe te Lutzenborch ontfanghen worden, ende hoe hi Elteren belach.

Int jaer van XI met grooter minnen
Trac met siere ghesellinnen
Die edele hertoghe Anthonijs
Int lant van Lutzenborch, sijts wijs,
Daer si ontfaen worden lieve,
Na uutwise des conincs brieve:
Van prelaten, van steden al gheheel,
Ende van den ridderscape tmeeste deel
Ontfinghen den hertoghe ter vaert;
Maer van Eltre heer Huwaert,
Die van sconincs weghen alsdan
Van Behem daer was hootsman,
En woude den hertoghe noch siere vrouwen
Hulde noch eet doen van trouwe,

Noch sijn helperen, si u gheseit,
Als heer Bernaert heere te Bourscheit,
Jan van Brandenborch, die doe was
Heere tot Essche, sijt seker das,
Ende van Brandenborch Frederijc,
Heere tot Clerve gheweldichlijc,
Heer Diederic van Endelsdorp, heere
Te Wildenberch, ende daertoe meere
Heer Heinderijc van Bollant,
Heere tot Rolley wide becant,
Godert heere tot Brandenborch,
Dat hi als heere hadde in besorch,
Ende die jonghe heer Willem van Ham,
Heer Jan van Soye, soe ic vernam,
Ende heer Gheraert van Vastenaken,
Ridderen, ende in der zelven zaken
Gheraert van Vastenaken, sijn sone,
Jan ende Willem, merket tgone,
Van Orley, twee ghebroeders vri:
Dese bleven alle heer Huwaerde bi
Ende contrarie des hertoghen.
Dus es met heercrachte ghetoghen
Voor Eltre hertoghe Anthonijs,
Dat hi beleide in vromer wijs,
Ende dede dat in allen vormen
Met bussen bescieten ende bestormen,
Soe dat heer Huwaert uut noden
Heimelijc scicte sijne boden
Aen den hertoghe, claghende zeere,
Van Orliens, de welke heere
Aen marcgreve Joose hadde verpant
Die slote hier na ghenant:
Damviller, Montmedy, Orchimont;
Welke drie slote te dier stont
Her Huwaert hadde in sijn ghewelt.
Ende was daer capitein ghestelt
Van des hertoghen weghen voorscreven
Van Orliens, daer hi gescreven
Sijn brieve aen heeft, met beden groot
Datti hem bistonde tsiere noot;
Uut desen dat die hertoghe sant
Heer Clingette van Brabant,
Die welke quam met grooter macht
Van volke van wapenen, datti bracht
Om Eltere tontsettene, des sijt wijs.
Dit wert den hertoghe Anthonijs
Verbodet, doe ic u ghewach,
Int heer daer hi voor Eltere lach;
Ende dat die vorseide Clinget
Ghemaect hadde sijn opset
Om Eltere tontsettene, conde hi,
Ende was comen tot Montmedy
Met sinen hoope, doe ic u cont.
Als hertoghe Anthonijs dat verstont,
Liet hi rechtevoort ter vaert
Sijn heer voor Eltere wel bewaert,
Ende reet selve int besorch;
Met hem die greve van Vernenborch,
Die joncheere van Montiouwen ende heer Aert

Van Crayenheem, al onghespaert,
Ende veel meer andere te dien berechte
Beide ridderen ende knechte.
Ende toghen in den nacht te samen,
Alsoe dat zi des morghens quamen
Seere vroech tot voor Montmedy,
Ende daer soe bevochten si
Heer Clingets liede, des sijt vroeder.
Daer wert ghevaen heer Clingets broeder,
Ende alle dander sonder verdraghen
Worden ghevanghen of gheslaghen,
Sonder heer Clinget, die te vooren
Op tslot was gaen misse hooren:
Dus bleef hi onghevanghen daer.
Hertoghe Anthonijs keerde daer naer
Int heere voor Eltere in corten stonden.
Die ghevanghen heeft hi al omme ghesonden
In steden, in sloten, int besorch
In den lande van Lutzenborch.

XXIII.

Van den tractate tusschen hertoghe Anthonise ende her huwaerde van Eltere.

Als heer Huwaert dit verstont,
Dat smaecte hem qualijc in sinen mont.
Als hi die zake gheware wort,
Heeft hi hem nederweert ghegort,
Ende en hielt niet op, sonder cesseren,
Hi en begonst te spreken om tracteren.
Alsoe ten utersten, dat verstaet,
Wert ghededinght een tractaet,
Daer die substantie hier neven
In corten woorden af steet bescreven:
Eerst es voorwaerde, si u cont,
Dat Damviller, Montmedy, Orchimont
Heer Huwaert inne behouden sal,
In alder voeghen groot ende smal,
Dat die vrede inhielt, min noch meere,
Tusschen onsen ghenedighen heere,
Den coninc van Behem edel ende hoghe,
Ende van Orliens den hertoghe;
Welc vrede duren sal openbare
Tot Sinte Jans daghe, ende daer nare
Enen dach; ende hierenbinnen
Sal ic, heer Huwaert, doen te kinnen
Den coninc van Behem ende voort meere
Van Orliens den grooten heere;
Ende ocht die coninc te dien daghe,
Ocht die van Orliens, niet versaghe
Die slote in te nemen, als dan
Soe en sal ic, Huwaert, mi voortan
Der slote niet meer voort bewinden,
Noch niemant van minen weghen sinden;
Maer ses weken, des sijt ghewis,
Saelt vrede sijn, na tcompromis.

Op dat ooc soe vallen moghe,
Dat die coninc ende die hertoghe
Mi scriven met eendrechticheit,
Dat ic die drie slote voorseit
Iemenne soude mechtich maken,
Soe ne sal ic niet doen die zaken,
Ic en saelt eerst condeghen, zi u bekant,
Onsen ghenadeghen heere van Brabant,
Oft iemanne die van hem draeght besorch
In der borch te Lutzenborch,
XIIII daghe al uut ende al,
Eer ic daeraf sceiden sal;
Ende oft ic binnen dien XIIII daghen
Scade, commer of cost moest draghen,
Oft helpe van volke behoefde dare,
Dat hi mi die sal senden nare
Op sinen cost, wilt mi versinnen,
Ende alle cost die hierenbinnen
In bewaren der slote voorscreven
Ghedaen sal sijn, dien sal mi gheven
Ende uutrechten, zi u bekant,
Ons ghenedeghe heere van Brabant
Binnen eender maent, sijts wijs.
Ooc en sal hertoghe Anthonijs
Binnen desen middelen tide,
Hi noch de sine, in gheender zide
Die slote enichsins aentasten,
Archwilleghen, scadeghen of belasten;
Maer voor alle arch behueden zal
Als sijns selfs slote over al.
Ooc en sal ic, Huwaert, voort meere
Mi richten ieghen minen heere
Met clachten, of met eneghen dinghen
Van mijner scaden zunderlinghen,
Die ic heb leden in desen zaken,
Mi pinen eneghen twist te maken;
Maer sal moghen met sueter bede
Den coninc van Behem, van Ungheren mede
Oetmoedelijc bidden, wel tot dien
Dat zi mijn scade willen versien.
Dit mach ic doen hier ende daer
Tot Sinte Jans misse ende enen dach naer.
Alle dit tractaet bi rechter trouwen
Ghelovede heer Huwaert wel te houwen.
Vele meer woorde, dat verstaet,
Heeft begrepen dat tractaet;
Maer dat en dient niet zeere te scriven,
Daeromme latict achter bliven.
Dit tractaet ghesciede, dats waer,
Als men XIIII^{c} Ons Heeren iaer
Ende XI screef, doe ic ghewach,
Voor Paesschen, in meerte den XII^{sten} dach.
Na dit tractaet, si u bekant,
Keerde die hertoghe in Brabant,
Ende daer bleef hi, doe ic ghewach,
Tot bi Sinte Jans-Baptisten dach
Metten vrouwen bancketteren,
Steken, breken, dansen, hoveren,
In Sonien jaghen, dats waerhede,

Twelc hi alte gheerne dede,
Ende ooc alle andere dinghen
Die hem ende sinen lande aenghinghen.

XXIV.

Hoe hertoghe Anthonijs anderwerf in den lande van Lutzenborch trac.

Int jaer van XII, doe ic ghewach,
Cort voor Sinte Jans-Baptisten dach,
Hief die hertoghe ane sijn vaert
Ten lande van Lutzenborch waert,
Om te verwachtene oft iement soude
Comen, die innemen woude
Die slote, als vore, int tractaet
Voor Eltre ghemaect, ghescreven staet;
Ende belach met sijnre rote
Teenen male die stede ende slote
Danviller ende Montmedy,
Verwachtende daer met moede vri,
Of die hertoghe van Orliens,
Ocht iement anders, her of ghens
Van sinen weghen daer ghesonden,
Tien daghe verschenen, of zi conden,
Die slote te winnene of tontsetten;
Twelc hi hoopte te beletten
Met sijnre macht ende avonture.
Maer daer en quam noyt creature
Jeghen hem, soe ict vernam;
Ende als niement daer en quam,
Den dach voorleden, soet was voorseit,
Soe waest in een tractaet gheleit,
Alst blijct in den brieve aldus
Beghinnende: Wi Anthonius .....

XXV.

Van den tractate ende hoe hertoghe Anthonijs inne ghecreech Damvilleer ende Mommody

In den eersten was besproken, soe wie
Inhebben soude die slote drie:
Damviller, Montmedy, Orchimont
Met haren behoorten, zi u cont,
Van weghen des alder doorluchtechsten
Roomsch coninc ende van Behem,
Ende sijns brueder, si u cont,
Van Hongheren coninc Zeghemont,
En selen die selve voorscreven
Drie slote niement innegheven
Noch aftreden in gheenen keere,
Dan dien dalre doorluchteste heere,
Die coninc van Behem, sal ghelieven
Bescriven met sinen openen brieven,

Uuthanghende, dat was onderscheit,
Metten zeghele der maiesteit:
Soe wie si waren, groot of smal,
Dat mense dien ingheven sal.
Ooc sal men weten ende verstaen
Datse die ghene selen ontfaen
Ende innemen dan te hant
Van heer Huwaerde van Eltere - want
Hi die slote inhadde te voren
Van den doorluchteghen vorste vercoren,
Des Roomschen ende Beemschen coninc,
Ende van weghen, verstaet die dinc,
Des hertoghen van Orliens -
Ende niemene ingheven enechsens,
Dan in alder maten, sijts ghewes,
Als dat boven beredent es,
Op verbeurnesse harer goede vermoghen,
Dat si hebben of crighen moghen.
Oec es te wetene in allen keere,
Dat of die selve, een of meere,
Binnen den tide ghebeurde te sterven,
Dat God verbiede! soe selen die erven
Ende al haer goede verbonden wesen,
In alder maten voorghelesen.
Dus worden die slote in hant ghegheven,
Op die voeghe voor bescreven,
Heeren Robbrechte, die vrome was zeere,
Te Florchinghen ende te Boxsey heere,
Ende Gielise van Rodemach
Heere te Rithersperch, doe ic ghewach,
Ende heeren Janne, in ghewelt
Die heere was te Duchervelt,
Om hueders [daer] af tsine ende ruwaert,
In alder manieren vore verclaert;
Ende van den sloten ende steden voorscreven
Hadde sijn recht op ghegheven
Die van Orliens, ende ghestalt
In der twee coninghen ghewalt.
Heer Robbrecht, Gielijs ende Jan voorscreven
Hebben haer brieve hierop ghegheven,
Aldinc te doene in der mate
Na inhout van den tractate.
Na dit tractaet, in corten stonden,
Soe heeft die hertoghe ghesonden
Sijn notabel ambassiaet
Aen den Roomschen coninc, sonder verlaet,
Tot Praghe in Behem, als die wise:
Willem, greve te Zeyne, ende Gielise
Van Rodemach ter selver stonde,
Ende met hem meester Emonde
Van Dyntere, voorsienich ende wijs,
Des hertoghen secretarijs,
Die aen den coninc van Behem voorseit
Metten zegle der maiesteit
Enen brief verworven, dat men ter stont
Danviller, Mommody ende Orchimont
Overgave, opende in alder wijs
Den voorscreven hertoghe Anthonijs.
Uut crachte des briefs, sonder si,

Wort Danviller ende Mommody
Den hertoghe Anthonijs sonder lette
Overghegheven, die hi besette
Ende inne nam; maer na tgone
En vraeghde heer Hughe, heer Huwaerts sone,
Niet en twint te dier stont,
Die noch inhadde Orchimont,
Twelc hi den drien heeren voorscreven
Niet en wilde overgheven
Na vorme des tractaets, seggic di,
Voor Danviller ende Mommody.
Hoewel die coninc van Behem
Bevelende ernstelijc screef aen hem,
Dat hijt dade sonder verlaten,
Soe en woude hijt doen in gheenre maten.

XXVI.

Hoe heer huwaert van Elteren hertoghen Anthonise niet hulden en woude.

Als nu die hertoghe, segghic di,
Danviller ende Mommody
Inhadde, versocht hi ter vaert
Den voorschreven heere Huwaert
Ende sijn metplichteren met lieve,
Dat si, na inhout sijnre brieve,
Die hi hadde onder hem
Van den coninc van Behem,
Huldighing daden ende eet.
Daer op antwoorde wel ghereet
Heer Huwaert ende die sine met hem,
Dat zi den coninc van Behem
Verbonden waren, sonder si,
Met eede; mids dien en mochten si
Niemenne el eet doen van trouwen,
De eerste en ware quijt ghescouwen;
Ende soe wanneer dat teenegher tijt
Die coninc den eet hem scolde quijt,
Soe souden si den hertoghe coen
Gheerne eet ende huldinghe doen,
Ghelijc dander edele, sonder waen,
Des lants van Lutzenborch hadden ghedaen.
Om heer Huwaerde ghenoech te sijn
Ende sinen metplechteren, zant int fijn
Die hertoghe, om dese dinc
Te condeghene den coninc;
Twelc aenghehoort, heeft die voorscreven
Coninc weder brieve ghegheven
Onder sinen zeghel der maiesteit,
Int jaer Ons Heeren, si u gheseit,
Twelve ende veertien hondert,
Daer hi met quijt scilt elken besondert
Hulde ende eet, daer met si hem,
Als enen coninc van Behem,
Ende van Lutzenborch ooc meere
Als haren natuerliken erfheere,

Plichtich ende verbonden waren;
Ende beval hem sonder sparen,
Dat si den hertoghe Anthonise
Hulden souden in derre wise,
Ende eet doen met alder lieve,
Na uutwisen sijnre brieve
Die hi hem hadde verleent, dats claer;
Welke brieve die hertoghe daer
Becundeghen dede, groot ende smal,
Heer Huwaerde ende sinen helperen al,
Ende al den edelen ende ondersaten,
Die int lant van Lutzenborch saten,
Op een ghemeine dachvaert
Die int stat van Aerle ghehouden waert;
Op dewelke brieve voorscreven
Heer Huwaert antwerde heeft ghegheven
Ende sijn metplechteren: ‘wats ghesciet,
Dat si en gheloofden niet,
Dat enichsins die brieve twaren
Bi weten des conincs verleent waren.’
Doen wort verdraghen sonder verhouden,
Dat zi selve scicken souden,
Te wetene zijn eintelike meininghe claer.
Dus hebben si ghesonden daer
Heere Willeme Van Ham ter vaert
Ende van Bourscheit heere Bernaert;
Denwelken die coninc een voor al
Van Behem met sijns selfs monde beval,
Ende ooc met brieven, sonder laten,
Dat zi, ende alle ondersaten
Des lants van Lutzenborch, sonder verhouden
Den hertoghe Anthonijs hulden souden,
Na uutwisen sijnder brieve,
Die hi hem hadde verleent met lieve.
Na allen desen, si u verclaert,
En heeft die voorseide heer Huwaert,
Noch sijn metplechteren, in gheenre wise
Den voorscreven hertoghe Anthonise
Huldinghe ghedaen noch ghehoorsaemheit;
Maer bleven in wederspennicheit.

XXVII.

Hoe hertoghe Anthonijs Elteren heeft afgheworpen ende vele ander slote ghewonnen.

Als nu hertoghe Anthonijs sach
Dat hi met gheenen ghelimpe en mach
Heer Huwaerde noch sijn helperen
Tot gheenre ghehoorsaemheit ghekeeren:
Heeft hi ghedacht in derre wisen
Hem met machte tonderwisen,
Ende heeft beleit, met corten woorde,
Tslot Ter Vaez, dat toebehoorde
Janne van Orley, ende beronnen,
Neder gheworpen ende ghewonnen.
Van daer es hi seere vermoghen

Voor Eltere anderwerf ghetoghen,
Daer heer Huwaert was, sijts wijs;
Dat heeft die hertoghe Anthonijs
Te gronde gheslecht, gheworpen neder:
In langhen en waest ghebouwet weder.
Voor tslot van Lintzer trac hi na dat
Ende hevet beleghen; twelke dat
Alsoe wiselijc was beraden,
Dat hem opgaf in der ghenaden
Ende ter obediencien metter spoet
Van den edelen hertoghe goet.
Doen trac die hertoghe voor Mersy,
Dat Verduyn lach herde bi,
Twelke een keiserlijc slot was.
Al die wile, zijt zeker das,
Dat hi daer vore lach met riveele,
Quamen hem vele slote ende casteele
In handen ende te ghenaden -
Die waren wiselec beraden;
Ooc en conden sijt wederdringhen -
Als Hoelveltz, Visbach, Everlinghen,
Putslinghen, Formon, an haren danc,
Lare ende Chevery le Franck.
Ooc was ghewonnen, segghic dy,
Ende na verbrant tslot Rolley.
Dat dal van Scripenich was soe beraden,
Dat hem opgaf te ghenaden;
Die hertoghe gaeft doen ter vaert
Van Gimmich heeren Erhart,
Die hadde ghetrouwet, dats waerheit fijn,
Heer Huwaerts van Eltre dochterkijn.
Met crachte wan hertoghe Anthonijs
Tslot van Mersy, des sijt wijs,
Dat hi verbrande in corter stonde
Ende werpt af al toten gronde:
Int welke hi vele ghevanghen vant
Van diversen steden, die hi te hant
Los ende quijt liet trecken tzwaer;
Ende onder dander soe waren daer
Seker coopliede van Straesborch,
Die daer langhe in groot besorch
Gheleghen hadden, in zwaer verdriet,
Ghevanghen, alsoe dat si niet
Gheriden en consten noch ghegaen.
Die edel hertoghe deedse saen
Te Straesborch vueren sonder merren
Op waghene oft op kerren,
Ende ooc tot someghen andren steden,
Van daer zi waren, uut doegdlijcheden,
Op sijns selfs cost in waren zaken:
Des hem die stede groot eere spraken,
Ende seidens hem lof ende danc.
Van daer soe trac hi eer iet lanc
Voor tslot van Clerve gheweldichlike,
Dat toebehoerde Frederike
Van Brandenborch, des sijt wijs;
Dat heeft hertoghe Anthonijs
Te wille ghecreghen, si u bekant;
Ende daerna wert een bestant

Voor Clerve ghemaect, doe ic ghewach,
Op Sinte Bartholomeus dach,
Als tiaer Ons Heeren stont te siene
Dusent vierhondert ende dertiene,
In deser voeghen te dien tide,
Dat hertoghe Anthonijs ter eender zide,
Ende ter andere, hoort dit vercleeren,
Her Huwaert ende sijn helpeeren,
Tusschen dat ende Sinte Mertensmesse,
Ende namelijc, des siit ghewesse,
Opter elf dusent maegden dach
Naest comende, des avonts, sonder verdrach,
Selve comen oft sinden, dits waer dinc,
Haer machtboden toten coninc
Van Behem, te Praghe, oft daer hi dan
Wesen soude; ende wes hi daer van
Met sinen heeren ende rade
Ordeneerde ende dade,
Na verantwoorden ende na sprake,
Ende na alle herganghen sake,
Soude elc partie, sonder berueren,
Den andren doen ende volvueren,
Binnen vier weken in allen zaken,
Na des conincs uutspraken.
Na dit bestant zeere cortelijc
Wert Jan, Godert ende Frederijc
Van Brandenborch in goeder wise
Versoent met hertoghe Anthonise.
Als dese vrede ende bestant
Ghemaect was, besette te hant
Die hertoghe in goet besorch,
In den lande van Lutzenborch,
Stede ende slote aen elken cant,
Ende toogh weder in Brabant.
Maer om te achtervolghen, dat verstaet,
Tbestant voorseit ende den tractaet,
Sant hi Janne van Rineshem,
Sinen huusmaerscalc in Behem,
Toten coninc met volcomender macht
Van sinen wegen, ende heeft verwacht
Den dach voorsproken, dits ware dinc;
De welke voor den coninc
Sijn bootscap heeft ghedaen, verstaet,
Voor sconincs lantsheeren ende sinen raet,
Ende toonde sijn volcomen machte,
Die hi van tshertoghen weghen brachte,
Ende presenteerde alles te voren
Des conincs uutsprake te aenhooren.
Over dander side, merct dat gone,
Quam daer heer Hughe, heer Huwaerts sone,
In den name van sinen vader
Ende sinen metplechteren te gader,
Die welke den coninc toonde daer
Ende sinen rade, hoewel, twas waer,
Dat hi van sijns vader weghen,
Noch van den andren die met hem pleghen,
Gheen macht en hadde in der zaken voren
Des conincs uutsprake te aenhooren:
Twelk billics soude hebben ghewesen

Na inhout des bestants voor ghelesen.
Want van Eltere heer Huwaert
Noch sijn metplechteren op die vaert
Haer machtboden niet en sonden,
Soe en conste die coninc te dien stonden
Gheen uutsprake ghedoen met bescheide;
Maer heeft die partien beide
Ghescreven, bevolen, sonder saghe,
Dat zi toten naesten Sinte Iacobs daghe
In vreden bleven sonder twiste,
Sonder gheveerde oft ergheren liste;
Ende binnen den tide van den vrede
Soude die coninc met wijshede
Te Lutzenborch sinden sonder vermyen,
Om te verhoorne die partyen,
Ende die zaken te beslechten
Met goeder minnen ocht met rechten;
Alsoe begrepen es al dese dinc
In den openen brieven van den coninc
Van Behem, die doen waren ghegheven,
Opten Nuwenhuse bi Praghe ghescreven,
Des sondaeghs na Sinte Catherinen dach,
Als men tiaer Ons Heeren sach
Dusent vierhondert staen bescreven,
Ende derthiene daer beneven.

XXVIII.

Van hertoghe Anthonijs vromicheiden int vercrighen van den sloten voorschreven.

Nu heeft van Behem die coninc wijs
Tusschen den hertoghe Anthonijs
Ende sijn wedersaken mede
Bestant ghemaect ende vrede
Tot Sinte Iacobs daghe daer naer:
Dus latict in rusten bliven daer;
Ende wille u al sonder bliven
Van den hertoghe Anthonijs scriven,
Die wel bewesen heeft blikelijc,
Dat hi uten huse van Vranckerijc
Ende van Brabant, sijts ghewes,
Comen ende ghesproten es,
Als hi heerlijc heeft bewesen
In den reisen vore ghelesen;
Want sijt des zeker ende sonder vaer,
Wes ic hier scrive dats seker waer.
Het esser noch ghenoech die leven
Die ghetughe souden gheven;
Maer anders ic u niet verhale
Dan die substantie altemale
Ende die clare ghesciedenesse
Teenre ewegher ghetughenesse.
Hets niement so plomp, wijf no man,
Hi en mach wel dinken, eer men wan
Alsoe vele keiserlike slote,
Daer en was meneghe rote,

Meneghen oploop, menech pongijs
Menech bestormen in felre wijs,
Menech schermutzen, menech berinnen,
Menech verliesen, menech winnen,
Meneghen slach ende meneghen stoot,
Menich ghescut ende meneghen cloot
Ghescoten van binnen ende van buten,
Daer enen mochten die ooren tuiten;
Menich graven, menich mineren,
Meneghen man ooc faelgeren;
Menech iaghen ende menech vlien,
Menech verveerlijc enghien,
Menech feit van wapenen hooghe!
Ende altijt was die hertoghe
In de maleie der voorsten een,
Als dat te menegher plaetsen scheen;
Want alle die omtrent hem waren
Ghegrepen moet in sijn ghebaren.
Wanneer als thoot es vore ghestaen,
Elc scaemt hem achterwert te gaen.
Scheemte heeft meneghen hooghgheboren
Edelen doen die doot becoren;
Want dedel scamel bloet voorwaer
Wert meest ghestort hier ende daer.
Alsoe was daer cume enich man
Die den hertoghe mocht sien an,
Al was hi bloode in der natueren,
Scaemte dedem sijn bloet berueren.
Wie achter treet daer blijft sijn heere,
Die scande verwint hi nemmermeere.
Die hadde ghesien die slote, twaren,
Hoe vaste dat si beleghen waren,
Ende wat vromicheiden in alder wijs
Dat die hertoghe Anthonijs
Daer dede, ende ooc in allen weghen
Die sine, eer si die slote creghen
Tsinen wille, alst voorscreven es:
Hi mocht hem wel vermeten des,
Dat, sint keisers Karels tijt,
Nooyt prince van Brabant, des seker sijt,
Soe vele sterker slote en wan
Met ridderen ende met knechten dan
Binnen alsoe corten tide:
Dies men sijns wide ende zide,
Siere vromicheit, over meneghen dach
In grooter eeren vermanen mach.
Hi en es van mi soe niet gheprijst,
Sijn werken en hebben meer bewijst.
Maer want die hertoghe, sijts ghewes,
Van Lutzenborch ghetoghen es
Te Brabant weert, latic dit daer,
Ende wille den hertoghe volghen naer.

XXIX.

Noch van den gheschille tusschen Antwerpen ende Mechelen.

Als die hertoghe Anthonijs voorseit
Bracht hadde tsiere ghehoorsaemheit
Dlant van Lutzenborch ende bewaert
Met sinen lieden, trac hi ter vaert
In Brabant. Als hi daer quam,
Dat ghescille hi noch vernam
Open staende, dits waerheit fijn,
Tusschen Antwerpen ende Mechelijn;
Dat in siere absentien was
Meer verherdet, sijt seker das,
Dan doen hi uut Brabant sciet.
Alsoe deen stat der andere niet
Van hem beiden, hebbic vernomen,
Enich goet lieten toecomen,
Ghedoochde elc van hem nochtan
Dat dander steden af ende an
Van Brabant, van Vlaendren, soe mi dochte,
Alrehande goet toecomen mochte.
Maer [want] binnen der absentien, sijts wijs,
Van den hertoghe Anthonijs
Ende Lovene, ende Bruessele, soe ic voorseide,
Van te tracteerne tusschen beide
Aflieten, soe u wel cont mach sijn:
Soe en woude die stat van Mechelijn
Niet ghedooghen, dat die stede
Van Lovene ende van Bruesele mede
Visch, zout ocht haver, hoert mi rueren,
Door haer vriheit souden vueren;
Welke twee steden in alder wijs
Dit claeghden den hertoghe Anthonijs.
Om welke zaken hi sinen lieden,
Hertoghe Anthonijs, dede ghebieden
Op groote pene, dat niemant
Uut ocht ooc dore sijn lant
Van Brabant enegherhande dinghen
Toevoeren en soude noch bringhen.
Met welken verbode stringhe ende hert
Mechele alsoe bedwonghen wert,
Dat si vervolgden, segghic di,
Aen hertoghe Ianne, soe verre, dat hi
Maken liet een dachvaert
Die tAntwerpen ghehouden waert;
Daer doen alsoe overquamen
Die ghebroeders beide te samen
Van Bourgognen, van Brabant tien tiden,
Met veel heeren in beiden siden,
Die zi daer brachten in dat caboel.
Onder dandere was daer van Simpoel
Greve Walraven, die wise heere,
Des hertoghen Anthonijs zweere,
Die welke aerbeite zerre ernstelijc
Tusschen beide die broederen rijc,
Soe dat, bi middele van hem, ende wille
Beide der ghebroeders, van dien ghescille
Ende van meer andere, overquamen
Die ghebruedere beide te samen,
In der manieren van al ende al,
Soe ic u hier na scriven sal
Int corte die substantie claer,

Alsoe sijs overquamen daer,
Uter copien die ic selve las,
Ghelijc als daer ghededinct was.

XXX.

Van den tractate tusschen Antwerpen ende Mechelen.

Van Simpoel die heere notable,
Tier tijt van Vranckerijc connestable,
Heeft in die chele dus vercleert
Van den scepe souts, dat ghearesteert
Te Mechelen lach gheschut al doe,
Dat die van Lovene hoorde toe,
Dat soude sijn onghearesteert,
Vri ende los ghetriveleert;
Ende dat die voorseide stede
Van Lovene ende Bruessele mede
Als van den soute, hoort mi rueren,
Dat zi dat voort selen vueren
Op ende neder, sonder ghile,
Door die Senne ende door die Dile;
Dat zijt selen moghen useren
Sonder fraude oft distorberen,
Alsoe si daden, en lieghe u niet,
Ter tijt dat hertoghe Philips verschiet
Van Bourgognen, dat elc versta,
Een iaer vore ende een iaer na.
Item die heeren, hoort mi ontbinden,
Selen haer commissarise sinden:
Mijn heere van Bourgognen voor ghenant
Sal sinden te Lovene in Brabant,
Te Bruessele ende tAntwerpen mede;
Mijn heere van Brabant in die stede
Van Mechelen, te sijnre lieve,
Privilegien, chartere, rechte ende brieve
Te oversiene, daer hem mede
Behelpen willen die voorseide stede,
Van des den ghescille aen mach cleven
Tusschen die drie stede voorscreven;
Ende die collationeren dan,
Nemen ende bringhen copie daer van,
Om in handen gheleit te wesene
Onser heeren uutghelesene;
Ordeneren, termineren te mael
Van den faite principael.
Item van der schade ende cost, zi u vercleert,
Van den ghevanghenen, die ghearesteert
Gheweest sijn binnen den tide
Ter eenre ocht ter ander zide,
Es gheaccordeert, doe ic ghewach,
Een dachvaert opten XX^{sten} dach
In loumaent, verstaet die conde,
In der stat van Dendermonde,
Bi den commissarise der heeren
Om die debatte te apointeren.
Item der twee heeren uutghelesen

Commissarise selen wesen
Op die debatte, verstaet den fijn,
Tusschen Antwerpen ende Mechelijn,
Ghemechticht, gheladen te tracteren,
Te termineren ende te apointeren,
Soe wel van den clachten, wilt verstaen,
Die die van Antwerpen hebben ghedaen
Van den mercten alsoe wael,
Als van den faite principael.
Noch ander ghescille van partyen
Vergaven die heeren in beide syen;
Maer dan dient tonser materien niet,
Daer om makics gheen bediet.
Hier met sijn die heeren met minlicheden
Deen van den anderen ghesceden.

XXXI.

Hoe her huwaert van Elteren sant aen den coninc van Hungheren, ende wat hy daer verwerf.

Nu keer ic sonder te letten iet
Int lant van Lutzenborch, daer ict liet.
Doent tractaet was ghedaen
Voor Clerve, als ghi hebt verstaen,
Daer tiaer Ons Heeren in steet verclaert,
Hoewel die ionghe heer Huwaert
Van Elteren in Behem ghesonden was
Bi den coninc, soe ic vore las,
Onghemechticht, dits ware zake,
Te aenhoorne sconincs uutsprake,
Alsoet beredent was te voren
Int tractaet, zoe ghijt mocht hooren:
Waeromme her Huwaert dit heeft ghedaen,
Die redene sal ic u doen verstaen.
Als heer Huwaert ende de sine
Saghen, dat tot gheenen fine
Si en consten wederstaen die macht
Van den hertoghe met haerre cracht
(Ooc ghevoelden si wel in hem
Dat si den coninc van Behem
Haren natuerliken heere
En conden ghetrecken in gheenen keere,
Noch den hertoghe Anthonijs
Ieghen hem vermaken in gheenre wijs):
Soe hebben si in corten stonden
Ten coninc van Hongheren ghezonden,
Om aen hem in enegher wise
leghen den hertoghe Anthonise
Hulpe te zuekene ende confoort.
Die wile dat si setten voort
Ende voorderen wilden, zeere si vruchten
Voor den hertoghe, ende beduchten
Van hem te lidene meerder scaden;
Daerom dat zi tracteren daden
Ende maecten vreden ende bestant
Voor Clerve, als voren es ghenant.

Dat si in Behem ooc tien stonden
Sonder last aen den coninc sonden:
Dat was om een vertreck ghedaen,
Tot zi antwerde hadden ontfaen
Van den coninc van Hongheren, dats waer.
In den eersten wisten zi openbaer
Dattie coninc van Hongheren, sijts ghewes,
Recht oor ende erfghename es
Van Lutzenborch den lande, dit vernem,
Na doot des conincs van Behem,
Sijns broeders. Ooc maecten si hem wijs
Dat die hertoghe Anthonijs
Tlant van Lutzemborch trac aen hem,
Ende den rike van Behem
Aftrecken woude, ende mids desen
Daer selve erfheere af wesen;
Ende want si der cronen van Behem
Niet wouden afgaen onder hem,
Ende den hertoghe, nu hoort dit doen,
Hulde, eet, manschap en wouden doen:
Soe heeft die hertoghe, si u cont,
Haer slote gheworpen in den gront,
Ende ander verderfelike scaden
Hen ghedaen ende beraden;
Twelc zi den coninc [claeghden] herde zeere
Van Hongheren, als recht erfheere
Des lants van Lutzenborch claerlijc,
Ende als Roomsch coninc desghelijc,
Die alle sijn ridderen ende knechten stout
Sculdich voor foortse ende ghewout
Ware te bescuddene na allen keere.
Met desen redenen ende ander meere
Die coninc soe onderwesen waert,
Dat hi van Eltere heere Huwaert
Maecte sinen capitein,
Om ieghen den hertoghe, sijts certein,
Te bescuddene sijn erflijcheit
Des lants van Lutzenborch voorseit;
Ende gaf hem macht in alder wijs
Ieghen den hertoghe Anthonijs
Sijn baniere te vuerne met ghewelde,
Ende op te worpene in den velde.
Allen ondersaten hi beval,
Den edelen, ende goeden steden al
Des lants voorscreven, door gheenen noot
Heer Huwaerde en hinderden clein no groot,
Maer helpe hem daden ende onderstant
Ieghen den hertoghe altehant.
Die coninc van Hongheren screef voort an
Aen van Beieren hertoghe Jan,
Elect van Ludike, dat wilt weten,
Aen princen, aen vorsten al omme gheseten
Den lande van Lutzenborch, ernsteliken,
Als dat claerlijc mach bliken
Bi sconincs brieven, die waren ghegheven
Int iaer Ons Heeren, tzo Cure ghescreven,
XIIII^{c} XIII, zijt zeker das,
Op Onser Vrouwen avont Nativitas.

XXXII.

Hoe de stede des lants van Lutzenborch den coninc van Hungeren Antwerde screven.

Op welke brieven in goet besorch
Die steden des lants van Lutzenborch
Den coninc hebben, sonder begheven,
Int langhe verhaelt, antwerde ghescreven,
Hoe alle zaken daer int verclaren
Gheschiet ende toecomen waren;
Ende zunderlinghe si hem weten deden,
Hoe dat si, in tiden voorleden,
Den hertoghe van Orliens ende desghelijc
Joose den mercgreve rijc,
Van Brandenborch ende van Meeren heere -
Twelc hen beval die coninc zeere
Van Behem, soe sijt wel hadden verstaen, -
Hulde ende eede hadden ghedaen
Van ghehoorsaemheiden: want
Tlant van Lutzenborch in hant
Teenen zekeren pande hem stelde
Voor een groote somme van ghelde;
Ende voort, dat die coninc voorscreven
Van Behem, sijn brueder, hadde ghegheven,
Haer natuerlijc heere, dat wet,
Siere nichten Elizabeth,
Ende hertoghe Anthonise van Brabant
Van Lutzenborch tvoorseide lant,
In handen gheset ende ghewelde,
Voor een somme van huweliken ghelde
Dat hi daer op hadde bescreven hem;
Entie zelve coninc van Behem,
Met sinen edelen monde met lieve,
Ende met sinen maiesteit brieve,
Hen hadde bevolen in allen zinne
Den hertoghe ende der hertoghinne
Van Brabant, na behoorlijcheden,
Hulde ende eet van ghehoorsaemheden
Te doene alsoe, met goeder lieve,
Na vorme ende luut van den brieve
Des conincs van Behem, haers heeren;
Ende baden daer omme na begheren
Den coninc van Hongheren, dat hi der zaken
Der gheenre die de werringhe maken
Int lant van Lutzenborch voorscreven,
Niet licht gheloove en wille gheven,
Noch gheen onredelijc onderwijs
Hooren en wille in gheenre wijs,
Noch hem ooc aenkeeren des
Ghelijc dit met vele poenten es,
Ende andere redene claer beseven
In de brieve der antwoorden, gehescreven
Te Lutzenborch, dat zi u cont,
Op sinte Mertens avont,
Int voorscreven Ons Heeren iaer
Dusent CCCC XIII, dits waer.

XXXIII.

Hoe die hertoghinne screef aen den coninc van Hungeren hueren oem, ende wat hij in der zaken vorscreven oordineerde.

Als hertoghe Anthenijs hadde beseven
Hoe die coninc van Hongheren hadde ghescreven
Over hem, hoe ende twi,
Ende sunderlinghe na dat hi
Met sinen brueder, den hertoghe Jan
Van Bourgognen, den edelen man,
Bi middele des greven twaren
Van den ghescille verenicht waren,
Dat tusschen Antwerpen ende Mechelijn
Langhe in twiste hadde ghesijn,
Alsoe dat vore bescreven staet:
Soe nam hertoghe Anthonijs raet
Met sinen heeren, sonder verhouwen,
Maghen, vrienden ende ghetrouwen,
In wat vueghen of in wat weghen
Hi hem vorderen mocht daer ieghen.
Ten utersten waert hi soe te zinne,
Dat mijn vrouwe die hertoghinne
Int iaer voorscreven, doe ic ghewach,
In januario den XVIII[sten] dach,
Na costume, zi u bekant,
Van den hove van Brabant
Ende des stichts van Camerike,
Sant enen man gheestelike,
Broeder Goeswine, die prior was
Van den Carthuysen, sijt seker das,
Te Zelem bi Diest, des neemt goom,
Aen den coninc van Hongheren haren oom,
Die tier tijt was in Lombardien,
Ende screef hem sonder vertien
Met haren brieve, hoe ende twi
Trecht, dat hertoghe Anthonijs ende si
Op tlant hadden in alder wise
Van Lutzenborch, om pantschewise
In handen te houdene met lieve,
Na uutwisen der maiesteit brieve,
Haers ooms des conincs van Behem;
Entie hertoghe ende si met hem
In dier manieren ende op dien zin
Tlant van Lutzenborch hadden in
Haer handen ghenomen ende anders twint.
Hertoghe Anthonijs, dat versint,
Heeft metten selven prior voorscreven
Aen den greve van Savoyen ghescreven,
Sinen zwagher, uit trouwen fijn,
Die ghetrouwet hadde die zuster sijn,
Die bi den coninc, verstaet mijn woort,
Seere heimelijc was ende wel ghehoort;
Ende zant den greve, alsoe dat drifte,
Een volcomen instructie met ghescrifte,
Die van Lutzenborch van vore tot na
Die zaken begreep et cetera,

Om yoor den coninc sonder cesseren
Te verantwerden ende texcuseren,
Soe dinstructie begreep dat,
Oft behoefde teenegher stat.
Na dat die prior vore verclaert
Sijn brieve hadde ghepresenteert
Ende sijn bootscap eerst ghedaen,
Eerst aen den greve ende daer na saen
Aen den coninc, des seker sijt,
Ende hi ghevolght hadde enen tijt
Om ghetriveleert te wesen,
Heeft die coninc voorghelesen,
Bi middele ende toedoene, segghic di,
Des cardinaels Placentijn
Ende voorschreven greve, ic zeker ben,
Op tslot te Yporegien,
Int iaer XIIII hondert, doe ic ghewach,
Ende den XXIII^{sten} dach
Der maent van meie, gheordineert,
Ghesloten ende gheverificeert
Dat hi die voorweerden al,
Pacten, conventien, groot ende smal,
Die ghemaect sijn, des sijt vroeder,
Tusschen den coninc sinen broeder
Van Behem in enegher wijs,
Ende den hertoghe Anthonijs,
Wilt hebben ghehouden nu voort an
In volcomender macht; alsoe nochtan
Dat mense niet voorder trecken en sal
Dan si spraken, alsoe die al
Sijn brueder van Behem heeft bescreven,
Ghelooft, bezeghelt ende ghegheven.
Ende mids dat doen volcomeliken
Die voorweerde niet en conde ghebliken,
Ordineerde die coninc sonder bliven
Van Hongheren, dat hi soude scriven
Aen sinen brueder den coninc vri
Van Behem; bidden hem, dat hi
Sinen raet ghelast senden wille
Om af te legghene die gheschille,
Die tusschen den hertoghe Anthonijs
Ende heer Huwaerde, in enegher wijs,
Van Eltere, ende sijn helperen
Uut stonden, die te termineren
Ende na redene ende bescheiden
Te beslechtene met wijsheiden;
Binnen welken middelen tiden
Dat die gheschille in beiden siden
Wesen souden ghetermineert,
Soe wilt die coninc ende begheert
Van Hongheren, beveelt sonder vermyen,
Dat tusschen die voorscreven partyen
Onderhouden werde een vast bestant.
Voort gaf die coninc al te hant
Den greve van Savoyen te kennen claer,
Dat thertoghedom van Brabant waer
Verstorven op dat Roomsche rike:
Begheerde dat namaels bi ghelike
Richteren worde oversien

Tbescheet daer af; niet mids dien
Dat hi den hertoghe Anthonijs
Tlant nemen woude in enegher wijs;
Maer om te wetene van inde toorde
Wient metten rechte toebehoorde.
Bevonde men in enegher mate
Dat die hertoghe met rechte besate,
Soe bleve hem dan int openbare
Tghene dat van rechte sine ware;
Ende opdat men bevonde echt
Dat den rike na enich recht
Verschenen ware in enegher wijs:
Wilde hijt hertoghe Anthonijs
Nochtan gheven, ende laten
Die beneficien tsijnre baten,
Ende die goedertierenheit bekinnen
Te hemwerts in allen zinnen;
Alsoe dat blijct bi den brieve,
Die de greve screef met lieve
Van Savoyen, doe ic ghewach,
In junio den XIIII[sten] dach,
Int iaer dusent, sijts ghewes,
Ende IIII[c], alst voorscreven es.

XXXIV.

Van den Antwerden die de coninc van Hungeren sijnder nichten van Brabant screef.

Die coninc van Hongheren na dese dade
Es overcomen in sinen rade,
Om zeker saken lastelike
Der heilegher Kerken, den Roomschen rike
Aengaende in der maniere,
Een dachvaert te houdene binnen Spiere.
Onderweghen sijnde op die vaert,
Treckende te Spiere waert,
Screef hi sijn brieve sonder letten
Der hooghgheboorne Elizabetten,
Van Brabant der hertoghinnen,
Sijnder liever nichten ende vriendinnen,
Verhalende hoe ende want
Hij haren brief, aen hem ghesant,
Ontfanghen hadde ende wel verstaen,
Antwoorde haer daer op [heeft] ghedaen,
Dat hi haer eere, nut ende profijt
Gheerne zaghe talre tijt,
Ende die, als sijnder dochter ghetrouwe,
Liever meerderen dan mindren souwe;
Ende hoopt aen Gode boven al
Dat hijt haer noch bewisen sal.
Ende ocht soe wesen mocht, screef hi,
Dat hertoghe Anthonijs ende si
Ter dachvaert bi hem quamen te Spiere
Saghe hi gheerne in alder maniere;
Ende ocht des niet ghesciede alsoe,
Soe hadde hi groote begheerte daer toe,

Haren persoon te siene aldaer;
Ende mocht des ooc niet wesen, tzwaer,
Soe begheerde hi een voor al,
Dat si te Spiere scicken sal
Haer treffelike bootscap, zi u bekant,
Om van allen zaken voor ghenant
Tovercallen, ende sijn meininghen
Te vernemene van allen dinghen.
Alst blijkt in sconincs brieve claer
Van Hongheren, die int voorscreven iaer
Ghegheven waren, si u bekant,
In den Bern in Uchtlant
Des vridaeghs, soe men segghen mach,
Des heilighen Sinte Ulrics dach.

XXXV.

Hoe die hertoghinne aen hueren oem den coninc van Hungeren weder screef.

Hier op soe screef altehant
Die hertoghinne van Brabant
Aen haren oom in deser wijs:
Dat die hertoghe Anthonijs
Met sijns selfs live in Vrankerike
Gheweest hadde, ende haestelike
Daer weder moeste riden, tzwaer,
Om dorloghe te brenghene daer
In goeden vreden oft in bestant;
Mids dien en mocht hi te hant
Niet ghecomen bi siere ghenade.
Twelc zi selve ooc en dade,
Want zi wat ziec was, wats gheschiet;
Ende bat hem, dat hi dat niet
Voor evel en name in gheender wijs.
Voort screef si, dat hertoghe Anthonijs
Ende si ieghenwoordichlijc
Met harer bootscap treffelijc
Haer vriende, sonder lanc verhouden,
Bi siere ghenaden senden souden;
Bat hem, dat hi met sijnder weerden
Tot LX personen ende peerden
Volcomen gheleide met sinen brieve
Oversenden woude met lieve;
Soe dat doen bliken, na dinhouwen,
Die voorseide brieve van mijnre vrouwen
TAntwerpen ghescreven, dat es waer,
Int voorseide Ons Heeren iaer,
In julio, doe ic u ghewach,
Opten XXIX^{sten} dach.

XXXVI.

Hoe hertoghe Anthonijs een notabele ambassiaet aen den coninc van Hungheren heeft ghesonden, en wat sij daer daden.

Desen achtervolghende, sant
Hertoghe Anthonijs van Brabant
Toten coninc van Hongheren alsoe
Minen heere den abdt van Tongherloe,
Inghelbrecht greve te Nassouw, dit versta,
Heere te Leck ende te Breda;
Willem greve te Zeine, als bode,
Heere te Sinte Aechten Rode;
Heer Heinrike van Berghen, sijt seker das,
Die heere te Grimberghen was,
Ende drossate van Brabant; en met hem
Broeder Goeswinne, prioer te Zelem
Van den Carthuisen, bi Diest, op die vaert;
Van Zichenen meester Godevaert:
Dese was deken, daer ic af spreke,
Der kerken van Sinte Peeters te Beke;
Ende meester Ian Bont, hier op merke,
Canonc van Sinte Goedelen kerke
Te Bruessele, ghelicenceerde
In beiden den rechten, ghedeputeerde,
Sijn raetsliede te dier stont;
Ende met hem meester Emont,
Sijn secretaris; die waren vast
Met eenre instructien ghelast,
Om na die instructie, dit verstaet,
Te slutene alsulken tractaet,
Als die greve van Savoyen van der dinc,
Tusschen den voorseiden coninc
Ende hem, onlancs hadde ghemaect.
Welke ambassadeurs welgheraect
Quamen, doe ic u ghewach,
In oeghste, den XV^{sten} dach,
Te Covelens, si u verclaert,
Daer die coninc van der dachvaert,
Die ghehouden was te Spiere,
Comen was; ende hebben schiere
Den coninc van Hongheren vore vercleert
Haer brieve aldaer ghepresenteert,
Ende bi meester Jan Bonten saen
Hertoghen Anthonis onschout ghedaen,
Dat hi in sinen persoon, dits waer,
Niet comen en es; ende offerden daer
Den voorseiden coninc in alder wijs
Den dienst van hertoghe Anthonijs.
Haren last daden si daer nae op
In presencien van den eertsbisscop
Van Mens, ende des elects vermoghen
Van Coelne, ende des hertoghen
Van Heidelberghe Lodewijc,
Hertoghen Reynouts derghelijc
Van Ghelre, ende des mercgreven
Van Baden; ende daer was neven
Greve Philips van Nassouw. Voort,
Na dat die coninc hadde ghehoort
Haren last, soe liet hi viere
Poente bliken, in der maniere,
Daer hi af was gheinformeert,
Ieghen den hertoghe vore vercleert.
Teerste was, des seker sijt,

Dat hi niet gheduwarijt
Miere vrouwen en hadde, des sijt vroeder,
Soe hijt den coninc sinen broeder
Ghelooft hadde, als vore vercleert.
Tander, dat hi hadde begheert
Van den ridderscape ooc mede
Van Lutzenborch erffelike eede.
Tderde poent hi dus verclaerde:
Dat hi van Eltere heer Huwaerde,
Die bi den coninc van Behem daer
Een hootsman ghemaect waer,
Ontset hadde: twelke was
Ieghen die voorweerde, sijt seker das,
Die tusschen sinen broeder wijs
Van Behem ende hertoghe Anthonijs
Ghemaect waren, hoort mi vercleeren.
Tvierde, dat enighe siere dieneren
Van sinen lieden, verstaet den fijn,
Int lant van Lutzenborch hadden ghesijn,
Ende des hertoghen amptluden
Gheweighert hadden sinen luden
Die slote te openen, dat openbaer
Ooc ieghen die voorweerde waer,
Ende ieghen den inhout, dits waer dinc,
Die hem sijn broeder, die coninc,
Verleent hadde ende ghegheven.
Op welke IIII poente voorscreven
Antwerden die ambassaduere,
Dats die coninc wel ter cuere
Te vreden was ende content;
Maer hi en woude aldaer present
Met hem niet sluten, hoort dit verclaren,
Om datse volmachtich niet en waren,
Maer na een zekere, als vore vercleert,
Instructie waren ghelimiteert.
Aldus begheerde die coninc te hant,
Op die vier poente voorghenant,
Dat binnen eender maent na tgone,
Die hertoghe in sijns selfs persone
Bi hem quame, ende woude sijn
Teenegher plaetsen opten Rijn.
Ocht hi des niet ghedoen en conde,
Dat hi alsdan eneghe sonde
Van sinen rade, volcomelijc
Ghelast, bi den coninc rijc,
In der consilien te Constans;
Ende dat die hertoghe noch sijn mans
Heer Huwaerde, noch sijn helpeeren,
Binnen dier tijt en soude deeren
Noch orloghen, dit ghevroede;
Maer daer en binnen haers selfs goede
Soude laten ghebruken al ter cuere.
Van welken die ambassaduere
Gheenen last en hadden van dien gheveerte;
Maer des conincs goede begheerte
Namen si ane van desen dinghen
Bi hertoghe Anthonijs te bringhen.
Dus hebben si, na dit volcomen,
Behoorliken orlof ghenomen,

Ende sijn met goeder minlicheiden
Met sconincs gracien ghesceiden,
Opten XX^{sten} dach, hebbic vernomen,
Van oeghste, ende sijn tAntwerpen comen,
Daer si den hertoghe, wilt verstaen,
Haer relatie hebben ghedaen.

XXXVII.

Hoe die coninc taaken ghecroent waert, daer hertoghe Anthonijs niet en quam.

Hertoghe Anthonijs heeft vernomen
Dat die coninc soude neder comen
Van Hongheren: mids welken dinghen
Hi maecte groote vergaderinghen
Van volke al omme harentare.
Eneghe seiden dat het ware
Om tot Aken die crone tontfaen;
Ander seiden, het waer ghedaen
Om den hertoghe tovervallen,
Ende tlant van Lutzenborch met allen
In sinen handen te nemen tzwaer:
Ende desghelijc soe meinde hi claer
Na tlant van Brabant ooc te stane.
Die hertoghe, die dese niemaren ane
Hoorde, achtervolghens, sonder waen,
Was in der zaken wat begaen.
Na dat die coninc binnen onlanghen
Sijn vriende guetlic hadde ontfanghen
Te Covelens, ende met vriendelicheiden
Van siere ghenaden waren ghesceiden:
Mids desen en conste in gheender wijs
Ghelooven hertoghe Anthonijs
Dat die coninc te hemwaerts iet
Dan goede vrientscap, ende anders niet,
Soude vorderen in allen keere.
Ter ander side, meinde die heere,
En hadde die coninc dit versent
Niet dan vore sijn cronement:
Dat soude hi sinen ambassadoren
Gheopenbaert hebben te voren,
Om den hertoghe cont te maken
Bi sijnder ghenaden te comen tAken,
Ende hem aldaer dach bescheiden.
Dit docht hem zake van vreemtheiden,
Want hi des niet en hadde ghedaen.
Dus overdroech die hertoghe saen
Te maken een mandement,
Alsoe hi dede. Al omtrent
Vergaderde hi tridderscap te handen,
De bloeme van al sinen landen,
Ende vele meer andere tien stonden,
Die hem te dienste waren ghesonden;
Daer met dat hi besetten dede
Die slote ende ooc die stede
In den lande van Lutzenborch,

Ende in den lande van Limborch,
Ende over Mase zunderlinghe.
Doen die hertoghe dese wapeninghe
Ghemaect hadde, soet es voorscreven,
Soe wert te verstane ghegheven
Den coninc van Hongheren, dat was ghedaen
Om sijn cronement te wederstaen,
Ende te beletten met desen keere.
Doen wert die coninc toornich zeere
Ende zeere verbolghen in alder wijs
Opten hertoghe Anthonijs,
Ende verhilt sijn reise mids desen,
Tot dat sijn hoop ghesterct soude wesen.
Ende daer na quam hi tAken saen
Met X dusent peerden. Hij wert ontfaen
Na ghewoonlike maniere,
Ende wert daer na ghecroont schiere
Int iaer XIIII hondert, doe ic ghewach,
In november den achtsten dach.
Ende heer Diederic van Moersse, dats waer,
Eertsbisscop van Colene, celebreerde daer
Sijn eerste messe, dits ware dinc,
Ende croonde daer den coninc
In presentien, na der messen schiere,
Van den eertsbisscop van Triere,
Van den hertoghe van Sassen hoghe
Ende van Beieren den hertoghe,
Ende vele andere vorsten ende heeren;
Onder de welke someghe weeren
Des hertoghen vriende zekerlike,
Die met manieren behoorlike
Den hertoghe Anthonise excuseerden,
Ende sconincs toornen moet paiseerden:
Soe dat die coninc, des sijt wijs,
Begheerde dat hertoghe Anthonijs
Bi hem daer woude comen saen.
Dit wert den hertoghe cont ghedaen,
Die hem beriet, ende trac doe
Met sinen hoope tot Leeuwe toe,
Ende ontboot daer die meeste heeren,
Die van sinen weghen weeren
In die slote ende in die stede
Van Limborch, van over Mase mede.
Daer vernam die hertoghe, ongheloghen,
Dat die coninc om soude hebben ghetoghen;
Maer om dat hi hadde vernomen
Dat die hertoghe op wech waer te comen
Bi hem, vertrac hi, sonder zaghe,
Sijn reise tot enen ghenoemden daghe,
Ende es tAken bleven, mids dien
Dat hi den hertoghe begheerde te sien.
Meneghe die daer waren, sijts wijs,
Rieden den hertoghe Anthonijs
Dat hi die reise soude begheven,
Hoe wel die coninc es tAken bleven
Toten voorseiden daghe, doe ic ghewach,
Ende daer na enen heelen dach,
Ende heeft verwacht, des sijt wijs,
Die comst van hertoghe Anthonijs.

Maer die hertoghe daer niet en quam.
God vergheeft hem diet benam,
Wie si waren clein ocht groot;
Want, ic meine, si sijn nu doot.
Aldus gheloofde, mids deser dinc,
Die Roomsche ende Honghersche coninc,
Dat was des hertoghen opsetten
Sijn cronement hem te beletten:
Ende des hertoghen vrienden doe
Was den mont ghesloten toe
Den hertoghe meer texcuseren.
Dus es die coninc met sinen heeren
Van Aken ghesceiden, zi u bekant,
Ende van den hertoghe niet contant,
Maer qualijc te vreden, ongheloghen,
Ende es te Colene om ghetoghen,
Ende alsoe opweert, ic seker ben,
Te Constans ter consilien.
Wapen! wapen! die dat opsetten;
Die den hertoghe doe beletten
Ende ontrieden (wat quader dinc!)
Dat hi doen bi den coninc
Tot Aken niet en es ghetoghen.
Ic duchte sijs meer hebben gheploghen
Vore ende na, ende hebben verdult
Die heeren, ende haren zac ghevult:
Dier conste waren si volleert.
God vergheeft al! Hets tijt ghekeert.
Maer hadde die hertoghe ghetoghen
Bi den coninc, si hadden moghen
Met elc andren overcomen
Van allen zaken; nu waest benomen.
Ende seker die coninc hadden na tgone
Ontfanghen tot sinen lieven sone,
Als hadde ghesien die coninc voorseit
Die wijsheit ende eerbaerheit
Van den ouden vromen heeren,
Ende cloeken ridderen, die doe weeren
Bi den hertoghe te dien tiden,
Entie stoute knechte, in allen siden
In grooten ghetale, al met allen.
Voor waer het had hem wel bevallen.
Hi hadde ooc wel ghemerct in desen,
Dat hem wel soude beholpen wesen
Metten dienste in alder wijs
Van den hertoghe Anthonijs.
Maer leider! eneghe daer waren
In den rade, hoordic verclaren,
Die ieghen die opinie van al den heeren
Hielden, ende contrare weeren:
Dat die hertoghe Anthonijs
Bi den coninc en toghe in gheender wijs.
Want si die meeste, des seker sijt,
Audientie hadden te dier tijt,
Es die hertoghe, al waest zwaer,
Haren rade ghevolght naer,
Ende die reise bleef vertoghen.
Hier na sal ment noch claghen moghen!

XXXVIII.

Van den heere van Diest ende Heinrijke Poppe.

Als die Roomsche keiser vermoghen
Van Aken opweert was ghetoghen,
Soe es Thomaes daer na saen
Heere van Diest, wilt mi verstaen,
Bi sinen heeren ende maghen beden
Ende ooc van den goeden steden
Lovene, Bruessele ende Antwerpijn,
Die alle met goeder trouwen fijn
Aerbeiten in menegher wijs
Aen den hertoghe Anthonijs,
Die te harer beden wort beraden
Dat hi te gracien ende te ghenaden
Nam van Diest den goeden heere,
Daer hi langhe op herde zeere
Vertorent was ende zeere verbolghen,
Mids redenen die hier na volghen.
In tiden voorleden, sijt seker das,
Dat Diederic Plissis rentmeester was
Des heeren van Diest, die woude ontfaen
Meer dan hi voortijts hadde ghedaen
Van sheeren renten, sijt vroet hier af,
Meer dan men den hertoghe gaf
Voor den ouden grooten; ende als dat
Niet en conde die goede stat
Van Diest den rentmeester onderwisen,
Noch haren heere, in gheender wisen,
Dat hi hen des woude verdraghen:
Soe moesten sijt van noode claghen
Den hertoghe ende sinen rade;
Ende vervolghdent alsoe drade
Ende alsoe langhe, dat verstaet,
Dat die hertoghe sonder verlaet
Den heere van Diest beval de dinghe,
Dat hi niet meer en ontfinghe
Voor den ouden grooten teenegher stede,
Dan die hertoghe selve dede,
Na die ordinantie van den lande.
Hoe wel dat dese voorghenande
Saken worden vervolght, mids dat,
Bi overdraghe van der stat
Van Diest ghemeinlijc, sonder blijf,
Hadde daer af nochtan tmeest bedrijf
Een eerbaer man, des seker sijt,
Heinric Poppe, die te dier tijt
Scepen was: om dit vervolghen
Wert op hem wel zeere verbolghen
Die heere van Diest vore vertaelt.
Hier na ghevielt dathi ghehaelt
Wert om te comen, hoort hier abuus,
Bi sinen ghesellen opt raethuus;
Ende als hi uut sinen huse quam,
Soe ic die waerheit claer vernam,
Om te gane ten raethuse weert:

Soe wert hi haestelic aenveert
Van Janne den Jode herde saen,
Ende Janne van Tongheren, wilt verstaen,
Die alle beide, hoort mi verclaren,
Des heeren van Diest vorsteren waren;
Die welke met onghenaden groot
Heinrike Poppen sloeghen doot.

XXXIX.

Hoe hertoghe Anthonys de stad ende dlant van Diest in sinen handen nam.

Doen ghesciet was dese daet,
Die stat van Diest sonder verlaet
Claeghden dit feit jammerlijc
Den hertoghe ontfermelijc,
Ende meinden dat dit onverholen
Die heere van Diest hadde bevolen,
Ende om srechts wille daer toe,
Dat si vervolgt hadden doe
Aen den hertoghe claghelijc;
Ende baden zeere oetmoedelijc
Den hertoghe ende sinen rade
Dat hi daer op versien dade,
Opdat hem allen niet, te waren,
Van gheliken dorst wedervaren.
Ende desghelijcs claeghden si zeere
Over van Diest den selven heere
Van vele zaken, daer hi hem met
Ieghen die rechten hadde gheset
Van der stadt van Diest, die hi te voren
Hen hadde ghelooft ende ghesworen.
Voort claeghden si in haer spraken
Van vele onredeliken zaken.
Dese heere van Diest hadde te voren
Sichenen ghecocht, dit wilt horen,
Ieghen van Scoonvorst den heere,
Die oom was van den ioncheere
Van Montjouw, dient soude hebben ghecomen
Tlant van Sichenen, twelc benomen
Sijn oom hadde, alsoe mi dochte,
Als hijt den heere van Diest vercochte.
Die jonker van Montjouw, seker sijt,
Was tresorier te deser tijt
Des hertoghen Anthonijs: blikelijc
Was hi met hem zeere heimelijc.
Bi den welken die stat, si u bekant,
Van Diest enen vrien toeganc vant,
Alsoe men seide int openbare.
Doen des die hertoghe wert gheware,
Ende hi dese clachten hadde ghehoort,
Sloot hi in sinen raet recht voort,
Ende nam die stat van Diest ende tlant
Van Sichenen al in sijnre hant,
Als verboort, dit es certein;
Ende stelde daer teenen capitein

Enen ridder, si u bekant,
Die heer Jan de Zwaef was ghenant;
Ende Gielise Van den Berghe, dits waer,
Heeft hi ghemaect schouthet daer.
Ende voort maecte sonder verlaet
Rentmeestren, scepenen, ghesworen raet;
Die stat ende lant na sijn begheren
Souden bewesten ende regheren,
Sonder tslot van Sichenen, dat behelt
Die heere van Diest in siere ghewelt.
Als dit vernam van Diest die heere,
Dat die hertoghe aldus zeere
Op hem vergramt was ende verbolghen,
Heeft hi hem ghepijnt te volghen
Maghen ende vrienden al te hande,
Die baenrotsheeren van den lande,
Dat si hem aen den hertoghe
Helpen, dat hi comen moghe
Tsier gracien ende tsier ghenaden.
Die heeren dat gheerne daden.
Maer als die heeren van dien zaken
Den hertoghe enichsins aenspraken:
Heeft hi die heeren alsoe ontfaen,
Dat haer negheen en dorst bestaen,
In die presencie van minen heere,
Des heeren van Diest in gheenen keere
Te ghewaghen voor sijn ghenade,
Noch te gheender plaetsen tsinen rade
Des heeren van Diest, dits seker waer,
Noch heimelijc noch openbaer
Sprake, noch gheselscap houden,
Van grooten anxste dat si souden
Tongonsten comen; want elc vrochte
Dat die hertoghe vernemen mochte.
Die heere van Diest heeft dit vernomen
Ende es int stat van Lovene comen,
Ende es daer, mids desen doene,
Stedevast bleven metter woene,
Ende werp hem met voorsienicheden
Aen tbehulp der goeder steden
Van Lovene ende Bruessele, sijt seker das,
Daer hi tier tijt poorter was,
Ende ooc aen Antwerpen, sijts ghewes,
Daer hi erfborchgreve af es;
Ende heeft gheseit openbare,
Dat hem de dootslach leet ware
Van Heinric Poppen, een voor al;
Want hijs te doene nooyt beval.
Daer af, ende alle zaken mede,
Daer men clacht over hem af dede
Voor den hertoghe, in eneghen weghen,
Daer woude hi gheerne rechts af pleghen
Voor meiere, scepenen, met corten woorde,
Van Lovene, daer hi te rechte behoorde.
Want hi daer een poortere ware.
Die steden schicten cort hier nare
Haer ghedeputeerde gheladen
Bi den hertoghe, ende baden
Voor den heere van Diest. Mids das

Haer bede niet ghehoort en was,
Baden si ende versochten zeere
Den hertoghe, dat hi den heere
Van Diest door sijn ghenade
Met rechte ende vonnesse handelen dade.
Die hertoghe antwerde gaf daer van:
‘Dorst hi hem srechts ghetroosten dan,
Hi soude hem gheerne van al desen
Een goet recht rechter wesen.’
Die steden meinden, sonder waen,
Dat hi te rechte soude staen
Voor meiere ende scepenen, mids das,
Dat hi te Lovene poortere was.
Om dat si dit versochten zeere,
Wert die hertoghe vele te meere
Vertorent dan hi was te voren.
Als die stede dat aenhooren,
Dat zi den heere van Diest tien stonden
Alsoe niet ghehelpen en conden:
Ghedachten si nochtan, tot desen
Dat hi altijt hadde ghewesen
Een ghetrouwe Brabanter vri;
Ende zunderlinghe ghedachten si,
Hoe wel ende hoe ghetrouwelijc
Dat hi dicke willichlijc,
Metten andren capiteinen voorseit,
Tlant van Brabant hadde beleit,
Als si bi vrou Johannen, hoort mi verclaren,
Int lant van Gulic ghetoghen waren;
Ende mids dien soe meinden si
Hem eintelijc te stane bi,
Ende hem te helpen met ziele, met liven,
Dat hi onverderft soude bliven,
Of ten minsten, dat hi int fijn
Te vonnesse ghestelt sal sijn,
Ter plaetsen daer dat sal behooren.
Om des te comene te voren,
Metten zuetsten te crighene, seker sijt,
Vervolgheden si zeere langhen tijt
Den hertoghe sonder ave laen.
Ende als langhe hadde ghestaen
Aldus die zake, quam in Brabant
Van Straesborch die bisscop, zi u bekant.
Die brueder was van den heere
Van Diest; vervolghde ende bat zeere
Den hertoghe met beden zoet,
Dat hi sinen evelen moet
Van sinen lieven brueder dade,
Ende in sijn gracie ende ghenade
Nemen woude te dier stonde;
Twelc hi verwerven niet en conde.
Men seit ooc, soe ic vernam,
Dat hi den Rijn hier neder quam
In Brabant, dat was sekerlike
Om een zake heimelike,
Alsoe ic u hier vore las:
Dat die Roomsche coninc was
Bi slinker informatien, sijts wijs,
Verbolghen op hertoghe Anthonijs,

Alst na vercleert sal worden al
Ter plaetsen daert behooren sal.
Den coninc voorseit quam voor oghen
Tghescille des voorscreven hertoghen.
Dat tusschen hem, si u cont,
Ende den heere van Diest uut stont,
Ende dat van Brabant die goede steden
Soe ernsteghen vervolch deden
Voor den heere van Diest voorseit:
Soe overdroech hi, wel ghereit,
Metten bisscop alsoe houde,
Dat hi in Brabant trecken soude
Tot sinen brueder, in dien schijn
Om voor hem dedinghsman te sijn
Aen den hertoghe, sonder si,
Hem te biddene, ofte hi
Sinen broeder alsoe helpen mochte;
Twelc die coninc wel bedochte
Ende bevroede, dat van dien
Saken niet en soude gheschien.
Na dat hi was gheinformeert
Soe soude die bisscop voor vercleert
Met sinen brueder, hebbic vernomen,
Heimelike overcomen,
Dat hi den Roomschen coninc
Ende den sinen, verstaet die dinc,
Sijn slot te Sichenen openen soude;
Dat bi machte wanneer als woude
Die Roomsche ende Honghersche coninc vorseit
Alsoe te sijnre heerlijcheit
Ende erven comen: hi met dien weghe
Enen inganc in Brabant creghe.
Als die bisscop, wilt mi verstaen,
Dese zake sinen brueder heeft op ghedaen,
Ende ontdect subtilijc zeere,
Soe seit men dat die voorseide heere
Sinen brueder antwerde gaf: ‘Tot desen
Ons vorders hebben heeren ghewesen
Van Diest, ende, als die vaillande,
Haren heere ende den lande
Ghetrouwe gheweest toten sterven.
Ic hebbe vele liever mijn erven
Te verliesene, dan mijn eere.
Om goets wille en werdic mijnen heere
Noch den lande niet onghetrouwe,
Wes mi daeraf comen souwe.’
Die bisscop van Straesborch, ongheloghen,
Es dus weder thuus ghetoghen
Van sinen brueder, als, sonder waen,
Die gheenen oorbore en heeft ghedaen.
Dese zaken, die ghi hebt verstaen,
Quamen den hertoghe herde saen
Ter kinnessen; metter waerheit
Twelc hem docht ghetrouwicheit.
Twelc meer den hertoghe heeft gheneghen
Den heere van Diest, mids dien pleghen,
Gracie te doene, des seker sijt,
Dan al tghene dat tot dier tijt
Voor hem ye gheaerbeit was.

Als die baenrotsheeren das
Gheware worden, si u gheseit,
Des hertoghen goede gheneichtheit:
Aerbeitten si entie goede steden
Aen den hertoghe; soe vele si deden,
Dat hi, mids sekeren tractaet,
Den heere van Diest, dat verstaet,
In sijnre gracien heeft ontfaen
Ende tsier ghenaden. Dit was ghedaen
In september den XXV^{sten} dach,
Die int iaer Ons Heeren lach
Dusent vier hondert, XIIII daer mede.
Dat tractaet, alsoe men sede,
Begreep int heimelijc dat, hier af,
Die heere van Diest den hertoghe gaf
Een somme van croonen, des seker sijt,
Van seven dusent ter selver tijt.
Doen sprac men van eenre bede,
Die tlant den hertoghe dede
Consenteren, van croonen yuust
Hondert ende XXV duust;
Maer om die gracie die doen dede
Die hertoghe, door des lants bede,
Den heere van Diest, dat es waer,
Wort die bede ghehooght daer naer
XXV dusent croonen.
Dus was die bede, als ic mach toonen,
Gheconsenteert effene yuust
Op hondert ende vijftich duust
Vransche croonen. Aldus al bloot
Vant die heere van Diest tsiere noot
Die trouwe, die hi den lande voor desen
Ghetrouwelike hadde bewesen.
Daer om die wise man betoont:
‘Goet dienst bleef nooyt ongheloont.’
Voort begreep tselve tractaet,
Dat van allen zaken, dat verstaet,
Questien, ghescillen, hoordic orconden,
Die uuthinghen ende stonden
Tusschen den heere, verstaet dat,
Ende van Diest sijn goede stat,
Ende van allen dien, dats waer,
Datter aen cleefde, ende aldaer
Enichsins uut ghesproten waren:
Dat die partien beide, te waren,
Die heere van Diest ter eendere ziden,
Ende tstat van Diest, te dien tiden
In den hertoghe sonder weeren
Keeren souden ende submitteren.
Alsoe heeft dat elc ghedaen.
Een segghen (heeft) die hertoghe saen
Bi goetdunken, met goeder stade,
Der somegher van sinen rade,
Ende der goede steden met hen,
Lovene, Bruessele, Antwerpen,
Die hi daer bi te roepen gheerde,
Uutsprac ende ordineerde
Ende pronuncieerde, doe ic ghewach,
In december den sevensten dach,

Int iaer voorscreven; welc uutsprake waert
Op der stat huus gheopenbaert
Van Diest, ende ghepubliceert.
Daer na ter stont, si u vercleert,
Die heere van Diest ter eenre zide;
Schoutheet ende scepenen tien tide
Ter ander zide, ende die raet
Der stat van Diest, sonder verlaet,
Voor hen ende haer nacomelinghen
Swoeren algader dese dinghen
Opt heileghe ewangelium;
Ende al ghemeinlijc om ende om
Die goede liede, hoort mi roeren,
Met opgherechten vingheren zwoeren
Aldaer openbaerlike
Ten Heileghen, herde lieflike:
‘Dat si, in allen poenten, souden
Des hertoghen segghen houden
Ewelike, sonder breken.’
Die tenuere van desen uutspreken
Ende segghene en es gheen noot
Hier te insereerne clein ocht groot;
Copie des segghens, verstaet dat,
Vint men te Diest wel int stat,
Ende in dander goede stede,
Loven, Bruessel, Antwerpen mede,
Die, bi bevele des hertoghen,
Dit met bezeghelden, ongheloghen.

XL.

Van den ambaxiate dat hertoghe Anthonijs tot Constans sant.

Doe over veel iaren hadde ghestaen
Tscisma, soe ic u dede vermaen,
In die Heileghe Kerke, mids deser dinc
Soe hadde die Roomsche coninc
Een consilie generael
Te Constans ghemaect, soe ghi wael
Indechtich sijt, om enicheit
In der Heilegher Kerken voorseit;
Ende alle vorsten ende princen waren
Daer bescreven, hoordic verclaren,
Te comene selve, ochte haer
Ambassadeurs te sindene daer.
Desghelijc soe hadde begheert
Die Roomsche coninc voor vercleert
Te Covelens, hoort mi bedieden,
Doen shertoghen liede van hem scieden,
Dat hertoghe Anthonijs woude sijn
Teenegher plaetsen opten Rijn
In sinen persoon, des sijt ghewes,
Binnen eenre maent, als voorseit es;
Ende ocht hi dat te dier stonde
Alsoe niet ghedoen en conde:
Dat hi sijn vriende alsoe houde
Te Constans bi hem schicken woude.

Mids deser redenen voor ghenant
Die hertoghe te Constans sant
Den grave van Sarwaerden, dit wet,
Ende heer Petren daer met,
De welke abdt was ghestelt
Van Sinte Bernaerts, opter Scelt,
Der ordenen van Sistiaus; alsoe
Heere Janne van Tongherloe,
Der ordenen van Premonstreit,
Abdt, dat si u gheseit,
Ende Jan van Rijnshem; met hen
Meester Goerde van Sichenen,
Deken, nu hoort wat ic spreke,
Der kerken Sinte Peters te Beke,
In loyen ghelicencieert, wilt weten,
Ende bacheleer in decreten;
Ende meester Jan Bont met hen,
Canonic tSinte Goedelen
Te Bruessele, dat si u vercleert,
In beiden den rechten ghelicencieert,
Sijn raetsliede, dat segghic di,
Ende meester Anselmum Fabri,
Deken der kerken, seldi weten,
Van Antwerpen, in decreten
Ghelicencieert, doe ic u cont,
Ende Van Dynter meester Emont,
Beide sijn secretarise goet;
Ende gaf hem tsamen, des sijt vroet,
Ocht den meesten deele voorseit,
Macht ende auctoriteit
Sijn bootscap te doene algader
Aen den paeus onsen Heileghen Vader,
Ende desghelijc, verstaet die dinc,
Aen den Roomschen ende Hongherschen coninc;
Ende op die IIII poente voorscreven,
Die de coninc te kennen had ghegheven
Ende opghedaen den vrienden sijn
Te Covelens, als ic in mijn
Redene gheruert hebbe wilen eere,
Te verantwerdene; ende voort meere,
Metten voorseiden coninc voor ghenomen
Te slutene ende ooc te volcomen
Van allen zaken, van vore tot na,
Van Lutzenborch, et cetera;
Daer af dat claerlijk blijct de sen
Uten brieven van procuratien,
Die hertoghe Anthonijs te voren
Verleende sinen ambassiatoren,
Int stat van Bruessele, dats waer,
Int voorseide Ons Heeren iaer,
Den X^{sten} dach, dat segghic di,
Der maent van ianuarij,
Na costume des scrivens, si u bekant,
In den voorseiden hove van Brabant,
Ende des scrivens ooc ghelijc
Van den stichte van Camerijc.
Dambassiatuers met corten warden,
Sonder die greve van Sarwarden,
Ende Jan van Rijnshem, hebbic vernomen,

Die noch niet aen en waren comen,
Daden haer bootschap onder hen
Aen paeus Janne den XXIII^sten^
Van shertoghen weghen, van alder dinc.
Guetlijc datse die paeus ontfinc
Ende bedancten herde zeere
Van den hertoghe haren heere;
Ende daer na dat sij doen spraken
Van hertoghe Anthonijs zaken,
Die hi metten Roomschen coninc
Uut hadde staende; van welker dinc
Si hem bespraken in alder wijs
Metten heere van Sinte Jorijs.
Ooc berieden si hen ter cuere
Met hertoghen Jans ambassiatuere
Ende des greven desghelijc
Van Savoyen, die trouwelijc
Hen hebben gheraden in allen dinghen.
Den hertoghe van Lotheringhen
Baden si, met zueter spraken
Tbeste te proevene in der zaken;
Als hi volcomelike dede.
Desghelijcs baden si mede
Den heere van Wijnsberch, den borchgreve
Van Nurenberch, die hen hier ave
Guetlijc antwerden teser dinc,
Ende tbeste daden bi den coninc,
Den hertoghe te danke en te love;
Ende meer andere van sconincs hove,
De welke, alsoe ict hoorde verclaren,
Des hertoghen goede vriende waren.
Ende na dat die coninc voor gheprijst
Met behoorliken middele [was] onderwijst
Van den heeren ghenoemt hier voren,
Quamen shertoghen ambassiatoren
Bi sijnre coninclicker ghenaden,
Ende presenteerden met goeder staden
Haer brieve aldaer, des sijt wijs,
Van den hertoghe Anthonijs,
Ende daden haer laste op na das,
Alsoe hen bevolen was.
Entie coninc altehant
Namse guetlijc metter hant,
Ende seide hem daer na saen,
Dat hi haer bootscap hadde verstaen;
Ende heeft hem met minlicheiden
Enen zekeren dach bescheiden
Sijn antwoorde te hoorne met bescheide.
Tot welken daghe die coninc seide,
Dat haer procuratie niet
Volcomen en ware, wats ghesciet;
Want al hadde die hertoghe ghepleghen
Hen ghemechticht van sinen weghen
Met hem te dedinghen van vore tot na,
Tovercomene, te slutene, et cetera:
Soe en hadde die hertoghe niet, in trouwen,
Dat vast ende stede ghelooft te houwen,
Tghene dat bi hen van sinentweghen
Ghededinght worde ende overdreghen.

Ende mids dat niet soe wel en conden
Die saken, die tusschen hen uutstonden,
Ontcommert gheworden, dits waerhede,
Met brieven of met boden mede,
Als bi hem selven, of zi quamen
Ergent onder hem beiden tzamen:
Soe gaf die coninc, wilt versinnen,
Den ambassiatoren te kinnen,
Dat hi in de maent iunij
Naest comende, alsoe hoopte hi,
Tot Nijssen trecken soude na,
Tot Petrumme de Luna,
Die hem noemde tsinen siensten
Paeus Benedictus den XIII[sten],
Ende toten coninc van Arragoen;
Ende dat hi trecken soude als doen
Door Savoyen, dit vernem;
Ende daer soude dan bi hem
Comen die hooghgheboorne man,
Van Bourgognen hertoghe Jan.
Aldus begheerde die coninc wijs,
Dat die hertoghe Anthonijs
Daer ooc quame bi sinen broeder
Ende sinen zwagher, des sijt vroeder;
Wanttem die coninc te dien daghe
Sunderlinghe gheerne saghe.
‘Hi hoopte emmer eintelijc
Van allen zaken lichtelijc
Te overcomene, wanneer als zi
Deen dander mochten comen bi.
Ende ocht die zaken nootlijc weeren,
Hi en gheerde gheen ander middeleeren
Dan hertoghe Janne, verstaet den fijn,
Van Bourgognen, den bruder sijn,
Ende van Savoyen ooc daer na
Sinen zwagher,’ et cetera.
Ende alle dese zaken, dits waer dinc,
Seide de voorscreven coninc
In presentien onghespaert
Van Eltere heeren Huwaert,
Ende heer Heinrics van Rolley,
Die daer beide waren by.
Doen die coninc sijn spreken liet,
Heer Huwaert en vergat sijns niet,
Hi en hief sijn clachte ane, sijts wijs,
Over den hertoghe Anthonijs,
Te vernuwene zunderlinghen
Van sijnder schaden. Op welke dinghen
Des hertoghen ambassiatuere
Verantwerden wel ter cuere;
Ende heer Huwaert sonder cesseren
Woude daer ieghen repliceren;
Maer die coninc beval tien tiden
Dat si sweghen in beiden siden.
Die ambassiatuers oetmoedelijc
Hebben ghebeden den coninc rijc
Sijn goede begheerte, sonder waen,
Die hi hen hadde opghedaen
(Van hertoghe Anthonijs haren heere

Ende hertoghe Janne volder eere
Van Bourgognen, ende derghelijc
Van Savoyen den greve rijc
Bi hem te comene in dier wise),
Dat hi dat hertoghe Anthonise
Beteekenen wille met sinen brieve.
Twelc die coninc met groter lieve
Consenteerde, ende beval
Ghedaen te werden; ende hevet al
Den voorseiden hertoghe ghescreven,
Ende heeft sijn woorde dus aen ghegheven
In sijn plackaet, sijt seker das,
Twelc ic principalijc las,
Ende screef aldus in deser wise:
'Den hooghgheboornen Anthonise
Van Bourgognen, dit versta,
Hertoghe, et cetera,
Sinen lieven sone ende vorste.'
Welke brieve, als dat bedorste,
Waren te Constans ghegheven
Int iaer Ons Heeren, als ghescreven
Stont XIIII^{c} XV, doe ic ghewach,
Des vridaechs na paeschdach.
Ende na allen desen sprekene
Sijn die voorgenoemde dekene
Van Beke, van Antwerpen, des sijt wijs,
In den name van hertoghe Anthonijs
Te Constans ghebleven daer,
Ter consilien; ende daer naer
Sijn die andere, hebbic vernomen,
Ambassiatuers in Brabant comen,
Ende hebben relatie daer na saen
Voor hertoghe Anthonijs ghedaen.

XLI.

Van den ambassiate dat hertoghe Anthonijs te Narbonen sant aen den Roemschen coninc.

Int iaer voorscreven, doe ic ghewach,
In iunio den XII^{sten} dach,
Heeft die hertoghe met grooter lieven
Ghemechticht, met sinen openen brieven
Van procuratien herde schoon,
Den edelen heere Janne van Loon
Heere van Heinsberch, ende meere
Van Leeuwenberch gheweldich heere,
Ende heere Heinrike van Imbermont,
Canonic der kerken te diere stont
Van Aken; ende ooc met hem
Reet daer Jan van Rijnshem
Sijn raet, ende meester Emont
Van Dynter, dat si u cont,
Des hertoghen secretarijs;
Ende trocken dus in deser wijs
Bi den alre doorluchstichsten ter stont
Vorste, heere Zeghemont,

Roomsch ende Honghersch coninc mede.
Dambassiatuers, die ic voorsede,
Quamen den XXVIII^{sten} dach
Van oeghste, doe ic u ghewach,
Te Narbone, dats ware dinc,
Ende die Roomsche coninc
Was metten eerdschen bisscop
Van Narbone ghetoghen op
Tslot Cygau, twelke scoone
Vier milen stont van Narbone:
Daer was om solaes ghetoghen
Ende om ghenuechte die heere vermoghen.
Des selfs daeghs, dies seker sijt,
Recht omtrent der vespertijt,
Dambassiatuers sonder erch,
Metten greve van Mombliart ende Wirtemberch,
Reden den voorseiden coninc teghen,
Daerse die coninc heeft beieghen
In den velde. Zeer minnichlijc
Ontfinc hise, zeere guetelijc,
Ende namse vriendelijc metter hant.
Van daer voort moest die heere vaillant
Van Heinsberghe neven des conincs ziden
Tot voor des conincs herberghe riden
Te Narbone; ende si spraken
Tsamen van alre hande zaken.
Des anderdaeghs, ter goeder ure,
Hebben die selve ambassadure
Voor den coninc, wilt verstaen,
Van shertoghen weghen opghedaen
Haer bootschap, na haer begheert,
Ende zunderlinghe ghepresenteert
Des hertoghen dienst; ende voort aen
Sijn onschout notabelijc ghedaen,
Dat hi in sinen persoon aldaer
Te deser tijt niet comen en waer,
Hoewel hi was bereet om comen.
Maer mids dat hi hadde vernomen
Dat dlnghelsche hen reiden mechtelike
Om over te comene in Vrankerike:
Moeste die hertoghe sonder sparen
Sijn steden besetten, sijn slote verwaren
In den lande van Pickardien,
Die hi al omme moest bevrien,
Ende zunderlinghe opter zee
Ende bi den frontieren, die min no mee
Sinen kindren ane ghestorven weeren
Bi dode des edelen heeren
Sgraven van Saintpol, haers oudervader.
Ende baden daer omme altegader
Den coninc door shertoghen houde,
Dat hijt in danke nemen woude,
Ende voort sinen lieven sone voort aen
Den hertoghe houden ende ontfaen,
Ende hem plaetse ende tijt besceiden
Daer hi bi siere moghentheiden
Ende siere ghenaden comen moghe;
Ende dan sal hem die hertoghe
Oft hem ghelieft, sijt seker des,

Van al dat hi sculdich es
Van hem te houdene, als baroen
Vriendelike manscap doen,
Ende voort ooc doen al tgone,
Dat een goet ghetrouwe sone
Ende man van leene sinen heere
Van rechte te doene sculdich weere,
Alsoe verre, verstaet die dinc,
Als hem die voorseide coninc
Selke brieve confirmeerde, ghelijc
Als die keiseren des Roomschen rijc
Des hertoghen voorderen vore ende na
Verleent hadden, et cetera.
Daerop die coninc voorscreven
Sijn antwerde dus heeft ghegeven:
‘Dat selke zaken niet behooren
Ghedaen te sine van ambassatooren,
Noch ghetracteert en mocht sijn wale
Sonder die persone principale:
Ende mids dien begheerde hi
Dat hertoghe Anthonijs selve bi
Hem comen woude, in goeder wijs,
In Savoyen of te Parijs;
Want hi woude houden, in allen keere,
Dat van Savoyen die heere
Ghededinght hadde met onderscheit;
Ende liever haddi ende was bereit
Bi middel des graven, sijt seker das,
Die des hertoghen swagher was,
Dan bi iement anders in enegher wijs
Metten hertoghe Anthonijs
Te overdraghene met bescheide.’
Die coninc voort dese woorde seide:
‘Als wi bi mallijc anderen comen,
Moghen wi guetelic overcomen
In Gods namen: wel dat si;
En es des niet, soe en willen wi
Hem nochtan doen gheen onghelijc.
Wi betrouwen hem desghelijc;
Ende hets sijn scade entie mine
Dat wi niet minlijc, dats in schine,
Deen bi dander en hebben ghecomen.’
Maer dach ende plaetse tovercomen
Van der vergaderinghen, wats ghesciet,
En const die coninc beteekenen niet;
Want waert dat Benedictus
De Luna ter obedientien dus
Comen woude: soe moeste hi thans,
Die coninc, keeren te Constans.
Of Benedictus, daer ic af telde,
Die zaken in vertrec stelde:
Soe trocke die coninc, des sijt wijs,
Om peis te makene, te Parijs,
Tusschen die coninghe vaillant
Van Vrankerike ende van Inghelant.
Ende als hi hier af sekers iet
Wiste, sonder te lettene iet,
Soude hi den hertoghe sonder respijt
Plaetse teekenen ende tijt

Bi sinen brieven, hebbic vernomen,
Waer si bi een souden comen.
Om sekerheit daer af te gheven
Es meester Emont daer ghebleven.
Die heere van Heinsberghe, desghelijc
Van Imbermont heere her Heinrijc,
Ende Jan van Rijnshem voorseit
Namen na behoorlicheit
Aen den voorschreven coninc oorlof.
Des zondaeghs ruumden si sijn hof,
Prima septembris, met grooten love;
Met des conincs oorlove
Ende sijnre gracien sijn si ghesceiden.
Die coninc deedse gheleiden,
Ende sant met hen heer Miska.
Ende des anderdaeghs daer na
Hoorde messe die coninc tier stonde,
In de kerke van Sinte Seghemonde.
Na der missen volghde dier stont
Van Dynter meester Emont
Sijn brieve te hebbene, dats waerhede,
Van zekeren daghen ende plaetse mede.
Die coninc antwerde gaf al doen:
Dat sconincs raet van Arragoen
Bi hem gheweest was, ongheloghen,
Ende weder bi haren heere ghetoghen
Den coninc, ende souden weder comen
Bi hem, aldus hebbict vernomen,
Ende die ambassatuers aldus
Van den paeus Benedictus.
Ende waren si weder comen an,
Soe soude men hem ontcommeren dan.
Binnen desen quam heer Miska
Bi den coninc, als ic versta,
Die metten heere van Heinsberch voren
Ende den andren ambassiatoren
Des hertoghen, sijt seker das,
Bi sconincs bevele ghereden was;
Die seide den coninc tier stonde,
In presentien van meester Emonde,
Dat hi metten voorscreven heeren,
Die shertoghen ambassiatoren weeren,
Vele woorde ghehat hadde ende tale;
Ende, soe hem dochte, beteemde wale
Den coninc emmer zunderlinghe,
Dat hi den hertoghe ontfinghe
In sijnre gracien volcomelijc.
Daer op antwerde die coninc rijc:
‘Wanneer mijn sone furghenumpt
Und zwager van Brabant by mier cumpt,
Wier en bedruffen niet zeere
Zu dedinghen; wair yr saget: Heere,
Hab ich uch ertzornt oder verscult,
Ich buten uch datsz ier mir vergeben wult.’
Des woensdaeghs, opten IIII^{den} dach
Van september, men comen sach
Omtrent der vespertijt, verstaet,
Paus Benedicti ambassiaet
Te Narbone, doe ic u cont.

Die coninc riep tot hem ter stont
Meester Emonde, dien hi beval:
Dat hi sanderdaeghs comen sal
Ende hooren des paeus ambassiaet
Spreken. Meester Emont zonder verlaet
Heeft des donderdaeghs soe ghedaen,
Ende heeft ghehoort ende verstaen
Die propositie wel ter cuere
Der voorscreven ambassiatuere.
Als si haer bootscap hadden ghedaen,
Heeft hem die coninc vertoghen saen
Met sinen raede eerbaerlike
In een camere heimelike.
Daer dede die coninc te dier stonde
Incomen meester Emonde.
Daer wert ghesloten ende overdraghen,
Dat die coninc sonder verdraghen
Des naesten sondaeghs porren soude
Van Narbone, ende alsoe houde
Des dijnsdaeghs comen te Perpiniaen,
Bi Benedictum, wilt verstaen,
Entien coninc van Arragoen met weerden,
Op gheleide, met XV^{c} peerden.
Als dese conclusie ghesloten was,
Nam die coninc, sijt seker das,
Meester Emonde tot hem rechtvoort:
‘Dat ghi ghesien hebt ende ghehoort,
Dat saltu saghen dinen heere,
Ende dat ic hope herde zeere
Dat hier die zaken herde saen
Te goeden inde zelen vergaen.
Ic hoop eendracht voor alle zaken
In die Heileghe Kerke te maken.
Wanneer ic hier ontcommert si,
Willic met hem ende hi met mi,
Ende met siere helpen zunderlinghe,
Peis maken tusschen die coninghe
Van Vrankerike ende van Inghelant;
Ende desghelijc, si u bekant,
Tusschen sinen brueder, den prince hoghe,
Van Bourgognen den hertoghe,
Ende al sijn wederpartien.’
Voort seide die coninc te dien tien
Tot meester Emonde daer na,
Tghene dat hem heer Miska
Van sinen weghen voort segghen soude,
Dat hi des ghelooven woude.
Hier met die coninc es uut ghegaen,
Ende heer Miska seide saen,
‘Dat die coninc hadde vernomen
Dat dInghelsche Herfluer hadden ghenomen
Ende ghewonnen, ongheloghen,
Ende waren voor Ruwaen ghetoghen.
Dus soude die coninc sonder verlaet
Senden notabel ambassiaet
Aen den coninc van Vrankerijc,
Ende van Inghelant desghelijc,
Dat si bestant onderhilden
Tot sijnder comst, op dat si wilden.

Dus en waer gheen twivel in gheender wijs,
Die coninc en soude te Parijs
Comen. Dus begheerdi zeere
Dat Anthonijs in gheenen keere
En liete, hi en quame voor alle dinc
Te Parijs bi den coninc.
- Ende en twivelt niet aen tgone,
Hi salne voor sinen lieven sone
Ontfanghen sonder enich sparen. -
Ende ocht enighe bi hem waren
Van sinen rade, van sinen lieden,
Die hem dit te doene ontrieden,
Oft hem pijnden in eneghen keeren
In contrarien te informeeren:
Dat hise en gheloofde te gheender stont.'
Aldus heeft meester Emont
Aen heer Miska oorlof ghenomen,
Ende es binnen Lovene comen
Des sondaeghs, dat segghic di,
Neghenentwintich in septembri.
Die van Heinsberghe ende dander heeren
Des daeghs te voren comen waren;
Aldus hebben si, wilt verstaen,
Haer relatie tzamen ghedaen.

XLII.

Hoe die hertoge aen den Roemschen coninc sant tot Perpiniaen.

Als hertoghe Anthonijs hadde verstaen
Die relatie, die hem was ghedaen
Van den ambassiatoers voorseit:
Sloot hi rechtvoort, sonder verbeit,
Dat hi in sinen persoon ter vaert
Trecken woude ten coninc waert
Met driehondert peerden of daer boven,
Met ordinantien die men loven
In eeren mochte aen elken cant,
Als enen hertoghe van Brabant
Na sinen staet wel toebehoort;
Ende heeft gheschicket rechtevoort,
Aen den coninc met grooter lieve
Sijn minlike groetbrieve
Met Merteken sinen bode, dits waer,
Ghescreven int voorseide iaer
Te Lovene, doe ic u ghewach,
In october den VIII^{sten} dach,
Om plaetse ende tijt te wetene houde,
Waert den coninc ghelieven soude
Dat die hertoghe bi hem mocht comen.
Ende wanneer, hebbic vernomen,
Als die coninc te Perpiniaen
Des hertoghen brieve hadde ontfaen,
Was hi seere blide, ter waerheden,
Ende van den hertoghe wel te vreden;
Ende behielt in die ieghenode
Merteken, hertoghen Anthonijs bode,

Om, na dat die zake, sijt seker das,
Daer hi daer mede becommert was,
Verganghen soude, (ende) daer na dan
[Te] teekenen plaetse ende dach van
Harer beider vergaderinghe;
Om den hertoghe alle dinghe
Te becundeghen na al bescheit
Met Merteken den bode voorseit.
Maer leider! eer dat quam die stonde,
Dat hi den bode ontcommeren conde,
Soe quamen hem die drueve meeren,
Hoet in den stride was gheveeren
Tusschen die Fransoyse te dien tide,
Ende den Inghelschen ter ander zide;
Ende dat hertoghe Anthonijs
Doot bleven ware in dat pongijs,
Ende van Neveers die brueder sijn.
Dies die coninc int herte pijn
Hadde, ende bedrueft was zeere.
Van desen stride sal ic u meere
Hier na bescriven; ende hoe daer quam
Die hertoghe ende sijn inde nam.

XLIII.

Hoe hertoge Anthonys ten stride wert trac, daer hij bleef.

Int selve Ons Heeren iaer voorscreven,
XIIII hondert, XV daer neven,
Als men in october sach
Ghescreven den XIX^{sten} dach,
Die edel hertoghe van Bourbon
Entie hertoghe van Alenchon,
Die greve van Richemont, dit gome,
Van Eu ende van Vendome,
Die tier tijt, alsoe ict las,
Overste hofmeester was
Des conincs van Vrankerike;
Ende van der Labretten die heere rike,
Heer Karle, wijs ende notabel,
Van Vrankerike connestabel,
Ende heer Boussicaut, die heere,
Marschalc van Vrankerike tsier eere,
Dese voorghenoemde persone,
Tsamen sijnde te Perone,
Screven haer besloten brieve
Aen hertoghe Anthonise met lieve,
Ende noch meer ander heeren,
Die daer ooc versament weeren,
Als van Henegouwe die drossaet,
Die heere van Wavrijn, dat verstaet,
Die heere van Roys, dit versta,
Ende meer andere, et cetera,
Daer si den hertoghe met deden verclaer,
Dat harer alre meininghe waer,
Ter naester weken, clein ende groot,
Te bevechtene der Inghelsche conroot;

Ende te dien oorbore soude sijn
Die coninc ende die dolphijn
Van Vrankerijc in haers selfs persone.
Baden hem, ende vermaenden tgone,
Daer selve te wesene te dien termijn
Bi den coninc enten vrienden sijn,
Met meer vriendeliken woorde
Daer in begrepen, soe dat behoorde.
Hertoghe Anthonijs dese brieve ontfinc
Op die borch te Lovene, dits ware dinc,
Des maendaeghs, al sonder si,
Eenentwintich in octobri,
Des avonts, hoort die waerheit rueren,
Tusschen acht ende neghen uren.
Die hertoghe, de brieve ghevisenteert,
Beval ter stont, onghecesseert,
Dat men screve alte hande
Aen al die baenrotsen van den lande,
Aen alle dedele ende, in der maniere,
Aen allegader dofficiere
Sijns lants van Brabant, dat sonder verhouden
Si allegader hem volghen souden,
Ter stont sijn brieve aenghehoort,
Jeghen dInghelsche rechtevoort.
Des dijnsdaghes, des sijt wijs,
Ghinc die hertoghe Anthonijs
Op der stat huus te Lovene, dats waer,
Ende versocht dienst van volke daer,
Ende zunderlinghe, dat elc verstae,
Van schutteren; ende daer nae
Des selfs daeghs, zeere wel bedocht,
Heeft hi te Bruessele tselve versocht.
Van sinen weghen dat hi dede
Desghelijcs tAntwerpen in die stede
Versueken, dat es seker waer.
Des woensdaeghs, des anderdaeghs daer naer,
XXIII octobris, in lieghe u niet,
Die hertoghe van Bruessele schiet
Ende uut sinen lande, soe ict vernam
(Daer hi sint levende noyt en quam),
Ende reet des avonts, dit onthouwe,
Logeren te Berghen in Henegouwe,
Daer hi niet langhe en hadde gheduren;
Want snachts, omtrent der elfster uren,
Sat hi op, ende reet, si u cont,
Soe, dat hi in der morghen stont
Al vroech quam met haesticheden
Te Valenchijn voor die poorte ghereden:
Daer peisterde hi, ende niet meere
Soe en lette daer di heere.
Des donderdaeghs, snachts, ter X^{ster} uren,
Quam hi te Lens, dus hoordic rueren
Den ghenen diere waren bi.
Te vier uren soe schiet hi
Van Lens in Artois, die heere lofsam,
Ende reet tot hi te Perves quam,
Daer hi dede Gode ter eeren
Ene messe celebreeren.
Eer die messe was volent,

Quam Robijn Dauler daer gherent,
Ende bracht niemare den heere coene,
Dat men striden soude voor noene.
Daer wert sijn herte soe beruert,
Dat hi niet langher en heeft gheduert
Aldaer, dit es ware dinc,
Dan hi deerste benedictie ontfinc.
Daer naeyde met haesten elc goet man
Dat teeken van den cruce an.
Doen sat die hertoghe op ghereet.
Si waren noch, van daer men street,
Twee milen weechs ende niet meere.
Seere soe haeste hem dedel heere;
Niet el en vreesde die heere boude,
Dan dat hi te tide niet comen en soude.

XLIV.

Van den stride ende van hertoge Anthonijs doot.

Van desen stride, wilt verstaen,
En soudic hier doen gheen vermaen,
Want tonser materien niet en hoort;
Maer om u te doene recoort,
Hoe die hertoghe doot es bleven,
Soe moeter hier af sijn ghescreven
Ten alder cortsten dat ic mach.
Opten voorseiden vridach,
Als die Fransoyse met grooter macht
Haer hoope hadden te velde bracht,
Ghebattellieert ende ghescaert,
Daer meneghe hooghe standaert
Ende meneghe wimpel was ontwonden:
Die coninc Heinric te dien stonden
Van Inghelant, doe ic ghewach,
Sijnre viande macht aensach.
Soe hise dede overslaen,
Soe was hi een deel ontdaen;
Want sijn hoop noch sijne scare
Soe mechtich en was nerghent nare:
Die Fransoyse hadden al in een
Wel tien manne ieghen een.
Doen dede die coninc presenteeren
Den Fransoysen te haer eeren,
Dat hi, ende alle de sine, te hant
Wouden over trecken in Inghelant,
Sonder eneghe scade te doene doe
In Vrankerijc, ende daer toe
Over te ghevene slote ende steden,
Die hi met siere moghentheden
In Vrankerijc hadde gheconquesteert.
Dit heeft hi hem ghepresenteert,
Als Herfleur, dat elc versta,
Ende meer andere, et cetera.
Twelc die Fransoyse princhiere
Aennemen wouden in gheenre maniere;
Maer si begheerden eenpaerlijc

Den voorscreven coninc Heinrijc
Ghevanghen te hebben te dien tiden
Met allen den sinen, ocht te striden.
Doen hi des niet en conde volcomen,
Heeft hi sijn avontuere ghenomen,
Ende bereide hem om striden.
Aldus sijn si in beiden siden
Ghebattellieert, wilt mi versinnen.
Die Fransoyse daden van hen rinnen
Alle die scutteren, hoordic verclaren,
Die daer met hen comen waren,
Ende alle andere meisniede,
Die niet en waren edel liede:
Segghende, dat dedele alleene
Den coninc entie sine ghemeene,
Met alle siere macht die hi vermach,
Verwachten souden op dien dach.
Die Inghelsche ordineerden schiere
Voor hen alle haer artsiere,
Dier si vele hadden tien tide.
Als die Fransoyse, op dander side,
Haer scutters ende haer ghemeine
Wech hadden doen gaen, groot ende cleine,
Ordineerden si te hant,
Dat heer Clinget van Borbant,
Met XII^{c} peerden schiere
In enen hoop, die artsiere
Der Inghelscher sonder vermiden
Scoren soude ende doorriden;
Ende alsoe souden die hoope tsamen
Met malcandren versamen;
Ende alsoe waest dan zeere ghesiene
Voor die Fransoise, want si tiene
Manne wel hadden ieghen eenen.
Als heer Clinget na sijn meenen
Dartsiere tonder weende hebben ghedaen,
Hebben sine wederstaen
Ende stat ghehouden te haer steden.
Dus es beziden omme ghereden
Heer Clinget, achter der Inghelscher scare,
Ende alle des conincs ghegare
Van Inghelant, groot ende smal,
Juweele, bagaedgen, heeft hi al
Ghenomen ende wech doen vueren.
Ende binnen deser selver uren
Sijn beide die hoope met groter noyse,
Die Inghelsce entie Fransoyse,
Tsamen vergadert met felder chiere;
Maer die inghelsce archiere,
Die ieghen heer Clinget hielden stoot,
Daden alte grooten noot
Den Fransoysen te dien stonden,
Eer die hoope vergaderen conden.
Want die Fransoyse, soe ghi hebt verstaen,
Haer scutters hadden wech doen gaen:
Twelc den Inghelscen quam te staden,
Ende den Fransoysen te scaden.
Doen si vergadert waren om striden,
Quam hertoghe Anthonijs ten selven tiden

Met grooter haest, doe ic u cont,
Bi den stride, daer een doren stont,
Met enen zeer cleinen hoope smal.
Want sijn edele, meest deel al,
Die hem vast volghden, hebbic vernomen,
Niet soe haest en consten ghecomen;
Want die hertoghe met alder cracht
Reet over dach ende over nacht,
Van sorghen, als ic hebbe vernomen,
Dat hi te tide niet soude comen:
Soe haestelec waest al te doene.
Aldus en hadde die hertoghe coene
Sijns selfs harnasch daer niet doe,
Noch sinen wapenroc daer toe,
Noch ooc teeken eneghertiere,
Weder wimpel noch baniere.
Aldus moeste die edel man
Voskens wapene daer doen an
Die welke was, in ware dinc,
Des hertoghen camerlinc.
Daer trac men af sonder lette
Een blasoen van enen trompette,
Van sijnre wapenen wel ghereet,
Daer men hem een gat in sneet.
Dat trac hi aen den hals tier tijt,
Ende daer met ghinc hi in den strijt
Metten selven die hi hadde daer
In cleinen ghetale, weet voor waer;
Ende het ghelucte hem tsiere bate,
Dat hi gheraecte aen die strate
Al daer heer Clinget, sijt seker das,
Door dat heer ghereden was
Om der Ingelscher artsieren
Neder te trecken ende te scoffieren.
Aldus vant hi eer iet lanc
Eenen rumen inganc;
Alsoe dat hi in corten tide
Quam int voorste van den stride
Metten sinen, met moede vaillant,
Roepende: Brabant! Brabant!
Maer niet langhe, weet voor waer,
Hadde die hertoghe ghestreden daer,
Die Fransoyse en moesten tonder gaen,
Doot sijn ghesleghen, ocht ghevaen.
Daer bleef versleghen menich man
Ende menich groot heere ... Des sceidic van.
Als die Fransoyse dus laghen neder,
Quam die voorseide heer Clinget weder
Van achter, ende hadde tsinen deele
Alle des conincs juweele
Van Inghelant in sinen behoude
Wech te vuerne; niet om dat hi woude
Striden. Maer doen sijns waert ghewaer
Die coninc Heinric, meinde hi claer,
Datter ander Fransoyse quamen ghereden,
Ende anderwerf soude sijn bestreden.
Daer om soe gheboot hi houde
Dat men rechtevoort dooden soude
Alle die ghevanghene te hant.

Mids welken ghebode, si u bekant,
Menich edel man liet sijn leven,
Die anders ghevanghen waren bleven.
Men seght seker over waer,
Dat hertoghe Anthonijs ooc al daer
Ghevanghen was; maer na tghebod
Wort hi gheslaghen. Ontferme u, God,
Sijnre zielen! Twas scade groot
Dat soe dat edel bloet bleef doot.
Ende dat blijct claerlijc mids das:
Want doen die hertoghe vonden was,
Vant menne claerlijc al bloot,
Seere ghewont, ende al int hoot;
Daer men qualic hadde moghen wonden
In den stride; doen hi ghebonden
Int hoot hadde die huve fijn,
Soe hadde dat qualic moghen sijn.
Maer het ghesciede, sijt seker das,
Na dat hi ontwapent was.
Hi wart ooc vonden, der ic saghen,
Verre van daer sijn liede laghen,
Ende ooc verre van der steden,
Daer si tsamen hadden ghestreden.
Ooc hebben eneghe gheseit voor waer,
Die ooc ghevanghen waren daer,
Dat hi ghevanghen was tier tijt;
Want sine saghen na den strijt
In ghevanghender hant; maer wats ghesciet,
Si en dorsten hem toe spreken niet.
Dus ghehinghde God dier plaghen,
Dat die Fransoyse dus neder laghen,
Die, mids hoverdegher maniere,
Haer ghemein volc, haer artsiere
Van hen verstieten, ende bi hen iet
Emmer en wouden laten niet;
Maer wouden selve metter hant
Coninc Heinrike van Inghelant
Vanghen of dooden ende sijn princhiere,
Ende hem ghehinghen in gheender maniere,
Dat hi wederomme hadde ghetoghen,
Ende al ghelaten in haer vermoghen,
Al dat hi hadde gheconquesteert
In Vrankerike, na haer begheert.
Maer die victorie entie zeghe
Die en comt niet alle weghe
Den ghenen die hebben de meeste macht;
Maer bi den ghehinghen van Gods cracht,
Die, te veel stonden, bi sinen volleesten
Den minsten hoop ieghen den meesten
Victorie ende zeghe heeft verleent.
Maer wat Ons Heere daer met meent,
Ende welc die zake was van dien,
Dat hijt aldus liet ghescien,
Beveel ic Gode ende niemenne el;
Maer emmer doch, soe meinic wel,
Dat sonder redene niet en was
Dat hijt ghehingde, sijt seker das.
Dese strijt ghesciede, dats waer,
XIIII^{c} XV Ons Heeren iaer,

Des vridaeghs, al sonder si,
Vive ende twintich in octobri,
Op die feeste, hoordic verclaren,
Van den heileghen martelaren
Crispijn ende Crispiniane.
Hoe wel die Inghelsce op die bane
Verwonnen, soe bleef daer nochtan
Van harer siden menich man.
Die hertoghe van Yuerick bleef int riveel,
Entie greve van Arondeel,
Ende meer ander grooter heeren
Die in harer helpen weeren;
Ende van der Fransoyse conroot
Bleven daer in den stride doot:
Die hertoghe Anthonijs, int besorch
Van Brabant ende van Limborch;
De hertoghe van Baren, die heere coen,
Entie hertoghe van Alenchoen;
De greve van Nevers, zijts vroeder,
Hertoghe Anthonijs ioncste broeder.
Ende ghevanghen soe bleven daer:
Die hertoghe van Orliens, dits waer;
Die hertoghe van Bourbon, in den nijtspele,
Ende andere grooter heeren vele,
Die ic ghenoemen niet en can,
Ende menich ander edel man.
Daer bleef vertorden onder voet
Die bloeme van Vrankerijc, sijt vroet:
Dats die crone, als ict vernam,
In meneghen iare niet en verquam.
Maer niet alleene uut Vrankerike;
Uut Pikardien derghelike,
Uut Artois ende uut Henegouwe,
Daer menich minsce in dreef rouwe.
Maer want wi hier van desen stride
Alleene rueren te desen tide
Om hertoghe Anthonijs wille, dats waer:
Soe eest te wetene dat bi hem daer
Doot bleven aldus iammerlijc
Heer Philips ende heer Heinrijc
Van Liedekerke, twee ridders vaillant,
Die scoonste die men erghens vant.
Ooc bleef daer doot, in dat ghevecht,
Van Edinghen mijn heere Imbrecht,
Die men van Kestergate hiet;
Die truwelijc sijn leven liet
Daer bi sinen gherechten heere.
Over drie daghe was dese heere
Levende vonden onder die doode,
Seere ghewont; in grooten noode
Voerde men hem te Simpoel binnen,
Daer hi noch hadde scoon bekinnen;
Maer van den bloede was hi bedorven,
Ende van couden soe verstorven,
Dat hi daer sterf ende versciet.
God huede sijn ziele voor alle verdriet!
Ooc bleef daer doot een edel man,
Van Fonteines ioncheere Jan,
Van den stamme van Henegouwe:

Te Bruessele woonde die ghetrouwe.
Van Huldenberghe bleef daer doot
Jan, doorsteken in der noot.
Ooc soe storte daer sijn bloet
Heer Aelman van Schauchines, een ridder goet:
Hi was hoofmeester, dat versinne,
Van der edelre hertoghinne
Vrou Johannen in harer tijt;
Ooc sterf hi, des seker sijt,
Hoofmeester, des sijt wijs,
Van den hertoghe Anthonijs.
Daer bleef ooc in den velde
Heer Diederic van den Heetvelde,
Een ionc ridder ende een coene,
Ende gherechtich in allen doene.
Ooc bleef daer, in dat verdriet,
Gobblet, die men Vosken hiet,
Wiens wapene dat hadde an
Hertoghe Anthonijs dedel man.
Nochtan dwanc hem trouwe ende eere
Dat hi, half bloot, bi sinen heere
Tert in den strijt, uut coenicheiden;
Daer hi sterf met bitterheiden.
Heinric van Wouwe, die was te claghen,
Bleef daer ooc int velt verslaghen;
Ende Jan van Halle, sijt seker das,
Die van Bruessele gheboren was.
Noch bleven daer knechten coene van live,
Daer ic die namen niet af en scrive.
Ooc soe bleef ghevanghen daer
Heer Jan, heere van Rotselaer,
Ende een edel ionghe, des sijt wijs,
Van Liedekerke, ioncheere Cornelijs;
Heer Claus van Sinte Gorics, dits waer,
Ende Jan van Glimes bleven daer
Beide ghevanghen in den strijt,
Ende Jan Coele ter selver tijt,
Van Bruessele gheboren, si u bekant,
Ende meer andre uut Brabant.
Soe dat si alle, hoort mi verclaren,
Die metten hertoghe daer comen waren,
Doot bleven ochte ghevaen,
Sonder alleene, hebbic verstaen,
Metten sinen van Assche die heere;
Dat hem eneghe mespresen seere,
Daer hi met sinen heere tier tijt
Niet inne en ghinc in den strijt,
Ende hi tijts ghenoech was daer.
Ic hebbe ooc someghen, voor waer,
Ghehoort daer af van Assche dien heere
Verantwoorden herde zeere.
Des latic dat bestaen daer ieghen:
Menich wert tonrechte beteghen.
Des anderdaeghs, al ongheviert,
Als dInghelsce hadden ghepilliert
Die doode, daer si tien stonden
Ontelliken grooten scat vonden
Over alle die groote heeren,
Die daer doot bleven weeren;

Ende tbeste hernasch groot ende smal
Behielden si te henweerts al:
Alle dien scat, sonder verdraghen,
Daden si vueren ende draghen
In haer scepe altehant,
Ende voerdent over in Inghelant.
Ende alle haer doode, in corter vuere,
Worden ghedreghen in een scuere,
Ende soe vele hernasch openbare,
Dat het wonder te segghene ware,
Ende alderhande ander gherochte,
Dat men niet wel ghevueren en mochte.
Doen staken zi tvier daer in daer naer,
Ende lietent te pulvere verbranden daer.
Maer haer groete heeren voorwaer,
Die doot bleven waren daer,
En lieten si daer niet verbranden;
Maer vuerdense in haren landen.
Die doode van der Fransoyse zide
Bleven ligghende tien tide
Op tvelt doot, al moeder naect,
Seere ghewont ende zeere mesmaect.
Doen die Inghelsce waren vertoghen,
Quamen priesters, na haer vermoghen,
Ende ander knechte, met grooten zeere
Soeken haren dooden heere.
Een ieghelijc socht met grooter pinen
Tot hi vonden hadde den sinen.
Deen vant den sinen, ende dander niet.
Den grooten iammer en constic niet
Bescriven, vertellen, sijt seker das,
Die daer doen te siene was;
Dus sceidics af te desen stonden.
Die edel hertoghe die was vonden
Van Brabant met grooten rouwe
Van sinen dieneren ghetrouwe.
Daer was bi, dats waerheit fijn,
Brueder Hector, die biechtvader sijn.
Alsoe ic des hoorde ghewach,
Soe wert hi opten sondach
Vonden, drie daghe na den strijt.
Met rouwe wert hi in corter tijt
Te Saintpoel ghevuert, hoordic verclaren,
Daer hi gheleit wort in der baren.
Op Alder Heileghen avont
Wort tdoode lichaem, doe ic u cont,
Ghebracht te Dornike in der stede.
Die bisscop, ende die collegie mede,
Ende alle persoone gheestelike
Van der stat van Dornike
Ghinghen met processien uut
Jeghen den lichame. Soe groot gheluut
En hoorde nie man, noch ghescal;
Want alle die clocken over al,
Van allen den kerken groot ende cleene,
Luden tsamen al ghemeene.
Ende die bisscop voorseit,
Entie clergie, met weerdicheit,
Gheleiden den lichame weerdichlike

Lancs door die stat van Dornike
Tot buten der poorten: manne ende wiven
Sach men daer groot iammer driven.
Des avonts op Alder Heilighen dach
Bracht men te Halle, doe ic ghewach,
Den dooden lichame, ende al daer
Bleef hi dien nacht, dat es waer,
In die kerke van Onser Vrouwen.
Des anderdaeghs met grooten rouwen,
Voor der noenen, met iammerhede,
Bracht menne te Bruessele int stede;
Ende wort ghevuert, hier op merke,
Rechtevoort in Sinte Goedelen kerke.
Daer waren vergadert altehant
Die state des lants van Brabant,
Die welke des avonts, sonder vertrecken,
Den dooden lichame daden ontdecken.
Na dat sine besien hadden daer,
Ende claerlijc bevonden voor waer
Dat het doode lichaem was, sijts wijs,
Haers heeren, hertoghen Anthonijs,
Daden sijt met grooter iammerheit
Weder bedecken, met weerdicheit.
Men dede des avonts, ic seker ben,
Vigilien ende exequien
Solemptlijc, in Sinte Goedelen kerke.
Het weende al, papen ende clerke.
Des anderdaeghs, opten sondach,
Drie in novembri, dat men sach
Den dooden lichame rechtevoort vueren
Binnen der vriheit van der Vueren.
Daer dede men misse heerlike,
Ende exequien temelike,
Na behoorlike betame.
Doen wort die doode lichame
Met groten drucke, dats sonder si,
Ende met vele tranen van die daer bi
Omgaens stonden, begraven daer,
In sinte Jans choor, recht bi alnaer
Van Simpoel siere eerster vrouwen Johanne,
In presentien der goeder manne
Der drie staten van Brabant,
Ende der edelre, si u bekant,
Ende der ghedeputeerde mede
Der vriheiden ende der goeder stede
Slants van over Mase tier uren;
Die na der voorseider sepulturen,
Deen metten andren tsamen
Alle weder te Bruessele quamen.
Versament sijnde, doe ic ghewach,
Opten selven derden dach
Van novembri, sonder verdraghen,
Wert bi hen zamentlijc overdraghen,
Dat Inghelbrecht greve van Nassauwe,
Een edele man ende ghetrouwe,
Heere te Leck ende te Breda,
Ende heer Heinric, dit versta,
Van Berghen, een edel heere fijn,
Heere te Grimberghen ende te Melijn,

Met haren zeghelen, sonder sparen,
Souden toesluten ende bewaren
Alle die kisten, ende cameren al,
Des hoofs van Brabant, groot ende smal,
Op Coudenberch, te Bruessele int stede;
Desghelijcs, alle die kisten mede,
De welke si te dien stonden
Binnen Willem Blondeels huse vonden;
Want die juweelen, des sijt wijs,
Van den hertoghe Anthonijs
Daer waren alle, tmeeste deel,
Alsoe die voorseide Willem Blondeel
Was des hertoghen, in ware dinc,
Eerste of overste camerlinc.
Dus soe hebben die voorsede
Greve van Nassouw ende heer Heinric mede
Van Berghen ghedaen, doe ic ghewach,
Opten voorseiden derden dach
Van novembri, sonder verlaten,
Bi overdraghe van den drie staten.
Al Brabant mach wel claghen zeere
Die doot van den edelen heere;
Want die hen scadelijc was ter doot.
Hadde moghen die heere groot
Ghevanghen bliven ende ransoeneeren,
Die scade en hadde niet twee peeren
Te tellen gheweest; maer dit mesval
In langhen men niet volclaghen sal.
Hadde hi noch moghen regneeren
Hi hadde gheweest een heere der heeren,
Ende ghevreest ende seere ontsien;
Noch niement en was alsoe ghesien
Die crone te houdene in haer eere,
Als hertoghe Anthonijs, dedel heere,
Hadde hem God gracie ghegheven
Dat hi langher hadde moghen leven.
Maer wat helpet? hets om niet;
Hets God die alle dinc voorsiet.
Hi weet den oorbore, ende niement el!
Die maeght, dier dingel Gabriel
Die groete brachte uut shemels trone,
Ende Jhesus haer ghebenedide sone,
Door sijn gloriose bitter doot,
Behoede die ziele voor alle noot,
Ende verhoegh se in sijn ewich rike.
Seght amen alle samentlike!

XLV.

Vander eendrachticheit ende verbonde der drie staten van Brabant ende des lants van Overmase.

Na der voorseider sepulturen
Hertoghen Anthonijs ghedaen ter Vueren,
Alsoe ghi vore hebt ghehoort,
Keerden die staten rechtevoort
Des lants van Brabant, ende met hen

Die edele, ic seker ben,
Ende die ghedeputeerde mede
Der vriheiden ende der goeder stede
Slants van over Mase, tier tijt
Te Bruessele binnen, des seker sijt,
Des selfs avonts, alsoe als ghi
Dat hebt ghehoort, in novembri
Den derden dach, dits seker waer;
Ende des andren daeghs daer naer,
Viere in novembri, notabelike
Aldaer vergadert, ende ripelike
Met malcanderen ghewooghen zeere
Tgroot verlies van haren heere,
Ende die ontellike scade groot,
Die si bi hertoghen Anthonijs doot,
Haers liefs heeren, hadden ontfaen;
Ende met zeeregher herten daer af ghedaen
Menichvuldeghe claghe onderlinghe,
Haren rouwe vernuwet: na die dinghe,
Hebben si ten utersten rechte voort,
Alsoe der wijsheit toebehoort,
Dien overtolleghen druk voorseit
Met redeliker besceedenheit
Ghetempereert, ende Gode van dien
Ghelooft, ghedanct, ende aenghesien,
Dat na haren heere voorscreven,
Twee ionghe sonen waren bleven;
Daer af dat zi, en lieghe u niet,
Den oudsten, dien men Jan hiet,
Overdroeghen eendrachtelijc
Voor prince ende heere samentlijc
Alle te houdene, si u bekant,
Van den lande van Brabant,
Ende van over Mase daer toe.
Maer want die oudste sone al doe
Noch ionc was, ende niet beiaert,
Beduchten die wise vroede ter vaert,
Dat menich op hem soude grimmen
Ende pinen ieghen hem te climmen,
Die sinen vader na haer vermoghen
Aenloeghen ende haer knien boghen.
Dus hebben si ghemerct mids dien,
Die trouwe ende vrientscap aenghesien,
Die si altijt hebben ghehat
Met malcanderen; ende dat,
Si die voortane sonderlinghe
Voeden willen ende onderhouden;
Om dat si ewelijc bliven souden
In trouwegher vrientscap onghesceiden,
Onghesondert, in eendrechticheiden
Te gader voortane talder tijt,
Om eere, oorbore ende profijt
Hertoghen Jans in alder wise,
[Des] oudsten soons shertoghen Anthonise
Wilen haers heeren, si u bekant,
Ende sgemeins lants van Brabant.
Ende hebben alsoe in goeder trouwen
Deen den andren ghelooft tonderhouwen,
Ende in zekerheiden ghesworen, wilt verstaen,

Ten Heileghen, ewelijc voortaen
Durende in eendrechticheiden,
Onghesondert ende onghesceiden
Bi een te blivene, verstaet den sen;
Ende ocht den lande oft eneghen van hen
Last of commer enegherande
Den heere aengaende of sinen lande
Toe quame: die andere, sonder aflaen,
Die souden helpen wederstaen
Met live, met goede, met alder cracht;
Bi een bliven na al haer macht,
Sonder daer ieghen in gheender manieren
Onscout te suekene eneghertieren.
Ende waert soe, dat iemant
Van hen, in den lande van Brabant
Ocht van over Mase, wie hi waer,
Oft enich persoon singulaer,
Binnen den lande voorseit gheseten,
Hier ieghen dade, daer ment mocht weten,
Ghinghe of riede of ware rebel
In eenegher maniere: dat zi dat wel
Den ghenen of die ghene mede,
Die dat dade ocht doen dede,
Bedwinghen souden ende helpen dwinghen,
Ende alselc hebben in allen dinghen,
Dat hi ocht si met goede, met liven,
Hier bi souden moeten bliven
Sonder sceiden, sonder aflaten.
Ia, soe verre als die prelaten
Daer inne mochten verbinden hen,
Na recht ende ten utersten,
Hebben si ghelooft te houden
Deen den andren, sonder ophouden,
Elcs anders privilegien,
Charteren, rechten, usagien,
Costumen ende herbringhen
Sonder erghelist. In oorconde der dinghen
Ende ghetughenesse van desen,
Onder den datum voorghelesen,
Hebben si met grooter lieve
Hier af doen maken opene brieve,
Die beseghelt sijn, ic seker ben,
Van XII abdten, ende met hen
Hondert ende XV met eeren
Greven, banrotsen, ridderen, heeren,
Edelen; ende die goede stede
Lovene ende Bruessele mede.
Antwerpen zeghelde met te richt,
SHertoghenbossche ende Maestricht,
Thienen, Leeuwe, Nivele, Diest; daerna
Herenthals, Liere, Arschot, Breda,
Sichenen, Berghen opten Zoom,
Steenberghen, Gheldenaken, neemt goom;
Limborch, Valkenborch ende Daelhem,
Rode, Wassenberghe ende met hem
Ghanghelt, Mille, Vucht, Kerpenterstont,
Loemeshem ende Spremont,
Voor hen ende dandere smael steden
Des lants van Brabant ende vriheden.

XLVI.

Vanden elleven die totten regiminte hertogen Jans van Brabant ghestelt woorden.

Na dit verbont altehant
Die drie staten slants van Brabant,
Entie edele ende die steden met
Der lande van over Mase, dat wet,
Hebben verstaen met snellen-keere,
Om hertoghe Janne haren heere,
Die doen ter tijt, sijt seker das,
Omtrint XIII jaer out was,
Een goet regiment, sonder verlaet,
Ende enen tameliken staet
Te ordineerene, alsoe dat hi
In eeren mocht leven. Maer want zi
Die persoonen niet en conden overcomen,
Die daertoe souden sijn ghenomen
Met samentliker eendrechticheit:
Soe hebben hen die state voorseit
Ten utersten alsoe bedacht:
Die auctoriteit ende macht
Over te ghevene in de hant
Den VII hootsteden van Brabant,
Te wetene Lovene, Bruessele mede,
Antwerpen, Bossche, Thienen, der stede
Leeuwe, ende Nivele, om sonder verlaten
Te noemen, uut den drien staten,
Die tbesorch ende tbewint
Hertoghen Jans ende tregemint
Van sinen lande souden draghen.
Mids dien hebben, sonder verdraghen,
Die ghedeputeerde, sonder begheven,
Van den VII steden voorscreven
XI persone ghenoempt, met enen consente,
Toten besorghe ende regemente:
Twee prelaten, drie baenrotsen, twee ridderen,
Ende vier gheborteghe poorteren,
Als met namen, verstaet den sen,
Heere Janne van Hafflighem,
Ende van Tongerloo heere Janne,
Twee abdte, twee wise manne;
Ende heere Thomase met hen,
Heere te Diest ende te Sichenen,
Borchgreve van Antwerpen alsoe wale;
Ende heere Janne heere van Wesemale
Ende van Faleys, si u bekant,
Erfmarscalc van Brabant,
Ende heere Heinrike, in trouwen fijn
Heere van Grimberghen ende van Melijn,
Baenrotsen alle samentlike;
Ende van Heverle heere Heinrike,
Van Brabant erfcamerlinc,
Ende heere heer Jan, dits ware dinc,
Van Huldenberghe, twee riddren vri.
Ooc was daer ghenomen bi

Raisse van Graven, van Maleine heere,
Woonende te Lovene, ende daer toe meere
Reinere Moers, van Bruessele der stat,
Ende van Antwerpen, verstaet dat,
Claes van Steelant sekerlijc,
Ende van Weerthusen Heinrijc,
Van sHertoghenbossche; ende na sijn doot
Wort ghecoren, segghic u bloot,
Een ridder, ghestelt in sijn stat,
Heer Diederic de Roevere. Ende na dat
Dese voorseide elve met consente
Ghecoren waren ten regimente
Ende ten besorghe, des sijt ghewes,
Des lants van Brabant, soe voorseit es:
Namen sijt ane alsoe wel,
Sonder commissie ocht ander bevel,
Tbesorch te hebbene ende tbewent
Van hertoghe Janne, ende tregiment
Van sinen lande. Ende sonder verlaet
Ordineerden zi hem enen staet
Van sijnder herberghen ter stont;
Ende si daden, dat si u cont,
Alle zaken van doen voortan,
Tot dat ontfanghen was hertoghe Jan,
Onder haers selfs zeghele, zonder si;
Ende desghelijc ontboden zi,
Alst hen oorbore dochte, te hant
Die drie state van Brabant.
Voort daden si alle zaken daer neven
Dienende ten regimente voorscreven.
Ooc daden si maken, dat segghe ic di,
XXV ende XXVI in novembri,
Een scoon inventarijs
Van allen den juweelen, sijts wijs,
Ende cleenoden, die si vonden daer
In der capellen ende elswaer
In de cameren, si u bekant,
Te Coudenberghe op thof van Brabant;
Ende desghelijcs van dat si vonden
Te Willem Blondeels huse tien stonden,
In cameren, in kisten, hoort mi verclaren,
Die, als ghi hoordet, bezeghelt waren
Van den greve van Nassouw, dits waerhede,
Ende van heer Heinric Van Berghen mede,
Bi bevele der staten van Brabant;
Van welken inventarijs tehant
Die steden van Brabant te harer vramen
Copien te henwaerts overnamen.

XLVII.

Van der dachvaert te Tricht, en wes daer tusschen den lande van Brabant ende van Luydeke overdraghen wert.

Op dat die lande voorghenant
Van over Mase ende van Brabant
Te voorder van last ende van scaden

Mochten verhuet sijn ende ontladen,
Wort ten vervolghe opgheheven
Van den XI regeerders voorschreven
Een dachvaert te Tricht altehant,
Tusscen hertoghe Janne van Brabant
Ter eender siden, ic seker ben,
Ende hertoghe Janne van Beieren,
Elect van Ludeke tien tiden
Ende sinen vrienden ter ander siden.
Tot dier voorseider dachvaert
Van der staten weghen ghesonden waert
Van Brabant, dat verstont ic soe,
Mijn heere die abdt van Tongherloe;
Heer Heinric van Berghen, dats waerheit fijn,
Van Grimberghen heere ende van Melijn,
Ende van Schoenvorst ioncheere Jan,
Borchgreve van Montjouw, ende voort an
Van Heverle heere her Heinrijc,
Gielis die Rike derghelijc,
Commoyngmeester, dit verstaet,
Der stat van Lovene, ende als raet
Der selver stat, dit wilt ghelooven,
Heinric Van der Borchoven.
Daer waren van Bruessele der stede
Jan Mennen, Ghysbrecht Pipenpoy mede,
Schepenen beide, ende met hen
Jan van Coudenberghe, verstaet den sen,
Ende Jan de Hertoghe, die beide te waren
Raetsliede der stat van Bruessele waren.
Van Antwerpen soe waren daer
Heer Gheldolf Van der Zennen, dats waer,
Riddere, ende Van den Houte Jan,
Scepenen beide, hout u daer an.
Heimeric Groy die was daer met
Als scepene van den Bossche, dat wet.
Meester Jan Bont, zi u vercleert,
In beiden den rechten licencieert;
Meester Peeter de Beckere, hoordic verclaren,
Die meesters der rekencamere waren;
Ende als secretarius, doe ic u cont,
Van Dynter, meester Emont.
Ende van weghen soe waren daer
Mijns heeren van Ludike, dat es waer,
Op die selve dachvaert ghesonden
Heer Hacke te dien selven stonden
Van Outhoesden, die was
Tresorier, sijt seker das,
Mijns heeren van Ludike, verstaet dit stuk;
Heer Jacob Groy, heer Arnt Buck
Canonic ende zeghelare int perlot
Van Ludeke ende heer Jacob chabot,
Meiere van Ludeke, hout u daer an,
Ende van den Roetsen heere heer Jan,
Vooght van Fleron, scepen mede
Van Ludeke, der goeder stede;
Als rentmeester was daer met hem
Heer Diederic van Hoekelem:
Sijn raetsliede alle. Ooc waren daer
Van des Capittels weghen, dits waer,

Heer Wouter van Mosmael ter selver saken,
Van Henegouwe archidiaken;
Heer Gielis Wijnants, sijt seker das,
Heer Peeter Van Steine, die proost was
Tot Eycke; die beide, hoordic verclaren,
Canonike van Ludike waren.
Van der stat weghen waren daer
Van Ludike, dits zeker waer,
Willem Voirle ende Heinric Coene,
Scepenen beide ten selven doene.
Bi desen commissarissen
Ende ghedeputeerden met hen,
Wort overdraghen, sonder si,
Seventien daghe in decembri,
Ende ghesloten eendrechtichlijc daer,
Int voorscreven Ons Heeren iaer
XIIII^{c} XV, dat men over al
In den lande van Brabant ghebieden sal,
Ende van over Mase, sijts vroet,
Beide op lijf ende op goet,
Dat, uten lande ghenoemt hier vore,
Niement daer uut, daer in, daer dore
En scadechde, dit was goet ende scoon,
Den lande van Ludike noch van Loon;
Ende tselve men ghebieden sal
Int lant van Ludike overal
Ende van Loon, des sijt vroet,
Dat niement, op lijf ende op goet,
Uten selven lande ghenoemt vore,
Weder daer inne noch daer dore
En scadichde tot enegher stede
Den lande van Brabant; noch ooc mede
Van over Mase desghelike.
Ende waer men bevonde, arm of rike,
Binnen eneghen lande van desen,
Jemene daer scade af ware gheresen
Den anderen, enichsins, groot of smal:
Dat men dien aentasten sal,
Vanghen, ende houden altehande,
Als oft ontsegghende viande
Sheeren waren, dit wilt verstaen,
Daer si onder worden ghevaen;
Ende dat die amptliede onverbolghen,
Ende ondersaten selen moghen volghen
Van den enen lande in ander palen
Haer viande; vervolghen ende verhalen,
Houden ende bescudden haer have;
Ende die amptliede selen daer ave
Ende ondersaten, hoort mi verclaren,
Des lants, daer si vervolght waren,
Den ghenen die dit vervolgh deden,
Bistaen met ghetrouwicheden,
Om die mesdadeghe te hant
Te vanghene, ende in zekeder hant
Ten naesten gherechte te leveren saen,
Daer onder dat si worden ghevaen,
Om daer over te worden een voor al
Gherecht, alsoet behooren sal.

XLVII.

Van des vierden hertogen Jans van Brabant huldingen ende ierster ontfanckenessen.

Als nu die drie staten voorseit
Slants van Brabant eendrechticheit
Hadden ghemaect samentlike,
Ende dlant van over Mase desghelike
Hen tsamen gheknocht, soe ic ghevroede,
Om samentlijc met live, met goede,
Bi hertoghe Janne ghestentichlijc,
Haren heere, te blivene, ende desghelijc
Bi malcanders rechten, si u vercleert;
Ende si hadden gheordineert
XI persoonen, om den staet haers heeren
Ende sijn lant wel te regeeren;
Ende si, soe ghi hoordet vermonden,
Metten lande van Ludic waren verbonden
Op die dachvaert gheleist te Tricht:
Begonden die drie staten te richt
Te sprekene, als wise manne,
Op dontfankenesse van hertoghe Janne,
Ende op die poente, alsoe houde,
Die hi tsier incomst gheloven soude.
Soe dat die steden, si u bekant,
Van den lande van Brabant
Seker poente begheerden tharen gherieve
Te hebbene in die incomstbrieve,
Toten ouden poenten, hout u daer an.
Maer want die voorseide hertoghe Jan
Seere ionc was, overdroeghen te hant
Die drie staten van Brabant,
Dat sine alsoe ontfanghen souden,
Met selken brieven, dit wilt onthouden,
Ende gheloften, in alder wijs,
Als wilen hertoghe Anthonijs
Tsiere incomst gaf ende gheloofde mede;
Op dat niement met rechte en sede,
Dat si haren ionghen heere
Iets iet daden gheloven meere,
Dan sijn vorders hadden ghedaen.
Ende als die staten, wilt mi verstaen,
Des alle waren samentlijc
Overcomen eendrachtichlijc:
Soe twivelden si wel ghereet
Of die ghelofte ende die eet,
Die hertoghe Jan soude doen te hant,
Vast ghenoech soude sijn voor tlant,
Ghemerct ende aenghesien, mids das,
Dat hi noch onmondich was.
Mids dien sonden si bi avise
Aen groote clerke ende aen wise
Van rechte, die daer op screven ghereede:
Dat hi hem met sinen eede
Wel verbinden mochte te hande,
Dat hi die rechte van sinen lande

Ende ordinantien, ghemaect met vlite
Tot sijns ende sijns lants profite,
Houden mochte in vasticheiden.
Niet te min, om meerder sekerheiden
Gheloofde hertoghe Jan, soe houde
Hi vijftien iaer out sijn soude,
Binnen drie maenden daer na, ghereet,
Onbegrepen, van nuwes sinen eet
Weder te doene in al sijn lant,
Ende alle haer rechten, si u bekant,
Charteren, privilegien,
Costumen, statuten, usagien
Ende herbringhen confirmeeren
Ende vesteghen, hoordic vercleeren,
Met zeghelen, met brieven, hier op ghist,
In bester vormen, sonder arghelist.
Ende waer hi in ghebreke daer van,
Ende hijs niet en dade als dan:
Dat dan sijn liede ghemeinlijc
Sijns lants van Brabant samentlijc,
Ter stont alsdan, voor alle dinghen,
Van selker gheloften ende huldinghen,
Sekerheiden ende eede, wilt verstaen,
Als si hem souden hebben ghedaen,
Verlaten souden sijn na desen,
Ende niet daer in ghehouden wesen;
Maer daer of vri sijn, los ende quijt,
Ende onbededinght talre tijt
Daer af bliven, wilt mi verstaen,
Van hem ende een iegheliken voortaen.
Voort bekinde hi, ic seker ben,
Dat hij op dese conditien,
Voeghen ende voorwaerden, verstaet tbediet,
Van sinen lieden, ende anders niet,
Van Brabant ontfinghe zekerheiden
Ende eet van ghetrouwicheiden.
Des toorconden gaf hiere af brieve,
Te Bruessele int stat, met grooter lieve,
Int iaer Ons Heeren, doe ic ghewach,
XIIII^{c} XV, den dertiensten dach
Van ianuario, na costume te hant
Ende scrivene shoofs van Brabant.
Des anderdaeghs, opten dijnsdach,
XIIII^{sten} ianuarij, daert menich sach,
Wort hi ontfanghen, hier op merke,
Te Lovene in sinte Peeters kerke;
Ende daer na dede hi wel ghereet
Op der stat huus sinen eet.
Sdonderdaeghs daer na, doe ic ghewach,
In ianuario den XVI^{sten} dach,
Wort hertoghe Jan met grooter eere
Te Bruessele ontfanghen over heere,
Ende ghehult, met waren woorde,
Ende deder eet alsoet behoorde.
Des donderdaeghs daer na alsoe,
XXIII^{sten} in januario,
Wort hi tAntwerpen ontfaen;
Ende des maendaeghs daer na saen

TsHertoghenbossche, met weerdicheden,
Ende alsoe voort in dander steden.

XLIX.

Hoe hertoghe Jan tregiment van den XI persoenen confirmeerde ende wat zy daden.

Als hertoghe Jan, des sijt ghewes,
Alomme ghehult ende ontfanghen es,
Confirmeerde hi dordenantie algader,
Die onlancs na die doot sijns vader
Die drie staten van Brabant,
Overdraghen hadden, si u bekant,
Ende ghemaect eendrachtichlijc;
Ende alle tghene desghelijc,
Dat die XI persoone, wel gheraect,
Die bi den drie staten waren ghemaect,
Ende tot sinen besorghe ghecoren
Ende regemente, als ghi mocht hooren,
Ende sijns lants, wilt verstaen,
Tot dier tijd toe hadden ghedaen;
Houdende dat van weerden al,
Ghelijc ocht hijt groot ende smal
Selve ghedaen hadde ende gheordineert.
Voort onthielt hi onghecesseert
Die XI persoone ten rade sijn,
Ende met hen, dats waerheit fijn,
Meester Janne Bont in den rechten beide
Licentieert, dit es waerheide.
Dit ghesciede int selve iaer alsoe,
Viere ende twintich in februario,
Na costume des scrivens, si u bekant,
Van den hove van Brabant.
Dese XI regeerders met goeden attente,
Binnen den tide van haren regemente,
Die wile si sonder commissie, alleene
Uut bevele van den staten ghemeene
Regeerden, dat dit elc versta,
Ende bi Commissien daer na
Van hertoghe Janne, als es verclaert:
Hielden meneghe dachvaert
Metten Ludekeren minnelijc,
Metten Gelderschen, ende desghelijc
Metten greve van Vernenborch met weerden,
Van Moerse ende van Sarweerden,
Ende metten greve van Blanckenhem,
Ende meer andere onder hem,
TAken, te Tricht, hier op merke,
TSintruden, te Halen, te Herke,
TsHertoghenbossche met wijsheden,
Ende tanderen plaetsen ende steden;
Alsoe dat si in allen siden
Tlant binnen haren tiden
Met voorsienegher wijsheden
Hielden in rasten ende in vreden.

L.

Van myne vrouwe van Brabant en van Lucemborch en vanden ambassiatoers des Roemschen conincs.

Hets tijt dat men nu spreken moet
Van der edelre Vrouwen goet
Elizabetten, wijs van zinne,
Van Lutzenborch hertoghinne,
Hertoghen Anthonijs leste vrouwe,
Die dooghdelic was ende ghetrouwe;
Daer wi na hertoghen Anthonijs doot
Af en hebben vermaent clein noch groot.
Dese edele vrouwe was, tier tijt
Dat die hertoghe bleef inden strijt,
Op tslot te Turnhout, si u bekant.
Die staten des lants van Brabant
Scicten tot haer sonder verlaet
Een notabel ambassiaet,
Ende daden claghen met grooten zeere
Die doot van haren lieven heere,
Ende troosten die Vrouwe, alst behoorde,
Met meneghen temeliken woorde
Ende met behoorliker maniere,
Ende seiden haer toe alsoe sciere,
Van den drie staten weghen houde,
Dat mense vueren ende houden soude
Ter plaetsen, daert haer, si u bekant,
Best ghenoeghde binnen Brabant,
Om haren staet eerbaerlike
Te houdene ende temelike;
Soe dat die Vrouwe, in haer ghedochte,
Billics te vreden wesen mochte.
Dus brachten dambassiatoers met minnen
Die edele Vrouwe te Bruessele binnen.
Daer bleef si enen tijt na tgone
Bi hertoghe Janne, Anthonijs sone,
Haren stiefsone, hout u daer an.
Die welke voorscreven hertoghe Jan,
Achtervolghende met minlicheit
Datter Vrouwen toe was gheseit
Van weghen, soe ic u dede bekant,
Der drie staten van Brabant:
Presenteerde haer [te houdene] te harer lost
Binnen siere herberghen op sinen cost,
Met selken heerliken state, als hi
Haer in een cedule, segghic di,
Dede overgheven bescreven claer.
Ende oft haer niet ghenoeghde, tswaer,
Met hem te woonen in die herberghe sijn:
Soe offerde hi haer in trouwen fijn
Een huus te doene, in corter [tijt] hueren,
Te Bruessele, of die borgh ter Vueren
Te openen sonder verlaet,
Om daer te houdene haren staet.
Daer toe hi haer des iaers wel houde
Vijf dusent croonen gheven woude;

Ende bi haer soude sijn, te haer eere,
Die vrouwe van Hooghstraten, ende meere
Die vrouwe van Breda tier wile,
Entie ioffrouwe van Maignile,
Ende noch een vrouwe na haer ghenoeghen,
Of ioffrou die haer soude ghevoeghen.
Maer daer was uutghesceiden doe
Die vrouwe Boots, ende daer toe
Daneels wijf van Ranst, ter waerheit,
Die mijn heere entie drie staten voorseit
Van Brabant in gheender maten
Bi haer niet en wilden laten,
Om seker redenen wille, dit verstaet.
Dit was al bi mijns heeren raet
Van Bourgognen gheexamineert,
Oversien ende ghevisenteert;
Ende ooc bi someghen, met goeder stade,
Van mijnre voorseider Vrouwen rade
Van Lutzenborch, dat segghic dich,
Als bi den ghebrueders van Ghimnich,
Ende anderen, dien de staet van desen
Notabel ende heerlijc dochte wesen.
Hier na soe quam cort na dat
Binnen Bruessele der goeder stat
Van Brighe hertoghe Lodewijc
Ende van Legnitz derghelijc;
Ooc quam daer met in dit berec
Heer Willem Hase van Waldeck;
Van Zeletitz soe was hi heere:
Rade; ende daer toe meere
Peeter Wacker quam met hen,
Hofscriver des alder doorluchtichsten
Vorsten, heere Zeghemont,
Roomsch coninc, doe ic u cont,
Ende coninc van Hongheren derghelijc;
Ende hebben van sijner ghenade rijc
Brieve van gheloove ghepresenteert
Den drie staten, si u vercleert,
Slants van Brabant, die eens deels waren
Te Bruessele versaemt, hoordic verclaren,
Sesse in meerte, op enen vridach,
Int jaer voorscreven, als men sach
XIIII^{c} XV bescreven staen,
Na ghewoonte des scrivens, wilt verstaen,
Des hoofs van Brabant, sonder si,
Mids welken gheloofbrieven si
Wiselijc, met goeden staden,
Van des Roomsch conincs ghenaden
Op hebben ghedaen, dits ware dinc,
Dat die voorseide Roomsce coninc
Den drie staten met goeder moete
Ontboden heeft sijn vriendelike groete,
Ende datse die coninc uut trouwen
Ghesent hadde aen Miere Vrouwen
Sijnre nichten, om hare
Te troostene in harer ellenden sware,
Ende in harer grooter droefheit.
Voort dancten si den drie staten voorseit,
Van sconincs weghen, der goeder trouwen,

Van datse mijnder voorseider Vrouwen
Goedertieren ende goetelijc
Gheweest waren ende vriendelijc;
Biddende voort met grooten begheren,
Dat sijt soe wilden continueren.
Voort soe daden si op te hant,
Want thertoghedom van Brabant
Met rechte, alsoe si seiden claer,
Den Roomscen coninc toehoorende waer
Van des rijcs weghen, ende ooc, dit ghisse,
Van erfeliker versterfenisse
Van weghen sijns ooms, dat meinden si dus,
Wilen hertoghe Wencelaus:
Soe begheerden si, dat, sonder verlaten,
Hen houden wilden die drie staten
Aen den Roomscen coninc, min no meere
Als aen haren rechten heere,
Ghelijc die selve coninc voorscreven
Dat dicke te kinnen hadde doen gheven
Wilen hertoghe Anthonise ter waerhede,
Ende ooc sinen vrienden mede.
Ende hier af soe begheerden si
Een antwoorde, dat segghic di,
Ende baden den drie staten op minne
Hen te bewisene alsoe hier inne,
Alsoe dats hem in sijn ghedochte
Die Roomsce coninc bedanken mochte.
Hier op wort hem wel ghereit,
Van der drie staten weghen voorseit,
Bi meester Janne Bonten, dat segghic di,
Ter antwoorden ghegheven, dat si
Die poenten hadden verstaen int clare;
Maer, want groot ende lastelijc ware
Die zake die si op hadden ghedaen,
Ende zunderlinghe ghinghen aen
Die saken, in allen keere,
Hertoghe Janne haren heere,
Sinen lande ende sijnre heerlijcheit:
Soe souden si die poenten voorseit
Hertoghe Janne in allen dinghen
Ende sinen ghemeinen lande aenbringhen;
Want die drie staten volcomelijc
Daer niet en waren samentlijc -
Ghemerct dat van den hooghsten state
Daer niet en waren dan vier prelate,
Ende luttel baenrotsen mede,
Ende niet meer dan vier stede -
Op dat hertoghe Jan met staden
Hem ripelic daer op mocht beraden
Ende bespreken, neemt des goom,
Met hertoghe Janne sinen oom
Van Bourgognen, in corten daghen,
Ende met anderen sinen maghen,
Heeren ende vrienden, alst behoort,
Ende met sinen lande voort.
Ende ghedaen sijnde die dinc,
Si souden den voorseiden coninc
Op alle die poenten, sonder vergheten,
Een antwerde laten weten,

Soe si eerst mochten, sonder waen:
Meinende altoes voort aen
Tghene te doene, hoort mi verclaren,
Dat si sculdich te doene waren.
Ende aldus soe sijn, ongheloghen,
Die ambassiatoers omme ghetoghen
Bi des conincs moghentheit.
Na desen es die Vrouwe voorseit
Elizabeth hertoghinne
Van Lutzenborch, dit versinne,
Ghebleven enen tijt na tgone
Bi hertoghe Janne haren sone,
In sijnre herberghen te Bruessele binnen,
Met eerliken state, wilt versinnen,
Die haer was gheordineert,
Als ic u vore hebbe vercleert.
Hoe wel datten voorseiden staet
Mijn Vrouwe aenveerde sonder verlaet,
Ende sceen daer met te vreden sijn,
Ende achtervolghede eenen termijn:
Soe nam si nochtan cort daer nare
Die voorseide vrouwe Boots bi hare,
Ende die joffrou van Ranst daer met,
Jeghen dordinantie die haer gheset
Ter eeren was, in haren staet.
Ende alst mijn Heere ende sijn raet
Ende tlant van Brabant min noch meere
Ghedooghen en wouden in gheenen keere:
Soe heeft ten utersten, verstaet dat,
Mijn voorseide Vrouwe liever ghehat
Minen voorseiden Heere, dit es waer,
Ende sijn hof te latene claer,
Dan van der vrouwe Boots te sceiden
Ende der joffrouwe van Ranst, dien beiden.
Twelke mijn Heere, dat verstaet,
Met weenenden ooghen, noch sijn raet,
Haer te voeten vallende tien stonden,
Gheenszins afghebidden en conden,
Si en ghinc uut, altehant,
Mijns heeren hove van Brabant,
Te Bruessele, ende streec, dits abuus,
In voorseider vrouwen Boots huus.
Van daer es si, wilt mi verstaen,
Heimelic tot Halle ghegaen
Tot Onser Vrouwen, ongheloghen.
Van daer es si voort ghetoghen
Int lant van Lutzenborch te hant,
Sonder weder te comene in Brabant.
Niet min si screef op tgone
Aen die raetsliede van haren sone
Hertoghe Janne van Brabant,
Dat si haestelijc te hant
Riden moeste, voor alle dinghe,
Om groote zaken zunderlinghe,
Die haer vore waren comen,
Welke si niet en hadde vernomen,
Noch en wiste met allen niet,
Ter tijt dat si van Bruessele sciet;
Ende bat hen vriendelijc om tgone

Dat si aen haren lieven sone
Hertoghe Janne haer ontcout deden,
Dat si soe roekeloos was ghesceden
Sonder oorlof te nemene, segghic di,
Aen hem: doch emmer hoopte si
Hem weder te siene cortelinghe.
Welke brief, verstaet die dinghe,
Was ghescreven te Halle alsoe,
XVII daghe in julio,
Int iaer Ons Heeren, sijts ghewesse,
XIIIIe tiene ende sesse.

LI.

Van den momborien die de hertoge van Bourgognen begheerde, ende hoe hij daer af onderwesen wert.

Te wetene es, ter selver tijt
Dat hertoghe Anthonijs in den strijt
Verslaghen bleef, alst voorseit es,
Was hertoghe Jan, sijt seker des,
Van Bourgognen, sijn oudste broeder,
In Bourgognen, des sijt vroeder;
Entie greve van Charloos
Was in Vlaendren doen altoos.
Die welke greve, si u bekant,
Mids dat sijn vader was van der hant
In Bourgognen te dien stonden,
Heeft, na hertoghe Anthonijs doot, ghesonden,
Sijns ooms, herde eerbaerlike
Den bisscop van Dornike,
Met meer anderen, altehant
Aen hertoghe Janne van Brabant
Sinen neve; ende derghelike
Aen dien drien staten troostelike,
Die te troostene in haren zeere.
Ende om te vermanene meere
Die drie staten ooc voort an,
Dat si den voorseiden hertoghe Jan,
Hertoghen Anthonijs oudsten sone,
Over heere ontfienghen, ende al tgone
Hem daden, dat si in allen keere
Sculdich waren te doene haren heere,
Sonder enich vertrec meer no min;
Behoudelijc altoos, daer in,
Hertoghe Janne sinen oom
Trecht van der momborien, neemt goom.
Op twelke antwerden altehant
Die drie staten van Brabant:
Dat si, met goeder voorsienicheit,
Op die ontfenkenesse voorseit
Van hertoghe Janne, met ernste fijn
Tsamen versaemt hadden ghesijn,
Ende meinden hem te doene, wilt weten,
Als goede ghetrouwe onderseten
Sculdich waren in allen keere
Te doene haren gherechten heere.

Behoudelijc altijt, verstaet den sen,
Rechten, statuten, privilegien
Des lants van Brabant, wilt verstaen.
Dese antwerde hebben si ontfaen
Ende sijn daer met ghesceiden van
Bruessele. Ende doen hertoghe Jan
Ontfanghen was, in corten stonden
Daer na heeft wederomme ghesonden
Sijn oom van Bourgognen, sonder verlaet,
Een notabel ambassiaet:
Den bisscop van Dornike,
Den heere van Sint Joris desghelike,
Den heere van Antry, ic seker ben;
Heer Reinier Pot, ende met hem
Van Frumelles meester Simoen.
Daer was ooc met ghesonden doen
Van Reisinghen meester Jan
Ende desghelike, hout u daer an,
Meester Jan van der Keytelle,
De welke was een wijs gheselle.
Ende na dat dese waren ghesceiden
Van Bruessele, quam sonder verbeiden
In sijns selfs persoone die hertoghe Jan
Van Bourgognen met meneghen man
Te Bruessele ghereden, ende dede saen
Versueken, als dander hadden ghedaen,
Van sinen weghen die momborie,
Tregement ende die vooghdie;
Eeschte ende begheerde die te hant
Van hertoghe Janne van Brabant
Ende sinen landen, met corten woorden
Segghende, dat die toebehoorden,
Alse naesten levenden, des neemt goom,
Hertoghe Janne sinen oom,
Alsoe wel na den bescrevenen rechte,
Als na der ghewoonten of lantrechte.
Up welc versoec sonder verlaten
Seker dachvaerde bi den drien staten
Ghehouden worden, dat segghic di;
Ende ten utersten gaven si
Ter antwerden, als van dien,
Dat si, ghewoghen ende aenghesien
Hercomen ende ghewoonlijcheit
Van den lande ende van der heerlijcheit
Van Brabant, dat si van ouder tijt
Herbracht hadden, des seker sijt,
Ende ander redenen, soe mi dochte,
Ende besceet datter toe dinen mochte,
Behouden hare eeren, sonder si,
Hulden ende eeden, die welke si
Hertoghe Janne van Brabant sonder waen
Ende sinen lande hadden ghedaen,
Ende sonder te vercortene in dien dinghen
Hem of sinen nacomelinghen,
Of sinen lande in eneghen keere,
Dit alles haren gheboornen heere
Als goede ghetrouwe ondersaten
Sculdich sijn te doene sonder aflaten,
Sonder iemande anders enegherande

Van hem ocht van sinen lande
Te kennene enegherande bewent,
Momborie ocht regement;
Het en ware dat zake, dat si
Met beter redenen daer bi
Ende beteren besceide van desen,
Van contrarien worden onderwesen,
Na den rechte, si u bekant,
Van den lande van Brabant.
Van welker antwerden, sijt zeker das,
Die hertoghe niet te vreden en was
Van Bourgognen, des seker sijt;
Ende men seide te dier tijt
Dat jonker Jan van Montjouwen,
Diet meeste bewint plach te houwen
Bi hertoghe Anthonise, segghic u bloot,
Ja eene wile tijts voor sijn doot,
Trooste ende verwecte, hout u daer an,
Van Bourgognen den hertoghe Jan
Te eiscene die momborie
Ende te crighene die vooghdie,
Hopende dat hi, hebbic vernomen,
Bi dien middele hadde moghen comen
Ten regemente, si u bekant,
Hertoghen Jans van Brabant,
Daer hem die voorseide drie staten
Van Brabant buten hadden ghelaten.
Om dit te verwervene leende hi juust
V^{c} cronen ende XII duust
Van Bourgognen den hertoghe Jan.
Mids desen en was die edel man
Gheensins ghepayt noch te vreden
Der antwerden die de drie staten deden,
Alsoe ic u boven verclaerde;
Maer het worden noch ander dachvaerde
Ghehouden met goeden avise
Met hertoghen Jans commissarise,
Den welken, met alder guetlicheit,
Van der drie staten weghen voorseit
Slants van Brabant volcomelijc
Wort onderwesen, properlijc,
Dat die voorseide heere
Van Bourgognen min noch meere
Redene noch actie en hadde twint,
Die momborie of tbewint
Te eiscene, in enegher maniere,
Mids den redenen volghende sciere
Hier na bescreven, segghic di.
In den eersten en mochte hi
Die niet eiscen, dat was slecht,
Na ghemein ghescreven recht;
Aenghesien int openbare
Dat hi selve een ridder ware,
Dienende altoos daghelijc
Ter wapenen, alst es blikelijc,
Ter hoeden ende bewaernessen
Ende ter bescermenessen
Ende oorbore van den ghemeinen goede;
Ende alselke ridders, dit ghevroede,

Na den ghemeinen rechte, ongheloghen,
Gheen mombore sijn en moghen:
Op dat si tot eneghen tiden
Bi der occupatien der momborien
Niet en versumen, hier op ghisse,
Erghens die bescermenisse
Van den lande groot of cleine,
Of der armer liede int ghemeine,
Daer si toe sijn gheordineert.
Maer daer ieghen mocht worden gheallegheert,
Dat alsulke ridders voor ghelesen
Wel moghen vermomboren ionghe weesen,
Diere vaders ridderen waren haers ghelike,
Alsoe hertoghe Anthonijs was, dats blikelike;
Ende bi dien en mocht men in gheenen sinnen,
Daer mede hertoghe Janne ontkinnen
Die momborie sijns ionghen neven.
Ende daerom es hun te kennen ghegeven
Een ander redene in den rechte ghefundeert:
Soude ooc die hertoghe vore vercleert
Van Bourgognen mombore wesen
Sijns neven van Brabant vore ghelesen,
Dat ware alleene, dit ghevroede,
Om der naerderheit wille van bloede,
Ende aldus, verstaet den fijn,
Soude hi een wettich momboor sijn,
Die welke, na al ghescreven recht,
Die administratie ende berecht
Van selker momborie, sijts ghewes,
Sculdich te aenveerdene es
Bi den decrete, des sijt vroet,
Van den rechtere, daer hi voor setten moet
Volcomen cautie ende borghen,
Om profijt te doene ende te besorghen
Dat hi achterdeel groot noch smal
Oft scade den ionghen doen en sal,
Dien hi vermomboren sal aldaer;
Ende alselke borghen souden swaer
Te vindene sijn, hoort mi verclaren,
Die goet ghenoech den hertoghe waren
Van Brabant na siere heerlijcheit:
Ghemerct dat na die gheleghentheit
Ende heerlijcheiden, wats ghesciet,
Sier landen clein liede emmer niet
Goet ghenoech daer vore en weeren,
Ende vorsten, princen ende groote heeren
Buten shertoghen lande gheseten
Van Brabant, sal men die waerheit weten,
En waren hem na sijn ghevoech
Daer vore ooc niet goet ghenoech:
Ghemerct dat hi niet lichtelijc
Sijn scade aen hen, dats blikelijc,
Sonder groten commer, dats waer bediet,
En soude connen verhalen niet.
Ten andren soe en hadde hi
Gheen redene die momborie
Te eiscene, dat si u bekant,
Na die costume van Brabant,
Na de welke edele, dats waerheit fijn,

Kindere, die volcomelijc out sijn
XII jaer, of sijs begheeren,
Haer selfs goet moghen regeeren
Sonder haren danc van desen
Van iemanne vermomboort te wesen;
Ende die costume was, dats slecht,
Met vonnesse vercleert over recht
In den lande van Brabant, dats waer;
Ende want hertoghe Jan dan waer
XIII iaer out volcomelijc
Soe en mocht sijn oom, dats blikelijc,
Van Bourgognen, die edel man,
Jeghen sinen wille dan
Hem vermomboren in gheenen keere.
Ooc en waest ghesien noyt eere
Dat een hertoghe van Brabant, sijt seker das,
Van sinen maghen vermomboort was;
Maer soe wanneer, si u bekant,
Een hertoghe van Brabant
Jonc was onder die iaren sijn,
Regeerdi sijn lant, verstaet den fijn,
Bi rade der gheenre, si u vercleert,
Die daer toe worden gheordineert
Van slants weghen wiseliken;
Ende dat mach claerlijc bliken
Bi hertoghe Godevaerde, sijt seker das,
Den derden, die gheen iaer out en was
Ter tijt dat sijn vader sterf,
Die int iaer Ons Heeren die doot verwerf
XI^{c} XLIII, si u verclaert;
Die welke gheregeert waert
Bi heer Heinrike den heere waerde,
Heere van Diest, ende bi heere Gheeraerde
Heere van Weesmale ghetrouweleke,
Ende heere Jan van Bierbeke,
Heere Aernde van Wemmele daer met:
Die van slants weghen gheset
Daer toe waren ende ghecooren.
Desghelijcs soe moochdi hooren,
Int jaer Ons Heeren, dats waerhede,
XII^{c} ende LX mede,
Sterf die derde hertoghe Heinrijc
Van Brabant ende liet desghelijc
Sijn kindere ionc ende onbejaert,
Daer af die greve onghespaert
Van Ghelre ende ooc sijn broeder,
Die bisscop van Ludic, sijts vroeder,
Ende van Doringhen die lantgrave,
Ende elc van hen woude daer ave
Momboor wesen sonder verlaten,
Maer si worden van den drien staten
Des lants van Brabant soe onderwesen,
Dat si te vreden bleven van desen,
Ende die ionghe hertoghe rijc
Ende sijn brueders derghelijc
Worden besorght, si u vercleert,
Ende tlant wel gheregeert
Bi heer Wouteren Berthoude doe
Ende anderen, die de state daer toe

Des lants van Brabant, daer op let,
Hebben ghestelt ende gheset.
Ende hier na, te wetene claer
XIII^{c} XII Ons Heeren iaer,
Sterf die tweeste, en lieghe u niet,
Hertoghe, die Jan bi namen hiet.
Na hem bleef Jan, dat es waer,
Sijn sone, die out was XII jaer
Als sijn vader verwerf die doot,
Ende die regeerde met eeren groot
Sijn lant bi rade ende bi maten
Bi dien die van sinen staten
Gheordineert worden tot desen,
Sonder vermomboort te wesen
Van sinen maghen, des seker sijt,
Dier hi vele hadde tier tijt,
Rike, mechtich ende vermoghen;
Ende alle dese zaken voor vertoghen
Moghen wel claerlijc bliken
Uten Brabantscen croniken:
Ooc soude men brieve wel laten sien
Van den meesten deele van dien.
Bi welken redenen vore ghelesen
Ende meer andere woorden onderwesen
Die commissarise, hout u daer an,
Van Bourgognen den hertoghe Jan,
Dat hi redene en hadde noch besceit
Te eiscene die momborie voorseit
Van sinen neve van Brabant.
Ende na desen, si u bekant,
XIIII^{c} XVI Ons Heeren iaer,
In die maent van october, dits waer,
Wort ghehouden een dachvaert
Te Mechelen, dat si u verclaert,
Bi den commisarise
Van beide den heeren met avise
Van Bourgognen ende van Brabant toe.
Daer began men te sprekene, hoe,
Na de doot des derden sekerlike
Van Brabant hertoghe Heinrike,
Alsoe dat boven es verclaert,
Die bisscop van Ludeke niet en waert,
Noch die greve van Gelre der dinghen
Noch die lantgreve van Doringhen
Alleene met woorden te vreden van desen,
Maer met ghelde ooc onderwesen:
Daer met dat si vertoghen zeere
Die momborie te volghene meere;
Ende men seide voor waerhede,
Dat dit de jonker van Montjouw dede,
Ende aldus dit practizeerde
Om te crighene dat hi begheerde.
Want doen hi mercte, sijt seker das,
Dat lant gheensins gheneight en was
Haren heere te latene, hebbic vernomen,
Onder die momborie (te) comen
Van sinen oom ghenoemt hier voren;
Soe gaf hi die hope verloren
Om met dien middele emmer niet

Int regement te comene iet
In Brabant met eeneghen keere.
Doen was hem berouwen seere
Dat hi sijn XII^{m} vijf hondert
Cronen hadde gheleent, wiens wondert;
Om die te crighene weder te hoope
Vant hi maniere van afcoope:
Om tachvolghene waert tier stonde
Een dachvaert ghehouden te Dendermonde
Int iaer voorscreven, segghic di,
V daghe in novembri;
Daer ghesonden waren te hant
Van mijns heeren weghen van Brabant,
Mijnheere die abt van Hafflighem,
Heer Heinrijc van Berghen met hem,
Heere van Grimberghen ende van Melijn,
Ende meester Jan Bont, dats waerheit fijn,
Heer Diederijc die Roevere, een ridder goet,
Ende Claes van Steenlant, des sijt vroet,
Ende met hem meester Jan Merchant.
Die hertoghe van Bourgognen daer sant
Den ionker van Montjouw int perlot,
Ende met hem Reinier Pot
Ende meester Janne van Risinghen,
Ende meester Jan, in waren dinghen,
Van der Ketulle, Rutgheer Raes
Van Colne, die niet en was dwaes.
Welke commissarise te samen
Met malcandren overquamen,
Dat hertoghe Jan van Brabant voorscreven
Sinen oom van Bourgognen soude gheven
XXV^{m} cronen van goude,
Op dat sijn lande ende hi soude
In haren rechten moghen berusten,
Sonder in eneghen onlusten
Sijns ooms te comene, verstaet den fijn,
Maer te houdene die vrientscap sijn;
Ende want die commissarise voorseit
Van haren heeren dauctoriteit
Noch die macht en hadden, dat verstaet,
Te slutene tvoorseide tractaet,
Hebben sijt met sinne wel bedacht
Elc bi sinen heerscape bracht.
Ten utersten die Heeren voorscreven
Hebben consent daertoe ghegheven
Deen helicht te betalen, hier op ghisse,
Tusscen Kersavont ende Lichtmisse,
Int iaer Ons Heeren, dits te siene,
Veertien hondert ende sestiene,
Ende dander helicht, onverhaelt,
Was tAntwerpen in die merct betaelt
TSinxen, daerse in waerre dinc
Die ionker van Montjouw ontfinc
In betalinghen ende in verscoonen
Van den XII^{m} vijf hondert croonen
Die hi gheleent hadde, sijts ghewes,
Den hertoghe, als voorscreven es,
Van Bourgognen, den edelen man;

Ende aldus bleef tlant voort an
Van Brabant in sinen ouden rechten,
Prelaten, edelen, ridderen, knechten,
Ende behielt die vrientscap, ic seker ben,
Des hertoghen van Bourgognen.
Daer met van Brabant den ionghen heere
Was beholpen herde zeere
Ende sinen lande ooc daer mede,
Om der aenspraken wille die dede
Ende vorderen woude, dits waer dinc,
Op hem die Roomsce coninc,
Ende meer andere zaken over al
Als claerlijc hier na bliken sal.
Als Montjouw dus heeft begheven
Die hope ende es buten bleven
Den regemente ende verlaten
Bi ordinantien der drie staten,
Es hi ghetoghen cort daer naer
Bi hertoghe Janne van Beieren, daer
Hi worden es herde scier
Des hertoghen Jans tresorier.

LII.

Van den ambaxiate dat hertoghe Jan van Brabant sant tot Ludike bi den Roemschen coninc, ende wat si daer daden.

Int iaer voorseit, dat segghic di,
Dertien daghe in decembri,
Ordineerde die hertoghe Jan
Jonker Willeme van Arckel den edelen man,
Heere van Borne ende van Sittaert,
Ende heer Thomase, si u verclaert,
Van Diest ende van Zichenen heere,
Sijn neven, ende daertoe meere
Heer Janne sant hi met hem daer
Heere van Rotselaer ende van Vorsselaer,
Die drossate van Brabant was tier stont,
Ende met hem meester Jan Bont,
Raisse van Graven van Malenien heere,
Ende Reinere Moers, dits ware leere,
Sijn raetsliede vroet ende wijs,
Ende sinen secretarijs
Van Dynter meester Emonde,
Sijn ambassiatuers tier stonde,
Om tsamen te trecken onder hen
Tot den alder doorluchtichsten
Vorste ende heere Seghemont
Roomsch ende Honghersch coninc tier stont.
Welke ambassiatuers na dat
Toghen te Ludeke in der stat,
Daer si den voorseiden coninc rijc
Int palais herde notabelijc,
Als voorsinneghe wise mans,
Bi monde des voorseiden meester Jans
Bonten, haer bootscap hebben opghedaen
Soe sise te laste hadden ontfaen;

Presenterende ten iersten, voor alle dinc,
Den voorseiden Roomscen coninc
Den dienst met goeder herten zeere
Van hertoghe Janne haren heere;
Voort soe daden si onscout scoone
Dat hertoghe Jan in sijns selfs persoone
Bi hem niet comen was aldaer,
Segghende dat hi zeere ionc waer
Ende teeder van leden, des seker sijt,
Ende dat van den iare die tijt
Herde cout ware ende nat.
Ooc daden si onscout van dat
Hi niet eer, hoordic vermonden,
Bi siere ghenaden en hadde ghesonden:
Want in den iersten, dits waerheit bloot,
Hatti met sijns vaders doot
Ghenoech te doene sonder si
Die te bescreyene; ooc en conste hi
Te Parijs niet ghesinden mids dien,
Die wederpartye aenghesien
Sijns ooms van Bourgognen tswaer.
Ooc en conste hi niet voorwaer
In Inghelant ghesinden met besceide,
Aenghesien die gheleghentheide
Van der doot sijns vader, dits ware dinc.
Hier na baden si den coninc
Oetmoedelijc met herten zeere
Datti in den name van haren heere
Den hertoghe van Brabant, sijt seker das,
Den heere van Diest, die daer af was
Volmechticht ende ghelast tien tiden,
Verleenen woude ofte verliden
Alle dat Mijn Heere samentlike
Van hem ende den Roomscen rike
Te leene erghens houdende ware,
Ende hier af hulde en manscap dare
Nemen in vueghen in allen keere;
Dat van Brabant mijn voorseide heere
Die voorseide hulde ende manscap al
In sijns selfs persoon vernuwen sal
Den voorseiden Roomscen coninc hier naer
Te gheleghenen plaetsen ende daghen, daer
Si bereet af waren van diere dinc
Eens te werdene metten coninc,
Ende te voldoene volcomelijke:
Met meer woorden behoorlijke
Ende redenen dienende daer toe.
Hier op die keiser antwerde doe,
Dat hi die bootscap wel hadde verstaen
Ende zunderlinghe tversuec dat si ghedaen
Van te beleenen hadden, dat elc versta,
Den heere van Diest, et cetera.
Daer op dat doen alsoe houde
Die coninc drie poenten segghen woude.
In den iersten soe seide hi
Dat Mijn Vrouwe, dat segghic di,
Sijns brueder dochter entie sine
Na doode, alsoet was in scine,
Hertoghen Anthonijs, ontemelijc

Uutghestooten was oneerlijc
Uut Bruessele ende uut Brabant,
Tot haers, sijns brueders van Behemmerlant,
Des conincs, des doorluchtichsten heeren,
Ende tsiere smaden ende oneeren.
Ten anderen male seide hi claer
Dat Mijn Vrouwe sijn dochter tswaer
Van den voorwaerden van den huwelike
Die sijn brueder die coninc rike
Ghededinght hadde, dat ghijt wet,
Ende ooc van haer duwarien met
Ende morghengaven, dits openbare,
Voldaen noch versien en ware;
Dat der minster edelre vrouwen vaillant
Na den lantrechte van Brabant
Ghescien soude, alsoe hi seide.
Ten derden male met ondersceide
Seide hi int openbare,
Dat lant hem voore ghehouden ware
Van Brabant, dat na sinen woorde,
Alsoe hi seide, hem toebehoorde,
Ende sijn erve ware daer mede
Van rechter versterflijchede
Van weghen sijns ooms, sijt seker das,
Wencelijns, die hertoghe was
Van Brabant, alst es blikelijc,
Ende ooc van den Roomscen rijc
Weghen: soe hi daer af tghestant
Ontboden hadde in Brabant
Metten hertoghe van Brighe, daer met hem
Was die Hase van Behem.
Seide voort ten slote met onderseit,
Dat hi om der redenen wille voorseit
Niet beraden ware in gheenen keere
Te beleenen van Diest den voorseiden heere,
Tot dier tijt toe, si u gheseit,
Dat hi Mier Vrouwen siere dochter voorseit
Van den voorwaerden van den huwelike,
Duwarien, morghengaven desghelike
Volcomelijc hadde doen volscien
Ende voldoen, ende ooc tot dien
Dat hem van der smadenesse
Ghesciet ware selke beternesse,
Alsoe dat sijnre dochter voorseit,
Sijns brueder van Behem edelheit,
Ende sijns selfs eere in allen zinne
Volcomelijc ware verwaert daer inne;
Ende tot der tijt toe, hoert mi lesen,
Dat men hem hadde onderwesen
Met besceide twi ende hoe
Dat Brabant hem niet en hoorde toe.
Mer minen voorseiden heere,
Hertoghe Janne in gheenen keere
En woude hi doen gheen onghelijc;
Ende dat voldaen volcomelijc,
Waer hi die ghene, hout u daer an,
Die den voorseiden hertoghe Jan,
Die van sinen bloede ware,
Tsinen rechte woude openbare

Helpen ende bescudden daer inne.
Hier up namen met wisen zinne
Die ambassiatuers, dat verstaet,
Tot sanderdaeghs haer beraet.
Des anderdaeghs, doe ic ghewach,
Op St Jans evangelisten dach,
In Sinte Jans kerke derghelijc,
Hebben si den keiser besceidelijc
Gheantwert op alle die dinghe.
Ende opt eerste poent zunderlinghe:
Als dat Mijn Vrouwe voorghenant
Ontemelijc soude uut Brabant
Ghestooten sijn met grooter oneere,
Hebben si om minen voorseiden heere
Den hertoghe Jan, hoordic verclaren,
Ende slants eere te verwaren
Van Brabant, alst was redelijc,
Opghedaen besceidelijc
Alle die gheleghentheit te hant:
Hoe hertoghe Jan ende sijn lant
Van Brabant in alder wijs,
Na die doot hertoghen Anthonijs,
Met Miere Vrouwen hadden omme ghegaen,
Alsoe ghi vore hebt verstaen,
Ende hoe si uut Brabant ghesceeden was,
Ghelijc ic u hier voren las.
Op dander poent, dat der ic lien,
Ruerende van der duwarien
Mier voorseider Vrouwen, verstaet die dinc,
Antwerden si den voorseiden coninc:
Dat mijn heere van Brabant voorseit
Miere Vrouwen altoos met guetlicheit
Gheboden hadde tot allen tien
Van haren morghengaven ende duwarien,
Altoos bi rade van sinen oom
Van Bourgognen ende voort, neempt goom,
Van mier voorseider Vrouwen maghen
Ende vriende, om haer tallen daghen
Te doene dat redene ware ende besceit;
Ende die ambassiatuers voorseit
Hoopten dat mijn voorseide heere
Van Brabant noch beraden weere
Dat te doene voor alle dinc
Daer bi hi den voorseiden coninc
Ende sinen raet emmer niet
Soude willen scuwen iet.
Voort opt derde poent daer naer,
Als dat Brabant toehoorende waer
Den coninc ende verstorven soude sijn
Van sinen oom hertoghe Wencelijn,
Ende ooc mede derghelike
Van weghen van den Roomscen rike,
Seiden dambassiateurs aldaer,
Dat dat poent zeere lastich waer,
Ende dat minen heere van Brabant voorseit
Ende ooc sijnre heerlicheit
Grootelijc aenruerde twaren;
Daer op si niet ghelast en waren
Te verantwerdene min noch meere,

Ende mids dien baden minen heere
Den voorseiden coninc door haer houde,
Dat hem dat ghelieven woude
In ghescrefte te doene, wats ghesciet,
Over te ghevene; ende oft des niet
Hem en gheliefde, wouden si van desen
Nochtan gheerne goede boden wesen:
Met meer woorden behoorlike
Daer toe dienende temelike.
Ende als dese zaken voorghelesen
Den keiser dus waren onderwesen
Vraeghde hi met erren moede doe,
Oft men hem dwinghen woude daer toe
Dat hi sijn zake soude bescreven
In ghescrifte moeten overgheven,
Segghende voort dese dinc:
Al en waer hi gheen Roomsch coninc,
Maer coninc van Hongheren alleene,
Soe en soude men hem niet soe cleene
Doen: een ieghelijc dit onthoude,
Dat men met hem spotten soude.
Voort soe seide hi te hant,
Dat van ouden tiden tlant
Van Brabant altoos properlike
Toe hadde ghehoort den Roomscen rike,
Ende die duutsce lande zunderlinghen:
Ooc soude hijt daer toe weder bringhen,
Op dat hem God gheonde ghevals,
Al sout hem costen sinen hals.
Vraghende den ambassiatuers met desen
Met erren moede: ‘wildi emmer wesen
Fransoyse?’ Voort seide hi openbare,
Dat mijn Vrouwe sijn dochter niet en ware
Emmer voldaen tot desen daghen
Van haer duwarien oft morghengaven;
Dat doch der minster edelre vrouwe
Van den lande ghescien soude.
Segghende voort sonder verdraghen,
Dat hire sijn lijf om soude waghen,
Ocht haer soude ghescien, dats slecht,
Daer si toe ware gherecht.
Ende omdat die coninc dus was ghestoort,
Soe en conden die ambassiatuers nie woort
Meer ghespreken ter waerheden.
Ende aldus sijn si ghereden
Ter herberghen weert, seldi weten,
Ende als si ter maeltijt waren gheseten
Over tafele, ten selven stonden
Heeft die heere van Heinsberghe daer ghesonden
Ende dede bidden, hebbic vernomen,
Meester Janne Bont bi hem te comen
Ende meester Emonde, des seker sijt,
Van Dynter, die na der maeltijt
Tot hem ghinghen, dits ware dinc.
Daer seide hi hem dat hi metten coninc
Ghesproken hadde, ende hem docht ter cuere
Goet, dat die ambassiatuere
Mijns heeren van Brabant al te samen
Bi hem in siere herberghen quamen:

Hi meinde dat ooc die coninc voorwaer
Sijn vriende bi hem soude scicken daer;
Soe dat die ambassiatuers te hant
Des hertoghen Jans van Brabant
In Sinte Lambrechts kerke ghinghen.
Daer quamen bi hem in waren dinghen
Van Heinsberch die voorseide heere,
Die Hase van Behem ende ooc meere
Heer Coenraet Beyer sekerlijc,
Ende van daer ghinghen si zamentlijc
In des heeren herberghe cort daer naer
Van Heinsberghe, ende aldaer
Hebben des conincs vriende saen
Van sconincs weghen opghedaen
Seker poenten, in waren dinghen,
Die alleene Mier Vrouwen aenghinghen;
Ende want si wisten wel ter cuere
Dat die voorseide ambassiatuere
Van Brabant daer af gheenen last
En hadden, soe baden si emmer vast
Den ambassiateurs, dat si van desen
Goede boden wouden wesen:
Si souden ooc al derghelike
Bi den voorseiden coninc rike
Tbeste proeven ongheloghen
In allen zaken na haer vermoghen.
Dus sijn dambassiatuers daer naer
Van sconincs vrienden ghesceeden daer
Met guetlicheiden in allen keere,
Ende sijn wederomme bi haren heere
In Brabant comen met veerdichede,
Daer si hem ende sijn drie staten mede
Van allen zaken voorscreven, wilt verstaen,
Volcomen relatie hebben ghedaen.

LIII.

Van der ordinantien ghemaect op des hertoghen staet van synder herberghen.

Als nu die XI persone voorseit
Ghehat hadden dauctoriteit
Een iaer lanc of daer omtrent
Van hertoghe Janne ende tregement,
Ende van sinen lande daer mede,
Soe bevonden die goede stede
Dat men den staet van den hertoghe Jan,
Alsoe hi was ghenomen an,
Niet en soude moghen vuechlijc
Continueren; want claerlijc
Bevant men int openbare,
Dat die cost binnen dien iare
Van der herberghen liep sonder hoonen
Meer dan XXXV dusent cronen;
Ende mids dien hebben alte hant
Die zeven hooftsteden van Brabant,
Ende die stat van Tricht met hen

Den hertoghe Janne, ic seker ben,
Haren heere daer af gheadverteert,
Ende hem haer avijs vercleert
In een cedulle wel bescreven,
In ghescrefte overgegheven;
Soe dat bi den drien staten, hoort mi saghen,
Gheraemt wert ende overdraghen,
Dat tlant van Brabant sonder wanc
Hertoghe Janne haren heere vijf iaer lanc
Elcs iaers tsier cost weert gheven soude
XVI^{m} fransce cronen van goude,
Om dat men daer met sonder verlaet
Houden soude sinen staet.
Ende binnen dier tijt, hoordic ghewaghen,
Daer hi dus ionc noch ware van daghen,
Met sinen renten, forfaiten, vervallen,
Soudemen sijn slote ende renten met allen
Ende heerlicheiden, hoordic verclaren,
Die te vele[n] inden becommert waren,
Ontlasten, ontcommeren, los ende vri
In sijn handen stellen, soe dat hi
Op sijns selfs renten properliken
Ende domainen mocht heerliken
Ende princeliken staet houden voort,
Als eenen hertoghe toebehoort
Van Brabant - als daden hier te voren
Sijn edele vorders hooghgheboren -
Op sekere ordinantie, met goeder maten,
Daer af bi den voorseiden drie staten
Gheraemt was met goeder stade,
Ende bi den hertoghe ende sinen rade
Ghesloten; behouden daer in te waren
Oft den hertoghe binnen den vijf iaren
Gheliefde te hebbene tregement
Van sinen state, ende tbewent
Sijns lants, siere zaken verre oft bi
Bi hem selven te besorghene: dat hi
Dat sal moghen doen openbare,
Onbegrepen binnen dien iersten iare,
Soe verre hi dat condighde, mooghdi hooren,
Den drien staten een iaer te vooren;
Ende van dan voort souden die drie staten
Onghehouden sijn ende verlaten
Van den XVI^{m} cronen voorscreven
Des iaers tot siere cost te gheven
Van siere herberghen, alst voorseit es.
Dit was ghesloten, des sijt ghewes,
Ende overdraghen met ripen sinnen
Int iaer voorscreven te Bruessele binnen
XIIII^{c} XVI, doe ic ghewach,
In januario den XXIX^{sten} dach,
Na costume van scrivene, si u bekant,
Van den hove van Brabant.
Dus sijn die XI ghecoorne voorscreven
Des hertoghen Jans rade bleven.
Maer si en waren daghelijc
Niet te hove, noch desghelijc
En hadden si gheen wedden meere,

Si en waren ontboden; ende mijn heere
Hertoghe Jan in gheender maniere
En mocht stellen gheen officiere,
Noch open brieve, dits waerheit fijn,
Verleenen metten zeghele sijn,
Daer en moesten te minsten tot desen
Vier raetsliede bi gheteekent wesen.
Dese ordinantie hielt mijn heere
VII maende ende niet veel meere,
Ende doen aenveerde hertoghe Jan
Selve tregement, hout u daer an,
Sijns staets, sijns lants, ghelijc als dat
Hierna vercleert sal werden bat.

LIV.

Hoe hertoghe Jan te Tricht trac ende aldaer ontfanghen wert.

Int iaer Ons Heeren, dit staet te siene,
Viertien hondert ende zeventiene,
In die maent van meie, hout u daer an,
Overdroech die hertoghe Jan
Te Tricht te ridene cort na desen,
Om aldaer ghehult te wesen.
Ende want hertoghe Jan, sijt seker das,
Van Beieren, die elect was,
Van Ludeke doen wederseide
Te ghevene den hertoghe gheleide
(Jan van Montjouw, des seker sijt,
Was sijn tresorier tier tijt),
Soe overdroech met moede hoghe
Van Brabant die edel hertoghe
Met sinen rade ende steden houde,
Dat hi soe mechtich daer trecken soude,
Dat hi onbesorcht mocht wesen.
Die hertoghe ontboot met desen
Sijn edele ghewapent cort na dat
Bi hem te comene te Diest int stat:
Des saterdaeghs, segghic u bloot,
Acht daghe in meie, ende hi ontboot
Den VII hootsteden, dat si
Haer ghedeputeerde daer bi
Hem sinden wouden, om sonder vermiden
Met hem voort tot Tricht te riden.
Des sondaeghs, IX in meie voorwaer,
Reet hertoghe Jan, die heere voorbaer,
Van Diest te Tricht waert sijnre veerden,
Sterc omtrint acht hondert peerden.
Te Diepenbeke sonder wanc
Sat men af, ende at ende dranc.
Daer sant die joffrouwe van Montjouwe
Vele spisen ende drancs in goeder trouwe.
Die wile dat die hertoghe sat
Over tafele ende dranc ende at,
Quamen hem ghewapent ieghen daer
Tridderscap van over Mase, dats waer,
Entie stat van Tricht, hout u daer an,

Met herde meneghen vroomen man;
Ende doen men opbreken soude,
Entie hertoghe riden woude,
Sloech der stat van Tricht trompet
Eer des hertoghen; ende daer met
Wert die ionker van Wesemale,
Als maerscalc, zeere ghestoort te male,
Ende desghelijcs ooc Jan van Aa
Als huusmaerscalc, dat elc versta,
Ende wouden den trompet gheringhe
Gheslaghen hebben; om welke dinghe
Hief een groot gheruchte, wilt verstaen,
Maer het wert opghenomen saen
Bi shertoghen rade en ooc mede
Die ghedeputeerde der stede,
Die daer waren in dat bericht.
Ende als die hertoghe quam te Tricht,
Wouden alderhande ballinghe, hebbic vernomen,
Metten hertoghe inne comen,
Dies die stat om gheen dinghen
Van Tricht niet en woude gehinghen;
Ende daer bleven, seldi verstaen,
Die poorten langhe ghesloten staen.
Ten lesten het ghededinght waert,
Dat men des anderdaeghs ter vaert
Ordineren soude ende oversien
Wat ballinghen gratie soude ghescien.
Ooc soudemen dan dedinghen sonder lette
Van der zaken van den trompette.
Doen dit aldus ghesloten was,
Reet hertoghe Jan, sijt seker das,
In Sinte Servaes clooster, wilt weten,
In sijns selfs herberghe, die geheeten
Es shertoghen huus, dat verstaet.
Des anders daeghs hielt men raet
Op die zaken die ic voorseide.
Des dijnsdaeghs, XI in meie,
Reet hertoghe Jan ter waerheden
Met sinen edelen ende steden
Buten der stat, ende daer quam
Die collegie entie stat, soe ic vernam,
Van Tricht hem ieghen stille ende luut
Met crucen ende met vanen uut,
Ende leidenen met processien
In St Servaes kerke, ic seker ben.
Daer wert hi ghehult, met corten woorde,
Ende ontfaen alsoet behoorde.
Des goensdaeghs, des donderdaeghs daer naer,
Bleef hertoghe Jan te Tricht aldaer
Bi den goeden lieden der lande sijn
Van over Mase, verstaet den fijn,
Sinen eet vernuwende sekerlike,
Dien hi hen bi heer Heinrike
Van Berghen voortijts hadde ghedaen;
Ende die selve ondersaten voortaen
Van over Mase hulden voorwaer
Weder hertoghe Janne daer
Als haren gherechten heere sciere,
In behoorliker maniere.

Des vridaeghs, dat si u bericht,
Soe sciet die hertoghe van Tricht,
XIIII in meie, soe ic vernam;
Des saterdaeghs hi te Bruessele quam.
Maer hi liet te Tricht na hem
Minen heere den abt van Hafflighem,
Den heere van Diest ende daer toe meere
Raisse van Grave van Malenie heere,
Ende Reineren Moers, ter selver stont
Meester Janne ende meester Willem Bont,
Om met alderhande partien
Te bededinghene, hoordic lien,
Ocht metten rechte, dits openbaer,
Te beslechtene aldaer.

LV.

Vanden huwelyke tusschen hertoghe Janne van Brabant ende vrouwe Jacoppen van Hollant.

Int selve iaer, doe ic ghewach,
Opten heileghen Sinxendach
Dertich in meie, ic seker ben,
Sterf hertoghe Willem van Beieren
Greve van Henegouwe, si u bekant,
Van Hollant ende van Zeelant,
Die Vrouwe Margrieten hadde te wive
Van Bourgognen. Van haren live
Hadde hi een dochter, dat elc versta,
Die bi namen hiet Jacoba;
Van der welker, des neempt goom,
Hertoghe Anthonijs was recht oom;
Want haer moeder, daer ic af las,
Sijn gherechte suster was.
Dese dochter, daer ic af belide,
Hadde binnen haers vader tide
Te manne gehat den heere fijn
Van Viennen, den Dolphijn
Van Vrankerijc, conincs Karels sone.
Sonder oor soe sterf die gone
Van Vrouwe Jacoppen, dit vernem;
Ende als die hertoghe Willem
In sijn dootbedde lach zeere onghesont,
Daer hi noyt meer af op en stont,
Soe begheerde hi ende woude,
Dat men een huwelijc maken soude
Tusscen hertoghe Janne, dits waerheit fijn,
Ende der enegher dochter sijn.
Als hertoghe Janne, sijt seker das,
Die begheerte ter kennessen comen was
Van hertoghe Willemme, na siere doot,
Tooch hi eerstwerf met state groot
Te Mechelen, achtiene in junio,
Ende daer na te Ghent alsoe,
Sestiene in julio, segghic di,
Ende te beiden steden sprac hi
Met hertoghe Janne, des neemt goom,

Van Bourgognen sinen oom,
Van den huwelike te hant
Tusscen hem ende van Hollant
Vrou Jacoppen siere nichten vore verclaert;
Soe dat te Ghent ghesloten waert
Dat men een dachvaert, en lieghe u niet,
Daer af soude houden te Biervliet,
Opten lesten dach van julio;
Tot welken daghe quam alsoe
Hertoghe Jan van Brabant, die heere courtoys,
Metten greve van Charloys,
Van Bourgognen sijns ooms sone,
Ende met vele greven, merket tgone,
Baenrotsen ende edelen,
Die daer met hem, ic seker ben,
In siere gheselscap quamen, dats waer.
Over dander side soe waren daer
Van Beieren Vrou Jacoba die courtoyse,
Van Viennen Delphinoyse,
Van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant
Grevinne, ende Vrouwe van Vrieslant
Met Vrouwe Mergrieten, des sijt vroeder,
Van Bourgognen, harer moeder,
Ende met van Beieren hertoghe Jan,
Elect van Ludeke ende voort an
Greve van Loon, haren oom, sijts vroet,
Ende met haren rade goet
Ende edelen haers lants eerbaerlike;
Daer van den vorseiden huwelike
Ghemaect, ghesloten was een tractaet.
Soe dat hertoghe Jan, dat ghijt verstaet,
Ende Vrouwe Jacoba voorscreven
Malcaderen sekerheit hebben ghegheven
(Des avonts soe ghesciede dit doe,
Den lesten dach van julio),
Ende gheloofden elc anderen twaren
Metten huwelike voort te varen,
Soe verre Ons Moeder die Heilighe Kerke
Dat oorloofde, hier op merke,
Ende si crighen mochten gracie
Van den stoel van Roome dispensacie;
Ende si vestichden properlike
Die voorwaerde van den huwelike
Met openen brieven tien stonden
Op groote pinen ende verbonden.
In welker voorwaerden, dats waer,
Onder vele ander poenten daer
Ghededinght was, dat hertoghe Jan
Van Brabant laten soude voort an
Hertoghe Janne van Beieren rustelijc,
Paysivelijc ende vredelijc
Tgone alteenegader
Dat hertoch Aelbrecht, sijn vader,
Ende greve Willem, die broeder sijn,
Hem hadden ghegheven in trouwen fijn.
Daer toe soude hi hem houden daer na
Tghene dat hem Vrouw Jacoba,
Sijn nichte, na de doot haers vader
Toe hadde gheseit altegader.

Daer met was te vreden daer
Hertoghe Jan van Beieren, dits waer,
Ende droech daer met volcomelijc
Sijn consent int huwelijc,
Ende in die voorwaerde voorscreven;
Ende offerde daer sonder begheven
Hertoghe Janne van Brabant in trouwen fijn
Ende Vrouw Jacoppen der nichten sijn,
Of sijs begheerden, sonder hoone,
Te treckene in sijns selfs persoone
Te Constans, ic seker ben,
In der heilegher concilien,
Om hen dispensacie daer
Te verwervene: dies voorwaer
Hertoghe Janne in goeder trouwe
Van Brabant ende ooc Mijn Vrouwe
Seere hem dancten, si u bekant.
Want hertoghe Jan van Brabant
In der concilien ter cuere
Sijn voorsienighe ambassiatuere
Ligghende hadde te Constans binnen:
Die meinde hi, wilt mi versinnen,
Te belastene ter bederven
Die dispensacie te verwerven.
Dus es met grooter minlicheiden
Die dachvaert te Biervliet ghesceiden.
Na twelke, des sijt ghewes,
Hertoghe Jan van Beieren bleven es
Bi sijnder nichten, dits waerhede,
Die hem daghelijcs leveren dede
Voor XL peerde, dit es waer,
Ende wes hi meer verteerde daer,
Dat was tot sijns selves laste:
Dat moeste sijn tresorier vaste,
Die ionker van Montjouwe, al bloot
Betalen, des hem dicke verdroot.

LVI.

Van hertoghen Jans ambaxiatours die inder concilien van Constans laghen.

Hertoghe Jan, dat ghijt verstaet,
Hadde al eer, vore dit tractaet
Van den huwelike gheconfirmeert al vore
Al tgone dat die ambassiatore
Wilen hertoghen Anthonijs, sijns vader,
In der heilegher concilien te gader
Van sijns vader weghen ende heeren
Te Constans hadden ghedaen tsier eeren;
Ende want hi hem in doeghden voor waer
Den voetstappen pijnde te volghene naer
Sijnre vorderen, heeft hi tien stonden
In der concilien te Constans ghesonden
Eerweerdeghe clerke van rechte:
Van den Stocke heere Lambrechte,
Doctor in decreten, sijt seker das,

Die prior van Bertrez ooc was,
Anselmus Smeeds, deken, wilt merken,
TAntwerpen in Onser Vrouwen kerken,
Godevaerde van Zichenen, hoort wat ic spreke,
Deken van Sinte Peeters te Beke,
Beide in loye ghelicentieert;
Heer Reineren van Arnhem, si u vercleert,
Canonic te Ludike, zijt zeker das,
Ende Peetren van Bruessele, die was
Canonic te Constans tier selver tijt
Ende Lonise van Baest, des seker sijt,
Bacheleer in theologien.
Ende na dat die Roomsce, hoordic lien,
Ende Honghersce coninc, daer wi af seiden,
Van der stat van Ludike was ghesceiden
Ende te Constans weert ghetoghen,
Ordineerde die heere vermoghen,
Hertoghe Jan van Brabant,
Sijn ambassiaet te hant
Aen den Roemscen coninc recht,
Te wetene den bisscop van Atrecht,
Meester Peetren Canchon ter waerhede,
Meester Janne Papiot ende daer mede
Meester Janne Bonten, verstaet die dinc,
Om den voorseiden Roomscen coninc
Van sinentweghen met begheeren
Sinen dienst te presenteeren,
Ende al noch te versueken tot dien
Rekeninghe van allen dien
Datti van den Roomscen rike, dits claer,
Hielde ende sculdich te houdene waer;
Ende soe verre si conden, hebbic vernomen,
Metten Roomscen coninc overcomen.
Na begrijp eender instructien bescreven,
Die welke die hem was ghegheven,
Soe mechtichde hem hertoghe Jan dier dinc:
Van sinentweghen den Roomscen coninc
Tofferen ende toe te segghen met loste
Te dienene te sijns selfs coste
Twee maende lanc, ic seker ben,
Met twee of drie hondert glavien.
Welke ambassiatuers met staden
Haer bootscap aen den coninc daden
Te Constans wiselijc met voorraet;
Maer die coninc en wilde gheen tractaet
Aengaen, mids dat, si u verclaert,
Haer macht was ghelimiteert
Na begrijp, verstaet den sin,
Van der voorseider instructien.
Als nu dat tractaet dat ic vore las
Van den huwelike ghededinght was,
Overdraghen, ghesloten, heeft te hant
Hertoghe Jan van Brabant
Sijn ambassiatuers, ic seker ben,
Met volcomender procuratien
Ghemechticht, die voorseide wise mans,
Van den stoele van Roome of, te Constans,
Van der heilegher concilien na sijn begheren
Dispensatie te impetreren

Daer hem met gheoorlooft worde te waren
Metten huwelike voort te varen
Tusscen hem, dat elc versta,
Ende die voorseide Vrouwe Jacoba,
Niet wederstaende, hoordic oorconden,
Dat zi ten tweesten grade bestonden;
Want si beide, verstaet den fijn,
Suster ende brueder kinder sijn,
Ende niet ieghenstaende ooc mede
Dat si bestonden ten derden lede
Van swagherscape, dits claer besceit;
Want die dolphijn van Viennen voorseit,
Der Vrouwen Jacoppen ierste man,
Ende van Brabant hertoghe Jan
Bestonden elcanderen alsoe naer
Van maechscape, ten derden, dats waer.
Die ambassiatuers, soe saen
Si die procuratie hadden ontfaen,
Aerbeiten si ghetrouwelijc in der bederven
Om die dispensatie te verwerven.
Maer si en condense sekerlijc
Niet ghecrighen lichtelijc;
Mids dat van Beieren hertoghe Jan
Ende daer die edel man,
Die Roomsce coninc, dat beweerden,
Ende daer ieghen opponeerden:
Soe ic namaels, hebbics gheval,
Claerlijc u bescriven sal
Ter plaetsen daer dat sal behooren.
Maer ic moet anders scriven vooren.

LVII.

Hoe doirdinancie der drie staten op tregiment hertoghen Jans ghebroken wert.

Als hertoghe Jan, des sijt ghewes,
Weder van Biervliet comen es
Te Bruessel int stat sonder verlaet,
Doe wert hem noch sijn staet
Onderhouden met eerbaerheit
Na der ordinancien voorseit
Bi den drien staten ghemaect, doe ic ghewach,
Opten neghenentwintichsten dach
Van januario lest voorleden.
Na welker ordinancien, als wi vore zeden,
Hi gheenrehande officiere
Setten en mochte in gheender maniere,
Noch brieve verleenen, verstaet den fijn,
Metten grooten zeghele sijn,
Dan bi rade, hoort mi bedieden,
Van eneghen vieren siere raetslieden,
Die in die brieve moesten ghetekent wesen,
Als ghi voren hebt ghelesen.
Jeghen dese ordinancie dan
Maecte de voorseide hertoghe Jan
Willeme van Assche, ic segghe u dat,

Sinen amman te Bruessele int stat,
Ende verleende hem daeraf tsiere lieve
Sijn bezeghelde open brieve
XI in oeghst, dat segghic di,
Sonder iemande van sinen rade daer bi
Gheteekent te wordene, ende nochtan
Wert Willem van Assche als amman
Des ander daeghs opten XII^sten^ dach
Te Bruessel ontfaen, daert menich sach,
Voor scepenen, daer hi dede sinen eet.
Cort daer na aenveerde ghereet
Hertoghe Jan selve tregement
Sijns lants, sijns staets, ende al tbewent.
Dus wort ghebroken mids dit beleit
Dordinancie der drie staten voorseit
Die was ghemaect, ic seit u so,
Neghenentwintich in januario,
Als zi omtrent VII maent tot desen
Onderhouden hadde ghewesen.

LVIII.

Hoe die dispensatie van den huwelic tusschen hertoghe Janne en vrouwe Jacob[a] gheschorst wart.

Hertoghe Jan van Beieren, sijt seker das,
Uut Hollant te Ludeke ghetoghen was,
Daer hi enen tijt es bleven.
Maer int selve iaer, vindic bescreven,
XIIII^c^ XVII, dat segghic di,
In die maent van septembri,
Sciet hi van Ludeke voor waer,
Ende nie sint en quam hi daer,
Ende sijn vaert nam hi te recht
In die stat van Dortrecht,
Daer hi inne was ghelaten saen
Ende ghehult ende ontfaen.
Hoe wel dat huwelijc vore vercleert
Tusscen hertoghe Janne was ghetracteert
Van Brabant ende siere nichten tswaer
Van Hollant, als ic u dede verclaer,
Bi wetene, wille, consente ende raet
Hertoghe Jans van Beieren, dat verstaet,
Ende hoe wel hi offerde met woorden scoone
Te Constans te ridene in sijns selfs persoone
Om dispensatie te wervene ghereet,
Ghelijc als dat voorscreven steet:
Heeft hi nochtan in corten stonden
Enen abt ende enen ridder ghesonden
Uut Beieren te Constans met verdicheden,
Daer si van sinentweghen opdeden
Ende in sinen name hebben bescreven
Een supplicatie overghegheven
Den cardinalen, dit was waer,
Int selve voorscreven iaer
XIIII^c^ seventiene, dat segghic di,

XXIII daghe in septembri,
Om te belettene, si u bekant,
Dat metten hertoghe van Brabant
Ende met Vrou Jacoppen vore vercleert
Niet en worde ghedispenseert.
Maer want die heeren, die cardinale,
Hen daertoe en keerden niet te male,
Soe hebben dabt entie ridder twaren
Die supplicatie laten varen,
Ende hebben een ander, dat segghic di,
Supplicatie gheworven, die si
Hebben overghegheven, dits waer dinc,
In den name van den Roomscen coninc.
Die vervolghden si ernstelijc te male
Beide voor die voorseide cardinale,
Ende ooc onder alle die natien
Van der heilegher concilien,
Om te belettene daer met
Die dispensatie, dat ghijt wet.
Die ambassiatuers, verstaet den sen,
Wesende in der concilien
Des hertoghen van Brabant onghecesseert
Hebben daer ieghen gheopponeert
Alsoe verre ende alsoe wale,
Dat die heeren, die cardinale,
Entie natien van Vrankerike
Daer op antwerden samentlike
Dat die eisch des abts openbare
Ende des ridders onredelijc ware;
Des en wouden siere niet toe doen een twint.
Maer die ander IIII natien, dit versint,
Hebben ghedeputeerde ghegheven
Om hem van der saken voorscreven
Te informerene wel ende claer.
Dus soude die dispensatie daer
Ghescorst bliven eenen termijn,
Tot die paus ghecore soude sijn.
Dit condichden dambassiatuers te hant
Hertoghe Janne van Brabant
Haren heere, sonder begheven,
Met haren brieven te Constans ghescreven
In die maent, doe ic ghewach,
Van october, den dertienden dach.

LIX.

Hoe hertoghe Jan van Beijeren te Dordrecht quam ende wat hij van vrouwe Jacoppen sijnre nichten en hueren lande begheerde.

Als Jan van Beieren, hoort mijn dichten,
Jeghen Vrou Jacoppen sijnre nichten
Te Dordrecht ontfanghen was, te hant
Condichde hi den steden van Hollant
Ende van Zeelant derghelike
Met ghescrifte ernstelike
Die redene, die zake, hebbic vernomen,
Daer omme hi was te Dordrecht comen.

In den iersten te wetene ende te wesen vroeder
Hoe hertoghe Willem, sijn heere ende broeder;
Van deser werelt was ghesceiden,
Ende hi die oneendrachticheiden
Vernam die waren in Hollant,
Quam hi te Dordrecht al te hant
Om tlant te stellen in goeden vreden
Hollant, Zeelant, die goede steden,
Ende daer buten overal;
Opdat elc met rechte sal
Ende met vonnesse, si u vercleert,
Moghen werden ghehanteert.
Dies hi nu, verstaet mijn dichten,
Met sijnre liever Vrouwen ende nichten
Van Hollant wel eens worden was,
Alsoe hi meinde, sijt seker das;
Soe dat bi hare, verstaet den fijn,
Ende bi der liever suster sijn,
Harer moeder, een tresorier te waren
Ende ander goede manne gheset waren,
Die hem toe seiden noch vroech noch spade
Niet te doene dan bi sinen rade
Ende goetdunkene. Ooc screef hi claer
Dat hi een gheboren vooght waer
Van Hollant ende van Zeelant,
Alsoe langhe, si u bekant,
Als die voorseide sijn Vrou nichte
Gheenen wetteghen vooght, diese verplichte,
En hadde, noch momboor noch man.
Want hem nu cortelinghe dan
Te Ludeke sijnde, hoort mi verclaren,
Vele grooter clachten vore comen waren
Van den grooten onrechten die someghen lieden
Alomme in Hollant ghescieden.
Soe ware hi weder te Dordrecht
Comen, om dat te versiene slecht,
Ende allen den goeden steden
Haer hantvesten ende vriheden
Ende goede hercomene over al
Te helpen houden groot ende smal;
Ende begheerde daer omme sonder si
Aen alle die goede steden, dat si
Bi hem des trouwelijc bliven wouden,
Ende hem daer af ooc bistaen souden,
Dat hi in der momborien
Ende in der voorseider vooghdien,
Die hem met rechte na sijn woorde,
Alsoe hi seide, toebehoorde,
Bliven mochte, dits waerheit fijn:
Want hi der liever nichten sijn
In gheenen stucken op der eerde
Te veronrechtene begheerde,
Noch vercortinghe enegherande
Te doene. Hi wilde ooc den lande
Wederdoen al onghespaert
Als een goet vooght ende ruwaert
Sculdich ware in allen keere
Te doene. Ooc begheerde hi zeere
Dat men soude dese poente voorscreven

Toonen ende te kinnen gheven
Den gherichte niet alleene,
Maer in die steden den volke ghemeene.
Hier na dat een dachvaert
Te Schoonhoven ghehouden waert,
Daer mijn Vrouwe van Hollant openbare
Te wetene begheerde welc dat ware
Haers ooms eisch ende aensprake,
Ende welc die redene was entie zake
Die hi te haerwerts hebben mochte,
Oft tot haren lande, dat hi noch versochte
Haer vooght te sine ende ruwaert
Van haren lande, als vore verclaert.
Dien eisch gheweten, heeft hare te hant
Mijn voorseide Vrouwe van Hollant
Wiselijc met goeder staden
Met haren drien landen daer op beraden,
Ende daer na haren oom sciere
Gheantwoort in deser maniere:
Dat si wel wiste (soe daden mede
Haer rade ende haer goede stede),
Dat hi van rechts weghen, dat kenden si,
Haer vooght soude wesen; maer daer bi,
Dat si hadde haer mondeghe iare,
Alst kinlijc was ende openbare.
Soe ware si beraden tot desen
Met haren landen vore ghelesen
Van Henegouwe ende van Hollant
Ende daer toe van Zeelant,
Dat zi, na redene ende recht besceit,
Van allen den drien landen voorseit
Momboor noch vooght hebben en woude,
Noch gheenen ruwaert setten soude.
Des begheerde Mijn Vrouwe wel houde
Dat haer oom haer des verdraghen woude.
Maer want in tiden voor desen
Een overdrach hadde ghemaect ghewesen,
Als dat Mijn Vrouwe, hoordic vercleeren,
Bi Miere Vrouwen haer moeder soude regeeren
Haer lande wiselijc, nemes goom,
Ende bi haren voorseiden oom
Ende bi andere die te diere tijt
Met waren ghenuempt, des seker sijt:
Soe woude Mijn Vrouwe groot ende smal
Tselve overdrach ende voorwaerde al
Houden, doen houden openbare;
Ende oft iement, van wat siden hi ware,
Daer boven ghebruect hadde tswaer,
Dat soudi den anderen rechten claer.
Welke antwoorde, dat ghijt versint,
Haren oom en ghenueghde twint;
Maer hi wert beraden van dien
Dat hi den eisch van der momborien
Ende ruwaertscape heeft afghelaten,
Ende begheerde utermaten
Aen Mier Vrouwen zier nichten tregement
Van haren lande ende tbewent.
Welke eisch Mier Vrouwen sekerlijc
Den iersten docht wesen zeere ghelijc;

Niet min zi dede, des neemt goom,
Daer op antwerden haren oom,
Hoe dat si, ic seker ben,
Na den iersten overdraghe dat si met hem
Ghemaect hadde, als ic u dede bekant,
Met hertoghe Janne van Brabant
Haren neve zekerlike
Van eenre voorwaerden van huwelike
Bi rade ende wille, des sijt vroeder,
Van Miere Vrouwen, harer moeder,
Haers ooms van Bourgognen daer met,
Haers neven van Chaerloes, dat wet,
Ende daer desghelijcs, neemt goom,
Mijn voorseide heere van Ludeke haer oom
Bi was, ende daer toe riet ghenoech,
Ende sijn consent daer inne droech.
Ende mids dien seide altehant
Mijn voorseide Vrouwe van Hollant,
Dat si met niemende meer en woude
Nuwe voorwaerden maken noch en soude,
Buten haren heeren ende maghen
Ende haren drien landen, hoort mi saghen;
Maer si woude meer ende men
Bi haren oom van Bourgognen
Ende haren twee neven altoes
Van Brabant ende van Chaerloes,
Ende bi haren drien landen voorscreven
Haren oom van Ludeke doen ende gheven
Al dat si hem int openbare
Van rechte sculdich te doene ware.
Hertoghe Jan van Beieren, dat versint,
En was hier met te vreden twint
Ende es van Schoonhoven ongheloghen
Weder te Dordrecht ghetoghen
Int iaer XVII, doe ic ghewach,
In november den derden dach.

LX.

Vanden stride te Gorinckem, daer de jonchere van Arkele doot bleef.

Int selve iaer, nu hoort na mi,
Binnen der selver maent van novembri,
Jonker Willem sheeren van Arkel zone -
Heere van Vorne was die gone
Ende heere van Sittaert tsiere vrame;
Ooc was hi recht erfghename
Van den hertoghedomme van Ghelre, dat wet,
Ende daer toe van Gulike met -
Dese jonker Willem, si u cont,
Metten heere van Egmont
Ende anderen sinen vrienden, ic seker ben,
Ende met hertoghen Jans van Beieren
Vrienden, die hi daer sant met hem,
Creech die stat van Gorinchem;
Maer Miere Vrouwen vriende van Hollant
Behielden tslot, si u bekant,

Dat binnen derselver stat ghereet
Opter Merweiden steet.
Als Mijn voorseide Vrouwe int clare
Vernomen hadde die niemare
Dat die jonker van Arkel hadde beronnen
Die stat van Gorinchem ende ghewonnen,
Soe quam si cort daer na, sijts vroeder,
Met Miere Vrouwen harer moeder
Ende met haren edelen mannen vaillant
Ende goeden steden van Hollant
Met grooter macht, wilt mi verzinnen,
Te watre int slot te Gorinehem binnen,
Twelc hadden hare vriende, des seker sijt,
Te haren behoef ghehouden tot dier tijt.
Mijn Vrouwe, daer ic eer af vermaende,
Ende haer moeder bleven staende
Onder haer baniere teender soorte
Voor tvoorseit slot aen die poorte,
Ende haer vriende torden uut, ic seker ben,
Ende die van Utrecht met hen,
Ende bestreden met eenen oploope
Den ionker van Arkel met sinen hoope
Binnen Gorinchem met vreetheden.
Die Hollanders hebben zeghe ghestreden
Entie Beiersce ende Gheldersce gheplaeght,
Gheslaghen, ghevanghen ende veriaeght,
Ende die stat van Gorinchem met trouwen
Weder ghelevert harer Vrouwen.
Van Miere Vrouwen siden bleef in der noot
Walraven van Brederode doot.
Van der ander siden bleef verslaghen
Die ionker van Arkel, dat was te claghen,
Die ionker van Pietersem in waren dinghen,
Ende heere her Arnt van Ardinghen,
Ende meer andre bitterlijc,
Die men niet tellen mochte lichtelijc;
Ende die greve van Vernenborch
Bleef daer ghevanghen int besorch
Met vele Gheldersce, het was hem swaer.
Dit ghesciede int voorseide iaer
Op Sint Loys dach, dat segghic di,
Den iersten dach van decembri.
Men seide, alsoe ic hebbe vernomen,
Dat die ionker van Arkel was overcomen
Met hertoghe Janne van Beieren, dat hi
Mine Vrouwe van Hollant, dat segghic di,
Die voorseide, daer ic af scrive,
Ghehat soude hebben teenen wive;
Maer die werken, dats openbare,
Die hi bewees ieghen hare
En gaven gheen ghetughe, dat wet,
Van vrientscapen daer men vrouwen met
Pleeght te versmeekene, niet een caf.
Mids dien heeft hi te loone daer af
Die doot verworven te dien stonden.
Ons Heere vergheve hem al sijn sonden!
Want hi voortijts dicke voor desen
Den heerscape van Brabant heeft bewesen
Ende den lande, dat hi was

Haer ghetrouwe vrient, sijt seker das.
Al en waren die Brabantere niet
Te desen stride, niet en liet
Die hertoghe Jan van Brabant
Hi en heeft siere nichten van Hollant
Vele edele uut Brabant, des seker sijt,
Te dienste ghesonden, die te diere tijt
Laghen te Rotterdamme voorwaer
Om die stat te bewarene daer,
Ende selve was die hertoghe Jan
Op weghe met meneghen frisscen man,
Met groter macht, met meneghen vromen,
Sijnre nichten te helpen te comen;
Maer doen hi vernam onderweghen
Dat si hadde ghewonnen zeghe,
Keerde hi omme altehant
Metten sinen weder in Brabant.
Als Mijn Vrouwe ende haer moeder
Met haren scepen, des sijt vroeder,
Voor Dordrecht zeilden met meneghen man,
Soe dede van Beieren hertoghe Jan
Met bussen na hem uutscieten te hant;
Maer het was te vergeefs: want zi niemant
En gheraecten te diere tijt.
Cortelinghe voor desen strijt
Die ghesciede te Gorinchem,
Quam ghereden Jan van Rijnshem
.....
.....
.....
Beide te samen opten velde,
Ende bevonden aen malcandren tien tide
Dat elc van hem tooch ten stride.
Jan van Rijnshem trac, si u bekant,
Over Miere Vrouwen zide van Hollant.
.....
.....
.....
.....
.....
Den ionker van Arkel te Diest ghetoghen.
Als si dat beide aldus vernamen;
Met malcandren si overquamen,
Dat deen van hen, op dat God woude,
Den andren in den stride vanghen soude;
Ende of dat ghebuerde tier tijt,
Soe soude die ghevanghene wesen quijt
Van ziere vanghenessen ende rantsoene
Om perde ende om hernasch te doene.
Ende het ghebuerde, verstaet die dinc,
Dat Jan van Rijnshem den anderen vinc,
Ende hi rantsoeneerdene, dits waer bediet,
Na der voorwaerden ende anders niet.

LXI.

Hoe paeus Merten die vyfste met hertoghe Janne van Brabant ende vrouwe Jacoppen van Hollant dispenseerde, ende hoe hy die dispensatie wederriep.

Int voorseide Ons Heeren iaer
XIIII^{c} seventiene, hoort hier naer,
XII in novembri, dat si u cont,
Op Sinte Mertens avont
Des weerden heileghen bisscoppen,
Wert te Constans in der Concilien
Paus Merten die V^{ste}, en lieghe u niet,
Ghecoren, die te voren Oddo hiet,
Van der Columpnen zekerlijc.
Dus was afgheleeght gheheellijc
Dat iammerlike scisma
Dat gheduert hadde wel na
In der Heilegher Kerken XL iaer.
Opten XX^{sten} dach daer naer
Der selver maent, met weerdicheit
Wert ghecroont die paus voorseit,
Solempnelijc daert menich sach,
Ende opten XXII^{sten} dach
Der maent decembris, si u vercleert,
Heeft die paus ghedispenseert
Met hertoghe Janne van Brabant
Ende Vrou Jacoppen van Hollant,
Dat si metten huwelike, sijt seker das,
Dat tusscen hem ghetracteert was,
Voort varen mochten ende volbrenghen,
Niet wederstaende in gheenen dinghen
Dat si van maechscape tien stonden
Malcandren ten tweesten lede bestonden;
Ende van swagherscape bestonden si
Ten derden grade, dat segghic di.
Die bullen daer af in corten stonden
Hebben heimelijc afghesonden
Dambassiatuers al sonder verbeiden.
Van Constans es cort daer na ghesceiden
Meester Jan Bont met snellen keere
Om den hertoghe sinen heere
Zeker saken metten monde te bringhen bi.
Die andere ambassiatuers heeft hi
Te Constans ghelaten, verstaet den sen.
Hertoghe Jans vriende van Beieren
Hebben vernomen claerlijc
Dat die paus tvoorseide huwelijc
Tusscen hertoghe Janne ende Miere Vrouwen
Gheoorlooft heeft om te laten trouwen;
Die welke daer af ter waerheden
Van herten zeere waren tonvreden,
Ende claeghden rechtevoort die dinc
Den Roomscen ende Hongherscen coninc,
Die welke beval sonder cesseren
Dat men die brieve soude aresteren
In der cancelrien altegader,
Tot datti met onsen Heileghen Vader
Den paus, ghesproken hadde van der dinc.

Maer als die voorseide coninc
Vernam, alsoe ict hoorde verclaren,
Dat die brieve henen waren,
Wert hi toornich sunderlinghe,
Ende heeft van sinen lieden gheringhe
Ghesonden na meester Janne Bont
Om [hem] te vanghene, dat si u cont.
Meinende sonder eneghe delatie
Datti die bullen van der dispensatie
Bi hem hadde; des niet en was.
Dus es meester Jan Bont, sijt seker das,
Buten Basele herhaelt ende ghevanghen daer,
Ende weder omme ghevoert, dats waer,
Van den enen slote op dander, segghic di.
Ten lesten soe es ooc hi
Weder te Constans bracht daer nare.
Want alst die paus vernam int clare
Datti ghevanghen was, verstaet die dinc,
Heeft hi den Roomscen coninc
Selve met ionsteliker beden
Om meester Janne Bont ghebeden,
Ende al en deet die coninc, hout u daer an,
Niet gheerne, soe heeft hi nochtan
Ter beden van den paus ghedaen,
Ende los ende quite laten gaen
Meester Janne Bonte, dits waer.
Entie coninc heeft den paus daer naer
Gheinformeert sterkelike
Dat van den voorseiden huwelike
Scande, partijscap, groot orloghen
Sekerlijc soude comen moghen;
Ende mids dien ter waerheden,
Ter ernstegher begheerten ende bedeh
Des Roomscen conincs voor waer,
Wert die dispensatie wederroepen daer
Te alselker meininghen, dit onthoude,
Datti hem opter zaken woude
Ripeliker beraden bat.
Dese revocatie ghesciede int stat
Van Constans opten V^{sten} dach
Die doe in jannuario ghelach.
Ende hier na al onghewaent
Opten XX^{sten} dach der selver maent,
Hertoghe Jan van Beieren, sijt seker das,
Die doen elect van Ludeke was,
Wesende te Dordrecht tien stonden
Heeft sijn besloten brieve ghesonden
Aen den ghemeinen raet te hant
Sijns liefs neven van Brabant
Metter copien, verstaet den sen,
Van der voorseider revocatien
Daer inne besloten, hoort na mi;
Ende in der substantien soe screef hi
In sinen brieven, al sonder waen,
Hoe dat hi claerlijc hadde verstaen
Dat die paus, nu hoort mijn dichten,
Met Jacoba sijner liever nichten
Der grevinnen van Hollant
Ende sinen lieven neve van Brabant

Ghedispenseert hadde volcomelijc,
Ende gheoorlooft tvoorseide huwelijc:
Daer hem seker int openbare
Sunderlinghe lieve toe ware;
Maer nu corts weghs ter waerhede
Waer hem een bulle ghetoont, daer mede
Die paus die dispensatie saen
Wederroepen heeft ende te niet ghedaen:
Datti voorwaer niet gheerne en hoorde.
Uut welker bullen met scoonen woorde
Ende met beden ghecreech copie
Entie selve wedergade, die
In sijn brieve besloten hi hem sant.
Hoe wel hertoghe Jan vore ghenant
Van Beieren, elect van Ludeke, tswaer
Sijn liede hadde ghesonden daer
Te Constans, om dat si sonder verhouden
Die dispensatie beletten souden,
Ende dat, ten vervolghe van desen,
Die Roomsce coninc vore ghelesen
Verworven hadde die revocatie
Ende wederroepen die dispensatie:
Soe screef hi nochtan openbare
‘Dat hem sonderlinghe lief ware
Dat voorseide huwelijc, soe mi dochte,
Sekeren voortganc hebben mochte,
Entie revocatie ghenuempt hier vooren
Ware hem seker leet om hooren.’
Dat die heeren, die wise mans
Van den rade hertoghe Jans
Van Brabant, daer hijt aen screef tien stonden,
Te vollen betrouwen niet en conden,
Aenghesien in warer spraken
Ende ghemerct alle herganghen zaken.

LXII.

Van den huwelike tusschen hertoge Janne van Brabant en vrouwe Jacoppen van Hollant.

Hierna, int vorseide iaer
XIIII^{c} XVII, dits waer,
Na costume van scrivene, si u bekant,
Van den hove van Brabant,
Heeft hertoghe Jan, dat segghic di,
XXIII der maent januari
Ghesonden heerlijc aen Mier Vrouwen
Inghelbrecht greve te Nassauwen,
Heere te Leck, te Breda desghelijc,
Heere Heinrijc van der Lecke, heere tot Heeswijc,
Ende Willeme Blondeele daertoe meere,
Die van Grevillier was heere,
Sijn raedsliede te dien stonde,
Ende van Dynter meester Emonde
Sinen secretaris, hoort hier nare,
Om te tracteerne met hare
Ende metten huwelijc voort te varen,

Na tbegrijp, hoordic verclaren,
Van eener instructien die si
Met hen hadden, soe seide men mi.
Ende daer na, doe ic u ghewach,
In februario den tiensten dach,
Sant weder die hertoghe van Brabant
Tot der voorseider Vrouwen van Hollant
Den voorseiden greve van Nassouw, dat wet,
Ende heere Heinrijc van Berghen met,
Heere van Grimberghen ende van Melijn,
Ende heere Heinrike, eenen ridder fijn,
Van der Lecke sonder begheven,
Ende Willeme Blondeel voorscreven.
Ooc sant hi met hen ter selver stont
Meester Jan Bonte ende meester Emont
Van Dynter, hoort mi verclaren,
Die met sinen brieven ghemechticht waren
Van shertoghen weghen volcomelike
Van den voorseiden huwelike,
Om met hare sonder failleren
Te sluten ende te termineren.
Ende daerna, hout u daer an,
In de maent van meerte, trac hertoghe Jan
Van Brabant in sijns selfs persoone
Met heerliker gheselscap scoone
Van greven, baenrotsen, edelen,
Ridderen, knechten, ic seker ben,
In Hollant, doe ic u ghewach,
Ende quam opten achsten dach
Van meerte in des greven Haghe.
Si ghinghen te rade in den andren daghe.
Daer was die bisscop van Dornike
Die proost van St Donaes derghelike,
Meester Symoen was daer mede
Van Fremelles, dits waerhede,
Doctor in loye, hout u daer an,
Ambassiatuers van hertoghe Jan
Van Bourgognen, si u bekant,
Die raetsliede shertoghen van Brabant,
Ende die raetsliede daer mede
Mier Vrouwen van Hollant, ende der stede
Ghedeputeerde, die daer waren,
Van Brabant, van Henegouwe twaren,
Van Hollant ende van Zeelant,
Ende visenteerden al te hant
Die bulle van der dispensatien
Entie copie van der revocatien,
Daer af Minen Heere van Brabant
Noch Mijnder Vrouwen van Hollant
Bulle noch *vidimus* auctentijc
Ghetoont en was. Zeere ripelijc
Overdachten si ende woeghen seere
Die sorghen ende lasten in allen keere
Ende inconvenienten, hoort mi verclaren,
Die in der zaken gheleghen waren,
Ende daer af comen mochten na oft bi.
Ende ten utersten soe sijn si
In haren rade samentlike
Overcomen eendrachtichlike,

Dat Mijn voorseide Heere van Brabant
Ende Mijn Vrouwe van Hollant
Des anderen daeghs, verstaet ende hoort,
Ter eeren Gods souden varen voort
Metten huwelike, doe ic ghewach.
Des donderdaeghs, opten X^sten^ dach
Der maent van meerte, dat elc versta,
Hebben hertoghe Jan en Vrouwe Jacoba
Belieft ende gheapprobeert
Die dispensatie vore vercleert;
Ende uut crachte van diere, soe hebben si
Opten selven dach, dat segghic di,
Des avonts na completen tswaer
Int slot van sGrevenhaghe daer
Met behoorliken woorden sterke
Na forme van der heilegher kerke
.....
.....
Hier waren ieghenwoordich ende bi
Vrouwe Margriete, dats sonder si,
Van Bourgognen, des sijt vroeder,
Miere voorseider Vrouwen van Hollant moeder,
Hertoghe Adolf van den Berghe eerbaerlike
Ende die bisscop van Dornike,
Die proost van Sinte Donaes, dats waer,
Van Brugghe; ende ooc waren daer
Greven, vrien, verstaet den sen,
Baenrotsen, edelen, ridderen
Ende knechten in grooten ghetale,
Ende die ghedeputeerde te male
Van den voorseiden steden van Brabant,
Van Henegouwe, van Hollant ende Zeelant.
Ende den eersten nacht, dits waer,
Besliep die hertoghe Miere Vrouwen daer
Int voorseide slot van sGrevenhaghe;
Ende over een maent van dien daghe,
Int iaer van XVIII^c^, hoore die wille,
Opten X^sten^ dach van aprille,
Soe trouden Mijn Heere, Mijn Vrouwe voorseit
Malcandren met grooter solempniteit
In handen des dekens, verstaet dit wale,
Van der kerken collegiale
Ofte cappellen, dit was waer,
Int slot van sGrevenhaghe aldaer.
Hier was Mijn Vrouwe haer moeder bi
Ende die borchgreve van Leiden sonder si,
Heer Heinric van der Leck te waren,
Beide dat si ridderen waren;
Willem Blondeel, en lieghe u niet,
Die heere van Grevilleer hiet,
Ende Willem van den Berghe, si u bekant,
Die heere van Orbays was ghenant;
Die vrouwe van der Hameiden eerbaerlike
Entie vrouwe van Sinte Mertens dike,
Die vrouwe van Steenkerke, dats certain,
Ende die ioncfrouwe van Lalaing;
Die ioffrou van den Poele, dits claer,
Entie ioffrou van der Does, dits waer,

Ende meer heeren, vrouwen, ioffrouwen
Ende goeder liede in goeder trouwen
Waren daer thuwelijc ghesciede,
Beide edele ende onedele liede.

LXIII.

Hoe hertoghe Jan van Brabant inden lande van Henegoume, Hollant ende Zeelant ende vrouwe Jacoba inden voorseiden lande van Brabant ontfanghen wordden.

Na dat tvoorseide huwelijc
Ter eeren Gods tusscen den hertoghe rijc
Van Brabant, sijt seker das,
Ende Mier Vrouwen volbracht was,
Soe es de voorseide hertoghe Jan
Als momboor ende wettich man
Ende vooght van der voorseider Vrouwen
In die steden van Henegouwen,
Van Hollant, van Zeelant ter waerheit
Met herde grooter solempniteit
[Ontfaen], ende met behoorliker serimonien;
Ende hi heeft hem, dat derric lien,
Behoorliken eet daer toe ghedaen,
Dien si hebben van hem ontfaen,
Dien een greve, si u bekant,
Van Henegouwe, Hollant ende Zeelant
Tsier eerster ontfankenessen, sijts ghewes,
Van rechte sculdich te doene es.
Ende tridderscap ende leenmanne desghelijc
Ende raet der steden zamentlijc,
Ende die inghesetene met weerdicheit
Van den drien landen voorseit
Hebben hertoghe Janne, wilt verstaen,
Ghehult ende lieflijc ontfaen,
Ende hebben hem eet ghedaen ende hulde
Van trouwen, als si van rechter sculde
Haren heere [sculdech] waren, hout u daer an,
Te doene, als een wettich man,
Vooght ende momboor in rechter trouwen
Van harer gheborener erfvrouwen.
Ende desghelijcs es ooc daer na
Die voorseide Vrouwe Jacoba
In den steden ende lande, dit versinne,
Van Brabant, als Vrouwe ende hertoghinne
Ende wetteghe ghesellinne met groter eere
Van den hertoghe haren heere
Met crucen ende vanen, verstaet den sen,
Ende met devoten processien
Ende anderen solempniteiten voorwaer
Inghehaelt ende ontfanghen daer,
Als men in Brabant pleeght, dit versinne,
Ierstwerf tontfane een hertoghinne.
Ende si heeft als hertoghinne voorscreven
In elc clooster een provende ghegheven
Al Brabant dore sekerlijc;
Ende hertoghe Jan heeft desghelijc

Als wettich momboor, ic seker ben,
Provenden ende beneficien
Al omme ghegheven, wilt ghevroeden,
Die ter collatien of dispositien stoeden
Sgreven van Henegouwe ter waerhede,
Van Hollant ende van Zeelant mede.
Hi heeft ooc binnen den lande voorseit,
Als greve ende heere der heerlicheit,
Gheset ende ontset na sijn maniere
Casteleine, scepenen, officiere,
Ende al tgone ghedaen, met corten woorde,
Als eenen prince toebehoorde.
Ende in al des vore es ghelesen,
Hebben si hem ghehoorsam ghewesen
Als ondersaten in allen keere
Sculdich te doene sijn haren heere.

LXIV.

Hoe hertoghe Jan van Beyeren aenden Roemschen coninc vercreghen heeft dat graefscap van Henegouwe, Hollant ende Zeelant ende wat hij aen die selve lande versochte.

Nu keeren wi weder onsen sen
Op hertoghe Janne van Beieren,
De welke sonder enich riguer
Met sinen wetteghen procuruer
Daer toe ghestelt zunderlinghe,
Ende mechtich ghemaect der dinghe,
Verteghen heeft ende gherenuncieert
In des paus handen, si u vercleert,
Te Constans in der Concilien, dat wet,
Op die kerke ende bisdomme met
Van Ludeke, dat hi, dat es claer,
Ghehouden hadde XXVIII iaer;
Ende heeft daer na, verstaet den sen,
Met oorlove ende dispensatien
Van den paus al sonder letten
Ghetrout Vrouwe Elisabetten
Van Lutzenborch hertoghinne,
Weduwe wilen, dat versinne,
Van den edelen hertoghe Anthonijs
(Wiens ziele God bringhe int paradijs!),
Niet wederstaende dien zaken
Dat hi was subdiaken
Ende tbisdom, als ic u dede verclaer,
Ghehouden hadde XXVIII jaer,
Ende oec niet ieghenstaende das,
Dat hi haer ghevadere was;
Want hi haren sone, dien si
Van hertoghe Anthonise, segghic di,
Van Brabant hadde blikelijc,
In den doopsele sekerlijc
Ghehaven hadde, hier op merke,
Te Bruessele in Sinte Goedelen kerke.
Aldus heeft hi overghegheven
Tbisdom van Ludeke sonder sneven,

Ende sijn vriende ghelaten daer
Met cranken trooste, wet voor waer,
Oft testamente verwaert van hem,
Die [hen] nochtan dicwile, dit vernem,
Om sinen wille in sorghen groot
Gheset hadden, ende toter doot
Hen dicwile badden ghewaeght.
Waest wonder ocht hem dit meshaeght?
Voort heeft hi verworven subtilike
Aen den coninc van den Roomscen rike
Dat hi hem ghegheven heeft te hande
Die graeflicheden ende lande
Van Henegouwe, van Hollant zamentlike
Ende van Zeelant, als opt Roomsce rike
Verscenen bi den doot, verstaet den sen,
Hertoghen Willems van Beieren,
Om datti ghestorven was in der maten
Sonder wettich mansoor van hem te laten.
Dit heeft die Roomsce coninc te hant
Ghecundicht den hertoghe van Brabant
Met sinen brieven int openbaer
Te Constans ghegheven in Ons Heeren iaer
XIII^{c} XVIII, hoort dit gheveerte,
Opten XXIX^{sten} dach van meerte,
Hem scerpelijc bevelende met nernsticheit
Dat hi hem der lande voorseit
Van Henegouwe, Hollant ende Zeelant
Niet meer en bewonde, maer sijn hant
Daer af ganselijc dade te male.
Hier na heeft, met corter tale,
Hertoghe Jan van Beieren te hant
Als greve van Henegouwe, van Hollant
Ende van Zeelant in corten stonden
Sijn open plackaetbrieve uutghesonden
Aen allen vorsten, greven ende heeren,
Vrien, ridderen, knechten van eeren
Ende aen die steden altehant
Van Henegouwe, Hollant ende Zeelant,
Claghende over den hertoghe rijc
Ende sier nichten derghelijc,
Die hem met wille ende met ghewouden
Sijn recht vaderlijc erve onthouden,
Twelc hem die Roomsce coninc voorscreven
Ooc beleent heeft ende ghegheven;
Ende heeft den vorsten menichfout
Om helpe ghebeden ieghen tgroot ghewout
Ende onrecht ende onsede
Dat die hertoghe Jan hem dede
Van Brabant ende desghelike
Sijn nichte van Hollant claerlike.
Ende desghelijc versocht hi mede
Aen die voorseide goede stede
Dat si hem sonder verhouden
Hulde ende eede doen wouden,
Alsoe si haren gherechten heere
Sculdich waren te doene min no meere.
Ghemerct dat si van den eeden,
Hulden ende manscape, die si deden
Siere voorseider nichten van Hollant

Ende hertoghe Janne van Brabant,
Alinghe ende al met corten woorden
Claerlijc quijt ghescouden worden
Van den Roomscen coninc openbaer,
Na uutwisen sijnder brieven daer,
Als hi hem sant ten selven termine
Copie bescreven in latine
Metten duutsce daer uut ghetranslateert.
Hier af heeft hi van hen begheert
Een bescreven antwoorde, soe mi dochte,
Op datti hem daer na rechten mochte;
Op twelke die steden altehant
Van Hollant ende van Zeelant
In der substantien, na mijn verstaen,
Haer antwoorde hebben aldus ghedaen:

LXV.

Vanden Antwerden die de lande van Hollant ende van Zeelant gaven op tversuec hertoghen Jans van Beyeren.

‘Dat si Mier Vrouwen der nichten sijn
Ghehult, ghesworen, verstaet den fijn,
Hadden ende feestelijc ontfaen met trouwen
Als harer gheborener lantsvrouwen,
Als die dochter ende recht oor waer bleven
Hertoghen Willems haers heeren voorscreven,
Daer hi selve tsomeghen steden voor desen
Mede bi ende ane hadde ghewesen,
Als broeder na hertoghe Willeme bleven,
Ende oom van Miner Vrouwen voorscreven:
Daer hise te dier tijt hielt ende kande
Voor sine ende der voorseider lande
Gherechte Vrouwe sonder enich si,
Ende ontfinc van hare sijn leen, daer hi
Haer hulde, eet ende manscap af dede,
Ghelijc hi sculdich was na die zede;
Ende wort daer na ten inde
Haer raet ende huusghesinde,
Ende kinde onbedwonghen al bloot
Dat hi gheen recht clein no groot
En hadde tot den lande voorscreven.
Ende om selker ghiften als hem ghegheven
Die Roomsce coninc hadde ende ghedaen,
Soe en stonde hem gheensins af te gaen,
Na alle recht ende redelicheit,
Harer gheborener Vrouwen voorseit,
Noch gheensins ooc afgaen en souden;
Maer in allen zaken soe wouden
Si onderdanich sijn ende ghetrouwe
Ende bistentich bliven harer Vrouwe
Met live, met goede, sonder aflaten,
Als goede ghetrouwe ondersaten
Van recht weghen, dits waerheit fijn,
Ende van eeren sculdich te doene sijn:
Want si wel wisten ter waerheden
Dat die lande in tiden voorleden

Te drien malen, hoort mi verclaren,
Op dochteren verstorven waren;
Soe dat daer bi blikelike
Ende goeden brieven keiserlike
(Die men toonen soude voorwaer,
Alst noot ware, int openbaer
Ende mens behoefde nootlijc),
Het es openbaer ende kinlijc
Dat die lande, dits waerheit fijn,
Onversterfelijc leen sijn;
Ende bi desen ter waerhede
Baden die voorseide stede
Van Hollant ende van Zeelant
Hertoghe Janne van Beieren tehant,
Dat hi Gode ende al edelheit
Voor oghen hadde ende al besceit,
Ende selc scriven ende nuwe eiscen met,
Als hi nuwelinghe voort hadde gheset,
Aflaten wilde ende begheven,
Ende sijn ionghe Vrouwe nichte voorscreven
Binnen den haren laten rustelijc
Voortane berusten vredelijc,
Ende hem selven in alder maten
Metten sinen ghenoeghen laten.'

LXVI.

Vander Antwerden die dlant van Henegouwe gaf op tversuec hertoghen Jans van Beyeren.

Op die poente, alsoe mi dochte,
Die hertoghe Jan van Beieren versochte
Aen tlant van Henegouwe voorscreven,
Hebben si ter antwerden hem ghegheven,
In ghescrifte, verstaet mijn leere,
'Dat hen verwonderde al te seere
Dat die Roomsce coninc voorwaer
Meinde enich recht te hebbene daer,
In den lande van Henegouwe, dat wet,
Van Hollant ocht van Zeelant met;
Want si van ouder daten voor dien
Bezeghelde brieve hadden ghesien,
Daer met die vierde, sijt seker das,
Lodewijc, doen hi Roomsce coninc was,
Claerlijc belijt heeft ende bekint
Dat hi toten lande van Hollant twint
Noch van Zeelant in gheenre maniere
Recht en hadde eneghertiere,
Dan die homagie alleene
Ofte manscap, hoort wat ic meene;
Ende daer toe hadden si tote dien,
Onder die gulden bulle ghesien
Ander brieve verleent properlijc
Bi den selven vierden Lodewijc
Na datti keiser was ghecoren,
Daer mede hi met consente, wilt hooren,
Van sinen princen, des sijt ghewes,

Gheconfirmeert heeft dat voorscreven es.
Van den lande van Henegouwe screven si
Dattie Roomsce coninc verre noch bi
Daer in recht en hadde clein noch groot,
Noch sijn vorders, segghic u bloot,
Ende dat men ooc van siere ghewelt
Al met allen niet en helt,
Hoe wel dat het, sijt seker des,
Int keiserrike gheleghen es.
Ooc eest dicwile op dochteren bleven
Ende verstorven, als haer leven
Die heeren lieten in dier maten
Sonder mansoor na hem te laten,
Als op Sinte Waldetruden, verstaet dat,
Wier lichame rust te Berghen int stat;
Die welke was een erfvrouwe
Ende grevinne van Henegouwe,
Ende hadde te manne Sinte Vincente
Die van haren weghen die regemente
Van Henegouwe droech, hielt ende besat
Als haer man ende momboor, verstaet dat.
Desghelijcs Vrouwe Ricault, des seker sijt,
Ende daer na die Vrouwe Alijt,
Ende mijn Vrouwe die keiserinne, sijts vroeder,
Die was sijns selfs ouder moeder,
Daer af die heerlicheit quam algader
Op hertoghe Aelbrechte sinen vader.
Ooc eest costume alsulc in trouwen
Ende recht int lant van Henegouwen
Alsulc, verstaet dit wel ende hoore,
Dat, bi ghebreke van mans oore,
Die banieren ende heerlicheiden tswaer
Opdie vrouwen verstorven daer.
Bi deser redenen vore vercleert
Ende zeere slinkelijc gheinformeert
Die Roomsce coninc, dat es claer,
Hadde hi gheweten alle twaer
Van dat voorscreven es ende vertoghen:
Hi hadde hem bat beraden moghen
Ende aviseren, des en hebt gheen waen,
Eer hi die ghifte soude hebben ghedaen.
Ende alsoe bidden si voort an
Van Beieren den hertoghe Jan
Dat hi te rechte wille aviseren
Den voorseiden coninc ende informeren
Metter waerheit ende anders niet,
Ende datti hen allen, wats ghesciet,
Wille houden voor gheexcuseert
Van des hi aen hem hadde begheert,
Als dat sine voor heere wilden ontfaen;
Want si hulde ende eede hadden ghedaen
Ende manscap harer erfvrouwen
Siere nichten: die wouden si met trouwen
Haer trouwelijc houden in alder maten,
Als goede gherechte ondersaten
Sculdich waren te doene, sonder si.
Voort wisten si wel, dat screven si
Hem: dat hi selve ter waerheit
Van Mier Vrouwen siere nichten voorseit

Verhaven hadde tselve lant
Dat hi daer hadde, si u bekant,
Daer af hi haer, des was gheen waen,
Hulde ende eet hadde ghedaen.
Ten lesten baden si hem met begheeren
Datti hem wel wille aviseren
Ende bedinken die edele, sijts ghewes,
Lynagie daer hi af comen es,
Ende die gonst ende vrientscap claer
Die hi sculdich te draghen waer
Tot siere nichten ghetrouwelijc
Ende haren landen desghelijc;
Ende dat ghescil, hoort mi dichten,
Tusscen hem ende Mier Vrouwen siere nichten
Gode es seere onbehaghelijc
Ende allen den ghenen zekerlijc,
Diese beide minden opter eerde.
Ende oft hi iet te eiscen begheerde
Van Mier Vrouwen siere nichten voorseit,
Dat hi dat [dede] met zueticheit
Ende goeder manieren, sonder vreemt ghelaet,
Altoos ghebrukende goeden raet,
Ende altoos gheloovende int fijn
Sinen naesten ende goeden vrienden sijn.'
Dese antwerde was in desen maten
Te Berghen ghegheven bi den drien staten
Van Henegouwe opten XI^sten^ dach
Van meie die int iaer Ons Heeren lach
XIII^c^ XVIII. Alsoe ict hoorde,
Hebbic gheset die naeste woorde
Ende die substantie ende den sen,
Luttel woorde meer ocht min.

LXVII.

Hoe dlant van Brabant met hertoghe Janne hueren heere toghen te Dordrecht waert.

Als hertoghe Jan, soe ghi hebt verstaen,
Van Beieren antwerde heeft ontfaen
Van den drien landen vore ghenant,
Van Henegouwe, Hollant, Zeelant,
Van den edelen ende goeden steden,
Was hi daer met twint te vreden
Noch ghepayt in sijn ghedochte;
Maer vergaderde soe hi eerst mochte
Te Dordrecht ende ten Briele tehant
Die ghene die uut Hollant
Ende uut Zeelant, hoordic verclaren,
Ghebannen ende verdreven waren,
Ende vele uutlendegher daer bi,
In grooten ghetale, daer mede dat hi
Den inghesetenen aen elken cant
Van Hollant ende van Zeelant
Met vanghene, met roove, met brande,
Ende ander manieren menegherhande,
Toevueghde met rade ende met dade

Overtolleghe groote scade;
Ende pijnde hem met moghentheit
Aen hem te slane die lande voorseit.
Om twelke te wederstane, tehant
Die hertoghe Jan van Brabant
Helpe ende troost met wisen ghedochte
Ende raet aen sijn lande sochte
Van Brabant ende van Hollant,
Ende desghelike van Zeelant.
Daer op ten utersten sonder verlaten
Die twee weerlike staten
Des lants van Brabant, ic segghe u dat,
TAntwerpen vergadert sijnde int stat,
Gheantwert hehben, dat hem dochte
Dat mijn heere van Brabant niet en mochte
Van eeren weghen in gheener maten,
Van redenen noch van rechte, ghelaten,
Ende sculdich ware na al besceit
Siere vrouwen palen ende lande voorseit
Met allen ernste, met allen pinen
Te bescuddene ghelijc den sinen;
Ende si wouden hem ooc met coenen ghedachte
Bistaen met al harer machte,
Om te wederstane ionc ende out
Die fortse ende die ghewout
Die van Beieren hertoghe Jan
Bedreef ende hadde ghenomen an
Ende voort keerde aen elken cant,
In Hollant ende in Zeelant,
Jeghen dinghesetene sonder begheven
Van beide den landen voorscreven.
Want, na alle recht, men soude
Wederstaen ghewout met ghewoude.
Ende hoe men best mocht vinden avijs
In wat manieren, in welker wijs,
Dit ghewout te wederstane:
Soe hebben die state der lande voort ane
Van Brabant, Hollant ende Zeelant
Daer op raet ghehat tehant.
Ende eneghe van den wisen vroeden
Die hem des orlooghs best verstoeden,
Rieden voor haer avijs wel houde,
Dat men ierst belegghen soude
Die stat van den Briele ende bewighen,
Bestormen, bevechten ende ghecrighen;
Ende daer na ten inde al met allen
Die stat van Dordrecht bevallen.
Dit avijs, hoort mi verclaren,
Wert van den meesten hoope, die daer waren
Te rade comen, ghehouden voor goet.
Maer daer was een, soe ic verstoet,
Gheheeten Willem Van den Berghe,
Die hadde doen tbeenken metten merghe,
Van Orbeys soe was hi heere,
Tregement ghinc doen aen hem zeere
Van hertoghe Janne ende tbestier:
Hi was sijn overste tresorier.
Dese Willem, alsoe ic hoorde segghen,
Was seere traghe int verlegghen;

Den cost beduchte hi zeere, sijts wijs:
Dies wederriet hi dat advijs,
Soe dat men ten utersten sloot tehande
Dat die hertoghe met sinen lande
Die stat van Dordrecht met ghewoude
Over die zide belegghen soude
Te Brabant waert, ic segghe u dat;
Ende dat die Hollanders die selve stat
Op dander side souden berinnen,
Niet om met machte te winnen,
Maer om dat men alsoe houde
Twater overpalen soude,
Ende dat men op elke side sterke,
Op die dike, sal maken bolwerke,
Dat die van Dordrecht provande
Van buten en creghen gheenerhande;
Ende als dat soe bestelt ware,
Dat die van Brabant dan daer nare
Ende die van Hollant onghespaert
Trecken souden thuuswaert.
Te deser meininghen tehant
Tooch uut tlant van Brabant.
Te Sinte Gheertrudenberghe ende daer omtrint
Versaemden si, si u bekint;
Ende daer bleven si, soe ic ghewaghe,
Omtrint vive oft sesse daghe
Om twee redenen wille, dats bloot:
Dierste was, want daer stoot
Ende ghescille gherees, ic segghe u dat,
Tusscen van Lovene der stat
Ende dien van Antwerpen sciere,
Om der gheender wille van Liere
Met haren bivanghe, dits waer;
Want die van Lovene meinden claer
Dat se hem volghen souden bi,
Ende met hem trecken: want si
Van outs dat alsoe hadden gheploghen
Ende altijt onder hen ghetoghen,
Ende noch sculdich te trecken waren.
Die van Antwerpen, hoordic verclaren,
Die contrarie daer af seiden,
Ende meinden na behoorlicheiden
Dat die van Liere, ic seker ben,
Sculdich waren te volghene hen:
Ghemerct dat si gheseten sijn
Int mercgrevescap, verstaet den fijn,
Daer die stat, des sijt ghewes,
Van Antwerpen thoot af es,
Met meer redenen daer toe, sij u vercleert,
Te beiden siden gheallegheert.
Ende mids des stoots wille, hoordic saghen,
Wort ghesloten ende overdraghen
Dat, behoudelijc die van Lovene doe
Ende die van Antwerpen daer toe,
Ende elcs recht in alder maniere,
Met haren bivanghe die van Liere
Op die palen souden bliven, dat elc versta,
Ligghende in der stat van Breda.
Dander redene, sijt seker des,

Daer theer van Brabant om bleven es
TSinte Geertrudenberghe ligghende stille,
Dat was om dier zaken wille,
Dat si seker weten wouden
Eer si vorder trecken souden,
Oft si bereetscap souden vinden
Van houte om twater te beiden inden
Te overpalene vaste ende sterc,
Ende opten dike dat bolwerc
Te makene als overdraghen was,
Ende hem van den Hollanders, sijt seker das.
Was toegheseit min no meere.
Ten lesten soe quam daer die heere
Van Culenborch, si u bekant,
Tresorier van Hollant,
Die den Brabanters overluut
Toeseide, eer si toghen uut,
Dat si daer, hoort wat ic coute,
Bereetscap vinden souden van houte.
Noch seide hi hem openbare
Dat daer houts ghenoech ware
Ende alle bereetscap na haer ghevoech
Toten palen ende bolwerke ghenoech;
Ende opten troost van desen,
Des heeren van Culenborch vore ghelesen,
Heeft hertoghe Jan, die edel heere,
Ende met hem min no meere
Baenrotsen, edelen, hoort mi bedieden,
Ridderen, knechten ende goede lieden
Van Brabant, als ghetrouwe manne,
Ontseit van Beieren hertoghe Janne,
Ende sijn sine viande worden daer
Met haren openen brieven claer
Ghescreven, soe ic hoorde verclaren,
Die bezeghelt ende ghegheven waren
TSinte Gheertrudenberghe aldaer
XIIII^{c} ende XVIII Ons Heeren iaer,
Op Sinte Jans Baptisten dach,
Die XXIIII in junio lach.
Des anderdaeghs, ic seker ben,
Sant hertoghe Jan van Beieren
Sijn opene ontsegghebrieve tehant
Aen hertoghe Janne van Brabant.
Doen worden viande sonder begheven
Dese heeren hier na bescreven:
Heer Heinrijc Nothast, sijt seker das,
Die heere tot Wernberch was,
Ende bisdommer van Beieren, dit onthouwe,
Ende die ionghe greve Jan van Nassouwe,
Greve Heinrijc van Oertenberch daer toe,
Ende vele meer andere, die alle doe
Hertoghe Jans van Beieren helpers waren,
Worden viande, hoordic verclaren,
Shertoghen van Brabant met fellen ghedochten,
Ende alle die hem helpen mochten.

LXVIII.

Hoe hertoghe Jan van Brabant voor Dordrecht lach ende hoe hy van daer schiet.

Als nu die heeren vore verclaert
Te beiden siden hadden haer eere verwaert,
Ende haer ontsegghebrieve ghesonden
Ende ontfanghen, es na dien stonden
Hertoghe Jan met heere vermoghen
Van Sinte Gheertrudenberghe ghetoghen
Te Dordrecht waert met grooter spoet
In ordinantien fijn ende goet.
Die ionker van Wesemale hielt met moede,
Als maerscalc van Brabant, die voorhoede,
Ende hem volghde met grooter soorten
Bruessele met harer toebehoorten.
Daer na volgde met grooten gheere
Hertoghe Jan, die edel heere,
In sijnre gheselscap achemant,
Baenrotsen ende edelen van Brabant.
Daer na volghden wel bedacht
Die van Lovene met harer macht.
Daer na Antwerpen eerbaerlijc,
Ende na hen vermoghentlijc
Die van sHertoghenbossche, dits waer,
Ende ten lesten volghde hen naer
Ghreve Inghelbrecht, hoordic vermanen,
Te Nassouwe ende te Vianen,
Heere te Lecke ende te Breda,
Als heere van Grimberghen, dit versta;
Met scoonen hoope, met ghewelt
Hi die achterhoede helt.
Ende als si quamen in dier ghelike
Tot bi Dordrecht opten dike,
Daer si meinden, alst voorseit es,
Een bolwerc te maken, sijts ghewes:
Die van Bruessele al ongheviert
Sijn naest der stat vore ghelogiert,
Daer na die hertoghe, ic seker ben,
Metten baenrotsen enten edelen,
Dan die van Lovene, ende alsoe voort
Die van Antwerpen, als behoort,
Die van den Bossche ten utersten;
Ende als si meer ende men
Ghelogiert waren, begonden si tsamen
Om den oorbore te sprekene daer si om quamen:
Te wetene es, leght hier op merc,
Om te makene een bolwerc,
Daer si wat houts toe al daer vonden;
Maer niet ghenoech, hoordic oorconden.
Ooc en vonden si hout noch boom te halen
Om twater met te overpalen,
Daer af die heere van Culenborch
Hadde ghelooft te doene besorch,
Dat men van houte na al ghevoech
Behoefte vinden soude ghenoech;
Want hi was doen van Hollant
Tresorier, si u bekant.
Want Willem van den Berghe, sijt seker das,

Die tresorier van Brabant was,
Traech ende onwillich was al doe
Om tghelt te verlegghene daer toe,
Daer men met hout hadde moghen werven
Om te dienene ter bederven,
Segghende, dat hadde min ende meere
Ghelooft van Culenborch die heere
Des te doene ware, als voorseit es:
Bi desen vertrecke ende mids des
Heeft heer Heinric van Berghen die heere fijn,
Heere van Grimberghen ende van Melijn,
Palen ende houts ghenoech doen halen
Om twater mede te overpalen.
Dus wert daer twater overpaelt,
Ende een vast bollewerc onverhaelt
Wert daer ghemaect ende ghericht,
Ende daer toe, verstaet tghedicht,
Van bussen, ghescut, vitaelgien,
Ende ander engiene meer ende men,
Ende ghewere, alst hoort tot dien,
Wel besorght ende versien.
Dit bollewerc, segghic u bloot,
Was alsoe hooghe, wijt ende groot,
Dat men tot der bewaernissen
Wel hondert manne moeste ghissen;
Ende als men die sochte, wats ghesciet,
En vantmenne boven dertich niet,
Die aenveerden wilden den last;
Niet wederstaende dat men hem vast
Toeseide, gheloofde, hoordic verclaren,
Opdat zi bevallen waren,
Datse die hertoghe ende tlant
Ontsetten souden altehant.
Waer op si antwoorden, dat de pas
Uut Brabant toten bolwerke was
Enghe ende broecachtich zeere,
Ende oft dan inghesteken were
Die dijc, alst wel mochte, wats ghesciet,
Soe en mocht men hen uut Brabant niet
Te helpen comen meer noch min.
Binnen dien tide, verstaet den sin,
Dat die hertoghe voor Dordrecht lach,
Quamen die van binnen, doe ic ghewach,
Scermutsen daghelijcs buten
Jeghen die Brabanters. Daer sach men ruten
Die jonghe ghesellen, tocken ende vlien;
Somwile bleef er, alst mocht ghescien,
Van buten ghevanghen, somtijts van binnen:
Deen moest verliesen ende dander winnen,
Alsoe alst daventuere ghean.
Ten utersten, als die hertoghe Jan
Van Brabant voor Dordrecht sonder wanc
Gheleghen hadde VI weken lanc
Oft daer omtrint, ende hi tier stonde
Tbolwerc niet besetten en conde,
Mids datter niement was ghepast
Die aenveerden wilde den last,
Mids der redenen wille voorseit:
Soe sloot men daer sonder verbeit

Tbolleberc te verbrandene houde,
Ende dat dan theer opbreken soude.
Aldus wert dit ghedaen tehant.
Doe die van Dordrecht den brant
Ende den rooc saghen opslaen,
Hebben si daer bi wel verstaen
Dat opbreken des heers, ende trocken tehande
Uut te watere ende te lande,
Ende hebben theer met grooter niden
Bevochten van achter ende van beziden;
Daer ieghen dat met vroomen moede
Die van Antwerpen, die dachterhoede
Al doen daden, hem hebben verweert,
Soe dat se bleven onghedeert,
Ende theer, sonder scade of scande
Van die uut Dortrecht, quam(en) te lande.
Maer someghe des hertoghen dieneren
Ende zieke die ghequetst weren,
Stelden hem te watere zekerlike.
Ooc hadden die edele desghelike
Wapene ende wapenrocke, wilt verstaen,
Ende ander gherec te scepe ghedaen.
Die van Dordrecht met gherute
Die met baergien quamen ute,
Hebben deser vele ghevaen;
Onder de welke, wilt verstaen,
Wert ghevanghen alsoe scier
Hertoghe Jans aelmoesenier
Ende capellaen, een tidich man -
Van der Roest hiet hi, heer Jan,
Hi was out, ziec ende cranc -
Heer Jan van Beieren eer iet lanc
Lieten quite gaen altehant.
Bi hem hi hertoghe Janne sant
Van Brabant sinen zeghel tien stonden
Die over enen knecht was vonden,
Die toebehoorde, sijt seker das,
Den ionker van Gaesbeke, die was
Segheler van Brabant tier tijt.
Aen twelke dede, des zeker sijt,
Hertoghe Jan van Beieren voorseit
Grootelike sijn edelheit.
Maer dander bleven ghevanghen twaren
Die int scepe vonden waren,
Ende die wapenrocke tehant
Van vele edelen uut Brabant,
Die ooc int scepe waren vonden,
Hebben die van Dordrecht tien stonden
Aldaer doen hanghen in der kerken,
Ghelijc ocht si met vromen werken
Die edele manne met ghewelde
Vechtender hant in den velde
Ghevanghen hadden eerlike:
Twelke, mi dunct, sekerlike
Niet en beteemde na al besceit,
Na der zaken gheleghentheit.
In deser selver manieren voorsproken
Es hertoghe Jan opghebroken
Van voor Dordrecht, doe ic u cont,

Op St Lauwereis avont
Met sinen heere. Sonder vieren
Quam hi des selfs nachts logieren
Te Sinte Gheertrudenberghe ongheloghen.
Van daer es theer thuuswaert ghetoghen
Te Brabant waert, elc int sijn;
Ende hertoghe Jan, verstaet den fijn,
Van Brabant, die es twee daghe bleven
Te Sinte Gheertrudenbergh voorscreven.
Doen trac hi int heer, doe ic ghewach,
Van Hollant, dat van der side lach
Der stat van Dordrecht voorscreven.
Metten Hollanders es hi daer bleven
Tot dat si haer bollewerc
Volmaect hadden groot ende sterc,
Ende van vitaelgien ende alle engien
Ende van ghewere wel voorsien;
Ende Adriaen, de bastaert certein
Van Hollant, werter af capitein.
Die hertoghe brac op daer na tehant
Met sinen heere van Hollant.
Na dat hi van daer was ghesceiden,
Hebben die van Dordrecht met wreetheiden
Tbollewerc aenvochten, bestormt, beleghen,
Ende ten leste met crachte ghecreghen,
Ende verbrandent al onghespaert;
Ende Adriane den bastaert
Ende die met hem daer waren al
Hebben si ghedoot groot ende smal.

LXIX.

Van Willeme vanden Berghe hertoghe Jans van Brabant tresorier ende Willeme van Assche amman te Bruesele.

Na topbreken sbesets voorscreven
Heeft Willem van den Berghe bedreven,
Ende hertoghe Janne in die oore ghesteken,
Ende vermaect met sinen treken
Den ionker van Nassouw, dit versta,
Heere ter Lecke ende te Breda,
Ende van der Lecke desghelijc
Heer Heinric, heere van Heeswijc,
Ende heer Heinric van Berghen int fijn
Heere van Grimberghen ende van Melijn;
Soe dat die hertoghe van hem was
Seere qualijc te vreden, mits das
Hi van Willeme vore vercleert
Contrarie van hem was gheinformeert.
Soe dat die hertoghe sprac dese woorde,
Daert mijn Vrouwe ende haer moeder hoorde:
Datti die drie heeren welgheboren
Niet meer en wilde sien noch hooren.
Willem van den Berghe, die dit bedreef,
Te dier tijt dat men hem screef
Tresorier van Brabant, dit verstaet,
Kamerlinc ende heimelijc raet,

Van al dat den hertoghe doen quam bi
En was niement soe wel ghelooft als hi.
Tlant van Brabant hadde tien stonden
In Hollant een ambassiaet ghesonden
Aen den hertoghe haren heere,
Den abdt van Tongerloe, ende meere
Heer Heinric van Berghen, ic seker ben,
Heer Aernde van Crayenhem met hen,
Heere van Grobbendonck tier stonde,
Ende van Dynter meester Emonde;
Ende als si te Gorichem quamen,
Daer si die niemare vernamen
Dat die hertoghe, als ic vore las,
Op die drie heeren vertorent was:
Heer Heinric van Berghen, dat verstaet,
Die selve was int ambassiaet
Ghedeputeert, als ic voorseide,
Sant om den ionker sonder beiden
Van Nassouwe, ende sonder vertrec
Om heer Heinric van der Leck.
Met desen heeren vore ghenant
Wert overdraghen na alle ghestant,
Dat heer Heinric van Berghen tien tiden
Mids desen niet voort en soude riden;
Maer dander ambassiatuers int fijn
Souden in der absentien sijn
Haer bootscap doen, in lieghe u niet,
Aen den hertoghe; dus eest ghesciet.
Ende als die ambassiatuers twaren
Uut Hollant in Brabant comen waren,
Ende haer ambassiaet ghedaen,
Soe wert int selve iaer wel saen
Van XVIII, opten XIIII^{en} dach
Van septembri; daert menich sach,
Bi den goeden steden van Brabant
Willem van den Berghe vore ghenant
Te Lovene int stat, si u vercleert,
Openbaerlijc ghecorrigeert;
Ende als men die correctie voorseit
Te Bruessele, na ghewoonlicheit
Van der stat, aldaer uut roepen soude
Ende publiceren, soe en woude
Willem van Assche, die amman was
Te Bruessele, hoe wel hem das
Die scepenen versochten bi te stane,
Niet doen; mids dien voortane
En wilden die scepenen, wats ghesciet,
Den voorscreven Willeme emmer niet
Voor amman kinnen, verstaet den fijn,
Noch wisen noch ghehoorsaem sijn;
Maer si dadene sonder letten
Vanghen ende in der Vroenten setten,
Daer hi inne sat, si u bekent.
.....

LXX.

Hoe die paews aen hertoghe Janne van Brabant schreef als vander dispensatien, enz.

Cort hier na, hebbic vernomen,
Es hertoghe Jan uut Hollant comen
Tot Antwerpen, in den godshuse aldaer
Van St Machiels, ende cort daer naer
Int iaer voorseit, opten iersten dach
Van october, doe ic ghewach,
Sijn bi hem comen altehant
Van Cortenberghe meester Amant
Doctor ende deken van Sinte Donaes
Te Brugghe, ende, die niet en was dwaes,
Meester Lonijs van Baest, hoort mi lien,
Bacheleer in theologien;
Die hebben den hertoghe vore vercleert
Van spaus weghen ghepresenteert
Een besloten bulle, dits waerhede,
Daer die paus begheerde mede
Aen den hertoghe, verstaet die wise,
Dat men meesteren Amande ende Lonijse
Volcomelijc ghelooven woude
Van dat men hem segghen soude
Van sinen weghen ende aenbrenghen.
Dese bulle, verstaet die dinghen,
Van gheloove, die was ghegheven
Te Genevere ende ghescreven
Opdie V^{e} kalende van septembri,
Den XXVIII^{sten} dach, segghic di,
Der maent van oeghste int selve iaer
Van achtienen, dat es waer.
Welke bulle die hertoghe Jan
Weerdichlijc ontfinc, hout u daer an,
Alst wel beteemde sonder waen;
Ende als hi dinhout hadde verstaen
Van der voorseider bullen ende den sen,
Hebben hem die twee meesteren
Van des paus weghen voregheleit,
Ende uut crachte der bullen gheseit,
Dat die paus die dispensatie
Wederroepen hadde ende die gracie
Die hi ghegheven hadde ende ghedaen,
Op die letsele, wilt verstaen,
Van den huwelike, dat elc verstaen,
Tusscen hem ende Vrouwe Jacoba:
Dat uut vreesen was ghesciet
Van den Roomscen coninc ende anders niet.
Maer alsoe sciere als hi ware
Over berch, soude hi daer nare
Die revocatie annicheleren
Ende dierste dispensatie confirmeren;
Ende dat die voorseide hertoghe Jan
Ende Vrouwe Jacoppe voortan
Sonder last van consciencien
Mochten tsamen bliven, verstaet den sen,
In den huwelijc voortaen
Dat si tsamen hadden aenghegaen.
Ende desghelijc screven tehant

Aen hertoghe Janne van Brabant
Die cardinael Ostiensis meer no men
Entie patriarche van Constantinopolen.
Hier met was hertoghe Jan die heere
Vertroost, verblijt van herten zeere
Ende ghevreet, ic seker ben,
In sijnder consciencien.

LXXI.

Vanden paeyse tusschen mijnen heere ende mer vrouwen van Brabant, van Hollant, enz., te eender ende hertogen Janne van Beyeren ter ander syde.

Des maendaeghs opten X^{sten} dach
Int selve iaer, die in octobri ghelach,
Soe creghen verradelijc onder hen
Hertoghe Jans vriende van Beieren
Van Rotterdamme die goede stat:
Die bootscap daer af quam na dat
Hertoghen Janne te Halle int stede.
Doen trac hi met verdichede
Te Hoesdijn weert altehant
Met ridderen ende knapen uut Brabant,
Ende mannen van leene, ende quam aldaer
XXIII in october, dit es waer,
Op enen sondach te Hoesdein inne
Ende hadde claerlijc in den sinne
Sijn viande te crenkene, ende sonder letten
Sijn slote ende sijn stede te besetten.
Hier na dede, si u bekant,
Die greve van Chaerloys een bestant
Dedinghen, des sijt ghewesse,
Omtrint Sinte Andriesmesse,
Tusscen hertoghe Janne sinen neve, neemt goom
Ende Janne van Beieren sinen oom.
Binnen den bestande daer ic af spreke,
Aerbeite die greve soe ernsteleke
Van Chaerloys altoos, sonder verdrach,
Dat hi maecte eenen dach
Ten welken Mijn Heere ende Vrouwe vaillant
Van Brabant ende van Hollant
In haers selfs persoone voorwaer
Met haren rade souden comen daer
In der stat van Wouerichem.
Hertoghe Jan van Beieren, dit vernem,
Soude sijn raetsliede ooc als dan
Daer sinden, ende die edel man,
Die greve van Chaerloys, met gheninden
Soude sinen raet aldaer ooc sinden,
Om tusscen die partien voorseit
Te tracteerne met ernsticheit,
Om die te vereeneghen oft men conde.
Te dien daghe ter selver stonde
Sijn Mijn Heere ende Vrouwe
Van Brabant, van Hollant, van Henegouwe,

Met haren rade wijs ende vermoghen
Al tot Wonrichem ghetoghen.
Hertoghe Jan van Beieren tien stonden
Heeft daer van sinen weghen ghesonden
Den bisdommer van Beieren,
Den heere van Milendonck, ende met hem
Heer Gheerde van Heemskerke sekerlijc
Ende heer Heinric van Naeldwijc,
Ridderen, ende meer ander mans;
Ende van weghen hertoghen Jans
Van Bourgognen, dit es waer,
Ende van sijns soons weghen, waren daer,
Des greven van Chaerloys tien stonden,
Ierstwerf te dien daghe ghesonden,
Heer Yewein van Cortenbach,
Lantcommendeur, doe ic ghewach,
Van den Biessen te Tricht, hout u daer an,
Duutscen ordens, ende van Schoonvorst Jan,
Borchgreve te Montjouwe, sijts wijs,
Ende van Aremude Gielijs,
Heere van Ensis sekerlijc,
Ende daer na heere Lodewijc
Van Lutzenborch, die bisscop was
Van Terrewane, sijt seker das,
Ende heer Peeter, si u becant,
Van Lutzenborch, heere van Conversant
Ende van Brienne, van Edinghen heere,
Sijn broeder, ende daer toe meere
Meester Symoen van Fremelles,
Meester in Loye, des sijt ghewes,
Ende van der Keythullen meester Jan:
Alle dese heeren, hout u daer an,
Bleven al tsamen onder hem
Eenpaerlijc te wonrichem
Omtrent III weken, in waren spraken,
Tracterende, eer si van allen zaken
Vereenichden ende overquamen;
Ende als si van allen eens te samen
Waren worden, dit es waer,
Ontboden si hertoghe Janne daer
Van Beieren; ende als hi daer quam,
Hebben die heeren, als ic vernam,
Ghemaect met grooter ernstichede
Eenen gheheelen peys, soene ende vrede
Tusscen hertoghe Janne, wilt versinnen,
Ende Vrouwe Jacoppen siere ghesellinnen
Ter eenre, ende, dit der ic liden,
Hertoghe Janne van Beieren, ter ander ziden.
In welken peyse vore verclaert
Ende soene, dat ghededinght waert,
Dat hertoghe Jan, dit wilt onthouden,
Van Beieren hebben soude ende behouden
Die stat van Dordrecht met al
Den bayluscape groot ende smal,
Ende dijcgreefscape daer mede,
Ende van Gorichem die stede
Metten lande van Arkel, soe ict vernam,
Metten lande van der Lede, Lederdam,
Ende tlant van Schoonewerde mede,

Ende van Rotterdamme die stede.
Dese steden ende lande, daer wi af scriven,
Souden hertoghe Janne van Beieren bliven
Erfelec te leene, si u bekant,
Van Minen Heere ende Vrouwe van Brabant,
Ende haren nacomelinghen mede,
Greven oft grevinnen der greeflichede
Van Hollant, van Zeelant, alst behoorde;
Ende oft gheviele of gheboerde,
Dat Mijn Vrouwe, daer ic af scrive,
Sonder wettich oor van haren live
Te latene, storve, si u bekant:
Soe soude mijn heere van Brabant
Lande, stede, slote in goeder trouwe
Van Hollant, van Zeelant, van Henegouwe
Ende van Vrieslant, segghic u bloot,
Rumen sonder wederstoot.
Voort soude Mijn Heere, si u bekant,
Ende Mijn Vrouwe van Hollant
Den hertoghe van Beieren sonder sneven
Hondert dusent nobele gheven,
Te sekeren terminen te waren
Van den naesten Paescen binnen twee iaren
Vol ende al betaelt te wesen.
Hertoghe Jan van Beieren, mids desen,
Verteech van allen eiscen tehande
Die hi op die voorseide lande
Van Henegouwe, van Hollant,
Van Zeelant ende van Vrieslant
Met alle haren toebehooren
Het ware bi ghiften, wilt mi hooren,
Des paus oft des Roomsch conincs met
Oft andersins, ic wille ghijt wet,
Met eer poenten die int verclaren
Van den peyse begrepen waren,
Dies gheen noot en es te doen vermaen;
Want si Brabant niet aen en gaen.
Dese soene met corten noten
Was te Wonrichem ghesloten;
Int iaer van achtienen gheviel dit so,
Dertien daghe in februario.

LXXII.

Hoe her Heinrijck van Berghen ghevanghen wert ende van sijnre doot.

Als dese peys hier vore vercleert
Openbaerlijc was ghepubliceert,
Soe es dat parlement ghesceiden
Te Wonrichem ende sonder beiden
Sijn Mijn Heere ende Vrouwe van Brabant
Met haren state uut Hollant
Ghetoghen, ende namen haer vaert
Van daer te Henegouwe waert.
Te deser tijt was noch Mijn Heere
Van Brabant verbolghen herde zeere

Op sijn steden van Brabant,
Om dat si hadden, si u bekant,
Willeme van den Berghe ghecorrigeert,
Ende sonderlinghe, si u vercleert,
Op sijn stat van Bruessele, segghic di,
Mids der redenen wille, dat si
Willeme van Assche in gheenen sinnen
Voor amman meer en wilden kinnen,
Maer haddene, al waest hem verdriet,
In die Vroente gheset, om dat hi niet
Bi der correctien als amman en wilde staen
Die op Willeme van den Berghe was ghedaen.
Aldus bleef Mijn Heere ende Vrouwe tsamen
Van Brabant, als si van Hollant quamen,
Te Mechelen, hout u daer ane,
Ende die bisscop van Terrewane
Entie greve van Conversant
Ende van Brienne, si u bekant,
Sijn brueder, die heere van Edinghen was,
Die welke den peys, daer ic af las,
In Hollant hier vore hadden ghemaect.
Dese twee heeren wel gheraect
Toghen te Bruessele cort na dat
Om tonderwisene die stat
Dat si Willeme van Assche wouden
Voor amman kinnen ende houden,
Ende Willem van den Berghe ooc met
Van der correctien op hem gheset
Mocht bliven onghelast van dien:
Soe verre als dat mochte ghescien
Sal Mijn Heere ende Vrouwe, wats ghesciet,
Te Bruessele comen ende anders niet.
Binnen desen ontboot heimelike
Die vrouwe van Sinte Mertensdike
Heer Heinrike van Berghen haren broeder
Dat hi te Mechelen quame, sijts vroeder:
Si hoopte Mijn Vrouwe in allen keere
Soude sinen peys aen minen heere
Den hertoghe maken ende stellen te vreden.
Dus quam heer Heinric daer ghereden
Te Mechelen met corten woorde
Aen heer Willeme van Montfoorde
Sinen neve, ende bat hem houde
Datti Willeme van den Berghe spreken woude:
Dat hi hem woude voor alle zaken
Aen Minen Heere sinen peys maken
Ende helpen, soe ict hebbe vernomen,
Dat hi mochte tsier gracien comen.
Heer Heinric die heere van love
Bracht Willeme ierstwerf te hove
Van den Berghe, sijt seker das,
Ende hadden ghemaect dat hi was.
Heer Willem van Montfort heeft saen
Aen Willeme sijn bootscap ghedaen
Van den Berghe, de welke ghereet
Antwerde, soet hier bescreven steet,
Dat heer Heinric van Berghen voor desen
Sijn brootmeester hadde ghewesen,
Ende naest Minen Heere, dit vernem,

Gheenen liever en hadde dan hem,
Ende hi soude hem int fijn
Na alle siere macht ghehelpich sijn.
Als heer Willem van Montforde
Dese antwerde bracht ent heer Heinric hoorde,
Was hi zeker te diere tijt
In ziere herten zeere verblijt,
Ende reet van Mechelen ter vaert
Wel ghetroost te Bruessele waert,
Om ooc te sprekene aldaer
Metten tween ghebrueders, dits waer,
Van Lutzenborch, dat si tsiere bederven
Des hertoghen gracien wilden verwerven.
Ende als hi dus ghereden quam
In die beemden, soe ict vernam,
Tusscen den Huseken ende Vilvoorden
Quam van den Vliete daer teghenwoorden
Heer Jan, ghewapent ende vermoghen
Met ghespanen gheladenen boghen,
Ende heeft heer Heinrike, dits waer,
Ghevanghen ende ghesekert daer;
Ende heer Heinric gheloofde na dat
Des andersdaeghs te Halle int stat
Metter sonnen te comene sonder beiden,
Ende van daer niet te sceiden
Sonder oorlof, weten oft wille
Des hertoghen lude noch stille.
Als hi dese gheloften, wilt verstaen,
Ende zekeringhe hadde ghedaen,
Es heer Jan van den Vliete te waren
Metten sinen ghereden te Haren
Door die beke ende alsoe voorbi
Der stat van Bruessele. Soe es hi
Beneven tclooster Ter Cameren ter vaert
Alsoe ghereden te Halle waert.
Heer Heinric van Berghen quam na dat
Metten sinen te Bruessel int stat,
Daer een groot rumoer ende ghescille
Rees om siere vanghenessen wille,
Mids dat hi haer poorter was,
Ende ghevanghen, sijt seker das,
Binnen haren bedrive, ende ooc want
Hi buten den palen van Brabant
Ghesekert ware, dat segghic di,
Inne te comene; twelke dat si
Openbaerlijc hielden ende meinden claer
Dat het ieghen tlantrecht waer.
In desen rumoere vore ghelesen
Waren in herde grooter vreesen
Die voorseide bisscop entie grave;
Maer men bevant dat si daer ave
Met allen twint en wisten iet;
Alsoe en messciede hen niet.
Maer die zake, hoort mi verclaren,
Daer si te Bruessele om comen waren,
Altemale hier mede wederstiet;
Soe dat si sonder te doene iet
Van Bruessel scieden, verstaet den sin,
Sonder oorbore te doene daer in.

Die stat van Bruessele soe hielt raet
Opt voorseide ghevanghenesse, dat verstaet,
Alsoe dat eneghe rieden houde
Dat men heer Heinric voeren soude
Te Halle, soe mechtich, dit versinne,
Dat mens niet en soude laten inne:
Dus mocht hi omme riden ter vaert
Ende hebben daer met sijn eere verwaert.
Someghe rieden sonder letten
Dat menne soude ghevanghen setten
Van der stat weghen. Dus waest ghedaen:
Aldus wert hi ghevanghen saen
Ende in die Vroente gheset, wilt weten;
Ende als hi daer inne hadde gheseten
Eenen zekeren termijn,
Wert hi in der herberghen sijn
Te Bruessele ghesekert, sijts ghewesse.
Binnen welken ghevanghenesse
Ende zekeringhen zekerlijc
Die voorseide heere heer Heinrijc
Alsoe groote onghenuechte nam
Ende druc van herten, dat hem ane quam
Een groote siecte, dit weet algader;
Binnen welker siecten sterf sijn vader,
Daer hem met toe quam, neemt des goom,
Die heerlicheit van Berghen opten Zoom;
Ende ten utersten met wisen sinne
Maecte Mijn Vrouwe die hertoghinne
Ende haer moeder tsiere eere,
Heer Heinrics, peys aen minen heere
Van Brabant, daer af hi tiere tijt
In sijn herte [soe] zeere was verblijt,
Dat merkelec sijn nature daer mede
Verquam van der siechede,
Daer hi langhe af hadde gheleden quale;
Soe dat hi poentelijc altemale
Sijn bereetscap dede gherecken
Om te Berghen op ten Zoom te trecken,
Ende aldaer ontfanghen te sine als heere
Ende ghehult. Maer leider! zeere
Es hi in der ziecten vervallen,
Soe dat hi ligghende bleef met allen.
Welke ziecte hem, des ghelooft,
Te male sijns levens heeft berooft;
Ende alsoe es die heerlicheit
Van Berghen opten Zoom voorseit
Bleven op siere dochter Johanne,
Die Janne van Glimes hadde te manne
Ghetrout binnen der levender tijt
Heer Heinrics haers vader, zeker sijt;
Hoe wel dat huwelijc was ghesciet
Jeghen sinen danc ende anders niet.
Ende hets te wetene ter waerheit,
Al hadde Willem van den Berghe voorseit
Toe gheseit heer Willeme Van Montforde
Ende ghelooft [met] vele schoonder woorde
Datti na sijnre macht seere houde
Heer Heinrike van Berghen helpen soude,
Alsoe ment vore ghescreven siet:

Soe seide heer Jan van der Vliet
Datter Willem van den Berghe nochtan
Alleene bi was, als hertoghe Jan
Hem beval ernstelike
Te vanghene heer Heinrike;
Ende dat Willem ooc seide tehant
Tot minen heere van Brabant:
‘Heere eest zake dat ghi
Heer Heinrike, ende noch twee of drie
Van den meesten, niet en bringht ter doot,
Soe en seldi, dat segghic u bloot,
Nemmermeer gheweldich hertoghe sijn;
Maer deedi dat, ten trouwen mijn
Het sal algader vore u beven.’
Alselken raet const Willem gheven!

LXXIII.

Vander doot Willems vanden Berghe.

Hier na, als sonder onderlaet
Mijn Heere, Mijn Vrouwe haren staet
Te Berghen dus hielden, des seker sijt,
Soe ghebeurdet op enen tijt,
Op enen dach in die maent van meerte,
Dat Mijn Heere met bliden gheveerte
Na maeltijt reet jaghen, dat versinne;
Ende Mijn Vrouwe die hertoghinne
Reet uut vlieghen, dat verstaet,
Ende Willem van den Berghe, nauste raet,
Rentmeester ende camerlinc
Des hertoghen van Brabant, die ghinc
In sijn camere binnen den hove
Op een coetsbedde van love
Ligghen rusten. Daer quamen tehant
Die bastaerde van Hollant
Ende brachten oneerlijc ter doot
Willeme van den Berghe, dits bloot,
Daer hi lach en sliep, tehant.
Om welke daet, alst waert bekant,
Hertoghe Janne, die goede heere,
Toter doot toe bedroeft waert zeere;
Alsoe hijt bewees met trouwen
Met suchten, met claghen, met druc, met rouwen,
Met screiene, met teekenen blikelijc
Wel drie daghe durende eenpaerlijc.
Daer na hadde hertoghe Jan begheerte,
Opten XXIX^{sten} dach in meerte,
Rekeninghe te hebbene ende besceit
Van der weduwe Willems voorseit
Ende bewijs van alle den ontfanghe
Van des hi van over langhe
Van sinen weghen hadde ontfaen;
Ende van dier tijt voort aen
Tempereerde die hertoghe, hoordic saghen,
Den rouwe die[n] hi hadde ghedraghen,
Ende kenlike teekene die hi hadde bewesen

Bi der doot Willems vore ghelesen.
Maer na de doot Willems van Orbeys
Creech eerst heer Heinric sinen peys,
Hoe wel hi daer na, sijts ghewes,
Niet langhe en leefde, alst voorseit es;
Ende desghelijc maecte Mijn Vrouwe
Den peys van den ionker van Nassouwe,
Dat hi ter gracien ende gunste quam
Van den hertoghe; als ic vernam,
Waest bij middle Mier Vrouwen vorwaer
Ende des heeren van Rotselaer,
Die doen ter tijt, si u bekant,
Drossate was van Brabant.
Int iaer van XVIII, hoore die wille,
Opten XII^{sten} dach van aprille,
Ende daer na, doe ic ghewach,
In die selve maent den XV^{sten} dach,
Opten Paeschavont, hier op merke,
Waert heer Cornielijs van Liedekerke
Drossate van Brabant tsijnre eere;
Ende van Rotselaer die heere,
Na die doot Willems van den Berghe scier,
Waert van Brabant tresorier,
Ende van nu voortane meere
Scriven wi tiaer van Onsen Heere
Dusent IIII^{c} X ende neghen.
God laet ons altijt dooghden pleghen!

LXXIV.

Hoe den staet van tshertoghen Hove verandert wert, daer af de hertoginne qualyc te vreden was.

Int iaer Ons Heeren, als stont ghescreven
XIIII^{c}, neghentiene daer neven,
Na Paesscen in den mei tehant,
Quamen Mijn Heere van Brabant
Ende die hertoghinne Mijn Vrouwe
Met haren state uut Henegouwe
In Brabant, des seker sijt;
Ende Mijn Heere tooch somtijt
In Sonien iaghen, dit versenne,
Ende bi wilen over Senne.
Bi wilen soe lach hi ter Vueren,
Dicwile te Vilvorden, hoordic rueren,
Ende ondertusscen lach hi na dat
TAntwerpen; want hi op sijn stat
Van Bruessele zeere was ghestoort,
Mits dat si Willemme van Assche noch voort
Over amman niet kinnen en wilden,
Maer noch altoos ghevanghen hilden.
Hierna ghevielt, verstaet den sen,
Dat van sHertoghenbossche die scepenen
Oetmoedelijc baden haren heere
Hertoghe Janne met herten zerre,
Dat hi in sinen persoone na dat

Comen woude in sijnre stat
Van den Bossche, ende troosten aldaer
Sijn goede liede van den scaden swaer,
Overtollich ende onverwinlike,
Die si met brande ende derghelike
Met watere gheleden hadden tswaer.
Ende aldus tooch die hertoghe daer
Ten Bossche ende, soe ict hoorde bedieden,
Beteekende hi daer den goeden lieden
Dach ende ure, dit onthoude,
Wanneer als hise hooren woude.
Ten welken daghe sonder verlaet,
Des morghens voor die dagheraet,
Reet heimelijc, si u bekant,
Hertoghe Jan van Brabant
Metten ionker van Wesemale van daer,
Sonder weten sheeren van Rotselaer,
Die doen was sijn tresorier;
Ende een ieghelijc officier
Van sinen hove samentlijc
Waren daer in bescaemt grootelijc,
Ende soe waren ooc alle mids dat
Die goede liede van der stat.
Dus es die hertoghe met verdicheden
Metten ionker van Wesemale ghereden
Tot Grobbendonck, met corten woorde,
Dat heer Aernde van Craeyenhem toe hoorde,
Ende heeft daer ghehat in trouwen
Gaesbeke, Wesemale, Montjouwen;
Ende die hebben daer, dit versent,
Ghemaect een nuwe regement,
Ende in sier herberghen onghecesseert
Eenen nuwen staet gheordineert.
Die heere van Rotselaer waert onghelet
Van den tresorierscape ontset;
Meester Lodewijc Boete, hoordic vercleren
Wert clerc ghemaect om te regeren
Die officie, si u bekant,
Van den ontfanghe van Brabant;
Ende men gaf int shertoghen hof
Alle vrouwen ende juffrouwen oorlof,
Die bi Mijnre Vrouwen min no mee
Waren, uutghenomen twee,
Ende in die stede, si u vercleert,
Werden andere gheordineert
Bi Mier Vrouwen der hertoghinnen:
Die grevinne van Merre, wilt versinnen,
De welke vrouwe van Duffle was
Ende van Gheele, sijt seker das;
Die vrouwe van Wesemale, sijts vroeder,
Des ioncheren van Wesemale moeder,
Die ioffer van Wesemale, versinne,
Mijns ioncheeren ghesellinne,
Die vrouwe van Assche, dits waerheit fijn,
Ende die ioncfrouwe van Berghen, haer dochterkijn,
Die si hadde, hout u daer an,
Van Gheerde van Berghen, haren iersten man;
Ende joffrouwe Laurentie, sijt seker das,
Die heer Everaerts Tserclaes dochter was,

Ende daertoe noch andere meere.
Ende aldus soe quam Mijn Heere
Metten heeren ende ioncheren, met corten woorden,
Van Grobbendonck tot Vilvoorden,
Daer lach Mijn Vrouwe te dier tijt.
Daer wert ghelesen sonder respijt
Die niewe staet ende ghepubliceert.
Dat ghedaen, tooch onghecesseert
Hertoghe Jan terstont sonder duren
Van Vilvoorden tot der Vueren;
Ende Mijn Vrouwe, weet voor waer,
Reet hem met vijf peerden naer
Met eenre ioffrouwen herde zeere,
Ende III knechten ende niet meere.
Ter stont, als mense af sette,
Ghinc si sonder eneghe lette
In Mijns Heeren camere, doe ic u cont,
Daer Mijn Heere te rade stont.
Daer si claghelijc onvertoghen
Vraeghde met screienden ooghen
Die redene, waer omme ende waer af,
Men haren ioffrouwen oorlof gaf,
Die edel waren ende eerbaer
Ende van goeder famen voorwaer:
Die al meest met haer te waren
Ghevoet ende opghehouden waren.
Si seide ooc openbaer ende hoghe,
Dat Mijn Heere die hertoghe
Van haren weghen soe vele in alder mate
Heerlicheiden ende lande besate,
Dat hise in state met haren vrouwen
Wel houden mochte ende haren ioffrouwen,
In alder wijs als hise vant.
Hier op antwerde men haer tehant
Van shertoghen weghen, ic seker ben:
Dat hi om seker redenen
Sinen staet veranderde, si u vercleert,
Ende bi haer waren gheordineert
Van den edelsten ende eerbaersten vrouwen
Sijns lants van Brabant ende ioffrouwen;
Daer op Mijn Vrouwe die hertoghinne
Repliceerde met erren sinne.
Maer emmer die staet, sijt seker das,
Bleef soe hi gheordineert was,
Behoudelijc dien, dit versinne,
Dat Mijn Vrouwe die hertoghinne
Eneghe van haren vrouwen
Bi haer behielt in goeder trouwen.
Ende tot deser selver tijt
Hadde Mijn Heere, des seker sijt.
Ende Mijn Vrouwe, dit der ic saghen,
Alsoe zeere wel overdraghen
Ende gheweest, dits waerheit fijn,
Als man ende wijf behooren te sijn;
Maer van deser tijt voortmeere
Vercuelde die minne herde zeere
Tusscen hen beiden in allen zinne;
Die minlike vrientscap ende minne
Wort verandert groot ende smal

Als hier naermaels bliken sal.

LXXV.

Van heeren Janne van Walenroode ende heere Janne van Heynsberghe bisscoppen te Luidicke.

Want hertoghe Jan van Beieren voorscreven
Tbisdom van Ludike heeft over ghegheven,
Dat hi XXVIII iaer, sijts ghewes,
Beseten hadde, alst voorseit es,
Soe versach paus Merten daer omme
Die vijfste van dien bisdomme
Ende gaeft. Dit ghesciede ieghenode
Heeren Janne van Walenrode
Die te voren, sijt seker das,
Ertsbisscop Righensis was.
Twelc hi liet, alsic vernam,
Ende wert bisscop, ende quam
Te Ludike daer hi betemelike
Was ontfaen ende eerlike
Int iaer van XVIII opten IIII dach
Van oeghst, als ic u segghen mach.
Eerbaerlijc regeerde hi daer
Tvoorseide bisdom min dan een iaer,
Want hi sterf cort daer naer,
XIIII^{c} XIX Ons Heeren iaer,
In meie den XXVIII^{sten} dach.
Int selve iaer, opten XVI^{sten} dach
Van junio, coren onder hen
Die heeren van der Capittelen
Van Sinte Lambrechte, merket tgone,
Janne des heeren van Heinsberch sone
Tot enen bisscop, sijt seker das,
Die welke die canonic was
Ende archidiaken van Haspegouwe
In der voorseider kerken te goeder trouwe;
Doen men hem coos, dat wet voor waer,
Hatti omtrint XXIII iaer.

LXXVI.

Vanden privilegien als vanden lieutenant des ammans van Bruesele ende vanden scepenen te moeten maken op St Jans avont, etc..

Int voorseide iaer, doe ic u cont,
Op Sinte Jans Baptisten avont,
Als noch gheen ander amman en was
In die stede, sijt zeker das,
Van Willeme van Assche die, soe ghi wet,
Van den ammanscape was gheset
Bi der stat, alst voorseit es,
Daer bi en woude, sijt seker des,
Hertoghe Jan mids den gonen

Uut den eenentwintich persoonen
Die hem die scepenen, hoordic oorconden,
Na ghewoonte hadden overghesonden,
Gheen nuwe scepenen maken daer,
Ende alsoe bleef die stat, dits waer,
Van Bruessele van dien St Jansmesse
Omtrint drie weken, sijts ghewesse,
Sonder scepenen van hertoghe Janne,
Uten cosen die hem die goede manne
Over hadden ghesonden te makene, tswaer;
Waerbi der selver stat aldaer
Onverwinlike commer doe
Ende verderfelike scade toe
Hadde moghen comen ongespaert.
Om twelke te verhuedene, soe waert
Daer toe ghesproken soe verre tien tiden,
Dat die hertoghe ter eender siden,
Entie stat ter ander, ongheloghen,
Eneghe van den rade shertoghen
Ende den drien goeden steden
Loven, Antwerpen ter waerheden,
Ende sHertogenbosche, gheloofden int fijn;
Die daer omme vergedert sijn
Te Vilvorden, doe ic u ghewach,
Soe dat wort opten XVI^{sten} dach
Der maent van julio, dat ghijt wet,
Jan Taye van Eelwite in die stat gheset
Van Willem van Assche, hout u daer an,
Te Bruessele tot eenen amman,
Ende heer Jan van Coudenberghe, dit vernem,
Willem van Mors, Philips met hem
Dien men hiet van Kesterbeke,
Ende Reinere van Linckenbeke,
Ende van der Coudenborch Symoen,
Heinric Veele, verstaet dit doen,
Jan Taye van Gaesbeke, dese wel geraecte
Die hertoghe doen scepenen maecte
Te Bruessele. Ende om dat van dien
Ghelike niet meer en soude ghescien
In toecomenden tiden na dat,
Soe heeft die voorseide stat
Van Bruessele verworven, ic seker ben,
Scoone ende goede privilegien:
Alsoe dat die hertoghe altoos voortan
Moet stellen enen notabelen man
Om stedehouder te sine in waren zaken
Van den amman dien hi te Bruessel sal maken,
Ende macht sal hebben des daer ane cleeft
Van shertoghen weghen, die damman heeft,
Wanner als damman, sijt seker des,
Uter stat oft uten ooghen es,
Oft wanneer damman, soe mi docht,
Van tween scepenen wert versocht
Iet te doene, dits waer sermoen,
Van des hi sculdich es te doen,
Ende hijs hem weighert blikelijc
Oft onwillich maect; ende desghelijc
Oft in den amman ende in den lieutenant
Ghebrec gheviele, soe moghen tehant

Die scepenen van Bruessele oft die II van hen
Eenen ghesworenen knape, verstaet den sen,
Des ammans daer toe nemen ghereede
Die hem ghenoecht, ende dien met eede
Daer toe verbinden ernstelelijc.
Ende oft ghebeurde desghelijc
Dat die hertoghe daer nare
Teeneghen tiden ghebrekelijk ware
Uten cose die hem tallen stonden
Die scepenen hadden over ghesonden,
VII scepenen te makene, doe ic u cont,
Op Sinte Jans Baptisten avont
Vore der noenen: dat dan saen
Die VII scepenen die afgaen
VII nuwe scepenen onvertoghen
Selen maken ende kiesen moghen;
Met meer poenten, verstaet den sen,
Vercleert in der privilegien.

LXXVII.

Vander doot hertoge[n] Jans van Bourgognen ende vanden huwelike des coninx van Jnghelant metter dochter des coninx van Vranckerycke.

Tusscen den dolphijn van Vrankerijc
Ter eender ziden zekerlijc,
En ter andere, des sijt vroeder,
Hertoghe Jan, Anthonijs broeder
Van Bourgognen, neemt des goom,
Nu hertoghen Jans van Brabant oom,
Waren heimelijc, als ic oorconde,
Vrientscapen ghemaect ende verbonde
Ende bezeghelt, dits waerheit fijn;
Na twelke die voorseide dolphijn
Den voorscreven hertoghe Janne ontboot
Van Bourgognen, dits waerheit bloot,
Om tsamen te tracteerne tehant
Hoe men den coninc van Inghelant
Soude moghen wederstaen,
Die der Franscer cronen hadde ghedaen
Ende daghelijcs dede groot achterdeel,
Ende van Normandien tmeeste deel
Ghewonnen ghecreghen hadde met machte,
Ende ter selver tijt met heercrachte
Vore die stat laghe van Ruwaen.
Hertoghe Jan van Bourgognen, die hem aen
Die vrientscap hielt ende die verbonde
Die tusscen den dolphijn ende hem tier stonde
Ghemaect waren, alst voorseit es,
Hier op vertroost, hem verlatende des,
Es ten ontbiede, dits waerheit fijn,
Ghetoghen tot den dolphijn
Met cleinder macht, onghewapender hant,
Op tslot van Monstreul, si u bekant.
Als hire binnen was, ongheloghen,
Worden die brugghen op ghetoghen

Ende die poorten ghesloten, soe ic vernam,
Ende als hi in der presentien quam
Van den voorseiden dolphijn, dits bloot,
Wert hi terstont ghesleghen doot.
Dese slach ghesciede, dits waer,
XIIII^{c} XIX Ons Heeren iaer
In der maent van septembri.
Na twelke Philips, dat segghic di,
Des voorseiden hertoghen Jans sone
Van Bourgognen - die gone
Hadde gheheeten tot dier tijt
Greve van Charloys, des seker sijt -
Die dede soe vele altehant,
Dat coninc Heinric van Inghelant
Te wive ghecreech sekerlijc
Des coninx dochter van Vrankerijc
Vrouwe Kathelinen, sijt seker das,
Die sconincs ioncste dochter was.
Daer mede ontfinc hi, der ic lien
Thertoghedom van Normandien
Te huwelike, groot ende cleene,
Ende ontfinct van den coninc te leene
Van Vrankerike, dits waerhede,
Daer af [hi] hem hulde ende manscap dede.
Ooc waest bevoorwaert claerlijc
Dat, oft die coninc Heinrijc
Van Inghelant bi den live
Van Vrouwe Kathrinen sinen wive
Mansoor ghecreghe, dat dan al bloot,
Na des conincs van Vrankerike doot,
Trike hebben soude ende coninc wesen,
Dat die dolphijn vore ghelesen
Verbeurt hadde in eewicheit
Mids der doot hertoghen Jans voorseit.
Soe soude die dolphijn daer wi af scriven
Eewelijc der croonen berooft bliven.
Hier met ende met meer verbonden
Ende ander voorwaerden sijn tien stonden
Beide die coninghe achemant
Van Vrankerike ende van Inghelant
Vereenicht, versoent onder hen
Bi toedoene ende middele des hertoghen
Philips van Bourgognen, die sone was
Wilen hertoghen Jans, sijt seker das;
Welke hertoghe Philips algader
Die doot van sinen voorseiden vader
Hier mede ende anders derghelijc
In menegher manieren soe grootelijc
Ghewroken heeft, dat alle die gone
Gheseten onder die Fransce crone,
Gheestelike ende ooc werelike,
Edele, onedele, arme ende rike
Dies hebben ghevoelt langhe ende vaste
Te haren verderfeliken laste,
Ende ter destructien des rijcs daer bi.
God betert alst sijn wille si

LXXVIII.

Vander correctien gheset op her Janne den hertoghe riddere ende op Ghijsbrechte Pypenpoy.

Int selve iaer, doe ic ghewach,
Van XIX, opten achtiensten dach
Van februario, dit es waer,
Ten versueke ende bevele claer
Hertoghen Jans van Brabant,
Bi den amman ende scepenen tehant
Van Bruessele, worden twee goede mannen
Te Bruessele ter poyen uutghebannen
Heer Jan de Hertoghe, een ridder goet,
Ende Ghijsbrecht Pipenpoy, sijts vroet.
Te wetene waer omme si u berecht:
Want die selve Ghijsbrecht
Soude hebben ghesproken, hoordic verclaren,
Onnutte woorde, de welke waren
Contrarie ende scamelijc
Hertoghe Janne, ende desghelijc
Den scepenen van Bruessele te dier tijt
Lachterlijc, des seker sijt:
Dat hi daer omme, dit onthoude,
Voortane eewelijc bliven soude
Buten den rade van der stat
Ende regemente, ende ooc dat
Hi voortane nemmermeere
Officie en soude van den Heere
In Brabant hebben noch bedrijf.
Voort wert hi ghebannen op sijn lijf
Uten palen, hoort mi verclaren,
Van Brabant den tijt van XV jaren.
Ende want die voorseide heere heer Jan
Daer over was bi ende an,
Daer Ghijsbrecht Pipenpoy voorseit
Alselke woorde hadde gheseit
Onscemelike, lelike, sijt seker das,
Dier hi hem ghenoech ghevolgich was,
Alsoe men seide, in lieghe u niet,
Al en sprac hi soe onbesceedelijc niet
Als die voorseide heer Ghijsbrecht dan:
Soe wert daer omme die selve heer Jan
Ghecorrigeert, dits waer sermoen,
Enen wech selve te doen
TSinte Jacobs in Compostelle doe
In Galissien, ende daer toe,
Na dat hi die bedevaert hadde ghedaen,
Te rumene ende te blivene voortaen
Uten palen van Brabant sonder blijf
Den tijt van drie iaren, op sijn lijf.
Dese conrectie ghesciede, doe ic ghewach,
Opten voorseiden achtienden dach
Van februario, hout u daer an,
In presentien van den hertoghe Jan,
Bi amman ende scepenen segghic di
Van Bruessele; daer ooc stonden bi
Den voorscreven hertoghe, als ic meine,
Willem ionghe greve van Zeine
Heere van Sinte Aechtenrode, dats waer,

Die bi den hertoghe stont aldaer,
Ende Jan heere van Wesemale
Ende van Phaleis alsoe wale,
Ende van Cuyck mijn heer Jan,
Heere van Hoochstraten, ende voort an
Jan van Schoonvorst, in goeden trouwen,
Die borchgreve was te Montjouwen,
Heere te Cranendonck sekerleke
Ende heere te Diepenbeke.
Jan van Glimes, des neemt goom,
Heere te Berghen opten Zoom
Ende te Grimberghen, hier op merke,
Ende heer Cornielijs van Liedekerke
Heere van Lens, hout u daer an,
Ende van Grimberghen heer Jan,
Heere van Assche, sijt seker das;
Willem sijn brueder ooc daer was;
Heer Jan Scoonians, dits ware leere,
Reinere Moers ende ander meere.

LXXIX.

Hoe hertoghe Jan van Brabant tregiment synre lande van Hollant, Zeelant ende Vrieslant beval hertoghe Janne van Beyeren sinen oem.

Als tiaer Ons Heeren stont ghescreven
XIIII^{c}, twintich daer neven,
Cort na Paesscen, doe ic ghewach,
In aprille den XXVII^{sten} dach,
In der stat van Antwerpen, dats waer,
Ordeneerde ende maecte aldaer
Hertoghe Jan, nu merket tgone,
Dese navolghende persone,
Heer Janne van Grimberghen van Assche heere,
Janne sinen oudsten sone, ende meere
Meester Jan Bont, verstaet tbediet,
Claese die[n] men van den Werve hiet,
Bernaert Utenenghe, hout u daer an,
Reinere Moers ende van den Huffle Jan,
Ende Claeus Colensone tier stont
Tsinen rade, ende heere Willem Bont
Sinen secretarijs, in waerder spraken,
Om met hem tot allen sinen zaken
Te verstane, dus waest sijn wille.
Daer na, den lesten dach van aprille,
Der selver maent, maecte hi na tgone
Den voorseiden Claeuse Colensone
Sinen zeghelere ende beval hem claer
Truwelijc daer toe te nemen waer.
Welke Claeus, daer wi af lesen,
Der stat clerc van Antwerpen hadde ghewesen;
Ende ooc desghelijc, wilt weten,
Rutgheer van Tefelen, anders Boene gheheeten,
Die ooc te voren, sijt seker das,
Der stat clerc van Bruessele was,
Wert ghemaect in der selver wijs
Des hertoghen secretarijs,

Ende clerc van den leenboeke daer toe.
Hier na trac hertoghe Jan aldoe
Uter stat van Antwerpen sekerlike
In Zeelant, tot Sinte Mertens dike,
Op heeren Floreis van Borsele huus,
Ende beval daer, hoort hier abuus,
Ende gaf over, verstaet den sen,
Hertoghe Janne van Beieren
Tregement sijns lants van Hollant,
Van Zeelant, ende van Vrieslant,
Ende maecten daer af, si u bekent,
Gouverneur, rewaert ende regent
Van sinentweghen, in den name van hem,
Na uutwisen der brieven, dit vernem,
Die openbaerlijc daer af waren ghescreven
Tot Sinte Mertens dike ghegheven.

LXXX.

Hoe myn vrouwe de hertoginne met huerer moeder schiet uut des hertogen van Brabant hove.

Cort hier na altehant
Quam hertoghe Jan van Brabant
In siere stat van Bruessele, daer hi
Bleef residerende, segghic di,
Omtrent vier maende, ende stelde tier stede
Sijn munte van goude, van selver mede,
Ende dede den penninc slaen, wilt weten,
Die Drielandere wert geheeten;
Want die munte vore vercleert
Bi den drien landen was gheconsenteert
Ende overdraghen, si u bekant,
Brabant, Henegouwe ende Hollant.
Ende te deser tijt, als dit ghesciede,
Als hertoghe Jan met siere meisniede
Ende state dus lach te Bruessel binnen,
Heer Everaert Tserclaes, wilt mi versinnen,
Riddere, die was ter selver tijt
Sijn hovemeester, des seker sijt,
Die zeere strenghelijc in ghewelt
Dordenantie van den herberghen helt
Die de heeren van den rade voorscreven
Hadden ghemaect ende opghegheven,
Alsoe dat men oorlof gaf ghemeene
Dien ioffrouwen groot ende cleene,
Uutghenomen, wilt mi versinnen,
Die met Mier Vrouwen der hertoghinnen
In der ordinantien, hoordic verclaren,
Van den herberghen, onthouden waren,
Als die grevinne van Merre, sijt seker das,
Die welke vrouwe van Duffle was,
Die vrouwe van Wesemale sonder blijf,
Entie joffrouwe haers soons wijf,
De vrouwe van Assche, ende meere
Die ic verclaerde wilen eere.
Hier na ghevielt, hoort dese maniere,

Dat Mijn Vrouwe de duwagiere,
Mier Vrouwen moeder, te Bruessele quam,
Die mids desen was herde gram -
Soe was ooc selve, alsic versinne,
Van Brabant Mijn Vrouwe de hertoghinne -
Mier Vrouwen moeder, quam ghereden
Op Coudenberch int hof, ter waerheden,
Ende hadde gheerne daer toe ghesproken,
Dat die hertoghe hadde ghebroken
Dordinantie van den joffrouwen voorseit.-
Maer het was verloren arbeit.
Dan sciet die oude Vrouwe van daer
Herde toornich, wet voor waer,
Ende reet te harer herberghen waert
In den Spieghel; ende ter vaert
Na dat si van den hove sciet,
Volghde haer cort, in lieghe u niet,
Mijn Vrouwe haer dochter, alleene, te voet;
Jan Rasoir met hare ghinc, sijts vroet,
Van den welken hem wijf ende man
Verwonderden die dat saghen an.
Want ic segghe u in ware dinc
Dat Mijn Vrouwe al screiende ghinc
Tot in den Spiegel bi haer moeder.
Des ander daeghs, des sijt vroeder,
Reden beide die vrouwen onghespaert
Met schoonen ghesinde te Keynoyt waert.

LXXXI.

Vandes hertogen Verclaerne opter zoenen tusschen die vanden Heetvelde ter eender ende die van Lombeke ende dander straten ter ander zyde.

Groote veede was ende stont
In tiden voorleden, doe ic u cont,
Tusscen heer Janne, ter waerhede,
Heer Woutren ende heer Willeme mede,
Ridderen, die men van den Heetvelde hiet,
Ghebruders, dit es waer bediet,
Ende haer metplechters ter eender side,
Ende Janne van Lombeke tien tide,
Ende die kinderen van der Straten
Ende die met hem vielen te harer baten.
Welke veede, des sijt wijs,
Wilen hertoghe Anthonijs
Afleide ende suende wale,
Uutghenomen te dien male
Alderhande excessen van brande
Die waren ghesciet, ende menegherande
Quetsueren, die waren beganghen om tgone
Aen die goede ende persone
Der drie ghebruederen, si u bekant,
Van den Heetvelde vore ghenant.
Daer af si namaels, dit es waer,
XIIII^{c} XVII Ons Heeren iaer,

Des maendaeghs, doe ic u ghewach,
Na den beloken Paeschdach,
Ter begheerten, als ic ter waerheit vant,
Hertoghen Jans van Brabant
Hem keerden ende submitteerden int fijn
Ten segghene ende ordinantien sijn.
Welke submissie achtervolghende dan
Dedinghde die voorseide hertoghe Jan
Een gheheel soene wel gheraect.
Daer op dat hi heeft ghemaect
Sijn ordinantie wiseleken,
Die hi seide ende dede uutspreken
Tusscen die voorseide partien
Int selve iaer, dit der ic lien,
Twintich in junio te waren.
In welke uutsprake sijn verclaren
Die hertoghe te hemwert behilt.
Dus wert hi namaels soe ghewilt,
Bi inghevene, ter waerheide,
Van Rutgheer Boene, alsoe men seide,
Dat hi int iaer van twinteghen al bloot
Die drie ghebrueders voor hem ontboot
Te Bruessele in sijn hof, dits waer,
Ende hen comende sijnde al daer,
Dede hi hen segghen houde
Dat hi sijn verclaren doen woude
Opt segghen van der suenen voorseit.
Daer op die brueders antwerden ghereit,
Segghende dat si tot dien tiden
Die soene wel van harer siden
Ghehouden hadden in allen zaken,
Hopende dat haer wedersaken
Daer af hem niet becreunende en waren:
Alsoe begheerden si gheen verclaren
Daer af te hebbene, ende sonder beiden
Sijn si dus buten hove ghesceiden;
Ende trocken herde cort na dat
Uut Bruessele te Lovene in der stat,
Daer si sonder langhe beide
Poorters worden, alsoe men seide
(Daer si te voren ooc te waren
Van Sinte Peeters manscap waren);
Daer op si hoopten ende hen verlieten
Dat si dier vriheit souden ghenieten.
Ende in haer absentie alsdan
Heeft van Brabant hertoghe Jan
Sijn verclaren ghedaen van dien zaken,
Ende daer op sijn open brieve doen maken,
Die hi den ghebruederen tien stonden
In der stat van Lovene heeft ghesonden.
Daer mede hi, soe men mi telde,
Die ghebrueders van den Heetvelde
Seker bedevaerde beval tehant
Te treckene, ende sijn lant
Van Brabant te rumene sonder respijt,
Ende daer ute enen zekeren tijt
Van jaren te blivene, si u bekant.
Twelke die ghebrueders tehant
Den edelen ende goeden steden

Van Brabant toonden ende opdeden,
Claghende dat si van inde torden
Buten weghe van rechte gheleit worden;
Ghemerct dat si, zi u vercleert,
Hen hadden alleene ghesubmitteert
Van den branden ende quetsueren twaren
Die aen hen ghesciet waren
Ende aen haer goede, daer af dat
Si billijcs souden hebben gehat
Beternesse, docht hen als dan.
Ooc seiden si dat hertoghe Jan
In sijn uutsprake behielt te waren
Die macht van eneghen verclaren
Te moghen doene, doe ic ghewach,
Tusscen dat ende Paeschdach.
Ende dies ghedroeghen si hem wale
Toten brieven principale
Des voorseiden segghens, dat es claer;
Ende want langhe overleden waer
Die tijt binnen welken, dits waer sermoen,
Hi tverclaren mochte doen,
Want binnen den tide niet en sciet,
En hielden sijs van weerden niet.
Aldus sijn si te Lovene bleven
Sonder den verclarene voorscreven
Ghehoorsam tsine in allen sinne,
Oft die correctie daer inne
Begrepen te voldoene na dat,
Maer bleven te Lovene int stat.

LXXXII.

Van twee dachvaerden te Bruesele ende te Lovene teender tyt gehouden, ende van Millen, Gangelt ende Vucht.

Na dat die hertoghe hadde ghedaen
Tvoorseide verclaren, cort daer na zaen,
Dede hi daer na sonder bliven
Die drie state sijns lants bescriven
Te Bruessele te comene, om tsinen begheeren
Hem een bede te consenteeren,
Ende op desen selven tijt
Hadde die stat van Lovene, seker sijt,
Die edele ende goede steden
Van Brabant bescreven te harer bede
Te Lovene te comene, om seker dinghen
Die haren rechten aenghinghen.
Alsoe ghebeurdet, ter waerheden,
Dat someghe edele ende goede steden
Quamen te Bruessele, dits ware leere,
Bi den hertoghe haren heere,
Ende dander versaemden, verstaet dat,
Binnen Lovene der goeder stat.
Ende die edele, hoordic verclaren,
Die te Lovene versament waren,
Daden scriven in corten keere
Haer brieve aen haren gherechten heere

Hertoghe Janne, doe ic ghewach,
In meie den neghentienden dach
Int voorseide iaer ter waerheden,
Daer met si hem te kinnen deden,
Dat hen dochte int openbare
Dat sijn staet zoe niet en ware
Gheregheert, met corten woorde,
Als hem van rechte toe behoorde,
Ende alsoe sijn vorderen als heeren
Haren staet hielden met eeren.
Ghemerct dat hi, dit docht hen scande,
Een groot deel van sinen lande,
Lieden ende renten openbare
Scemelec quijt worden ware
Ende over hadde ghegheven claer.
Ende oft si hem een bede, daer
Hi se omme ontboot, consenteerden,
Soe en souden die hem regeerden
Die bede niet alsoe bekeeren
Tsijns lants profite noch tsier eeren,
Na gheleghentheit van sinen state.
Ende want si waren in alder mate
Sijn eere ende beste na ende bi
Schuldich te vorderen, soe en consten si
Daer toe in geender wijs verstaen;
Maer si wouden altijt voortaen
Hem gheerne doen, hoordic verclaren,
Dat si hem sculdich te doene waren
Tsier meester eeren in alder tijt,
Ende tot sijns lants meeste profijt.
Voort screven si, hoort mi verclaren,
Aen dedele die te Bruessel waren
Ter dachvaert comen tier stonde,
Hem biddende, op die verbonde
Vermanende, dat si bi hem bleven
Ende bi der antwerde voorscreven;
Want noot ende oorbore ware, dats claer,
Na dat die zake gheleghen waer,
Ghelijc si selve, op dat si wouden,
Wel merken ende bevuelen souden.
Terstont hier na, doe ic ghewach,
In de selve maent den XXI^{sten} dach,
Ontlaste die hertoghe, dit vernem,
Heeren Aernde van Craeyenhem
Van der bewaernessen ter waerheden
Der slote, lande ende steden
Van Millen, Ganghelt, Vucht daer toe.
Die welke hi beval aldoe
Ende gaf over, dit was waer,
Heeren Janne van Loen al daer,
Heere van Heinsberghe, hout u daer an,
Ende sinen oudsten sone Jan,
Haer beider leven ter waerheiden
Ende den lancst levenden van hen beiden.
Des heeft die voorseide heere
Van Heinsberghe, dits ware leere,
Ende Jan sijn oudste sone, dit wet,
Die bisscop van Ludeke daer met,
Ende Willem greve te Blankenhem,

Des heeren sonen, dese met hem,
Hebben hen verbonden met lieve
Ende [in] haer bezeghelde open brieve
Ghelooft, dit es waerheit bloot,
Dat na harer beider doot
Die voorseide slote ende lant
Den voorseiden hertoghe van Brabant
Oft sinen oore van inde torden
Over ghelevert selen worden.

LXXXIII.

Van den heymelyken verbonde tusschen Eneghe van Tshertogen rade ende someghe porters der stat van Bruesele.

Als hen die zaken te dien tide
Tusscen die baenrotsen ter eender side,
Ende dedele des lants, hoort mi verclaren,
Ende dandere die bi den hertoghe waren,
Ter ander zide, met corten woorde,
Aldus scicten te discoorde,
Hebben die persoone, die wi vermonden,
Hier na te samen hen verbonden
In der manieren als volght hier naer.
Jan van Grimberghen, dits waer,
Heere van Assche, ende van Coudenberghe heer Jan,
Heer Everaert Tserclaes, hout u daer an,
Ridderen, ende voort daer na
Van Grimberghen Jan, heere van Aa
Ende van Hooghestein, sijts wijs,
Ende sijn brueder van Aa Cornielijs,
Reinere Moers, verstaet te recht,
Van Assche Jan ende Robbrecht,
Ghebruedere, dits ware vite,
Ende Jan Taye van Eelwite,
Daer na Wouter, Willem, Jan
Pipenpoy, ghebrueders, ende dan
Jan Taye van Gaesbeke, dits waer,
Gheldolf van Coudenberghe daer naer,
Jan Tseraernts, Diederijc de Loose,
Jaspaer ende Melchior, seide die prose,
Die men van Arkenen hiet,
Ghebruedere, ic en lieghe u niet,
Jan van Yedeghem ende Jan de Weert:
Dese persoone vore vercleert
Sijn bi wille, weten ende begheeren
Ende bevele hertoghen Jans haers heeren
Eens worden met malcanderen,
Ende overdroeghen onder danderen
Een gheselscap heimelike.
Trouwe ende vrientscap samentlike
Hebben si ghelooft ende ghesworen
Haer leefdaghe lanc sonder scoren
Vaste ende ghestentichlijc
Te houdene voort ende trouwelijc.
In den iersten te wetene, wilt onthouden,
Dat si, naest Gode, altijt souden

Hout ende ghetrouwe in allen keere
Hertoghe Janne sijn haren heere
In allen zaken, ende tallen reesen
Als des te doene soude wesen.
Sijn hooghe heerlijcheit ende recht voort an
Te sterken, te vordren ieghen alle man,
Hi waer groot oft hi waer smal,
Bescudden, verantwerden voor al
Sonder veinsen of simuleren,
Ende in allen plaetsen voortkeeren
Sijn eere, welvaert ende beste voordeel,
Ende sijn scade ende achterdeel
Ende archste verhueden ende wederstaen;
Hem daeraf waernen ende voort aen
Lijf ende goet al onghespaert
Daer vore setten, si u verclaert,
Alsoe verre als sijt, dits waer sermoen,
Met Gode ende met eeren mochten doen,
Ende behoudelec haren eet.
In allen manieren voort ghereet
Gheloofden si ende swoeren, verstaet den sen,
In allen saken deen den anderen
Bistentich, goet ende ghetrouwe daer mede,
Te sine in lieve ende in leede;
Ende dat elc van hen, dit onthoude,
Des anders last draghen soude
Ghelijc sijns selfs al geheel,
Sijn eere, beste ende voordeel
Prueven met herten ende met begheeren,
Sijn archste, scade ende sceemte weeren,
Verhueden ende waernen truwelijc,
Ende malcanderen gonstelijc
Doen ende bewisen vriendelike
Alle liefde, trouwe bruederlike,
In woorden, in werken verre ende naer,
Heimelijc ende openbaer,
Die si souden connen ende moghen
Ghedinken, ghepensen, ongheloghen.
Vernamen sij ooc, dit onthoude,
Dat hem iement ruerde oft rueren woude
Oft enich opset maecte mede
Oft pijnde te begripene, dits waerhede,
In contrarien in eneghen keere,
Van hertoghe Janne haren heere
Oft van harer enich, dat si u cont:
Sonder onscout souden si ter stont
Na alle haer macht dat wederstaen
Ende keeren dat, wilt mi verstaen,
Met live, met goede, vrienden ende maghen
Ende met (hen) allen, hoordic ghewaghen,
Den ghenen die si mochten wecken
Ende daer toe souden moghen trecken.
Daer inne en soude hem, wats ghesciet,
Deen van hen metten anderen niet
Noch vore den anderen in allen desen
Ontsculdeghen, maer altoos wacker wesen,
Willich ende bereet, manlijc, sonder letten
Lijf ende goet truwelijc daer bi setten,
Ghelijc als goede manne van eeren

Ende van den scilde sculdich weeren,
Ende ghetrouwe vriende, hoort mi tellen,
Heimelike ghebruedere ende lieve ghesellen
Te doene. Ende oft enich van hen,
Het ware een oft twee, meer oft men,
Selve dede oft doen dade
Met woorde, met werke oft met rade,
Ieghen enich der poente welc het ware,
Heimelijc oft openbare,
Oft dese heimelike vrientscap,
Gheselscap ofte bruederscap
Iemende anders die daer toe niet
En behoorde, verstaet tbediet,
Melde, condichde ocht openbaerden
Met ghescrifte, teekenen ocht met waerden,
Ocht hem pijnde die te scoren
Oft ooc enichsins te verstoren:
Dat die sijn soude, hoort mi scriven,
Eewelijc verstooten, ende bliven
Uut haren bruederscap, dit verstaet,
Ende gheselscap sonder verlaet,
Ende dat dandere van hen, sijts te binnen,
Die[n] achten souden, houden ende kinnen
Voor versworen ende trouweloos,
Meineedich, valsch ende eerloos,
Ende dat si die[n] souden verhaten
Ende verscuwen in alder maten,
Ende in allen plaetsen, ghelijc als men
Eenen arghen, valscen, meineedeghen
Scalc sculdich, des sijt ghewes,
Te verhaten ende te verscuwen es.
Met meer woorden ter vesticheit
Der heimeliker bruederscap voorseit
In den brieve daer op ghegheven,
Welken alle die persoone voorscreven
Bezeghelt hebben, dit es waer,
XIIII^{c} twintich Ons Heeren iaer,
In meie den XXIIII^{sten} dach.
Ende namaels sijn, doe ic ghewach,
Tot deser bruederliker vrientscap comen
Ende metten anderen aenghenomen
In alder manieren, des sijt ghewes,
Als hier boven vercleert es,
Ghelooft, ghesworen, wilt verstaen,
Als dandere voren hadden ghedaen,
Costijn van Aa, dit wel vernem,
Jan, Heinric ende Willem
Cluetinc, ghebruedere, dat wet,
Ende Heinric die Hertoghe daer met.
Ter oetmoedegher beden si u bekant
Der vijfentwinteghen vore ghenant
Heeft hertoghe Jan, si u gheseit,
Hare heimelike vrientscap voorseit,
Gheselscap, bruederscap, sijts ghewes,
Ende al dat in den brieven es
Daer op ghemaect wel verclaert,
Met sinen openen brieven ter vaert
Daer dore ghesteken, si vercleert,
Ghelooft ende gheapprobeert.

Welke brieve van confirmatien
Ghegheven waren, ic seker ben,
Int voorseide iaer, doe ic ghewach,
In junio den XXI^sten^ dach.

LXXXIV.

Vander correxien op sommeghe van Tsertoghen rade te Lovene ghedaen.

Int selve iaer ende maent voorscreven
Veertien hondert, XX daer beneven,
Op Sinte Jans avent, als noch amman was
Jan Taye van Eelwijt, sijt seker das,
Van Bruessele, maecte hertoghe Jan
Scepenen aldaer Metten Schachte Jan
Ende Janne Mennen, verstaet die dinc;
Janne de Froyere, Heinric Cluctinc,
Gielijs de Keghel, Jan de Leeu, dits waer,
Ende Bartholomeuse Tserarnts daer naer.
Ende overmids dat alle doe,
Die baenrotsen ende edele daertoe,
Metter stat van Lovene voorseit,
Hertoghe Janne hadden opgheseit
Ende ghescorst, dit wilt onthouden,
Haren dienst, ende en wouden
Tsinen dachvaerden niet meer comen:
Soe hebben die steden voorghenomen
Van Bruessel, Antwerpen in allen keere,
Ende van den Bossche ghearbeit seere
Om die baenrotsen ende ooc mede
Van Lovene die goede stede
Metten hertoghe te vereeneghen tien stonden;
Des si niet ghedoen en conden.
Ende mits dien sonden met ernsticheit
Die drie goede steden voorseit
Tot Cortenberghe haer ghedeputeerde,
Daer men meneghen tijt tracteerde
Om die ghescille te dien tide
Tusscen den hertoghe ter eenre side,
Entie baenrotsen ende die stat
Van Lovene ter andere: omme dat
Die ghesaet van inde torden
Ende ghevuecht mochten worden.
Ende doe screven si, verstaet den sen,
Der stat van Lovene ende den edelen
Dat si van Cortenberghe niet
En meenden emmer te sceiden iet,
Si en hadden bracht, met corten woorde,
Alle dinghen soet behoorde
Tot haers heeren shertoghen
Ende sijns lants, na haer vermoghen,
Eeren ende beste met corter spraken;
Biddende dat si alle saken
Hielden in state als wise heeren,
Sonder enich riguer voort te keeren.
Daer op die edele ende die stat

Van Lovene antwoorden, dat
Si niet el en gheerden in allen keeren
Dan die eere ende tbeste hoers heeren
Voort te keerne ernstelijc;
Ende om dat alsoe samentlijc
Ghedaen te wordene sonder si,
Optie verbonden versochten si
Dat si bi hen te Lovene quamen,
Om hen daer toe te helpen ramen.
Mer die ghedeputeerde voorscreven
Sijn te Cortenberghe bleven;
Hoe wel dat si op die verbonden
Versocht worden te vele stonden
Bi den anderen, hebbic vernomen,
Te Lovene in der stat te comen.
Ende aldus hebben si, sonder waen,
Grooten arbeit te vergheefs ghedaen.
Die edele pijnden met ernstichede,
Metter stat van Lovene, dander stede
Van Brabant aen hen te trecken, te waren,
Jeghen die ghene die bi den hertoghe waren;
Om eneghe van dien sonder verlaet
Te corrigeerne, mits der misdaet
Om dovergheven van Hollant,
Van Zeelant ende van Vrieslant,
Ende om dat die hertoghinne van love
Soe scemelec uut mijns heeren hove
Was laten sceiden, als ic vercleerde.
Welke correctie die ghedeputeerde
Van den drien steden, hoort mi saghen,
Die noch te Cortenberghe altijt laghen,
Met arbeide, dat segghic di,
Daden verhouden; maer si
En condent ten lesten gheweren niet,
Die correxie en es ghesciet
In der manieren hier na bescreven,
Als ic u sal te kennen gheven.
Someghe baenrotsen, verstaet den sen,
Ridderen ende edelen,
Ende goede manne van den steden
Ende lande van Brabant ter waerheden
Sijn wel indenkich, ic seker ben,
Oft moghent, tmeeste deel van hen,
Van haren vordren wel hebben verstaen,
Hoe voortijts, als dorloghe was bestaen
Tusscen den lande van Brabant tien tide
Ende tlant van Vlaendren ter ander side,
Hoe die heere van Assche [die] te dier tijt was
In den velde, sijt seker das,
Metter banieren van Brabant,
Daer beide die lande voor ghenant
Te stride int velt vergadert waren,
Daer leefde, dat over langhe jaren
Die sceempte ende dat mespleghen
Tot noch toe niet en was versweghen.
Daer toe heeft, des seker sijt,
Heer Jan van Grimberghen, nu ter tijt
Heere van Assche, herde onsiene
Int iaer veertienhondert vijftiene,

In den stride die was groot ende swaer
Tusscen die Fransoyse ende dEnghelsce, daer
Hertoghe Anthonijs, dat mach men claghen,
Vore die Enghelsce bleef verslaghen,
Hem soe ghedraghen, dat gheen goet man
Siere weldaet vermanen en can
Van dien daghe in enegher eere.
Ende hoe wel die voorseide heere
Van Assche billijken mits desen
In gheenen bewinde en soude wesen
Bi den hertoghe, wats ghesciet,
Noch vore sijn ooghen billijcs niet
Hebben dorren comen groot noch smal:
Nochtan boven desen al
Heeft die heere van Assche en Jan sijn sone
Ghevordert, gheraden, ghedaen dat gone,
Te wetene dat hier bescreven steit:
Dat si onsen ghenadighen heere voorseit
Uut sinen lande van Brabant
Hebben ghevoert in Zeelant,
Daer hi bi rade meer ende men,
Wetene ende toe doene van hen
Ende meer andere daer beneven,
Beseghelt ende over heeft ghegheven
Janne van Beieren alle tlant
Van Hollant, Zeelant, Vrieslant
Sonder wille, weten, consent of kinnen
Van Mijnre Vrouwen der hertoghinnen,
Die een gheboren erfvrouwe es
Van den drien landen, sijt ghewes.
Ende voort soe hebben ooc die gone,
Die heere van Assche en Jan sijn sone,
Met meer anderen daer toe gheraden
Dat men met sceemten ende met scaden
Miere Vrouwen, hoort die quaetheden,
In de heilighe Paeschdaghe lest leden,
In mijns heeren hove, dit onthoude,
In gheenen ambachte dienen en woude.
Mits welken ghebreke ende onminne
Mijn Vrouwe die voorseide hertoghinne
Van den hertoghe, sijt seker das,
Bi harer moeder ghetoghen es.
Noch meer hebben die voorseide
Here van Assche ende sijn sone, beide
Met meer andere daer bi gheweest als raet,
Dat die hertoghe, dat verstaet,
Heer Janne, heer Wouteren, als ic eer spelde,
Ende heer Willemme van den Heetvelde,
Die van den rechte ende vriheit te waren
Van Sinte Peeters manscap waren
Te Lovene, alst wel was bekant,
Heeft uten lande van Brabant
Gheseeght, om saken wille, dat wet,
Daer si, na den lantrechte, met
Quijt souden sijn na alle besceit.
Ooc en waren die ghebroedere voorseit
Niet vorder ghebleven in gheenen keere
In onsen voorseiden ghenadeghen heere,
Dan van alsulken moortbrande[n] te waren,

Als aen haer goede ghesciet waren,
Ende alsulken quetsueren ende mancselen met
Als aen heer Wouteren, dat wet,
Van den Heetvelde waren ghedaen;
Daer si billic af souden ontfaen
Beternisse voor alle man.
Boven al desen heeft die selve Jan
Een onbeiaert kint met ghewout,
Beneden seven jaren out,
Buten wille, consent of pleghen
Der naester vriende van svader weghen,
Dien die monborie toeghewesen es
Metten vonnesse van mannen, sijts ghewes,
Wech ghevoert; twelke claerlijc
Jeghen tlantrecht was blikelijc;
Ende want die here van Assche ende Jan
Sijn sone grootelijc hier an
Den hertoghe ende sinen ghemeenen lande
Bewesen hebben oneer ende scande,
Ende hebben hier inne, als ieghelijc weet,
Ghedaen jeghen haers selfs eet -
Daer si, als raet, sworen ongheloghen
Ons ghenadichs heeren shertoghen
Eere ende beste na al haer macht
Voort te keerene dach ende nacht -:
Soe es, als ic u sal ghewaghen,
Bi der stat van Lovene overdraghen
Met consente, verstaet den sen,
Van baenrotsen, ridderen, edelen,
Ende der stede die daer waren,
Die ic namaels sal verclaren,
Dat die heere van Assche, verstaet den sen,
Ende Jan sijn sone, ende elc van hen,
Selen doen een bedevaert, hoort na mi,
In Cypers, int stat van Nichosy:
Binnen derden daghe te sine thant
Buten den palen van Brabant,
Ende daer buten te blivene voortaen
Tot si die bedevaert hebben ghedaen,
Ende ooc daer na, si u bekant,
Toter tijt toe dat Hollant,
Zeelant ende Vrieslant weder weeren
In den handen Ons ghenedichs Heeren
Ende Onser Vrouwen der hertoghinnen
Van Brabant, dat wilt versinnen.
Want Reinere Moers openbare
Binnen corten voorledenen iare
Met onnutter gheselscap, sijts wijs,
Gielijs Canters, ende brueder Thonijs,
Ende haerre medepartien, tot desen
Verselt, versaemt heeft ghewesen;
Bi deser hanteringhen hi mits das
Soe berucht ende befaemt was,
Dat hi overmids selke woorde
Toten rade eens princen niet en hoorde.
Ende als hi bi der grooter goedertierenheit
Ons ghenedichs Heeren voorseit
Tot sinen rade es ghecomen,
Heeft hi die zake, hebbic vernomen,

Beret ende raet daer toe ghegheven,
Dat die drie lande voorscreven
Hollant, Zeelant, Vrieslant met,
Hertoghe Janne van Beieren sijn gheset,
Bezeghelt ende overghegheven
In den handen, alst es voorscreven.
Ooc halp hi raden tgroote sneven,
Consent ende wille daer toe ghegheven,
Dat men der hertoghinnen rike
Niet en diende, ende desghelike
Heeft helpen raden listelijc
Toten segghene onbehoorlijc
Dat over de ghebrueders, sijt seker des,
Van den Heetvelde gheseeght es.
Voort meer riet hi, dit vernem,
Dat men heer Aernde van Crayenhem
Sijn brieve, sijn zeghele, ondancs sijns willen,
Van den sloten Ganghelt, Vucht ende Millen
Niet ghehouden en heeft; ende boven desen
Heeft hi daer met en bi ghewesen,
Daer men tot Antwerpen toe brochte,
Dat men zekere renten vercochte
Op onsen voorseiden ghenedeghen heere
Om tgelt te crighene min no meere
Toter confirmatien properlijc
Van den voorseiden huwelijc
Tusscen onsen ghenedeghen heere ende trouwen
Ende onser voorseider ghenedegher Vrouwen;
Welke renten vercocht sijn, sijts ghewes,
Ende tghelt ghehaven, maer het en es
Niet bekeert ten selven oorbore.
Soe es overdraghen als vore
Dat hi doen sal een bedevaert
Tot Nicosy in Cypers onghespaert,
Ende drie iaer ende daghen bliven daer,
Ende buten den palen bliven daer naer
Van den lande van Brabant,
Tot dat Hollant, Zeelant, Vrieslant
In shertoghen handen, verstaet den fijn,
Ende Mier Vrouwen wedercomen sijn.

LXXXV.

Hoe Bernt uit den Enghe met V personen ghecorrengeert (*sic*) waert.

Item want Utenenghe heer Melijs
Hem voormaels zeere in felre wijs
Ende grootelijc mesgrepen heeft ende ontgaen
Jeghen die rechten, ende mesdaen
Jeghen die stat van Bruessele, in dat hi
Heer Everaerde Tserclaeus, dat segghic di,
Riddere, om srechts wille ghereet
Der stat van Bruessele, sijn tonghe uut sneet
Tot harer grooter sceemten voorwaer:
Bi welken den ghemeenen lande daer naer
Van Brabant groote last toe quam.
Welke heer Melijs, soe ict vernam,

Liet eenen sone, sijt seker das,
Die Bernt Utenenghe ghenaemt was,
Van Utrecht; die welke mids desen
Verscuwet, veronweert soude wesen
Onder alle Brabanters wel ghemeit,
Om dat horribel feit voorseit,
Dat sijn vader beginc in dat,
Om srechts wille van der goeder stat
Van Bruessele, aen selken riddere waert,
Als was die goede heer Everaert.
Bi desen, ende ooc mids des
Dat hi niet gheseten en es
Noch ghegoet in Brabant iet,
Soe en beteemt hi billics niet
Tot des princen rade, segghic di.
Soe heeft hi nochtan, sint dat hi
Tot shertoghen rade ghecomen es,
Hem mesgrepen in alle des
Die andere hier vore hebben bedreven,
Ghelijk hier boven es bescreven.
Ende daer toe hadde, dit was strenghe,
Die selve Bernt Utenenghe
Die weduwe wilen, hoort dat besceit,
Willems van den Berghe voorseit,
Op gheloove bi onsen ghenedeghen heere
Doen, bi Mier Vrouwen tot harer eere
Tot haer ierster incomst daer
Binnen Loven comen (was), dats waer;
Ende bi dien gheloove, met ombesceit
Wert si daer na uter vriheit
Van Lovene met crachte wech ghevuert,
Al critende. Hier omme, als vore gheruert,
Es overdraghen, dat hi sal
Die selve bedevaert groot ende smal
In alder manieren doen ter vaert,
Ghelijc si vore es verclaert
Ende op Reineren Moers ghesat.
Item om des wille dat
Claeus Colensone, des sijt vroet,
Ende Rutgheer Boene, die hem doet
Van Tefelen heeten, ooc bi desen
Onredeliken segghen hebben ghewesen
Dat over die brueders vore verclaert
Van den Heetvelde gheseeght waert,
Ende om dat Claes, des seker sijt,
Seghelere was ter selver tijt
Ons ghenedichs heeren van Brabant,
Doen Hollant, Zeelant, Vrieslant
Hertoghe Janne van Beieren bezeghelt waren,
Als ghi vore hebt hooren verclaren,
Die zeghelinghe niet en heeft belet;
Ende om dat Claeus ende Rutgheer met
Hebben helpen dichten, zeghelen ende scriven
Van shertoghen weghen ende toe driven
Aen sijn lande van over Mase
(Daer si aen hebben ghedaen als dwase),
Over die edele ende ooc mede
Over Lovene die goede stede,
Als dat si onghelooflijc

Met hem leefden, ende desghelijc
Jeghen hem, hoort mi verclaren,
Wederspannich ende onghehoorsaem waren
(Des si niet en hebben ghedaen,
Noch doen en selen ooc voortaen),
Ende mids meer anderen zaken tot desen,
Daer si over hebben ghewesen,
Consent daer toe ghevende meere,
Die ghedroeghen ieghen die eere
Ons ghenedichs heeren shertoghen
Ende ieghen sijn incomst ongheloghen:
Soe es overdraghen dat si
Te Sinte Kathrinen te Sinai
Elc selen doen een bedevaert,
Ende daer na trecken onghespaert
Ende buten den palen bliven, tes waer
Van Brabant vive ende twintich iaer.
Voort es overdraghen op tgone,
Dat die voorseide sesse persone.
Nemmermeere tot gheenen daghen
Dienst in Brabant en selen draghen,
Noch hebben enich regement
Bi den heere oft bewent,
Noch bi Mier Vrouwen, si u bekant,
Noch bi den steden van Brabant.
Dese correctie was, hoort mi saghen,
Bi der stat van Lovene overdraghen
Met consente der baenrotsen,
Ridderen ende ooc edelen
Ende den anderen steden, verstaet den fijn,
Van Brabant die daer bi bleven sijn,
Ende worden uutgheroepen int clare.
Te Lovene in den voorseiden iare
XIIII^{c} XX ghesciede dit soe,
Op Onser Vrouwen dach Assumptio,
In oeghst den XV^{sten} dach.
Bi welker correctien, doe ic ghewach,
Ende bi der stat van Lovene diese dede,
Sijn bleven die heeren entie stede
Hier na ghenoemt, te wetene slecht:
Greve te Nassouwe Inghelbrecht,
Heere ter Leck ende te Breda,
Willem greve te Zeyne daer na,
Heere tot Sinte Aechtenrode;
Ooc was daer in die ieghenode
Die heere van Diest heer Thomas;
Joncheere Jan daer bi was,
Heere tot Phaleis ende te Wesemale;
Jan van Schoonvorst, verstaet die tale,
Borchgreve te Montjouw zekerleke,
Heere te Cranendonck ende te Diepenbeke;
Heer Jan, heere tot Rotselaer;
Jan van Glimes was ooc daer,
Heere tot Berghen opten Zoom;
Heer Heinrijc van der Leck, neemt goom,
Heere tot Heeswijc, ende van Hoorne Jan
Heere tot Perweys, ende ooc Jan
Die heere was tot Boutershem,
Ende heer Aernt van Craeyenhem

Heere tot Grobbendonck, dits waer,
Ende heer Jan van Berlaer
Heere tot Helmont, als ic vernam,
Heer Jan heere tot Witham;
Heer Raes van der Rivieren was daer,
Heere van Nederlintere voor waer;
Heer Heinrijc van Diest, in lieghe u niet,
Dien men heere van der Rivieren hiet;
Van Heverle heere heer Heinric,
Heer Wouter van Winghe, dat segghic;
Heer Librecht van Meldert, soe ic vernam,
Ende heer Heinrijc van Witham
Heere tot Bersele, verstaet die leere;
Heer Jan, te Donghelberghe heere,
Heer Heinrijc van Waelhain, segghic di,
Ende heer Robbrecht van Sponty
Heere tot Wavere tsinen ghevalle;
Heer Wouter van Kersbeke, heere tot Stalle
Ende tot Goetsenhoven; ooc meere
Was daer [heer Jan] van Huldenberghe (die) heere,
Van Bourgevail heer Roelant,
Van Rotselaer, si u bekant,
Heinrijc, dien men heere te Roest hiet;
Heer Jan van Kersbeke, in lieghe u niet,
Ende heer Yewein van Houthem,
Van St Goerics heer Claeys, dit vernem,
Heer Everaert Boete, in lieghe u niet,
Heer Lodewijc dien men Pinnoc hiet;
Heer Jan, heer Wouter, daer ic af telde,
Ende heer Willem van den Heetvelde;
Daer was ooc Willem van Montenaken
Heere tot Grasen, verstaet die zaken;
Jan van Ranst, verstaet den fijn,
Heere tot Canticrode, ende Baudewijn
Van Glimes, des wilt mi ghelooven,
Ende Jan heere tot Schoonhoven,
Jan heere tot Voelen min no meere,
Ende heer Willem tot Bigaerden heere,
Ende Jan Dicbier, wet voor waer.
Nu volghen hier die steden naer
Die bi der correctien voorscreven
Ende bi der stat van Lovene bleven:
Tricht, Thienen, Leeuwe, Nivele,Liere;
Herentals, Vilvorden volghden sciere,
Berghen opten Zoom ende Breda,
Steenberghen, Aerschot, hoort hier na,
Sichenen, Landen, Gheldenaken,Halen;
Ende namaels hebben, met corter talen,
Die stede van Bruessele, van Antwerpen
Met haren brieven aen die baenrotsen
Ende edelen des lants ghescreven,
Ende aen tstat van Lovene, dat si bleven,
Met meer woorden daer toe gheleit,
Bi alle den correctien voorseit.

LXXXVI.

Vanden hertoge ende der stat van Tricht.

Hoe wel dat die van Tricht bleven
Bi der correctien voorscreven,
Nochtan heeft die hertoghe Jan
Tot haer beden, soet hem bracht an
Heer Reinere van Berghen, des seker sijt,
Drossate van Brabant te dier tijt,
Die XIII ambachten, si u vercleert,
Die te Tricht doen waren ghereduceert,
(Ende) weder bracht, verstaet den sen,
Tot drientwintich ambachten,
Soe si van outs daer plaghen te wesen;
Ende sende der voorseider stat van desen
Bi heer Reineren voorghenant
Sinen drossate van Brabant,
Sine bezeghelde opene brieve
Int stat van Bruessele ghegheven met lieve
In die selve maent, doe ic ghewach,
Van oeghste, den XXI[sten] dach.
Ende voort beval ende laste Mijn Heere
Heer Reineren sinen drossate zeere,
Die voorghenoemde stat van Tricht
Te informeerne wel te richt
Om ieghen die baenrotsen in allen keere
Met hem, als haren gherechten heere,
Ende ieghen die edele desghelijc
Te blivene vast ende ghetrouwelijc.

LXXXVII.

Hoe her Peeter van Steyne ende her Florijs vanden Abeele ghevanghen woorden.

Omtrent deser selver tijt,
Binnen der maent van oeghste, seker sijt,
Hertoghe Jan van Beieren sant
Aen hertoghe Janne van Brabant
In der stat van Bruessele, wel certeyn,
Heere Peetren van Steyn,
Die proost van Ouden Munster was
TUtricht int stat, sijt seker das;
Ende met hem soe quam aldaer
Heer Florijs van den Abeele, dats waer.
Als si haer bootscap hadden gheint
Aen hertoghe Janne, dat versint,
Ende antwerde ontfaen int hof,
Ende temeliken oorlof
An den hertoghe hadden ghenomen:
Stelden si hem te weghe, te comen
Weder omme in Hollant, verstaet den sen,
Tot hertoghe Jan van Beieren,
Die se daer hadde ghesonden tier tijt.
Maer als si quamen, des seker sijt,
Tusscen Eppeghem ende Himpse, worden si
Aldaer int velt, dat segghic di,

Bi eneghen dieneren ghevanghen doe,
Die den ioncheere van Weesmale hoorden toe
Ende den ioncheere van Montjouw met;
Ende worden te Phaleis onghelet
Ghevuert, ende voort tot daer bi.
Ende als si daer, dat segghic di,
Een wile ghevanghen hadden gheseten,
Maecten si ten utersten, dat wilt weten,
Haer rantsoen, ende cochten hen van daer.
Van welken hertoghe Jan voor waer
Qualijc content was, sonder waen.
Dit poent ende [die] correctie vore ghedaen
Opten heere van Assche ende dander met,
Ghelijc als boven es gheset,
Vertorende meer hertoghe Janne
Op die edele goede manne
Ende op die stat van Lovene tot desen,
Dan hi te voren hadde ghewesen.

LXXXVIII.

Hoe Jan Cluytinck Everaerts sone amman te Bruesele waert ende waertoe hy hem verbant.

Hier na, te wetene, dat segghic di,
Twee daghe in septembri,
Ontsette die hertoghe te dier tijt
Janne Taye van Eelwijt,
Ende maecte amman, dits ware dinc,
Te Bruessele Janne Cluetinc
Sone wilen Everaerts, hout u daer an,
Cluetinc; ende die selve Jan
Heeft des anderdaeghs ghegheven
Sijn open beseghelde brieve bescreven,
Die in der substancien, sijts ghewes,
Begrepen, dat hier na volghende es:
‘Want Mijn lieve ghenedeghe Heere,
Die (hertoghe) heeft een wijl tijts zeere -
Uut informatien der gheenre twaren
Die mijn vriende niet en waren
Noch ooc ter tijt en sijn tot desen -
Op mi vertorent ende gram ghewesen,
Nu heeft ghelieft mi, sonder waen,
Tsier gunsten ende vrientscap [t]ontfaen,
Ende mi nu, verstaet die zaken,
Sinen amman van Bruessele te maken:
Soe eest dat ic, verstaet die dinc,
Jan, gheheeten Cluetinc,
Everaerts Cluetincs sone, dits waer,
Eenen iegheliken doe te wetene claer
Dat ic, boven den eet die[n] ic saen
Van den ammanscape hebbe ghedaen,
Minen Heere hebbe ghelooft met lieve
Ende ghelove mits desen brieve
Bi trouwen mijnre kerstenheiden,
Eeren ende sekerheiden,
Met opgherechten vingheren ghereede

Ende met ghestaefden eede
Lijflijc ten Heileghen (hebbe) gheswooren,
Dat ic hem ende die daer toe hooren,
Minen lieven heeren maghen ende vrienden,
Die mi ter gunsten ende vrientscap dienden
Van minen lieven ghenedeghen Heere,
Hebben gheholpen ende ghevordert zeere,
Als van Grimberghen heere heer Jan
Heere van Assche, ende voort an
Jan van Assche sijn sone, met gheere,
Bernt Utenenghe ende Reinere
Moers, sijn raetsliede vercoren,
Ende Rutgheer van Tefelen, wilt mi hooren,
Gheheeten Boene, sijn secretarijs,
Ende voort allen anderen in alderwijs
Dieneren ende vrienden min ende meere
Van minen voorseiden ghenedegen Heere,
Die hi verantwerden wilt sonder si
Met ondersceide, ende die hi
Ghevoordert wilt hebben over al,
Mijn leefdaghe bliven ende wesen sal
Goet ende ghetrouwe in allen keere,
Ende minen voorseiden ghenedeghen Heere
Onderdanich, ghehoorsam sijn ende ghereet
In allen zaken ende, daer ict weet,
Sijn recht ende heerlicheit openbare
Helpen houden ieghen wien dat ware,
Ende met live, met goede tot alle desen
Verantwerden alst te doene sal wesen;
Ende dat ic hem ende minen, si u bekant,
Heeren maghen, vrienden vore ghenant
Ende allen den ghenen groot ende smal
Daers mijn heere vore begheeren sal,
Haer archste[sal] waernen, daer ict weet,
Haer vrome, haer beste voorderen ghereet
Ende verwerven na alle mijn macht,
Ende lijf ende goet ende alle mijn cracht
In allen stucken truwelijc sonder letten
Ende ongheveinst bi hem setten,
Ende hem doen ende bewisen in alder mate
Al dat een goet ondersate
Ende ghetrouwe dienere in allen keere
Ende vrient mach sinen rechten heere,
Maghen ende vrienden, sijts ghewes,
Ende van eetsweghen sculdich te doene es,
Met woorden, met werken, als man van eeren,
Sonder enich simuleeren;
Ende dat ic mi van nu voort an
Ghijsbrechts Pypenpoy ende heer Jan
De(n) hertoghe, daer ic vore af telde,
Noch die ooc van den Heetvelde
Nemmermeer harer gheen van al
Aendraghen noch onderwinden en sal,
Noch ooc engheenen van hen
Enegherande dienst meer no men,
Vrientscap, liefde, gunst ocht minne
Doen noch bewisen in gheenen sinne;
Den welken ic op trouwe vore ende na
Eere ende eet te male af ga

Ende af wesen wille voort meere;
Het en ware dat Mijn ghenedeghe Heere
Ende mijn vriende, daer wi vore af talen,
Mi anders hieten ende bevalen.
Ende oft ic emmermeer, sijts ghewes,
Contrarie dade van des voorseit es,
Oft ic iet dade oft holpe sterken,
Voort sette, voort keerde in woorden, in werken,
Oft in rade heimelijc oft openbare
Bi mi selven of bi wien het ware,
Dat wesen mochte in eneghen keere
Ieghen Minen ghenedeghen Heere
Ende minen andren heeren ghemeit,
Maghen ende vrienden voorseit,
In al oft in deele oft bi wien,
Ende in wat vueghen dat mocht ghescien:
Soe kennic mi selven nu als dan
Meineedich, valsch, versworen man,
Ende wille daer vore in allen keere
Ghenaemt, gheacht sijn emmermeere,
Gherekent, ghehouden tot int fijn
Van allen den ghenen daer vore mach sijn
Mijns oft mijns namen na of bi
Emmermeer ghewaeght, waer dat het si.'
Dits die substantie des briefs ende sen
Met meer woorden begrepen daer in.

LXXXIX.

Vanden andren raetslieden die den hertoghe Jan van Brabant maecte ende onthielt.

Als die heere van Assche dus vore vercleert
Ende dander waren ghecorrigeert,
Heeft hertoghe Jan van Brabant
Sinen staet ghemuteert tehant
Ende verandert, wilt mi hooren,
Ende tot sinen rade ghecoren
Ende regemente, verstaet den sen,
Minen heere den abt van Hafflighem,
Ende heere Janne van Cuyck, sijts wijs,
Heere van Hooghstraten, ende heer Cornelijs
Van Liedekerken die te Lens was heere;
Diederiken van Meerhem, dits ware leere,
Die tier tijt heere van Boxstel was;
Heere Reinere van Berghen, sijt seker das,
Heere te Goele ende te Mertsena;
Van Cortenberghe meester Amant daer na,
Doctor in der godheit ende deken
TSinte Donaes te Brugghe, hoort mi spreken;
Heer Willeme van Ghent tot Meerwijck heere,
Heere Everaerde Tserclaeus ende voort meere
Claeuse van den Werve, aldus hoordic,
Ende van Gheemert Gheerlic.
Welken tienen oft den sessen van hen
Gaf hertoghe Jan, verstaet den sen,
Alselken macht als hi, dat wet,

Den heere van Assche ende den anderen met
Voortijts hadde ghegheven met lieven,
Ghelijc alst blijct bi den brieven
Van harer commissien, die ghegheven
Waren te Bruessele ende ghescreven
Int selve iaer twintich, segghic di,
Elf daghe in septembri.

XC.

Hoe de Baenroetsen metter stat van Luevene den greve van Simpoel uit Vranckerike daden halen.

Binnen desen tide, dits waerheit fijn,
Die[n] wi nu overleden sijn,
Als die ghedeputeerde daden aerbeit
Van den drien goeden steden voorseit
Bruessele, Antwerpen, hoordic saghen,
Ende sHertoghenbosche, die doen laghen
Te Cortenberghe, ghelijc als dat
Voorscreven es, (ende) in der stat
Van Lovene laghen, si u bekant,
Die baenrotsen ende edele van Brabant,
Die hem pijnden te treckene, sijts ghewes,
Die steden aen hem als voorseit es.
Desghelijc screven si met minnen
Aen Miere Vrouwen der hertoghinnen
Ende haer moeder, segghic u bloot,
Die doen laghen tot Keynoot;
Ende die screven hem weder alsoe, dat
Die edele ende van Lovene die stat
Hem troosten ende verlieten in allen zinnen
Op Mier Vrouwen der hertoghinnen.
Het es te wetene ooc voort an,
Ter tijt als die hertoghe Jan
Van Bourgognen uut Brabant sciet -
Doen hi daer quam, verstaet tbediet,
Om die momborie sonder sneven
Van Brabant hertoghen Jans sijns neven -
Dat hi doen voerde met hem
Philipse sinen neve, dit vernem,
Van Brabant, dat segghic di,
Greve van Saint Pol ende van Liney,
Die brueder was, si u bekant,
Van hertoghe Janne van Brabant.
Die welke van dier tijt voort an
In Vrankerijc bleef bi den hertoghe Jan
Van Bourgognen, sinen oom,
Ende na die doot van dien, neemt goom,
Bi hertoghe Philipse sijns ooms sone;
Alsoe dat teender tijt die gone
Philips van Brabant wel gheraect
Van sconincs weghen wert ghemaect
Overste capitein van Parijs.
Nu worden die edele, des sijt wijs,
Te Lovene ligghende soe beraden,
Dat si in Vrankerike riden daden

Om den voorseiden greve, sijts vroeder,
Philipse hertoghen Jans broeder,
Van Emichoven brueder Emonde
Meester van Chantrayn tien stonde
Der ordenen, dit wel vernem,
Van Sinte Jan te Jherusalem.
Als hertoghe Jan dat hoorde vermonden,
Dat die edele om sinen brueder sonden,
Wert hi te rade altehant,
Om sijn comst te benemene, dat hi sant
Toten selven sinen brueder, verstaet den sen,
Ende aen sinen neve van Bourgognen
Janne heere van Aa ende van Hooghenstein,
Met brieven van gheloove ghelast certein
Hem aen te bringhene, dat ghijt wet,
Dat die edele ende sommeghe steden met
Hem pijnden den hertoghe voorseit
Aen sijn hooghe heerlicheit
Te vercortene sonder si;
Begheerende daer omme dat si,
Van Bourgognen die hertoghe entie grave,
In Brabant wouden scriven ave
Den selven edelen ende steden, dat nipe,
Dat si van haren mesgripe
Aflaten wouden noch voortan.
Ende aldus hoopte hertoghe Jan
Dats niet en behoefde, dit onthoude,
Dat daer omme afcomen soude
Sijn brueder van Saint Pol vore ghenant
In den voorseiden lande van Brabant.
Maer daer volgde ieghen certein
Soe langhe die meester van Chantreyn,
Dat ten lesten van Saint Pol die grave
Met hem uut Vrankerike quam ave
In Brabant, int voorseide iaer
XIIII^{c} XX, weet voor waer,
Daer hi binnen quam, dat segghic di,
In die maent van septembri.

XCI.

Hoe hertoge Jan van Bruesele schiet ende waer hy toech tot dat hy te Tricht quam.

Als die grave van Saint Pol, sijts ghewes,
In Brabant uut Vrankerijc comen es,
Heeft hi hertoghe Janne onghecesseert
Sinen brueder te Bruessele ghevisenteert.
Daer na trac hi herde saen
Te Lovene, ende heeft soe vele ghedaen,
Dat Mijn Vrouwe die hertoghinne
Ende haer moeder quamen te Lovene inne
Uut Henegouwe; ende desghelike
Soe hebben die coninc van Vrankerike
Entie hertoghe van Bourgognen tien stonden
In Brabant haer ambassiateurs ghesonden;
Die welke ernstelijc ende zeere

Ende van Saint Pol mijn voorseide heere
Vele spraken hielden sonder vermiden
Metten hertoghe ter eender siden,
Ende ter ander siden, sijts vroeder,
Met Mier Vrouwen ende harer moeder
Ende metten baenrotsen ende edelen
Die te Lovene laghen, verstaet den sen.
Soe dat ten utersten waert gheordineert,
Bi middele mijns heeren vore vercleert
Van Saint Pol ende der ambassiatore
Die ic ghenuemt hebbe hier vore,
Een dachvaert, die soude ghehouden wesen
In der stat van Vilvoorden, soe wi lesen,
Bi den hertoghe ende der hertoghinnen
Ende den edelen, om daer binnen
In der herberghen te sine, dat segghic di,
Des sondaeghs XXIX in septembri.
Tot welken daghe, dit versinne,
Quam Mijn Vrouwe die hertoghinne
Ende haer moeder entie edele mede
Ghereden van Lovene uter stede;
Entie greve van Saint Pol, soe wi hoorden,
Quam van Bruessele te Vilvoorden.
Maer hertoghe Jan, dits waer bediet,
En quam tot diere dachvaert niet.
Maer des anders daeghs, doe ic ghewach,
Des maendaeghs, opten lesten dach
Van september, hoort mi rueren,
Des avonts, omtrint der sester uren,
Es hi sonder enich beiden
Van Bruessele heimelijc ghesceiden.
Ende men gaf te verstane aldare
Dat hi ziec ende onlustich ware,
Ende datti mids dien, verstaet dit wel,
Bi hem hebben en woude niement el
Dan heer Everaerde Tserclaes ende twee of drie
Sinen camerknechten, de welke die
Die spise droeghen int openbare
In sijn camere, recht oft hi daer ware.
Maer neen, hi niet; hi was wech, ende met hem
Jan van Aa ende sijn sone Costen
Ende noch meer andere, in lieghe u niet,
Als Gheerlec, dien men van Ghemert hiet,
Robbrecht van Assche, Diederic de Loose.
Ende dese leiden, seeght die gloose,
Den hertoghe Janne onder hen
Des nachts al buten Mechelen
Over die brugghe te Musene, doe ic ghewach.
Des dijnsdaeghs, opten iersten dach
Der maent octobris, quamen si
Op tslot te Ghermel, dat segghic di,
Dat den heere van Hooghstraten toe behoorde,
Ende van daer trac voort, met corten woorde,
Die hertoghe des anders daeghs daer naer
Bi den Bossche tot Herlaer;
Ende daer quamen bi hem cort na tgone
Die heere van Assche ende Jan sijn sone,
Bernt Utenenghe, dat elc versta,
Rutgheer Boene; ende daer na

Trac hertoghe Jan altehant
Op dat huus te Nuwelant,
Dat Gheerlec van Ghemert hoorde toe;
TsHertoghenbossche trac hi doe.
Daer bleef hi ligghende, hoort na mi,
Toten achtsten daghe van novembri.
Binnen welken tide hi eens trac, dits waer,
Tot Buchoven; ende bi hem waren daer
Die ioncheere[n] van Cleve ende van Gaesbeke,
Ende die heere van Assche zekerleke
Ende die sine; ende na dat
Trac hi weder ten Bossche int stat.
Namaels trac weder, si u bekant,
Die hertoghe, tot Nuwelant,
Ende van daer tot Hees, daer bi hem quam
Die ionker van Cleve, als ic vernam,
Die heere van Heinsberghe, die proofst van Aken,
Entie heere van Assche, verstaet die zaken,
Metten sinen, ende hielden aldaer
Tsamen heimeliken raet, dats waer.
Die hertoghe Jan quam weder na dat
TsHertoghenbossche, in sijnre stat.
Te Nuwelant tooch hi weder daer naer.
Die jonker van Gaesbeke quam bi hem daer,
Die heere van Assche ende dander met.
Van Nuwelant tooch hi onghelet
Toten dorpe dat Duere heet bi namen;
Daer in den velde bi hem quamen
Die heere van Heinsberghe, dits waerhede,
Die heere van Assche ende dander mede,
Houdende daer, dat ghijt verstaet,
Haren heimeliken raet.
Die hertoghe tooch weder omme, van daer,
Tot sHertoghenbossche; ende naer
Allen desen es die hertoghe Jan
Des vridaeghs gheporret van dan,
Achte in november, dat si u cont,
Ende es ghetoghen tot Helmont,
Ende alsoe voort trac hi te richt
In sijnre stat van Maestricht;
Daer bleef hi ligghende, des seker sijt.
Nu willen wi hem te deser tijt
Laten, ende willen u bedieden
Die zaken die binnen dier tijt ghescieden
In Brabant, sint dat, als boven steet,
Die hertoghe heimelijc uut Bruessele reet.

XCII.

Hoe die greve van Simpoul Rewaert van Brabant wert ghemaect ende van Hoesdyn ende Sinte Gheertrudenberghe.

Int Capittel hier vore gaf ic te kinnen
Hoe beide die Vrouwen die hertoghinnen,
Mijn Vrouwe van Brabant ende haer moeder,
Entie greve van Saint Pol, slants behoeder
Van Brabant, die edele ende steden

Tot Vilvoorden ter dachvaert reden,
Die gheordineert was aldaer
Ghehouden te wordene, weet voor waer,
In september den XXIX^{sten} dach,
Als ic u voren dede ghewach.
Ende als men vernam die waerheit das,
Dat die hertoghe wech ghereden was
Heimelijc uut Bruessele der stede:
Die baenrotse, edele, ende daer mede
Die steden die daer ter dachvaert quamen,
Worden eens ende ghedroeghen tsamen,
Dat si, bi rade ende wetentheit
Der ambassiatoers voorseit
Sconincs van Vrankerike verheven
Ende shertoghen van Bourgognen voorscreven,
Den greve van Saint Pol, doe ic ghewach,
Des dijnsdaeghs opten iersten dach
Der maent octobris onghespaert
Van Brabant coren teenen ruwaert;
Ende alsoe sijn, des sijt vroeder,
Mijn Vrouwe van Brabant ende haer moeder,
Entie greve van Saint Pol tehant
Metten edelen ende steden van Brabant
Van Vilvoorden gesceeden, hebbic vernomen,
Ende in der stat van Bruessele comen.
Sanderdaeghs waert overdraghen certein,
Dat men Sente Gheetrudenberghe ende Hoesdein
Weder crighen soude ende winnen.
Soe dat ten scrivene der hertoghinnen
Ende versueke, dat ghijt wet,
Haers brueders van Saint Pol met
Als ruwaert des lants, tehant
Die edele ende steden van Brabant
Met enen scoonen heere ghehent
Te Breda quamen ende daer omtrent
Des donderdaeghs den XVII^{sten} dach,
Die in die voorseide maent octobris ghelach.
Van daer tooch Mijn Vrouwe onghespaert
Ende van Saint Pol haer brueder die ruwaert,
Met hem die heere van Rotselaer,
Die ionker van Montjouwe daer naer,
Die ionker van Diest, Jan van Glimes, neemt goom,
Heere van Berghen opten Zoom,
Heinric van Rotselaer, een eerbaer man,
Ende van Schoonhoven die ionghe Jan,
Ende meer edele, verstaet den sen,
Ende hare liede van wapenen
Van Breda tot Hoesdein; ende daer
Worden si inne ghelaten, dits claer,
Tot slants behoef van Brabant.
Mijn Vrouwe die hertoghinne tehant
Werdt daer ontfanghen met groter minne
Ende ghehult als hertoghinne
Van Brabant, ende si beval daer naer
Arnde van Sevenberghen, dats waer,
Haren drossate ende kastelein
Des lants ende slote van Hoesdein,
Bi der trouwer hulde, wilt verstaen,
Die welke hi haer hadde ghedaen

Ende sculdich ware, dats certein,
Dat hi tstat ende slot van Hoesdein
Metten lande datter toe behoort,
In soude houden ende bewaren voort
Tot behoef, si u bekant,
Des voorseiden lants van Brabant;
Oft die overgheven sonder failgeeren
In den handen mijns voorscreven heeren
Van Saint Pol des greven ghemeit,
Tot behoef des lants voorseit:
Om daer omme, hoort mi scriven,
Vore alselken cost te bliven,
Als die greve van Saint Pol ende tlant,
Die baenrotse ende edele van Brabant
Ghedaen hadden in allen zinne
Om Hoesdein te nemene inne,
Te bezetten ende te bewaren,
Ende te belegghene, hoort mi verclaren,
Sinte Gheertrudenberghe, ende die si
Noch doen souden, dat segghic di.
Na desen als die hertoghinne
Entie greve van Saint Pol, dit versinne,
Ende die edele vore ghenant
Die stat van Hoesdein slot ende lant
Beset hadden ende wel bewaert
Met volke van wapenen, onghespaert
Des saterdaeghs scieden si van daer
Ende quamen des avonts daer naer
Int stat van Breda, dat segghic di,
Ende sondaeghs, twintich in octobri,
Es die greve van Saint Pol tehant
Metten edelen ende steden van Brabant,
Sonder alleene, ghelooves mi,
Tstat van den Bossche metter Meyerie,
Vore Sinte Gheertrudenberghe ghetoghen.
Die hebben si vaste ende vermoghen
Beleghen zeere mechtich al omtrent,
Sonder bevel, wille ende consent
Hertoghen Jans haers heeren, doe ic gewach,
Die tsHertoghenbossche noch al doe lach.
Het es claer te wetene, want
Hertoghe Jan van Brabant
Tregement der lande, als ic vore seide,
Van Hollant ende Zeelant beide
Over hadde ghegheven, des neemt goom,
Hertoghe Janne van Beieren sinen oom:
Soe hielt die stat, des seker sijt,
Van Sinte Gheertrudenberghe tier tijt,
Ghelijc als deden, si u bekant,
Die ander steden van Hollant,
Hertoghe Janne van Beieren
Voor haren ruwaert, verstaet den sen,
Ende waren in sijnre ghehoorsaemheiden.
Maer Diederijc van der Merweiden
Die welke was, dat weet certein,
Opt slot van den Berghe castelein,
Hielt met Mier Vrouwen der hertoghinnen
Van Brabant. Hi en woude in gheenen sinnen
Hertoghe Janne van Beieren vore verclaert

Hulden, noch houden voor ruwaert,
Noch hem gheensins ghehoorsam wesen.
Hertoghe Jan beval mids desen
Der stat, dat si in gheenen sinne
Provande ten slote liet vueren inne;
Ende om dat te bewarene bat
Leide hi volc van wapenen in die stat.
Als nu die castelein wert gheware
Dat die vitailgie hem viel contrare
Om tslot te houdene, socht hi tehant
Troost aen tlant van Brabant;
Die daer sijn comen met moghentheit,
Als ic u vore hebbe gheseit,
Om hem ende tvoorseide slot van dien
Te provanderene ende te versien.
Binnen dien tiden dat theer dus lach
Voor den Berghe alle den dach
Seide men voor zeker waer,
Dat hertoghe Jan van Beieren daer
Metten Hollanders met nide
Ende Zeelanders comen soude te stride,
Ende soude met hem bringhen tehant
Hertoghen Jans baniere van Brabant.
Ende mids dien, soe hielt men raet
Int heer van Brabant, oft die daet
Alsoe ghesciede als men dede verstaen,
Wat si daer ieghen wouden aengaen.
Daer op dat eneghe seiden sciere
Dat si ieghen haers heeren baniere
In gheender manieren striden en wouden.
Die ander seiden dat si souden
Jeghen die ghene striden met machten
Die tonrecht haers heeren baniere brachten
Te velde, om die, si u bekant,
Te crighene uter onrechter hant,
Ende weerdichlijc, verstaet die woorde,
Weder te bringhene daer si behoorde.
Theer van Brabant, dats gheen zaghe,
Lach aldaer omtrint X daghe
Voor Sinte Gheertrudenberghe al bi,
Binnen welken tide dat si
Tslot hebben gheprovandeert met gheere
Van vitalien ende van gheweere,
Ende ooc van alderhande enghien,
Des hem behoefde, wel versien.
Dat en consten haer viande niet
Beletten. Daer na, verstaet tbediet,
Des dijnsdaeghs, den XXIX^{sten} dach
Die in die selve maent octobris lach,
Es theer van Brabant ongheloghen
Opghebroken, ende van daer ghetoghen
In Brabant, doe ic u ghewach.
Daer na op Sinte Mertens dach,
XI daghe in novembri,
Scoot uten slote met moede vri
Diederijc van der Merweide
Tfier in de stat, dat, te haren leide,
Die stat ende kerke collegiael
Te gronde verbrande altemael,

Vernielde ende verdorf, te verwite
Hertoghe Janne van Beieren ende te spite
Der stat van Dordrecht, hoort mi lien,
Ende al harer mede partien.
Om dat Diederijc van der Merweiden
Tslot dus hielt met manlicheiden,
Ende dus truwelijc heeft verwaert,
Soe gaf hem namaels, si u verclaert,
Tlant van Brabant, om hem te loonen,
Tsinen cost sestien dusent croonen
Des conincs munte van Vrankerijc.
Aernt van Sevenberghen desghelijc
Heeft tslot van Huesdein entie stat
Truwelijc bewaert; daer af dat
Men u noch meer sal segghen voort
Hier na, ter plaetsen daert behoort.

XCIII.

Vanden dachvaerden ende tractaten tusschen den hertoge ter Eenre ende den Rewaert sinen brueder ter ander syde.

Int selve iaer van XX, dat segghic di,
Des sondaeghs XXIIII in novembri,
Als hertoghe Jan van Brabant
Te Tricht was, si u bekant,
Quamen Mijn Vrouwe die hertoghinne
Ende haer moeder te Bruessele inne;
Die greve van Saint Pol quam met hen,
Ende die drie state, verstaet den sen,
Des lants van Brabant, dat elc versta.
Ende des anderdaeghs daer na
Opter goeder St Kathrinen dach
Hielden si die dachvaert, doe ic ghewach,
Te Coudenberghe int hof, dats waer;
Ende des dijnsdaeghs daer naer,
Op der stat huus van Bruessele, mi hoort,
Wert die greve van Saint Pol rechtvoort
Int ruwaertscap gheconfirmeert.
Ende daer maecte hi onghecesseert
Willeme van Montenaken tehant
Sinen drossate van Brabant -
Dese voorseide Willem die was
Heere te Grasen ende te Wildere, sijt seker das -
Ende hi ontsette wel gheringhe
Wilen Everaerts sone Janne Cluetinghe;
Ende Janne van Diedeghen in sijn stat
Maecti amman te Bruessele int stat,
Ende sinen eet hi daer af dede
VII in december te Bruessele int stede.
Des goensdaeghs, dat segghic di,
Sevenentwintich in novembri,
Heeft Mijn Vrouwe die hertoghinne,
Die greve van Saint Pol, dit versinne,
Die drie state van Brabant meer no min
Ende een ieghelijc bezunder van hen,
Met haren brieven, dat es waer,

Van gheloove ghemechticht daer
Dabte van Sinte Machiels alsoe
Perke, Heelesem, Tongherloe,
Den proost van St Gheertruden mede,
Om te treckene te Tricht int stede
Bi den hertoghe haren heere,
Met hem te tracteerne, te biddene zeere,
Dat sijnre ghenaden ghelieven woude
Ende hi in Brabant comen soude.
Welke prelate te Tricht wel zeere
Van den hertoghe haren heere
Guetelijc ghehoort, verstaet den fijn,
Ende vriendelijc ontfanghen sijn,
Ende verworven aen den hertoghe houde,
Dat hi tot Diest comen soude,
Om volcomeliker te hoorne claer
Die ghene die de staten aldaer
Sijns lants van Brabant, hoordic ontbinden,
Bi hem aldaer souden sinden.
Des goensdaeghs opten IIII^{den} dach
Naest comende, die in december lach,
(Ende) die hertoghe gaf in alder maten
Den ghedeputeerden der drie staten
Toten ghetale van LX persoonen doe,
Ende alsoe vele perde daer toe,
Goet vast gheleide, na haer begheeren
Te comene, te blivene ende te keeren.
Tot welken daghe, als ic vernam,
In der stat van Diest die hertoghe quam;
Ende worden bi hem ghesonden
Van sijns brueders weghen tien stonden
Van Saint Pol, si u bekant,
Ende der drie state van Brabant,
Die abdte die ic vore nuemde, alsoe
Sinte Machiels, Perke ende Tongherloe,
Ende die ghedeputeerde mede
Van Bruessele ende Antwerpen der stede,
Die hem alle baden samentlijc
Met herten, zeere oetmoedelijc,
Dat hem ghelieven woude, nu hoort,
In sinen lande te comene voort,
In enich siere steden, verstaet den sen,
Van Bruessele oft van Antwerpen.
Daer toe die ghedeputeerde meere
Van Antwerpen seiden tot haren heere:
‘Gheliefde hem daer na sijn ghevoech
Te comene, ende en waren niet wijt ghenoech
Die poorten: si souden trouweleken
Die muere der stat in stucken breken.’
Welker beden, hout u daer an,
Niet wederstaende, es hertoghe Jan
Van Diest ghetoghen, wilt versinnen,
Ende tooch tsHertoghenbossche binnen.
Maer eer men sciet, hebbic vernomen,
Waren die prelate overcomen
Ende die ghedeputeerde der stede
Bruessele ende Antwerpen mede,
Metten hertoghe, si u verclaert,
Van eener ander dachvaert,

Die men hielt cort na dat,
XVI in december in der selver stat.
Van sHertoghen weghen quamen tier uren
Die greve van Moers, Jan van Bueren
Proost van Aken, si u bekant,
Doen tresorier van Brabant,
Ende heer Willem van Ghent met hen.
Van des greven weghen meer no men
Van Saint Pol waren daer tien stonden
Wesemale ende Montjouwe ghesonden
Met meer andere; maer daer en waert
Niet ghesloten ter dier dachvaert.
Die prelate hebben noch sonder beide
Met harer beden ende aerbeide
Een dachvaert verworven, sijt seker das,
Die tot Eindoven ghehouden was
Sestien daghe in januario,
Ende op die daghe volghende also.
Tot welker dachvaert die hertoghe sant
Den heere van Assche, Willeme van Ghant,
Heer Everaerde Tserclaes ende Janne van Aa.
Die greve van Saint Pol sant daer na
Die voorghenoemde in goeder trouwe
Wesemale ende Montjouwe;
Maer niet ghesloten en wert daer van.
Hier na soe porde hertoghe Jan
Van sHertoghenbossche sijnre stat,
Ende quam tot Diest, ic segghe u dat,
In januario den XX^{sten} dach;
Maer niet langhe hi daer en lach,
Als ic hier na, hebbics gheval,
Cortelinghe vertellen sal.

XCIV.

Hoe die hertoghe met sinen vrienden te Bruesele inne quam.

Int voorseide Capittel men vernam
Dat hertoghe Jan van Tricht quam
Tot Diest, al op die dachvaert,
Ende datti van daer nam sijn vaert
Tot sHertoghenbossche; ende van daer
Quam hi weder te Diest daer naer,
Daer hi niet langhe en es ghebleven.
Om dit bat te kennen te gheven,
Sal men claerlijc weten, dat
Na tsceiden der dachvaert die int stat
Van Diest ghehouden waert, soe ic vernam,
Daer conclusie noch slot af en quam,
Ende [doe] hertoghe Jan, alsic u las,
In siere stat van sHertoghenbossche comen was,
Heeft hi doen scriven cort na dat
Aen viere scepenen sijnre stat
Van Bruessele, hier op elc achte,
Aen Janne gheheeten Metten Schachte,
Aen Heinrijc Cluetinc, dat ghijt wet,
Ghielijs de Keghel ende Jan de Leeu daer met,

Om dat hi weten woude claer,
Oft soe ghebeurde dat hi daer
Met sinen vrienden comen woude
Te Bruessele int stat, oft menne soude
Inne laten metten vrienden sijn?
Die vier scepenen die in mijn
Redene sijn ghenuemt hier vooren,
Hebben hier op, wilt mi hooren,
In der Vroenten gehouden raet
Met haren vrienden, ende van dier daet
Droeghen si over een daer van,
Dat si den voorseiden hertoghe Jan
Haren rechten heere niet daer buten
Noch sijn vriende en wouden sluten;
Maer woude hi comen teneghen tiden,
Si souden hem buten ieghen riden,
Jan Cluetinc, verstaet die manieren,
Ende die drie scepenen van den vieren;
Entie vierde scepene, hoordic verclaren,
Gielijs de Keghel, soude de porte verwaren;
Ende als si quamen, dit ghevroede,
Bi den hertoghe, soe soude die roede
Jan Cluetinc opheffen, hout u daer an,
Ende si soudene(n) kennen over amman,
Niet wederstaende, si u verclaert,
Dat die greve van Saint Pol, als ruwaert
Des lants, hem hadde daer af ontlast,
Ende Janne van Diedeghem sterc ende vast
Hadde amman ghemaect, segghic di.
Dit overdrach condichden si,
Die voorghenoemde scepenen viere
Met haren anderen vrienden, sciere
Haren heere den hertoghe tien stonden;
Ende hebben daer omme bi hem ghesonden
Tot sHertogenbossche, dit vernem,
Wouteren Pypenpoy ende met hem
Eduwaert de(n) Hertoghe, wilt verstaen.
Als si haer bootscap hadden ghedaen,
Overdroech die hertoghe alsoe houde,
Dat hi te Bruessele comen soude
Met sinen vrienden sonder beiden.
Daer es hi van den Bossche ghesceiden,
Ende quam te Diest, hier steet vore also,
Den twintichsten dach in ianuario,
Daer hi niet langhe en wilde dueren.
Na middernacht omtrint twee uren
Tooch hi van Diest, dits ware leere,
Met hem van Heinsberghe die heere,
Die jonker van Heinsberghe, hoort die zaken,
Ende Jan van Buren proofst van Aken,
Met meneghen man ter waerheden
Haerer vriende, die si hadden ghebeden.
Entie greve van Moers, verstaet den fijn,
Hadde toegheseeght daer ooc te sijn;
Maer te tide en quam hi niet, mids dat,
Dat hi te Tricht dore die stat
Niet trecken en mochte noch ooc liden;
Maer hij moeste achter rugghe riden
Ende over die Mase trecken dats waer.

Mids dien en quam hi niet te tide daer
Te Diest, soe ic u doe verclaer,
Maer hi volghde te Bruessele naer.
Als hertoghe Jan nu comen es
Tusscen der Vueren ende Bruessele, sijts ghewes,
Soe quamen hem teghen altehant
Jan Cluetinc metter roeden in de hant,
Alsoe inhielt haer overdrach,
Metten drien scepenen, doe ic ghewach,
Daer ic vore af ruerde wat,
Met vele eerbaer poorters van der stat
Van Bruessele, die alle tien tide
Van siere comste waren blide.
Als sine ghewillecomst hadden tier steden,
Sijn die drie scepenen omme ghereden,
Ende quamen int stat sonder verstellen
Op thuus bi haren medeghesellen,
Ende als die hertoghe met siere soorte
Quam te Bruessele voor die poorte,
Daer men uut trect te Lovene waert,
Vant hi ghesloten ende wel bewaert
Die poorte die, alsoe ic hoorde rueren,
Ghesloten bleef omtrint twee uren,
Eer die hertoghe, alsoe mi dochte,
Met sinen vrienden in comen mochte;
Welc den hertoghe, en twivelt niet das,
Verdroot ende onghenuechlijc was.
Die heere van Heinsberghe hats verdriet,
Ende beclaeghde hem dat mens niet in en liet.
Welc beclach hoorde ende vernam
Een arm vrouken die daer gaende quam.
Si antwoorde: ‘En sorcht niet tseere
Hoe ghi daer in mooght comen, heere,
Maer hoe ghi van daer mooght gheraken.’
Binnen desen vertrecke, verstaet die zaken,
Hadden die scepenen groot ende smal
Den raet van der stat vergadert al,
Daer si overdroeghen ghehinde,
Dat si den hertoghe ende sijn huusghesinde
In souden laten altemale,
Ende daer toe met sekeren ghetale
Van volke, tot hondert peerden toe
Ende twintich, ende niet meer daer toe,
Behoudelec dat negheenrehande
Ballinghe noch openbaer viande
In comen en souden, maer bliven buten.
Na dit overdrach ende sluten
Quamen die VII scepenen ghegaen
Ter poorten, ende dadense ontsluten saen.
Als die poorte ontdaen was tien tiden,
Dede die hertoghe sijn volc in riden,
Ten lesten quam hi in ghereden;
Daer selke qualijc af waren te vreden.
Maer Heinrijc Cluetinc, verstaet den sin,
Seide dat mense alle liet comen in.
Dus es die hertoghe, hebbic vernomen,
Met siere gheselscap binnen comen
Te Bruessele siere stat, dits waer,
XIIII^{c} XX Ons Heeren iaer,

Des dijnsdaeghs, doe ic u ghewach,
In ianuario den XXI^en^ dach.
Op Coudenberch trac hi, alsic vernam;
Sijn brueder van Saint Pol tot hem quam,
Ende als si weinich hadden tsamen
Ghesproken, oorlof dat si namen,
Ende die greve trac van daer
In sijn herberghe, wet voor waer.

XCV.

Hoe die greve van Saintpoul Rewaert van Brabant tot Lovene trac ende wat de hertoge doen dede ende hoe hy ghetroest waert.

Des goensdaeghs daer na ghevielt alsoe,
Tweentwintich in ianuario,
Dat hertoghe Jan, soe ic vernam,
Opter stat huus van Bruessele quam.
Bij meester Heinrijc Schatter aldaer
Dede hi opdoen dat hi waer
Al daer comen, om dat hi
Gheerne hebben ende houden soude vri
Met sinen brueder eendracht ende vrede,
Metten baenrotsen ende sinen lande mede;
Begheerde ende versocht dat,
Aen den raet van siere stat
Van Bruessele, dat si hulpen tot dien,
Ende aerbeiten dat het mocht ghescien.
Die heere van Heinsberghe screef tien male
Aen Montjouw ende aen Wesemale
Tot Lovene; begheerde ende bat
Dat si wilden tot bi der stat
Van Bruessele comen: daer soude hi
Bi hem comen, om dat si
Vinden mochten eneghertiere
Vueghe oft redelike maniere,
Daer die hertoghe ende sijn ondersaten
Mochten comen te vreden ende te saten.
Maer Montjouw noch Wesemale
En waren te Lovene niet tien male;
Want si en waren, si u verclaert,
Niet comen van der dachvaert
Die tot Eindoven ghehouden was,
Alsoe ic u hier voren las;
Maer des selfs avonts quamen si
Te Lovene, den anderen heeren bi.
Des donderdaeghs, doe ic ghewach,
In januario den XXIII dach,
Reet van Bruessele die greve ongespaert
Van Saint Pol te Lovene waert,
Bi den baenrotsen die daer laghen ter steden;
Ende als hi dus wech was ghereden,
Ontboot die hertoghe, dit vernem,
Die scepenen van der stat bi hem
Van Bruessele, dat si sonder verhouden
Op Coudenberch bi hem comen souden;
Twelke si deden, dits waer sermoen.

Daer dede die hertoghe hen opdoen
Dat sijn brueder wech ghereden ware:
Te wat meininghen en wist hij niet clare.
Mids dien begheerde hi, hier op achte,
Oft sijn brueder daer quame met machte
Van volke, oft sine in dier maten
Binnen der stat souden laten?
Daer si op antwerden sonder verhouden,
Dat si gherne bringhen souden
In sinen handen met wille vri
Die slotele der poorten: alsoe mocht hi
Met sinen lieden, hoort mi verclaren,
Die poorten selve doen verwaren.
Daer op seide die hertoghe rijc
Dat hi hen betroude volcomelijc
Die poorten te bewaerne met trouwen,
Ende dat se hem altoos doen souwen,
Soe si sculdich waren in allen keere
Haren natuerliken gherechten heere;
Ende hi woude hen met herten fijn
Wederomme een goet heere sijn.
Dan sijn die scepenen sonder beiden
Van den hertoghe daer ghesceiden.
Maer die ghemeinte, soe wi eer seeden
Van Bruessele was qualijc te vreden,
Om dat die vreemde, verstaet die dinghen,
Gaste, op der straten ghinghen
Met haren sweerden in de hant,
Ende als si saten, si u bekant,
Int Swijns huus, spraken si moedichlike:
Si meinden alle te werden rike,
Eer sij souden, alsoe si seiden,
Uten lande van Brabant sceiden.
Ooc seiden si dat men soude rive
Vele Brabanters ontcommeren van den live.
Dan souden si hebben hier ende ghindre
Die rike weduwe ende haer kindre,
Ende haer goet; ende mids desen
Vreemden gheveerten, soe es gheresen
Die ghemeinte ende verstormt zeere.
Ende als dit vernam haer heere
Die hertoghe, ontboot hi, doe ic ghewach,
Des vridaeghs opten anderen dach,
Na der noenen, ic segghe u dat,
Eeneghe siere vriende uter stat,
Ende dede hem vraghen, dit es waer,
Of sijn brueder met machte aldaer
Vore tstat quame met ghewoude,
Wat troost hi aen hem vinden soude?
Daer op si overdroeghen tsamen,
Oft die greve ende baenrotsen quamen
Vore tstat, dat si sonder verhouden
Metten hertoghe neder comen souden;
Ende oft dan iement van hen allen
Den hertoghe woude overvallen,
Dat souden si keeren met alder cracht,
Met haren live, met harer macht.
Ende eneghe van hen in allen keere
Troosten den hertoghe zeere

Segghende dat vele, sonder si,
Van den ambachten hem souden vallen bi.
Die hertoghe bleef getroost mids das,
Maer qualijc die ghemeinte was
Op die vreemde gaste te vreden:
Eeneghe toghen uter steden
Tusscen Lovene ende Bruessele heimelijc,
Die den greve van Saint Pol claerlijc
Ende den baenrotsen al tghestant
Van den hertoghe daden bekant
Ende van der ghemeinten meer ende men.
Dese brachten informatien
Om die ghemeinte ieghen den heere
Van Heinsberghe te vergrammen meere
Ende dander vreemde gaste, nu hoort.
Dit wort achtervolght vast voort
Ende ghehanteert, dat elc versta,
Tot opten maendach daer na;
Ende in dier nacht, alsoe wi lesen,
Es die ghemeinte op gheresen,
Als ic int Capittel hier naer
Volcomelijc sal doen verclaer.

XCVI.

Hoe die ghemeinte te Bruesele op stont ende om wat saken.

Des maendaeghs, den XXVII[sten] dach
Die in januario ghelach,
Worden vele goeder manne int stat
Te Bruessele gheinformeert als dat
Die heere van Heinsberghe emmer vaste
Ende die ander vreemde gaste
Een opsat hadden, hoordic tellen,
Dat si bi den teeken van eender scellen,
Die ten Regulieren hinc
Op Coudenberch, verstaet die dinc,
In der nacht ter stat onvromen
Neder ter merct souden comen,
Om mechtich te werdene der stat.
Dese saminghe ende dit opsat
Wert soe verre ghebreit dat quam
Onder die ghemeinte, dies wart gram,
Ende bider informacien van desen
Es si dies nachts op gheresen,
Ende sijn vergadert met moede fel
Alle op die merct ghewapent wel.
Ende als die hertoghe dat vernam,
Ter merct hi selve neder quam
Om die ghemeinte tsaten te bringhen;
Ende reet al omme, verstaet die dinghen,
Van den enen ambacht ten andren doe,
Ende sprac hem gueteliken toe,
Ende bat hem met zueter bede
Dat ieghelijc toghe in sinen vrede.
Ende hem waert gheantwoort houde
Dat hi te hove trecken soude

In sijn ruste ende vredelicheit:
Si en souden doen gheen onbesceit.
Hier met die hertoghe, si u verclaert,
Weder reet te hove waert,
Hopende dat si souden sceiden
Ende thuuswaert trecken sonder beiden
Elc op tsine; maer als si niet
En scieden ende hi verstont tbediet,
Es hi anderwerf tot beneden
Opter merct comen ghereden,
Ende bat hem hertelijc door sijn houde,
Dat elc thuuswaert trecken woude
Int sine. Maer na die woorde
Die ghemeinte niet en hoorde,
Maer sijn alle tsamen bleven
Mids der informacien voorscreven
Van den opsette. Hier na vaste
Bevant men dat die vremde gaste
Dies nachts, alsoe ic hoorde ghewaghen,
In haer herberghe op haer bedde laghen,
Wel ghewapent, hier ende daer;
Mits dien hielt die ghemeente voor waer
Dat dopsat dies teekens volcomelijc
Gheproeft was openbaerlijc.
Niet men die vreemde gaste, dat wet,
Seiden dat si gheen opset
Onder hen en hadden ghemaect te samen;
Maer als si die beruerte vernamen,
Dat die ghemeinte was gheresen:
Daden si haer harnasch ane uut vreesen;
‘Want si en wisten niet int clare
Wat hem lieden nekende ware.’
Want ic niet wel claer en weet tbediet,
Weder topsat was ghemaect of niet,
Soe en can ic niet voor waer
Te rechte daer af ghedoen verclaer;
Maer ic scrive, daer met laet ict liden,
Dat ic hebbe ghehoort van beiden siden.

XCVII.

Hoe die heere van Heynsberghe ende dander vremde gaste ende die greve van Mours ghevanghen woorden.

Des goendaeghs ghevielt alsoe,
Neghenentwintich in ianuario,
Dat die ghemeinte ghewapent quam
Op Coudenberch, verstormt ende gram,
Tot bi shertoghen hof; maer, wats ghesciet,
Si en quamen binnen der baelgien niet.
Die hertoghe quam tot der ghemeinten aldaer
Ende vraeghde wat haer begheerte waer,
Ende waer omme si alsoe daer quamen?
Si antwerden alle te samen:
‘Si wouden hebben te dien termine
Den heere van Heinsberghe entie sine;
Ende en mocht hem dat niet ghescien,

Soe souden si soe daer toe sien:
Si soudense crighen met hare macht.'
Soe dat ten utersten wert ghewracht,
Om te verwaerne die heerlicheit
Ende der stat recht, dat sonder verbeit
Die heere van Heinsberghe in handen quam
Jans Cluetincs, als amman, soe ic vernam,
Ende in handen der scepenen.
Alsoe waert hi gheleit bi hen,
Ende die ghemeinte volghde naer
Tot opter stat huus, ende aldaer
Bleef hi ghevanghen herde vaste.
Daertoe worden die vreemde gaste
Die met hem quamen, alle ghevanghen,
Die men ghecrighen conste oft beganghen.
Die ghemeinte woude onderlinghe
Dat men den greve van Moers ooc vinghe;
Maer om dat hi, als ic vernam,
Metten hertoghe te Bruessele niet en quam,
Maer namaels aldaer comen ware
Bi den hertoghe, dats openbare,
Gaf hi der ghemeinten te verstane -
Nu hoort wes ic u vermane -
Dat hi niewerincs af en wiste.
Hier met hi die ghemeinte siste.
Die selke van hem, wats ghesciet,
Warens te vreden, die ander niet.
Ghesekert waert hi aldaer int fijn
Te blivene in der herberghen sijn.

XCVIII.

Hoe die Rewaert tot Bruesele quam ende int tshertoghen hof syn residentie hielt ende van andren dinghen die doen gheshieden.

Opten selven goensdach, sijts ghewes,
Die greve van Saint Pol comen es
Metten baenrotsen ende ooc mede
Die ghedeputeerde der stede
Lovene, Antwerpen, verstaet dat,
Metten greve tot Bruessele int stat
Ende hebben der ghemeinten aldaer
Seere bedanct, dat weet voor waer,
Dat si hen hadden soe eerbaerlijc
Ghequijt ende soe ghetrouwelijc
Int besorch van den ghemeinen lande.
Des anderdaeghs altehande
Trac die greve van Saint Pol tehant,
Die baenrotsen met hem, si u bekant,
Op Coudenberch in sijns brueder zale
Daer tmeeste deel, dits ware tale,
Die dieneers worden ghevaen int hof,
Ende den anderen gaf men oorlof;
Ende desghelijc worden onghecesseert
Dedele uut Henegouwe ghearesteert,
Di doen bi den hertoghe waren,
Als heer Inghelbrecht, hoordic verclaren,

Van Edinghen, van Tubeke heere,
Ende van der Folien; ende ooc meere
Die heere van Senzelles, hier op merke,
Ende Cornelijs van Liedekerke,
Heere van Lens, des sijt vroeder,
Heer Willem ende heer Jacop sijn broeder,
Van Sars, die alle ridders waren,
Ende meer andere, hoordic verclaren.
Residerende bleef doen voortmeere
Die greve van Saint Pol als een heere
In sijns brueder hof, doe ic ghewach;
Ende opten selven donderdach
Waert Jan van Diedeghem onghecesseert
Wederomme gherestitueert
Toten ammanscape, hout u daer an,
Ende weder ghemaect amman
Van des greven weghen ter vaert
Van Saint Pol, als des lants rewaert;
Ende Jan Cluetinc, die amman was
Van shertoghen weghen, waert na das
Ghevanghen gheleit sonder verdrach.
Ende opten selven donderdach
Rees opt hof een ghescille
Tusscen den ionker, hoor die wille,
Van Montjouwe te dien tide
Ende Rasen van Lintere ten ander side;
Soe dat Montjouwe met moede werm
Raessen quetste in sinen arm
Van den welken Raesse volcomelijc
Hem pijnde te wrekene vromelijc.
Als dit die greve van Saint Pol sach,
Dede hi Raessen sonder verdrach
Vanghen, ende dedene sonder beiden
Opte Steenpoorte ghevanghen leiden
Ende waert opt camerken gheleet
Dat noch *Schimmelpenninc* heet.
Mits desen gheveerte, mits desen toer,
Quam gheruchte ende groot rumoer
Onder die ghemeinte, die op dien dach
Omtrint der merct ghewapent lach.
Dien waert gheseeght, sijt seker das,
Dat opt hof ghevochten was,
Daer Nassouw ende Wesemale
Doot bleven waren; ende hoe wale
Men hen seide dat niet en was ghesciet,
Soe en wilden sijs ghelooven niet.
Doen quam die greve van Saint Pol tale
Ende bracht Nassouw ende Wesemale
Ende dander baenrotsen daer ter steden.
Daer sette hi die ghemeinte te vreden,
Die alle met herten waren verblijt
Als si saghen daer tier tijt
Nassouwe ende Wesemale al bloot,
Die si meinden dat waren doot.

XCIX.

Hoe de hertoge van Bruesele tot Lovene track ende hoe Jan Cluetinck tshertogen amman ghericht waert vanden live, ende vier scepenen te Bruesele ontset, ende vele notable porters ghevanghen, ghepynt ende tot diuersen plaetsen ghevuert.

Svridaeghs den lesten dach segghic di
Der selver maent januari,
Worden vele poorters, hoordic verclaren,
Van Bruessele, die tshertoghen vriende waren,
Ghevanghen: onder dander, hoort die dinc,
Twee scepenen als Heinric Cluetinc
Ende Jan de Leeu, ende noch mede
Twee ander scepenen van der stede:
Jan Metten Schachte, ter waerheide,
Ende Gielijs de Keghel; dese beide
Ruumden ende stelden hem ter vlochte,
Soe dat mense crighen niet en mochte.
Die ghemeente deilden hem saen,
Ende hebben groot besuec ghedaen
Al omme binnen der stat: si sochten
Den heere van Assche om, oft si mochten,
Dien [te] vanghen, ende dander, hoordic verclaren,
Die te Lovene met hem ghebannen waren.
Primo, februarii, als noch was
Die ghemeinte vergadert, sijt seker das,
Op die merct, soe es u verclaert,
Quam van den Zype Gheraert
Die bi den greve zeere was gheacht
Van Saint Pol, ende groote macht
Bi hem hadde, des en hebt geen waen,
Uter stat huus op die merct ghegaen,
Ende seide: ‘Aldus sal men beghinnen.’
Ter stont daer na, wilt mi versinnen,
Dede Jan van Diedeghem ter vaert,
Als amman ghemaect van den ruwaert,
Op die merct vore thuus cort na tgone
Janne Cluetinc Everaerts sone
Metten sweerde rechten, die vore desen
Shertoghen amman hadde ghewesen,
Ende enen knecht met hem, wilt weten,
Die Arnt van den Hove was gheheten,
Die de Steenpoorte te houdene plach.
Op desen selven saterdach
Dede men groot besuec int stede
Om den heere van Assche ende dander mede,
Die te Lovene met hem ghebannen waren,
Te ghecrighene, hoort mo verclaren;
Ende als men se niet vinden en conde,
Soe worden daer na in corter stonde
Des selfs daeghs, verstaet den sen,
XXI notabele poorteren
Van Bruessele ghedaecht, sonder saghe,
Te comene tot enen zekeren daghe
Te gherichte, om hen aldaer
Te verantwerdene int openbaer,
Oft men soudse besculdicht, hier op lette,
Houden van den quaden opsette
Daer ic hier vore af dede ghewach.

Op Onser Vrouwen Lichtmesse dach
Worden noch vele eerbaer poorters daer
Van Bruessele ghevanghen, die daer naer
Worden ghepijnt, ende ooc daer mede
Die twee scepenen daer ic eer af sede,
Die svridaeghs daer vore waren ghevaen.
Des maendaeghs, wilt mi verstaen,
Drie in sporkille worden onghelet
Die viere scepenen voorseit ontset
Bi haren medeghesellen drie,
Bi ghemeinen rade der goeder liede,
Van haren scependomme, hoort dat;
In die stede van hem worden ghesat
Viere andere ende gheordineert:
Vore Janne Metten Scachte, si u vercleert,
Ywein de Mol, dits waerheit bloot;
Voor Heinric Cluetinc, Wouter van der Noot;
Voor Gielijs de Keghel, wilt mi hooren,
Wert Willem van Kesterbeke ghecoren;
Voor Janne de(n) Leeu, des seker sijt,
Wert gheset Jan Taye van Eelwijt.
Des donderdaeghs, wilt mi verstaen,
Worden quijt ghescouden ende laten gaen
Der vreemder heeren knechte te waren,
Die te Bruessele ghevanghen waren
(Maer die heeren ende schiltboorteghe manne
Moesten daer bliven aen die panne),
Der welker dat mocht wesen wale
Twee hondert ende vijftich bi ghetale.
Op desen donderdach vore verclaert
Dede die greve, als ruwaert,
Nemen alle die peerde ende harnasch doe
Dat ten heere van Heinsberch hoorde toe
Ende den ionker van Heinsberghe sinen sone,
Ende [den] proofst van Aken, ende al tgone
Dat die vreemde gaste, hoort mi berechten,
Met haren vrienden ende knechten
Daer hadden ghebracht meer ende men;
Ende die peerde ende die wapenen
Gaf die greve van Saint Pol, sijts vroet,
Sinen vrienden alsoet hem dochte goet.
Op desen donderdach, si u verclaert,
Reet hertoghe Jan te Lovene waert
Van Bruessele, ende met hem reden daer
Die heeren van Diest ende van Rotselaer;
Ende dander baenrotsen, dat segghic di,
Bleven te Bruessele, aldaer si
Metten anderen edelen
Ende den ghedeputeerden
Der steden Lovene, Bruessele, dat wet,
Ende van Antwerpen ooc daer met,
Raet hielden wat men, dits waer sermoen,
Metten poorteren van Bruessele soude doen
Die ghevanghen waren aldaer.
Daer af si sloten, dit es waer,
Altesamen met eendrechticheit,
Dat men die ghevanghen voorseit
Soude senden ende vueren, verstaet den sen,
Tot Lovene ende tot Antwerpen

Ende in den sloten der baenrotsen, dats waer,
Om haer leven lanc aldaer
Ghevanghen te blivene; ende dat
Alsoe ghesciede, was om in stat
Ruste te vuedene ende vrede,
Sonder quetse oft prejudicie mede
Van den rechten der selver stat:
Na den welken rechten dat
Men gheen ghevanghenen, doe ic ghewach,
Uter stat vervueren en mach.
Voort waert overdraghen, sijts wijs,
Dat Jan Metten Schachte ende Gielijs
De Keghel, die beide vluchtich waren,
Bi den drien steden, hoort mi verclaren,
Lovene, Bruessele ende Antwerpen,
Uten lande van Brabant, verstaet den sen,
Souden sijn ghebannen, sonder blijf,
Vijftich iaer lanc op haer lijf;
Ende want Jan Taye, hout u daer an,
Van Gaesbeke, ende van Yedeghem Jan
Tot haren verantwordene, hoort mi verclaren,
Met meer andre ingheroepen waren
Ende niet en quamen, hier op lette,
Hen selven alsoe van den opsette
Baersculdich maecten, dat was claer:
Soe waert overdraghen daer
Dat si ende ieghelijc van hen
Eewelijc voortane, verstaet den sen,
Uten lande van Brabant sonder blijf
Ghebannen souden worden op haer lijf.
Noch waert daer overdraghen rassce
Ende ghesloten: wie den heere van Assche
Oft enich der ghener, hoort mi verclaren,
Die te Lovene met hem ghebannen waren,
Doot sloeghe oft leverde ghevanghen,
Dat hi soude bliven onbeganghen
Jeghen den heere ende ieghen partien vri,
Ongheveet; daer toe soude hi
Hebben - daer soude men hem met loonen -
Eens wechdraghens vijf hondert croonen.
Dese ordinantie ende overdrach
Wert des sondaeghs, opten IX^{sten} dach
Van sporkele, overluut
Openbaerlijc te Bruessele gheboden uut.
Dien achtervolghende, dat elc versta,
Soe worden dies selfs nachts daer na
XIIII persoone meer no men
Van Bruessele van den notabelsten,
Die in der Vroenten saten al daer
Ghevanghen, dit es seker waer,
Op kerren ghebonden herde vaste,
Ende worden ghevoert in zwaren laste
Elc tsijnre plaetsen, hier op ghisse,
In der heeren ghevanghenisse
Daer si bi den edelen, hoordic verclaren,
Ende bi den steden verwijst waren,
Alsoe dat vore bescreven steet,
Te wetene; hoort hier dander besceet:
Heer Jan van Coudenberghe, dat wet,

Riddere, ende Heinric Cluetinc met,
Eduwaert de Hertoghe ende Scockaert
Te Lovene, dat si u verclaert.
TAntwerpen voerde men, hoort die dinc,
Jan ende Willem Cluetinc;
Diederic de Loose ende Jan de Weert
Te Vilvorden, dat si u vercleert;
Jan de Leeu te Breda, ic seker ben,
Willem van Assche te Zichenen,
Willem van Mons te Westerle, dits waer,
Heinric de Hertoghe te Rotselaer,
Wouter Pipenpoy te Cranendonc, neemt goom,
Jan Tseraerts te Berghen opten Zoom.

C.

Hoe die stat van Bruesele voortane byden VJJ gheslechten ende JX natien sal werden gheregeert.

In den rade, daer af dat ondersceet
Int voorseide cappittel ghescreven steet,
Wort ooc ghesloten ende overdraghen
Dat men voortane teeweghen daghen
Alle dambachten van Bruessele, dit onthoude,
Trecken ende restringeren soude
In IX natien, ende dat
Voortane die voorseide stat
Bi den seven gheslachten, hoort den sen,
Ende bi den neghen natien
Soude worden altijt gheregeert,
In der manieren hier na vercleert:
Te wetene, dat men, dit onthoude,
Alle iare tSinte Jansmesse maken soude
Seven scepenen ende rentmeesters twee
Uten VII gheslechten ende niet mee,
Soe men van ouds hadde gheploghen,
Ende dat men voort, dits ongheloghen,
Uten gheslechten, daer wi af spraken,
Eenen burghemeester soude maken,
Ende enen burghemeester, soe ic bediede,
Twee rentmeesters ende sesse raetsliede
Uten neghen nacien; ende bi desen
Neghentien personen soude wesen,
Na dondersceet, verstaet den sen,
Van ieghelijcs officien,
Die stat voortane gheregeert.
Alle die zaken vore vercleert
Met meer anderen poenten, dits waer,
Verleende ende gaf aldaer
Die greve van Saint Pol als ruwaert
Des lants van Brabant, die hi ter vaert
Der stat met sinen openen brieven
Bezeghelde met grooter lieven,
Die ghemaect waren in Ons Heeren iaer
Viertien hondert XX, dits waer,
XI in sporkille, soe wi lesen.
Terstont achtervolghende desen

Worden Gheert Pipenpoy, uten gheslechten;
Ende Jacop Stovaert, hoordic berechten,
Uten natien ghenoemt hier voren,
Twee burghemeestren ghecoren;
Voort uten nacien, soe ict bediede,
Twee rentmeesters ende VI raetsliede
Worden ooc ghemaect, doe ic ghewach,
Opten selven voorseiden dach.

CI.

Hoe de hertoghe van Leuvene tot Bruesele ende van daer tot Antwerpen ende namaels in Henegouwe trac, ende weder te Bruesele quam ende hoe de hertoghinne trac in Jnghelant.

Des sondaeghs daer na vielt alsoe,
XVI in februario,
Tooch die greve van Saint Pol, sijts vroeder,
Bi den hertoghe sinen broeder
Te Lovene; des anderdaeghs na dat
Quamen si te Bruessele int stat.
Daer bleef die hertoghe, verstaet tgheveerte,
Tot opten iersten dach van meerte.
Doen trac hi tAntwerpen ter dachvaert
Die al daer ghehouden waert
Metten ghedeputeerden, si u bekant,
Sijnre lande Hollant ende Zeelant.
Opten V^{en} dach daer na, wilt verzinnen,
Quam hi weder te Bruessele binnen,
Daer hi omtrint tien daghe bleef.
Des vridaeghs, als men VII screef
Der maent van meerte, dat elc verzinne,
Tooch Vrou Jacoba die hertoghinne
Sonder shertoghen oorlof onghespaert
Uut Henegouwe tInghelant waert;
Daer af dat namaels, eert quam int fijn,
Vele grooter plaghen comen sijn.
Hier na, doe ic u ghewach,
Des sondaeghs, in meerte den IX^{sten} dach,
Quam die hertoghe van Bourgognen
Te Bruessele ghereden, verstaet den sen,
Daer hi tot sdonderdaeghs es bleven.
Daerenbinnen wasser groote feeste bedreven
Van stekene met speren sonder wanc
Ende anders, gheduerende drie daghe lanc.
Des saterdaeghs, hout u daer an,
XV in meerte, tooch hertoghe Jan
Van Brabant, elc wel dit onthouwe,
In sijn lant van Henegouwe
Ende daer bleef hi, doe ic ghewach,
Tot opten sesentwintechsten dach
Der selver maent, wilt dit versinnen;
Doen quam hi weder te Bruessele binnen.
Daer bleef hi, dat en es gheen zaghe,
Tot des goensdaeghs in die Paeschdaghe,
Ende aldus moeten wi hier int clare

Tghetal veranderen van den iare.

CII.

Hoe die proofst van Coudenberge ghevanghen, her Everaert Tserclaes riddere, Geldolf van Coudenberghe ende Willen Pypenpoy ghericht worden.

Binnen desen selven tiden
Die wi hier dus overliden,
Wert te Bruessele sonder verlaten
Ghevanghen heer Gheert van der Straten
Proofst van den regulieren, dits waer,
Op Coudenberch. Bi hem daer naer,
Als hi aldus ghevanghen sat,
Vernam men ierst ende wiste dat
Van den gheselscap heimelijc,
Die de heere van Assche ende desghelijc
Meer andere hadden, wilt mi hooren,
Tsamen ghemaect ende ghesworen
Ende verbrieft, soe ghi hier voort
Claerliken wel hebt ghehoort.
Ende als men wiste die ware oorconde
Dat selke heimelike verbonde
Ende vrientscapen ghevesticht waren:
Soe heeft men, nu hoort mi verclaren,
In die Passieweke, dats waer,
Voor Palmsondach, ende daer naer
In die Goedeweke, doe ic ghewach,
Vore den Heileghen Paeschdach,
Die persone die van Bruessele twaren
Te Lovene, tAntwerpen ghevoert waren
In der ghevanghenessen, ende elswaer,
Op die slote hier ende daer,
Besocht, gheaerbeit, dat segghic di,
Swaerlijc ghepijnt, soe dat si
Ende elc van hen bekinden daer
Ende verliden. Dat hebben daer naer
Die raedsliede van Bruessele, die al doe
Waren ghedeputeert daer toe,
Thuus ghebracht, ende daer na zaen
Volcomen relacie daer af ghedaen.
Met welker relacien, si u verclaert,
Die ghemeinte zeere vergrimt waert
Ende weder beruert als wilen eere.
Soe dat int iaer van Onsen Heere
XIIII^{c} XXI, doe ic ghewach,
Opten Belokenen Paeschdach,
Den XXX^{sten} dach, met grooten gheveerte,
Der voorseider maent van meerte,
Die ghemeinte van Bruessele zeere ghesterct
Ghewapent vergaderde op die merct;
Daer si al tsamen ligghende bleven.
Als men drie daghe sach ghescreven
In aprille, opten donderdach,
Gheerde van den Zype men comen sach

Ter merct, die hadde groote macht
Bi den greve van Saint Pol, ende gheacht
Was hi zeere met hem aldoe.
Hi sprac dus der ghemeinten toe:
‘Kindere, sijt goets moets. Ic doe u cont,
Men sal rechten nu ter stont.’
Seere cort daer na worden bracht aldaer
Ende metten sweerde gherecht daer naer
Vore der stat huus, sijt seker das,
Heer Everaert tSerclaeus, die ridder was,
Gheldolf van Coudenberghe, dit vernem,
Ende Willem Pipenpoy met hem;
Ende des anderdaeghs daer naer
Toghen die heeren beide van daer,
Die hertoghe ende die greve sijn broeder,
Ten steecspele, des sijt vroeder,
Bi den hertoghe van Bourgognien
Haren neve te Brugghe, verstaet den sen.
Des sondaeghs quamen si, si u becant,
XIII in aprille, in Brabant.
Die hertoghe tooch te Lovene binnen,
Die greve te Bruessele, wilt versinnen;
Daer bleef hi tot sdijnsdaeghs. Doe trac hi
Bi sinen brueder, segghic di;
Des donderdaeghs daer na, wilt versinnen,
Quam hi weder te Bruessele binnen.
Des vridaeghs tooch hi, doe ic ghewach,
In aprille den achtienden dach,
Te Risele, ten steecspele ter Spinetten,
Bi den voorseiden hertoghe, sonder letten,
Sinen neve van Bourgognien,
Daer si solaesten onder hen.

CIII.

Hoe de greve van Saintpoul Rewaert van Brabant schreef den Roemschen coninc ende andren princen vorsten ende heeren.

Cort hier na, doe ic ghewach,
XIIII^{c} XXI, den XX^{sten} dach
Der maent aprilis, vore ghenant,
Dede Philips van Brabant
Greve van Saint Pol ende van Lyncy,
Als ruwaert van Brabant, segghic di,
Sijn open brieven scriven ter stede,
Daer hi sinen zeghel aenhanghen dede,
Ende sant die sonder cesseren
Den alre dorluchtichsten vorste ende heere
Seghemonde, dits ware dinc,
Bi Gods ghenaden Roomsch coninc
Van Hongheren, van Dalmacien
Coninc, ende van Croacien,
Sinen lieven ghenedeghen heere,
Ende ooc alle vorsten, daer toe meere
Ertsbisscoppen, bisscoppen meer ende men
Hertoghen, graven ende marcgraven,
Baenrotsen, riddren, knechten, meisenieden,

Bourgemeesteren, scepenen, raetslieden
Van allen steden, ende voort anne
Allen anderen goeden eerbaren manne
Sinen lieven neve, dat ghijt wet,
Heeren ende goeden vrienden met,
Ende becondichde hen met ondersceit
Voor die gherechte waerheit
Onder meer ander, die poente, dats waer,
Die bescreven volghen hier naer.
In den iersten: dat van Grimberghen heer Jan,
Heere van Assche, ende voort an
Jan van Assche sijn sone, dat wet,
[Nota. Om dat van Assche die heere
Ende Jan sijn sone met snellen keere
Altijt den hertoghe waren ghetrouwe
Moestens zi liden grooten rouwe
Ende ooc scade, scande ende achterdeel,
Overmids der ghemeenten riveel,
Die altijt muyten jeghen haren rechten heere:
Des si scande hebben zelen emmermeere.]
Reinere Moers ende ooc daer met
Bernaert Utenenghe, na tgone
Rutgheer Boone, Claes Colensone,
Die uten lande van Brabant te waren
Openbaerlijc ghebannen waren,
Sinen lieven heere wide bekant
Ende brueder den hertoghe van Brabant
Van der hertoghinnen, met boosheden,
Van den edelen ende goeden steden
Vervreemt hadden ende ghesceiden,
Met rechter booser hoersheiden;
Tlant van Brabant samentlike
Vercort hadden grootelike
In sinen rechten ende privilegien;
Ende dat si conspiratien
Ende verbonde heimelike
Ghemaect hadden samentlike
Met eenen deel liede van machte,
Daer vele onrusten ende tweedrachten
In den lande van Brabant sonder waen
Af waren gheresen ende opghestaen,
Ende opstonden in lanc soe meere:
Daer met sijn brueder, ende sijn heere,
Die hertoghe, ende sijn lande int fijn
Met waren ghescepen verdorven te sijn,
En hadde men wiselec niet tot dien
Met behoorliker remedien versien.
Ende dat hi daer omme eenpaerlijc,
Bi bevele des conincs van Vrankerijc,
Sijns neven van Bourgognen sonder sneven,
Ende anderen sinen heeren ende neven,
Uut Vrankerijc comen ware, dats waer,
In Brabant, ende hadde hem daer
Toe ghevuecht, om allen stoot
In den lande van Brabant clein ende groot
Neder te legghene in allen keere;
Ende zunderlinghe sinen lieven heere
Ende brueder, den hertoghe, met minnen
Metter edelre hertoginnen,

Metten edelen ende goeden steden
Te peyse te stellene ende te vreden.
Maer des en hatti gheen moghentheit
Mids den ghebannenen voorseit,
Die dat benamen met loozen keere
Ende vuerden den hertoghe haren heere
Uter stat van Bruessele, zijt des vroet,
Daert hen lieden dochte goet.
Mids desen, uut beden, si u becant,
Der drie staten van Brabant,
Hadde hi aenghenomen tbewent,
Dat ruwaertscap ende tregement
Des selfs lants, daer af hi waer
Naest sinen brueder, dats openbaer,
Oor ende erfghename, dat wet.
Voort heeft hi ghescreven met
Dat die ghebannene om te volbringhen
Haer opset, haer quade meininghen,
Sinen lieven heere ende broeder
Den hertoghe bracht hadden, sijts vroeder,
Int gheselscap, tsiere onneeren,
Van vreemden uutlantscen heeren,
Ende hadden die doen werden tehant
Ende ghemaect rade van Brabant,
Jeghen des lants privilegien.
Ende dat se met haren helperen,
Ende met heimeliker cracht verholen
Ende quader listicheit hadden ghestolen
Somigher edelre van Brabant, dat wet,
Slote ende ondersaten met,
Die hi bi der helpen van Gode
Weder hadde ghecreghen tsinen ghebode:
Daer met si verbeurt hadden, sonder blijf,
Na slants recht van Brabant goet ende lijf.
Ende dat si sinen brueder, sinen heere,
Alsoe hadden met scalken keere
Gheregeert tot sijnre scade,
Dat hi bi harer liede rade
Hollant, Zeelant, Vrieslant mede,
Ander lande, slote ende stede
Heerlicheiden, renten meer ende men
Jeghen lantdrecht ende privilegien
Vercocht hadde oft verset, dits waer.
Ende want hi aensach openbaer
Dat sijn lieve brueder ende heere
Van den voorseiden ghebannenen dus zeere
Wert gheinformeert in desen sinnen
Dat hi bi siere ghesellinnen
Der hertoghinnen achemant,
Sinen edelen ende steden van Brabant
(Hoe wel daer toe, sijt seker das,
Sijns selfs persoon gheneight was),
Niet comen en mochte, al waest hem leit,
Soe hat hi metten drien staten voorseit
Des lants van Brabant voor dien stonden
Sinen heere, sinen brueder besonden
Ende die vreemde heeren daertoe
Die de voorseide ghebannene aldoe
Rade hadden ghemaect, segghic di,

Biddende ende begherende dat si
Den selven sinen lieven heere
Ende brueder alsoe in allen keere
Onderwisen wilden ende informeeren,
Dat hi binnen sinen lande tsiere eeren
Comen wilde, sijt seker das,
Alsoe hi sculdich te doene was:
Dan soude hem sijn lant in allen keere
Doen als si haren ghebuerteghen heere
Sculdich waren te doene, dats claer;
Waer af niets niet comen en waer.
Maer boven tgone dat wi hier leeren
Waren die vreemde uutlantsce heeren,
Te wetene die heere, hout u daer an,
Van Heinsberghe ende sijn sone Jan,
Jan van Bueren, proofst van Aken,
Metter grooter menichte ter selver zaken
Met sinen lieven heere met machte,
Den hertoghe, heimelijc bi nachte
Dopenbare strate scuwende, wet dat,
Tot voor Bruessele [ghereden] die goede stat,
Die voorscreven ghebannene daer met bi
Met hem bringhende (twelke dat si
Na den rechte des lants ende privilegien
Niet doen en mochten meer noch men);
Ende als si voor tstat comen waren,
Worden si van eneghe, hoordic verclaren,
Die metten ballinghen verbonden waren,
Inne ghelaten in corten stonden,
Jeghen sinen wille, si u verclaert,
Hoe wel hi was des lants ruwaert,
Alsoe dat boven steet claerlijc,
Ende ieghen den wille ooc derghelijc
Ende sonder consent, soe ic bediede,
Der goeder manne ende raetsliede
Der goeder stat, doe ic ghewach,
Ende ooc ieghen toverdrach
Ghesloten bi den scepenen
Enten raet der ghemeinder stat met hen:
Dat si souden den hertoghe met gheninde
Inlaten met sinen huusghesinde,
Ende dat men ballinghe gheenderhande
Noch slants openbaer viande
Inlaten en soude noch ontfaen.
Item die greve screef voort aen
Dat someghe vreemde, dat was noch meere,
Als van Heinsberghe die heere,
Die coopliede van Brabant scalkelije
Ende uut andren landen derghelijc
Gherooft hadde opter vrier straten
Sijns liefs Heeren sonder verlaten
Ende brueders, shertoghen van Brabant vri,
Ende binnen sinen gheleide; daer met dat hi
Ende alle sijn helperen, des sijt vroet,
Verbeurt hadden lijf ende goet.
Ende dat die van Heinsberghe openbare
Somegher edelre viant ware
Van Brabant: daer af si sonder waen
Sine opene ontsegghebrieve hadden ontfaen.

Voort screef hi, si u bekant,
Dat die van Heinsberghe voor ghenant
Ende die andere vreemde heeren
Die binnen Bruessel dus comen weren,
En bewesen in gheender manieren
Teekene van vrientscapen eneghertieren,
Oft om neder te legghene den voorscreven stoot
En aerbeiten si clein noch groot;
Maer si ende haer dieneren, wilt verstaen,
Hebben ghereden ende ghegaen
Opter straten tot vore die wet
Ende tgherichte der selver stat daer met,
Ghewapender hant ghereet om vechten,
Met haren zweerden, die haer knechten
Opgherecht droeghen in haer hant.
Si daden ooc, si u bekant,
Haer knechten riden haer peerden
Te watere met opgherechten zweerden,
Teenen teekene dat se sonder verhouden
Die inghesetene vernielen wouden,
Die simpelijc hielden haer manieren,
Sonder hernasch eneghertieren
Aen te nemene oft gheweere,
Ende dat eneghe ooc hadden gheere
Van den voorseiden vreemden heeren,
Als Jan van Bueren, met scalken keeren,
Ende meer andere, als dat scijnt,
Te verwervene hen hadden ghepijnt
Der somegher baenrotsen van Brabant
Wive, kindere, slote ende lant,
Als si ten sweerde, hoort den fijn
Ghelevert souden hebben ghesijn.
Ende oft die vreemde vore ghelesen,
Haer vriende, of iement el van desen
Uutgheven oft ooc segghen moghen,
Dat si op gheleide des hertoghen
Te Bruessele comen waren, dats waer,
Ende op gheloove, ghehacht aldaer
Ende ghevanghen waren, soe antwerde hi
Daer op, ende screef hoe ende twi
Die drie staten des lants, sijts vroeder,
Sinen lieven Heere ende broeder
Allen dienst ende ghehoorsaemheit
Afghetoghen hadden ende wederseit,
Als zi dat doen mochten, verstaet den sen,
Na allen haren privilegien,
Ende hi truwaertscap ende bewent
Aenghenomen hadde ende tregement
Des lants, soe ic u las langhe eere:
Soe en hadde sijn brueder ende heere
Gheen macht iemende, si u becant,
Gheleide te ghevene in Brabant,
Ende al en hadde die ghehoorsaemheit
Niet ghescorst gheweest noch wederseit,
Soe en hadde sijn brueder gheenerhande
Ballinghe noch openbaer viande
Slants van Brabant gheen gheleide
Noch vriheit moghen gheenreleide
Gheven, dat hen in enegher maten

Hadde moghen comen te baten,
Na den lantrechten, si u bekant.
Ja, die goede stede van Brabant
En hadden tgheleide vore vercleert
Openbaerlijc gheconsenteert;
Des die van Heinsberghe vroet mocht wesen;
Want hi binnen corten tide voor desen
Alselken gheleide ende veilicheit
Gheworven hadde met ondersceit:
Hets openbaer ooc, wats ghesciet,
Dat si hen op tgheleide niet
En troosten noch en verlieten tot dien.
Ja ghemerct ende aenghesien
Dat si alsoe haestelijc
Quamen ende soe heimelijc
Ende buten der rechter lantstraten
Voor Bruessele, in alselker maten,
Met soe grooter versameninghen
Van volke van wapenen, van ballinghen,
Van vianden slants, dits waerhede,
Van straetroovers, ende in der selver stede
Van Bruessele ieghen sinen wille, dat wet,
Ende der goeder manne met,
In worden ghelaten met overdaden
Van den ghenen, die om haer mesdaden
Ende quader werken wille mespresen,
Van den live hebben gherecht ghewesen,
Ende som op haer lijf ghevaen daer ave.
Noch screef die voorseide grave
Van Saint Pol dat hi daer, omme, dat wet,
Der voorseider uutlantscer opset
Ende conspiratie heimelike
Te wetene volcomelike,
Hadde doen ondersueken op tgone
Van den scilde gheboren XIIII persoone,
Daer men op hadde suspitie groot.
Onder die welke, dits waerheit bloot,
Aen twee ridderen ende meer andere daertoe
Schiltbortegher wert bevonden doe,
Alsoe sijt openbaerlike
Kinden ende liden claerlike,
Dat, na dien dat die vreemde heeren
Int stat van Bruessele comen weren,
Si bi dien van Heinsberghe, hoordic rueren,
Ende bi den proofst van Aken Janne van Bueren,
Ende bi meer andere heimelike
Quamen te rade; daer samentlike
Bi hem wert overdraghen, sijts vroeder,
Dat si bi sinen lieven Heere ende broeder
Ende met siere banieren, hoort den sen,
Met allen denghenen die sij tot hen
Souden connen ghecrighen, ende dus ghesterct,
Neder souden hebben ghecomen ter merct,
Ende der stat huus begrepen met desen,
Om mechtich alsoe der stat te wesen;
Ende meinden se hier met lude ende stille
Te bringhene tot haren quaden wille.
Ende soe wi hem hadde van hen allen
Contrarie in dier zaken ghevallen,

Meinden si neder te legghene, dat wet,
Ende haren wille te doene daer met.
Ooc sijn die van Heinsberghe vore ghenomen,
Ende dander int gheselscap comen
Van den ghenen diet opset hadden gheweven
Van den zaken hier na ghescreven,
Te wetene: dat someghe van hen
Souden hebben begrepen, verstaet den sen,
Die merct ende huus, dat, sijt ghewes,
Te male groot ende sterc es;
Ende dandere souden sonder verdraghen
Die stormclocke hebben gheslaghen,
Om tfolc ter merct waert te doene loopen;
Die derde partie met haren hoopen
Souden ander huse ende de straten
Die ter merct waert dreven, te harer baten
Begrepen hebben ende beset.
Dan souden dandere onghelet
Van harer gheselscap met groter scaren,
Diere toe gheordineert waren,
Soe vreemde gaste ende andere met,
Ghecomen hebben al onghelet
Ter merct met open banieren
Ende met wimpelen meneghertieren
Openbaerlijc roepende in deser wisen:
‘Alle tolle af ende assisen!’
Meinende hier met meer ende men
Tonnoosel volc te treckene aen hen,
Ende dan haer opset, haer quaet ghedacht
Volvuert te hebbene ende volbracht,
Ende doot ghesleghen te hebbene na tgone
Soe ridderen soe andere IX persoone
Van den scilde gheboren, sonder besceit,
Om haer dooght ende rechtverdicheit;
Ende ooc alle die ghene, hier op lette,
Contrarie sijnde haren opsette.
Van desen boosen opsette quaet
Sijn besculdicht vonden, dat verstaet,
Een groot deel riker liede, mechtich
Van vrienden ende van maghen crechtich,
Diet ghekint hebben ende ghelijt int fijn,
Daer si omme ghecorrigeert sijn
Na haer verdienten, na haer plicht:
Die selke van haren live ghericht
Ende die someghe op haer lijf
In ghevanghenessen ghesloten stijf.
Want die greve van Saint Pol niet den sen
Deser heimeliker conspiratien
Ende opset voorscreven tot diere tijt
Alsoe volcomelijc, des seker sijt,
Niet gheweten en hadde sonder si,
Als hi nu wiste: soe en hadde hi
Met sinen openen brieven tot dien
Niet eer ghescreven; maer aenghesien
Dat hi nu die waerheit blikelike
Bevonden hadde claerlike,
Soe condichde hi allen dien met lieve
Daer ane sijn voorseide open brieve
Comen souden, hier op lette,

Dat alle die voorseide opsette,
Soe ghi boven hebt hooren verclaren,
Ghesciet, herbracht, uutcomen waren.
Ende oft van Heinsberghe dien heere,
Van Bueren, ende den anderen meere
Van harer gheselscap, dochte int ware
Dat si belast worden te sware:
Soe presenteerden die greve van dien
Vonnesse ende oordeel te doen ghescien
In der voorseider stat van Bruessele ter vaert,
Daer die quade opsette voor verclaert
Ghehanteert waren, verstaet den sen,
Na den rechten ende privilegien
Der stat van Bruessele vore ghenant
Oft na den lantrechte van Brabant.
Die greve van Saint Pol hierom bat
Allen den ghenen, daer ane dat
Sijn open brieve souden comen,
Dat si alle die voorghenomen,
Van Heinsberghe, van Bueren, ende daer toe
Die waren van harer gheselscap doe,
Houden wouden ende achten daer bi
Ende nuemen alsulke, ghelijc dat si
Weten mochten dat si waren claer
Verscult, verdient hadden openbaer
In den poenten bescreven hier boven,
Ende dat se niet en souden ghelooven
Eneghe andere informatien
Oft onderwisinghe die hen
Ter contrarien mocht sijn ghedaen van des
Hier boven claer bescreven es.
Ende in oorconden der waerheit
Heeft die greve van Saint Pol voorseit
Sinen properen zeghel doen hanghen na dat
Aen den openen brief, daer inne dat
Alle dese poente blikelike
Begrepen stonden volcomelike.
Welken brief ghemaect was ende ghegheven
XIIII^{c}, eenentwintich daer neven,
Ons Heeren iaer, doe ic ghewach,
In aprille den XX^{sten} dach.

CIV.

Hoe die hertoge bekende dat syn brueder te rechte Rewaert van Brabant ghemaect ware ende confirmeerde al dat hy inden rewaertscape ghedaen hadde.

Int selve voorseide Ons Heeren iaer
Vier daghe in meie, hout dit voor waer,
Verleende hertoghe Jan ende gaf
Sijn open bezeghelden brieve daer af,
Inhoudende ter substancien claer
Tghene dat bescreven volght hier naer,
Te wetene: want hi voormaels tbewent
Bevolen hadde ende tregement

Sijns selfs, sijns staets, si u bekant,
Ende sijns lants van Brabant
Eneghe[n] daer hi in hoopte zeere,
Dat aenghesien souden hebben die eere,
Oorbore, profijt, welvaert ghemeine
Van sinen lande groot ende cleine,
Daer si toe waren ghebonden met eeden;
Twelke si alsoe niet en deden,
Maer hadden hem in contrarien
In haren eeden ende officien
Van den rechten, charteren, si u bekant,
Ende privilegien van Brabant
Ghehouden, ghedreghen lude ende stille:
Soe dat si om harer mesdaet wille
In der stat van Lovene met enicheden
Der edelre ende der goeder steden
Openbaerlijc worden ghecorrigeert;
Ende dat si ooc, si u vercleert,
Met slinker informacien, alst scijnt,
Te vervreemdene hem hadden ghepijnt
Van siere ghesellinnen in allen keere
Der hertoghinnen, ende voort meere
Van sinen brueder, hoort mi ghewaghen,
Ende andren sinen vrienden ende maghen,
Ende van sinen lande in alder mate.
Mids den welken die drie state
Van sinen lande van Brabant voorseit
Beduchten, dat meer nuwicheit
Ende groote swaer laste uutghenomen
In den lande hadde moghen comen;
Soe dat si, om die ernstelike
Te verhuedene ende behoorlike
Remedie te vindene in goeder mate,
Ende tot enen princeliken state
Hem weder te bringhene, ghelijc als si
Na haren rechten, dat segghic di,
Ende herbrenghene wel mochten volbringhen;
Ordineerden mids desen dinghen,
Setten ende maecten, si u verclaert,
Sinen lieven brueder tot enen ruwaert,
Philips van Brabant, ende behoeder.
In welker ruwaertscap sijn lieve broeder
Hem hadde ghedraghen soe bruedelijc
Soe vriendelijc ende soe ghetrouwelijc,
Dat hijs wel van hem, sijt seker das,
Ende van sinen lande te vreden was.
Soe confirmeerde, ratificeerde
Die hertoghe ende approbeerde
Tvoorseide ruwaertscap meer ende min,
Ende tghene dat sijn lieve brueder daer in
Voort hadde ghekeert, dit wilt verstaen,
Oft in enegher wise ghedaen
Bi consente der edelre, si u bekant,
Ende der steden sijns lants van Brabant,
Het ware van justicie, oft ooc mede
Weder van live of van lede,
Van rechteren ende officieren,
Scepenen, wethouweren eneghertieren
Ende anderen dieneren, wilt verstaen,

Beide af te settene, ende ooc aen
Alle correctien ende vergaderinghen,
Hanteringhen ende handelinghen
Die in den ruwaertscape, dit wilt hooren,
Bi den meesten deele daer te voren
Der edelre, der steden, hoort mi verclaren,
Sijns lants van Brabant ghesciet waren.
Voort, oft in toecomenden termine
Ghebuerde, dat hi oft die sine
Nacomelinghen, hertoghen bekant,
Oft hertoghinnen van Brabant,
Den drien staten sijns lants, sijts wijs
Oft eneghen van hen in enegher wijs
In haren rechten vercortinghe dede,
In charteren oft in privilegien mede,
In costumen, usagien energhertieren,
Ende herbringhen in gheenre manieren,
Violentie, cracht, macht of wille,
Ende hem namaels lude of stille
In der manieren als voorseit es
Oft in gheliker, sijts ghewes,
Meer van hen vervreemde daer naer:
Soe consenteerde hi daer
Voor hem ende sijn nacomelinghen,
Dat si hem in gheenen dinghen
In haefliken dienste en selen na desen
Onderdanich noch ghehoorsam wesen.
Dat dan die drie staten, hoort den sen,
Metten meesten ghevolghe van hen
Souden moghen kiesen onghespaert
Int lant van Brabant eenen rewaert,
Die volcomen macht min no meere
Hebben soude als prince ende heere
Des lants van Brabant meer ende men:
Met vele meer poenten ende clauselen
In sinen openen brieven bescreven,
Die te Lovene waren ghegheven
Vier daghe in meie, dat es waer,
XIIII^{c} XXI Ons Heeren iaer.

CV.

Vanden stedehouder des ammans van Bruesele ende vanden scepenen aldaer op Sinte Jans avont te makene.

Des saterdaeghs, doe ic u verclaer,
Seventiene in meie int selve iaer,
Tooch hertoghe Jan tot Mechelen
Bi den hertoghe van Bourgognen
Sinen neve; daer bi hem quam
Die bisscop van Ludeke, soe ic vernam,
Om te tracteerne van sinen vader,
Den heere van Heinsberghe, ende ooc te gader
Den anderen die te Bruessele waren
Met hem ghevanghen, hoordic verclaren;
Maer daer en waert ghesloten twint.
Soe es die dachvaert daer gheint,

Entie heeren scieden, doe ic ghewach,
In meie den XXIIII[sten] dach.
Ende opten lesten dach daer naer
Der selver maent, dat weet voor waer,
Gaf ende verleende, si u verclaert,
Die greve van Saint Pol als rewaert
Des lants van Brabant, verstaet dat,
Dat in Bruessele der goeder stat
Van shertoghen weghen sal sijn voortan
Gheset een goet notabel man
Stedehouwer te wesen daer
Des ammans van Bruessele, dats waer;
Ende ooc, oft ghebeurde daer nare
Dat die hertoghe ghebreclijc ware
Die scepenen van Bruessele, si u cont,
Op Sinte Jans Baptisten avont
Voor der noenen, hout u daer an,
Over te sendene: dat als dan
Die scepenen, die af souden gaen,
Uten cose die was ghedaen,
Die den hertoghe over was ghesonden,
Souden moeten kiesen ter selven stonden
Seven nuwe scepenen onghespaert
(Met meer poenten daer toe verclaert
Die in den brieven begrepen sijn);
[Die] namaels in corten termijn
Bi den hertoghe onghefraudeert
Volcomelijc [souden werden] gheconfirmeert.

CVI.

Hoe de XJJJJ notabele persoene die te voren tot diversen plaetsen ghevuert waren, weder te Bruesele bracht syn ende daer alle vanden live ghericht.

Als nu der stat vore verclaert
Van Bruessele aldus verleent waert
Tprivilegium daer wi eer af seden,
Soe warens die goede liede te vreden,
Alst sceen, van herten herde zeere;
Ende mids dien hadde men te meere
Compassie ende medelidentheit
Op die ghene die bi den staten voorseit
Des lants van Brabant, hoort mi verclaren,
Ghedoemt ende veroordeelt waren
In ewegher ghevanghenessen.
Ende mids deser ontfermenessen,
Was men hem wat, als ghi mooght hooren,
Ghevoechliker dan plach te voren;
Ende zunderlinghe ghedooghde die stat
Van Lovene den ghenen dat,
Die al daer ghevanghe laghen,
Dat haer vriende ende maghen
Bi hem quamen, verstaet den fijn,
Spreken, eten ende vrolijc sijn.
Dus toghen die selke daer naer

Metten ghevanghenen eten daer,
Daer si van alderhande zaken
Tsamen vercalden ende spraken;
Ende eneghe van dien, soe wijt vernamen,
Als si weder te Bruessele quamen,
Sayden si onder tvolc aldaer
Dat die ghevanghene noch daer naer,
Soe si seiden, in corten termine
Noch hoopten los ende vri te sine.
Voort seiden si dat Eduwaert
De Hertoghe ende Jan Scockaert
Hem hadden vermeten int openbaer
Die ghene te dankene die hem aldaer
Hadden bracht in selken last.
Als dus die niemare breide vast
Onder tfolc te Bruessele meer ende men,
Liepen si weder te wapenen,
Ende begheerden met grooten gherochte
Dat men die ghevanghene weder brochte
Te Bruessele, om die sonder bliven
Allegader te doene ontliven.
Als dit den baenrotsen wert bekant
Ende den steden van Brabant,
Daer die ghevanghene ghelevert waren,
Ende si dat weigherden, hoordic verclaren,
Segghende dat niet en soude behooren,
Ghemerct dat si daer te voren
Eens bi den staten vore ghelesen
Hadden gheoordeelt ghewesen:
Doen repliceerde met desen weghen
Die ghemeente van Bruessele daer ieghen,
Segghende dat si niet en waren
Gheoordeelt vorder, hoordic verclaren,
Dan van den faiten, des seker sijt,
Die men wiste te diere tijt;
Ende want men daer na blikelijc
In den bezueke claerlijc
Bevonden hadde tverbont mesmaect
Twelke dat si hadden ghemaect
Metten heere van Assche heimelijc
Ende metten sinen, ende desghelijc
Meer ander poenten, die men te voren
Niet en wiste na recht behooren:
Soude men se uutrechten na tmespleghen.
Ende als si met desen weghen
Die baenrotsen niet beweghen en conden
Noch die steden, dat si tien stonden
Die ghevanghene leverden min no meere,
Wert die ghemeinte vergramt zeere,
Ende wouden sonder enich sparen
Den heere van Heinsberghe ende diere waren
Met hem ghevanghen, sonder swichten
Van den live op die merct doen richten;
Daer namaels den lande ghemeinlijc doe
Groote last af hadde moghen comen toe.
Om welken last, hoort mi ghewaghen,
Te verhuedene, waert overdraghen
Dat die baenrotse ende die stede
Die ghevanghene, daer ic af sede,

Allegader sonder verhouden
Te Bruessele weder leveren souden.
Na dit voorseide overdrach
Sijn si op eenen saterdach
Sevene in junio, wilt vezinnen,
Alle bracht te Bruessele binnen;
Der welker was, alst es gheruert,
XIIII, de welke worden ghevuert
In der stat huus in corter stont,
Daer alle die ghemeinte stont
Opter merct ghewapent claer.
Die ghevanghene sijn aldaer
Alle bracht, doe ic ghewach,
Opten voorseiden saterdach
In presentien, hout u daer an,
Jans van Diedeghem, als amman,
Ende, in presentien, dat ghijt wet,
Van den scepenen ende van der wet,
Ende van der ghemeinten die daer stont,
Van der heerlicheiden weghen, doe ic u cont,
Van den live gherecht sonder verlaet
Die X van hen, dat ghijt verstaet,
Als heer Jan van Coudenberghe, hoort die dinc,
Riddere, ende Heinric Cluetinc,
Willem van Assche onghespaert,
Heinric de Hertoghe ende Eduwaert,
Dien men de Hertoghe hiet desghelijc;
Wouter Pipenpoy ende Diederijc
De Loose, dat si u vercleert,
Willem van Mons, ende Jan de Weert,
Ende Jan Scockaert daer na sciere;
Ende na der noenen dander viere,
Als Jan ende Willem Cluetinc
Ende Jan de Leeuw, verstaet die dinc,
Ende Jan Tseraernts, doe ic ghewach.
Des sondaeghs, opten achtsten dach
Der maent van junio vore verclaert,
Troude van den Zype Gheeraert,
Die bi den greve groot regement
Van Saint Pol hadde ende bewent,
Joffrouwe Johannen teenre bruut
Van den Bisdomme, ende overluut
Voerde hi die bruut, en lieghe u niet,
Van haren huse, dits waer bediet,
Al over die merct - daer noch lach tsant
Met harer maghen bloede berant,
Die van des daeghs daer te voren
Ghericht waren, als ghi mocht hooren -
Tot in shertoghen hof onghespaert,
Daer die brulocht ghehouden waert.
Na allen desen, hout u daer an,
Confirmeerde hertoghe Jan
Van Brabant, die heere vercoren,
Die privilegie die daer te voren
Sijn brueder van Saint Pol, onthout dat,
Van Bruessele hadde verleent der stat,
Van den bourgemeesterscape, si u becant,
Ende ooc van den lieutenant
Met allen den poeten meer no min

Soe die privilegien houden in.
Voort confirmeerde hi, sijts vroeder,
Truwaertscap, dat die selve sijn broeder
Ghedraghen hadde, meer ende min,
Ende alle tghene dat hi daer in
Voort hadde ghekeert ende volbracht;
Ende hielt dat van alselker macht
Ende van selker weerden, wilt verstaen,
Als oft hijt selve hadde ghedaen,
Ende als oft bi sinen consente ende wille
Ghesciet ware beide lude ende stille.
Met meer poenten, verstaet den sen,
In der voorseider confirmatien
Volcomelijc begrepen ende bescreven,
Die te Bruessele waren ghegheven
XV in julio, hoorter naer,
XIIII^{c} XXI Ons Heeren iaer.

CVII.

Hoe die greve van Mours van synre ghevanckenessen ontslagen wert ende hoe de heere van Heynsberghe ende dandere gheslaect worden die ten dage daer toe ghestelt alle weder inne quamen uutghenomen den heere van Heynsberghe.

Na dat meneghe dachvaert
Om der ghevankenessen wille gheleist waert
Des greven van Moers, dat ghijt wet,
Des heeren van Heinsberghe ende ooc met
Des ioncheeren van Heinsbergh, des proosts van Aken,
Ende harer vrienden, verstaet die zaken,
Die sonder oorboor alle te waren
Daer inne te doene, ghesceiden waren:
Soe heeft die alder doorluchtechste heere
Zeghemont Roomsch coninc tsiere eere
Met sinen openen brieven tehant
Den drien staten van Brabant
Bevolen, gheboden met ernsticheit,
Dat si die ghevanghene voorseit
Ontsloeghen ende quite lieten, hoort na mi,
Van haerre ghevanghenessen, oft dat si
Hen dach gaven sonder wanc
Duerende een half iaer lanc,
Op die peine, hoort wive ende manne,
Van den keiserliken banne.
Ooc vermaenden desghelicke
Die coervorsten van den Roomscen rike
Met haren brieven te vele stonden,
Ende ambassiaten die si sonden
Den greve van Saint Pol, si u bekant,
Ende den drien staten van Brabant,
Om die lossinghe ende ontcommerheit
Van den ghevanghenen heeren voorseit.
Om twelke te vorderen dat si sonden
Heere Frederijc van Steine teener stonden,
Riddere, ende ooc andere meere;

Ende namaels sonden si den heere
Coenraet Beyer van Lottringhen
Riddere, ende zunderlinghe
In sijnre gheselscap meer andere daer,
Die haer bootscap vore ende naer
Den greve van Saint Pol wide bekant
Ende den drien staten van Brabant
Hebben opghedaen volcomelike
Ende aenbracht herde guetelike.
Op welke versueke voorscreven
Altoos ter antwerde heeft ghegheven
Die greve van Saint Pol met onderse eit,
Dat hi den ghevanghenen voorseit
Ghepresenteert hadde altoos tot dien
Te doene, ende te doene ghescien
Trecht van den lande, dat ghijt wet,
Oft sijt begheerden, ende daer met
Meinde hi te ghestane, wats ghesciet;
Ende of si hem srechts en ghetroosten niet,
Soe en hadden si redene engheene
Hen te beclaghene groot oft cleene.
Als die ghevanghene, hoort na mi,
Bi middel harer vriende, noch ooc bi
Bevele des conincs, daer wi af seeden,
Van Roome, noch bi versuecke of beden
Der coervorsten, hoordic ghewaghen,
Gheenssins en mochten sijn ontslaghen:
Soe hebben si van den Zype Gheeraerde,
Die de meeste macht, soe ic verclaerde,
Hadde bi den greve, alsoe mi docht,
Van Saint Pol, tot sijnre brulocht,
Daer ic vore af hebbe ghescreven,
Costelike juweelen ghegheven
Van goude ende van ghesteinte diere,
Ende aldus in diere maniere,
Bi middele van Gheerde, segghic di,
Van den Zype, soe hebben si
Ten utersten aen den greve, dat wet,
Van Saint Pol ende aen die staten met
Des lants van Brabant, sonder si,
Gracie verworven; alsoe dat si
Van harer ghevanghenessen sijn gheslaect,
Met voorwaerden daer op ghemaect,
Dat si ende van hen een ieghelijc,
Ten Heileghen sworen lieflijc,
Dat si, op Alderheileghen dach
Naest comende, sonder enich verdrach,
Binnen der stat, al sonder messen,
Van Bruessele, in der vanghenessen
Comen souden, hoort mi verclaren,
In alder manieren alsoe si waren
Voor harer slakinghen aldaer.
Ende hier op sijn si cort daer naer
Van Bruessele ghesceiden, verstaet die zaken,
Uutghenomen die proost van Aken,
Jan van Appelteeren, doe ic ghewach,
Ende selke andere die gheenen dach
Aen nemen en wilden no meer no min,
Noch weder gheloven te comen in;

Ende mids desen bleven si daer
Ghevanghen, dit hout voor waer.
Want Frederic, als wi vore vercleerden,
Greve van Moers ende van Sarweerden
Metten hertoghe, soe ic vernam,
Niet te Bruessele in en quam,
Dede soe vele daer toe Gheraert
Van den Zype, dat hi waert
Met al siere gheselscap, wilt onthouden,
Ontsleghen ende quijt ghescouden,
Overmids zekere eede
Van oorvrede die hi dede
Den hertoghe van Brabant, sijts vroeder,
Den greve van Saint Pol sinen broeder,
Den staten van Brabant, ooc dat wet,
Ende alle haer toebehoorers met,
Na uutwisene sijnre open brieve
Die hi daer af gaf te lieve
Int selve iaer den XXVIII^{sten} dach
Der maent julij, doe ic ghewach.
Ende al die ghene, hoort mi verclaren,
Die harer ghevanghenessen gheslaect waren
Sijn te haren daghe, dit versinne,
Alle comen te Bruessele inne,
Soe si ghelooft hadden ende ghesworen;
Sonder alleene, wilt mi hooren,
Die heere van Heinsberghe, verstaet den sin,
Die en es niet weder comen in.

CVIII.

Hoe de greve van Simpoul truwaertscap overgaf, ende hoe de hertoge tregement van sinen lande van Brabant selve aenveerde.

Na al des ghi vore hebt verstaen,
Es die greve van Saint Pol afghegaen
sRewaertscaps ende [heeft] overghegheven;
Ende hertoghe Jan, sijn broeder voorscreven,
Wert bi den drien staten onghelet
Weder ontfanghen ende gheset
Toter administratien tehande
Ende regimente van sinen lande;
Ende waren hem voortane bereit
Te doene volcomen ghehoorsaemheit;
Ende een bede daertoe meere
Consenteerden si haren heere
Hertoghe Janne te diere tijt
Van honderd duust, des seker sijt,
Ende LXX duust Fransce croonen,
Om sinen staet met te verscoonen,
Tot sekeren terminen sonder falen
Met besprokenen voorwaerden te betalen.
Ende joncheere Inghelbrecht
Greve te Nassouw, verstaet te recht,
Heere ter Leck ende te Breda;
Jan heere te Rotselaer daer na,
Van Vorselaer, van Rethy heere;

Jan van Schoonvorst ende ooc meere
Borchgreve te Montjouwe sekerlike,
Heere van Cranendonc, van Diepenbeke;
Jan van Glimes, des neemt goom,
Heere te Berghen opten Zoom,
Van Grimberghen ende van Melijn,
Ende die steden, dits waerheit fijn,
Lovene, Bruessele, Antwerpen met,
Ende sHertoghenbossche, dat wet,
Gheloofden in den name tehant
Der drie staten van Brabant
Den greve van Saint Pol bi trouwen
Costeloos, scadeloos te houwen
Van allen costen, wilt mi verstaen,
Die hi int rewaertscap hadde ghedaen
Tot opten lestledenen dertiensten dach
Van meie, alsoe men claer sien mach,
In den brieven die daer af sijn bescreven,
Die te Lovene worden ghegheven
XXVIII in october, wet voor waer,
XIIII^{c} XXI Ons Heeren iaer.
Ende dese gheloften die heeren deden,
Ende desghelijcs die goede steden,
Overmids dat hertoghe Jan, dits waer,
Toeseide ende willecoorde claer
Dat men alle coste voorleden
Betalen soude van der beden
Die hem sijn lant, alst es vercleert,
Van Brabant hadde gheconsenteert;
Ende desen achtervolghende al,
Die voorseide hertoghe Jan beval
Hermanne van den Assche, hoort dat,
Die[n] wisseleere van der stat
Van Bruessele, dat elc wel onthoude,
Van den ghelde dat comen soude
Van der bede, dits waerheit fijn,
Te ghevene den brueder sijn,
Den grave van Saint Pol, wilt verstaen,
Voor die costen die hi hadde ghedaen
In den rewaertscape, effen juust
Fransce croonen eenentwintich duust.
Desghelijcs beval hi met gheere
Janne Gielijs, der stat wisseleere
Van Lovene, ende van Antwerpen met
Den wisseleere, dat ghijt wet,
Ende elken van hen, te doene soe,
Tot eenre grooter summen toe,
Alsoe die brieve claerlijc rueren,
Die daer af worden ghemaect tier uren
Int selve jaer, doe ic ghewach,
In novembri den XIX^{sten} dach.

CIX.

Hoe de hertoghe trac tot tShertoghen Bossche ende wat men daer dede ende waer hi daer na ghetoghen es.

Des vridaeghs XXI, hout u daer an,
Der maent novembri, trac hertoghe Jan
Van Lovene tot Heerentals ende tsiere eere
Wert hi daer ierst ghehult als heere.
Des anderdaeghs tooch hi van daer
Tot Turnhout, ende daer naer
Bleef hi daer een maent of daer bi,
Ende binnen dien tide ontboot hi
Die baenrotsen ende dedele mede
Ende die ghedeputeerde der stede
Lovene, Bruessele ende Antwerpen.
Ende na dat si onder hen
Te Turnhout bi hem comen waren,
Begheerde die hertoghe, hoort mi verclaren,
Ende versochte hem tsier houden
Dat si met hem voort riden wouden
Toten Bossche meer ende men.
Dus es hi metten edelen
Ende ghedeputeerden der steden
Van Turnhout toten Bossche ghereden.
Daer quam hi des dijnsdaeghs, segghic di,
Drientwintich in novembri.
Tien daghe bleef hi daer, dits waer,
Ende hielt thooghetide aldaer
Van Kersmisse met weerdicheit;
Binnen welken tide voorseit
Men daer tracteerde van vele zaken
Onder dandere, met waerder spraken,
Bracht die joncheere van Boxstel,
Ende heer Willem van Ghent soe wel,
In den handen altehant
Der drie staten van Brabant
Eenen brief, hout u daer an,
Die[n] si voormaels van den hertoghe Jan
Verworven hadden op tregement
Der stat van den Bossche, si u bekent,
Welken brief bi den staten wert saen
Ghecanceleert ende te nieute ghedaen.
Ende boven dien, verstaet den sen,
Soe submitteerden ende keerden hen
Die joncheere van Boxstel, ende ooc mede
Heer Willem van Ghent, ter selver stede,
Van haren excessen ende mesgripen
Ter ordenancien blooteliken
Van den tween weerliken staten
Des lants van Brabant in alder maten.
Ooc aldaer overdraghen wert
Dat van Sevenberghen joncheere Aert
Castelein van Hoesdein, dit onthoude,
Goede borghen setten soude
Om die stat, tslot, tlant te waren
Van Hoesdein te houdene ende te bewaren,
Ende over te leveren, si u bekant,
Tot slants behoef van Brabant,
Met voorwaerden overdraghen
Dat men hem tot zekeren daghen
Vernueghen soude volcomelijc
XIIII^{m} cronen van Vrankerijc.
Ende voort wert overdraghen daer,

Dat men tslot, dit hout voor waer,
Van Sinte Gheertrudenberghe na dien
Provancheeren soude ende wel versien
Van allen behoeften, ende bewaren tehant
Tot slants behoef van Brabant;
Ende dat Loven ende Bruessel die stede,
Antwerpen ende van den Bossche mede
Tghelt daer af, nu hoort mi segghen,
Leenen souden ende verlegghen;
Ende ooc Aernde van Sevenberghen voorseit
Gheloften doen met zekerheit,
Die somme van XIIII^{m} croonen
Tot sekeren daghen sonder hoonen
Te betalen; welke somme, dat wet,
Van den Berghe ende van Hoesdein met,
Men den voorseiden steden, dit onthoude,
Van haren taxe afcorten soude
Ende aenghedeilte van der bede voorseit,
Die den hertoghe met eendrechticheit
Van sinen lande vore vercleert
Toegheseit was ende gheconsenteert.
Na dat dese saken voor ghenaemt
Ende meer andere waren gheraemt
Ende overdraghen, es hertoghe Jan
Metten edelen ende ooc voort an
Metten ghedeputeerden der steden
Des vridaeghs van den Bossche ghereden
In januario den tweesten dach.
Tot Turnhout reet hi sonder verdrach;
Daer bleef die hertoghe alsoe
Tot XVI in januario.
Doen tooch hi tAntwerpen sonder bliven.
Daer hatti een dachvaert doen bescriven
Van den drien staten vore verclaert.
Ten sceidene van dier dachvaert,
Op Sinte Pauwels dach ongheloghen,
Es die hertoghe weder ghetoghen
Tot Turnhout, ende hi bleef daer
Tot opten derden dach, dits waer,
Der maent februari.
Dies selfs daeghs van daer sciet hi
Ende trac tot Herenthals, ende soe voort
Van daer te Lovene, dits waer woort.
Daer bleef hi tot opten XI^{sten} dach
Der selver maent, doe ic ghewach.
Van Lovene trac hi, dit es waer,
Te Halle binnen, ende aldaer
Bleef hi ligghende eenpaerlijc
Met sinen state eerbaerlijc
Seven weken tijts oft meere
Stateliken als een Heere.

CX.

Hoe de vrouwe Jacoba die hertoghinne haer verselde metten hertoge van Gloucester ende hoe sy hen niet vueghen en wouden totten appoentemente daerop gheraempt.

Hier boven daert hoorde, dat elc versta,
Es ghescreven hoe vrouwe Jacoba
Die hertoghinne sonder verdrach
Int iaer twintich, opten VII^{sten} dach
Der maent van meerte, sonder oorlof
Heeft gheruumt haers heeren hof
Ende ghesellen, si u bekant,
Hertoghen Jans van Brabant,
Ende es uut Henegouwe ongheloghen
Tot in Inghelant ghetoghen.
Ende (haer) daer afwesende sonder letten
Deet se int hof van Roome voortsetten
Dat tusscen hertoghe Janne ende hare
Engheen wettich huwelijc en ware;
Ende verwerf aen den paus, segghic di,
Merten den vijfsten alsoe, dat hi
Die zaken int hof groot ende smal
Sekeren rechteren beval
Te wetene den cardinael
Van Urzine, ende alsoe wael
Den cardinael van Venegien.
Welke cardinalen ende rechteren
Van Vrouwe Jacoppen weghen vorseit
Daer toe versocht, hebben ghereit
Hertoghe Janne sonder verdraghen
Int hof ieghen haer doen daghen.
Ende als gheexequeert was
Die citatie, sijt seker das,
Heeft hertoghe Jan altehant
Bi rade sijns lants van Brabant
Ende van Henegouwe daer met
Sekere procureurs gheset
Ende hen volcomen macht ghegheven
Hem te bescuddene in der zaken voorscreven,
Ende hem te verantwoordene, hier op goome,
Metten rechte in den hove van Roome
Als Vrouwe Jacoba verneemt tehant
Dat hertoghe Jan van Brabant
Hem keert ten rechte, ende des
Te verwachtene ghetroost es:
En verbeit si, wats ghesciet,
Tvonnesse der Heileger Kerken niet;
Maer verselt haer haestelike
In scine van rechten huwelike,
Als oft si engheenen man
Levende en hadde, hout u daer an,
Metten hoogh gheborenen
Hunfride, verstaet den sen,
Hertoghe van Gloucestere ghenant,
Brueder des conincs van Inghelant;
Daer af leider! namaels int fijn
Vele scanden ende plaghen comen sijn.
Ende want van Inghelant die coninc hooghe
Ter eendere, ende die hertoghe

Van Bourgognen ter ander ziden,
Aensaghen dat in toecomenden tiden
Groote plaghen daer af mochten ghescien,
Hadden si gherne daer op versien,
Ende wijsheit ghekeert daer vore:
Soe sonden si hare ambassiatore
Aen beiden die partien vore ghenant.
Soe dat hertoghe Jan van Brabant
Wesende te Halle, soe wi vernamen,
Dese heeren hier naer bi hem quamen:
Heer Hughe van Lanoy, dat ghijt wet,
Ende heer David van Brumuel daer met,
Van weghen des conincs rike
Van Inghelant ende derghelike
Van des hertoghen weghen voorscreven
Van Bourgognien, sijns neven,
Versuekende, begheerende dat hi
Van der zaken hanghende, segghic di,
In den hove van Roome, wilt versinnen,
Tusscen Vrouw Jacoppen siere ghesellinnen
Ende hem, des wilde submitteren
In de voorgenoomde heeren
Van Inghelant ende van Bourgognien,
In der vueghen, dat elc van hen
Twee clerke soude kiesen uutvercoren,
Die haer meininghe souden hooren,
Ende ondervinden die waerheit
Claerlijc van der zaken voorseit,
Overnemende alle letteren,
Munimenten, besceit, daer met si hen
Souden willen behelpen, ende al dat dinc
Bringhen bi den coninc
Ende bi den hertoghe, dat segghic di,
Om teenen zekeren daghe, die[n] si
Beiden den partien voorseit
Beteekenen souden, met ondersceit,
Bi rade ende bi advise
Van notabelen clerken ende wise
Daer op te ordinerene wiselijc
Tghene dat hen oorboorlijc
Soude dunken, si u verclaert,
Ter eeren ende ter welvaert
Van hem beiden, hoort mi lien;
Ende dat beide die selve partien
Vervolghen souden beide te gader
Dat die paus ons Heileghe Vader
Believen soude ende confirmeeren,
Tghene dat die voorseide heeren,
Die coninc entie hertoghe vore vercleert
Daer af souden hebben gheordineert.
Overmids dat hertoghe Jan int fijn
Aensach dat die neve sijn,
Van Bourgognen die heere Meinyoot,
Hier inne hadde begheerte groot,
Ende dat ooc tvoorseide, sijt seker das,
Apoentement gheraemt was
Bi rade sijns brueders, segghic di,
Van Saint Pol ende van Liney,
Ende des biscoppen van Terenborch,

Ende heeren Jans van Lutzenborch,
Sijns neven. Ende om, dat ghijt verstaet,
Te scuwene allen onraet
Diere namaels af comen mocht,
Heeft hem die hertoghe alsoe bedocht
Van Brabant, dat hi sijn consent
Daer inne droech, si u bekent,
Soe verre als met rechte mocht wesen;
Ende Vrou Jacob sghelijcs in desen
Ooc dade, ende anders niet.
Te Halle soe es dit ghesciet
Int selve iaer, doe ic ghewach,
In meerte, opten XII^{sten} dach.
Maer al was, si u becant,
Des conincs brueder van Inghelant
Die hertoghe van Gloucestere, dats waer
Soe en wouti nochtan niet aen nemen daer
Tapoentement, dat elc versta,
Noch ooc mede Vrouwe Jacoba,
Die en woudes niet nemen an.
Dus sant daer na hertoghe Jan
Eenen sijnre heraude, wilt weten,
Die bi namen Limborch was gheheeten
Over tot in Inghelant,
Om te vernemene tghestant
Van allen zaken, die waerhede.
Den welken die hertoghe dede
Van Gloucestere vanghen daer
Ende ter coorden trecken voor waer,
Ende qualijc tracteren sonder si;
Maer ten utersten soe wert hi
Bi helpen quite, si u bekant,
Des cardinaels van Inghelant,
Daer met dat hi in tiden voor desen
Te Jherusalem hadde ghewesen.

CXI.

Hoe de heeren van Heynsberghe ende dander van hueren ghevanckenesse te Bruesele ontslaghen syn ende wat sy ghelooft ende verbrieft hebben.

Int iaer XXI, hoore die wille,
Den neghensten dach van aprille,
Cort vore Paesscen, hoort na mi,
Die grave van Saint Pol ende van Liney
Metten tween weerliken, si u bekant,
Staten des lants van Brabant,
Als van der Brabantscer siden;
Ende ter ander, hoordic liden,
Die bisscop van Ludeke ende ooc meere
Sijn vader, van Heinsberghe die heere,
Ende die joncheere van Heinsberghe, ende met hem
Sijn brueder die greve van Blankenhem,
Vore hen ende alle dander mede
Die te Bruessele ghevanghen laghen int stede,

Hen submitteerden openbare
Ende die edele ghenuemt hier nare,
Als van Vernenborch greve Robbrecht,
Ende greve te Nassouw Inghelbrecht
Heere ter Lecke ende te Breda,
Ende Willem greve te Zeyne daer na,
Van Sinte Aechtenrode heere;
Jan van Schoonvorst, hoort die leere,
Borchgreve te Montjouwen,
Ende ooc heere, in goeden trouwen,
Te Cranendonck ende te Diepenbeke;
Gheeraert van den Zype, hoort wat ic spreke,
Die heere was van Denterghem;
Ghelovende alle ende elc van hem,
Bi harer trouwen ende kerstenheit,
Eeren ende zekerheit,
Voor hen ende haer oor, sijt des vroet,
Ende nacomelinghen, vast ende goet,
Ghestentich van weerden, sonder afdraghen
Te houdene tot eeweliken daghen
Wes die V segghers, hoort den sen,
Samentlijc, oft die viere van hen,
Bi biwesene, dit en es gheen fable,
Van sesse persoonen notable,
Te wetene: twee ter waerheden
Uut elc van den drien goeden steden
Lovene, Bruessele, Antwerpen met,
Daer toe ghecoren ende gheset,
Uutspreken ende segghen souden
Vore besceit, wilt dit onthouden,
Sonder eneghen ondanc oft verwijt
Oft opsprake in toecomender tijt
Van hen oft den haren, of eneghen twist
Te hebbene, sonder arghelist.
Na welke submissie, sijt seker das,
Jan van Heinsberghe, die bisscop was
Te Ludike ende greve van Loen daer met,
Ende Willem sijn brueder, dat ghijt wet,
Greve van Blankenhem ter waerheiden
Gheloofden bi haerre zekerheiden,
Trouwen ende eeren, si u bekant,
Dat si den hertoghe van Brabant,
Den greve van Saint Pol sinen broeder,
Haren lande, haren lieden, des sijt vroeder,
Oft den drien staten slants voorscreven
Oft iement anders dient mocht aencleven,
Aenspreken en souden nemmermeere,
Noch doen aenspreken in gheenen keere,
Veeden, noch doen veeden in eneghen dinghen,
Scaden, costen ofte teringhen,
Sceemten, verlies, in eneghen keere,
Die van Heinsberch die heere,
Haer vader, ende Johan, sijts vroeder,
Van Heinsberch haer outste broeder,
Oft enigh der ghevanghenen, si u bekant,
Te Bruessele oft elder in Brabant
Ghehat hadden door eneghe dinghen.
Op die aensprake ende vorderinghen
Hebben si met haren vrien wille

Voor hen, haer erven, lude ende stille
Verteghen voort in eewicheiden,
Allen arghelist uutghesceiden.
Desghelijcs hebben min noch meere
Jan van Loen tot Heinsberch heere,
Tot Leeuwenberch ende tot Genepe met,
Jan van Loen sijn sone, dat wet,
Doutste, ende Willem, dit vernem,
Sijn sone, greve te Blanckenhem,
Met haren openen brieven, als vore,
Bekent [dat si] voor hen ende voor haer oore,
Lande, liede ende ondersaten -
Ende sunderlinghe die tharen baten
Ende om haren wille viant
Worden waren slants van Brabant
Ende der drie staten in den selven doene -
Een vaste, ganse, ghestedeghe soene
Hadden ghegheven ende gaven ter vaert
Voor alle haer helpers vore verclaert.
Den hoochgeboornen vorste, dat wet,
Den hertoghe van Brabant ende ooc met
Den greve van Saint Pol hoochgheboren,
Haer landen, haer lieden ghenuemt hier voren,
Om eneghe zaken, hoort mi verclaren,
Die hen te Bruessele ghesciet waren,
Aensprake en souden doen enegherleiden
Alle arghelist luterlijc uutghesceiden.
Voort hebben die voorseide, op tgone,
Johan van Heinsberch outste sone,
Scheiffaert van Merode, doe ic ghewach,
Die heere was tot Heimersbach,
Dieric van Wicrode, verstaet dit doen,
Ende van Birghelen Symoen,
Willem van Broechusen, si u bekant,
Ende Kerzielijs van Palant
Met haren openen brieven claer,
Ende elc harer bezunder daer,
Voor hem, voor haer oor, lude oft stille
Met goeden voorrade ende vrien wille
Bekent dat si voor alle dinghen,
Sceemte, verlies, cost oft teringhe,
Die hem ende den haren, in lieghe u niet,
Te Bruessele oft elswaer ware ghesciet,
Verteghen hadden volcomelijc
Ende noch verteghen luterlijc
Opten hertoghe van Brabant, sijts vroeder,
Opten greve van Saint Pol sinen broeder,
Haren landen, haren lieden, doe ic ghewach,
Oft iemende dien dat aencleven mach.
Voort gheloofden si, hoort den sen,
Dat si noch engheen van hen
Jeghen den hertoghe hoochgheboren
Noch sinen brueder ghenuemt hier voren,
Haren landen oft lieden, dit es waer,
Heimelijc noch openbaer
Met woorden, met werken, merct dit wel,
Bi hen oft bi iemende el
Van haren weghen, in gheenen keere
Doen en souden. Ende oft bi den heere

Van Heinsberch, dat si u ghesaeght,
Eeneghe veede worde ghelaeght,
Oft eneghe scade, des sijt vroeder,
Den hertoghe oft sinen broeder
Van Brabant ghesciede, dit vernem,
Ende si oft enich van hem,
Van den greve van Saint Pol ter waerheden
Oft enich van den drien steden
Lovene, Bruessele, verstaet den sen,
Ende der stat van Antwerpen
Bescreven waren, dit bekinne,
Oft vermaent in eneghen sinne
Aen den borghemeesteren sonder waen
Der stat van Tricht ofte aen
Eneghen van hen, des seker sijt,
Wesende te dier tijt,
Die veede af te doene, segghic di,
Entie scade te richtene, ende si
Dan na der maninghen, dits waer,
Binnen der ierster maent daer naer
Des niet en daden sonder verdraghen:
Soe souden si binnen XIIII daghen,
Ende elc harer bezunderlinghen,
Na der maent der voorseider maninghen
Met haers selfs live sonder beiden
Te Bruessele in comen, ende van daer niet sceiden,
Si ende elc van hen, wilt verstaen,
En hadden die veede afghedaen
Ende die scade verrecht, en lieghe u niet,
Die bi den heere waer ghesciet
Van Heinsberch, oft bi enich van hen,
In enegher manieren oft in wat sen.
Ende alle dese vertienessen
Quijtsceldinghen ende verlossenessen
Ende alle dese voorseide dinghe
Gheloofden si elc zunderlinghe
Bi trouwen, eeren, kerstelike,
Ende swooren ten Heileghen lieflike,
Met opgherechten vingheren blikelijc
Vast, ghestade, onverbrekelijc
Voort te houden in eewicheiden
Alle arghelist uutghesceiden.
Ende alle tselve, dits waerheit fijn,
Heeft van Brighel Baldewijn
Ghelooft, ghesworen min no meere,
Sonder dat hi van Heinsberch den heere
Niet vervanghen en heeft; soe eest bescreven.
Alselke brieve hebben ooc ghegheven
Ende oorvrede ende gheloften ghedaen
Als Baldewijn van Brighel, sonder waen,
Tot twee hondert ende twintich toe,
Goede sciltboortegher manne doe,
Die metten heere van Heinsberch te waren
Alle tot Bruessele ghevanghen waren.
Boven alle dese dinghen,
Oorvrede ende quijtscheldinghen,
Hebben die viere van den viven
Seggheren, daer wi vore af scriven,
Te wetene: Verneborch, Nassouwe,

Zeyne ende Montjouwe
Haer segghen ende uutsprake overdraghen;
Daer sesse notable, hoort mi saghen,
Persoone bi waren, dit es waerheit,
Uten drien goeden steden voorseit,
Uut elker twee, si u vercleert,
Wijslijc daertoe ghecommitteert.
Ende na dat sijt hadden ghesloten daer,
Ende doen setten in ghescrifte claer,
Hebben si haer segghen, si u vercleert,
Uutghesproken ende ghepronuntieert
Int iaer voorscreven, doe ic ghewach,
In junio den twintichsten dach:
Als dat alle brieve, dit versinne,
Met allen voorwaerden daer inne
Ende poenten begrepen min no meere,
Die van Heinsberch die heere
Van den hertoghe, des seker sijt,
Gheworven hadde binnen der tijt
Dattie greve van Saint Pol, hoort mi saghen,
Dat rewaertscap van Brabant hadde ghedraghen,
Souden doot sijn ende bliven altoos,
Te nieute ende machteloos
Noch van gheender weerden, soe ic saghe;
Ende binnen enen ghenuemden daghe
Soude van Heinsberghe die heere voorseit
Oversenden die brieve sonder verbeit
Den hertoghe van Brabant vore vercleert,
Om te werdene ghecancelleert,
Ende dat sijn ander brieve, nu hoort,
In machte souden bliven voort:
Mids dat die greve, si u bekant,
Van Saint Pol noch tlant van Brabant
Hem niet scatten en wilden door gheen zaken.
Achtervolghende deser uutspraken,
Heeft die heere van Heinsberch met lieve
Overghesonden die selve brieve
Die hi van den hertoghe, des seker sijt,
Gheworven hadde binnen der tijt
Dat die greve van Saint Pol was ruwaert.
Mids allen den dinghen vore verclaert,
Sijn die ioncheren van Heinsberch, dat wet,
Ende ooc alle die andere met,
Die te voren dach hadden twaren
Ende weder inne comen waren,
Van haerre vanghenesse, wilt onthouden,
Ontsleghen ende quijtghescouden.
Want die proost van Aken, wats ghesciet,
Ierstwerf en woude gheloven niet,
Ende die selke met hem, meer no min
Weder te comene te Bruessele in:
Soe en mochten si, verstaet den fijn,
Metten anderen niet ontslaghen sijn;
Maer bleven ghevanghen, hebbic vernomen,
Ende hoe si namaels sijn ontcomen,
Sal ic u noch bescriven voort
Hier na, ter plaetsen daert behoort.

CXII.

Vanden nuwen regimente dwelcke die van Bruesele ende van tShertoghen Bossche niet en hebben bezeghelt.

Int selve iaer vore verclaert
Wert ghehouden meneghe dachvaert
Van den drien staten van Brabant
Te Lovene, daer si samenderhant
Vele poenten overdroeghen, segghic di,
Ende ordinancien, die si
Nuemden tnuwe regement,
Twelke ghesloten wert ende gheent
Twelve daghe in meie, doe
Haer consent droeghen daer toe
Hertoghe Jan volcomelike
Entie drie staten samentlike,
Sonder Bruessele alleene, si u bekant.
Mids den welken die hertoghe sant
Van der Lecke heer Heinrike
Sinen hofmeester ende derghelike
Ywein de Mol ter selver stonde,
Sinen cokenmeester, ende meester Emonde
Van Dynter sinen secretarijs
Te Bruessele, hen te doene onderwijs
Dat si haer consent sonder verhouden
Metten anderen daer in draghen wouden
Van den drien staten, ende met hen
Dat bezeghelen meer ende men;
Dies men te Bruessele, soe ic oorconde,
In gheender wijs verwerven en conde.
Dus es bezeghelt tnuwe regement
Met shertoghen zeghele, dat versent;
Entie voorseide meester Emont
Wert ghesonden te dier stont
Aen die prelate al omme, dat wet,
Baenrotsen, ridderen ende edele met,
Aen alle vriheiden, aen alle steden,
Om te bezeghelen; welc si deden,
Sonder Bruessele, die niet, hoort mi saghen,
Haer consent en hadden daer in ghedraghen,
Ende sonder den Bossche, dit wilt onthouden,
Diet ooc bezeghelen niet en wouden;
Hoe wel nochtan, sijt seker das,
[t] Daer ghemaect ende ghesloten was
Bi haren ghedeputeerden, dats waer.
Maer meester Emont, die aldaer
Die carte brachte, sijt seker das,
Om te bezeghelen, die was
In sorghen, in vreesen van sinen live;
Want die ghemeinte riepen stive
Ende spraken roekeloos sonder si
Te hem waerts, ghelikerwijs oft zi
Metter carten hem souden te verliese
Gheworpen hebben in die Diese.
Maer hi stelde al sijn ghedochte
Uter stat te comene soe hi ierst mochte;
Ende als hi uut riden soude,

Soe clopten die smede herde boude
Met haren hameren vreeselijc,
Ende die cleedermakers derghelijc
Met haren sceeren, dat es waer,
Ende die scoenmakers hier ende daer
Met haren snimessen ende leesten.
Meester Emonde meshaeghde der feesten.
Desghelijc ooc met wreetheden
Ander ambachtsliede deden
Met haren wapenen, dit vernem,
Ende instrumenten, roepende op hem:
'Dats de man, dats de man, sijts ghewes,
Metter carten!' ende alsoe es
Dat voorseide nuwe regement
Noch heden sdaeghs, dat ghijt versent,
In der stat van den Bossche, wilt weten,
Meester Emonts Carte gheheeten.
Des vridaeghs opten VII[sten] dach
Der maent van oeghste, doe ic ghewach,
Trac hertoghe Jan, si u verclaert,
Van Loven te Turnhout waert.
Tot XVII der maent vorscreven
Es die hertoghe aldaer bleven.
Tot Lovene trac hi weder daer naer
Ende ter Vueren tooch hi van daer
Ende weder te Lovene, wilt versinnen,
Ende van daer te Halle binnen,
Ende van Halle, soe eest bescreven,
Weder te Lovene; daer es hi bleven
Tot XIX in novembri.
Ende tallen desen plaetsen, segghic di,
Tooch ende lach die hertoghe rike
Jaghen[de] ende anders desghelike
Ghenuechten hanterende, soe ic vernam,
Soe sijnre herten dat bequam.

CXIII.

Vanden gheschille tusschen Bruesele ende Mechelen ende hoe de Hertoge te Risele ende te Doernike track ende wat hi daer dede.

Hier behoort nu wel te weten
Dat Jan van Groilst die Meyer gheheeten,
Om sijnre mesdaet wille bi hem ghedaen
Ende excessen wille, wilt verstaen,
Voormaels met voorsienicheden
Metten notabelsten deele der steden
Ghebannen was, hout u daer an,
Uten crite van Brabant; na welken ban
Die selve Jan tooch cort daer naer
Te Mechelen woonen, ende aldaer
Ontfinc hi ten selven tien
Die vriheit van der poorterien.
Daer na quam hi, nu hoort dat,
Uut Mechelen der voorseider stat
Tot in dammannie, doe ic u cont,
Van Bruessele, daer hi heeft ghewont

Eenen poorter van Bruessele, in lieghe u niet,
Die David de Rademakere hiet,
Ende trac te Mechelen weder tervaert.
Als dit der stat ghecundicht waert
Van Bruessele, scicte si uut tehant
Des ammans van Bruessele lieutenant
In den name van den Heere, ende tot dien
Vele volcs ghewapent ende wel versien
Van boghen, ghescutte, ende bussen met gheere,
Ende anderen engiene oft gheweere.
Die hebben een sterc huus tier stont
Afgheworpen tot in den gront,
Dat Jan de Meyer, daer wi af lien,
Staende hadde in der ammannien
Ter Cappellen opten bosch, si u vercleert,
Ende sijn goede aldaer ghedestruweert.
Om twelke die van Mechelen saen
Vele poorters van Bruessele, die quamen ghegaen
Uter Antwerpscer marct ende ghereden,
Ghearesteert hebben in haer steden
Ende vele goeds inneghehaelt na das
Datter poorters van Bruessele was.
Die van Bruessele daer na tehant
Hebben weder op hen ghepant,
Ende hebben verboden houde
Dat men hen niet toe vueren en soude
Door dammannie lude oft stille.
Om af te legghene dese ghescille
Sijn vele dachvaerde, hoort den sen,
Tusscen den hertoghe van Bourgognien
Ende van Brabant ghehouden tehande
Ende harer beider lande
Van Brabant ende Vlaenderen mede.
Ten utersten hebben hem beide die stede
In beide haer heeren ghesubmitteert
Van Brabant, van Bourgognen vore vercleert,
Ende in van Vlaenderen die IIII lede
Ende in die IIII goede stede,
Lovene, Antwerpen, ende ooc, dat wet,
SHertoghenbossche ende Thienen met.
Welke partien gheruert langhe eere
Die voorseide saken ende andere meere
Met grooten processen, verstaet den sen,
Bedinght hebben. Maer ten utersten
Maecten si onderlinghe vrede
Ende minlijc acoort, daer si mede
Te vreden quamen, hoort mi verclaren,
Ende bleven eenen tijt van iaren.
Om der ghescille wille, sijts ghewes,
Hielt men vele dachvaerde, als voorseit es,
Ende metten iersten, si u verclaert,
Hielt men te Risele een dachvaert.
Daer trac hertoghe Jan, doe ic ghewach,
Van Lovene op eenen donderdach,
XIX in novembri, met grooter eeren
Verselt van vele grooter heeren,
Van vele greven, hoort den sen,
Baenrotsen, ridderen, edelen,
Ende heeft daer, dat si u vercleert,

Van den ghescille ghetracteert
Met sinen neve, si u bekant;
Soe dat ghestelt waert in bestant
Ende een ander dachvaert ten termine
Was gheordineert tAntwerpen tsine.
Maer eer men van Risele sciet,
Tracteerde, ic en lieghe u niet,
Die hertoghe Jan ende hielt sprake
Van der huweliker zake
Met sinen neve van Bourgognien
Die hi hadde, ic seker ben,
Jeghen Vrouwe Jacoppen doe
Siere ghesellinnen, ende daer toe
Den hertoghe van Glouceestre, dit goome,
Hanghende in den hove van Roome.
Des saterdaeghs XXVIII[en], sijts ghewis,
Der voorseider maent novembris
Es van Brabant die hertoghe rike
Van Risele comen te Dornike,
Daer hem bewesen weert groote eere:
Twee milen weeghs ende meere
Quamen die poorteren met weerdicheden
Jeghen den hertoghe uutghereden;
Ende als hi naerder quam der stat,
Quamen si ghemeinlijc, hoort dat,
Uter stat hem ieghen sonder vermanen
Met processien, met crucen, met vanen.
Hi dede gracie, hoort mi verclaren,
Den ghenen die daer ghebannen waren,
Die ghevanghene die saten, hier op ghisse,
In sconincs of [s]bisscops vanghenesse,
Oft in der stat ooc te dier tijt,
Die gaf hi alle los ende quijt.
Entie stat scincte hem, sijts vroet,
Wijn ende costelike lakene goet,
Ende vasseele van zilvere claer,
Seere costelike juweele voorwaer.
Doen trac die hertoghe in goeder trouwen
Van daer te Berghen in Henegouwen;
Van daer te Halle, ende daer naer
Tot Lovene, ende weder van daer
Trac hi te Berghen, doe ic u cont,
Ende opten heileghen Kerssavont
Quam hi weder te Lovene, si u vertelt;
Alwaer hi doen sijn hooghtide helt.
Ende met sinen state, dus eest bescreven,
Es hi daer tot Paesscen bleven.

CXIV.

Van her Lauwereyse van Bouchout deeken der kerken van Sinte Goedelen te Bruesele.

Nu hinc een groote onvrede
Tusscen beide die goede stede
Bruessele ende Mechelen, dats cort,
Die in lanc soe swaerder wort.

Dien alsoe staende, dit onthout,
Gaf meester Lauwereis van Bouchout,
Deken ende canonic, ic seker ben,
Der kerken van Sinte Goedelen
Te Bruessele, den volke ghemeine
Te verstane - dat en was niet cleine -
Datter eneghe waren in der stat,
Die heimelike spraken hadden ghehat
Ende raet ghehouden, seide hem sijn sen,
Met eneghe van Mechelen;
Ende waren met hem, hebbic vernomen,
Van vele zaken overcomen
Die ghedroeghen ter verderflijcheit
Van der stat van Bruessele voorseit:
Ende want hi der stat tallen termine
Sculdich waer ghetrouwe te sine,
Soe en wildi selke zaken zwaer
Niet verswighen, maer brachtse int claer.
Hier met wert tvolc ghemeine
Weder beruert groot ende cleine.
Als dit der wet waert bekant
Wert die deken ontboden tehant
Ende ghevraeght sonder sparen
Wie dat die ghene waren,
Die met die van Mechelen, dat verstaet,
Ghehouden hadden heimeliken raet.
Daer op hi antwerde onghelet,
In presentien der heeren ende der wet
Ende der gheswoornen meer ende men
Van allegader den ambachten,
Ende seide int openbare
Dat hi een geestelijc man ware:
‘Hem en ware gheoorlooft niet
Iement te nuemen, wats ghesciet,
In eneghen zaken, al mocht mi vromen,
Daer bloetstortinghe af mocht comen.’
Maer gheliefde hen allen dat,
Die gheboorteghe liede van der stat,
Die toten gheslechten, met corten woorden,
Ende toter stat rade behoorden,
Te doene scriven in eender cedulen:
‘Hij woude gheerne teekenen
Die namen van den ghenen te waren
Die der saken onsculdich waren.’
Ende alle die namen, wet voor waer,
Van den goeden mannen worden hem daer
Van den VII gheslechten, dat wet,
Overghegheven ende in ghescrifte gheset;
Die hi alle teekende, sonder waen,
Sonder sevene; die liet hi staen
Ongheteekent, dit es waerheit,
Als baersculdich der saken voorseit,
Daer die twee, des seker sijt,
Scepenen af waren tier tijt,
Als Jan van Sinte Gorics, dat wet,
Ende Willem van Heersele met,
Die derde was rentmeester, wilt weten,
Die Anthonis van Brabant was geheeten;
Dander vier waren, verstaet dat,

Uten rade van der stat.
.....
.....

CXV.

Hoe de hertoghe sant ter dachvaert te Brugghe ende hoe hy selve ter dachvaert tAntwerpen track.

Nu scriven wi Ons Heeren iaer
XIIII^{c} XXIII, dats waer,
Want IIII in april, doe ic ghewach,
Lach die heilighe Paeschdach.
Daer hielt sijn hooghtijt met minnen
Die hertoghe te Lovene binnen.
XX in aprille, dat segghic di,
Trac hi te Halle, ende van daer sant hi
Den abdt van St Machiels, dat wet,
Willeme greve te Zeyne daer met,
Jan heere van Wesemale uut trouwen,
Ende Janne borchgreve te Montjouwen,
Heer Willeme van Sars, des sijt wijs,
Riddere, ende meester Cornielijs
Proper, proost van Camerike,
Ende meester Anselmum derghelike,
Smeets, de welke, sijt seker das,
Doctor in Decreten was
Ende deken van Antwerpen ooc met,
Ende met hen Godefroit Clavet
Tot Brugghe, ter dachvaert, zi u vercleert,
Die bi middele was gheordeneert
Van den hertoghe van Bourgognien
Daer ghehouden te werdene, ic seker ben,
Jeghen dInghelsce, sijt seker das,
Om tghescille, daer ic vore af las,
Tusscen hertoghe Janne, dat versinne,
Ende Vrou Jacoppen sine ghesellinne,
Enten hertoghe van Glouceestere daer toe.
Dese dachvaert diende doe
XXV in aprille, dits waerheit fine,
Des avonts in der herberghen sine,
Om des anderen daeghs, dit versinne,
Te dedinghene, behouden daer inne
Dat proces van der zaken voorseit
Altijt soude bliven in moghentheit
In hove van Roome, hout u daer an,
Tusscen den voorseiden hertoghe Jan
Van Brabant, dit wilt versinnen,
Ende Vrou Jacoppen siere ghesellinnen.
Maer teser dachvaert en conde niet
Die hertoghe van Bourgognien iet
Die ghescille gheappoenteeren.
Aldus scieden daer die heeren.
Opten meidach ongheloghen
Es hertoghe Jan van Halle ghetoghen
Tot Lovene, doe ic u ghewach,
Ende opten neghentienden dach

Van meie trac hi onghespaert
TAntwerpen toter dachvaert,
Die daer diende, si u bekant,
Van den drien staten van Brabant
Jeghen die IIII lede, hoort die wille,
Van Vlaenderen op tvoorseit ghescille
Tusscen Bruessele ende Mechelen voorscreven.
TAntwerpen es die hertoghe bleven.
Hier latic dus den hertoghe bliven,
En sal u hier wat anders scriven.

CXVI.

Hoe die proofst van Aaken ende meer andere uter ghevanckenessen te Bruesele ontquamen ende hoe de hertoge track te Gerontsberge by sinen neue van Bourgognen.

Als des Heilichs Sacraments dach ghelach,
In junio den derden dach,
Hielt men, als men jaerlijcs pliet,
Groote feeste, en lieghe u niet,
Den Heileghen Sacramente ter eere
Te Bruessele, ende alsoe vele te meere,
Om dat daer es, ic zeker ben,
TSacrament van Miraculen,
Dat die joden voormaels jammerlike
Meshandelden onteemelike;
Daer si omme, alst es becant,
Oude ende jonghe waren verbrant.
Als van den daghe die feeste was leden,
Ende snachts alle man was te vreden
Ende te rasten ghegaen: tier uren
Es die proost van Aken, Jan van Bueren,
Ende Jan van Appelteeren met hem
Ende someghe andere, dit vernem,
Ghebroken uter vankenessen,
Ende snachts in der deemsternessen
Ewech ghetoghen, des sijt wijs,
Des si vroude hadden ende iolijs.
Smorghens als onder tvolc tgheluut
Quam, dat die ghevanghene waren uut,
Soe quam daer af, ic segghe u dat,
Groot rumoer in der stat.
Doch die wethouders van desen
Die ghemeinte soe onderwesen,
Dat sise te vreden hebben ghestelt.
Des selfs vridaeghs vore vertelt
Quam hertoghe Jan, vandic ghescreven,
Van Antwerpen te Lovene in.

Opten XIIII^{sten} dach alsoe
Der selver maent van junio
Trac hertoghe Jan, dit wilt versinnen,
Van Lovene te Halle binnen,
Ende tot Gheroutsberghe voort;
Daer hi sprake hielt ende woort
Ende hadde vele raets mondelinghe

Met sinen neve sonderlinghe
Van Bourgognen op die zaken
Daer af dat wi hier vore spraken,
Van den ghescille, dits ware dinc,
Dat tusscen hem enten hertoghe hinc
Van Glouceester int hof van Roome.
Van daer trac hertoghe Jan, dit goome,
Weder te Lovene; ende cort daer naer
Quam die bisscop van Ludeke daer
Entie hertoghe van den Berghe tier stont
Om met hem te makene een verbont,
Ende van hem te crighene bistant
Jeghen den hertoghe van Ghelderlant.
Op twelke die hertoghe sonder bliven
Die drie state dede bescriven
Die tot dier saken niet en rieden.
Aldus die heeren van daer scieden
Opten XXI^sten^ dach, dit es waerheit,
Tooch die hertoghe Jan voorseit
Te Halle, ende voort van daer
Te Berghen in Henegouwe, dats waer,
Ende van Berghen, alsic vernam,
Dat hi weder te Lovene quam.
Van Lovene trac hi in corten uren
In die vriheit van der Vueren;
Daer es hertoghe Jan voorscreven
Eenen langhen tijt ghebleven.

CXVII.

Hoe de hertoge de stat van Bruesele in synre gracien ontfinck ende daer weder quam resideren ende hoe de capyteyn ontset wert ende verlaten.

Want die hertoghe vore vercleert
Eenen tijt hem hadde gheabsenteert
Met sinen rade ende edelen mede,
Ende ghescuwet hadde sijn stede
Van Bruessele, als men te rechte mach liden.
Sijn residentie in langhen tiden
Daer en hadde ghehouden, wilt verstaen,
Alsoe sijn voorders hadden ghedaen,
Om zaken soe hem dochte, en lieghe u niet,
Daer hem te cort in was ghesciet;
Van den welken ten lesten, si u verclaert,
Hi guetlike onderwesen waert:
Soe dat hi, ter oetmoedegher bede
Dier van Bruessele siere goeder stede,
Met sinen rade ende edelen heeren
Daer binnen quam met grooter eeren
Opter goeder Sinte Kathelinen dach,
Ende ontfinc die stat, doe ic ghewach,
Ende alle haer poorteren meer ende men,
Inghesetene, ende elc van hen,
Bezundere, niement uutghesceiden,
In sijnre gracien ende gunsticheiden,

Ende verliet hen alle voorledene dinghen.
Ende elken van hen zunderlinghen
Alre wangonsten, indignatien,
Aenspraken, tichten, calaengien,
Hinders, letsels, moysels daer bi
Ende ongheriefs, daer inne dat si
Jeghen hem in tiden voorghelesen
Comen oft ghevallen mocht wesen.
Als die hertoghe dus te Bruessele was comen,
Dede, alsoe ic hebbe vernomen,
Heer Willem van Bigaerden, in lieghe u niet,
Die capitein van Bruessele hiet,
Oetmoedelijc bidden met someghen lieden,
Ende groote sommen van ghelde bieden
Den hertoghe met grooter ernsticheit,
Datti hem tcapiteinscap voorseit
Metten wedden daer toe gheordineert
Sijn leven lanc hadde gheconfirmeert.
Dies die hertoghe door sijn houde
In gheenre manieren doen en woude.
Als die capitein tier stonde
Gheensins dat verwerven en conde,
Soe wert hi tsier beden daer naer
Op Sinte Thomaes dach, dats waer,
Van den hertoghe verlaten ende ontset
Van der capiteinscap ende ooc met
Van den eede, dien hi daer af te voren
Tot shertoghen behoef hadde ghesworen
Voor scepenen van Bruessele. Voort bat hi houde
Den hertoghe dat hi condeghen woude
Den scepenen van Bruessele in wat maten
Hine ontlast hadde ende verlaten
Bi eneghen van sinen rade na dat;
Want hi ooc eet der selver stat
Van der capiteinscap voortijts dede:
Dat sine van dien selven eede
Quijt wouden scilden ende verlaten voortan.
Dier beden navolghende hertoghe Jan
Ontboot des anderdaeghs daer naer
Des goensdaeghs XXII, dats waer,
In decembri, ic segghic u dat,
De ghedeputeerde sijnre stat;
Ende als zi bi hem quamen daer
Op Coudenberch, dat weet voor waer,
Dede hem die hertoghe segghen ghereet
Tghene dat voorscreven steet.
Ooc dede hi hem segghen al bloot
Dats voort meer en ware gheen noot
Eenen capitein te hebbene daer;
Aenghesien dat hi daer comen waer
Om eendracht, peis, raste ende vrede
Te vuedene, te houdene, te meerderen mede.
Twelc si aennamen, hoort mi tellen,
Te bringhene bi haren medeghesellen
Ende voort daert behoorde, soe ic vernam.
Ende als dese meere beneden quam
Onder tvolc, hoort hier abuus,
Na der noenen, waert in der stat huus
Ende op die merct zunderlinghe

Onder tvolc groote berueringhe;
Want someghe wouden, wats ghesciet,
Den capitein houden ende someghe niet.
Doch werdet uutgheset, dits waer,
Tot des anderdaeghs daer naer.
Dus quamen sdonderdaeghs, segghic di,
Drieentwintich in decembri,
Die greve van Saint Pol wide bekant,
Met hem die greve van Conversant
Ende van Brienne ende ooc meere
Van den lande van Edinghen heere,
Opter stat huus, verstaet den sen,
Bi borghemeestren ende scepenen,
Bi den gheswoornen, hoort mi bedieden,
Ende ooc bi den hondersten lieden
Ende vele anderen hout voor waer
In grooten ghetale vergadert daer,
Om die tonderwisene wel
Dat si den hertoghe ende niement el
Hielden ende kinden in allen keere
Alleene over haren heere,
Ende ieghen sinen wille groot noch clein
En onthielden eneghen capitein:
Daer si goet ghestant af sonder verlaet
Aen die wet vonden ende aen den raet,
Ende meer goeder manne utermate.
Maer someghe liede van cleinen state
Setten hen daer ieghen sterkelike
Met woorden zeere onredelike.
Doen die greve van Saint Pol albloot
Onder tfolc sach die beruerte groot
Ende in lanc soe meerder wert al doe,
Sprac hi den goeden mannen toe
Ende sprac ter venstren ter merctwaert uut.
Die ghene versuekende overluit
Die sijns heeren, sijns brueder, te waren
Ende ooc sijn vriende waren,
Haer harnasch aen daden tervaert,
Ende bi hem quamen onghespaert
Twelc alle die goede sonder verbeiden
Daden met grooter willicheiden.
Entie heere van Edinghen onghespaert
Reet rechtevoort te hove waert
Ende bracht den hertoghe sonder verhouden
Ende den greve van Nassouwen,
Den heere van Rotselaer gherade,
Ende alle dandere van den rade
Met altemale den huusghesinde;
Ende als die hertoghe quam ghehinde
Bi sinen brueder opter stat huus,
Soe wasser daer een deel confuus.
Daer wert overdraghen, ic seker ben,
Bi der wet ende bi den natien
Ende overghegheven sonder letten
Die de beruerte opsetten
Ende ghemaect hadden, houde
Dat men die aentasten soude
Ende vanghen sonder cesseren,
Ende na haer mesdaet corrigeren,

Behouden der stat meer ende men
Rechten ende previlegien.
Daer worden den hertoghe, sonder sneven,
XIII personen overghegheven
Die van der beruerten daer wi af verclaren
De meeste roepers ende opsetters waren.
Doch bat die ghemeine stat zeere
Hertoghe Janne haren heere
Dat hi sijn ghenade rive
Van lede ende ooc van live
Aen hen lieden woude bewisen;
Maer dat men se in alder wisen
Corrigeerde na haer mesdaet.
Twelc hertoghe Jan sonder verlaet
Door haer bede oetmoedichlike
Van sijnre ghenaden princelike
Ende zunderlingher gracien onghecesseert
Goedertierenlijc heeft gheconsenteert.
Des vridaeghs, doe ic u cont,
Opten heileghen Kerstavont
Worden die XIII, meer ende men,
Mesdadeghe persoonen in presentien
Shertoghen ende sijns brueders, dat wet,
Van Saint Pol ende der heeren met
Van shertoghen rade, dat verstaet,
Bi den amman, borghemeestren, scepenen, raet
Der stat van Bruessele overluut
Op thuus ter poyen gheroepen uut
Ende swaerlijc ghecorrigeert,
Te wetene: Jan Voet, si u vercleert,
Doude, die welke een meersman was;
Gui van Rijswijc, sijt seker das,
Mesmaker, die in sijn woorde was bout,
Ende een sceedemaker Andries van Voorhout:
Jan Van der Scueren, en lieghe u niet;
Wouter Oebrechts die[n] men hiet
In de Wintmolen, hout u daer an,
Ende een visscer ghenuemt Jan Stichelman:
Jacob de Monck int Swaenken gheheeten;
Jan de Moldere, metsere, wilt weten;
Heinric Snacke, beckere, si u vercleert,
Ende van den Lichtenwatere Godevaert:
Gielijs de groote in den Hantscoe,
Ende Jan int Scildeken daer toe,
Die de Duvel es gheheeten;
Ende Gielijs Quaetsaet, seldi weten.
Hier na, des sondaeghs, doe ic ghewach.
Op des goeden Sint Stevens dach,
Quamen bi den hertoghe van love
Op Coudenberch in sinen hove,
Borghemeesters, scepenen, raet, hoort dat.
Van Bruessele siere goeder stat,
Segghende dat si met waren waerden
Den voorscreven heer Willeme van Bigaerden
Niet meer en hielden voor capitein,
Maer daer af verlaten certein,
Ende dat si hem, dat wilt onthouden,
Engheen wedden meer gheven en souden:
Des die hertoghe wel was te vreden.

Des maendaeghs daer na, ter waerheden,
Op Sinte Jans Ewangelisten dach
Quam heer Willem, daer ic af dede ghewach,
Van Bigaerden, dat wilt verstaen,
Te Bruessele op der stat huus ghegaen
Ende gaf daer over met goeder stade
Den borghemeesteren, scepenen ende rade
Die slotele die hi, ic segghe u dat,
Hadde van der selver stat,
Ende sijn commissie die hi hadde al daer
Van der capiteinscap, ende daer naer
Alle brieve die hi onder hadde ghehat
Van weghen der voorseider stat;
Ende alsoe waert hi verlaten beide
Van der capiteinscap ende van den eide
Die hi daer af, wilt mi verstaen,
Der stat voor tiden hadde ghedaen.
Na allen desen, segghic di,
Twintich der maent ianuari,
Heeft die wet sonder verlaet,
Gheswoorene, hondert manne, ende raet
Op thuus vergadert met ernsticheden;
Ende met harer aller eendrechticheden
Wert die commissie, sonder waen,
Ghecancelleert ende te nieute ghedaen
Van der capiteinscap, si u ghesaeght,
Die heer Willem over hadde ghebracht
Der wet, alsoe dat es voorscreven.
Aldus es die hertoghe bleven
Te Bruessele met sinen state, dits waer,
Sijn residentie houdende daer,
Soe sijn voorderen ende hi ongheloghen
Van ouden tiden hadden gheploghen.

CXVIII.

Hoe Gheert vanden Sype gheslegen wert ende doot bleef.

Op St Joris dach, sijt seker das,
XXIII in aprille, soe was
Die feeste van Paesscen, wet voor waer,
XIIII^{c} XXIIII Ons Heeren iaer.
.....
Was van den Zype Gheraert
Van Bruessele toter Vueren ghereden
Bi hertoghe Janne ende int sceeden,
Als hi oorlof hadde ghenomen,
Ende te Bruessele waert soude comen,
Recht boven Stockele een deel
Quam hem tontmoete heer Jan Blondeel
Riddere, die niet en sceen sijn vrient
(Twelc hi licht mocht hebben verdient);
Ende heer Jan Blondeel voorscreven
Hat voormaels te kennen ghegheven
Den voorseiden Gheerde claerlike
Dat hi daer volcomelike
Hem heeft bewesen met moede wreet;

Want vranclijc hi op hem reet.
Gheeraert weerde hem ter steden,
Maer sijn knechten hem ontreden.
Alsoe bleef Gheeraert, dat es waer,
Van heer Janne versleghen daer,
Ende bleef aldaer in den velde
Doot ligghende in onghewelde.
Daer na sijn lichame cortelike
Ghehaelt wert ende heerlike
Ter eerden ghedaen, hier op merke,
Op Coudenberch in Sinte Jacobs kerke.
Die greve van Saint Pol die was gram
Ende droeve, als hi die meere vernam;
Want van Saint Pol dedele heere
Mindene utermaten zeere
Gheeraerde van den Zype voorseit.
Maer cleine halp hem sijn zeericheit
Maer heer Jan, daer wi af scriven,
Moeste slants verdreven bliven.

CXIX.

Hoe die hertoge sant tot Parys ende vanden appointemente daer ghemaect dwelcke de voorseide hertoge belieft heeft.

Cort hier na, hoort mi verclaren,
Quamen zekere niemaren
Dat van Gloucestre die hertoghe
Bereetscap maecte met moede hooghe
Om met Jacoppen der Vrouwe
Te comene int lant van Henegouwe
Om[t] met machte te crighene in sijn hant.
Ende als hertoghe Jan van Brabant
Dat vernam, maecte hi certein
Van Haverets den heere capitein
Van Henegouwe, dat was waer.
Ende hi sant cortelinghe daer naer
Sijn notabel bootscap, dit vernem,
Aen den bisscop van Ludeke, om met hem
Te slutene enen dach, sonder si,
Ende zekere plaetsen daer si
Tsamen mochten comen daer naer,
Om deen den anderen te doene daer
Des si, van weghen der greeflicheit
Van Henegouwe, na recht besceit
Elcanderen sculdich te doene waren.
Daer toe die hertoghe sonder sparen
Hem presenteerde bereet te wesen.
Maer die bisscop vore ghelesen
Sette in vertrec, sijts ghewes,
Die zaken, tot dat hi hem des
Met sier Capittelen met staden
Ende sinen lande hadde beraden.
Hertoghe Jan sant ooc, verstaet den sen,
Aen hertoghe Janne van Beieren
Sinen oom, die van sinen weghen in hant
Hollant hadde ende Zeelant,

Die hem willeghen dienst sonder beide
Gheloofde ende toeseide.
Binnen desen quam die niemare
Dat die hertoghe van Gloucestre ware
Met cleinen hoope, dus waest vernomen,
Van volke te Caleys over comen
Ende datti Vrouwe Jacoppen aldaer
Ende sijn ander volc verwachtende waer,
Om te comene met voorseider Vrouwe
Voort tot in tlant van Henegouwe.
Hertoghe Jan sant om dit besorch
Heere Peetren van Lutzenborch
Greve van Conversant, sijts wijs,
Ende van Brienne te Parijs
Toten hertoghe van Bourgognen
Sinen neve om claer beken
Hem te doene van der zaken voorseit,
Ende te biddene datti hem met gonsticheit
Jeghen dien van Glouceestre voorghelesen
Bistaen wilde ende ghehelpich wesen.
Want hertoghe Jan mercte, dit onthoude,
Dat die van Glouceestre niet en woude
Tvonnesse verbeiden, hier op goome,
Van der zaken die hinc int hof van Roome
Maer want hi hem boven die sceemte tot desen
Die hi hem ghedaen hadde ende bewesen,
Noch pijnde tontweldeghen met ontrouwe
Jeghen recht sijn lant van Henegouwe,
Ende ieghen die inhibitie, sijt seker das,
Die hem gheinsinueert was
Van des stoels van Roome weghen:
Soe meindi hem te weerne daer ieghen
Ende bereiden met sinen ghetruwen temale,
Greven, baenrotsen, edelen ende vassale,
Ende trac met hem al onghespaert
Tsinen lande van Henegouwe waert,
Dat hi meer dan VII iaer, wilt weten,
Peiselec ende vredelec hadde beseten,
Om die possessie daer af te behouden,
Ende steden ende sloten, dat wilt onthouden,
Ende fortressen van provancien met gheere
Te versiene ende van gheweere,
Ende tlant van Henegouwe sonder letten
Met sinen lieden te besetten,
Ende te bescuddene met sekerheit
Jeghen dien van Gloucestre voorseit.
Als nu die hertoghe, dit vernem,
Met sinen volke van wapenen
Te Nivele quam, om te trecken voort
In Henegouwe, soe ghi hebt ghehoort,
Quam daer die greve van Conversant
Heere van Edinghen, die was ghesant
Bi den hertoghe, des sijt wijs,
Van Bourgongien te Parijs
Ende bracht brieve van hem, te waren,
Die te Parijs ghescreven waren
Opten negenentwintichsten dach
Der maent octobris, doe ic ghewach;
Daer hi met beteekende claer

Sinen neve van Brabant, hoe dat waer
Bi hem enten hertoghe, sijts vroeder,
Van Bethvort des van Glouceestre broeder,
Gheordineert, si u bekent,
Een zeker tractaet ende apoentement
Om te verhuedene scaden ende plaghen,
Die namaels in toecomenden daghen
Ghescepen waren te ghescien,
En worder niet wijslec op versien:
Dit tractaet was soe redelike
Dat si meinden entelike
Dat hi emmer soude, dat wet,
Ende van Glouceester die hertoghe met
Daer met ghepayt sijn ende te vreden
Bliven, ende met cortheden
Souti hem bibrenghen doen tractaet
Bi sijns selfs ambassiaet
Die hi daer omme cortelijc
Bi hem soude sinden; ende desghelijc
Soude die hertoghe van Bethvort
Tselve tractaect rechte voort
Met sijns selfs lieden zunderlinghen
Sinen brueder doen aenbringhen.
Mits desen bat, verstaet den sen,
Die hertoghe van Bourgognien
Sinen neve van Brabant vriendelike
Met begheerten zeere hertelike
Dat hi alle zaken, dits waer bediet,
Verhielde in state, sonder iet
Met Rigore oft volke van wapenen
Daer in te voorderen meert oft men;
Mer dat hi ter stont sonder verlaet
Vergaderen dede sinen raet
Notabelike na sijn behooren
Tvoorseide apoentement aen te hooren,
Ende daer op tantwerdenen ghereit
Sonder vertrec; want die zaken voorseit
Haest ende ontcommeringhe begheerden,
Ende want die brieve ooc vercleerden
Des hertoghen van Bourgognen voorseit
Credentie ende ghelooflicheit
Opten greve van Conversant
Ende van Brienne vore ghenant,
Ende want hi uut crachte van desen,
Van tshertoghen weghen voorghelesen
Van Bourgognen, bat door houde
Hertoghen Janne dat hi verhouden woude
Dat van siere siden ergenswaer
Dinghen voortghekeert worden, daer
Die zake met mocht worden verswaert.
Want dapoentement vore verclaert
Waer alselc dat men hoopte houde
Dat het beide den partien soude
Wel ghenueghen sonder twifelicheit.
Als hertoghe Jan van Brabant voorseit
Die zake volcomelijc hadde verstaen
Ende hem daer op bedacht, heefti saen
Sijn liede van wapenen, sijts ghewes,
Oorlof ghegheven, ende hi es

Selve van Nivele ghetoghen daer naer
Tot int stat van Lovene, ende daer
Ontboot hi sijn raetsliede te dien male
In scoonen notabelen ghetale,
Ende ooc die wijste van sinen steden,
Om dambassiatuers daer wi af seden
Sijns neven van Bourgognen wide bekent
Te verwachtene ende tapoentement
Te aenhoorne dat se aenbringhen souden,
Ende daer na ten besten hem raden wouden.
Hier na te Lovene comen sijn
Bi hertoghe Janne, dits waerheit fijn,
Van sijns neven weghen eerbaerlike
Die bisscop van Dornike,
Heer Jan van Lutzenborch, nu merke,
Ende heer Roelant van Uutkerke
Heer Willem van Lanoy, ic seker ben,
Riddren; ende daer quam met hen
Van Fourmelles meester Symoen
Doctor in Loye, die aldoen
Den hertoghe van Brabant met goeder stade
Besceidelike ende sinen rade
Bi bracht heeft tvoorseide tractaet
Van poente te poente, dat verstaet,
Ende hem vercleert notabelike,
Ten utersten biddende vriendelike
Van weghen des hertoghen, segghic di,
Van Bourgognen, radende dat hi
Om dorloghe ende alle quaet, sijts vroet,
Te scuwene, ende om alle goet
Van peise tonderhouwene, sijn consent
Daer toe droeghe ende dapoentement
Aenveerden woude; segghende voort
Dat die hertoghe van Bethvoort
Om derselver zaken wille, dit vernem,
Den greve van Suffolck ende met hem
Ander notabele, des sijt vroeder,
Ghesonden hadde aen sinen broeder,
Van Gloucester sonder si.
Soe dat men emmer hoopte dat hi
In dat voorseide apoentement
Draghen soude sijn consent,
Ende dat aenveerden altehant.
Op twelke die hertoghe van Brabant
Met sinen greven met wijsheden,
Baenrotsen, edelen ende goeden steden
Hem heeft beraden, si u bekent;
Ende want tvoorseide apoentement
Onder meer poenten begreep, nu goome,
Dat die zake hanghende int hof van Roome
Daer vervolght soude werden, dat versint,
Ende metten rechte daer gheint,
Ende dat die partien, dit wilt onthouden,
Tvonnesse daer af verwachten souden
Sonder hem te behelpene in gheenre manieren
Met weghen van feite eneghertieren:
Soe heeft hi dat voorseit tractaet,
Daer al inne, als boven staet,
Die juridictie gheestelike

Besorcht was volcomelike,
Aen ghenomen sonder verdaghen,
Ende sijn consent daer in ghedraghen:
Soe verre alst dade ooc tier tijt
Die van Gloucestere, des seker sijt.
Van deser antworden hebben hen
Dambassiatuers van Bourgongien
Den hertoghe Janne ghedanket zeere
Ende oorlof ghenomen met grooter eere.

CXX.

Hoe die hertoghe van Gloucestere in Henegouwe quam ende hoe de hertoge van Brabant succours sochte ende helpe om dien te wederstane.

Ter stont als shertoghen ambassiatore
Van Bourgongnen ghenuemt hier vore
Van hertoghe Janne ghesceiden waren,
Soe quamen hem zekere niemaren
Dat al die wile, sijt zeker des,
Si met hem spraken, alst voerseit es,
Ware van Gloucestere met haesticheiden
Die hertoghe van Caleys (ter stont) ghesceiden
Met Vrou Jacoppen ende al siere macht
Van volke van wapenen, dat hi bracht
Uut Ingelant, soe ic hebbe vernomen,
Ende waer bi daghe ende bi nachte comen
Om tlant van Henegouwe te nemen in,
Ende hadde sijn volc, ic seker bin,
In drie hoopen ghedeilt met desen;
Daer in die voorhoede mochten wesen
Tienhondert peerde of daer omtrent,
Ende in dachterhoede, si u bekent,
Mochten peerde sijn bi ghetale
XXIIII^{c} oft alsoe wale
Ende tusscen beide, soe ic vernam,
Die hertoghe van Gloucestere quam
Met Vrou Jacoba verselt met weerden
Omtrent met XVI hondert peerden,
Soe dat se tsamen hadden versent
Vijf dusent perde oft daer omtrent.
Ende doude Vrouwe, des sijt vroeder,
Der voorseider Vrouwen Jacoppen moeder,
Dede scriven ende bidden wel ter core
Haer vrienden al Henegouwe dore,
Dat si met haer wouden riden
Jeghen haerre dochter tien tiden
Om die tontfane na behooren.
Dus es die hertoghe, mooghdi hooren,
Van Gloucestere metter Vrouwe
Jacoba comen in Henegouwe
Bi helpen der ouder Vrouwen, dat wet,
Bi favore ende gunsten met
Sheeren van Haverets, die int lant
Van shertoghen weghen van Brabant

Capitein was generael;
Ende someghe van den edelen soe wael
Vielen ooc aen hem alsoe wel
Ende ieghen hertoghe Janne rebel.
Maer tmeeste deel met rechter trouwe
Van den edelen van Henegouwe
Ende die mechtichste, dat segghic di,
Bleven ghetruwelijc altoes bi
Ende onderdanich in allen keere
Den hertoghe van Brabant haren heere.
Als dese meere waert te Bruessele cont,
Soe heeft die stat ghescict tiere stont
Gheerde Pipenpoy, die was tiere tijt,
Amman van Bruessele, des seker sijt,
Ende vele goeder manne onghespaert
Metten scutteren te Halle waert,
Ende deden die stat innemen tier stont
Die si verwaerden, si u cont,
Tot dat hertoghe Jan, si u bekant,
Selve sijn volc daer binnen sant,
Die de stat behielden al bloot
Jeghen der Inghelsce conroot.
Als nu die hertoghe Jan ghetrouwe
Vernam dat die van Henegouwe
Dien van Gloucestre met onmaten
Ontfanghen hadden ende inghelaten,
Soe claeghdi zeere, verstaet dit woort,
Dat hi niet en trac van Nivele voort
Met sinen hoope, en lieghe u niet;
Want waer dat alsoe ghesciet,
Dien van Gloucestre vore vercleert
Hatti wel uten lande gheweert,
Dien hi nu, alsoe men achte,
Soude moeten verdriven met machte.
Ende om helpe te crighene daer toe
Sant hi aen sinen neve doe
Van Bourgognen ende ooc, neemt goom,
Aen hertoghe Janne sinen oom
Van Beieren, ende dede hem ghereet
Verclaren dat voorscreven steet,
Biddende dat si hem wouden ter hande
Staen, ende helpen sine viande
Uut sinen lande verdriven tehant.
Die hertoghen vore ghenant
Van Bourgognen ende van Beieren
Gheloofden beide dat si hem
Souden helpe doen ende bistandicheit
Jeghen dien van Gloucestre ghereit.
Noch sant die hertoghe onghelet
Aen den bisscop ende aen tcappittel met
Van Ludeke, ende aen tstat daer toe,
Om hem te kinnen te gheven doe
Van der zaken die gheleghentheit,
Biddende dat si [hem] met truwicheit
Jeghen dien van Gloucestre in desen
Bistentich, ghehelpich wilden wesen:
Hi woude hem, als hen noot bewande,
Weder desghelijcs doen met sinen lande.
Noch presenteerdi den bisscop voort

Te doene ende te ontfane na behoort
Des si deen dander, na toude pleghen,
Waren sculdich te doene van slants weghen
Van Henegouwe. Op twelc tehande
Die bisscop die state van sinen lande
Van Ludeke ende van Loen daer met
Bescriven dede onghelet.
Tot welker dachvaert, hoordic oorconden,
Van shertoghen weghen waren ghesonden
Meester Emont van Emichoven,
Meester van Chantrain, wilt ghelooven,
Van der ordenen van St Jans, dat wet,
Die heere van Wittham, ende ooc met
Willem van Montenaken met eere,
Te Grasen ende te Wildere heere;
Sijn raetsliede, doe ic u cont,
Van Dynter meester Emont,
Sijn secretarijs, ende ooc mede
Die ghedeputeerde der stede
Lovene, Bruessele, Antwerpen daer toe.
Die baden ende presenteerden doe
Ghelijc tanderen tiden, en lieghe u niet,
Van shertoghen weghen was ghesciet,
Ende dat tlant van Brabant houde
Doude verbonde met hem vernuwen woude,
Opdat si op dInghelsce tsier vroomen
Den hertoghe wouden te helpen comen.
Wat si seiden oft boden, dat versint,
Op die dachvaert en wert niet gheint.
Want die Ludekers daer wi af spraken,
Setteden te vertreke die zaken,
Ende raemden een ander dachvaert na desen,
Die daer op soude gehouden wesen.
Ende om dat die bisscop in allen keere
Van den hertoghe hem vreemde dus zeere
Ende menre ooc vernam met zekerheit
Dat die bisscop van Ludeke voorseit
Metten hertoghe van Gloucestre voor waer
Daghe hadde doen leisten, aldaer
Frumbach van Brygel, doe ic ghewach,
Sijn tresorier heimelijc plach
Te ridene, soe bedochte men zeere
Dat die bisscop ende ooc die heere
Van Heinsberch sijn vader, doe ic u cont
Metten hertoghe van Gloucestre verbont
Hadde moghen maken, si u bekant,
Jeghen den hertoghe van Brabant.
Ende mids dien, dat hout voor waer,
Om dat te verhuedene, wer[den] daer naer
Tusscen den hertoghe met voorsienicheit
Ende den heere van Heinsberch voorseit
Alderhande voorwaerden wel gheraect,
Gheloften, verzekeringhen ghemaect
Ende verbrieft ten selven stonden.
Voort heeft hertoghe Jan ghesonden
Den heere van Wittham vore ghenant
Aen sijn stat van Tricht om bistant
Ende om ghetruwe behulpsaemheit
Jeghen den hertoghe van Gloucestre ghereit.

Die stat van Tricht antwerde tehant
Dat si metten steden van Brabant
Uut trecken wouden met groten gheere,
Ende den hertoghe haren heere
Willichlijc dienen, alsoe si deden.
Ooc presenteerde met gunsticheden
Die stat van Dornike, hout u daer an,
Haren dienst den hertoghe Jan
Jeghen dInghelsce, verstaet die dinc,
Twelc die hertoghe te danke ontfinc.
Ende als tlant van Brabant met machte
Uut tooch hier na met heercrachte,
Quamen hem te dienste eerbaerlike
Met scoonen hoope die van Dornike.
Binnen dat die hertoghe van Brabant
Om helpe ende om surcours daer sant
Soe dede hi ooc versamen tehande
Die drie staten van sinen lande
Te Lovene, ende dede hem verclaren
Die sceemten die hem ghesciet waren,
Ende tonrecht dat hem in desen
Die van Gloucestre hadde bewesen:
Ende bat hem om bistant op trouwe
Om sijn lant van Henegouwe
Weder te crighene in sijn hande.
Daer op die staten van den hande
Van Brabant namen haer beraet,
Ende ter naester dachvaert, dat verstaet,
Te Bruessele antwerden samentlike
Hem die twee staten weerlike
Dat sijs willich waren van moede
Hem te dienene met live met goede,
Met alselker macht in allen keere
Als behoeven soude om sijn eere
Ende recht [te bewaren], om te verweren
Dien van Gloucestre ende sijn helperen,
Ende donrecht te wrekene, wilt verstaen,
Ende sceemte die hem was ghedaen.
Van welker antwerden dedel heere
Hem allen bedancte herde zeere,
Ende beval bereetscap herde houde
Alomme te makene; want hi woude
Cortelinghe met coenen ghedachte
Sijn viande bezueken met machte,
Ende bi der helpen Gods utermaten,
Sijnre vriende ende ondersaten,
Sijn viande verdriven te haerre scande
Ende verjaghen uut sinen lande.

CXXI.

Hoe hertoghe Jan van Brabant jeghen den hertoghe van Gloucestre sekere capiteyne heeft geordineert ende is selve in Hollant getogen.

Nu hadde hertoghe Jan voorseit
Int herte groote begheerlicheit
Sijn viande te verdrivene in corten daghen

Ende hoopte aen Gode ende aen sijn maghen.
Mannen ende ondersaten desghelike
Dat si hem daer toe vroomelike
Helpen souden, ende zunderlinghe
Was hi ghetroost op die dinghe.
Dat sijn neve van Bourgognen
Ende sijn oom van Beieren
Hem toe hadden gheseit bistenticheit.
Maer men pleeght, te segghene ter waerheit:
Die minsce mach wel een opset maken,
Maer God disponeert alle zaken
Na siere ghelieften, na sinen gheere.
Soe ghesciede hier; want die meere
Quam hertoghe Janne, neemt des goom,
Dat hertoghe Jan van Beieren sijn oom
Ghemaect hadde bereetscap groot
Om ieghen der Inghelsce conroot
Hem te helpene, ende daer na saen
Wert hi met grooter siecten bestaen,
Van welker voorseider ziecheiden
Hi van der werelt ware versceiden.
Aldus heeft hertoghe Jan vercoren
Van dier hulpen sinen troost verloren,
Ende boven dien beduchte hi hem
Dat dInghelsce met Vrouwe Jacoppen
Souden trecken altehant
In Hollant ende in Zeelant,
Ende die innemen sonder letten,
Ende van harer hant besetten,
Alsoe si Henegouwe hadden ghedaen.
Ende mids desen ontboot hi saen
Te Bruessele die twee weerlike tehant
State sijns lants van Brabant,
Ende bi haren rade ende overdraghe
Sette hi, hoort wes ic ghewaghe,
Someghe heeren van sinen rade vermoghen
Toten besorghe sijns oorloghen
Jeghen dien van Gloucestere voorseit.
Desghelijc maecte hi bereit
Twee capiteine generale,
Te wetene heere Peeteren tien male
Van Lutzenborch, greve van Conversant,
Ende van Brienne wide bekant
(Heere tot Edinghen hi ooc was);
Ende heere Thomase, sijt seker das,
Heere van Diest ende van Sichenen.
Want die heere van Edinghen
Gheen dietsch en conde meer no min,
Ende die heere van Diest, ic seker ben,
Hem hadde ghequetst, dat hi ter eerde
Neder storte met sinen peerde,
(Mids welken hem beiden, sijt seker das,
Den last te swaer te draghene was),
Sette hi namaels met hem, in goeder trouwen,
Inghelbrecht greve van Nassouwen,
Heere te Leck ende te Breda
Capitein, dat elc versta;
Ende sinen brueder van Liney
Ende van Saint Pol ordeneerde hi

Te wesene overste capitein
Sijns lants van Brabant, wet certein:
Om[t] in siere absentien ernstelike
Te besorghene, te regeerne ghetrouwelike,
Ende te verwaerne voor scade
Bi siere andere capiteinen rade.
Voort wert te Bruessele, der ic saghen,
Ter selver dachvaert overdraghen
Dat die hertoghe trecken soude tehant
In Hollant ende in Zeelant,
Om die lande in te nemene, te waren,
Te besettene ende te bewaren,
Ende dien van Gloucestre, hoordic vercleeren,
Ende die sine daer uut te weeren.
Ende achtervolghende dit overdrach
Heeft hertoghe Jan, doe ic ghewach,
In siere gheselscap ghenomen daer
Willeme greve te Zeyne, dats waer,
Heere van Sinte Aechtenrode, dat wet,
Ende meer andere ooc daer met,
Ende met scoonder gheselscap zeere vermoghen
Es hi in sinen lande ghetoghen
Van Hollant ende van Zeelant doe,
Ende in Vrieslant ooc daer toe;
Daer hi van den edelen ende van den steden
Met feesten, met grooter sollempnicheden,
Ontfanghen wert; ende elc van hen
Vernuweden haer eede, ic seker ben,
Van ghetrouwicheiden sonder waen,
Die si hem voormaels hadden ghedaen;
Gheloofden ende swooren hem met desen
Goede ghetrouwe liede te wesen
Ende ondersaten, in allen keere,
Als haren gherechten lantsheere,
Ende wetteghen man ende mombore
Vrouwen Jacoppen ghenuemt hier vore,
Harer natuerliker in trouwen
Recht gheboortegher lantsvrouwen.
Dus ghecreech ende behielt meer no men
Na die dood sijns ooms van Beieren
Hertoghe Jan, si u bekant,
Hollant, Zeelant ende Vrieslant
Tot siere obedientien, alst es voorseit,
Ende ghetrouwer ghehoorsaemheit.
Ende al die wile en rusten niet
Noch en laghen stille, dats waer bediet,
Sijn capiteine, die hi te voren
Jeghen den hertoghe hadde ghecoren
Van Gloucestre, in lieghe u niet,
In Brabant, eer hi van daer sciet.

CXXII.

Hoe de capyteine van Brabant huer palen besetten ende vander schermutsinghen voere Breyne le Conte.

Als den hertoghe was becant

Van Gloucestre, dat uut Brabant
Hertoghe Jan ghetoghen waer
Te Hollant weert, soe meindi claer
Dat van Brabant tlant voorscreven
Sonder herde ware bleven.
Ende alsoe quamen sijn liede tehant
Van wapenen met machte in Brabant
Uut Henegouwe met vreemder manieren,
Met ontplokenen wimpels ende banieren,
Ende daden scade menegherhande
Met rove ende ooc met brande,
Kerken, godshusen destruweerende,
Gheestelike persoone violeerende,
Ende overdaden menegherhande
Bedrivende binnen den selven lande,
Twelc dat arme volc tien stonden
Ghekeeren noch gheweeren en conden;
Want si hem voor dat messcien
Niet een twint en hadden versien,
Mits dat die van Gloucestre voorseit
Als viant niet en hadde ontseit
Den hertoghe als men na ghewoone,
Eer men scadicht pleeght te doene.
Alst den greve van Saint Pol quam
Ter ooren ende hijt vernam
Ende dander capiteinen van Brabant,
Hebben si ghesonden tehant
Janne heere te Wesemaele
Ende Janne van Schoonvorst tien male
Borchgreve te Montjouw, dat wet,
Te Nivele binnen ende onghelet,
Janne heere te Rotselaer
Ende Janne van Glimes, dits waer,
Heere te Berghen opten Zoom,
Te Halle binnen, neemt des goom,
Met volke van wapenen tehande
Te verwaerne die palen van den lande,
Jeghen die viande te bescuddene wel,
Ende te wederstane haer oploope fel.
Ende dese scermutsen daghelike
Metten vianden cloekelike.
Hoe wel die aventuere bi tiden
Ter eender ende ter ander siden
Gunstich sceen, hoort mi vercleeren,
Soe bleven met haren helpeeren
DInghelsce int meeste verlies altijt.
Die hertoghe van Gloucestere tier tijt
Hadde te Breine le Conte doen
Gheleght een groot garnisoen
Van volke van wapenen die daghelijc
Quamen scermutsen vroomelijc
Jeghen die Brabantere met nide,
Alsoe dat tot eenen tide
Die voorseide ioncheere van Wesemael,
Entie ioncheere van Montjouw soe wael,
Met heer Imbrechte van Edinghen, hoordic lien,
Heere te Tubeke ende ter Folyen,
Voor Breine ghetoghen sijn al naer.
Als des dInghelsce worden ghewaer,

Die te Breine binnen laghen,
Quamen si uut, alsoe si plaghen.
Die Brabantere vloen gheveinsdelike,
Ende dIngelsce volghden hen vroomelike
Tot verre van der stat met gheere;
Die Brabantere keerden hen ter weere.
Doen wert daer anxtelijc tien tiden
Ghevochten van in beiden siden.
Ten lesten moesten dInghelsce vlien;
Die Brabantre volghden hen mettien
Tot aen die poorte van der stat.
Daer bleefer vele, ic segghe u dat,
Ghequetst, ghevanghen ende verslaghen.
Te Bruessele dat wi die selke saghen
Ghevanghen brenghen, der ic oorconden,
Op waghene herde vaste ghebonden.
Het es waer in goeder trouwen
Dat die meester iaghere van Henegouwe
Metten honden van outs heeft int ghemeine
Sijn residentie ghehouden te Breine;
Als dese scermutsinghe ghesciet was daer,
Entie Brabantere noch, dits waer,
Aldaer hielden met haerre soorten
Op haer peerde omtrint der poorten
Van Breine, quamen ter selver stonde
Uter stat die iachthonde
Oft si verwoet hadden [gheweest] voorwaer
Van honghere, ende verscoorden daer
DInghelsce, die daer al werm noch laghen,
Som doot, som over doot gheslaghen,
Ende atense ende verslondense mettien:
Twelke herde deerlijc was taensien
Van kerstenen menscen dat verstaet;
Maer seker haer opset was quaet.

CXXIII.

Hoe de Brabanters met heercrachte ende groter macht trocken in Henegouwe ende hoe sy wonnen Breyn le Conte.

Ten daghe die was gheordineert
Bi den capiteinen vore vercleert
Ende bi den ghemeinen lande mede
Om uut te treckene, hebben hem die stede
Te velde ghestelt ende trocken logeren
Omtrent Bruessele, om sonder cesseren
Metten capiteinen ghetrouwe
Voort te treckene in Henegouwe.
Maer die stat van den Bossche, wats ghesciet,
Metter Meierien en quamen niet
Ten ghesetten daghe, ongheloghen.
Mits dien wert die reise vertoghen
Meer dan XV daghe, si u verclaert,
Binnen welken tide ooc soe waert
Tghescille vernuwt, dat voor desen
Tusscen die van Lovene was gheresen
Ende die van Antwerpen, ic seker ben,

Om dat ieghelijc woude van hen,
Van beide den steden gheruert hier boven,
Dat die van Liere, van Santhoven,
Met haren bevanghe ende bedriven
Hen volghen souden sonder bliven.
Daer af doen waert sonder verhouden
Gheordineert dat se volghen souden
In die reise sonder caboul
Den voorseiden greve van Saint Poul.
Ende haer tenten slaen peiselike
Bi den sinen; behoudelike
Elken van den steden, dits claer,
Haren rechten. Ende als daer
Tghescille ghesaet was ende ghestelt,
Ende die van den Bossche met haer ghewelt
Ende Meierien aencomen waren,
Soe sijn die greve, hoort mi verclaren,
Van Saint Pol met accorde ghemeine
Ende dander voorseide capiteine
Metten greve, baenrotsen, ridderen,
Vassalen, mannen ende edelen
Ende goeden steden ende lande voorseit,
Ende metter stat van Tricht, bereit
Voort ghetoghen samentlike
Op die viande vromelike
Meer dan LX duist, sijts vroet,
Sterc te peerde ende te voet;
Ende daer toe hadden si met hen
Drie capiteine, verstaet den sen,
Den heere van Croy, als ic vernam,
Ende den heere van Lileadam,
Heer Andries van Velly wide bekant,
Die de hertoghe van Bourgognen sant
Sinen neve van Brabant te dienste daer,
Wel toeghetouwet, weet voor waer,
Met V^{m} peerden oft soe vele
Mannen van wapenen ten nijtspele.
Den hertoghe ooc te dienste quam
Die bastaert van Saint Pol, soe ic vernam,
Die van Habourdijn was heere,
Met hondert ghewapenden oft meere.
Ooc sant die stat van Dornike
Een scoon gheselscap eerbaerlike,
Die hertoghe Janne te dienste quamen.
Als dese vergadert waren tsamen,
Soe toghen si zedelike ghemeine
Tot voor die voorseide stat van Breine,
Daer vele Inghelsce binnen waren,
Ende andere, die met haren scaren
Den lande van Brabant sonder waen
Groote scade hadden ghedaen.
Doen belaghen si die stat al omme bi,
Ende tlant omtrent verbranden si
Ende verdorvent in allen weghen.
Ten utersten, als si hadden gheleghen
Voor tstat van Breine, si u bekent,
Ses weken oft daer omtrent,
Sijn si ghetoghen in corter ure
Aen die stat tot bi den mure,

Die sterc ende vast was overlike
Van graven, van vesten ende derghelike
Van muren, van torenen ende van poorten:
Ende hebben dien met grooten soorten
Vreeselijc bestormt aen elken kant,
Soe dat die edele van Brabant
Entie goede mannen uten steden
Hem ghelieten van vroomicheden
Als briescende leeuwen, ende clommen op
Die hooghe mure, daer meneghen clop
Hen wert ghegheven met grooten gheere
Van die van binnen, die groote weere
Daer ieghen daden als coen vassale.
Daer worden die ionkeren van Wesemale
Ende van Berghen opten Zoom
Met grooten steenen, neemt des goom,
Van den leedren gheworpen vreeselike
In der graven neder soe swaerlike,
Dat sijs meneghen dach daer naer
Ghevoelden in haer lede voor waer.
Desghelijc oft ergher, soe ict bediede,
Meneghen anderen daer ghesciede:
Someghe bleven daer in der noot
In de grave ligghende doot
Ghescoten, ende som verslaghen.
Jan de Mol, hoordic ghewaghen,
Die van Bruessele der stat baniere
Verwaerde, ende hielt als die fiere
Metter banieren in sijn hant
Al vaste opter vesten kant:
Daer wert hem van binnen der stat
Met eener bussen, ic segghe u dat,
Sinen eenen vingher ghescoten af;
Nochtan mids dien hi niet en begaf
Die baniere door gheenen noot,
Maer sinen neve dat hi ontboot
Symone van Ophem herde sciere,
Ende dien gaf hi die baniere
Ende bevalse hem te verwaerne doen.
Daer bleef die voorseide Symoen
Metter baniere staende, dats waer,
Soe langhe die storm gheduerde daer,
Want die Brabanters niet en scieden
Van der stat, als vroome lieden,
Voor dat se des nachts deemsterhede
Tot haren tenten keeren dede.
Des anders daeghs, wilt mi versinnen,
Sochten tractaet die van binnen;
Maer hi en hadde gheenen voortganc.
Als hem die Brabanters dien dach lanc
Gherust hadden, dat elc versta,
Stelden si hen des daeghs daer na
Die stat te bestormen om[se] te winnen.
Als dat saghen die van binnen,
Gaven si hen op sonder sparen,
Behouden dat dEngelsce die daer waren
Ende den greve van Saint Pol vaillant
Comen souden in de hant:
Dat men hem tlijf soude ghesparen;

Maer alle dandere, wie se waren,
Souden sijn te wille, des sijt vroet,
Die stat ende harer aller goet.
Dus es die stat van Breine voorscreven
Ghewonnen ende opghegheven,
Ghedestruweert, te gronde verbrant.
Dit ghesciede, si u bekant,
Opter maghet Ste Marinen dach
Die XI daghe in meerte lach,
Voor Paesscen in den vastenen
Int iaer van vierentwinteghen.
Tgoet van daer binnen wert, sijts ghewes,
Ghedeilt al soet ghewoonlijc es.
Eneghe van Breine, hoort mi verclaren,
Die de principaelste waren
Van der stat van Breine voorseit,
Om haer valsce onghetrouwicheit
Worden ghehanghen boven deerde,
Ende selke gherecht metten sweerde;
Someghe simpele onnosele lieden,
Wive ende kinderen, hoort mi bedieden,
Wert van den live gracie ghedaen
Ende alle dEnghelsce worden ghevaen,
Soe verre als si te dien stonden
In der heeren handen ghecomen conden;
Maer vele bleef er versleghen daer
Van der ghemeinten, dat was waer,
Die de heeren te dier tijt
Niet en conden bescudden, des seker sijt.
Ende als men den ghevanghenen
Inghelscen vraeghde, ic seker ben,
Die in sgreven tente tewaren
Van Saint Pol ghevanghen bracht waren,
Om wat zaken ende twi
Si die stat op gaven, eer si
In den lesten daghe ghestormet wert,
Die si in den iersten storm soe hert
Ghehouden hadden, soe vromelike:
Antwerden si segghende claerlike
Dat si in den lesten storm voor waer
Metten Brabanters saghen comen daer
Sinte Jorise openbaerlike
Met sinen wapenteekenen rike
Op een wit ros, doe ic u cont;
Ende dat hi op die greve af stont
Ende ghinc rechtevoort tervaert
Metten anderen ten mure waert:
‘Ende alsoe sciere als wi dat saghen
Waren wi voor thoot gheslaghen,
Ende wisten wel, alst soe was gheleghen,
Dat wi Gode hadden ieghen;
Daer omme waren wi hier inne
Soe zeere verveert, dat wi gheen zinne
Noch macht en hadden noch avijs
Ons te verweerne in gheenre wijs.’
Het es waerlike dinc,
Als men anderwerf te storme ghinc,
Dat die edele quamen ghereden
Tot op die graven met moedicheden

Onder de welke quam al daer
Daneel van Bouchout, dat es waer,
Op enen henghst scoon ende wit;
Die welke Daneel, ic segghe u dit,
Tborchgreefscap van Bruessele tier stont
Aldaer verwaerde, doe ic u cont.
Ende die stont als dander tier uren
Van sinen peerde, ende ginc ten muren
Met sinen wapenteekene van prise,
Dat den wapenen van St Jorise
Sonder ondersceet es al ghelijc.
Doen meinden dInghelsce claerlijc
Het ware St Jorijs ende niement el.
Twelke es te vermoedene wel
Dat hem God inne gaf, sonder si,
Om dat se bekinnen souden dat si
Jeghen Gode ende die Heileghe Kerke
Ende ieghen allen gherechteghen werke
Vore hielden den hertoghe van Brabant.
Met ghewelde sijn wijf ende lant.

CXXIV.

Hoe theer van Brabant voor Breyne opghebroken ende thuys comen es.

Al die wile, ic segghe u dat,
Dat men noch lach vore die stat,
Quamen te vele stonden die meeren
Dat die hertoghe met sinen helpeeren,
Van Gloucestere, metten Henewieren,
Quame om striden met felre cieren,
Daer af die Brabanters meere ende min
Waren verblijt in haren zin.
Ende die wile vervolghde al daer
Die meere over alsoe waer,
Dat die Brabantere wel te vier stonden
Om striden ghebattailleert stonden,
Ende bleven daer alsoe drie oft viere
Uren staende met vroomer ciere
Der viande verwachtende te samen;
Die nochtan te stride niet en quamen.
Maer als Breine vore vercleert
Verbrant was ende ghedestrueert,
Heeft van Gloucestre tier stonden
Rechtevoort sijn hieraude ghesonden
Aen den greve van Saint Pol, sijt seker das,
Ende ontboot hem strijt. Daer af dat was
Die greve van Saint Pol sekerlike
Ende dandere heeren arme ende rike.
Alle die waren in den heere,
Met herten verblijt van diere meere;
Soe datse ter plaetsen sonder wanc
Ligghende bleven vier daghe lanc
Die comst verwachtende met moedicheit
Des hertoghen van Gloucestere voorseit
Ende siere helperen, dits waer bediet.

Maer wat si wachten, hine quam er niet.
Binnen desen tide voorscreven
Dat Breine dus was opghegheven,
Entie meere met warechticheden
In Henegouwe quam den andren steden,
Dat dIngelsce die stat te waren
Met allen die van binnen waren
Te wille hadden opghegheven
Den greve van Saint Pol voorscreven:
Waren someghe steden soe beraden
Dat si quamen te ghenaden
Den hertoghe van Brabant sonder sparen,
Ende verjaeghden dInghelsce die daer waren,
Als die stat van Valenchijn
Ende meer andere, dits waerheit fijn.
Hadden doen voort, onghelоghen,
Die Brabantere in Henegouwe ghetoghen,
Si hadden zeker in goeder trouwe
Ghewonnen al tlant van Henegouwe.
Maer het was soe swaren tijt
Van sneuwe van reghene, des seker sijt,
Dat si daer omme met waren spraken
Ende ooc om someghe ander zaken,
Niet voort en toghen, maer onghescent
In Brabant [sijn] weder omme ghewent
Elc tsijnre plaetsen daer hi hoorde.
Als theer dus op brac, hoort mijn woorde,
Van voor Breine, in lieghe u niet,
Ende elc deen van den anderen sciet,
Ende thuuswaert trac soe hi ierst mochte,
DInghelsce, die dat gherochte
Vernamen, die tot Zenneke laghen,
Wapenden hen sonder verdraghen
Ende daden zadelen haer peerde
Ende volghden met grooter veerde
Den Brabanteren na tien stonden.
Hadden si se bloot ghevonden,
Si hadden hen beraden leit;
Maer van Saint Pol die greve ghemeit
Die hielt altijt dachterhoede
Met vele edelen hooghe van moede
Ende bi hem waren, dits waerhede,
Lovene, Bruessele, beide die stede,
Die haer carine hadden daer
Met bussen ende andren gheweere, tswaer,
Ende als si dInghelsce vernamen
Die hem na ghevolght quamen
Om hem te beradene erch
Ghebattailleert op enen berch:
Die greve van Saint Pol doen gheboot
Stat te houdene, te makene hoet.
Als dInghelsce dat vernamen,
Enen voet si naerder niet en quamen.
Ter stont liet men daer, sonder lieghen,
Vogheleers ende bussen vlieghen
In der Inghelsce hoop, doe ic gewach;
Cort dat men se sceiden sach,
Als si vernamen, ic segghe u dat,
Dat die Brabanters hielden stat,

Ende die greve van Saint Pol met ghewelt
Ghebattailleert daer hielt int velt.
Als dese oploop was ghesceiden,
Trac die greve met zedicheiden
Van Saint Pol altijt op sijn hoede
Te Brabant weert, soe ic ghevroede,
Alsoe langhe, wilt mi versinnen
Tot datti quam te Bruessele binnen.

CXXV.

Vander bullen die de paeus den hertoghe sant ende vanden ambaxiate dat de hertoghe sant te Rome.

Dus hebben die Brabantere met eeren
In absentien shertoghen haers heeren
Hem trouwelijc ghedient, alst voorseit es;
Entie hertoghe es selve, sijts ghewes,
Gheweest, soe ic u dede bekant,
In sinen lande van Hollant,
Van Zeelant ende van Vrieslant met,
Ende [heeft] inne ghenomen ende beset
Na sinen wille, na sijn begheert.
Ende als hi van daer was ghekeert
Tot Antwerpen, si u vercleert,
Heeft hem van Eindoven heer Everaert
Een bulle gebracht, dits ware dinc,
Die hi weerdichlijc ontfinc,
Alst wel beteemde, daer met dat hem
Paeus Merten die vijfste, dit vernem,
Screef ter substantien herde claer,
Dat hem ter ooren comen waer
Dat onder den name sijn
Een bulle, verstaet die redene mijn,
In den lande van Henegouwe, dat wet,
In den sticht van Utrecht ende ooc met
Van Ludeke ende van Camerike
Ghetoont ware openbaerlike
Ende onder tvolc, verstaet den sen,
Ghecondicht, ghelesen soude sijn,
Dat hi thuwelijc, soe ic belide,
Tusscen den hertoghe Humfride
Van Gloucestere ende Vrou Jacoppen
Hertoghinne van Beieren
Soude hebben gheconfirmeert,
Ende thuwelijc vore vercleert
Dat hertoghe Jan, wilt versinnen,
Te voren metter selver hertoghinnen
Aenghegaen hadde ende ghecontraheert,
Bi [s]hertoghen Jans wille vore vercleert
Verclaert soude hebben, verstaet den fijn,
Van engheener weerden te sijn;
Ende want die bulle oft letteren te waren
Van hem comen niet en waren,
Maer waren tonrechte tsiere sceempten groot
Den volke becundicht, dats claer ende bloot:
Soe screef hi hertoghe Janne int clare

Dat sijn wille ende meininghe ware,
Dat die zake des huwelijcs vore ghelesen
Behandelt, gheuut soude wesen
Na die dispositie ende forme, segghic di,
Van den rechte; ende begheerde dat hi
Om der valscer letteren ghenoemt hier voor
Gheen achterdinken noch rancoor
Noch wroeghen en hadde int herte binnen.
Met meer woorden, wilt versinnen,
Redenen ende ondersceit
Begrepen in der bullen voorseit.
Als hertoghe Jan, des en hebt gheen waen,
Die bulle ghehoort hadde ende verstaen,
Was hi van herten wel te vreden,
Ende es te Bruessele van daer ghereden.
Ende daer sijnde, ic seker ben,
Sant hi met eener instructien
Meester Janne Knijst, hoordic lien,
Bacheleer formaet in theologien
Der ordenen van den predekeeren,
Aen den voorseiden paus, hoort mi vercleeren.
Daer heeft hi noch in corten stonden,
Aen den voorscreven paus te Roome ghesonden
Sijn ambassiaet notabelike
Te wetene den bisscop van Camerike,
Meester Janne Bont, si u vercleert,
In beiden den rechten licencieert,
Van Camerike officiael;
Heer Janne Coreman te dien mael
Deken der kerken, si u berecht,
Van Sinte Peeters tAnderlecht,
Meester Godevaerde van Sichenen wel gheleert,
In den weerliken rechte ghelicencieert,
Deken der kerken tSinte Peeters te Beke,
Ende met hen, hoort wat ic spreke,
Heer Jan de Hertoghe een ridder van love
Ende wel bewandelt, heere te Morchove,
Alle raedsliede des hertoghen twaren.
Ende daertoe es met hen ghevaren
Meester Alaert van Wieringhen vroet ende wijs,
Bacheleer in loye, shertoghen secretarijs.
Dese heeren sijn ghetoghen, op dit gome,
Van shertoghen weghen int hof van Rome,
Daer si met grooten coste ende scoonen staten
Langhe bleven ligghende utermaten,
Ende volvolghden die zake wiselike
Van den voorseiden huwelike
Van des hertoghen weghen voorscreven.
Ende hier na es die hertoghe bleven
Van Brabant, als die wide bekande,
Binnen den selven sinen lande
Tot Paesscen toe, soe ic vermane;
Dus selen wi van nu voort ane
Tiaer Ons Heeren scriven, segghic dich,
Veertien hondert vive ende twintich.

CXXVI.

Hoe de hertoge van Brabant met groeter macht belach de stad van Berghen in Henegouwe, ende vanden peise die de hertoge van Bourgognen maecte te Duway.

Veertien hondert XXV, segghic u bloot,
In de maent van meie, tracteerde ende sloot
Hertoghe Jan in sinen rade
Dat hi met sinen edelen stade,
Ende met alder macht tier stonde
Die hi te peerde ghewerven conde
Van lieden van wapenen, trecken woude
Voor sijn stat van Berghen in Henegouwe,
Die hem rebel noch was voorwaer -
Ende vrouwe Jacop die was daer
Binnen der selver stat tier tijt
Metten edelen, des seker sijt,
Die van harer partien waren, -
Om die te beweldeghen, hoordic verclaren,
Ende weder hen lief ware oft leit,
Te bringhene tot sijnre ghehoorsaemheit.
Ende op dat sijn lant van Brabant tier tijt
In siner absencien, des seker sijt,
Wel besorght bleve, segghic di,
Ordineerde ende mechtichde hi
Willeme greve te Zeyne ende meere
Van Sinte Aechtenrode heere,
Ende heere Thomase met hem,
Heere van Diest ende van Sichenen,
Heere Aernde van Crayenhem, die was
Van Grobbendonck heere, als ic las;
Meester Cornelijs Proper zekerlike
Proofst der kerken van Camerike,
Ende Wouteren van der Noot voort ane
Sijn raetsliede, om te verstane
Tot allen zaken siere heerlicheit,
Rechten, palen ende landen voorseit,
Ende tot sinen ondersaten ghetrouwe,
Alsoe langhe als hem in Henegouwe
In die reise ghebeuren soude te wesen.
Hertoghe Jan die reet na desen
Opten XII^{sten} dach van meie
Van Bruessele tot Nyvele. In die contreie
Bleef hi drie daghe meer noch men
Verbeidende sijns volcs van wapenen.
Van daer tooch hi, met corte woort,
Tot Roest, ende van daer alsoe voort
Tot Sinte Denijs in Brekeroye.
Van daer sant hi die heeren moye,
Den greve van Penthevre wide bekant,
Ende den greve van Conversant,
Heere Inghelbrechte van Edinghen ghetrouwe
Ende den joncheere van Montjouwe
Om die stat van Berghen te beriden;
Ende hi volghde hem binnen corten tiden
Met sinen hoope binnen twee daghen.
Als die stat van Berghen, der ic saghen,
Dus was beleghen princelike,
Ghinc men daer scieten vreeselike

Met donderbussen, met boghen tien stonden
Ende scermutsen, hoordic oorconden,
Jeghen die ghene met grooten gherute
Die van binnen quamen ute.
Ende ander werken ridderlike
Bedreef men daer zeere vroomelike,
Als in selken besitten altijt die coene
Gheerne ghewoonlijc sijn te doene.
Binnen den tide van desen besitte
Dede die hertoghe van Bourgognen ditte:
Soe vele arbiten onghespaert,
Dat ten utersten ghededinght waert
Dat die hertoghe van Brabant, pour vray,
Bi hem soude comen te Douway
In sijns selfs persoon; te dien inden
Soude Vrouwe Jacop aldaer sinden
Van haren vrienden derghelike,
Ghelast sijnde volcomelike
Om doorloghe neder te legghene twaer
Ende anders tovercomene, soe daer
Die raet ghedraghen soude tehant.
Want hertoghe Jan van Brabant
Betrouwen hadde volcomelijc
In sinen neve van Bourgognen rijc,
Soe en woudi hem des weernen niet,
Ende es daer omme, dits waer bediet,
Met eenen deele sijns raets met weerden,
Meer dan met vijfhondert peerden,
Te Douway ghetoghen met eerbaerheit
Bi sinen neve van Bourgognen voorseit.
Ende sijn heer vore verclaert
Liet hi voor Berghen wel bewaert
Van capiteinen ende ander dinghen
Ende van provanden zunderlinghen;
Ende die bleven daer ligghende na dat
Scermutsende, scietende op die stat
Ende scadeghende die viande
Daghelijcs met roove ende met brande,
Met dootslaghen, met ghevanghenen,
In vele manieren, ic seker ben.
Na vele raets ende na vele spraken
Die de heeren te Douway op die zaken
Tsamen hadden, doe ic ghewach,
Soe waert opten iersten dach
Der maent juni met eenicheit
Bi beiden den hertoghen voorseit
Van Bourgognen ende van Brabant
Overdraghen ende ghesloten tehant
Tghene dat hier na bescreven steit.
In den iersten dat Vrouwe Jacop voorseit
Van Beieren, ghebortegh erfvrouwe
Van Hollant, Zeelant, Henegouwe,
Wesende te dier selver tijt
Binnen der stat van Berghen, des seker sijt,
Soude veilich moghen comen, hoort den sen,
In shertoghen lant van Bourgognen,
Ende daer onder die hande sijn
Haer houden, ende woonen soe lanc termijn
Tot int hof van Roome opte zaken van desen

Tyonnesse soude sijn ghewesen
Tusscen den hertoghe, des seker sijt,
Van Brabant ende hare, oft toter tijt
Dat proces soude sijn gheeint al bloot
Bi enich van haer beider doot.
Ende om te houdene haren staet
Desen tijt ghedurende, dat verstaet,
Soude men nemen iaerlike
Een somme van ghelde redelike
Op die lande, si u bekant,
Van Henegouwe, Hollant, Zeelant:
Sonder prejuditie sal dit wesen
Van der zaken vore ghelesen
Ende van den processe, hier op goome,
Hanghende in den hove van Roome.
Ende voort dat die hertoghe voreghelesen
Van Brabant gherestitueert soude wesen
Toter possessien ende ghehoorsaemheit
Des lants van Henegouwe voorseit,
Alsoet eenen heere, verstaet mijn woort,
Van den lande toebehoort;
Welke possessie ende ghehoorsaemheit
Bi den hertoghe van Brabant voorseit
Ghenomen soude werden, hoort mi tellen,
Oft anderen die hi daer toe sal stellen,
Mechteghen ende committeren sal,
Sonder dat bi hem oft bi dien sal
Sinen commissarissen in gheenre manieren
Correctie oft punitie eneghertieren
Ghedaen werden van live oft goeden.
Ende als die possessie wilt ghevroeden
Ende ghehoorsamheit, verstaet den fijn,
Ghenomen ende ontfanghen soude sijn
Dat dan die hertoghe van Brabant
Soude ordeneren ende stellen tehant
Eenen notabelen heere, ic seker ben,
Die den hertoghe van Bourgongien
Toten governemente gheneme sal wesen
Des lants van Henegouwe voorghelesen.
Welc gouverneur soude gheloven tehant
Ghetrouwelijc te verwaerne tlant
Van Henegouwe met ernsticheiden,
Privilegien, rechten ende vriheiden
Des selfs lants in allen uren;
Ende dit gouvernement sal duren
Tot dat die zake voreghelesen
Metten rechte gheeint soude wesen,
Oft bider doot, verstaet den sen,
Des hertoghen oft Vrouwen Jacoppen.
Welken tijt hanghende daer wi af scriven,
Soude Vrouwe Jacop woonende bliven
Int shertoghen lant, sijt seker des,
Van Bourgognen, alst voorseit es.
Ende oft die gouverneur voorseit
Aflivich worde, sal sonder verbeit
Die hertoghe Jan, ic segghe u dat,
Eenen andren stellen in sijn stat,
Die, als boven, gheneme sal wesen
Den hertoghe van Bourgognen tot desen.

Ende dat in den lande, verstaet mijn tale,
Een ghemeine abolitie generale
Oft remissie soude worden ghedaen
Van allen peinen, wilt verstaen,
Mesgripinghen oft ghebreken,
Crimineelen oft lichameleken,
Ende ooc van allen confiscacien
Van goeden meer oft men.
Maer om civile correctien tzwaer
Over die ghene te doene die daer
Culpabel ende besmet waren in desen
Inconvenientien vore ghelesen
Ende quaetheiden onghetrouwe,
Die in den lande van Henegouwe
Ghesciet waren, alst es vercleert,
Souden sijn gheset ende gheordineert
Bi den hertoghe van Brabant sciere
Wise notabele persoonen viere,
Daer af die hertoghe, dit onthoude,
Van Bourgognen die twee nuemen soude.
Welke viere persoonen met ondersceit
Metten gouverneur voorseit
Souden ernstelijc informeren hen
Van voorseiden besculdichden,
Ende doen die civile punitien
Oft correctien na dat hen
Redelec soude dunken wesen.
Ende bevonden si eeneghe van desen
Verdient hebbende der scande
Ghebannen te werdene uten lande:
Dat mochten si doen onder hen.
Ende oft eenich der besculdichden
Hen absenteerden, wats ghesciet,
Ende te rechte en quamen niet
Voor den gouverneur in gheenre wise
Ende voor die commissarise:
Soe soude die hertoghe van Brabant
Die corrigeren ende sijn hant
Op haer goede legghen, dat segghic di,
Om die te ghebruken, tot dat si
Voor den gouverneur ende commissarisen
Te rechte quamen ende ter justicien.

CXXVII.

Hoe de hertoghe van Brabant te Valentijn wert ontfanghen ende hoe de hertoghinne wert ghevuert te Ghent ende hoe de hertoge de gehoorsaemheit ghecreech van Berghen.

Als dit tractaet, sijt seker das,
Ghemaect ende ghesloten was
Ende te Douway ghepubliceert,
Tooch hertoghe Jan onghecesseert
Van daer met sinen gheselscap rike
Tot Valenchijn, daer hi qualike
Met meerder weerdicheit, sonder waen,
Hadde moghen werden ontfaen.

Alle die straten daer hi moest liden,
Waren bestroyt in allen siden
Met cruden welriekende sonder ghetal,
Ende overdect al over al
Met dierbaren lakenen, hoort mi saghen.
Te vele plaetsen, daer ioffrouwen laghen
Ter venstren, was uut rechter minnen
Gheordineert dat si van binnen
Der cameren trocken van beiden siden
Coorden ter straten ende lieten gliden
Van boven neder, dit ghevroede,
Cranssen ende costelike hoede
Op shertoghen hoot ende der ander heeren
Welriekende na herten begheeren.
Als hi af was gheseten na dat
Quamen die wethouwers van der stat
Ende brachten hem zeere minnentlike
Dierbare presenten costelike.
Ende aldus bleef die hertoghe daer
Tot opten derden dach daer naer.
Van daer tooch hi, segghic di,
Voor Berghen int heer te Nymy,
Dat hi daer hadde ghelaten voor tstat.
Daer bleef hi ligghende tot dat
Vrouwe Jacob, alsoe ic vernam,
Uter stat van Berghen quam
In den handen, verstaet den sen,
Van den ghedeputeerden
Shertoghen van Bourgoghen, dits waer.
Doen si quam int heer aldaer
Van Brabant, hoort hier vreemt gheveerte,
Wert si tot haers selfs begheerte
Ierstwerf bracht in goeder trouwe
Bi Inghelbrecht greve te Nassouwe
Ende bi heere Heinrijc, segghic di,
Van der Leck; ende dien bat si
Met weenenden ooghen ontfermelijc
Dat si aen den hertoghe rijc
Van Brabant wouden verwerven dat,
Dat si mochte bliven in enegher stat
Oft eneghen slote aen eneghen cant
Binnen den lande van Brabant,
Daer den hertoghe door sijn houde
Alder best ghelieven soude,
Sonder in handen te comene, siet,
Shertoghen van Bourgognen iet.
Maer dat en mocht haer niet gescien.
Alsoe wert si cort na dien
Van shertoghen vrienden ongheduert
Van Bourgognen te Ghent ghevuert,
Om daer te blivene, dat es waer,
Ende haren staet te houdene daer
Na begrijp des tractaets voorscreven.
Daer es si langhen tijt ghebleven
Maer ten lesten es si, hoort mi verclaren,
Heimelijc van daer ontvaren,
Ende quam in Hollant, met corten woorden,
Als u hier na vercleert sal worden.
Na dat Vrouwe Jacob vore gheruert

Aldus te Ghent was ghevuert
Dede hertoghe Jan van Brabant
Bi heere Inghelbrechte tehant
Van Edinghen die hem was ghetrouwe
Ende bi den joncheere van Montjouwe
Die possessie nemen van sijnre stat
Van Berghen, die welke dat
Van den inghesetenen wiselike
Ontfinghen eede behoorlike,
Na betame, van ghetrouwicheiden
Ende ooc van ghehoorsaemheiden
Tot behoef haers heeren wide becant,
Des hertoghen Jans van Brabant.
Na dit es hertoghe Jan vermoghen
In Brabant met sinen heere ghetoghen.
Ende want Vrou Jacoppen moeder vorscreven
Jeghen hertoghe Janne rebel es bleven,
Dede die hertoghe beslaen sonder cesseren
Tsijnre taflen behoef, ende aresteeren
Al haer goede ende duwaerie, die de vrouwe
Hadde in den lande van Henegouwe
Ende in Hollant ooc voortane,
Ende hi maecte heere Janne
Van Lutzenborch sinen neve ghemeit
Gouverneur van den lande voorseit;
Ende voort oordeneerde hi
Vier commissarise, dat segghic di,
Heere Peetren van Lutzenborch met senne,
Greve van Conversant ende van Brienne,
Ende den joncheere van Montjouwe
Met twee andere ghetrouwe
Die de hertoghe van Bourgongien doe
Ooc ghenuemt heeft daer toe,
Om van den besculdichden aldaer
Informatie te nemene claer
Ende correctie te doene in alder mate
Na uutwisen van den tractate.
Want bi den governeur, dat wet,
Ende den commissarisen met,
Bi der informatien die si ontfinghen,
Besculdichs worden vonden der dinghen
De heere van Haverets sonder si
Ende die heere van Lingy
Heer Willem ende heer Pinckaert
Van Heremeis, si u verclaert,
Lardenoys de Donstene, dat vernem:
Soe worden si ende elc van hen
Rechtvoort ghevanghen sonder verdraghen
Ende haer goede in Henegouwe beslaghen
Tot shertoghen behoef, si u bekant,
Ende de goede die eeneghe in Brabant
Ligghende hadden, si u vercleert,
Waren langhe te voren gheconfiskeert
Ende bekeert tot shertoghen tafle voorscreven,
Som vercocht ende wech ghegheven.

CXXVIII.

Vanden Niemaren als dat de hertoghe van Gloucestere met groeter macht weder over comen soude.

Hier na int voorseide iaer
XIIII^{c} XXV, dats waer,
In julio den sevensten dach,
Soe screven doe ic u ghewach
Die voorseide greve van Conversant
Ende Montjouwe, si u bekant,
Te Berghen sijnde, dits ware leere,
Den hertoghe van Brabant haren heere,
Dat daer waer comen hen lieden bi
Een Inghelsman, die seide dat hi
Uut Inghelant ghebannen ware, dats claer:
Die hadde hen gheseght voor waer
Ende op sijn hoot, si u vercleert,
Dat dEngelsce hadden gheconsenteert
Den hertoghe van Gloucestere juist
Een bede van achthondert duist
Saluyte, dit was claer waerhede,
Ende XX duist mans, daer mede
Sijn scande te wrekene ende verdriet
Die hem in Henegouwe was ghesciet,
Daer dInghelsce af hadden int ghemeine
Meer onghenuechten groot ende cleine
Dan om eenegher zaken, hoordic verclaren,
Die hem gheviel in hondert iaren.
Voort screven si dat dInghelsce man die dinc
Hem hadde gheseght, dat die coninc
Van Scotlant hadde ghesekert daer
Ende cortelinghe trouwen soude daer naer
Des hertoghen nichte, dus sout ghescien,
Van Gloucestere, ende dat mids dien
(Dat) die coninc van Scotlant, dit onthoude,
Hem tsinen oorloghe sinden soude
VIII^{m} mans, ende derghelike
Soude hi hebben zekerlike
Acht duisent lersce, hoort mi verclaren;
Ende dInghelsce die onlancs comen waren
In Vrankerike, laghen in Normandien,
Ende dat si sonder eenich vermien
Comen souden met moede hooghe
Ter stont bi den hertoghe
Van Gloucestere, als si int clare
Vernamen dat hi comen ware
Op dese side der zee, sonder ontbeeren.
Deser ghelike tidinghen oft meeren
Hadden die heeren, hoordic bedieden,
Ooc vernomen van andren lieden
Die te Caleis laghen sonder si,
Ende daer omme screven si
Dese zaken met snellen keere
Den hertoghe van Brabant haren heere,
Dat hi hem daer op mocht aviseeren
Ende raet tot sijnre meester eeren
Daer op nemen in corter tijt,
Ten meesten oorbore ende profijt.
Ende als die hertoghe lofsam

Dese meere hoorde ende vernam,
Dede hi die palen sonder sparen
Sijns lants van Henegouwe bewaren,
Ende steden ende slote ernstelike
Besetten herde wiselike,
Ende bereetscap maken sonder verbeit
Om den hertoghe van Gloucestre voorseit,
Oft hi over te comene waer bedacht,
Te wederstane met sijnre macht.
Ooc sant die hertoghe onvertoghen
Aen van Bourgognen sinen neve vermoghen
Ende becondichde hem met ondersceit
Alle die niemeere voorseit,
Ende bat hem voort, si u bekant,
Om succoers ende bistant;
Twelc van Bourgognen die hertoghe rijc
Hem consenteerde willichlijc
Met goeder herten uut rechter trouwe,
Als hem dies noot ghebeuren soude.

CXXIX.

Hoe de hertoge van Brabant tregiment der lande Hollant, Zeelant ende Vrieslant sinen neve den hertoge van Bourgognen beval ende overgaf.

Want nu van Brabant die hertoghe rijc
Vernomen hadde dus claerlijc
Dat die van Gloucestre hadde in achte
Over te comene met crachte
Ende hem ende sinen lande
Scade te doene ende scande:
Soe sach hi ane met wijsheiden
Dat hi sijn lande ende heerlicheiden,
Die hi van Gods gracien weghen,
Van sijns selfs ende ooc hadde ghecreghen
Van huwelike, te dier tijt
In sinen persoon, des seker sijt,
Niet wel bedriven, dits ware oorconde,
Noch alle gheregheren en conde,
Ende bedacht mids desen in sinen sen
Ende om andere zekere redenen
Hem daer toe beruerende claer,
Tregement der lande, dits waer,
Van Hollant ende van Zeelant
Te bevelene ende te settene in hant
Sinen neve van Bourgongien -
Die doch der lande meer ende men
Van Hollant, Zeelant, alst soe quame,
Recht oor ware ende erfghename,
Oft ghebeurde, dit versinne,
Dat Vrou Jacop sijn ghesellinne
Aflivich worde in dier maten
Sonder wetteghe gheboorte te laten -:
Hier op heeft men in goeder mate
Sprake ghehouden ende tractate.
Daer op worden brieve ende menuten

Beworpen, ende om die zaken te sluten
Wert een dachvaert tier stonde
Daer af ghehouden te Dendermonde.
Tot welker dachvaert, soe wi vernamen,
Die ghedeputeerde quamen
Der state van Brabant, die meer noch min
Consenteren en wilden daer in,
Het en ware dat die brieve ghemodereert
Redelijc worden ghereformeert;
Mids dat si bevonden claer
Dat voorseide lant niet en waer
Van Brabant in dien brieven certein
Wel besorcht, als van Hoesdein
Ende Sinte Gheertrudenberghe daer toe,
Ende meer andere poente doe.
Ende hoe wel dat hertoghe Jan
Van Brabant bi rade, hout u daer an,
Sijns brueder, des greven, segghic di,
Van Saint Pol ende van Lyney,
Des hertoghen van Cleve, si u becant,
Ende des greven van Conversant,
Heeren Jans van Lutzenborch, dat wet,
Sijnre neven, ende meer ander met
Grooter heeren ende maghe,
Die metten hertoghe te dien daghe
Ende metten greve, hoort mi verclaren,
Alle ieghenwoordich waren,
Van den brieven, als si, sijt seker das,
Beworpen waren, te vreden was,
Ende men den ghedeputeerden
Van den staten van Brabant meer ende men
Vele onderwijs dede daer van:
Soe en wouden si gheensins nochtan
Consenteren daer in in gheenre maten,
Si en hadden ierst bi den staten
Onthaelt daer si af waren ghesonden.
Seghelere van Brabant was tien stonden
Meester Cornelijs Proper sekerlike
Proost der kerken van Camerike;
Die en woude die voorseide brieve dare
Niet bezeghelen, het en ware
Dat die drie state vore vercleert
Van Brabant hadden gheconsenteert.
Soe en wert die zake op tregement
Tot dier dachvaert niet gheent;
Maer op die zaken vore verclaert
Wert een andere dachvaert
In der stat van Mechelen ghehouden.
Die state van Brabant noch en wouden
Daer in engheensins consenteren.
Sonder haer consent ende begheeren
Soe en woude die proost, wats ghesciet,
Van Camerike die brieve niet
Beseghelen, hoort mi verclaren,
Die daer op beworpen waren.
Ende mids dien dede men sonder beide
Te Mechelen, alsoe men seide,
Eenen nuwen zeghel steken, dats waer;
Daer met soe worden die brieve daer

Van den regemente bezeghelt tehant
Van Hollant ende van Zeelant,
Bi wille, bevele ende wetentheit
Shertoghen Jans van Brabant voorseit,
Int iaer Ons Heeren, dat es waer,
XIIII^{c} XXV openbaer,
In die maent, doe ic ghewach,
Van julio den neghentienden dach.

CXXX.

Vanden stryde te Bruwershaven in Zeelant tusschen den hertoge van Bourgongnen ende dInghelsche.

Na desen es Vrouwe Jacoba
Uter stat van Ghent cort daer na
Heimelijc ghetoghen, si u bekant,
Al tot Scoonhoven in Hollant,
Ende daer sijude met subtilicheden
Heeft si someghe edele ende steden
Van den lande ghetoghen aen hare.
Als in Inghelant quam die mare
Heeft die hertoghe, ongheloghen,
Van Gloucestre rechtvoort vertoghen
Sijn opset, soe ict hebbe vernomen,
Om weder in Henegouwe te comen,
Ende den heere van Filwater, ic seker ben,
Met vele volcs van wapenen
Te scepe ghesonden, si u bekant,
Om bi Vrouwe Jacoppen in Hollant
Te treckene, ende om aldaer
Te makene oorloghe swaer
Metten vrienden, verstaet den sen,
Der selver Vrouwen Jacoppen.
In desen selven tide, dits waer,
Soe gheboeret, nu hoort hier naer,
Dat die hertoghe wide bekent
Van Bourgognen als regent
In Hollant ghetoghen was met gheere,
Ende hi daer sijnde quam die meere
Dat die heere van Filwater certein
Als lieutenant ende capitein
Van Gloucestre des hertoghen
Met volke van wapenen vermoghen
Uut Inghelant comen ware al ree,
Ende ware comen tot Zierixzee
Ende meininghe hebbende ende sen
Te treckene bi Vrouwe Jacoppen,
Om met hare in den lande tehant
Jeghen den hertoghe van Brabant
Ende sinen ghehoorsamen ondersaten
Oorloghe te makene in alder maten.
Als van Bourgognen die hertoghe lofsam
Dese niemeere aldus vernam,
Heeft hi hem bereit tehant
Ende van weghen sijns neven van Brabant
Doen bevelen, ghebieden ongheent

Dat men hem volghde als regent
Om te wederstane dIngelsce conroot.
Daer es hi met enen hoope groot
Van volke soe van sijns selfs weghen,
Soe metten Hollanders ghetoghen ieghen
Die Inghelsce, die doen sonder sparen
Tot Brouwershavene comen waren
In Zeelant. Ende als die heere lofsam
Van Bourgognen aldaer quam,
Sonden dInghelsce tot hem, wilt weten,
Enen herault Gloucestere gheheeten,
Die hem seide int openbare:
Oft hem gheliefde met hem dare
Te vechtene op eenich plein,
Van Filwater die heere, haer capitein,
Soude hem verleenen plaetse ende eerde.
Opt welke die hertoghe ter veerde
Sant sinen herault, in lieghe u niet,
Die Bourgognen bi namen hiet,
Toten voorseiden van Filwater ghereit
Ende deden antwerden met moedicheit
Van sinen weghen, verstaet tbediet,
Datten selven van Filwater niet
En behoorde te dien tiden
Hem plaetse te offeren om striden,
Ende datti mechtich ware ghenoech
Om plaetse te nemene na sijn ghevoech,
Ende hem te slane als hi woude,
Als hem dat ghenueghen soude.
Ende daer na es met vroomicheit
Die hertoghe van Bourgognen voorseit
Metten sinen buten scepe ghetreden;
Ende eer die tweedeel waren leden
Van sinen volke, hebbic vernomen,
Uten scepe ende te lande comen,
Soe waren dInghelsce ghebatelliert
Ende quamen den hertoghe ongheviert
Vroomelijc int ghemoet ghetreden.
Doen wart daer alte zeere ghestreden
Ende zunderlinghe ghevochten op dien dach;
Ende die hertoghe, soe hi altoos plach,
Was daer een leeu ende niet een man.
In sijns selfs persoon nochtan
Wert hi in der porssen certein
Seere verlast; maer heer van Villein,
Een vroom riddere sterc ende voorbaer,
Maecte den hertoghe plaetse aldaer,
Ende dede daer in dier selver uren
Vele Inghelsce die doot besuren.
Die hertoghe, met corten woorden, tier tijt
Behielt velt ende wan den strijt.
Van hertoghen Jans weghen in dier noot
En bleef nieman van namen doot
Dan heer Andries van Velly:
Een vroom ridder ende goet was hi.
Maer van der wederpartien conroot
Bleven alle die capiteine doot
Ende alle die meeste min ende meere.
Sanders van Hamstee die heere,

Die den Inghelscen, sijt seker das,
Aldaer te helpen comen was
Met II^{m} oft daer omtrent
Zeelanders, dat si u bekent,
Die wert ghevanghen daer ter stede,
Ende omtrent II^{c} Inghelsce mede.
Ende daer bleven in der porssen groot
Omtrent III^{m} Inghelsce doot,
Ende die herauden te dien tiden,
Die waren van der Inghelscer siden,
Seiden den hertoghe al bloot
Dat dInghelsce, die daer laghen doot,
Uut waren ghesocht, hoordic bedieden,
Voor die bloeme van vroomen lieden
Van den artsiers ende volke bekant
Van wapenen uit Inghelant.
In Zeelant ghesciede dese strijt
Te Brouwershavene, seker sijt,
XIIII^{c} XXV, doe ic ghewach,
In januario den XIII^{en} dach.

CXXXI.

Vanden vonnesse ghewesen inden hove van Rome tusschen hertoge Janne van Brabant ende vrouwe Jacoppen synre ghesellinnen.

Int selve iaer, dat segghic di,
XXVII der maent januarij
Soe wert in den hove van Roome
Bi den tween cardinaels, nu goome,
Te wetene, verstaet den sen,
Van Ursine ende van Venegien
Die rechteren waren, dits waer dinc,
Van der zaken die tusscen den hertoghe hinc
Van Brabant ende Vrouwe Jacoppen
Hertoghinne van Beieren,
Grevinne van Henegouwe bekant,
Van Hollant ende van Zeelant,
Bi rade, goetdunckene, soe ic ghewaghe,
Ende bi ghemeinen overdraghe
Der andere cardinale, dits waer beken,
Auditore ende gloriose meestren
Van rechte, notabele ende eerbaer,
Met eenen vonnesse ghewesen claer,
Dat Vrouwe Jacob, daer wi af seiden,
Onbehoorlijc waer ghesceiden
Van der gheselscap, si u bekant,
Hertoghen Jans van Brabant.
Ende hoe wel dat si mids desen
Den hertoghe billies soude wesen
Na recht weder gherestitueert,
Ordineerden die heeren vore vercleert,
Om seker redelike saken doe
Hen beruerende daer toe,
Dat si nu, verstaet mijn lesse,
Toten uterleken vonnesse

Van der zaken principale,
Tot haren coste eerlijc ende wale
Soude werden ghehouden ende verwaert
Bi den hertoghe, si u verclaert,
Van Savoyen, den wisen man,
Die den voorseiden hertoghe Jan
Van Brabant, dat der ic u liden,
Ende hare ter ander ziden
Van maechscape ten derden, doe ic u cont,
Ende van swagherscape ten tweesten grade bestont.
Ende als dit voorseide vonnesse
Quam te shertoghen kinnesse
Van Gloucestere, si u gheleert,
Heeft hi sijn herte afghekeert,
Sijn ghedachte ende sijn sinnen
Van der voorseider hertoghinnen
Ende heeft in Ingelant cort daer naer
Een ander vrouwe ghetrout aldaer.
Ende als van Brabant die hertoghe goet
Tvonnesse wiste ende verstoet,
Twelke vercleerde volcomelike
Dat Vrouwe Jacob onbehoorlike
Ghesceeden ware uit sijnre plecht,
Ende dat si hem billics na recht
Gherestitueert soude sijn ende niement el,
Was hi te vreden alte wel
In der conscientien sijn.
Maer Vrou Jacob, verstaet den fijn,
En begheerde in shertoghen, wats ghesciet,
Van Savoyen handen te comen niet,
Ende hadde liever, hebbic vernomen,
Weder in shertoghen handen ghecomen
Van Brabant, wat dat haers ghesciet;
Maer die hertoghe begheerdes niet,
Segghende dat hi tvonnesse der heeren
Achtervolghen woude ende eeren.
Soe es die Vrouwe Jacob voorscreven
Te Schoonhoven in Hollant bleven.

CXXXII.

Vanden geschille tusschen der stad van Antwerpen ter eenre ende den heere van Berghen opten boem ter ander zyden.

Binnen den voorseiden iare
Van XXV, cort hier nare
Rees een twist, een groot debat
Tusscen van Antwerpen die stat
Ende Janne van Glimes, neemt des goom,
Ende sijn stat van Berghen opten Zoom,
Daer af in den lande, soe wi vernamen,
Vele dachvaerden ende onleden quamen.
Ende dese stoot, daer wi af lesen,
Es in deser vueghen gheresen.
Het gheviel in den selven iare:
Omtrent Sinte Mertensmesse, hoorter nare,
In de Berghen merct, in lieghe u niet,

Quam een die Jan de Luutsleghere hiet,
Die een ingheseten poortere was
Van Antwerpen, sijt seker das,
Ende die cochte te Berghen sniemen
Tesscen, lakene ende spanriemen,
Die hi met valscen ghelde quaet
Betaelde, ende metter verscer daet
Wert hi ghevanghen sonder cesseren,
Ende metten dieneeren des heeren
Wert hi daer na cortelike
Ghepijnt, ghearbeit swaerlike.
Ende daer na quamen, soe ic bediede,
Van Antwerpen goede coopliede
Ende presenteerden te verborghen ghereit
Janne den Luutsleghere voorseit
Voor dusent noble, met corten woorde,
Te rechte te bringhene daer hi behoorde.
Des en mocht hen ghescien meer noch men.
Daer na screef die stat van Antwerpen
Aen den drossate van Berghen ende ooc mede
Aen den scouthet van der stede,
Dat dinghesetene poortere, dats waer,
Van Antwerpen behoorde claer
Van live van goede openbare
TAntwerpen voor die vierscare,
Ende nerghens el te rechte tstane
Binnen den mercgreefscape voortane.
Overmids dien versueken daer bi,
Ende van rechts weghen, dat si
Haren voorseiden poortere ontslaen souden
Ende, oft si hem iet optien wouden,
Quamen tAntwerpen: hen soude van dien
Onvertoghen goet recht ghescien.
Twelc die drossate, wats ghesciet,
Noch die scouthet en daden niet;
Maer hielden den portere ghevanghen daer.
Dan heeft die stat van Antwerpen, dats waer,
Den drossate ende scouthet vore vercleert
Van Berghen daer omme ghecorrigeert.
Boven welke correctie, neemt goom,
Die heere van Berghen opten Zoom
Dien selven ghebannenen hielt na dat
Openbaerlijc binnen sijnre stat
Gaende, verkeerende blikelike,
Ende binnen sinen lande desghelike.
Die van Antwerpen meinden, soe mi docht,
Dat hi des niet doen en mocht,
Segghende dat die correctien
Over tmercgreefscap meer ende men
Sloeghen alomme harentare,
Ende tstat en lant van Berghen ware
Van den mercgreefscape een let, dats claer,
Daer tstat van Antwerpen thoot af waer.
Hier op antwerde met ondersceide
Die heere van Berghen ende seide:
Dat die stat van Berghen ende tlant
Ware gheleghen in Brabant,
Ende daer met verbonden ghemeene,
Ende dat hi die hielde te leene

Van den hertoghe van Brabant, wilt verstaen,
Alsoe sijn voorderen hadden ghedaen
Heeren van Berghen, meer no men,
Met meer anderen redenen,
Die elc der partien vore vercleert
Daer op hebben gheallegheert.
Desen voorghenoemden stoot
Es ghewassen ende worden groot.
Die van Antwerpen met desen gheworre
Hebben den bastaert van Berghen Hectorre
Ende meer andere manne goet
Gherasteert, des sijt vroet,
Ende desghelijc hielt meer no men
Die heere van Berghen op Antwerpen;
Soe dat ten utersten met ondersceit
Bi elken van den partien voorseit
Die zake wert bracht, si u bekant,
Bi hertoghe Janne van Brabant
Harer beider heere ende prince, dits waer.
Die heeft den partien versocht aldaer
Dat si van haren ghescillen voorseit
Hen keeren wouden tsiere heerlicheit
Ende submitteren, dit vernem,
Ten goedunken ende ordinantien van hem
Ende van den drien staten tehant
Van sinen lande van Brabant.
Daer af die van Antwerpen, segghic di,
Hen ontsculdichden, segghende dat si
Van haren rechte in gheenre vouden,
Die si ghesworen hadden te houden,
Engheensins te bliven en dochten,
Noch hen submitteren en mochten.
Daer af die hertoghe, nu hoort,
Te vreden was; ende versocht voort
Beide den partien, dit vernem,
Dat si van haren ghescillen voor hem
Als voor haren prince ende heere
Met haren betoone, verstaet die leere,
Jeghen malcandren, dit onthoude,
Te rechte quamen: ende hi soude,
Elcs redene ghehoort int allen maten,
Bi rade van sinen drien staten
Behoorlijc ordineeren op dat.
Dat hebben die van Antwerpen die stat
Wederseit te doene, met corten spraken
Segghende dat si van zaken
Die blootelijc der stat aenghinghen
Niet sculdich en waren van dien dinghen,
Noch en mochten haer privilegien,
Costumen, herbringhenen meer noch men,
Noch rechten iegherincs ghemeene
Toonen, dan binnen der stat alleene
Van Antwerpen, wats ghesciet.
Hier inne en was die hertoghe niet
Van dien van Antwerpen, dats waer,
Te vreden, meinende dat si claer
Voor hem, als haren prince ende heere,
Comen souden te rechte in allen keere
Daert hem gheliefde, si u bekant,

Binnen sinen lande van Brabant.
Die van Antwerpen hier na cortelike
Versochten haren scouthet ernstelike
Opten heere van Berghen, verstaet den fijn,
Pandinghe te doene, ende sijn
Omtrent twee dusent sterc vermoghen
Metten scouthet uitghetoghen
Ghewapenderhant, onverholen,
Int lant van Berghen, daer si een molen
Nederworpen met harer roten
Ende [hebben] die huse opghestoten
Die liede ghesekert, ghevanghen na das.
Om twelke meer die hertoghe was
Verbolghen dan vore sonder waen,
Soe dat hi haer goede dede beslaen;
Ende die buten quamen, sonder cesseren
Dede hi vanghen ende rasteren.
Hi verboot dat men hen door sijn houde
Gheenerhande goet toe vueren en soude.
Nu hebben van Brabant die goede stede
Met grooten coste ende moyten mede
Bruederlijc ghearbeit in dien dinghen,
Om die van Antwerpen te bringhen
Ter gonsten van den hertoghe vri
Haren heere, alsoe dat si,
Die zake bededinghden ten utersten, dat
Van Antwerpen die voorseide stat
Haer ghedeputeerde raetsliede
Teenen ghesetten daghe, soe ic bediede,
Sinden souden te Bruessele, dats waer,
Ende den hertoghe haren heere al daer
In der ieghenwoordicheit
Van sinen drien staten vorseit
Opdoen, toonen ende bringhen bi
Dat poent van haren rechte, dat si
Haer privilegien, costumen, te waren,
Herbringhen, rechten, niet sculdich en waren
Te toonen buten harer stat.
Ende na alle tgone dat
Si daer af bi ghebringhen conden,
Souden si voort, hoort mi vermonden,
Jeghen den heere van Berghen daer naer
Te rechte comen voor den hertoghe, daer
Dat behoorlijc soude wesen;
Ende achtervolghende desen
Hebben die van Antwerpen dat
Van den voorseiden poente binnen der stat
Van Bruessele voor den hertoghe gheacht
Ende sinen drien staten bi bracht,
Ende tghene ghetoont, dat seggic di,
Dat si daer af hadden, ende dat si
Meinden dat hen mocht dienen, sijts vroet.
Hier na heeft die hertoghe goet,
Ter beden van den drien staten voorseit,
Gheconsenteert met guetlicheit
Dat die zaken daer wi af scriven
Tusscen hem staende souden bliven
Ende die van Antwerpen voorseit,
Behoudelijc hem siere heerlicheit

Ende ooc der selver stat
Haren rechten; ende dat
Men ierst voortvaren soude te male
Op die zake principale
Tusscen die van Antwerpen sonder sneven
Enten heere van Berghen voorscreven,
In der manieren verclaert hier bi.
Dats te wetene: dat si
Voor des hertoghen heerlicheit
Ende den drien staten voorseit,
Daert gheliefde den hertoghe vaillant,
Binnen sinen lande van Brabant
Comen souden, hoort mi ghewaghen,
Tot vueghliken beteekenden daghen,
Om aensprake, verantwerden, redene, besceit
Op te doene van den ghescille voorseit,
Ende al tghene dat si wouden
Daer toe segghen, dat si dat souden
In ghescrifte overgheven.
Ende oft die selve partien voorscreven
Enich betoon doen wouden, hoort den sen,
Met privilegien, carthen, registren,
Met brieven ocht met ghetughenessen:
Soe soude die hertoghe sonder messen
Uut sinen rade vroede ende wise,
Ende die state haer commissarise
Senden in elke van den steden
Om tvoorseide betoon met wijsheden
Met brieven, privilegien, alst mocht gheboren,
Voort conde ende waerheit, te verhooren,
Ende anders hen claerlike
Te informeren volcomelike.
Opter partien cost, sijt seker des,
Daer dat gheboert. Ende soe wes
Voor die commissarise voorghelesen,
Ghetoont oft bi bracht soude wesen,
Dat souden si bescreven, ende niet el,
Onder haer zeghele besloten wel,
Overbringhen den hertoghe tehande
Ende den drien staten van den lande,
Om daer op bi hem met goeder stade
Gheordeneert te wordene met ripen rade,
Alsoe dat na allet gheboren
Van rechts weghen soude behooren.
Om welke ordinanancie, die ic vermane,
Ende overdraghe na te gane
Hebben die van Antwerpen tien tiden,
Ende die heere van Berghen ter ander siden,
Hare ghebreke, clachten sonder begheven
Ende eisscen al overghegheven,
Ende weder daer op gheantwert al
Met ghescrifte groot ende smal,
Ende ten utersten, bi onderwise,
Hebben si hem als die wise
Bi rade van vrienden tien tiden
Ghesubmitteert in beiden ziden
Van alle den ghescille voorseit,
Ende verbonden te houden met sekerheit
Tghene dat daer af, si u bekant,

Die heere van Edinghen greve van Conversant,
Ende die ioncheere van Montjouwe desghelijc
Uutspreken souden samentlijc
Om te bevellene desen twist,
Ende al sonder arghelist,
Elken van den partien behouden daer in
Haren rechten meer ende min.
Tghene dat deze segghers, sijts ghewes,
Hier af ordeneerden, dat en es
Niet ghebracht tot mijnre conden;
Maer ghemeinlijc seide men tien stonden
Dat die hertoghe sekerlijc
Van der siden van Antwerpen grootelijc
Daer af ghedient wert tsinen wille.
Ende hoe wel dat dese ghescille
Porden in den iare, dat segghic di,
Van XXV, soe bleven si
Nochtan hanghende, met woorden clare,
Tot omtrent den inde van den iare
Van XXVI, ic seker ben,
Eer die voorseide partien hen
Daer af submitteerden, sijts ghewes,
Ghelijc als dat voorscreven es.

CXXXIII.

Hoe de universiteit vanden scolen inder stad van Lovene opgheset waert ende ghecreghen.

Hertoghe Jan die edel heere
Minde die Heileghe Kerke zeere
Ende die clergie sonderlinghe,
Ende bedachte sijn lant gheringhe
Te versiene erfelike
Van enen juweele ontsterfelike,
Dat es te wetene, onverholen,
Van eenre gheprivilegieerder scolen,
Daer sijn ondersaten, hoort mi tellen,
Ende ander haer kindere mochten stellen
Om conste ende wijsheit, der ic wel lien,
Te leerene, die si te dien tien
Buten sinen lande elderswaer
Soeken moesten hier ende daer.
Ende dese scole, ic segghe u dat,
Haddi meininghe in der stat
Van Bruessele te legghene, ende dede
Des spreken met eeneghen van der stede
Die daer toe niet gheneight en waren
Noch en rieden, hoordic verclaren,
Segghende: dat die studente in hindere
Violeren souden der liede kindere,
Ende dat dan risen mochte in der stat
Onraet, ghescille ende debat.
Hier na die hertoghe spreken dede
Met eeneghen van Lovene der stede,
Die daer toe vielen gheheellijc,
Ende hebben den hertoghe oetmoedelijc

Daer om ghebeden met ernsticheit.
Alsoe heeft die hertoghe voorseit
Ghescreven ende aen den paus ghesonden
Merten den vijfsten, die tien stonden
Ter beden van den hertoghe goet
Een ghemeine studium, sijts vroet,
Ende scole gheprivilegieert
Van allen consten gheordineert
Ende gheset heeft in ewicheit,
Sonder alleene in der godheit,
Int stat van Lovene, van dien termine
Voortane ewelijc te sine.
Ende heeft daertoe sonder sneven
Privilegien verleent, ghegheven,
Cancelliers, conservatoers ooc met
Gheordineert ende gheset,
Alst blijct bi den bullen wel gheraect
Int hof van Rome daer op ghemaect
In den iare Ons Heeren, dits openbaer,
Veertien hondert ende XXV iaer,
Neghen daghe in decembri.
Daer na heeft die hertoghe vri
Notable doctore onghelet
Ontboden ende meesters met
Van allen consten, sonder beiden,
Van der godheit alleene uutghesceiden,
Ende bi sijnre stat na sijn begheeren
Van Lovene doen stipendieeren.
Die haer ierste lesse, ic seker ben,
In harer consten elc van hen
Ter eeren Gods, soe wi oorconden,
Ierst aenhieven ende begonden
Opten iersten dach dat segghic di,
Der maent van novembri
In den iare Ons Heeren, segghic u claer,
XIIII^{c} sessentwintigh iaer.

CXXXIV.

Hoe de proofst van Camerycke, zeghelere van Brabant, ghevanghen waert ende meeranders.

Int selve iaer int beghin van meie
Ontlaste die hertoghe met besceie
Sinen neve heer Janne van Lutzenborch
Van governoerscape ende besorch
Slants van Henegouwe, doe ic ghewach.
Daer na, opten neghentiensten dach
Der maent van julio, ongheloghen,
Soude tot Groenendale hebben ghetoghen
Meester Cornelijs Proper, sijt seker das,
Proost van Camerike, die was
Seghelere van Brabant doe;
Ende opten weghe quamen hem toe
Een deel ghewapende ghereden
Diene omringhden met nidicheden
Daer hi reet simpel ende slecht,

Want hi en hadde maer eenen knecht;
Daer vuerden sine sonder verdraghen
Ewech door bossce ende haghen.
.....
.....
.....
.....
In al deser drueffenessen
Die hi leet in der vanghenessen
Hadde hi, si u bekant,
Over hem den zeghel van Brabant
Die hi alsoe suptilike
Bewaerde ende alsoe wiselike,
Dat die ghene, wilt mi verstaen,
Diene in handen hadden ende ghevaen,
Dien niet en ghecreghen, dat versint,
Noch daer af en wisten twint.
Ten utersten, dat si u vercleert,
Wert hi ghescat ende gheransonneert.
.....
.....
.....
.....
Hier na opten sesten dach
Der maent septembris, doe ic ghewach,
Tooch hertoghe Jan, ic seker bin,
Van Bruessele tot Zenneke in;
Daer bleef hi drie daghe, onghewaent.
Opten tienden dach der selver maent
Tooch hi tot Berghen in Henegouwe.
Dat was tierste, in goeder trouwe,
Dat hi te Berghen binnen quam,
Sint dier tijt, soe ic vernam,
Dat si met wederspennicheit
Metten hertoghe van Gloucestre voorseit
Rebelleerden ieghen den hertoghe Jan.
Daer na es hi, die edel man
Van Berghen tot Sinte Gheleins ghetoghen.
Daer bleef hi, dats ongheloghen,
Tot dat hi van daer, wilt mi versinnen,
Weder quam te Bruessele binnen,
Sevene in octobri, dat es waer,
Int selve voorseide Ons Heeren iaer.

CXXXV.

Hoe die hertoghe van Bourgognen regent van Hollant ende van Zeelant de stad van Sevenberghen met machte beleide ende ghecreech.

Vrouwe Jacob lach te deser tijt
Te Schoonhoven in Hollant, des seker sijt,
Ende hadde ooc in haren behoude
Ghecreghen die stat van der Goude.
In dien steden hielt si als die fiere
Volc van wapenen ende soudeniere,
Daer si met scadichde ende dede pant

Den anderen steden van Hollant
Die haer waren onghehoorsam.
Van Sevenberghen, soe ic vernam,
Die heere die hielt meer ende men
Partie met Vrouwe Jacoppen,
Ende dede vele scadelijcheden
Den cooplieden van anderen steden
Uut Sevenberghen sijnre stat,
Die op twater verkeerden, alsoe dat
Die hertoghe van Bourgognen, dat versent,
Dien die hertoghe van Brabant tregement
Van Hollant ende van Zeelant
Bevolen hadde, als coene wigant
Met grooter macht zeere vermoghen
Voor Sevenberghen es ghetoghen
Ende beleit te watere sonder sparen,
Soe dat die van binnen besloten waren.
Ende na dat hi daer vore, des seker sijt,
Gheleghen hadde eenen langhen tijt
Wert daer een respijt ghededinght naer,
Om sprake te houdene, ende aldaer
Sant van Bourgognen die heere
Den joncheere van Gaesbeke ende meere
Andere groote heeren, ic segghe u dat,
Binnen Sevenberghen der stat
Om te dedinghen met wisen keere.
Die boden van Sevenberghen den heere
Een groote somme van ghelde, dats waer,
Datti hadde willen gheloven daer
In den oorloghe, verstaet den sen,
Tusscen den hertoghe ende Vrouwe Jacoppen
Stille te stane, sonder tien tiden
Hem des te bewindene teenegher ziden,
Ten ware dat men striden soude.
Oft dat ghebeurde, waer hi dan woude
Soude hi moghen striden in trouwen
Metten hertoghe oft metter Vrouwen.
Die hertoghe van Gaesbeke riet den heere
Van Sevenberghen herde zeere
Sinen neve in rechter trouwe,
Dat hi dat alsoe doen wouwe.
Vele onderwijs dede hi hem doe
Om hem te bringhene daer toe.
Maer wat men hem seide oft riet,
Hi en woude tractaet aenverden niet.
Dus es die dedinghe aldaer
Ghesceiden ende tbestant daer naer
Es verstreken ende uutghegaen.
Daer na dede die hertoghe saen
Die stat al omme na behooren
Vaster belegghen dan te voren.
Ende als dat saghen die van binnen
Ende hen quam in haer bekinnen
Die offere die ghi vore hebt verstaen,
Die de hertoghe hadde ghedaen,
Die haer heere nam in onweerden
Ende met en hadde willen aenveerden:
Soe hebben se daer na eer iet lanc
Jeghen haers heeren wille ende danc,

Die niet en conde ghekeeren dat,
Van Sevenberghen die voorseide stat
Op ghegheven in die hant
Van Bourgognen den heere vaillant.
Ende die heere van Sevenberghen claer
Wertter uut verdreven daer,
Ende es voortane, alsoe ghi hoort,
Een arm ridder bleven voort.
Dit ghesciede int selve iaer
Van sessentwinteghen, dats waer.

CXXXVI.

Van Jaune Chevalier hoe hy ghevanghen waert ende ghericht ende de zake waer omme.

Hier boven daer wi in goeder mate
Bescreven hebben van den tractate
Te Douway ghemaect in der stat,
Hebben wi wel verclaert hoe dat
Vrou Jacoppen moeder, die hertoghinne,
Hertoghen Jans moye, dit versinne,
Na tselve tractaet in rebellicheit
Bleef ieghen hertoghe Janne voorseit,
Ende dalti daer omme, als die vroede,
Haer duwarie ende haer goede
In Henegouwe ende in Hollant
Dede beslaen aen elken cant,
Ende tsier tafelen legghen, sijts vroet;
Ende die heeft die hertoghe goet
In sinen handen behouden mids das.
Dies doude vrouwe qualijc was
Van herten te vreden, dat es claer.
Na desen, te wetene int selve iaer
Sessentwintich, opten vridach,
Die ses daghe in decembri lach,
Jaeghde op Zonie die hertoghe coene,
Soe hi ghewoonlijc was te doene,
Ende dede in dier selver uren
Den das graven bi der Vueren.
Daer wert ghevanghen, wilt mi hooren,
Jan Chevalier, die was gheboren
Van Massels in den lande van Aet;
Die daer ghevolght was, dat verstaet,
Den hertoghe met eenen anderen knecht
Die Peeterken hiet, die te recht
Ontliep ende maecte hem van daer.
Jan Chevalier wert cort daer naer
Te Bruessele bracht, dits waer bediet,
Ende daer wert hem, in lieghe u niet,
Des maendaeghs ghevraeght sonder verdrach,
In decembri den sestienden dach,
Waer omme hi den hertoghe daer
Op Zonie dus ghevolght was naer,
Ende wien daer sant; men vraeghden das,
Wie dat sijn gheselle was
Die met hem quam, ende dien

Men soe haestelijc sach ontvlien.
Daer op dat hi antwerde saen:
Dat hi was in den strijt ghevaen
Van Brouwershavene in Zeelant
Van eenen riddere vroom ende vaillant,
Heere Janne Vileyn, nu hoort dat,
Heere van Stertbeke, diene hadde ghescat
Op twee hondert cronen sonder sneven,
Ende die hadde hem dach ghegheven
Van sinen rantsoene sonder si
Tghelt te halene; daer omme hi
Sijn erve vercochte, si u vercleert,
Maer tghelt was gherasteert.
Daer omme haddi gheweest op trouwe
Bi den baillu van Henegouwe;
Maer wat hi hadde ghedaen in desen,
Sijn ghelt en mocht niet ontslaghen wesen.
Daer omme was hi ghevolght naer
Den hertoghe, hopende dat hi daer
Vinden soude na sijn begheeren
Heere Janne van der Meeren
Bi den hertoghe, dien hi voordien
Te Steertbeke dicwile hadde ghesien
Doen hi ghevanghen sat tier steden.
Dien soe soudi hebben ghebeden
Dat hi hem aen den hertoghe rijc
Hadde willen helpen trouwelijc,
Dat sijn ghelt, daer wi af lesen,
Hadde moghen ontslaghen wesen
Om sijn rantsoen ghenoemt hier voren
Te betalene na behooren.
Als van den knecht, nu hoort na mi,
Die ontloopen was, seide hi,
Dat hine opten weghe vant,
Ende dat hi Peeterken was ghenant,
Uten lande van Limborch ter waerheden
Gheboren: ende hi hadden ghebeden
Met hem te comene tier stonde
Om dat hi die sprake conde
Van den lande, ende over al
Die weghe wiste groot ende smal.
Hier op wert hem gheseit ter stont
Dat hi wel wiste ende hem was cont
Dat hi des hertoghen viant was,
Ende dat al sijn goet mids das
Verboort ware ende gheconfiskeert:
Hoe mocht hi dan soe cloec gheveert
Hebben ende sijn van moede soe hooghe,
Te comene bi den hertoghe
Op tbosch daer hi jaeghde, verstaet tbediet,
Het en ware doch ghelooflijc niet
Hi en quam om ander zaken daer?
Ende doen wert hi cort daer naer
Op die banc ghebonden; men seide hem houde
Dat hi die waerheit segghen soude.
Ende daer soe bat hi tehande
Dat men hem loste uten bande:
Hi soude die waerheit openbaer,
Ende van grooten stucken, segghen daer.

Doen hi uten banden was ghevrijt
Seide hi dat hi langhen tijt
Te Steertbeke ghevanghen lach:
Ten utersten ghecreech hi dach.
Doen tooch hi te Keynoot sonder vieren
Bi der ouder Vrouwen, der duagieren,
Die seide hem, sijt seker das,
Daer Lambrecht van Bingh bi was,
Dat hi soude trecken in Brabant
Ende vernemen alle tghestant
Hoe die hertoghe, hoerter naer,
Ute te treckene plaghe daer
Om te jaghene, des sijt vroet,
Soe te peerde soe te voet,
Ghewapent, nu leght hier op merc,
Oft onghewapent, ende hoe sterc:
Wes hi hier af vernemen soude,
Dat hi dat weten laten woude
Bi Peeterken den Knecht voorscreven.
Ende hi soude hebben ghebleven
Te Steertbeke na dit bedrijf
Bi heeren Jans Vileyns wijf.
Des dijnsdaeghs, nu hoort na mi,
Seventiene in decembri
Voor middaghe omtrint tien uren
Wert den voorseiden daer wi af rueren,
Janne Chevalier, ghevraeght tier stonden
Sonder arbeit oft pine, onghebonden,
Oft hi bleve bi dien woorde
Dat men sdaeghs te voren van hem hoorde,
Ende dat hi die waerheit, wats ghesciet,
Segghen soude ende anders niet.
Doen antwerde hi tehant
Dat doude Vrouwe van Hollant
Bi Lambeert van Binch al bloot
Hem bi haer te comene ontboot,
Ende beval hem in Brabant ghereet
Te treckene, alst voorscreven steet;
Ende dat die voorseide Lambeert daer bi
Hem daer na seide ooc, dat si
Den hertoghe wel souden al bloot
Vanghen ende bringhen te Keynoot,
Als si tghestant wisten claer;
Ende dat si souden comen daer
Te peerde ende te voet in deser maniere,
Deen na den anderen viere ende viere,
Van Namen tot Wavere onghelet,
Ende vergaderen, na topset
Dat si souden maken als dan.
Ende als si den hertoghe Jan
Ghevanghen hadden, soe ghi hoort rueren,
Souden sine te Keynoot vueren.
Ende seide voort dat al bloot
Doen waren binnen Keynoot
Omtrent hondert, des sijt vroet,
Ende LXXX ghesellen te voet,
Ende vijftich te peerde, al soudeniere,
Die stat te verwaerne als die fiere.
Voort seide hi noch ende dede bekant

Dat Otte van der Motten eenen halsbant
Hadde, die welke halsbant was
In Inghelant ghemaect, sijt seker das,
Ende men hadde, hoort mi vermonden,
Weder in Inghelant ghesonden
Om noch eenen anderen tot dien
Te doen makene; maer wien
Men die halsbande, wats ghesciet,
Aen doen soude, en wiste hi niet.
Ende seide dat Peeterken voorwaer,
Die met hem comen was al daer
Met Otten van der Motten woonde bloot
Oft metten proost van Keynoot.
Des selfs dijnsdaeghs daer wi af rueren,
Na der noenen omtrint IIII uren,
In presentien der raetsliede, hoort den sen,
Des hertoghen van Bourgongien
Wert Janne Chevalier voorseit
Onghebonden ende sonder arbeit
Ghevraeght oft hi bi dien woorde
Bleve dat men hem segghen hoorde
Des morgens, ende hi sonder falen
Dat segghen soude ende verhalen,
Ende die waerheit segghen al.
Doen vertooch hi groot ende smal
Die zaken claerliker, wilt verstaen,
Dan hi te voren hadde ghedaen,
Ende esser gheheellijc bi bleven,
Alsoe si boven staen ghescreven.
Ende seide voort met woorden snel
Dat doude Vrouwe hem dit bevel
Op Sinte Andries dach hadde ghedaen,
Des avonts, als zi soude dwaen
Om te soppeerne; ende daer
En was niement bi noch naer
Dan Lambeert van Bingh voorseit.
Welke Lambeert hem hadde gheseit:
Consten si den hertoghe Jan
Ghevanghen, soe soude dan
Doude Vrouwe herde snel
Haer duwarie crighen wel,
Ende alle die thare hadden verlooren
Souden worden verricht na behooren.
Des goensdaeghs, XVIII in decembri,
Na der noenen, bekinde hi
In presentien, si u bekant,
Der drie staten van Brabant
Dat die zaken sonder ondersceit,
Soe hi sdaeghs te voren hadde gheseit,
Ghesciet waren sonder waen
Ghelijc si boven ghescreven staen.
Voort seide hi ende dede bekant
Dat Otte van der Motten uut Inghelant
Van Vrouwe Jacoppen der hertoghinnen
Harer moeder brachte, wilt versinnen,
Enen rinc daer enen steen in lach:
Als dien die oude Vrouwe sach
Beval si rechtevoort herde scier
Den voorseiden Janne Chevalier

In Brabant te treckene sonder verbeit,
Om der zaken wille voorseit.
Ende als si hem dat bevel dede
Antwoorde hi haer ter stede
Dat hi om haren wille verloren
Sijn goet hadde daer te voren:
Noch soude hi al sonder blijf
Om haren wille waghen sijn lijf.
Een peert dede si hem daer toe
Bi den proofst van Keynoot gheven doe,
Ende Peeterken ooc een aldus,
Daer si op quamen tot Flerus.
Doen sonden si te Keynoot metter spoet
Die perde omme, ende ghinghen te voet
Al totter Vueren, doe ic ghewach.
Des vridaeghs opten XX^sten^ dach
Der selver maent ghenoemt alhier
Wert den voorseiden Janne Chevalier
Gheseght dat hi sonder beide
Alle die uterste waerheit seide:
Oft si hertoghe Janne hadden ghevaen,
Wat men hem soude hebben ghedaen?
Op twelke hi antwerde met stade
Dat ware ghesloten in den rade,
Als hi te Keynoot bracht soude wesen;
Dat men ontbieden soude na desen
Tabellioens ende derghelike
Notarise van Camerike
Ende van eldere, wilt versinnen,
Daer vore hi der hertoghinnen
Vrouwe Jacoppen soude scelden quijt
Ende vertien ter selver tijt
Op Henegouwe, Hollant, Zeelant.
Dan soude men in Brabant
Laten weten alsoe houde:
Soe verre als tlant gheloven woude
Des wrake te doene nemmermeere,
Soude men hen senden haren heere.
Ende ten lesten seide hi daer na
Dat die hertoghinne Vrouwe Jacoba
Bevolen hadde, als hertoghe Jan
Ghevanghen ware, dat men hem dan
Aen sinen live, wats ghesciet,
Emmer en mesdade niet.
Na dat met woorden ende met spraken
Jan Chevalier alle dese zaken
Te vele stonden ende steden
Bekent hadde ende verleden,
Es hi op die Steenpoorte daer naer
Te Brussele bleven ghevanghen daer;
Ende hoe wel, in lieghe u niet,
Die greve van Saint Pol daer toe riet
Ende meer andere heeren groot,
Dat menne ontcommerde van der doot
Ende rechte van den live, sijts vroet,
Die sachtmoedeghe hertoghe goet
En wouts ghedoghen niet, openbare
Segghende dat hi sculdich ware
Recht doen te ghesciene, hoort mi bedieden,

Over die ghene die anderen lieden
Mesdaen hadden in eneghen keere,
Die hem claeghden dat als heere;
Maer als men aen hem selve mesdade,
Ende hi dat om die Gods ghenade
Vergave: verwecte hi sonder verlaet
Gode te verghevene sine mesdaet;
Ende alsoe meinde hi voortan
Ghevanghen te houdene den selven Jan
Tot des Goeden Vridaeghs, sijt seker das,
Dat doen naestcomende was,
Ende dan woude hi hem tier tijt
Om Gods wille laten quijt,
Ende vergheven hem sijn mesdaet,
Op dat hi te voorder creghe aflaet
Ende verlatenesse van sinen zonden.
Maer God Ons Heere, hoort mi oorconden,
Hevet anders ghevoeght, doe ic ghewach,
Want opten Goeden Vridach
Was selve doot die heere voorbaer,
Als int Capittel dat hier volght naer
U verclaert sal worden scier.
Bi desen en wert Jan Chevalier
Niet quijt noch ontslaghen, dats waer,
Maer hi bleef ghevanghen daer
Tot die greve van Saint Pol, si u bekant,
Tot den hertoghedomme van Brabant
Ontfanghen wert, hout u daer an;
Die dede den voorseiden Jan
Op een hooghe stellinghe, sijt seker das,
Die voor der stat huus ghemaect was,
Op die merct van Bruessele sonder bliven
Bi Wouteren Pipenpoy ontliven,
Die amman van Bruessele was sekerlijc,
Ende vierendeelen openbaerlijc.

CXXXVII.

Hoe hertoghe Jan van Brabant die vierde ziec worden es ende ghestorven.

Hertoghe Jan bleef, wilt versinnen,
Met sinen state te Bruessele binnen;
Op enen goensdach tooch hi van daer
IX in aprille, dit es waer,
Sijn bruder met hem. Te derre maniere
Van Bruessele toghen si te Liere.
Daer hielt een dachvaert die heere vaillant
Met sinen drie staten van Brabant;
Ende als die dachvaert was gheent,
Es die hertoghe omme ghewent
XII in aprille, doe ic ghewach,
Na der noenen op enen saterdach,
Op den Palmavont ter waerheden.
Ende als hi aldus quam ghereden
Tusscen Bruessele ende Vilvoorden, daer
Wert hi bevaen met ziecten swaer

Ende met grooter pinen. Die heere lofsam
Des avonts binnen Bruessele quam,
Ende bi hem quamen in corten termine
Ende bleven bi hem sijn phisicine;
Maer die ziecheit van den edelen man
Al haerliede conste verwan.
Dus bleef hi ligghende, soe ic ghewaghe,
Metter ziecheit die van daghe te daghe
Vast meerderde ende stercte sonder verdrach,
Tot opten Witten Donderdach,
Den seventienden dach, hoor die wille,
Der selver maent van aprille;
Ende doen bat die edel heere
Van Saint Pol sinen brueder zeere
Dat hi sijn testament wel gheraect,
Twelc hi voormaels hadde ghemaect
Ende wiselijc gheordineert,
Volvoeren woude, si u vercleert,
Ende tot volcomender executien
Brenghen woude, verstaet den sen.
Dat gheloofde hem willichlijc
Sijn bruder te doene volcomelijc.
Daer na dede hi met begheeren
Drie messen voor hem celebreeren,
Ende als hi met grooter innicheit,
Met devotien ende met minlicheit
Die messen hadde ghehoort aldaer,
Sijn bichte ghesproken, sijn sonden claer
Beleden hadde met groten rouwe,
Ontfinc hi met vreesen, in goeder trouwe,
Ende met grooter weerdichede
Den lichame Gods ende ooc mede
Dat weerde heilighe sacrament
Der lester olyen, si u bekent;
Ende beval den heere van Rotselaer
In sinen name te doene aldaer
Dat mandaet op dien dach.
Na allen desen doe ic ghewach
Dat men die officie dede met love
Van den daghe in sinen hove,
Met herde grooter sollempniteit.
Omtrent tien uren, voor waer gheseit,
Hadde hi bevolen claerliken
Dat die tijt sijnre pelgrimagien
Op deze werelt vervult was claer,
Ende began met grooter devotien daer
Desen psalm te lesene aldus:
Miserere mei Deus
Secundum magnam misericordiam tuam ...
Nemmeer en sprac die heere lofsam;
Maer metten iersten verse van desen,
Sonder meer oft voorder te lesen,
Versciet die edel ziele tier stont
Door sinen lichaemliken mont,
Ende voer bi Gode in hemelrijc,
Alsoe wi hopen claerlijc.
Aldus es hertoghe Jan ghestorven
Int iaer Ons Heeren ende heeft verworven
Die doot, als men hier hooren mach,

XIIII^{c} XXVI opten donderdach
Voor Paesscen, ende sijn lichame
Wert ghebalsemt na betame
Met balsemen van grooten love,
Ende soe ghehouden binnen den hove
Van Caudenberghe, soe ic ghewaghe,
Tot sdijnsdaeghs in die paeschdaghe.

CXXXVIII.

Vander uytvaert ende exequien, ende hoe hertoge Jans lichame begraven wert.

Int iaer Ons Heeren, soe ghelach
XIIII^{c} XXVII die Paeschdach
XX in aprille, doe ic u cont,
Ende noch des hertoghen lichame stont
In den hove te Bruessele binnen
Op Coudenberch, nu wilt bekinnen,
Ghebalsemt, soe ic u dede verclaer,
Tot des dijnsdaeghs daer naer
XXII in aprille, na sijn betame.
Doen wert dat doode lichame
Na der noenen met groter weerdicheit,
Met processien ende sollempniteit,
Met vele tortsen, met crucen, met vanen,
Met menichfuldicheit van tranen,
Met droefheit ende met grooter claghen,
Van Coudenberch uten hove ghedraghen
Tot Sinte Goedelen in der kerken.
Daer worden van papen ende van clerken
Vigilien ghesonghen, hoordic lien,
Met kerkelijken serimonien
Over hem, met grooter devotien daer.
Ende des anderdaeghs daer naer,
Te wetene des goensdaeghs onghewaent,
Drientwintich der selver maent,
Wert in der selver kerken voorseit
Een messe met grooter sollempniteit
Over die ziele ghesonghen daer,
Ende ter stont cort daer naer
Wert dat doode lichame voorseit
Op een rosbaer met grooter zeericheit
Alsoe ghebracht toter Vueren
In St Jans kerke ende in dier uren
Worden van ierst statelijc
Vigilien ende messe devotelijc
Ghesonghen, ende ten inde van desen
Wert shertoghen lichame, hoort mi lesen,
In den hooghen choor voor den altaer
Bi sinen vader begraven daer,
Ende bi siere moeder, si u verclaert.
Ende in deser selver uutvaert
Waren metten greve utermate
Van Saint Pol vele abtde ende prelate,
Greven, baenrotsen, ridderen, knapen,

Ende vele goeder manne van wapen,
Entie ghedeputeerde, si u bekant,
Van den steden slants van Brabant.
Als dese exequien, wilt verstaen,
Na behooren waren ghedaen,
Es die greve van Saint Pol na das,
Die toecomende hertoghe was
Van den lande, omme, wilt versinnen,
Weder comen te Bruessele binnen
Op thof van Coudenberch voorscreven,
Ende aldaer soe es hi bleven,
Die doot bescreiende langhen termijn
Van den lieven brueder sijn.

CXXXIX.

Van hertoghe Jans manieren ende van sinen Love ende hoe hy na sijnre doot gheclaegt waert.

Hertoghe Jan die heere bequame,
Die de vierde was van dien name,
Sone des hertoghen Anthonijs,
Regheerde Brabant, die heere wijs,
Twelfdalf jaer oft daer bi.
Binnen welken tiden dat hi
Vele onghenuechte hadde voorwaer,
Ende vele vreemder zaken claer
Ghescieden, als vore bescreven staen.
Ende in allen dien, doe ic vermaen,
Was hi verduldich, wes hem ghesciet,
Ende en vergat Gode emmer niet
Te lovene nacht ende dach,
Dien hi vreesde ende ontsach,
Ende loofden (van dien) des hi hem toe sant.
Ooc en vergat die heere vaillant
Der ermer niet, dat elc ghevroede:
Met sinen tideliken goede
Versach hi die mildelike,
Soe dat hi van hen ghemeinlike,
Van den armen menscen algader,
Ghenuemt wert der armen vader.
Hi was ghespaersaem ende goedertieren,
Sachtmoedich, sedich van manieren,
Ende antwerde gueteliken
Soe wel den armen als den riken
Die hem daden eeneghe clachten,
Ofte eeneghe bootscappen aenbrachten,
Oft die anders, wats ghesciet,
Met hem hadden te sprekene iet.
Die erme claeghden allegader
Tverlies van haren milden vader.
Hi wert gheclaeght ooc utermaten
Van allen sinen ondersaten
Met rouweghen herten, met bitteren zeere,
Die haren sachtmoedeghen goeden heere,
Ghenedich, goedertieren daer bi,
Verloren hadden. Ooc wert hi

Gheclaeght zeere utermaten
Van sinen nabueren ende ommesaten,
Die hi en verlaste clein no groot;
Maer bistant in hare noot
Altijt bewees na ende bi.
Ende boven al soe was hi
Van sinen dieneren, si u ghesaeght,
Onsprekelike zeere gheclaeght.
Ic spreke ooc wel acherme! met recht;
Ic was sijn dienere ende sijn knecht,
Sijn doot magh ic wel claghen zeere:
Die edel goedertieren heere
Gaf mi tot soe menegher stont
Soe menich suet woort met sinen mont,
Dat mi allen dat leven mijn
In mijn herte gheprint sal sijn:
Ende sijnre zielen, wats ghesciet,
En meinic te verghetene niet
Soe langhe als mi God laet leven.
God wille sijnre zielen gheven
Deeweghe vroude van hemelrijc,
Als ic hope, volcomelijc.
Des spreect, alle die hier hooren na,
Pater noster ende *Ave Maria*
Voor die ziele des edelen heeren
Gode ende sijner Moeder teeren;
Datten die Heileghe Triniteit
Croonen moet in deewicheit. Amen.

CXL.

Vanden greve van Saint Poul ende wat hy binnen der tyt hertoge Jans syns brueders gehanteert ende ghedaen hadde.

Na die doot des goeden heeren
Hertoghen Jans, soe moeste keeren
Dat hertoghedom van Lothrike,
Van Brabant, van Limborch samentlike
Op Philipse sinen broeder,
Greve van Lyney, sijts vroeder,
Ende van Saint Pol, dits claer ende bloot,
Die welke na sijns vader doot
Met hertoghe Janne woonde, neemt goom,
Van Bourgognen sinen oom.
Uut Vranckerike waert hi daer naer
In Brabant ghehaelt, dat es waer,
Als hertoghe Jan, wilt mi versinnen,
Met Vrou Jacoppen siere ghesellinnen
Ende den edelen van Brabant
Niet en verdroech, si u bekant,
Ende wert ruwaert ghemaect al daer,
Als ic u vore dede verclaer,
Des lants van Brabant sonder verlaten,
Met overdraghe van den drie staten.
Welc ruwaertschap droech die heere
Dat hem des tlant bedancte zeere;
Ende als die zaken, si u bekant,

Te saten waren bracht int lant,
Heeft hi truwaertscap sonder begheven
Hertoghe Janne overghegheven.
Hier na, dat si u bekant,
Als met machte quam int lant
Van Gloucestre die hertoghe
In Henegouwe met moede hooghe,
Heeft greve Philips die heere voorbaer
Doorloghe aenghenomen daer
Van sijns brueder weghen saen,
Ende al den last onderstaen,
Ende metten lande, als heere ghetrouwe,
Van Brabant ghetoghen in Henegouwe,
Ende theer van Brabant vroomelike
Gheleit ende bewaert ghetrouwelike.
Want sijn broeder, si u bekant,
Trecken moeste in Hollant
Overmids die doot, hout u daer an,
Sijns ooms van Beieren hertoghe Jan.
Dus was die greve Philips certein
Hoot ende overste capitein
Bi den hertoghe Janne vore vercleeert,
Sinen brueder, daer toe gheordineert.
Na dat tlant van Henegouwe voorseit
Weder bracht was ter ghehoorsaemheit
Sijns brueders des goedertieren heeren,
Es hi ghetrocken met grooter eeren
Tot Roomen in des paus hof,
Om te ghecrighene oorlof
Moghen te treckene, dit vernem,
Ten heileghen grave te Jherusalem
Ende (in) dander heileghe steden
Daer omtrent, ter salicheden
Ende in verlatenessen siere zonden,
Te visenteerne. Tien selven stonden
Hadde ghewesen een strijt
Tusscen den soudaen, des seker sijt,
Enten coninc van Cypers, dats waer.
Die Kerstene hadden vele scaden daer.
Mids dien en wilde, wats gesciet,
Paus Merten hem oorloven niet
Die pelgrimagie daer te doene.
Mids desen bleef die heere coene
Met sinen state langhen tijt
Bi den paeus te Roome, seker sijt,
Die hem eere ende weerdicheide
Grootelijc bewijsde ende dede.
Ende als hi weder van daer quam
In Brabant, alsoe ic vernam,
Wert hi van den hertoghe rike
Sinen brueder ontfanghen guetlike.
Hier na es hertoghe Jan ghestorven
Sijn brueder, ende hi heeft verworven
Van rechter gheboorten, dat wet,
Die lande ende heerlicheiden met
Van den Brabantscen rike
Ende over Mase desghelike.

CXLI.

Hoe de ierste hertoghe Philips in Brabant als heere ontfangen wert ende van sinen raede ende vander beeden die hem wert gheconsenteert.

Na Paesscen herde cort daer naer,
XIIII^{c} XXVII Ons Heeren iaer,
Dede hertoghe Philips tehande
Die staten van Brabant ende siner lande
Versamenen, met corten woorden,
In der stat van Vilvoorden.
Ghesproken soe heeft men aldaer
Van den rechten der landen, dats waer,
Die men in someghen poenten ter vaert
Verbetert heeft ende verclaert,
Soe die privilegie dat claerlijc
Begrijpt, bewijst volcomelijc
Bi den hertoghe verleent ende ghegheven,
In der stat van Vilvoorden ghescreven
Ende beseghelt, doe ic ghewach,
Int iaer voorscreven den XXIII^{sten} dach
In de maent van meie. Dit dus ghedaen
Wert hi te Lovene ierst ontfaen,
Ende doen te Bruessele, ende alsoe voort
Tot anderen steden, alsoet behoort,
Als heere ende prince eerbaerlike
In manieren behoorlike,
Met sunderlingher sollempniteit
Ende met minliker weerdicheit.
Daer na steldi met goeder stade
Sijn raetcamere ende sijn rade
Die sijn zaken ende heerlicheiden
Souden helpen met wijsheiden
Besorghen, bewaren in allen dinghen.
Ende dat beval hi zunderlinghen
Janne van Schoonvorste in goeder trouwen,
Die borchgreve was te Montjouwen,
Heere te Cranendonc sekerlike
Ende te Diepenbeke derghelike;
Dien hi gheloofde in alder wijs
Om dat hi hertoghe Anthonijs
Sinen vader, wilt verstaen,
Menichfuldeghen dienst hadde ghedaen.
Hi maecte ooc herde scier
Meester Janne Bont sinen cancellier,
Die sinen vader; doe ic ghewach,
Ende sinen brueder te dienen plach.
Als hertoghe Philips, daer men af telt,
Sijn saken aldus hadde bestelt,
Dede hi vergaderen tehant
Die staten sijns lants van Brabant,
Ende begheerde dat si tsinen begheeren
Hem wilden een bede consenteeren
Om someghe siere lande, te waren,
Ende renten die becommert waren
Te lossene, ende ander zaken mede,

Die hi den staten aldaer dede
Notabelijc vercleeren, seker sijt.
Ende hoe wel dat tot dier tijt
Niet ghesloten en waert daer van,
Soe hebben die staten des lants nochtan
Hem namaels op een dachvaert
Die tAntwerpen ghehouden waert
Een seker bede gheconsenteert
Tot sekeren terminen gheordineert
Ende op voorwaerden besproken claer,
Ghedraghende toter sommen aldaer
Tot drie hondert duust croonen, dat wet,
Ende viventwintich duust met.
Om dien ontfanc te regeeren,
Na dordinantie te bekeeren,
Worden gheset ende ghecommitteert
Twee van den edelen, si u vercleert,
Ende twee goede manne uten steden:
Heer Heinric van Diest ter waerheden,
Heere van der Rivieren, dat wet,
Ende heer Wouter van Kersbeke met,
Heere van Stalle ende van Godsenhoven,
Twee riddere die men wel mocht loven.
Van Bruessele was met hem ghecoren
Willem van Heersele, wilt mi hooren,
Willem Noyts, van Antwerpen.
Dese IIII persoone, ic seker ben,
Hebben dese bede voorscreven
Ontfanghen ende uutghegheven
Na begrijp harer commissien,
Ende daer af meer ende men
Goede rekeninghe ghedaen
Ende volcomen quitantie daer af ontfaen.

CXLII.

Hoe de hertoghe op vyf heeren verbolghen waert ende hoe hyse weder tot synder gratien nam ende hoe enighe van sinen huysghesinde ghecorrigeert woorden.

Cort na den Heileghen Paeschdach
XIIII^{c} XXVIII, doe ic ghewach,
Dede hertoghe Philips tehande
Versamen die state van sinen lande
Van Brabant in der stat van Liere.
Na tsceiden der dachvaert, soe sant sciere
Die hertoghe heere Claeuse, dat wet,
Van Sinte Goerics ende ooc met
Van Meingersreeuwt Diederike
Sinen hofmeester haestelike
Aen den greve van Conversant,
Van Breine, heere tot Edinghen ghenant,
Ende tot Inghelbrechte mede
Greve te Nassouw ter waerhede,
Heere ter Leck ende te Breda.
Tot Janne sant hi ooc daer na

Van Wesemale, dits openbaer,
Tot den heere van Rotselaer,
Tot Janne van Schoonvorst, sijt seker das,
Die borchgreve te Montjouwe was,
Met sekeren bootscapen ghelast te doene
Van sinen weghen aen die baroene;
Daer die heeren uut verstonden rechtvoort
Dat die hertoghe op hen was ghestoort
Ende verbolghen herde zeere;
Dies si en meinden in gheenen keere
Verdient te hebbene in gheenre maten.
Dien abolch ontsiende utermaten
Haers heeren shertoghen, ende mids dat,
Reden si rechtevoort uter stat
Van Liere, uut haers heeren ooghen,
Ende elc es op tsine ghetoghen.
Als dat den hertoghe quam ter oren,
Wert hi toornegher dan te voren.
Hier na hebben sonder verlaten
Die twee weerlike staten
Met harer beden ghearbeit zeere
Ende gheworven aen haren heere
Dat hi hen liet bliken meer ende men
Die zaken ende die redenen
Daer omme dat hi verbolghen was
Op die heeren daer ic vore af las.
Op twelke dat si rechtevoort
Der heeren antwerde hebben ghehoort.
Ende die zaken alsoe tien tiden
Wel verstaen in beiden siden,
Hebben si verstaen ongheloghen
Dat eneghe dieneren shertoghen
Hadden over die heeren vore vercleert
Den hertoghe tonrechte gheinformeert;
Ende aldus hebben met goeder maten
Die twee weerlike staten
Met onderwise, met ernsticheden,
Aen den hertoghe met harer beden
Verworven dat hi die heeren lofsam
In sijnre gunst ende gracien nam,
Ende heeft hen den last onverholen
Siere herberghen ende sijns staets bevolen.
Voort hebben met voorsienicheit
Die twee weerlike state voorseit,
In der stat van Herenthals samentlijc
Daer omme vergadert notabelijc,
Bi oorlove des hertoghen voorscreven
Ghecorrigeert sonder begheven
Sesse persoone, dats sonder si.
Van sinen huusghesinde, die zi
Besculdicht vonden meer ende men
Van der onrechter informacien,
Op dat dander hen souden wachten meere
Aen te brenghene haren heere
Onrechte zaken in enegher maten
Over sijn ghetrouwe ondersaten,
Ende si met alselken bedroghe
Niet meer en vergramden den hertoghe.

CXLIII.

Vanden gheschille tusschen hertoge Phylips van Brabant ende hertoghe Aernde van Ghelre.

Van Brabant die derde hertoghe Jan
Die gaf voortijts, hout u daer an,
Vrouwe Marien sijnre ioncster dochter rike
Hertoghe Reinoude te huwelike
Van Ghelre. Daer met gaf hi hem al bloot
Van ghelde een somme groot
Op voorwaerde tusscen hen beiden
Daer af ghemaect ende ondersceiden
Ende ghevesticht na haer ghelieven
Met openen bezeghelden brieven:
Oft gheboerde, soe ict belie,
Dat hertoghe Reinout ende vrou Marie
Engheen gheboorte, verstaet den sen,
Levende en lieten achter hen,
Dat die erfghenamen dan
Hertoghen Reinouts, hout u daer an,
Den rechten oore sonder begheven
Der selver vrouwen Marien voorscreven
Die somme van penninghen sonder omhalen
Souden weder gheven ende betalen.
Ende want van hem beiden, sijts ghewes,
Gheen gheboorte ghebleven en es,
Versocht hertoghe Philips tsiere vrame,
Als recht oor ende erfghename
Van der ouder moyen sijn
Vrouwen Marien, verstaet den fijn,
Hertoghe Arnde alsoe houde
Van Ghelre, datti hem woude
Die somme van den penninghen sonder falen
Oplegghen ende betalen.
Dies de hertoghe, sijt seker das,
Niet ghesint te doene en was,
Segghende dat vrou Marie voor desen
Vele iare doot hadde ghewesen;
Ende meinde, hadde men tgelt int fijn
Haren erfghenamen sculdich ghesijn,
Die hertoghen in gheenen weghen
En hadden soe langhe niet ghesweghen
Van Brabant, si en haddent gheopenbaert.
Hier omme wert meneghe dachvaert
Ghehouden tot meinde termine.
Ten utersten soe meinde tsine
Te ghecrighene in eeneghen keere
Hertoghe Philips die edel heere,
Ende versocht sijn lant al doe
Van Brabant dat si hem daer loe
Jeghen den hertoghe van Ghelre tehant
Hulpe deden ende bistant.
Als dat den hertoghe quam voor ooghen
Van Ghelre, soe es hi ghetoghen
Bi den hertoghe van Bourgongien
Ende vertrac hem al den sen

Ende van der zaken tondersceit.
Ende want die hertoghe voorseit
Ghetrouwet hadde, verstaet tghedichte,
Shertoghen van Bourgongnen nichte,
Siere suster dochter, hoort na mi,
Van Cleve: soe en woude hi
Tusscen sinen neve van Brabant
Enten hertoghe van Ghelre, si u bekant,
Engheen oorloghe laten op risen,
Ende dede met ernstegher wisen
Sijn raetsliede dedinghen tehant;
Soe datse maecten een bestant
Binnen welken tiden onghespaert
Men soude houden een dachvaert
In der stat van Mechelen,
Daer die hertoghe van Bourgongien,
Van Brabant ende van Ghelre mede,
Versamen souden in der stede.
Daer soude die hertoghe voorseit
Van Bourgognen, ierst tbesceit
Aenghehoort, altehant
Sinen voorseiden neve van Brabant
Ende van Ghelre, soe ic oorconde,
Eens maken, op dat hi conde,
Ende aldus es die zake voorscreven
Tusscen die heeren hanghende bleven.

CXLIV.

Vanden gheschille tusschen den bisscop van Luydick ende den greve van Vernenborch die Lymbourg in hadde van tShertoghen weeghen.

Int iaer Ons Heeren, doe ic verclaer,
XIIII^{c} XXIX, hoort hier naer,
Soe ghevielt op eenen dijnsdach
Die XIX in julio lach,
Dat meester Jan Bont, sijt seker das,
Die doctor in beiden rechten was
Ende cancellier ende raet tot desen
Hertoghen Philips hadde ghewesen,
Ende van den hertoghe in alder maten
Daer af ontset was ende verlaten,
Opter stat huus te Lovene, si u bekant,
Bi den drien staten van Brabant
Quijt wert ghescouden met bescheede,
Van toesegghene, gheloften ende eede,
Selken als hi, wilt mi verstaen,
Den drien staten hadde ghedaen,
Tot slants behoef meer ende men,
Int aennemen der selver officien.
Doen soe gaf die selve meester Jan Bont
Tot shertoghen behoef over ter stont
Den drien staten in die hant
Den grooten, den cleinen, si u bekant,
Ende den contre-zeghele mede
Des hertoghen, dats waerhede,
Die hi tot dier tijt hadde bewaert.

Welke zeghele vore verclaert
Des anderen daeghs, hoort die concluse,
Te Lovene opter stat huse
Worden gegheven, si u bekant,
Meester Gilleine van der Sart in hant
Uten walscen Brabant gheboren
Ende deken der kerken, wilt mi hooren,
Van Sinte Dyonijs te Ludeke binnen.
Die voorseide zeghele, wilt versinnen,
Worden gheteekent sonder verlaten
In presentien der drie staten.
Dese Meester Gillein voor desen
Hadde cancellier ghewesen
Des bisscops van Ludeke, ende nu
Es hi ghemaect dat segghic u,
Cancellier van Brabant tehande;
Ende hi heeft hem ghepijnt de lande
Van Brabant ende van Ludeke mede
Te houdene in goeder eendrachtichede;
Ende bi sinen middele goet
Sijn beide die heeren, sijt des vroet,
Van Brabant ende van Ludeke voorseit
In zunderlingher vriendelicheit,
Gunsten ende heimelicheiden
Tsamen verbonden ter waerheiden.
Daer na ghevielt, in lieghe u niet,
Datten lande van Ludeke ghesciet
Door tlant van Limborch ongheweghen
Groote scade, dat si beteghen
Den greve van Vernenborch in derre wise
(Die tlant van Limborch pantswise
Regeerde, hielt ende besat
Voor een somme ghelts, hoort dat):
Dat hen die scade, ende els niet,
Bi siere ooghelukinghe waer ghesciet.
Ende meinden hem daer om tehande
Sijn pantscap in den voorseiden lande
Van Limborch tontweldeghen met machte.
Die greve van Vernenborch dachte
Hem te verweerne daer ieghen,
Ende heeft provanden vele ghecreghen
Van volke ende ghewere; tot dien
Heeft hi hem herde wel versien.
Tsiere helpen riep hi tehant
Sinen heere den hertoghe van Brabant.
Die van Ludeke min no meere
Baden den hertoghe herde zeere
Datti den greve van Vernenborch
Gheen bistant en dade in dat besorch;
Want si hen pinen wilden alleene
Die pantscap te crighene ghemeene
Die de greve hielt in siere plechten,
Sonder den hertoghe in sinen rechten
Enichsins te vercortene iet.
Daer af si boden, en lieghe u niet,
Te ghevene zeghele ende brieve
Na des hertoghen ghelieve,
Ende andersins goede vesticheit
Te doene den hertoghe voorseit.

Als die hertoghe tien tiden
Die zaken verstont in beiden ziden,
Soe heeft hi van Limborch tlant
Den greve ghenomen uter hant
Van Vernenborch te hem waert,
Ende heeft daer al onghespaert
Heinrike van Gronsselt in diere mate
Ghemaect sinen drossate,
Ende hem bevolen eenpaerlike
Van sinen weghen ghetrouwelike
Dat lant te regheerne wel.
Aldus es dat oorloghe fel
Daer ic u hebbe ghescreven ave,
Tusscen van Vernenborch den grave
Ende die van Ludeke ghesist
Ende ghebluscht die groote twist.

CXLIV.

Vanden orloghe tusschen Luydicke ende namen ende hoe de hertoghe van Brabant ende syn lant daer tusschen dedingden.

Het es opverstaen na desen
Een groot oorloghe ende gheresen
Tusscen die van Ludike ende van Namen
Om seker dorpe die tsier vramen
Die greve van Namen, dit versint,
Ghehouden hadde in bewint,
Die die van Ludike meinden doe
Dat hem seker hoorden toe.
Na des voorseiden greven doot
Van Namen, quam tlant al bloot
Opten hertoghe van Bourgongien
Diet teghen hem cochte, verstaet den sen,
Behoudelec den rechten sijn.
Ende tghene dat soe langhen termijn
Die greve ende sijn voorders, si u bekant,
Ghehouden hadden in die hant,
Ende dat die van Ludeke sonder begheven
Hem hadden ghelaten al sijn leven,
Dat meinde die hertoghe al bloot
Van Bourgongnen dat si clein noch groot
Hem niet nemen en souden claer.
Tlant van Ludeke hier naer
Ende van Loen zeere vermoghen
Sijn met machte uutghetoghen
Ende hebben Polevaetse beronnen
Ende meer andere slote ghewonnen
In den lande van Namen tier stont,
Ende afgheworpen in den gront.
Van Bourgongnen die hertoghe rijc
Heeft ghesonden haestelijc
Den heere van Croy, wilt versinnen,
Met vele volcs te Namen binnen,
Die in den lande sonder ghenade
Van Ludeke daden groote scade
Ende ronnen daer dicwile uut ende in.

Over dander side, ic seker ben,
Toghen die Ludikeren met machte
Voor Bovines met heercrachte
Ende hebbent beleghen wel ter core,
Ende enen beer ghemaect daer vore,
Daer si die stat ontsachtelike
Met bestormden vreeselike.
Maer die van binnen met gheere
Daden alsoe grooten weere,
Dat si den beer, als liede vaillant,
Altemale hebben verbrant;
Soe dat die Ludekeren voorscreven
Daer bi den storm moesten begheven
Ende laten Bovines onghewonnen;
Nochtan sijt vreselijc aenronnen.
Hertoghe Philips die wide becande
Ende die staten van sinen lande
Van Brabant hebben ernstelike
Ghearbeit zeere ghetrouwelike
Om dit oorloghe voorseit
Te bringhene tot goeder enicheit.
Ende als si dat, hoort mi vermonden,
In gheenre wijs volbringhen en conden
Soe hebben si, wilt mi versinnen,
Een bestant ghededinght daerenbinnen.
Si hoopten, wouts hen God gheonnen,
Meer goets te doene, op dat si connen,
Ghemerct die naerderheit van den bloede
Die was tusscen die heeren goede
Van Bourgongnen ende van Brabant.
Ooc aenghesien, si u bekant,
Ter ander siden eenpaerlike
Die goede vrientscap heimelike,
Die tusscen beide die heeren stont,
Van Brabant, van Ludeke, si u cont.

CXLVI.

Hoe hertoge Philips sont om sijn bruit ende hoe corts daer na hij van deser werelt gescheiden es.

Tusscen den heere wide bekant
Philipse hertoghe van Brabant
Ende vrouwe Yolenten rike,
Dochter van coninc Lodewike
Van Sicilien, si u vercleert,
Was een huwelijc ghetracteert.
Want si malcandren, hoordic oorconden,
Van machscape ten derden bestonden,
Soe hadde paus Merten minnentlijc
Gheorlooft tselve huwelijc
Tusscen hem beiden, dat ghijt wet,
Ende ghedispenseert daer met.
Ende daer na, doe ic ghewach,
Was beteekent een dach
Dat men die vrouwe soude sniemen
Leveren in der stat van Riemen

Des hertoghen vrienden vore vercleert.
Dus heeft die hertoghe gheordineert
Heeren Inghelbrechte van Edinghen claer
Ende den heere van Rotselaer,
Den heere van der Rivieren ende met hem
Janne heere van Boutershem
Ende vele meer andere, si u bekant,
Sijns ridderscaeps uut Brabant,
Wel met III^{c} peerden oft bat,
Die hi sant om in der stat
Van Riemen tontfane met eere groot
Yolenten die vrouwe Meynioot,
Ende van daer met weerdicheiden
In Brabant te bringhene sonder beiden.
Binnen dien tide, hoort mi verclaren,
Dat dese heeren ghereden waren
Te Riemen waert met grooter eere,
Es hertoghe Philips die vrome heere
Siec worden alst hem moeste scinen.
Sijn meesters van medicinen
Hebben na harer consten aert
Hem ghepijnt te helpene, si u verclaert;
Maer die ziecte, ten halp gheen passen,
Es vaste ghesterct ende ghewassen,
Ende alsoe zeere, dat [hi], segghic di,
Es bleven ligghende. Ende hi
Heeft in goeder verstennessen
Ende in grooter bekinnessen
Sijn testament gheordineert,
Sijn biechte ghesproken, ende vercleert
Den priester sijn sonden volcomelike,
Sijn sacramenten devotelike
Minlijc ontfanghen die heere milde;
Ende ten utersten, alst God wilde,
Heeft hi die scout der naturen
Betaelt sonder langher duren,
Ende es menscelike versceiden.
God wille sijn lieve ziele gheleiden
Door sijn groote ontfermicheit
Ende croonen se in die ewicheit!
Ende als sijnen raden, segghic di,
Ende ridderscape, dat hi
Ghesonden hadde, soe ic vermane,
Om vrouwe Yolenten tontfane
Ende te bringhene in Brabant,
Dese niemare wert bekant:
Hebben si die sonder verlinghen
Voort ghecondicht der coninghinnen
Van Sicilien ende sijn tehant
Weder ghekeert in Brabant
Bedroeft met grooter zeericheit;
Ende vrouwe Yolente voorseit
Wert te huwelike na tgone
Ghegheven shertoghen outsten sone
Van Bertaengien eerbaerlike;
Ende die coninc van Vranckerike
Hadde haer suster, dit versinne,
Ghetrouwt, ende was coninginne.

CXLVII.

Hoe tshertogen lichaeme onbegraven gehouden waert ende wes de staten vanden lande meer overdroeghen.

Hertoghe Philips die heere bequame
Van Brabant, dierste van dien name,
Sone van den hertoghe Anthonijs
Regeerde Brabant in goeder wijs
Na hertoghen Jans sijns brueder doot
Drie iaer drie maende, segghic u bloot.
Hertoghe Jan sijn brueder dedel heere
Was van leden teeder zeere;
Gheerne jaeghdi te meneghen stonde
Ende minde herde zeere die honde;
Maer hertoghe Philips, neemt des merc,
Was van leden hert, ende sterc
Van lichame, ende te maten groot.
Hi hadde ghenoechte sonder ghenoot
In vogle, die hanteerdi zeere.
Uutnemende vroome was dedel heere
Ten tornoye ende ten spere,
Dat hi hanteerde met grooten gheere
Dicke met grooter eerbaerheit.
Maer leider! sijn cracht noch vromicheit
En heeften weder clein noch groot
Niet connen bescudden van der doot,
Hien moeste die smaken met pinen swaer,
XIIII^{c} XXX Ons Heeren iaer,
In augusto, den vierden dach
Die in de maent van oeghste lach.
Als nu die hertoghe, sijts ghewes,
In die borch te Lovene ghestorven es,
Hebben sijn raetsliede dat tehande
Ghecondicht den staten van den lande,
Die daer sijn comen met grooten zeere
Om tdoode lichame van haren heere
Te siene, dat hen was drueffelijc.
Soe sijn die staten samentlijc
Overdraghen in corten terminen
Dat men bider medicinen
Ordinancien, dat wet,
Ende vroome cyrurginen met
Dat doode lichame sonder cesseren
Op soude doen ende visenteren,
Ende besien ende weten clare
Oft die hertoghe ghestorven ware
Natuerlijc, oft anders iet.
Ende men heeft vonden verstaet tbediet
Een aposteme, dits waerheit fijn,
Groot onder die levere sijn,
Die hem die dood heeft ghegeven.
Daer na hebben die staten voorscreven
Ende die raetsliede bequame
Doen balsemen dat doode lichame,
Jeghen tvervulen, hoort mi verclaren,
Ende putrefactie wel verwaren.

Ende dat ghedaen al onghespaert,
Es dat voorseide lichame ghebaert
Ende op der borch zeere tamelike
In der cappellen gheset eerbaerlike,
Met scoonen lichte utermaten.
Voort es bi den drien staten
Overdraghen ende gheordineert
Dat shertoghen rade vore vercleert
Tlant souden besorghen, des seker sijt,
Ende die staten des lants talder tijt
Doen versamenen openbare,
Soe wanneer als des noot ware,
Tot dier tijt toe in allen keere
Dat si van eenen nuwen heere
Ende prince waren versien.
Die raetsliede hebben hier na mettien
Eene dachvaert ghemaect tehant
Van den drien staten van Brabant
In der stat van Lovene, hoort na mi,
Ende aldaer soe hebben si
Den staten van Brabant vore vercleert
Vier poenten gheproponeert
Ende opghedaen te dier stont.
Dierste poent, doe ic u cont,
Dat was, dat elc dit onthoude,
Oft men den dooden lichame soude
Begraven van Philipse shertoghen
Oft langher houden soude moghen?
Daer op hebben die staten samentlijc
Overdreghen eendrechtichlijc
Dat men den lichame houden soude
Onbegraven uter moude
Tot dier tijt, verstaet die leere,
Dat tlant hadde eenen nuwen heere;
Ten ware dat die princen vroede
Ende die naeste van sinen bloede
Daer op anders, wilt verstaen,
Ordeneerden te sine ghedaen.
Dander was van der munten al bloot
Die de hertoghe tot in sijn doot
Dede slaen, oft men die houde
Rechtevoort niet sluten en soude?
Ende tderde poent dat was
Van shertoghen seghele, sijt seker das.
Ende tleste poent van den vieren,
Dat was van den officieren
Ende van der rekenkameren tswaer.
Op dese drie leste poente aldaer
Overdroech tmeeste deel bequame,
Soe langhe als shertoghen lichame
Onbegraven boven der eerden stonde,
Dat die muntmeester, dits waer oorconde,
Munten soude eenpaerlike.
Die cancellier desghelike
Soude den zeghel houden, dat wet,
Ende zeghelen daer met.
Die meesters, dat wilt onthouden,
Van der rekencameren souden
Ontfaen ende hooren die rekeninghen

Ende sluten van allen dinghen;
Ende dofficieren meer ende men
Souden hare officien
Bedienen, alsoe si plaghen rive
Bi shertoghen levenden live.
Maer die joncheere van Wesemale
Ende someghe andere alsoe wale
Van den ridderscape sekerlike
Ende tstat van Bruessele desghelike
Hielden hare opinien daer
Ter contrarien, segghende claer:
Dat men de munte slote waer goet
Ende dat men niet meer, des sijt vroet,
Seghelen en soude in gheenen keere
Op haren voorseiden doden heere;
Ende dat men van renten met allen,
Die verscenen waren ende ghevallen
Op enen anderen bi sijnre doot,
Engheene clein oft groot
Sluten en soude, wats mocht ghescien,
Sonder consent ende bevel van dien
Dien si aen ghestorven waren.
Maer in zaken, hoort mi verclaren,
Van gherechte ende van justicien
Bleven si bi den anderen
Van den staten: dat men tehande
Na doude costumen van den lande
Die officien soude bedienen voortaen
Bi den ghenen, wilt verstaen,
Die de hertoghe, in siere ghewelt,
Als hi leefde daer toe hadde ghestelt,
Toter tijt dat lant, wilt verstaen,
Hadde eenen nuwen heere ontfaen.
Ende niet wederstaende desen
Es tmeeste deel, daer wi af lesen,
Van den drien staten, meer no men
Bleven bi der ierster opinien.
Dus heeft die muntmeester scier
Ghemunt, ende die cancellier
Heeft gheseghelt, alsoe voortaen
Als si te voren hadden ghedaen.
Maer tstat van Bruessele, si u cont,
Sloot die rekencamere ter stont
Ende beseghelese, sijt seker das,
Soe datter gheen rekeninghe en was
Van dier tijt voort ghehoort daernaer
Noch ghesloten, dit es waer.

CXLVIII.

Hoe die tweeste hertoghe Philips in Brabant over heere ontfanghen es.

Cort hier na, si u bekant,
Sijn die staten van Brabant
Ende slants van over Mase derghelijc
Vergadert herde notabelijc

Te Lovene int stat, doe ic u cont,
Daer noch onbegraven stont
Die lichame van haren dooden heere,
Dien si beclaeghden herde zeere.
Ende aldaer es comen bi hen
Vrouwe Margriete van Bourgongien
Dochter wilen, soe wi u leeren,
Hertoghen Philips des wisen heeren
Van Bourgongien seere vermoghen
Ende weduwe wilen shertoghen
Willems van Beieren wide bekant,
Greve van Henegouwe, van Hollant
Ende van Zeelant, dit es waer.
Dese Vrouwe Margriete meinde claer
Dat tlant van Brabant op hare
Als naest levende verstorven ware,
Ghemerct dat tselve hertoghedom
Van Brabant gheheel, ende niet som,
Tanderen tiden, toonde si scoone,
Comen ware op vrouwen persoone;
Ende na die privilegien mede
Van den lande, alsoe si sede,
Mocht wel ghescien, meinde si clare;
Ende want si die naeste ware
Levende: dat blijcte wel mids das
Dat si shertoghen suster was
Anthonijs van Brabant dedel man;
Ende also was si moye dan
Van hertoghe Philipse openbare
Die nu aflivich worden ware.
Ter ander side notabelike
Quamen die bisscop van Dornike,
Van Atrecht, van Amiens met eeren,
Met vele andren grooter heeren,
Gheestelike, weerlike, tehande
Ende seiden dat die selve lande
Van Brabant, van Limborch, dat wet,
Ende van over Mase daer met,
Verscenen waren meer ende men
Opten hertoghe van Bourgongien
Haren heere, van rechts weghen;
Ende oft iement woude daer ieghen
Segghen stille oft openbare,
Dat hi die naeste niet en ware
Levende nu opter eerden:
Dat wouden si verantwerden.
Ende seiden daer die wise manne,
Dat die hertoghinne Johanne
Recht erfvrouwe was van Brabant,
Ende dat dat voorseide lant
Bi harer doot verscenen ware
Op hertoghe Janne, dats openbare,
Van Bourgongnen van rechts weghen.
Ende dat hi dat hadde verteghen
Ende overghegheven met goeden avise
Sinen brueder hertoghe Anthonise,
Met voorwaerden, verstaet die zake,
Soe wanneer als sijns ghebrake
Oft sijns oors, hout u daer an,

Sonder mans gheboorte: dat dan
Die voorseide lande, dat wet,
Van Brabant, van Limborch, ende met
Tlant van over Mase houde
Op sijn gheboorte keeren soude.
Ende dese voorwaerden, ic seker ben,
Waren ghevesticht tusscen hen
Met zeghelen ende met brieven goet
Bi wetene, bi rade, sijt des vroet,
Ende bi consente samentlike
Des conincs van Vrankerike
Ende hertoghe[n] Philips haers vader
Van Bourgongnen, ende mids gader
Vrouwe Johanne van Brabant
Harer moyen wide bekant.
Ende daer af deden si bliken
Met *Vidimus* volcomeliken
Uten principalen brieven, sijts wijs.
Ende want dan hertoghe Anthonijs
Ende beide sijn sonen, hoort mi verclaren,
Alle aflivich worden waren
Sonder wetteghe gheboorte van hen
Achter te latene meer no men:
Soe seiden si dat die lande voorseit
Sculdich waren, sonder ondersceit,
Weder te keerne min ende meere
Opten hertoghe haren heere
Van Bourgongnen, sijt seker das,
Hertoghen Jans sone wilen was
Van Bourgongnen des heeren voorbaer.
Jeghen twelke dede segghen daer
Die vrouwe Margriete sonder verbeit
Dat alle die voorwaerden voorseit
Wilen eer ghemaect, hout u daer an,
Tusscen den voorseiden hertoghe Jan
Ende hertoghe Anthonijs ter waerheide,
Die welke waren haer brueders beide,
Haer gheen onstade doen en mochten iet;
Want si bi den keiser niet
Gheconfirmeert en waren twint,
Daer af die lande, dat ghijt versint,
Hertoghedomme ende heerlicheiden
In leene ruerden ter waerheiden.
Daer op antwerden altehant
Die ambaxatuers vore ghenant
Ende raetsliede, nu hoort den sen,
Des hertoghen van Bourgongien,
Dat tovergheven ghedaen waert
Op die voorwaerden vore verclaert.
Ende na dien seiden si houde
Als vore; ende oft men segghen woude
Dat dat van gheenre weerden waer,
Soe moeste daer uut volghen naer
Dat hertoghe Anthonijs, verstaet den fijn.
Ende alle beide die kinderen sijn
Tlant tonrechte hadden beseten,
Ende dat bi der doot, wilt weten,
Van hertoghinne Johannen claer,
Op hertoghe Janne bleven waer

Van Bourgongnen, ende na tgone
Waert verstorven op sinen sone,
Daer vore dat si spraken vri.
Ende mits desen sloten si
Haer redenen op dien dach:
Weder tvoorscreven overdrach
Tusscen hertoghe Janne, sijts vroeder,
Ende hertoghe Anthonise sinen broeder
Van weerden ware ofte niet,
Emmer waren, dits claer bediet,
Die lande van Brabant sonder belet,
Van Limborch, van over Mase met,
Opten hertoghe haren heere
Comen, verscenen, min ende meere.
Dese ende meer andere tien tiden
Redenen van beide siden
Ende aenhoort alle den sen
Met goeder deliberatien,
Wel ghewoghen met ernsticheit,
Hebben die state der lande voorseit
Overdraghen eendrechtichlijc
Ende ghesloten samentlijc
Dat si hertoghen Philips, die was
Sone hertoghen Jans, sijt seker das,
Van Bourgongnen tsijnre eere
Voor haren prince, voor haren heere
Sculdich waren tontfane tervaert.
Ende dat alsoe sijnde verclaert,
Es Vrouwe Margriete ongheloghen
Van Bourgongnen weder omme ghetoghen
Tot Keynoot in Henegouwe tehant;
Ende die drie staten van Brabant,
Van Limborch, ende van over Mase,
Hebben wiselijc, niet als dwase,
Metten raetslieden onghecesseert
Van Bourgongnen ghetracteert
Van den rechten, ende vriheiden met,
Die de hertoghe, dat wet,
Van Bourgongnen, dit onthoude,
Vesteghen ende verleenen soude,
Ende in sijnre incomst confirmeeren.
Ende tghene dat bi dien heeren
Daer op gheraemt wert samentlike,
Vuerden die raetsliede wiselike
Te Mechelen met snellen keere
Bi den hertoghe haren heere,
Ende brachten weder sonder verlaten
Te Lovene bi den drien staten
Tshertoghen gheliefte ende wille.
Ende als men daer lude ende stille
Eens worden was ende overcomen
In der vueghen, soe ict hebbe vernomen,
Ghelijc die brieve daer op ghemaect te waren
Dat uutwisen ende verclaren,
Overdroech men den dach wel houde
Dat die hertoghe incomen soude
Te Lovene, ende els daer nare.
Twelc ghesciede in den selven iare
XIIII^{c} XXX, doe ic ghewach,

Des donderdaeghs opten vijfsten dach
Der maent octobris, sijt seker das,
Ende als die hertoghe ontfanghen was
Te Lovene, soe ict hebbe bescreven,
Es hi daer in die herberghe bleven,
Sonder sijn logis oft besorch
Aldaer te nemene op die borch,
Tot saterdaeghs smorghens bequame.
Doen vuerde men tdoode lichame
Wilen hertoghen Philips sijns neven
Ter Vueren, daer hijt sonder sneven
Statelijc met grooter weerdicheit
Met sunderlingher solempniteit
Van vigilien, messen, exequien,
Begraven dede, ic seker ben,
Bi hertoghe Anthonise sinen vader
Ende bi sijnre moeder beide gader,
Ende bi hertoghe Janne den brueder sijn.
Des anderdaeghs, verstaet den fijn,
Des sondaeghs, opten VIII^{en} dach
Die in die maent octobris ghelach,
Soe quam hi te Bruessele binnen;
Daer hi was ontfaen met minnen
Met bliscapen, feesten, met grooter eere
Solemnelijc als prince ende heere.
Van Bruessele trac hi tAntwerpen
Daer hi waert, ic seker ben,
Ontfanghen met grooter solempniteit.
Van daer trac hi, voor waer gheseit,
Om ontfanghen tsine na dat
TsHertoghenbossche al in die stat,
Daer men hem groote eere dede
Als eenen prince, ende het es zede.

CXLIX.

Vanden tweeden hertoghe Philips, van sijnre moghentheit, van sinen titelen, van sinen vrouwen ende van sinen sone den greve van Charlois.

Dese tweeste hertoghe van Brabant
Die Philippus was ghenant,
Es verre die meeste (ende) wide bekant
Ende mechtichste heere die Brabant
Gehat heeft, hoort mi verclaren,
Meer dan in vier hondert iaren.
Hi scrijft nu sinen titel dus:
Bi der gracien Gods Philippus
Hertoghe van Bourgongnen, van Lothrike,
Van Brabant, van Limborch derghelike,
Greve van Vlaenderen, van Artoys met,
Van Bourgongnen, palatijn, dat wet,
Van Henegouwe, van Hollant heere,
Van Zeelant, van Namen ende ooc meere
Mercgreve van den heileghen rike
Ende heere van Vrieslant derghelike

Van Salines ende van Mechelen.
Dese hertoghe Philips, ic seker ben,
Heeft nu sijn derde vrouwe, dats claer.
Dierste dat was, dits seker waer,
Vrouwe Michiele sekerlike
Des conincs dochter van Vrankerike.
Die ander was die dochter des greven
Van Eeu, edel ende rijc van haven,
Ende hadde ierst tot eenen man
Philips van Nyvers. Nu merket dan,
Van desen tween vrouwen vore ghenant
En haddi gheen kinder, si u becant.
Nu heeft hi sijn derde vrouwe
Ysabeelen, in goeder trouwe,
Des conincs dochter van Portegale,
Een zeere wise vrouwe te male
Ende goet, soe ict belie.
Daer heeft hi af gehat sonen drie.
Dierste was, verstaet wel dat,
Gheboren te Bruessele in die stat,
Int iaer Ons Heeren, segghic di,
XIIII^{c}, dertich daer bi,
Op alderkinder dach, wilt verstaen,
Ende hi wert kersten ghedaen
Met herde grooter solemniteit
Op Coudenberghe voor waer gheseit,
In Sinte-Jacobs kerke, doe ic ghewach,
Daer menich om liep dies niet en sach.
Dese ionghe, dat si u bekant,
Wert voor waer Anthonijs ghenant.
XIIII maende, dat ghijt versint,
Leefde hi ocht daer omtrint;
Doen sterf hi ende hi waert
Te Bruessele begraven, si u verclaert,
In den choor van St Goedelen kerke.
Dander sone, elc hier op merke,
Wert te Ghent gheboren voorwaer
XIIII^{c} XXXII Ons Heeren iaer,
Opten XXIIII^{en} dach
Die in de maent april ghelach.
Kersten wert hi ghedaen aldaer
Ses daghe in meie, dat es waer.
Joes hiet hi, des sijt ghewes;
Cortelinghe hi ghestorven es.
Hi leet tot Ghent, soe ghi mooght hooren.
Die derde sone wert gheboren
In Bourgongnen te Dyjoen
Int iaer Ons Heeren, dits waer sermoen ...
.....
.....
.....
Op Sinte Mertens avont.
Karle es dese sone gheheeten.
Dese Karle, dat seldi weten,
Es een schoon kint ende bequame,
Van Charlois draeght hi den name,
Ende es daer af greve ende heere.
Hi heeft ondertrouwt tsiere eere

Vrou Kathrinen die zuverlike,
Des conincs dochter van Vrankerike,
Die hi bi hem heeft met minnen
In der stat van Bruessele binnen,
Daer si met eeren ende met vramen
Houden haren staet te samen.
Van desen hertoghe wide bekant
Van Bourgongnen ende van Brabant
Die nu elfdalfiaer, so wi lesen,
Hertoghe van Brabant heeft ghewesen,
Ware herde vele vroomicheiden
Te bescrivene ter waerheiden;
Maer des en willic niet ane nemen
Te doene, alsoet soude betemen:
Des beveelict iement anders voort,
Die dat sal setten alsoet behoort.
Niet min ic bidde daghelike
Voor hem Gode van hemelrike,
Ende voor sijnre vrouwen sonder verlaet,
Ende voor sinen edelen staet,
Dat hem God door sijn moghentheit
Verleene lanc lijf ende wijsheit,
Dat hi dit goede lant met eeren
Tsiere zielen salicheit mach regeeren,
Ende ter vroomen sijnre ondersaten.
Ic bidde hen allen utermaten
Die dit lesen selen oft hooren,
Dat si bidden alles te voren
Voor die hertoghen met herten fijn
Die van der werelt versceiden sijn,
Ende voor den staet met herten zeere
Van hertoghe Philips onsen lantsheere,
Die Brabant nu ter tijt regeert;
Ende voort met herten onghefraudeert
Voor onsen ionghen heere Cortois,
Den ionghen heere van Charlois,
Datten God wille ghebenedien
Ende van allen quade bevrien,
Ende verleenen hem sonder hinder
Taensiene sijnre kinder kinder
Met bliscapen ende vrolicheit;
Des onne hem die Drievuldicheit!
Seght amen! alle tsiere baten.
Hier met willic mijn dichten laten,
Ende of ic iet meer hebbe bescreven
Oft min, dat wille mi God vergheven,
Dan puer waerheit ende anders niet.
Alsoe die zaken sijn ghesciet
Ende ict vernemen conde, dat wet,
Hebbict in rime cort gheset,
Des ic niet te gheenre stonde
(Des nemic Gode ter oorconde)
En hebbe [bi]ghedaen iet ocht niet:
Maer soe die zaken sijn ghesciet.
Ende ic vermete mi, hier op glose,
Desen rijm warechtich als die prose.
Dus hebbic ic er dicke om ghewaect,
Tseste ende tsevende boec volmaect.
Mijn inct es ute, des latic bliven;

Mijn penne es sleeuw om meer te scriven.
Doch biddic u allen die staet oft sit,
Dat ghi voor den dichter bit,
Dat hem God na dit corte leven
Wille sijn eeweghe bliscap gheven. Amen.

[Dit boec heeft volbracht aldus
Van den Damme Heinricus,
Niet ghedicht, maer volscreven,
Opten vrijendach omtrint neghen
Uren, die XV in meie ghelach,
Als men ooc ghescreven sach
Ons Heeren jaer XIIII hondert
Ende XLIIII, wien dat wondert.
God si ghelooft die hem den tijt
Heeft verleent ende respijt
Dat hi die goede stat daer met
Van Bruessele te vreden heeft gheset.
Pro tali pretio nunquam plus scribere volo]